Τέταρτο Συνέδριο της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών

Γρανάδα, 9-12 Σεπτεμβρίου 2010

Θέμα του Συνεδρίου: **Ταυτότητες στον ελληνικό κόσμο (από το 1204 έως σήμερα) / Identities in the Greek world (from 1204 to the present day)**

Πρόγραμμα

Ο τίτλος κάθε ανακοίνωσης στο πρόγραμμα λειτουργεί ως σύνδεσμος με την περίληψη της ανακοίνωσης.

ΠΕΜΠΤΗ 9 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2010

8.00-10.00	**ΕΓΓΡΑΦΕΣ ΣΥΝΕΔΡΩΝ**								
10.00-11.00	**ΕΝΑΡΞΗ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ - ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ (ΑΙΘΟΥΣΑ: AULA MAGNA ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ)**								
11.00-12.00	**ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ**								
	Ταυτότητες στη Λογοτεχνία I	***Ταυτότητες στη Λογοτεχνία I***	***Ταυτότητες στη Λογοτεχνία II***	***Ταυτότητες στη Λογοτεχνία II***	***Ταυτότητα και γλώσσα***	***Πολιτικές συγκρότησης της συλλογικής ταυτότητας***	***Πολιτικές συγκρότησης της συλλογικής ταυτότητας***	***Πολιτικές συγκρότησης της συλλογικής ταυτότητας***
1η ΣΥΝΕΔΡΙΑ	**ΑΙΘΟΥΣΑ F. GARCÍA LORCA**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 9**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 14**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 15**	**ΑΙΘΟΥΣΑ JOSÉ PALANCO**	**ΑΙΘΟΥΣΑ Α**	**ΑΙΘΟΥΣΑ Β**	**ΑΙΘΟΥΣΑ C**
	Ταυτότητες στη λογοτεχνία (12ος-19ος αι.): Πρώιμη νεοελληνική.	Σχέσεις της ελληνικής με ξένες γραμματείες.	Ιστορία και μυθοπλασία: Τραυματικές ταυτότητες.	Ζητήματα θεωρίας και κριτικής.	Γλωσσικό ζήτημα και εθνική ταυτότητα.	Πολιτισμικές ταυτότητες (18ος-20ός αι.): Ταυτότητα και ετερότητα.	Η διαχείριση του παρελθόντος: Η μαρτυρία των μνημείων.	Ταυτότητα και μετανάστευση.
	Πρόεδρος: Moennig, Ulrich	Πρόεδρος: Omatos, Olga	Πρόεδρος: Μικέ, Μαίρη	Πρόεδρος: Ιλίνσκαγια-Αλεξανδροπούλου, Σόνια	Πρόεδρος: De Boel, Gunnar	Πρόεδρος: Φλάισερ, Χάγκεν	Πρόεδρος: José Antonio Costa Ideias	Πρόεδρος: Βαφειάδη, Έφη
12.00-12.20	Alonso Aldama, Javier Francisco. Diyenís Acritis: la identidad de un héroe bizantino	Κασίνης, Κ.Γ. Η ελληνική ταυτότητα της ισπανικής λογοτεχνίας	Νάτσινα, Αναστασία. Η διαλογική συγκρότηση της ταυτότητας ως ερμηνεία της μεταπολεμικής παθογένειας	Νούτσος, Παναγιώτης. "Εθνική ταυτότητα": Αλλαγή παραδείγματος στη θεωρητική σκευή των μελετητών της "νεοελληνικής λογοτεχνίας"	Elakovic Nenadovic, Ana. The Role of the Greek Language in the Greek Identity	*Σπυρόπουλος, Γιάννης. Ξεχασμένες συλλογικές ταυτότητες στην Οθωμανική Αυτοκρατορία: οι κοινότητες των μαύρων σε Κρήτη, Αθήνα, Βέροια, Αϊδίνι, Σμύρνη και Κωνσταντινούπολη	Ertuğrul, Özkan. Οι Ναοί της Αδριανουπόλεως στην ύστερη οθωμανική περιόδο	Eideneier, Νίκη. Ταυτότητα, λογοτεχνία και γλώσσα
12.20-12.40	Kulhánková, Markéta. Αποτελεί ο Πτωχοπρόδρομος λογοτεχνικό πρόδρομο του Καραγκιόζη;	Rosenberg, Anna. Translation as image making: Federico García Lorca´s "Romancero Gitano" in Greece	Anastasiadis, Athanasios. Τραύμα και ταυτότητα. Ψυχογραφήματα του θύτη στην πεζογραφία του Αλέξανδρου Κοτζιά	Καψωμένος, Ερατοσθένης Γ. Ιστορικό βίωμα και πολιτισμική ταυτότητα	Fedchenko, Valentina. Archaization in the Greek language of Constantinople in the XIX c.	Κάραμποτ, Φίλιππος (Carabott, Philip). «Θηρίον με γαμψούς όνυχας;»: Αντι(Φιλο)σημιτικές ταυτότητες στο γύρισμα του 19ου αιώνα	Georgitsoyanni, Evangelia (Γεωργιτσογιάννη, Ευαγγελία). Identities and Diaspora: the case of the Greek Diaspora in Romania (19th - first half of 20th c.) based on the testimony of the funerary monuments	Kamushadze, Maka. Το ζήτημα της εθνικής ταυτότητας των Ελλήνων μεταναστών στην ελληνική λογοτεχνία
12.40-13.00	Χελιδώνη, Στέλλα. Τα μοτίβα της ερωτικής θεματικής σε έργα της πρώιμης νεοελληνικής γραμματείας: υπερεθνικά στερεότυπα ή δείκτες της ελληνικής πολιτισμικής ταυτότητας των συγγραφέων;	Τσιντώνη, Ελένη. ΝΙΚΟΣ ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ-FEDERICO GARCÍA LORCA: Δύο εθνικές ταυτότητες διασταυρώνονται	Καρατάσου, Κατερίνα. ΄Ατομα και πρόσωπα: το ζήτημα της ταυτότητας στο *Λοιμό* του Αντρέα Φραγκιά	García Marín, Álvaro. The successful self-concealment of canonicity: conscious and unconscious oversights in Greek literary historiography	Jovanovic, Milena. Jean Psichari et Ferdinand de Saussure	Varvaritis, Dimitrios. 'Greek' outside of Greece? The case of the Jewish scholar Lazarus Belleli, c1860 - c1930	García Aragón, Alejandro. El Partenón: símbolo desmembrado de la identidad europea	Αντωνιάδου, Ολυμπία Γ. Λογοτεχνία, διασποροποίηση και συνοροχώρες: η περίπτωση της ελληνικής λογοτεχνίας της μετοικεσίας στο γαλλόφωνο χώρο του 20ού αιώνα
13.00-13.30	**ΣΥΖΗΤΗΣΗ**							
13.30-15.00	**ΓΕΥΜΑ**							

* Ματαιώνεται.

		Ταυτότητες στη Λογοτεχνία I	***Ταυτότητα και φύλο***	***Ταυτότητες στη Λογοτεχνία II***	***Ταυτότητες στη Λογοτεχνία II***	***Ταυτότητα και γλώσσα***	***Εθνοτικές/εθνικές ταυτότητες***	***Πολιτικές συγκρότησης της συλλογικής ταυτότητας***	***Πολιτικές συγκρότησης της συλλογικής ταυτότητας***
2η ΣΥΝΕΔΡΙΑ		**ΑΙΘΟΥΣΑ F. GARCÍA LORCA**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 9**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 14**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 15**	**ΑΙΘΟΥΣΑ JOSÉ PALANCO**	**ΑΙΘΟΥΣΑ Α**	**ΑΙΘΟΥΣΑ Β**	**ΑΙΘΟΥΣΑ C**
		Ταυτότητες στη λογοτεχνία (12ος-19ος αι.): Πρώιμη νεοελληνική.	Έμφυλες ταυτότητες στον παραδοσιακό πολιτισμό και στη λογοτεχνία: Λογοτεχνία.	Αστικό φαντασιακό και λογοτεχνική ταυτότητα.	Ταυτότητες στη μεταπολεμική λογοτεχνία: Ταυτότητα και διακειμενικότητα στις *Ακυβέρνητες Πολιτείες*.	Γλώσσα, ταυτότητα, λογοτεχνία.	Εθνοτικές/εθνικές ταυτότητες στον 21ο αι.	Πολιτισμικές ταυτότητες (18ος-20ός αι.).	Πολιτισμικές ταυτότητες (18ος-20ός αι.): Σχέσεις "χαμηλού" και "υψηλού" πολιτισμού στη λογοτεχνία.
		Πρόεδρος: Henrich, Günther Steffen	Πρόεδρος: Παπαρούση, Μαρίτα	Πρόεδρος: Zimbone, Anna	Πρόεδρος: Πεχλιβάνος, Μίλτος	Πρόεδρος: Μορφακίδης, Μόσχος	Πρόεδρος: Σοφού, Άλκηστη	Πρόεδρος: Μητσού, Μαριλίζα	Πρόεδρος: Bzinkowski, Michal
15.00-15.20		Καπλάνης, Τάσος Α. Νέα λογοτεχνία, νέα ταυτότητα: Στέφανος Σαχλίκης (14ος αι.), ο πρώτος επώνυμος συγγραφέας της νεοελληνικής λογοτεχνίας	Baldrich López, Salud. El papel de la mujer en EL MENDIGO de Andreas Karkavitsas	Σταυρακοπούλου, Σωτηρία. Η Θεσσαλονίκη (πραγματική και φανταστική) στο πεζογραφικό έργο των Ν.Γ. Πεντζίκη, Γ. Ιωάννου και Αλ. Ναρ. Η πόλη ως παράγοντας διαμόρφωσης της λογοτεχνικής ταυτότητας των συγγραφέων	Fernández González, Vicente. Ο Καβάφης και η ιδεολογική ταυτότητα του Μάνου Σιμωνίδη	Δημογεροντάκης, Βασίλης. Γεώργιος Κωνσταντίνου, ένας φανατικός υπερασπιστής της ελληνικής γλώσσας και παιδείας	Evseenko, Natalia. «Εμείς είμαστε πιο πολύ Έλληνες»: Ελληνο-Εβραϊκή ταυτότητα ελληνόφωνων Εβραίων στη σημερινή Ελλάδα	Moutafidou, Ariadni. Ioannis N. Papafis (1792-1886), a Thessalonian big-merchant of Malta. Identities, benevolent activities and the consolidation of the nation	Stranskaya, Mariya. Επιστροφή του νεκρού αδελφού (τρεμουλιαστή μυθολογία)
15.20-15.40		Ροδοσθένους, Μαρίνα. Θεματικές ταυτότητες στο κυπριακό Canzoniere του 16ου αιώνα	Χατζηδημητρίου-Παράσχου, Σοφία & Καλογήρου, Τζίνα. Το ξύπνημα και το ταξίδι: νεαρές ηρωίδες ταξιδεύουν σε αναζήτηση της ταυτότητας	Κόσσυβα, Κατερίνα. Η ταυτότητα της Θεσσαλονίκης μέσα από το έργο του Γιώργου Ιωάννου	Αθανασοπούλου, Μαρία. Η Ταυτότητα της Ανάγνωσης: Διακειμενικές Σχέσεις στις *Ακυβέρνητες Πολιτείες* του Στρατή Τσίρκα	Morcillo Ibañez, Francisco. El problema lingüístico en Kostas Várnalis	Ivanova Kovátcheva, Diliana. La comunidad karakatchani en Bulgaria. Localización, identidad y costumbres	Koukouraki, Kyriaki. Kulturelle Identitätskrise im Griechenland der ottonischen Ära	Ταμπακάκη, Πολίνα. Εθνική ταυτότητα και η ποίηση ως τραγούδι: ο Παλαμάς και η μουσική
15.40-16.00		Vela Tejada, Jose. Tradición clásica e identidad neohelénica en los poemas de amor chirpiotas del siglo XVI	Χατζηγεωργίου, Παναγιώτα Μ. Η Μύρρα "στα δόντια της μυλόπετρας": η ταυτότητα μιας αφανούς μυθιστορηματικής πρωταγωνίστριας	Παπαργυρίου, Ελένη. Αστικές περιπλανήσεις και λογοτεχνικές ταυτότητες: όψεις πόλεων σε σύγχρονα ελληνικά λογοτεχνικά λευκώματα	Moennig, Ulrich. «… όπως είπε και ο μίστερ Τ.Σ. Έλιοτ.» «Ποιος είναι αυτός αν επιτρέπετε...» Λογοτεχνικά αναγνώσματα ως στοιχείο ταυτότητας στις *Ακυβέρνητες Πολιτείες* του Στρατή Τσίρκα: Η περίπτωση του Dr Richards	Mihaylova, Zdravka. Ο Κώστας Βάρναλης. Ένας Μαυροθαλασσίτης Έλληνας της διασποράς. Η σχέση του με τη Βουλγαρία και η εξέλιξη της γλωσσικής και ιδεολογικής ταυτότητάς του	Γιγουρτσής, Γιάννης. Επαναπροσδιορίζοντας μια συλλογική ταυτότητα: Η ελληνορθόδοξη κοινότητα της Κωνσταντινούπολης στην αυγή του 21ου αιώνα	Petrescu, Stefan. Έλληνες δημοσιογράφοι στη Ρουμανία τον δέκατο ένατο αιώνα	Ταχοπούλου, Ολυμπία. Η ταυτότητα του "υψηλού" και "χαμηλού" πολιτισμού στα διηγήματα του Γ. Βιζυηνού
16.00-16.30	**ΣΥΖΗΤΗΣΗ**								
16.30-17.00	**ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ**								

		Ταυτότητες στη Λογοτεχνία I	***Ταυτότητα και φύλο***	***Ταυτότητες στη Λογοτεχνία II***	***Ταυτότητες στη Λογοτεχνία II***	***Ταυτότητα και γλώσσα***	***Εθνοτικές/εθνικές ταυτότητες***	***Πολιτικές συγκρότησης της συλλογικής ταυτότητας***	***Πολιτικές συγκρότησης της συλλογικής ταυτότητας***
3η ΣΥΝΕΔΡΙΑ		**ΑΙΘΟΥΣΑ F. GARCÍA LORCA**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 9**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 14**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 15**	**ΑΙΘΟΥΣΑ JOSÉ PALANCO**	**ΑΙΘΟΥΣΑ Α**	**ΑΙΘΟΥΣΑ Β**	**ΑΙΘΟΥΣΑ C**
		Ταυτότητες στη λογοτεχνία (12ος-19ος αι.): Πρώιμη νεοελληνική.	Έμφυλες ταυτότητες στον παραδοσιακό πολιτισμό και στη λογοτεχνία: Συγκριτολογικές προσεγγίσεις.	Ταυτότητες στη μεταπολεμική λογοτεχνία: Φιλοσοφικές ανησυχίες.	Ταυτότητες στη μεταπολεμική λογοτεχνία: Σωσίες, ψευδώνυμοι, ανώνυμοι ήρωες και συγγραφείς.	Γλώσσα, ταυτότητα λογοτεχνία.	Οι Έλληνες και οι "άλλοι" στον 20ό αι.	Πολιτισμικές ταυτότητες (18ος-20ός αι.): Ταυτότητες στην εποχή του Διαφωτισμού.	Πολιτισμικές ταυτότητες (18ος-20ός αι.): Εναλλακτικά πολιτισμικά δίκτυα.
		Πρόεδρος: Holton, David	Πρόεδρος: Μαυρέλος, Νίκος	Πρόεδρος: Παπαντωνάκης, Γεώργιος Δ.	Πρόεδρος: Μπλέσιος, Αθανάσιος	Πρόεδρος: Καραΐσκου, Μαρία.	Πρόεδρος: Νούτσος, Παναγιώτης	Πρόεδρος: Motos Guirao, Encarnación	Πρόεδρος: de la Nuez Pérez, Maria Eugenia
17.00-17.20		Emmanouilidou, Rita. The tragic end of female sexuality: the relationship between virginity and tragedy in Chortatsis' *Erofili* and Shakespeare's *Romeo and Juliet*	Λαζαρίδου, Αναστασία Δανάη. Ρετίφ ντε λα Μπρετόν και Ρήγας Βελεστινλής: ταυτότητες μιας αισθηματικής αγωγής	Garcia-Amoros, Maila. Ποιητική, θρησκευτική και θηλυκή ταυτότητα σε δύο ποιήτριες της μεταπολεμικής γενιάς: Ιωάννα Τσάτσου και Ζωή Καρέλλη	Σταυροπούλου, Έρη. Αναζήτηση, αλλαγή, σφετερισμός ταυτότητας: η περίπτωση του σωσία	Mouatsou, Eleni. The role of Grammatical Gender in Kiki Dimoula's poetry	Δορδανάς, Στράτος Ν. 'Χαρακωμάτων Ταυτότητες': Ελληνο-γερμανικές αναπαραστάσεις στον Μεσοπόλεμο	García Gálvez, Isabel. Πέρι της νησιωτικής ταυτότητας: το Αιγαίο Πέλαγος και το Αρχιπέλαγος.	Giatsidis, Emanouil. La identidad multiétnica de las danzas griegas
17.20-17.40		Πασχάλης, Μιχαήλ. Το ακροατήριο των Ιντερμεδίων της *Ερωφίλης*	Χατζηγιαννίδη, Αναστασία. Εθνική ταυτότητα και φύλο στην ελληνική και πολωνική ρομαντική ποίηση του 19ου αιώνα.	Prosiannykova, Ganna. Postmodern Greek poetry and Neoplatonic philosophical notions	Μπακογιάννης, Μιχ. Γ. Επινοημένες συγγραφικές ταυτότητες. Σκέψεις με αφορμή τρία παραδείγματα από τη νεότερη ελληνική πεζογραφία	Recuenco Peñalver, Maria. Η γλώσσα του Βασίλη Αλεξάκη	Leech, Jason. Greek perceptions of the 'good Italian' and 'bad German' from invasion (1940) to the London Agreement (1953)	López Villalba, María. El libro griego en la época ilustrada	Σιδέρης, Αιμιλιανός. Αρχαία και Σύγχρονη Ελληνική Λογοτεχνία στην Ποίηση των Αρτέμη/Ευθύμη: Συνθέτοντας μια Εθνική Ταυτότητα με τους τρόπους του Rap
17.40-18.00		Moreleón Guízar, Natalia. Ο *Ερωτόκριτος* του Κορνάρου, πηγή για την σύγχρονη Ελληνική ταυτότητα	Μετρεβέλι, Μήδεια (Metreveli, Medea). Το γυναικείο ζήτημα και η «φιλογυνική» ιδεολογία στην γεωργιανή και ελληνική λογοτεχνία του 19ου και 20ού αιώνα	Βούλγαρη, Σοφία. Ανθρωποζώα και τέρατα στο έργο του Γιώργου Χειμωνά	Βερβεροπούλου, Ζωή. Θεατρικοί ήρωες δίχως όνομα: η ανωνυμία ως ταυτότητα στη σύγχρονη ελληνική δραματουργία	Ελόεβα Φατίμα (Eloeva, Fatima). Ο Διονύσιος Σολωμός – η γλώσσα της ελευθερίας και η ελευθερία της γλώσσσας	Φλάισερ, Χάγκεν (Fleischer, Hagen). Λεξικογραφικές ερμηνείες εθνικής ταυτότητας: Οι Έλληνες και οι «άλλοι»	Πατηνιώτης, Μανώλης. Οι Έλληνες λόγιοι του 18ου αιώνα και οι επιστήμες του Διαφωτισμού	Kuznetsova, Natalia. Ο Καραγκιόζης στη σπηλιά του Κύκλωπα, ή τα αρχαία μοτίβα στο σύγχρονο Θέατρο Σκιών του Καραγκιόζη ως παράδειγμα της διαμόρφωσης της ελληνικής ταυτότητας
18.00-18.30	**ΣΥΖΗΤΗΣΗ**								

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 10 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2010

	Ταυτότητες στη Λογοτεχνία Ι	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία Ι*	*Ταυτότητα και φύλο*	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία ΙΙ*	*Ταυτότητα και γλώσσα*	*Εθνοτικές/εθνικές ταυτότητες*	*Πολιτικές συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας*	*Πολιτικές συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας*
4η ΣΥΝΕΔΡΙΑ	**ΑΙΘΟΥΣΑ F.GARCÍA LORCA**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 10**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 14**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 15**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 19**	**ΑΙΘΟΥΣΑ Α**	**ΑΙΘΟΥΣΑ Β**	**ΑΙΘΟΥΣΑ C**
	Ταυτότητες στη λογοτεχνία (12ος-19ος αι.).	Ζητήματα της λογοτεχνίας των αρχών του 20ού αι. (1900-1945).	Λεσβιακές, ομοφυλοφιλικές, αμφιφυλοφιλικές και διαφυλικές σπουδές (ΛΟΑΔ).	Ταυτότητα και ετερότητα στη μεταπολεμική λογοτεχνία.	Μειονοτικές και διαλεκτικές γλωσσικές ταυτότητες.	Εθνικές/εθνοτικές ταυτότητες στα Βαλκάνια (12ος-19ος αι.).	Ταυτότητα και εκπαίδευση.	Πολιτισμικές ταυτότητες (18ος-20ός αι.): Το πεδίο της διανόησης στην Ελλάδα του 20ού αι.
	Πρόεδρος: Πηδώνια, Κομνηνή Δ.	Πρόεδρος: Βογιατζόγλου, Αθηνά	Πρόεδρος: Αναγνωστοπούλου, Διαμάντη	Πρόεδρος: Διαμαντάκου, Καίτη	Πρόεδρος: Tsamadou-Jacoberger, Irini	Πρόεδρος: Beaton, Roderick	Πρόεδρος: Σκουλίδας, Ηλίας	Πρόεδρος: Σταυροπούλου, Έρη
9.30-9.50	Κατσιγιάννης, Αλέξανδρος. Ιδεότυποι ήτοι Απουσία Χαρακτήρων. Τρεις Περιπτώσεις Ποιμενικών Ειδυλλίων στα Χρόνια του Νεοελληνικού Διαφωτισμού	Καραΐσκου, Μαρία. Όψεις της ταυτότητας του Έλληνα της διασποράς: το πρότυπο του *Λουκή Λάρα* (1879) του Δ. Βικέλα και η αναμόρφωσή του στον *Μανόλη τον Ντελμπεντέρη* (1900-1901) του Α. Εφταλιώτη και στο "Εκει π' ανθίζουν οι δάφνες" (1914) της Π. Δέλτα	Apostolidou, Anna. National honour and homosexual shame: Eminent Greeks, homoerotic desire, and the symbolic capital of the nation	Φαλαγκάς, Νίκος. Η αναζήτηση του εαυτού στην *Κάδμω* της Μέλπως Αξιώτη.	Κυριαζής, Δώρης Κ. Γλώσσα των συνόρων και σύνορα της γλώσσας	Malatras, Christos. The making of an ethnic group: the Romaioi in the 12th-13th centuries	Τσιούμης, Κωνσταντίνος. Η διαχείριση της μειονοτικής ταυτότητας στον ελληνικό χώρο και η άσκηση της εκπαιδευτικής πολιτικης: Η περίπτωση των μουσουλμάνων της Δ.Θράκης 1923-1973	Μάνος, Τραϊανός. Η κριτική ως εκδούσα αρχή: το παράδειγμα της "Σχολής της Θεσσαλονίκης"
9.50-10.10	de la Nuez Pérez, Maria Eugenia. Chansons, poésie et identité : «l'âme du peuple» en Grèce et au Japon	Cengizalp, Fahrettin & Alkan, Gözde. Το Αϊβαλί του Φώτη Κόντογλου και του Ahmet Yorulmaz: Η προσφυγική ταυτότητα στην ελληνική και τουρκική λογοτεχνία	Παπανικολάου, Δημήτρης. Ο Ομοφυλόφιλος στο Αρχείο: Ξανακοιτάζοντας τα χαρτιά του Ναπολέοντα Λαπαθιώτη	Δομουξή, Πασχαλίνα. Από την ιδεολογική στράτευση στην αναζήτηση ταυτότητας: Μια συγκριτική ανάγνωση του *Εικοστού Αιώνα* της Μέλπως Αξιώτη και της *Αρχαίας Σκουριάς* της Μάρως Δούκα	Badenas, Pedro. La lengua judeogriega y el *Pentateuco* de Constantinopla (1547)	Στουραΐτη, Αναστασία. Η κατασκευή της ταυτότητας των ελληνικών πληθυσμών στη Βενετική αυτοκρατορία: μια μετα-αποικιακή προσέγγιση	Δρούγκα, Κλεονίκη Α. Εκπαιδευτική δράση εθνοτικών ομάδων στο β΄ μισό του 19ου αιώνα στην Αδριανούπολη. Το παράδειγμα των Ελλήνων και Βουλγάρων	Sartori, Elena. "Αρχαϊστές" ή "πασσεϊστές"; Εκδοχές και διλήμματα του μοντερνισμού στην Ελλάδα και τη Ρωσία του εικοστού αιώνα
10.10-10.30	Bzinkowski, Michal. Στο περιβόλι του Χάρου – εσχατολογική ταυτότητα στα δημοτικά τραγούδια	Καστρινάκη, Αγγέλα. Πίστη, απιστία και Γνώση. Θρησκευτικές κλίσεις στη λογοτεχνία των πρώτων δεκαετιών του 20ού αιώνα	Ντουνιά, Χριστίνα. Εκδοχές της γυναικείας ομοφυλόφιλης ταυτότητας στη νεοελληνική λογοτεχνία: 1910-1930	Μπαλτά, Βενετία. Ο Άνθρωπος και η Ιστορία: αναζητήσεις και συνθέσεις ταυτότητας σε λογοτεχνικά κείμενα του Μήτσου Αλεξανδρόπουλου	Ανδρουλάκης, Γιώργος. Γλώσσα, ταυτότητα και μετανάστευση: η ελληνική ως γλώσσα υποδοχής και η γλωσσική ένταξη μεταναστών/-ριών στη σημερινή Ελλάδα	Dinu, Tudor. Η διαμόρφωση των εθνικών ταυτοτήτων στα Βαλκάνια στις αρχές του IZ' αιώνα σύμφωνα με τα ποιήματα του Σταυρινού και του Ματθαίου Μυρέων	Κοτζάμπαση, Μαρία. Εθνική ταυτότητα και εκπαίδευση στην Ανατολική Μακεδονία στα τέλη του 19ου αιώνα: η δράση του Συλλόγου προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων	Σακκάς, Ευάγγελος. Η αναζήτηση της ταυτότητας των λογοτεχνών της γενιάς του ΄30 μέσα από την έκδοση του περιοδικού Πνοή
10.30-10.50	Μπίλλα, Πολυξένη. Ανιχνεύοντας την ταυτότητα του Νεοέλληνα στους προλόγους συλλογών ελληνικών δημοτικών τραγουδιών του 19ου αιώνα	Μπίστα, Πολυξένη Κ. Κέρινες ταυτότητες στην *Κερένια Κούκλα* του Κωνσταντίνου Χρηστομάνου	Ρούσσου, Βαρβάρα. Η ταυτότητα της λεσβίας: από την *Ερωμένη της* στην Κατίνα Μελά μέσω της Θαλασσίας Ύλης και της Olga Broumas	Γλυκοφρύδη-Αθανασοπούλου, Θεοδώρα. Το *Διπλό βιβλίο* και ο *Θολός θυθός*: δύο αφηγήσεις διερεύνησης της ταυτότητας του ξένου	Kisilier, Maxim. Greek Dialect and Dialect Literature Today	Frangakis, Penelope. The Use of History by Greek Intellectuals in the Formation of Greek National Identity during the Greek Enlightenment	Πετροπούλου, Χριστίνα. Εθνοπολιτισμική ταυτότητα των μαθητών στα ρωμαίικα σχολεία της Κωνσταντινούπολης	Κυπριανός, Παντελής & Κουστουράκης, Γεράσιμος. Η Δύση στο σύμπαν των Ελλήνων διανοουμένων τη δεκαετία του 1960
10.50-11.30	**ΣΥΖΗΤΗΣΗ**							
11.30-12.00	**ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ**							

	Ταυτότητες στη Λογοτεχνία I	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία I*	*Ταυτότητα και φύλο*	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία II*	*Ταυτότητα και γλώσσα*	*Εθνοτικές/εθνικές ταυτότητες*	*Πολιτικές συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας*	*Πολιτικές συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας*
5η ΣΥΝΕΔΡΙΑ	**ΑΙΘΟΥΣΑ F. GARCÍA LORCA**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 10**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 14**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 15**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 19**	**ΑΙΘΟΥΣΑ Α**	**ΑΙΘΟΥΣΑ Β**	**ΑΙΘΟΥΣΑ C**
	Ταυτότητες στη λογοτεχνία (12ος-19ος αι.): Επτανησιακή λογοτεχνία.	Ζητήματα της λογοτεχνίας των αρχών του 20ού αι. (1900-1945).	Έμφυλες ταυτότητες στον παραδοσιακό πολιτισμό και τη λογοτεχνία.	Ζητήματα θεωρίας και κριτικής: Ποίηση, ιδεολογία, εθνική λογοτεχνία.	Γλωσσική ταυτότητα και ο διάλογος με τις ξένες γραμματείες.	Εθνικές/εθνοτικές ταυτότητες στα Βαλκάνια (12ος-19ος αι.).	Ταυτότητα και μετανάστευση: Διασπορικές ταυτότητες	Πολιτισμικές ταυτότητες (18ος-20ός αι.).
12.00-12.20	Πρόεδρος: Καψωμένος, Ερατοσθένης Πυλαρινός, Θεοδόσης. Κερκυραϊσμός ή κορφίτιδα: Αποδοχές και αντιρρήσεις προς την ταυτότητα των Κερκυραίων εκπροσώπων της Επτανησιακής Σχολής	Πρόεδρος: Κωστίου, Κατερίνα Κόλλια, Ελένη. Ζητήματα ταυτότητας στο πεζογραφικό έργο του Γιάννη Σκαρίμπα	Πρόεδρος: Σιβετίδου, Αφροδίτη Φουρναράκης, Κωνσταντίνος. Η συγκρότηση μιας ανεξάρτητης γυναικείας ταυτότητας στο πρώτο μισό του 19ου αιώνα· η περίπτωση της ποιήτριας Αντωνούσας Καμπουράκη	Πρόεδρος: Κασίνης, Κ.Γ. Μπενάτσης, Απόστολος. Από την ιδεολογική στην ποιητική ταυτότητα	Πρόεδρος: García Gálvez, Isabel Henrich, Günther Steffen. Ποιος ποιητής έγραψε την *Παλαιά και Νέα Διαθήκη* (τέλη του 15ου αι.) και γιατί χρησιμοποίησε το λατινικό αλφάβητο;	Πρόεδρος: Dinu, Tudor Μηνάογλου, Χαράλαμπος. Grecian sculptures, Greek Emperors, Greek sailors: Το τρίσημο πριν τον Κ. Παπαρρηγόπουλο	Πρόεδρος: Καζαμίας, Αλέξανδρος. Μαραγκούλης, Μανώλης. Από την Αλεξάνδρεια του "αίματος" στην Αίγυπτο του Νάσσερ: Συνέχειες και ρήξεις στην ταυτότητα της αιγυπτιώτικης παροικίας	Πρόεδρος: Πεφάνης, Γιώργος Κιουσόπουλος, Δημήτριος. Πολιτισμική μεταφορά και εθνική ταυτότητα: το Θέατρο Αθηνών ως εθνικός θεσμός κατά την οθωνική περίοδο
12.20-12.40	Tsianikas, Michael. Κάλβος: Κοσμολογίες	Μελισσαράτου, Γερασιμία. Η ταυτότητα του αντιπροσωπευτικού νεαρού ήρωα και το ελληνικό μυθιστόρημα της διαμόρφωσης	Παπαγεωργίου, Ιωάννα. Η γυναικεία ταυτότητα στο ελληνικό θέατρο σκιών: η διεκδίκηση της ερωτικής αυτοδιάθεσης	Κατσιγιάννη, Άννα. Ζητήματα πολιτικής ταυτότητας του ελληνικού φουτουρισμού	Omatos, Olga. Identidad de la mano de un copista traductor	Myrogiannis, Stratos. Naming the void: the invention of Byzantium in the Greek Enlightenment	Παπακυριακού, Μάριος. Στερεοτυπική απεικόνιση του Έλληνα μετανάστη της στροφής του 20ού αιώνα. Το παράδειγμα των Ελλήνων της Αιγύπτου	Γεωργίου, Μιχάλης. Νεοελληνικό θέατρο και εθνική πολιτιστική ταυτότητα. Οι νεωτεριστικές παραστάσεις αρχαίου δράματος στη Νέα Σκηνή και στο Βασιλικό Θέατρο
12.40-13.00	Καζαντζή, Ήβη. Giulia Santelmo: ένα ιστορικό μυθιστόρημα του 19ου αιώνα από την ιταλόφωνη παραγωγή της Επτανήσου	Καράμπελας, Σάββας. Η ταυτότητα του ήρωα στην πεζογραφία του 1930 και η λογοτεχνική κριτική του Αντρέα Καραντώνη	Πασσαλής, Χαράλαμπος. Θηλυκές δαιμονικές μορφές της ελληνικής παράδοσης: Η επικίνδυνη γοητεία των Νεράιδων	Καγιαλής, Τάκης. «Ποιητές άξιοι του έθνους»: Στρατηγικές εθνικοποίησης της μοντέρνας ποίησης, από το 1960 ως τις μέρες μας	Πούχνερ, Βάλτερ (Puchner, Walter). Η μοναδική θεατρική μετάφραση του Νικόλαου Πολίτη	Țipău, Mihai Gheorge. Ο προσδιορισμός της εθνικής ταυτότητας μέσω του εθνικού ονόματος. Η περίπτωση της *Ιστορίας της Βλαχίας* (Βιέννη, 1806)	Snigovska, Oksana. Κοσμοπολιτισμός της Οδησσού, λίκνου της ελληνικής ανεξαρτησίας	Vratskidou, Eleonora. Être artiste dans le nouvel État grec (1840-1860)
13.00-13.30	**ΣΥΖΗΤΗΣΗ**							
13.30-15.00	**ΓΕΥΜΑ**							

	Ταυτότητες στη Λογοτεχνία I	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία I*	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία II*	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία II*	*Ταυτότητα και γλώσσα*	*Εθνοτικές/εθνικές ταυτότητες*	*Πολιτικές συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας*	*Πολιτικές συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας*
6η ΣΥΝΕΔΡΙΑ	**ΑΙΘΟΥΣΑ F. GARCÍA LORCA**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 10**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 14**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 15**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 19**	**ΑΙΘΟΥΣΑ Α**	**ΑΙΘΟΥΣΑ Β**	**ΑΙΘΟΥΣΑ C**
	Αστικό φαντασιακό και λογοτεχνική ταυτότητα: Η πόλη των Αθηνών στη λογοτεχνία.	Ζητήματα της λογοτεχνίας των αρχών του 20ού αι. (1900-1945): Καβαφικές μελέτες.	Ταυτότητα και ετερότητα στη σύγχρονη λογοτεχνία.	Ζητήματα θεωρίας και κριτικής: Η αναζήτηση της εθνικής και της αισθητικής ταυτότητας στον Ρίτσο και στον Λορεντζάτο.	Το γλωσσικό ζήτημα.	Εθνικές/εθνοτικές ταυτότητες στα Βαλκάνια (19ος-20ός αι.).	Πολιτισμικές ταυτότητες (18ος-20ός αι.).	Ταυτότητα και κινηματογράφος.
	Πρόεδρος: Vela Tejada, Jose	Πρόεδρος: Κατσιγιάννη, Άννα	Πρόεδρος: Μελισσαράτου, Γερασιμία	Πρόεδρος: Παπαθεοδώρου, Γιάννης	Πρόεδρος: Προβατά, Δέσποινα	Πρόεδρος: Carabott, Philip	Πρόεδρος: Παπαϊωάννου, Απόστολος	Πρόεδρος: Δερμεντζόπουλος, Χρήστος
15.00-15.20	Μέντη, Δώρα. Έλληνες λογοτέχνες-προσκυνητές στην Αθήνα (1833-1903). Στοιχεία για μια πρωτογενή αναπαράσταση της νεοελληνικής λογοτεχνικής ταυτότητας	Βογιάννου, Ζωή. Προβολές Ιστορικών Ταυτοτήτων στην Καβαφική Ποίηση	Φραντζή, Άντεια. Η αναζήτηση της ταυτότητας μέσα από τον προβληματισμό της ετερότητας. Επιλογή από το έργο της Ρέας Γαλανάκη	Πεχλιβάνος, Μίλτος. Το χαμένο κέντρο (Για τον Λορεντζάτο)	Marín Casal, Guillermo. Josefo Misiódax, un ejemplo “de carne y hueso” de la dimensión balcánica de la identidad greco-ortodoxa a finales de la dominación otomana	Beaton, Roderick. Ο Shelley και ο Byron για την εθνική ταυτότητα των επαναστατημένων Ελλήνων του 1821	Naxidou, Eleonora. National identity in the 19th century Balkans: the case of Chatzichristos Voulgaris (1783-1853)	Κορνέτης, Κωστής. Το σινεμά ως χώρος διαμαρτυρίας: Το Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης και ο Β’ εξώστης στη δεκαετία του ‘69
15.20-15.40	Λεφάκη, Μαίρη & Τελειώνη Ελευθερία. Η ταυτότητα της πόλης των Αθηνών μέσα από την αστική πεζογραφία της περιόδου 1890-1910	Πέτκου, Έφη. Οι καβαφικές τελετουργίες και η πολιτισμική ταυτότητα του ελληνισμού	Καρασαββίδου Ελένη & Κωτόπουλος, Τριαντάφυλλος Η. Περιθωριακές ταυτότητες στη σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία.	Δημητρακάκης, Γιάννης. Ταυτότητες της νεοελληνικής κριτικής. Η έννοια του κλασικού από την αντιμοντέρνα σκοπιά του Ζήσιμου Λορεντζάτου	Tsamadou-Jacoberger, Irini & Vassilaki, Sophie. La construction de l'identité du grec moderne vue par Manolis Triandaphyllidis	Χασιώτης, Ιωάννης Κ. "Σκουλίκια στον σκελετό ενός ήρωα": Δυτικοευρωπαϊκοί κήνσορες της νεοελληνικής ελευθερίας	Florea, Gabriela. From Orthodox foreigners to Greek subjects: the emergence of the Romanian nation-state and the civil rights of Greeks in Romania (1830-1887)	Βατούγιου, Στέλλα & Μπαμπούνης, Χαράλαμπος. Διερεύνηση Ταυτοτήτων στον Ελληνικό Κινηματογράφο (1950-1970)
15.40-16.00	Martín Montenegro, Salvador. La fragata Arapiles y el vicecónsul de España en Atenas. Tres imágenes de Grecia (1871-1875)	Κωστίου, Κατερίνα. Η ταυτότητα του αφηγητή και η προδοσία του Δημάρατου	Ιακωβίδου, Σοφία. Πορτραίτα του καλλιτέχνη ως αποτυχημένου	Ιλίνσκαγια-Αλεξανδροπούλου, Σόνια. Η ελληνικότητα στον Ρίτσο	Diatsentos, Petros. L’histoire de la langue grecque au carrefour des différentes disciplines: enjeux identitaires et cristallisation des mythologies linguistiques (1830-1912)	Παπαδοπούλου, Δέσποινα Π. Γ. Ψυχάρης: ένας διανοούμενος μεταξύ κοσμοπολιτισμού και εθνικισμού;	Ράδος, Λεωνίδας (Rados, Leonidas). Μία δύσκολη επιλογή: Ρουμάνος ή Έλληνας στα μέσα του 19ου αιώνα. Η περίπτωση των αδελφών Ιωάννη, Κωνσταντίνου και Γρηγόρη Στούρδζα	Sawas, Stéphane. Constantinople dans le cinéma grec : l’identité d’une ville entre silences et nostalgies
16.00-16.30	**ΣΥΖΗΤΗΣΗ**							
16.30-17.00	**ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ**							

	Ταυτότητες στη Λογοτεχνία I	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία I*	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία II*	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία II*	*Ταυτότητα και γλώσσα*	*Εθνοτικές/εθνικές ταυτότητες*	*Πολιτικές συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας*	*Θρησκευτικές ταυτότητες*
7η ΣΥΝΕΔΡΙΑ	**ΑΙΘΟΥΣΑ F. GARCÍA LORCA**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 10**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 14**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 15**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 19**	**ΑΙΘΟΥΣΑ Α**	**ΑΙΘΟΥΣΑ Β**	**ΑΙΘΟΥΣΑ C**
	Ταυτότητες στη λογοτεχνία (19ος αι.): Ο λογοτέχνης και το έθνος στην Ελλάδα του 19ου αι.	Ζητήματα της λογοτεχνίας των αρχών του 20ού αι. (1900-1945): Σεφερικές μελέτες.	Ταυτότητα και ετερότητα στη σύγχρονη λογοτεχνία.	Μυθικοί κώδικες στη μεταπολεμική λογοτεχνία.	Συγκριτικές γλωσσικές προσεγγίσεις.	Εθνικές/εθνοτικές ταυτότητες στα Βαλκάνια (19ος-20ός αι.).	Πολιτισμικές ταυτότητες (18ος-20ός αι.).	Θρησκευτικός λόγος και συλλογικές ταυτότητες.
	Πρόεδρος: Tziovas, Dimitris	Πρόεδρος: Καγιαλής, Τάκης	Πρόεδρος: Καστελλάνου, Γκρατσιέλλα-Φωτεινή	Πρόεδρος: Πασχάλης, Μιχαήλ	Πρόεδρος: Κυριαζής, Δώρης Κ.	Πρόεδρος: Morales Ortiz, Alicia	Πρόεδρος: Λεοντσίνης, Γεώργιος Ν.	Πρόεδρος: Στουραΐτη, Αναστασία
17.00-17.20	Βαρελάς, Λάμπρος. Ροϊδικές ταυτότητες σε συγγραφείς του 19ου αιώνα	Δρακόπουλος, Αντώνης. Ο Ελληνισμός στο Έργο του Σεφέρη και του Καβάφη	Βέικου, Χριστίνα. Πολιτισμικές επιστρώσεις ενός πολυφωνικού κόσμου: οι επάλληλες αντιστικτικές ταυτότητες στο έργο του Ν. Θέμελη *Οι αλήθειες των άλλων*	Παπαντωνάκης, Γεώργιος Δ. Μύθος και διακείμενα ως συνθετικά στοιχεία της ποιητικής ταυτότητας του Σωτήρη Σαράκη	Κλίμοβα, Ξένια (Klimova, Ksenia). Σλαβικά ίχνη στην γλώσσα της νεοελληνικής μυθολογίας	Morcillo Rosillo, Matilde. Las relaciones anglo-griegas vistas desde la óptica española. Desde el establecimiento inicial a las guerras balcánicas (1833-1913)	Αθήνη, Στέση. Αλέξανδρος Ρίζου Δορ(ρο)μούσης (1769 - Πέστη 1841): η πολιτισμική ταυτότητα ενός θεσσαλού εμπόρου της Διασποράς	Παχουνδάκης, Ισίδωρος. Η δημιουργία δημόσιας ταυτότητας των Ευαγγελικών στην Ελλάδα μέσω της παιδείας από το 1821 και μετά
17.20-17.40	Zimbone, Anna. Η πολυεδρική φυσιογνωμία του ευρωπαίου Εμμανουήλ Ροΐδη	Παπακυριακού, Ειρήνη. Ο Στράτης (Θαλασσινός) στο έργο του Γιώργου Σεφέρη: Η αναζήτηση μιας ελληνικής ταυτότητας	Kolitsi, Philothei. The Other Within: The Representation of the Turks and the Greeks in two Contemporary Novels. Maro Douka's *The Innocent and the Guilty* (2004) and Can Eryumlu's *Kalimerhaba Izmir* (2004)	Γιωτοπούλου, Δήμητρα Α. Η πολυδιάστατη Κασσάνδρα του Νάνου Βαλαωρίτη	Loudová, Kateřina. "Οι Έλληνες προτιμούν μια παλιά λέξη από μια νεότερη". Σύγκρουση ταυτοτήτων ανάμεσα στα Ελληνικά και Σλαβικά	Ζελεπός, Ιωάννης. Αθανάσιος Σουλιώτης-Νικολαΐδης. Το πρόσωπο και οι επιρροές του στον πολιτικό στοχασμό του Ίωνα Δραγούμη	Provata, Despina. Construction identitaire et enseignement du français en Grèce au XIXe siècle	Σμυρναίος, Αντώνιος & Γκόβαρης, Χρήστος. Θρησκευτικές ταυτότητες στη Σύρο κατά το 19ο αιώνα: η εμπορευματική τους διύλιση
17.40-18.00	Van Renterghem, Steven. *Ο Λέανδρος* (1834) και η ιδεολογία του Ελληνισμού	Chiotis, Theodoros. Resisting Subsumption: Autobiographical discourse as thought experiment in George Seferis' *Μέρες*	Κούγκουλος, Θανάσης Β. Τα οθωμανικά Γιάννινα στη μεταπολεμική και σύγχρονη πεζογραφία: Η εικόνα του συμπολίτη Τούρκου	Χρίστοβα, Μαρία (Hristova, Mariya). Αναζητώντας την χαμένη ταυτότητα. Μυθολογήματα και κώδικες	Berikashvili, Svetlana. Οι ιδιωτικές εκφράσεις ως εθνικές ιδιότητες της γλώσσας (με βάση τις συντακτικές αλλαγές στα ελληνικά, γεωργιανά και ρωσικά)	Πλουμίδης, Σπυρίδων Γ. Το έθνος ως ταξική διαστρωμάτωση: Η κοινωνική φυσιογνωμία των ορθοδόξων πληθυσμών στην κεντρική Μακεδονία (1904)	Pateraki-Chatziandoniou, Olga. L'enseignant grec non-natif et l'enseignement de FLE	Πίσσης, Νικόλαος. Αποκαλυπτικός λόγος και συλλογικές ταυτότητες (17ος-18ος αι.)
18.00-18.30	**ΣΥΖΗΤΗΣΗ**							

ΣΑΒΒΑΤΟ 11 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2010

8η ΣΥΝΕΔΡΙΑ	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία I* **ΑΙΘΟΥΣΑ G. GARCÍA LORCA**	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία I* **ΑΙΘΟΥΣΑ 16**	*Ταυτότητες και φύλο* **ΑΙΘΟΥΣΑ 14**	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία II* **ΑΙΘΟΥΣΑ 15**	*Ταυτότητα και γλώσσα* **ΑΙΘΟΥΣΑ 23**	*Πολιτικές συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας* **ΑΙΘΟΥΣΑ Α**	*Πολιτικές συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας* **ΑΙΘΟΥΣΑ Β**	*Θρησκευτικές ταυτότητες* **ΑΙΘΟΥΣΑ C**
	Ταυτότητες στη λογοτεχνία (19ος αι.): Ο λογοτέχνης και το έθνος στην Ελλάδα του 19ου αι.	Ζητήματα της λογοτεχνίας των αρχών του 20ού αι. (1900-1945): Η γενιά του 1920.	Έμφυλες ταυτότητες και γυναικεία γραφή (1900-1945).	Ταυτότητα και ετερότητα στη μεταπολεμική λογοτεχνία.	Μειονοτικές και διαλεκτικές γλωσσικές ταυτότητες.	Πολιτισμικές ταυτότητες (18ος-20ός αι.).	Πολιτισμικές ταυτότητες (18ος-20ός αι.): Ταυτότητες της εποχής της Αντίστασης και του Εμφυλίου.	Ιστορικές και συγκριτικές προσεγγίσεις.
	Πρόεδρος: Ταμπάκη, Άννα	Πρόεδρος: Μπενάτσης, Απόστολος	Πρόεδρος: Χριστοδουλίδου, Λουίζα	Πρόεδρος: Sawas, Stéphane	Πρόεδρος: Κωτόπουλος, Τριαντάφυλλος	Πρόεδρος: Γλυκοφρύδη-Λεοντσίνη, Αθανασία	Πρόεδρος: Πλουμίδης, Σπυρίδων Γ.	Πρόεδρος: Gerd, Lora
9.30-9.50	Πατερίδου, Γεωργία & Δερμεντζόπουλος, Χρήστος. Η κατασκευή της ταυτότητας του εθνικού λογοτέχνη: η περίπτωση του Κ. Παλαμά και του Γ. Ψυχάρη	Μύστακας, Ελευθέριος & Τσοτσορού, Αλίκη. Ταυτότητες της θάλασσας στην ποίηση και τη ζωγραφική της γενιάς του 1920: Πορφύρας, Ουράνης - Οικονόμου, Λύτρας	Σαρακατσιάνου, Βασιλική. Εικαστική γραφή και έμφυλες ταυτότητες στην Ελλάδα τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα	Χατζηπολυκάρπου, Μαρία. Μνήμη και προφορική ιστορία στο αυτοβιογραφικό μυθιστόρημα του Κώστα Μόντη *Ο Αφέντης Μπατίστας και τ΄ Άλλα*	Τσοκαλίδου, Ρούλα & Γκαϊνταρτζή, Αναστασία & Γάτση, Γιώτα. Παιδικές ταυτότητες μέσα από παιδικές φωνές: πολύγλωσσα παιδιά στο ελληνικό σχολείο	Βλαχάκης, Γιώργος Ν. Η συμβολή της επιστημονικής σκέψης στη διαμόρφωση της ελληνικής εθνικής ταυτότητας πριν και μετά την ίδρυση του Ελληνικού Κράτους	Κυριάκης, Θωμάς. Αυτοβιογραφία και προσωπική ταυτότητα: οι γραπτές μαρτυρίες για τον ελληνικό Εμφύλιο	Παναγόπουλος, Γεώργιος Δ. Ορθόδοξος Χριστιανισμός και Ισλάμ στο δύον Βυζάντιο: Κριτική παρουσίαση της θέσης του M. Balivet
9.50-10.10	Παπαϊωάννου, Απόστολος Γ. Ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης (1824-1879): από τους εθνικούς αγώνες στην ανάδειξη της εθνικής ταυτότητας (ανέκδοτη αλληλογραφία 1878-1879) με τον Τιμολέοντα Φιλήμονα (1833-1898)	Βογιατζόγλου, Αθηνά. Η ανάδυση της ποιητικής ταυτότητας μέσα από την παρωδία και την αυτοπαρωδία: Η περίπτωση του Ναπολέοντος Λαπαθιώτη	Νικολοπούλου, Μαρία. Γυναικεία σεξουαλικότητα και γραφή στα περιοδικά λόγου και τέχνης (1900-1940)	Ηροδότου, Μαρία. Εξωτερικές και εσωτερικές θεωρήσεις της "κυπριακής" ταυτότητας μέσα από λογοτεχνικές πηγές	Lazarova, Anna. Εθνική ταυτότητα και γλωσσική πολιτική στη σύγχρονη Ελλάδα και τη Βουλγαρία. Προκλήσεις και αντιμετώπιση	Μπαρλαγιάννης, Θανάσης. Η ταυτότητα του επίσημου ιατρικού σώματος στην Ελλάδα του Όθωνα: ανάμεσα στο ευρωπαϊκό ιατρικό παράδειγμα και στις ντόπιες πολιτισμικές και πολιτικές πραγματικότητες	Χανδρινός, Ιάσονας. Η ταυτότητα του "αντιστασιακού": Εθνική Αντίσταση και αυτοεικόνα στην πολεμική και μεταπολεμική Ελλάδα	Papanikolaou, Antigoni N. (Παπανικολάου, Αντιγόνη). The Latin Church and the Greek Orthodox Church in Angevin Corfu at the end of the thirteenth century
10.10-10.30	Παπαθεοδώρου, Γιάννης. Δημόσιες τελετουργίες και εθνοσυμβολικές πρακτικές	Στέφου, Λουκία. Ναπολέων Λαπαθιώτης: ποιητής και πεζογράφος	Παλαιού, Νίνα. Μητρότητα και εθνική ανάπτυξη: Καθοριστικοί παράγοντες στη διαμόρφωση της γυναικείας ταυτότητας κατά την περίοδο 1900-1940	Koumarianou, Maria. Exil et nostalgie : la matière de l΄écriture autobiographique chypriote. Le cas de Rina Katselli	Μαργαρώνη, Μαίρη. Εβραίοι, γλώσσα και ταυτότητα στο νεοελληνικό κράτος από την ίδρυσή του μέχρι τον Α' παγκόσμιο πόλεμο: προσλήψεις ετερότητας και πρακτικές αποκλεισμού	Μπάρκουλα, Χάιδω. Η κατασκευή της εθνικής ταυτότητας στην Ελλάδα του 19ου αιώνα. Διπλωματία και Αλυτρωτική Πολιτική. Το παράδειγμα του Αλ. Ρ. Ραγκαβή	Μπάδα, Κωνσταντίνα. Η μνήμη της δεκαετίας 1940 - 1950 στη διαδικασία συγκρότησης παροντικών πολιτισμικών ταυτοτήτων	Μπίρταχας, Στάθης. Ουμανισμός, Μεταρρύθμιση και Αντιμεταρρύθμιση στη βενετική Κύπρο: αφομοίωση, αντίσταση και νέες ταυτότητες
10.30-10.50	Πολίτης, Αλέξης. Γλώσσα, λογοτεχνία, Έθνος: η συναρμογή τους στα χρόνια του Ρομαντισμού	Δημουλή, Αγγελική. Ρώμος Φιλύρας: ηδυόνειρο και πραγματικότητα, ταυτότητα και μη ταυτότητα στο πεζό «Ο Θεατρίνος της ζωής» και στο ποίημα «Ο Πιερρότος»	Ντενίση, Σοφία. Έμφυλες ταυτότητες και περιοδικός τύπος την εποχή των πολέμων	De Boel, Gunnar. Ο Καχτίτσης: μετανάστης του εσωτερικού	Φραντζή, Πηνελόπη Κ. Ταυτότητα και γραπτή γλώσσα αλλοδαπών μαθητών (αλβανικής και βουλγαρικής καταγωγής) δευτέρας τάξης δημοτικού σχολείου Πατρών - Τα ορθογραφικά λάθη τους	Μητσού, Μαριλίζα. Έλληνες, Ρωμιοί ή Βαλκάνιοι; Ρωγμές στη νεοελληνική ταυτότητα των αρχών του 20ού αιώνα	Βαμβούρη, (Χρυσάνθη) Χριστίνα. Η διατήρηση της εθνικής ταυτότητας των Ελλήνων πολιτικών προσφύγων του εμφυλίου πολέμου (1946-1949) στις χώρες υποδοχής τους	Christoforaki, Ioanna. Defending Orthodox Doctrine against Latin Heresy: A Visual Testimony from Lusignan Cyprus
10.50-11.30	**ΣΥΖΗΤΗΣΗ**							
11.30-12.00	**ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ**							

	Ταυτότητες στη Λογοτεχνία I	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία I*	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία I / Ταυτότητα και φύλο*	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία II*	*Ταυτότητα και γλώσσα*	*Πολιτικές συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας*	*Πολιτικές συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας*	*Θρησκευτικές ταυτότητες*
9η ΣΥΝΕΔΡΙΑ	**ΑΙΘΟΥΣΑ F. GARCÍA LORCA**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 16**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 14**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 15**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 23**	**ΑΙΘΟΥΣΑ Α**	**ΑΙΘΟΥΣΑ Β**	**ΑΙΘΟΥΣΑ C**
	Ταυτότητα και μετάφραση (19ος αι.).	Ζητήματα της λογοτεχνίας των αρχών του 20ού αι. (1900-1945): Ταυτότητες στην πεζογραφία της Γενιάς του '30.	Έμφυλες ταυτότητες στον παραδοσιακό πολιτισμό και τη λογοτεχνία: Λογοτεχνία.	Ιστορία και μυθοπλασία.	Γλωσσικές διαπραγματεύσεις της ταυτότητας.	Τοπική ταυτότητα και θρησκευτική ετερότητα (18ος-20ός αι.).	Ταυτότητα και εκπαίδευση: Νεοελληνικές σπουδές στο εξωτερικό	Ιστορικές και συγκριτικές προσεγγίσεις.
	Πρόεδρος: Αθήνη, Στέση	Πρόεδρος: Καστρινάκη, Αγγέλα	Πρόεδρος: Ντενίση, Σοφία	Πρόεδρος: Λαμπρόπουλος, Απόστολος	Πρόεδρος: Eloeva, Fatima	Πρόεδρος: Πυλαρινός, Θεοδόσης	Πρόεδρος: Melero Vellido, Antonio	Πρόεδρος: Σμυρναίος, Αντώνης
12.00-12.20	Μαυρέλος, Νίκος. Η ειδολογική ταυτότητα του λογοτεχνικού κειμένου και οι μεταβολές της. Μεταφράσεις του *El Perfecto Novelista* του Manuel Silvela στα Γαλλικά και τα Ελληνικά	Τσούπρου, Σταυρούλα. Η Φυσιογνωμική ως ταυτοδοτικό εργαλείο στην πεζογραφία της Γενιάς του '30 και εντεύθεν: παραδειγματική ανίχνευση προθέσεων και (συνειδητών) πραγματώσεων στην "κατασκευή" των λογοτεχνικών ηρώων και ηρωίδων	Αποστολή, Πέρσα. *Η αυθεντική Ιστορία της Πάπισσας Ιωάννας* (1931) της Μαριέττας Γιαννοπούλου-Μινώτου: Μια άγνωστη λογοτεχνική μετάπλαση ενός παλαιού μύθου	Δανόπουλος, Κωστής. Η διαχείριση του παρελθόντος: ζητήματα ιστορίας και μυθοπλασίας στο μυθιστόρημα *Το Ρολόι της σκιάς* του Θωμά Σκάσση	Σακελλαρίου, Αγγελική Ι. Διαστάσεις της πολιτικής ταυτότητας στο λόγο των μελλοντικών δασκάλων	Λεοντσίνης, Γεώργιος Ν. Ελληνική ταυτότητα – επτανησιακή ταυτότητα	Jaén Morcillo, María Ángeles & Rodríguez Lifante, Alberto. Situación actual de los estudios del griego moderno como lengua extranjera en España: orientación y expectativas	Gerd, Lora. The Patriarchate of Constantinople and the Russian Church policy in the Near East in 1900-1917
12.20-12.40	Ξούριας, Γιάννης. Η προσωδιακή αναγέννηση του έθνους: η πρόταση του Πλάτωνος Πετρίδη (1817) για μια νέα ποιητική ταυτότητα	Βλαβιανού, Αντιγόνη. Μ. Καραγάτσης – Romain Gary. Όταν η πολυώνυμη φαντασία συναντά μια ψευδώνυμη πραγματικότητα	Troupi, Maria. *The Life and Death of Karavelas*: Gender Constructions in K. Theotokis' novel	Αρετάκη, Μαρίνα. Ανάμεσα στην οικογένεια και την Ιστορία: η αναζήτηση του εαυτού στο σύγχρονο ελληνικό μυθιστόρημα	Charalambidou, Anna. Constructions of age identities in everyday conversations through painful self disclosures	Σοφού, Άλκηστη. Οι δύο ελληνικές κοινότητες της Βιέννης στην καμπή του 18ου αιώνα: διαχωρισμοί και διαστάσεις	Psaromatis, Michael. Modern Greek Education and Identity in South Australia	Τζιερτζής, Αθανάσιος Σ. Οικουμενικό Πατριαρχείο και ταυτότητες στην Οθωμανική Αυτοκρατορία: η οπτική γωνία του Ιωακείμ Γ΄ "εν Θεσσαλονίκη...1874-8"
12.40-13.00	Παππάς, Φίλιππος. Η διπλή ταυτότητα του Έλληνα μεταφραστή (1830-1900)	Salamina, Michele. *Ο Κοτζάμπασης του Καστρόπυργου* και η ελληνική ταυτότητα	Παπαβασιλείου, Φανή. Η έμφυλη ταυτότητα της Αλεξίας όπως αυτή διαγράφεται μέσα από την αφήγηση στο έργο της Πηνελόπης Δέλτα *Τον καιρό του Βουλγαροκτόνου* (1911).	Αλεξιάδου, Θεοδούλη. Στοιχεία ταυτότητας της δεκαετίας του '60. Αλληλεπίδραση ιδιωτικού και δημόσιου στο μυθιστόρημα του Θ. Βαλτινού	Σαχινίδου, Παρασκευή & Δημάση, Μαρία. Διάλογοι κειμένων και συγγραφέων. Τα κείμενα ως εκφράσεις της γλωσσικής διαπραγμάτευσης της ταυτότητας του υποκειμένου	Γκλαβίνας, Γιάννης. Ο μουσουλμάνος υπήκοος στις αντιλήψεις των φορέων της ελληνικής διοίκησης την περίοδο 1912-1922.	Stojičić, Vojkan & Mutavdžić, Predrag & Milojević, Ivana. Ισχυρές και ασθενείς γλώσσες: η θέση της νέας ελληνικής γλώσσας στη Σερβία	Athanasopoulou-Kypriou, Spyridoula (Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σπυριδούλα). The sisterhoods of the Zoë movement and their role in the formation of a Christian feminist consciousness 1938-1960.
13.00-13.30	**ΣΥΖΗΤΗΣΗ**							
13.30-15.00	**ΓΕΥΜΑ**							

	Ταυτότητες στη Λογοτεχνία I	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία I*	*Ταυτότητες και φύλο*	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία II*	*Πολιτικές συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας*	*Πολιτικές ταυτότητες*	*Πολιτικές συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας*	*Πολιτικές συγκρότησηςσυλλογικής ταυτότητας*
10η ΣΥΝΕΔΡΙΑ	**ΑΙΘΟΥΣΑ F. GARCÍA LORCA**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 2**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 14**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 15**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 7**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 8**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 9**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 10Β**
	Ταυτότητες στη λογοτεχνία (19ος αι.): Ταυτότητα και "εθνική δραματουργία" (19ος αι.).	Ζητήματα της λογοτεχνίας των αρχών του 20ού αι. (1900-1945).	Έμφυλες ταυτότητες στον παραδοσιακό πολιτισμό και τη λογοτεχνία: Λογοτεχνία ΙΙ	Μεταναστευτικές ταυτότητες.	Ταυτότητα και εκπαίδευση: Πολυμέσα.	Πολιτικές ταυτότητες στην Ελλάδα του 20ού και του 21ου αι.	Πολιτισμικές ταυτότητες (18ος-20ός αι.).	Πολιτισμικές ταυτότητες: Κοινωνικοί θεσμοί, συλλογικές ταυτότητες και ιδεολογία.
	Πρόεδρος: Πολίτης, Αλέξης	Πρόεδρος: López Villalba, María	Πρόεδρος: Ντουνιά, Χριστίνα	Πρόεδρος: Φρέρης, Γιώργος	Πρόεδρος: Πατηνιώτης, Μανώλης	Πρόεδρος: Παντελής, Κυπριανός	Πρόεδρος: Μπίρταχας, Στάθης	Πρόεδρος: Paparizos, Antonios
15.00-15.20	Ταμπάκη, Άννα. Η κατασκευή της θεωρίας του «εθνικού δράματος» στον 19ο αιώνα	Caracausi, Maria. Πώς προβάλλεται η ελληνική ταυτότητα μέσα από μια μετάφραση: Ο Νίκος Γκάτσος μεταφραστής του Αρθούρ Ρεμπώ	Αναγνωστοπούλου, Διαμάντη. Γυναικείες και ανδρικές ταυτότητες σε μυθιστορήματα της Ρέας Γαλανάκη	Gotsi, Georgia. Exclusion, Identity and the Immigrant Self in Contemporary Greek Writing	Χαριλάου, Νεόφυτος & Γλάρος, Νικόλαος & Γαγιάτσου, Σοφία. Έλληνες λογοτέχνες στο διαδίκτυο. Η λογοτεχνική συλλογή ΠΟΘΕΓ (www.potheg.gr)	Αραμπατζή, Χριστίνα Α. Συσχετισμοί και αλληλεπιδράσεις προσφυγικής και πολιτικής ταυτότητας στον απόηχο των δραματικών γεγονότων του Διχασμού στη Χαλκιδική	Serrano Espinosa, Manuel. Η κρητική ταυτότητα μέσα από τις μαρτυρίες ξένων ταξιδιωτών του ΙΘ΄αιώνα	Τσουραπά, Ελένη. Γαμήλιες στρατηγικές, κοινωνικές ταυτότητες και πολιτική στην Κρήτη κατά τη βενετική περίοδο: Μια συγκριτική προσέγγιση (15ος-17ος αι.)
15.20-15.40	Λαδογιάννη, Γεωργία. Ο εραστής, ο καλλιτέχνης και το έργο του. Ο μύθος του Πυγμαλίωνα στη *Γαλάτεια* του Σπ. Βασιλειάδη	Carbonell Martinez, Santiago. La identidad de Prometeo en la literatura neogriega	Παπαρούση, Μαρίτα. Εκφάνσεις της ανδρικής ταυτότητας στη σύγχρονη πεζογραφία : η περίπτωση του Θ. Γρηγοριάδη	Σάμιτα, Ειρήνη-Ιωάννα. Ταυτότητα και Μετανάστευση: Οι *Φιλέλληνες* ή το α-νόστιμον ήμαρ	Μπαλτζής, Σωκράτης Δ. & Μάντζιου, Όλγα & Αποστόλου, Κώστας. Μια επέκταση του καινοτόμου Ηλεκτρονικού Υπολογιστικού Λεξικού της Νέας Ελληνικής Γλώσσας - ΒΝΠ ως Διαδικτυακό Πολυμεσικό Εκπαιδευτικό Λογισμικό Φωνολογικής Ενημερότητας πρώτης σχολικής ηλικίας	Καλογρηάς, Βάϊος. Η πολιτικο-ιδεολογική ταυτότητα της εθνικοφροσύνης στην ταραγμένη δεκαετία του 40	Λέτσιος, Βασίλης. Ξένοι περιηγητές στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα: Βίλχελμ Λάγκους	Μουζάκης, Στυλιανός Α. Η ταυτότητα των ελληνορθόδοξων κοινοτήτων στο χώρο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στις αρχές του 19ου αιώνα και ιδιαίτερα μετά την εφαρμογή του Χαττ-ι-Χουμαγιούν. Ο θεσμός της προίκας και η σημασία του στη διαμόρφωση των τοπικών κοινοτήτων
15.40-16.00	Αγάθος, Θανάσης. Όψεις της εθνικής ταυτότητας στα έργα *Ιστορικά Σκηνογραφήματα* του Σπυρίδωνος Ζαμπέλιου και *Οι Καλλέργαι* του Σπυρίδωνος Ν. Βασιλειάδη	Pérez Mena, Raquel. De Petros Walhalla a Marabú: las múltiples identidades de Nicos Cavadías en su vida y su obra	Tziovas, Dimitris. Allegorical Readings and Metaphors of Identity: Sexuality, Society and Nature in Vassilis Vassilikos' *Το Φύλλο*	Μικέ, Μαίρη. Άνοστον ήμαρ. Μιμίκας Κρανάκη, *Φιλέλληνες* (1992)	Μαρκάκη, Τατιάνα. Πολιτικές συγκρότησης πολιτισμικής ταυτότητας: σύγχρονη ελληνική μουσική και εκμάθηση γλώσσας στο διαδικτυακό τόπο "Webklas light Nieuwgrieks" του Universiteit van Amsterdam	Καζαμίας, Αλέξανδρος. Το φαινόμενο του «αποευρωπαϊσμού» στις σχέσεις Ελλάδας-Ευρωπαϊκής Ένωσης	Bornträger, Ekkehard Wolfgang. Πατροπαράδοτες αρετές, εκπολιτιστική αποστολή, και μη ηρωική περιφερειακή καθημερινότητα - Εικασίες για τον εθνικό χαρακτήρα των Ελλήνων και Ισπανών	Καμήλος, Νικόλαος. Αδελφότητες και εργατικοί σύλλογοι Κεφαλονιάς: Συγκρότηση και διάδοση της σοσιαλιστικής ιδεολογίας και συνδικαλιστικής ταυτότητας στην Κεφαλονιά στα τέλη του 19ου αι.
16.00-16.30	**ΣΥΖΗΤΗΣΗ**							
16.30-17.00	**ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ**							

	Ταυτότητες στη Λογοτεχνία I	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία I*	*Ταυτότητες και φύλο*	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία II*	*Πολιτικές συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας*	*Πολιτικές ταυτότητες*	*Πολιτικές συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας*	*Πολιτικές συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας*
11η ΣΥΝΕΔΡΙΑ	**ΑΙΘΟΥΣΑ F. GARCÍA LORCA**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 2**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 3**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 15**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 7**	***ΑΙΘΟΥΣΑ* 8**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 9**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 10Β**
	Παπαδιαμαντικές μελέτες.	Σχέσεις της ελληνικής με ξένες γραμματείες.	Αποδομώντας τις έμφυλες ταυτότητες.	Θέατρο και μετανάστευση στον 20ό και στον 21ο αι.	Πολιτισμικές ταυτότητες (12ος-18ος αιώνας).	Πολιτικές ταυτότητες στην Ελλάδα του 20ού και του 21ου αι.	Ταυτότητα και μετανάστευση: Διασπορικές ταυτότητες	Ταυτότητα και κινηματογράφος.
	Πρόεδρος: : Gotsi, Georgia	Πρόεδρος: Mutavdzic, Predrag	Πρόεδρος: Καπλάνης, Τάσος	Πρόεδρος: Νάτσινα, Αναστασία	Πρόεδρος: Marcos Hierro, Ernest	Πρόεδρος: Δορδανάς, Στράτος Ν.	Πρόεδρος: Tsianikas, Michael	Πρόεδρος: Παπανικολάου, Δημήτρης
17.00-17.20	Μάστορης, Βασίλης. Παπαδιαμάντης μυθιστοριογράφος. Η αδύναμη ταυτότητα μιας λογοτεχνικής ιστορικότητας	Chikovani, Ana. Πολιτισμική ταυτότητα στην ελληνική και γεωργιανή λογοτεχνία στο μεταίχμιο του 19ου - 20ού αιώνα (Τυπολογικοί παραλληλισμοί)	Kotsovili, Dionysia Eirini. Deconstructing the notions of identity and gender in Greek Literature; the case of Galanaki's *Eleni, or Nobody*	Διακομοπούλου-Ζαραμπούκα, Αικατερίνη. Η ταυτότητα του μετανάστη στα έργα των Ελλήνων δραματουργών στην Αμερική κατά το πρώτο μισό του 20ού αι.	Soto Ayala, Roberto Andrés. Manuel II y la identidad política bizantina	Κούρεντα, Πολυξένη Κ. Κωνσταντίνος Τσάτσος, Έθνος και Κομμουνισμός. Η κοινωνική, πολιτική και κοινωνική ταυτότητα σε αδελφοκτόνους καιρούς	Κεφαλληνού, Ελισάβετ. Πολυσύνθετες πολιτισμικές ταυτότητες: Ελληνοαυστραλές σε τρεις γενιές	Λαμπρόπουλος, Απόστολος. Το σώμα, η επιφάνεια, το όμοιο: κινηματογραφικά 'υλικά' και πολιτικές της ταυτότητας
17.20-17.40	Καστελλάνου, Γκρατσιέλλα-Φωτεινή. Η Ά-πατρις *Μετανάστις* του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη	Đorđević, Saša (Τζόρτζεβιτς, Σάσα). Οι έμποροι του έθνους: μια προσπάθεια αποκωδικοποίησης της εικόνας του Έλληνα στη σερβική πεζογραφία	Dimoula, Vasiliki. (A-)sexual identity and medicine in the texts of Antonin Artaud and Giorgos Cheimonas	Μπλέσιος, Αθανάσιος Γ. Ταυτότητα και ετερότητα στην ελληνική δραματουργία του 20ού αιώνα και των αρχών του 21ου. Η περίπτωση των μεταναστών	Kountoura, Eleonora & Koutrakou, Nike. "Locals" and "foreigners": establishing criteria for the formation of local identities in Late Byzantium. An approach to Modern Graecitas through the eyes of the Late Byzantine high level language writers	Μπαζούκης, Αλέξανδρος Δ. Ο άβολος μετεωρισμός ενός φιλελεύθερου διανοούμενου στη δεκαετία του 1950: ταυτότητα και ετερότητα στην πολιτική σκέψη και στο έργο του Ρόδη Ρούφου	Palaktsoglou, Maria. Australian-Greek Writers: a "hybrid" identity or an identity in "crisis"	Χανιωτάκης, Ιωάννης. Κοινωνική και πολιτική οριοθέτηση των σωμάτων στον κινηματογράφο: ταυτότητες φύλου στην *Ευδοκία* του Αλέξη Δαμιανού
17.40-18.00	Kalospyros, Nicholas A. E. Disrupting Fading National Identities and Questioning the Identity of Faith: Identifying Papadiamantis	Amarantidou, Wanda. Ο Józef Dunin Borkowski- ένας μεγάλος ξεχασμένος Φιλέλληνας ποιητής	Λίκα, Φωτεινή. Έμφυλη ανατροπή στη *Μορφίνη:* στερεότυπα λόγου και συμπεριφοράς στο αφήγημα της Νικόλ Ρούσσου	Μπακονικόλα, Χαρά. Η ταυτότητα του μετανάστη στην Λούλα Αναγνωστάκη και στον Παναγιώτη Μέντη	Λινάρδος, Νίκος. Η θρησκευτική και εθνική ταυτότητα του Γεώργιου Γεμιστού Πλήθωνος: Ένα παράδειγμα μεταβαλλόμενων ταυτοτήτων στον ελληνικό κόσμο	Κοβάνη, Αθηνά. Μεταμορφώσεις της νεοελληνικής αριστερής πολιτικής ταυτότητας από το μεσοπόλεμο μέχρι τη δικτατορία του 67 μέσα από αναπαραστάσεις-εικόνες κειμένων της νεοελληνικής πεζογραφίας του 20ού αιώνα		Μπασέα, Ερατώ. Εθνική Ταυτότητα στον Ελληνικό Κινηματογράφο του Δημιουργού: η περίπτωση *Ζορμπάς ο Έλληνας* του Μιχάλη Κακογιάννη
18.00-18.30	**ΣΥΖΗΤΗΣΗ**							

ΚΥΡΙΑΚΗ 12 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2010

	Ταυτότητες στη Λογοτεχνία I	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία I*	*Ταυτότητα και φύλο*	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία II*	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία II*	*Πολιτικές συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας*	*Πολιτικές συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας*	*Πολιτικές συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας*
12η ΣΥΝΕΔΡΙΑ	**ΑΙΘΟΥΣΑ F.GARCÍA LORCA**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 2**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 3**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 14**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 15**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 8**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 9**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 10Β**
	Ταυτότητες στη λογοτεχνία (19ος αι.).	Ταυτότητες στην ποίηση του 20ού αι.	Έμφυλες ταυτότητες και γυναικεία γραφή (1945-σήμερα).	Ταυτότητα και ετερότητα στη σύγχρονη λογοτεχνία.	Θέατρο.	Η προβληματική της ταυτότητας στο νεοελληνικό στοχασμό.	Ταυτότητα και εκπαίδευση.	Η διαχείριση του παρελθόντος.
	Πρόεδρος: Moutafidou, Ariadni	Πρόεδρος: Δρακόπουλος, Αντώνης	Πρόεδρος: Σταυρακοπούλου, Σωτηρία	Πρόεδρος: Ηροδότου, Μαρία	Πρόεδρος: Καλογήρου, Τζίνα	Πρόεδρος: Χασιώτης, Ι. Κ.	Πρόεδρος: Δήμαση, Μαρία	Πρόεδρος: Μπάδα, Κωνσταντίνα.
9.30-9.50	Valtcheva, Dragomira. Λογοτεχνική μετάφραση και συγκρότηση εθνικής ταυτότητας	Βασιλειάδη, Μάρθα. «Για τα σκουπίδια κατευθείαν»: Νοσολογία, πάθη, πληγές και ενσώματες ταυτότητες στον ερωτικό Καβάφη	Spiliotopoulou, Constantina. Devoir et résistance dans la poésie féminine post-guerre.	Χαλάτσης, Γιώργος. Η διαρκής αναζήτηση της ελληνικής ταυτότητας στα έργα του Κωνσταντίνου Καβάφη και Δημήτρη Δημητριάδη	Φραγκή, Μαρία. Διαμόρφωση «ταυτοτήτων» στο νεοελληνικό θέατρο για παιδιά και νέους	Γλυκοφρύδη-Λεοντσίνη, Αθανασία. Ταυτότητα και ετερότητα στο νεοελληνικό στοχασμό (18ος-20ός αι.)	Vasileiadou, Polymnia. The identity of adult education in Greece	Ολυμπίτου, Ευδοκία. Κάλυμνος, το νησί των σφουγγαράδων
9.50-10.10	Wolf, Benedikt. „Εγώ είμαι / γλώσσα της ωραίας αλήθειας, / δε με σέρνει εκδίκηση λαοπλάνα". Die Konstruktion griechischer Identität anhand von ZigeunerInnen-Bildern bei Alexandros Kalfoglou und Kostis Palamas	Χατζηγιακουμή-Νούτσου, Μαρία. Το "αληθινό πρόσωπο της Ελλάδας" στο έργο του Οδυσσέα Ελύτη: Η Ελλάδα ως "τρίτη κατάσταση" ανάμεσα στη δύση και στην ανατολή	Petrakou, Kyriaki. Identity of a Woman: authenticity and individuality in the work of three modern (women) playwrights (Margarita Lyberaki, Loula Anagnostaki, Kostoula Mitropoulou)	Φρέρης, Γιώργος. Ταυτότητα κι επικαιρότητα στο έργο του Δημήτρη Δημητριάδη	Sivetidou, Aphrodite & Felopoulou, Sofia. Les réécritures de la tragédie grecque antique: vers une identité collective dans la dramaturgie contemporaine	Σουτόπουλος, Νικόλαος. Η ελληνική εθνική ταυτότητα: από την υπέρβαση και την απομυθοποίηση (13ος αι.) στον ρεαλισμό του ευρωπαϊκού παρόντος	Γιαννακού, Βασιλική. Κοινωνικές και πολιτισμικές ταυτότητες στα εγχειρίδια διδασκαλίας της νέας ελληνικής ως ξένης γλώσσας	Μπάσιος, Κωνσταντίνος. Η Αναγωγή στο Παρελθόν: από την ιδεολογική συγκρότηση στην πολιτική ανάληψη
10.10-10.30	Τσούμαρη, Μαρία Ι. Έλληνες και Αλβανοί στα ιστορικά μυθιστορήματα του Κωνσταντίνου Ράμφου (1776-1871)	Μπόμπας, Κωνσταντίνος. Παραλλαγές ενός πολυδιάστατου χώρου – ιδιότυπες προσεγγίσεις ελληνικών τόπων στην ποίηση του 20ού αιώνα	Σπυράτου, Αγάπη Βιργινία. Η ταυτότητα του "Άλλου": Κατασκευές έμφυλης, εθνικής και πολιτιστικής ταυτότητας στο μυθιστόρημα σύγχρονων ελληνίδων συγγραφέων	Κωστακιώτης, Γιώργος. Αναζητώντας ταυτότητες στην Κωνσταντινούπολη του Πέτρου Μάρκαρη	Διαμαντάκου-Αγάθου, Καίτη. Οι αντιφάσεις μιας παιδοκτόνου: η πολυφωνική ταυτότητα της Μήδειας στη σύγχρονη ελληνική δραματουργία	Θεοδωρίδης, Αλέξανδρος. Η σύγχρονη ελληνική κοινωνία: ταυτότητα σε κρίση	Sidneva, Svetlana. Modern Greek as the second language: referring the national identity in the Greek textbooks	Κασίδου, Στέλλα & Γκόλια, Παρασκευή. Ελληνικές φιλοτελικές εκδόσεις: εθνική ταυτότητα και ιστοριογραφική παράδοση (1900-2000)
10.30-10.50	Λούδη, Αγγελική. Α. Ρ. Ραγκαβή *Απομνημονεύματα* ή Οι ιδεοαπολογητικές σκοπιμότητες της απομνημονευματογραφίας	Αθανασοπούλου, Αφροδίτη. Αναζητώντας το "πρόσωπο": μια ματιά στην ελληνική ποίηση του 20ού αιώνα	Τζατζιμάκη, Ελένη. Ταυτότητες στη Λογοτεχνία: η γυναικεία ποιητική περιοχή κατά τη δεκαετία 1975-1985. Η καινούρια γυναίκα	Mamolar Sánchez, Idoya. La figura del Otro en las novelas policiacas de Petros Márkaris: el punto de vista del comisario Jaritos	Lozano Ortiz, Mariana. *El patio de los milagros* de Kambanelis: posguerra y frustración social	Λεοντσίνη, Ελένη. Κοινότητα, ταυτότητα, ετερότητα: η πρόσληψη της αμερικανικής κοινοτιστικής πολιτικής θεωρίας από τον νεοελληνικό στοχασμό (20ός -21ος αι.)	Αρβανίτη, Ανθούλα. Το λόγιο στοιχείο στην νέα ελληνική. Εφαρμογή στην διδασκαλία της νέας ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας	Βραχιονίδου, Μαρία. Διατροφικές συνήθειες ως στρατηγικές συγκρότησης πολλαπλών πολιτισμικών ταυτοτήτων και διαχείρισης του παρελθόντος: το παράδειγμα της ελληνικής μανιταροφαγίας
10.50-11.30	**ΣΥΖΗΤΗΣΗ**							
11.30-12.00	**ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ**							

	Ταυτότητες στη Λογοτεχνία I	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία I*	*Ταυτότητα και φύλο*	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία II*	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία II*	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία I / Ταυτότητες στη Λογοτεχνία II*	*Ταυτότητες στη Λογοτεχνία I / Πολιτικές συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας*
13η ΣΥΝΕΔΡΙΑ	**ΑΙΘΟΥΣΑ F.GARCÍA LORCA**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 2**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 3**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 14**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 15**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 8**	**ΑΙΘΟΥΣΑ 7**
	Ταυτότητες στη λογοτεχνία (19ος αι.) & Ζητήματα της λογοτεχνίας των αρχών του 20ού αι. (1900-1945).	Ζητήματα της λογοτεχνίας των αρχών του 20ού αι. (1900-1945).	Έμφυλες ταυτότητες στον παραδοσιακό πολιτισμό και τη λογοτεχνία: Λογοτεχνία.	Ταυτότητα και ετερότητα στη σύγχρονη λογοτεχνία.	Θέατρο.	Μεταναστευτικές ταυτότητες.	Ταυτότητες στον οθωμανικό κόσμο.
	Πρόεδρος: Βαρελάς, Λάμπρος	Πρόεδρος: Alonso Aldama, Javier Francisco	Πρόεδρος: Αγάθος, Θανάσης	Πρόεδρος: Φραντζή, Άντεια	Πρόεδρος: Πούχνερ, Βάλτερ	Πρόεδρος: Δημητρακάκης, Γιάννης	Πρόεδρος: Chikovani, Ana
12.00-12.20	Miano, Matteo. "Τα φαινόμενα απατούν". Παραπειστικές ταυτότητες της ελληνικής παραλογοτεχνίας	Villegas Hernandez, Mariano. Ελληνισμός και θρησκευτικότητα στο έργο του Τ. Κ. Παπατσώνη	Νάζου, Παναγιώτα. Η συγγραφική ταυτότητα σε κρίση: Μαργαρίτα Καραπάνου, από το διχασμένο στο αφεστιασμένο αφηγηματικό υποκείμενο	Δεληκάρη, Παρασκευή. Ταυτότητες τυφλών στη σύγχρονη λογοτεχνία: κρυσταλλώσεις και ρήγματα	Πεφάνης, Γιώργος Π. Υποκείμενα, ρόλοι και ταυτότητες. Μια φιλοσοφική προσέγγιση της θεατρικής σχέσης	Μπεζαντάκου, Όλγα. Η «άπατρις» ταυτότητα του Ν. Επισκοπόπουλου	Skoulidas, Elias G. Identities, Locality and Otherness in "Epirus" during the late Ottoman period
12.20-12.40	Αμιλήτου, Έφη. Τυποποίηση ταυτοτήτων και ανακύκλωση δημοσιογραφικού λόγου στα μυθιστορήματα του Γρηγόριου Ξενόπουλου	González Vaquerizo, Helena. Nikos Kazantzakis o cómo el "Segundo Odiseo" partió de Creta	Κιοσσές, Σπυρίδων. «Μαμά, εγώ δεν υπάρχω;»: η αναζήτηση της γυναικείας ταυτότητας στο λογοτεχνικό έργο της Μαργαρίτας Καραπάνου	Χρυσομάλλη-Henrich, Κυριακή. Τρυφερότητα και μελαγχολία: Η σημειωτική μιας ιδιότυπης νέκυιας στο *Η κοιλάδα των Αθηνών* του Γιώργη Γιατρομανωλάκη	Βαφειάδη, Έφη. Η εικόνα του Εβραίου στη νεοελληνική δραματουργία	Κασκάλη, Δώρα. Η εθνική ταυτότητα στο τραπέζι του ανατόμου: δύο παράλληλες αναγνώσεις κειμένων της μεταναστευτικής λογοτεχνίας	Gürgendereli, Müberra. The Greek Legends and the Greek Philosophers Appearing in the Ottoman Period Classical Turkish Poetry
12.40-13.00	Κοκκινίδη, Εύα. Όψεις της ελληνικής και ευρωπαϊκής ταυτότητας στο *Λεμονοδάσος* και την *Eroica* του Κοσμά Πολίτη	Μαθιουδάκης, Νικόλαος & Καμπάκη-Βουγιουκλή, Πηνελόπη. Η επιθετική ταυτότητα του Οδυσσέα στο έπος του Καζαντζάκη	Χριστοδουλίδου, Λουίζα. Η αρχετυπική πάλη αρσενικού/θηλυκού στην 'Κλυταιμνήστρα (κατ' όναρ και καθ' ύπαρ)' του Κυρ. Χαραλαμπίδη	Δασκαλά, Κέλη. Η νόσος της λέπρας ως ταυτότητα: από τον Μεσσία-λυτρωτή στον λεπρό-αγωνιστή	Μαυρογένη, Μαρία. "Υποθέσεις τιμής" στην ελληνική δραματουργία των αρχών του 20ού αιώνα	Paparizos, Antonios. Grec moderne le "démonios"	Gürgendereli, Rifat. The Greek-Originated Words Used in the Ottoman Period Classical Turkish Poetry
13.00-13.30	**ΣΥΖΗΤΗΣΗ**						
13.30-14.00	**ΚΛΕΙΣΙΜΟ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ - ~~ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ~~ (ΑΙΘΟΥΣΑ: AULA MAGNA ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ)**						
14.00-15.30	**ΓΕΥΜΑ**						
15.30-18.30	**ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ - ΕΚΛΟΓΗ Δ.Σ.**						

Alonso Aldama, Javier Francisco.

Diyenís Acritis: la identidad de un héroe bizantino

El relato épico del héroe bizantino Diyenís Acritis, en las diferentes versiones conservadas, constituye una de las obras literarias más importantes de la literatura griega medieval. En dicho relato se nos narran la vida y hazañas del héroe, así como algunos hechos de su padres y familiares. Ahora bien, ¿quién es Diyenís Acritis?, ¿cuál es su identidad?, ¿cómo se configura ésta en la narración?, ¿en qué se reconoce la identidad de este héroe bizantino? En nuestra comunicación expondremos cómo se configura narrativamente la identidad del héroe. Para ello examinamos las relaciones que se establecen entre los acontecimientos narrados y entre los diferentes comportamientos expuestos en el relato. Así, para conocer la identidad del héroe nos centraremos en la clasificación de aquellos pasajes en que se nos ofrezca información sobre su carácter, esto es, sobre sus hábitos, sus disposiciones y los rasgos distintivos que permiten reconocer a una persona. Dicha clasificación se hará teniendo presente la voz del narrador, sea éste una tercera persona o una primera, o la de los protagonistas, bien sea la del héroe mismo o la de los otros que hablan de él. Por otra parte, también se clasifican los proyectos y las acciones del héroe, cuya elección supone la asunción de unas determinadas posiciones morales a lo largo de la vida. La tensión entre el carácter y el proyecto de vida como solitario guerrero de frontera, proyecto que elige el propio héroe, configuran la identidad de Diyenís en la narración épica. El estudio de todos estos fenómenos y de su significación nos permitirá conocer mejor la identidad del héroe y, dado que la identidad está asimismo unida a la relación con el Otro, también nos ayudará a saber en qué medida los diferentes receptores del relato la han interpretado a lo largo del tiempo.

Kulhánková, Markéta.

Αποτελεί ο Πτωχοπρόδρομος λογοτεχνικό πρόδρομο του Καραγκιόζη;

Το 1981, ο φιλόλογος Ι. Μ. Χατζηφώτης δημοσιεύει το βιβλίο Ο Καραγκιόζης Φτωχοπρόδρομος. Ο τόμος αυτός αντλεί την έμπνευσή του από τα λεγόμενα Πτωχοπροδρομικά ποιήματα του 12ου αιώνα, 4 επαιτικά ποιήματα με στοιχεία σάτιρας και παρωδίας, και από τις ομοιότητες της ποιητικής τους με την ποιητική του νεοελληνικού λαϊκού θεάτρου σκιών. Τα Πτωχοπροδρομικά ποιήματα, γραμμένα στον πολιτικό στίχο, μαζί με το ποιήμα του Μιχαήλ Γλυκά από τη φυλακή αντιπροσωπεύουν το παλαιότερο δείγμα χρήσης της ομιλούμενης γλώσσας στη λογοτεχνία. Κατά την άποψη μερικών ιστορικών της λογοτεχνίας, τα έργα αυτά αποτελούν την αρχή της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Το βιβλίο του Χατζηφώτη θέλει με τον τρόπο του να υποστηρίξει την άποψη αυτή, δηλαδή να δείξει ότι τα Πτωχοπροδρομικά ποιήματα έχουν σχέση με τις απαρχές ενός καθαρά νεοελληνικού πολιτισμικού φαινομένου: του γνωστού Καραγκιόζη. Ο τόμος περιέχει μια κωμωδία για το λαϊκό θέατρο σκιών, που ο συγγραφέας της είναι ο ίδιος ο Χατζηφώτης και που παίχτηκε από τον περίφημο καραγκιοζοπαίχτη Δημήτρη Μόλλα. Ο Καραγκιόζης εδώ συχνά χρησιμοποιεί τα λόγια των βυζαντινών επαιτικών ποιημάτων και γενικά ο χαρακτήρας του και τα μοτίβα του έργου είναι επηρεασμένα από τη βυζαντινή επαιτική ποίηση – η τουλάχιστον από την ερμηνεία της που μας προσφέρει ο συγγραφέας του έργου. Την εκτενή εισαγωγή αποτελεί μια μελέτη που προσπαθεί να αποδείξει όχι μόνο την πνευματική συγγένεια του νεοελληνικού Καραγκιόζη με το βυζαντινό Πτωχοπρόδρομο, αλλά και μια άμεση επιρροή των βυζαντινών επαιτικών ποιημάτων στο νεοελληνικό θέατρο σκιών. Από την άλλη πλευρά προσπαθεί να αποδείξει τις βυζαντινές επιρροές στον τούρκικο Καραγκιόζη. Στην ανακοίνωση θα αναλυθεί το εν λόγω θεατρικό έργο, και προπαντός θα παρουσιαστούν και θα εξεταστούν οι απόψεις του συγγραφέα για την βυζαντινή καταγωγή του νεοελληνικού Καραγκιόζη. Θα επιχειρηθεί επομένως να απαντηθεί το ερώτημα αν η ποιητική και πνευματική ατμόσφαιρα των δυο αυτών λογοτεχνικών ειδών είναι πραγματικά τόσο συγγενής, και εφ' όσον κάτι τέτοιο ισχύει, αν αναγκαστικά πρόκειται για μια άμεση επιρροή.

Χελιδώνη, Στέλλα.

Τα μοτίβα της ερωτικής θεματικής σε έργα της πρώιμης νεοελληνικής γραμματείας: υπερεθνικά στερεότυπα ή δείκτες της ελληνικής πολιτισμικής ταυτότητας των συγγραφέων;

Η ερωτική θεματική είναι συνυφασμένη με την εμφάνιση (ή με την εκ νέου εμφάνιση) του μυθιστορηματικού γένους στην ελληνόγλωσση λογοτεχνική παραγωγή κατά τη μέση και ύστερη βυζαντινή εποχή ή/και τις αρχές της νεοελληνικής περιόδου. Συνεχίζει, επίσης, να αποτελεί πεδίο έμπνευσης και εκμετάλλευσης για τους συγγραφείς της πρώιμης νεοελληνικής γραμματείας. Στα έργα, το ερωτικό θεματικό πεδίο απαρτίζεται από μια σειρά χαρακτηριστικά στοιχεία που άλλοτε δίνουν την εντύπωση ότι έχουν χρησιμοποιηθεί ως στερεότυπα και άλλοτε λειτουργούν ως δυναμικά και ιδιαίτερα σημαντικά εσωτερικά στοιχεία των κειμένων. Πυρηνικός συντελεστής της ερωτικής θεματικής, με ρυθμιστικό ρόλο στην ανάπτυξή της μέσα στην κάθε ιστορία, είναι ο θεός Έρωτας. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του θεού (κυρίως το ότι παρουσιάζεται ως βασιλεύς) και του περιβάλλοντός του απασχόλησαν την έρευνα γιατί θεωρήθηκε ότι απομακρύνονται σημαντικά από την κλασική απεικόνιση του Έρωτα κατά την αρχαία ελληνική, την ελληνιστική και τη ρωμαϊκή εποχή αλλά και κατά την ύστερη αρχαιότητα. Σύμφωνα με την άποψη που επικράτησε, η νέα, όπως χαρακτηρίστηκε, εικονοποιΐα του θεού η οποία διαπιστώνεται στο βυζαντινό/πρώιμο νεοελληνικό ερωτικό μυθιστόρημα αποτελεί δάνειο από δυτικά μεσαιωνικά κείμενα και ιδιαίτερα από το γαλλικό Roman de la Rose και είναι εύρημα της γαλλικής λογοτεχνίας του 12ου αιώνα. Η παραπάνω επιστημονική θέση, όσον αφορά το έργο Διήγησις εξαίρετος Βελθάνδρου του Ρωμαίου, έχει ανασκευαστεί συνολικά (Στέλλα Χελιδώνη, Το πρότυπο και η ποιητική του μεσαιωνικού μυθιστορήματος «Διήγησις εξαίρετος Βελθάνδρου του Ρωμαίου», διδακτορική διατριβή, ΑΠΘ 2004 – υπό έκδοση). Σύμφωνα με τη νέα πρόταση ο θεός Έρωτας του μυθιστορήματος προέρχεται από το θεολογικό-φιλοσοφικό πλαίσιο του Νεοπλατωνισμού. Επιπλέον, μέσω της συγκέντρωσης και εξέτασης όλων των στοιχείων που παρέχουν και τα υπόλοιπα μυθιστορηματικά κείμενα, λόγια και δημώδη, σε σχέση με τη θεματική του θεού Έρωτα, καθώς και μέσω του εκτενούς σχολιασμού τους σε αντιπαραβολή με κείμενα της ορφικής-νεοπλατωνικής ερωτικής θεολογίας, με κείμενα άλλων ανατολικών παραδόσεων καθώς και με δυτικά, έχει αποδειχθεί ότι η ταυτότητα του θεού Έρωτα στο βυζαντινό/πρώιμο νεοελληνικό ερωτικό μυθιστόρημα προέρχεται από τη θεολογική-φιλοσοφική παράδοση του Νεοπλατωνισμού. Επομένως, η αξιοποίηση των γνωστών από την ορφική-νεοπλατωνική παράδοση γνωρισμάτων του θεού για τη δημιουργία του θεματικού ρόλου που παραχωρείται στον θεό Έρωτα αποτελεί νεωτερισμό αυτού του μυθιστορήματος. Ο μυθιστορηματικός λόγος πρόσφερε στους συγγραφείς των κειμένων τα επαρκώς διευρυμένα ερμηνευτικά περιθώρια που τους προστάτευαν από την κατηγορία του αιρετικού και επέτρεπαν την ελευθερία στην κίνηση των ιδεών. Ως συνέχεια της παραπάνω διερεύνησης, στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται η συγκριτική, με τα μέχρι τώρα δεδομένα, εξέταση των στοιχείων της ερωτικής θεματικής που εμφανίζονται σε κείμενα της παλαιότερης νεοελληνικής γραμματείας (15ος αιώνας – 1830). Προτείνεται, βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων, η κατηγοριοποίηση των στοιχείων όλων των κειμένων. Κεντρικό ζητούμενο αποτελεί η λειτουργία όσων στοιχείων διαπιστώνεται πως έχουν νεοπλατωνική προέλευση. Είναι τα στοιχεία αυτά δείκτες της ελληνικής πολιτισμικής ταυτότητας των συγγραφέων και έχουν κάποια ιδιαίτερη αισθητική λειτουργία στα κείμενα; Πόσο συνειδητά τα παρουσιάζουν οι συγγραφείς και σε τι αποσκοπούν; Εξετάζεται, με άλλα λόγια, κατά πόσον τα μοτίβα της ερωτικής θεματικής έχουν μια προγραμματισμένη δυναμική, τόσο εσωκειμενική όσο και εξωκειμενική, και κατά πόσον λειτουργούν για τους συγγραφείς ως είδος λογοτεχνικής στενογραφίας που επιδιώκει να κοινοποιήσει μια ιδεολογική ταυτότητα ή αποτελούν κενά και αδρανή στοιχεία των κειμένων. Επιπλέον, διερευνάται αν ανταποκρίνονται στις ανάγκες και απαιτήσεις ενός ορισμένου κοινού και αν λειτουργούν ως στερεότυπο σκηνικό ή αυξάνουν τον ορίζοντα των προσδοκιών του.

Καπλάνης, Τάσος Α.

Νέα λογοτεχνία, νέα ταυτότητα: Στέφανος Σαχλίκης (14ος αι.), ο πρώτος επώνυμος συγγραφέας της νεοελληνικής λογοτεχνίας

Ο Στέφανος Σαχλίκης (π. 1331-πριν το 1403) αναγνωρίζεται εδώ και πολλά χρόνια ως «πατέρας της κρητικής λογοτεχνίας». Σπάνια όμως αναφέρεται ως πρώτος επώνυμος συγγραφέας της νεοελληνικής λογοτεχνίας, παρόλο που είναι ο πρώτος επώνυμος ποιητής που όχι μόνο δεν έχει σχέση ούτε με το Βυζάντιο ούτε με το Μεσαίωνα, αλλά είναι επιπλέον εισηγητής της ομοιοκαταληξίας στη νεοελληνική ποίηση, σύγχρονος του Βοκάκιου και μια γενιά νεότερος από τον Πετράρχη, και μεταφέρει με ποικίλους τρόπους την Αναγέννηση στα νεοελληνικά γράμματα. Στο πρώτο μέρος της ανακοίνωσης θα παρουσιαστούν συνοπτικά οι καινοτομίες της ποίησης του Σαχλίκη σε διάφορα επίπεδα: α. γλωσσικό (χρήση νεοελληνικής με διαλεκτικά στοιχεία, φαινόμενο της «πολυγλωσσίας»), β. μορφολογικό (διάφορα ομοιοκαταληκτικά και μετρικά σχήματα, κυρίως frottola rima και ομοιοκατάληκτο δίστιχο) και γ. θεματικό-ειδολογικό (διάφορα σκαμπρόζικα σατιρικά στιχουργήματα με ηρωίδες τις πόρνες του Χάντακα, ποιήματα της φυλακής, ποιήματα για τη φιλία και τους φίλους, πρώτη γνωστή ποιητική αυτοβιογραφία). Η παρουσίαση θα καταδείξει ότι, αν η Αναγέννηση είναι η πρώτη περίοδος των νεότερων ευρωπαϊκών λογοτεχνιών, τότε αναγκαστικά, στη νεοελληνική περίπτωση, εγκαινιάζεται με την ποίηση του Σαχλίκη. Στο δεύτερο μέρος, αξιοποιώντας τα πορίσματα της σύγχρονης, κοινωνιολογικής και ανθρωπολογικής κυρίως, έρευνας σχετικά με τη φύση και τους όρους διαμόρφωσης της εθνοτικής ταυτότητας, θα αναζητηθούν στα κείμενα του Σαχλίκη στοιχεία αυτοπροσδιορισμού και ετεροκαθορισμού. Παρόλο που οι πολιτισμικοί δείκτες διαφοράς ανάμεσα στο «εμείς» και στο «αυτοί» στην ποίηση του Σαχλίκη δεν περιορίζονται σε εθνοτικό επίπεδο (τα κείμενά του αποτελούν πλούσια πηγή για τη διαμόρφωση τόσο των ταξικών και των έμφυλων ταυτοτήτων όσο και για την έννοια του κοινωνικού περιθωρίου), η ανακοίνωση θα περιοριστεί σε εθνοτικές διαφορές και αναφορές (Ρωμανία, Έλληνες, Λουμπάρδοι, Τουδέσκοι, Εβραίοι). Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί σε ένα συγκεκριμένο επεισόδιο όπου ο Σαχλίκης, υποχρεωνόμενος να βρεθεί ομοτράπεζος με το βενετσιάνο φύλακά του και τους «λουμπάρδους και τουδέσκους» φίλους του, αναδεικνύει διάφορα στοιχεία της εθνοτικής και ταξικής ταυτότητάς του, επιβεβαιώνοντας σύγχρονές μας θεωρίες (Nash) και αφήνοντας ελάχιστα περιθώρια αμφιβολίας για το πώς αντιλαμβάνεται το «εμείς» και το «αυτοί». Τέλος, λαμβάνοντας υπόψη και τις ιστορικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες μέσα στις οποίες ζει (θανατικό του 1348, Αποστασία του Αγίου Τίτου, συντελεσμένη ήδη από τον προηγούμενο αιώνα μετάβαση από την αυτοκρατορική ιδεολογία στην εθνοτική ταυτότητα), θα υποστηριχτεί ότι, αν πρέπει να επιλεγεί ένας από τους, ούτως ή άλλως ψευδώνυμους, αλλά λειτουργικούς, χαρακτηρισμούς που χρησιμοποιούμε («βυζαντινός», «μεσαιωνικός», «νεοελληνικός») για να περιγραφεί ο Σαχλίκης και το έργο του, τότε αυτός δεν μπορεί παρά να είναι ο «νεοελληνικός».

Ροδοσθένους, Μαρίνα.

Θεματικές ταυτότητες στο κυπριακό Canzoniere του 16ου αιώνα

Το άτιτλο χειρόγραφο App. Gr. IX, 32, το οποίο απαρτίζεται από εκατόν πενήντα έξι άτιτλα ποιήματα ποικίλου ρυθμού και μορφολογίας, έχει τιτλοφορηθεί από την εκδότριά του Θέμιδα Σιαπκαρά-Πιτσιλλίδου ως Ρίμες Αγάπης ή Poèmes d'Amour και χρονολογείται στο δεύτερο μισό του 16ου αιώνα• περίοδος που κορυφώνεται στην Ιταλία η δημιουργία ποιητικών συλλογών (canzonieri). Παρ' όλο που το μεγαλύτερο μέρος της συλλογής αποτελείται από ερωτικά ποιήματα γραμμένα με τον πετραρχικό τρόπο, εντούτοις υπάρχουν και ποιήματα διαφορετικής θεματολογίας. Αντικείμενο της παρούσας ανακοίνωσης δεν είναι μια καινούρια τιτλοφόρηση του χειρογράφου, αλλά ο εντοπισμός των δεσπόζοντων θεμάτων, οι σχέσεις που αναπτύσσουν μεταξύ τους και η δημιουργία θεματικών-διαθεματικών κατηγοριών-υποκατηγοριών. Πώς τα διάφορα θέματα ταξιδεύουν από ποίημα σε ποίημα και πώς διαφοροποιούνται; Ποιες είναι οι υπόρρητες σχέσεις μεταξύ τους και πώς αυτές αναδεικνύονται μέσα από τη συνανάγνωσή τους με άξονα τα δεσπόζοντα θέματα και μοτίβα; Σε ποιο βαθμό η στοιχειοθέτηση των ποιημάτων μέσα στη συλλογή σχετίζεται με τη θεματολογία των ποιημάτων; Μια συστηματική ταυτοποίηση και κατηγοριοποίηση των θεμάτων θα μπορούσε να βοηθήσει στην απάντηση των πιο πάνω ερωτήσεων και θα μπορούσε να αναδείξει τις σχέσεις που αναπτύσσουν τα θέματα αυτά όχι μόνο σε ενδοκειμενικό επίπεδο, δηλαδή εντός της κυπριακής συλλογής, αλλά και σε διακειμενικό επίπεδο, δηλαδή σε σχέση με την ευρύτερη πετραρχική παράδοση, η οποία πέρα από την ποικιλία του μέτρου και των στροφών έγκειται και στη χρήση διάφορων συμβατικών μοτίβων και θεμάτων τα οποία επικράτησαν και αξιοποιήθηκαν δημιουργικά σε ολόκληρη την ευρωπαϊκή λογοτεχνία. Για το σκοπό αυτής της θεματικής ταυτοποίησης, η οποία αποδεικνύεται αναγκαία, προτείνεται η δημιουργία ενός λημματικού πίνακα λέξεων και μοτίβων που θα αποτελέσει σημαντικό εργαλείο. Επιπρόσθετα, η λημματογράφηση των θεμάτων ίσως ενισχύσει σε διάφορα επίπεδα την έρευνα της πετραρχικής αυτής συλλογής, η οποία ενώ έχει χαρακτηριστεί ως μοναδικό και «μνημειώδες λογοτεχνικό ντοκουμέντο» της νεοελληνικής λογοτεχνίας, κατά ένα παράδοξο τρόπο έχει περιθωριοποιηθεί σημαντικά από την έρευνα.

Vela Tejada, Jose.

Tradición clásica e identidad neohelénica en los poemas de amor chirpiotas del siglo XVI

La isla de Chipre, por su geoestratégica posición,fue un emplazamiento apetecible para las potencias hegemónicas, de todas las épocas, desde la más remota antigüedad. No es extraño, por ello, que se separara tempranamente del Imperio bizantino en una fecha tan temprana como el 1071, la de la batalla de Mantziquert. En todo caso, es una referencia segura la de la proclamación de independencia de Isaac Comneno, sobrino-nieto de Manuel Comneno, que marca el comienzo de un nuevo curso en su historia (1143-1180). Este devenir autónomo de la isla, empero, propiciaría que sufriera, también en época temprana, el paso de cruzados y venecianos, quienes gobernaron en la isla desde 1473 hasta su caída definitiva en manos turcas en 1571. Sin embargo, el dominio occidental, primero, y turco, después, no pudieron, en ningún momento, borrar la impronta helénica de su población, a pesar del cierre de las escuelas decretado por los venecianos. Esta azarosa coyuntura histórica, común, por otra parte, a la práctica totalidad del solar heleno, define el proceso de conformación de esa nueva identidad que denominamos "neo-griega" -aun con las reservas y simplificaciones a la que ello puede dar lugar, si tenemos en cuenta la continuidad ininterrumpida de su lengua-. La recepción, desde época temprana, del influjo cultural y literario de Occidente, el italiano, en particular, propicia que ese proceso de creación de una nueva identidad cultural y literaria pueda ser perfectamente constatada en los poemas de amor chipriotas, de inspiración plutarquista. Profundizando en su lectura, y utilizando la presencia/ausencia de la tradición clásica, como punto de referencia, podrán establecerse con claridad los vínculos de estos poemas con la tradición europea y, en definitiva, definir, en el ámbito literario, la conformación de la identidad neo-helénica

Emmanouilidou, Rita.

The tragic end of female sexuality: the relationship between virginity and tragedy in Chortatsis' *Erofili* and Shakespeare's *Romeo* and *Juliet*

Erofili, the protagonist of the homonymous tragedy, and Juliet, Romeo's tragic lover, appear to invite their and their lovers' tragic end by disregarding patriarchal procedure and granting access to their virginal bodies before the relationship is formally sanctioned by their fathers. Erofili's private engagement to Panaretos and Juliet's secret wedding to Romeo are presented as hasty and reckless acts that provide a temporary legitimization for the consummation of the relationships, but would never survive as legitimate unions once they would become public. Given the didactic function of tragedy, emphasized by Renaissance theorists, and also the significance of female chastity in early Modern discourse, the violation of rules of sexual conduct can be construed as the female protagonists' tragic flaw that taints the legitimacy of their respective unions, bringing about their death, and, more broadly, determining the generic identity of the plays as tragedies. This relationship between tragedy, marriage, and female sexuality has been suggested by Bancroft-Marcus in her comparison between Erofili and Erotokritos, where she attributes Erofili's tragic end to her irresponsible decision to lose her virginity in a relationship that has not received her father's approval. According to Bancroft-Marcus, in the story's moral and political economy a secret wedding is construed as an insult to her father and king: "Erofili is a young bride, not a maiden … and it is her loss of virginity which brings about her tragic end." In contrast to Erofili, Aretousa "is destined for a happier end ... and for that reason … she remains chaste until her father blesses her union with Erotokritos, despite her great desire for him. Critic Sasha Roberts makes a similar argument about Romeo and Juliet, relating the tragic development of the story to the illicit nature of the wedding, which is highlighted by Juliet's breaching of the "orthodox codes of ideal femininity" and the "covert, secret, furtive, unauthorized, illicit" nature of Romeo and Juliet's marriage, which, she argues, is presented as "a transgressive act that violates social convention." This paper will explore the relationship between virginity, marriage and tragic structure in Erofili and Romeo and Juliet. Questions that will be addressed include: what is the social and political significance of female chastity in the two works? How do the two arranged marriages affect the representation (and legitimacy) of the central relationship? How is the relationship related to political events that take place in the story (wars, feuds etc.)? Are love and marriage presented as incompatible? What is the source of the tragic conflict, and how does it relate to female sexuality? Finally, in comparison to Erotokritos and Lope de Vega's Castelvines y Monteses (Lope's version of Brooke's Romeus and Juliet story, which ends happily), which events drive the relationship to a tragic conclusion in Erofili and Romeo and Juliet and how is that averted in the other two works?

Πασχάλης, Μιχαήλ.

Το ακροατήριο των Ιντερμεδίων της *Ερωφίλης*

Σε προηγούμενη μελέτη μου με τίτλο «Από την Orbecche στην Ερωφίλη: αναζητώντας τους λόγιους συνομιλητές του Χορτάτση» ασχολήθηκα με την ταυτότητα του ακροατηρίου της Ερωφίλης. Αφού έδειξα ότι κατά τη διαδικασία πρόσληψης της Orbecche ο Χορτάτσης απαλείφει μεθοδικά και χωρίς εξαιρέσεις κάθε άμεσο και έμμεσο σχόλιο για ζητήματα ποιητικής που υπήρχε στο πρότυπό του και δεν εισάγει δικές του ποιητολογικές θέσεις, κατέληξα στο συμπέρασμα ότι ο ποιητής δεν είχε έναν κύκλο συνομιλητών για να συζητήσει μαζί τους τις δραματικές καινοτομίες του και ζητήματα που σχετίζονταν με τη μεταφορά μιας ιταλικής τραγωδίας στο τοπικό κρητικό ιδίωμα. Προχώρησα επίσης στη γενικότερη διαπίστωση ότι η λογοτεχνία που γράφεται στην κρητική διάλεκτο την εποχή της Κρητικής Αναγέννησης δεν είχε το απαιτούμενο κύρος ώστε να αναγνωριστεί και να γίνει αντικείμενο διαλόγου εντός των Ακαδημιών της Κρήτης και υποστήριξα ότι σε τελευταία ανάλυση η κρητική λογοτεχνία της ακμής φαίνεται να αναπτύχθηκε όχι μόνον έξω από τον ορίζοντα των Ακαδημιών αλλά και σε πείσμα της ιδεολογίας που αντιπροσώπευαν. Στην παρούσα ανακοίνωση εξετάζω ζητήματα που αφορούν στην ταυτότητα του ακροατηρίου των Ιντερμεδίων της Ερωφίλης. Υιοθετώντας ανάλογη μέθοδο διευρύνω τα όρια του προβληματισμού μου, που αυτή τη φορά αφορά αφενός στη σχέση των Ιντερμεδίων με την Gerusalemme liberata του Torquato Tasso και αφετέρου στη συστέγαση των Ιντερμεδίων με την Ερωφίλη. Ορισμένα από τα ερωτήματα στα οποία επιχειρώ να απαντήσω είναι τα ακόλουθα: Ως προς τη σχέση των Ιντερμεδίων με την Gerusalemme liberata εκκινώ από τη θέση ότι ο Χορτάτσης δούλεψε απευθείας με την Gerusalemme liberata και όχι με κάποια δραματοποιημένη μορφή της. Σύμφωνα με τον Αλεξίου τα Ιντερμέδια δεν δραματοποιούν απλώς ένα επεισόδιο του Gerusalemme liberata αλλά αποτελούν σύμπτυξη και επιτομή ολόκληρου του έργου του Tasso, έστω και με την έννοια ότι η σχέση του Rinaldo με την Armida αποτελεί βασικό θεματικό άξονα της πλοκής του έργου. Η επιλογή του Χορτάτση διαφοροποιεί τα Ιντερμέδια της Ερωφίλης από άλλα ιντερμέδια και υπερβαίνει εκ των πραγμάτων τον τυπικό χαρακτήρα ενός ιντερμεδίου. Δεδομένου ότι η Gerusalemme liberata είναι το κορυφαίο έργο της εποχής της ιταλικής αντιμεταρρύθμισης, σε ποιο ακροατήριο απευθυνόταν ο ποιητής; Ποιες ήταν οι προσδοκίες του για την πρόσληψη ενός έργου που αποτελούσε μεταμόρφωση της Gerusalemme liberata σε ιντερμέδιο; Η τραγωδία του Giraldi και το ηρωικό ποίημα του Tasso δεν αποτελούν έναν τυχαίο συνδυασμό ενός τραγικού και έναν ψυχαγωγικού έργου, αλλά αντιπροσωπεύουν από ειδολογική και αισθητική άποψη δύο κομβικά όσο και διαφορετικά έργα του Cinquecento, τα οποία σηματοδοτούν διαφορετικές εποχές και γράφονται σε απόσταση σαράντα περίπου χρόνων μεταξύ τους. Τι υπαγόρευσε αυτή την επιλογή και τι ανέμενε από το ακροατήριό του ο ποιητής; Υπάρχουν ενδοκειμενικά στοιχεία που συγκροτούν μια συνδυαστική ποιητική και πώς εκφράζεται αυτή; Κατά τον Αλεξίου τα Ιντερμέδια είναι από θεματική και ιδεολογική άποψη «ασυμβίβαστα» με την Ερωφίλη, επειδή είναι έργο χριστιανικό και μάλιστα φιλοσταυροφορικό. Η συστέγαση των δύο έργων ήταν συμπτωματική ή σκόπιμη επιλογή; Ποια η σημασία της για το ακροατήριο στο οποίο απευθυνόταν;

Moreleón Guízar, Natalia.

Ο *Ερωτόκριτος* του Κορνάρου, πηγή για την σύγχρονη Ελληνική ταυτότητα

Όπως είναι γνωστό, ο Ερωτόκριτος του Βιντζέντζου Κορνάρου, μαζί με την Ερωφίλη του Γεωργίου Χορτάτση είναι τα πιο σημαντικά έργα -του 17ου αιώνα- της Ελληνικής Αναγέννησης. Γραμμένο σε ομοιοκαταληξία στην τοπική γλώσσα της Κρήτης, ειδικά στο ανατολικό κρητικό ιδίωμα, ο Ερωτόκριτος, μυθιστορία ιπποτικού χαρακτήρα,δηλ. ένα λογοτεχνικό αφηγηματικό είδος με περιπετειώδη πλοκή που αναπτύχθηκε το Μεσαίωνα, το οποίο είχε μεγάλη επίδραση σε άλλα λογοτεχνικά έργα και στο δημοτικό τραγούδι της εποχής του καθώς επίσης και στους μεταγενέστερους χρόνους στην Ελλάδα γενικά, όπως, π.χ. στις μαντινάδες και στην σύγχρονη Ελληνική ποίηση. Σχετικά μ' αυτά, στην ανακοίνωση θα αναφερθούμε στα έργα του Σεφέρη, του Σολωμού, του Σικελιανού, του Πρεβελάκη του Ρίτσου, και άλλων, με σκοπό να αναλύσουμε τα στοιχεία που έχουν άμεση σχέση με το θέμα της Ελληνικής ταυτότητας. Το έργο αυτό προσφέρει επιπλέον κι άλλα άφθονα και πλούσια στοιχεία τόσο γλωσσικά όσο και πολιτισμικά που δηλώνουν επίσης την συνέχεια μίας μακρόχρονης παράδοσης που έχουν τις ρίζες τους στην Αρχαία Ελλάδα, ειδικά στα ομηρικά έπη, και είναι ζωντανές ακόμα και σήμερα σαν δείγματα της Ελληνικής ταυτότητας. Υπάρχουν επιπλέον άλλα που δείχνουν την αφομοίωση με το δυτικό κόσμο, γαλλικά, ιταλικά, κλπ, τα οποία είναι εξίσου σημαντικά. Όσο για το θέμα του έργου, ενώ το σημαντικότερο είναι ο έρωτας των δύο νέων, πολύ σημαντικό ρόλο παίζει η υπόθεση των κοινωνικών διακρίσεων γιατί έρχεται σε αντίθεση με τις καθιερωμένες κοινωνικές συμβάσεις και τους φέρνει σε σύγκρουση με το περιβάλλον τους, πράγμα που επαναλαμβάνεται πολλές φορές στην παγκόσμια λογοτεχνία αλλά βρίσκει διάφορες λύσεις ανάλογα με τους διάφορους πολιτισμούς. Υπάρχουν εκεί ομοιότητες και διαφορές που αξίζει να σημειωθούν.

Κατσιγιάννης, Αλέξανδρος.

Ιδεότυποι ήτοι Απουσία Χαρακτήρων. Τρεις Περιπτώσεις Ποιμενικών Ειδυλλίων στα Χρόνια του Νεοελληνικού Διαφωτισμού

Μ' αυτήν την ανακοίνωση ευελπιστώ να συνεισφέρω στην περαιτέρω διερεύνηση ενός ορισμένου είδους ταυτότητας στη λογοτεχνία, των χαρακτήρων-τύπων, όπως αυτοί κυριάρχησαν σε ένα σημαντικό μέρος της ελληνικής λογοτεχνικής παραγωγής του 19ου αιώνα. Τα έργα που εξετάζονται είναι τα εξής: α) Ρήγας, απόδοση του έργου του Μαρμοντέλ, Βοσκοπούλα των Άλπεων (1797), β) Κωνσταντίνος Μάνος, Τα κατά Κλεάνθην και Αβροκόμην, πόνημα ποιμενικόν (1801), γ) Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής, Βουκολικά (γρ. δεκαετία 1830). Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που παρουσιάζουν τα τρία αυτά κείμενα αναφορικά με τα ζητήματα ταυτότητας, συνδέεται κατά πρώτον με την εποχή κατά την οποία γράφτηκαν και, δευτερευόντως, με το είδος στο οποίο ανήκουν. Όπως είναι γνωστό, στα χρόνια του Διαφωτισμού η λογοτεχνία χρησιμοποιήθηκε για τη διάδοση των νέων ιδεών, καθώς το βιβλίο κατέστη, για τους φιλοσόφους του Διαφωτισμού, το πιο κατάλληλο μέσο για το «φωτισμό» της ανθρωπότητας. Η λογοτεχνία μπήκε μ' αυτόν τον τρόπο στην υπηρεσία της ηθικής διδασκαλίας. Αυτή η τάση για ηθικοδιδακτισμό και η διάθεση για αναμόρφωση των ηθών, η οποία κυριάρχησε στη συνείδηση και της ελληνικής λογιοσύνης, είχε ως αποτέλεσμα στην παραγωγή έργων χαμηλής λογοτεχνικής αξίας. Το «ωφελείν» επισκίασε κατά πολύ το «τέρπειν», καθώς συγγραφείς και αναγνωστικό κοινό αποζητούσαν, κυρίως, τη χρησιμότητα στη λογοτεχνία (είναι ενδεικτικό πως το έργο του Κ. Μάνου γνώρισε 4 εκδόσεις μέσα σε 35 χρόνια). Αυτή η αντίληψη ενίσχυσε, όπως ήταν αναμενόμενο, τη χρήση χαρακτήρων-τύπων, οι οποίοι ενσάρκωναν ένα ορισμένο πλαίσιο αξιών και μια συγκεκριμένη ιδεολογία. Η ολόπλευρη ανάπτυξη χαρακτήρων φαίνεται έτσι να έχει θυσιαστεί στο βωμό της «ωφέλειας» και του «φωτισμού». Όσον αφορά το είδος στο οποίο ανήκουν τα κείμενα που εξετάζουμε, πρέπει να σημειώσουμε ότι υπήρξε το αντικείμενο μιας υψηλού βαθμού τυποποίησης. Το ποιμενικό ειδύλλιο παραμένει εξαιρετικά δημοφιλές στην εποχή του Διαφωτισμού. Η ποιμενική λογοτεχνία της εποχής είχε μπει πλέον και στην υπηρεσία των λαοφιλέστατων «ηδονικών» αναγνωσμάτων, καθώς τηρούσε όλες τις προϋποθέσεις. Ο έντονα συμβατικός χαρακτήρας του είδους επιτρέπει την εύκολη κι αβίαστη χρήση στοιχείων από παλαιότερα λογοτεχνικά έργα, γεγονός που καθιστά τη διαχωριστική γραμμή μεταξύ πρωτότυπης δημιουργίας και μίμησης αρκετά λεπτή. Επομένως, με ευκολία προωθείται και η ανάπτυξη των ιδεότυπων. Τα έργα που εξετάζουμε αποτελούν ένα ιδιαίτερα πρόσφορο έδαφος για να μελετήσει κανείς το πώς ακριβώς λειτουργεί το ιδεολογικό αυτό πλέγμα που περιγράψαμε στην ανάπτυξη των χαρακτήρων. Οι επιμέρους διαφορές τους καλύπτουν ένα αρκετά ευρύ φάσμα που επιτρέπει να διαγνώσει κανείς τις διαφορετικές εκφάνσεις του Νεοελληνικού Διαφωτισμού σε ό,τι αφορά τη δημιουργία ταυτοτήτων στη λογοτεχνία: Το έργο του Ρήγα είναι μετάφραση, οπότε εξετάζονται τα, σημαντικά για τη λογοτεχνία της εποχής, ζητήματα απόδοσης. Το έργο του Μάνου είναι ένα πρωτότυπο ειδύλλιο, που αντανακλά πλήρως το πνεύμα της φιλελεύθερης μερίδας των Φαναριωτών της εποχής. Τέλος, το νεανικό έργο του Ραγκαβή είναι το μόνο που συνδιαλέγεται άμεσα με την αρχαία ελληνική γραμματεία (Θεόκριτος) και ταυτόχρονα με τη λατινική (Βιργίλιος), με αποτέλεσμα τη δημιουργική ανάπλαση τύπων της αρχαίας βουκολικής γραμματείας. Τα τρία αυτά κείμενα επιτρέπουν έτσι να συζητηθεί το πως προωθούν ποικίλες όψεις της πρώιμης λογοτεχνίας του Νεοελληνικού Διαφωτισμού τη δημιουργία ιδεότυπων.

de la Nuez Pérez, Maria Eugenia.

Chansons, poésie et identité : «l'âme du peuple» en Grèce et au Japon

Lorsque au XVIIIe siècle, les intellectuels commencent à réfléchir sur l'identité particulier à chaque peuple, l'une des premières questions qui a attiré leur attention a été la question de la langue ; une langue dont ils sont allés chercher les « origines » non pas dans la langue employée dans les ambiances intellectuels mais dans celle qui était employée par le peuple dans sa communication quotidienne. Nous devons à Herder sa théorie d'après laquelle le seul dépositaire et transmetteur des traditions c'est le peuple. C'est donc, vers lui qu'il faut se tourner pour mieux comprendre la spécificité de chaque nation. En concrète vers la poésie et la chanson, les moyens d'expression du peuple ; ce sont elles qui gardent « l'âme du peuple », d'après le terme créé par le propre Herder. Suivant cette tendance, quelques intellectuels grecs de la fin du XVIIIe siècle et du XIXe siècle vont s'approprier ces idées et employer les chansons populaires comme un argument en plus dans le débat sur l'identité qui va s'ouvrir avant la guerre d'indépendance. Cette association semble être, néanmoins, plus universelle qu'on ne pourrait le croire parce que, vers la même époque, au Japon, un groupe d'intellectuels vont avoir de propos semblables en ce qui concerne les rapports entre l'identité et la poésie-chansons. Certes, dans un premier moment, il s'agissait pour eux d'étudier les ouvrages classiques de sa littérature, cependant, plus tard, leurs réflexions vont les amener à se poser des questions d'identité face à la domination que la culture chinoise avait dans le domaine intellectuel. Dans notre communication, nous allons de mettre en parallèle des deux situations avec leurs différences et leurs points communs pour essayer de mieux comprendre les liens entre la poésie et l'identité.

Bzinkowski, Michal.

Στο περιβόλι του Χάρου – εσχατολογική ταυτότητα στα δημοτικά τραγούδια

Ο Άδης ή ο κάτω κόσμος περιγράφεται στα δημοτικά τραγούδια, ιδιαίτερα στα μοιρολόγια, ως τόπος σκοτεινός και άσχημος που είναι ανάλογος με τις παραστάσεις του στην αρχαία ελληνική λογοτεχνία. Η επίδραση της αρχαίας ελληνικής θρησκείας παρατηρείται ειδικότερα στην προσωπικότητα του Χάρου (ή Χάροντα) το όνομα του οποίου προέρχεται από το αρχαίο «Χάρων» που στην παράδοση μετά τον Όμηρο ήταν ο πορθμέας των ψυχών. Με την πάροδο του χρόνου στη μεταγενέστερη δημοτική παράδοση ο Χάρος ταυτίστηκε με το Θάνατο και όπως ο αρχαίος Ερμής ψυχοπομπός παίρνει την ψυχή των ανθρώπων και πάει τους νεκρούς στον Άδη. Έτσι σχετικά με αυτή την πεποίθηση ο Χάρος έγινε προσωποποίηση της λήξης της ζωής, το γεγονός το οποίο παρατηρείται και στη γλώσσα, π.χ. οι όροι «χαροπαλεύω» και «χαροπάλεμα» χρησιμοποιούνται για να περιγραφτεί ο μελλοθάνατος. Πολλά κοινά χαρακτηριστικά που έχει ο υποχθόνιος κόσμος των σημερινών Ελλήνων εντυπώθηκαν βαθιά στη λαϊκή ψυχολογία. Κατά τη γνώμη μου οι μεταθανάσιες ιδέες και παραστάσεις του κάτω κόσμου στη δημοτική ποίηση αποτελούν την εσχατολογική ταυτότητα των Ελλήνων που υπάρχει στη συνείδηση του λαού ανεξάρτητα από τη χριστιανική αντίληψη για το θάνατο. Αυτά έχοντας υπόψη, στην ανακοίνωσή μου προσπαθώ κυρίως να δείξω πώς λειτουργούν οι αρχαίες εσχατολογικές παραστάσεις στη γλώσσα των δημοτικών τραγουδιών. Βασίζοντας στις μελέτες που αφορούν το ζήτημα του Χάρου ή του κάτω κόσμου στη νεοελληνική δημοτική ποίηση, κυρίως της Μ. Αλεχίου (Ritual Lament in Greek Tradition, Cambridge University Press 1974; Modern Greek Folklore and its relations to the past. The evolution of Charos in Greek Tradition, Proceedings of the 1975 Symposium of Modern Greek Studies, University of California Press, 211 – 236), της Ο. ΄Ομματος (Del Caronte barquero al jaros neohelénico, Veleia VII, 1990, s. 303-315) και του Ι. Σπ. Αναγνωστοπούλου, (Ο θάνατος και ο κάτω κόσμος στη δημοτική ποίηση. Εσχατολογία της δημοτικής ποίησης, Αθήνα 1984), επεκτείνω την έρευνά μου στο πεδίο της γλώσσας. Ο πρωταρχικός στόχος της μελέτης μου είναι η κατηγοριοποίηση των διαφορετικών όρων και εκφράσεων που σχετίζονται με την εσχατολογία. Έτσι μερίζω την εργασία μου σε τρεις θεματικές ενότητες που αφορούν διαφορετικές απόψεις των εσχατολογικών αντιλήψεων στα δημοτικά τραγούδια: ο θάνατος, ο Χάρος και ο Άδης. Σε κάθε ενότητα επιχειρώ να κατηγοροποιήσω τις εκφράσεις που περιγραφούν εκείνες τις απόψεις συγκετρώνοντας σε φρασεολογία, δηλαδή διευκρινίζοντας για ποια σχήματα λόγου σχετικά με την σημασία λέξεων ή φράσεων πρόκειται: μεταφορές, παρομοιώσεις, προσωποποιήσεις κτλ. Η πλήρης γλωσσική ανάληση επιβεβαιώνει όχι μόνο την εσχατολογική ταυτότητα που κυριαρχεί στα δημοτικά τραγούδια αλλά και τη συνέχεια της ελληνικής παράδοσης από την αρχαιότητα ως σήμερα.

Μπίλλα, Πολυξένη.

Ανιχνεύοντας την ταυτότητα του Νεοέλληνα στους προλόγους συλλογών ελληνικών δημοτικών τραγουδιών του 19ου αιώνα

Κατά τον 19ο αιώνα, το τι σημαίνει να είναι κανείς Έλληνας απασχόλησε όχι μόνο την εγχώρια διανόηση, στο πλαίσιο του εθνικού αυτοκαθορισμού, αλλά και την ευρωπαϊκή· η αναγνώριση του αρχαιοελληνικού πολιτισμού ως πολιτισμικής μήτρας της Ευρώπης αποτέλεσε το ιδεολογικό προκάλυμμα της αυτονομιμοποίησης της ευρωπαϊκής λογιοσύνης ως κριτή και διαμορφωτή του περιεχομένου της ελληνικότητας. Από την άλλη πλευρά, και στο πλαίσιο της ρομαντικής αντίληψης της ιστορίας, η αναγνώριση της σημασίας που είχε η μελέτη της κουλτούρας του αγροτικού πληθυσμού για τον καθορισμό των γνήσιων εθνικών χαρακτηριστικών οδήγησε στην καταγραφή των δημοτικών τραγουδιών ως αντιπροσωπευτικότερης έκφρασης της λαϊκής-εθνικής ψυχής. Και ο πλέον άμεσος τρόπος ένταξης των τραγουδιών του λαού στη γραπτή παράδοση συνίσταται στον καταρτισμό συλλογών, γεγονός αξιοσημείωτο για την ποσότητα των σχετικών έργων κατά την προαναφερθείσα περίοδο, αλλά και το περιεχόμενο των συχνά εκτενέστατων προλόγων τους. Η εστίαση στα προλογικά κείμενα των συλλογών αυτών σχετίζεται με την ίδια τη λειτουργία του προλόγου ως συνοδευτικού κειμένου του κυρίως βιβλίου. Αποτελώντας ένα είδος ενδιάμεσου κρίκου κατά την επαφή του αναγνώστη με το υπόλοιπο κείμενο, δίνει σημαντικές πληροφορίες όχι μόνο για το περιεχόμενο του έργου αλλά και εντάσσει το όλο εγχείρημα στο πλαίσιο μιας χρονικά προσδιορισμένης πραγματικότητας. Επισημαίνοντας, παράλληλα, ο συντάκτης των προλεγομένων τον σκοπό έκδοσης της συλλογής του καθιστά το κείμενό του πηγή διερεύνησης μιας ρητά εκπεφρασμένης και όχι υποθετικής προθετικότητας. Σ΄αυτό το πλαίσιο, η διερεύνηση αφενός μεν της κατεύθυνσης που πήρε το ενδιαφέρον των λογίων για τον λαό της νεότερης Ελλάδας, αφετέρου δε των στοιχείων που θεωρήθηκαν χαρακτηριστικά της ελληνικής ταυτότητας κατά τον 19ο αιώνα σχετίζονται άμεσα με τη μελέτη των προλόγων των συλλογών ελληνικών δημοτικών τραγουδιών που εκδόθηκαν την ίδια περίοδο. Στόχος της παρούσας εργασίας –και μέσω της αξιοποίησης προλογικών κειμένων– είναι να καταδειχθούν το περιεχόμενο και ο χαρακτήρας της ερμηνείας της νεοελληνικής ταυτότητας, όπως αυτή επιχειρήθηκε από ξένους συλλογείς κατά τον 19ο αιώνα. Σε κάθε περίπτωση δε, η ερμηνεία αυτή ήταν συνάρτηση συγκεκριμένων ιδεολογικών τάσεων, πολιτικών συνθηκών και σκοπιμοτήτων, οι οποίες καθόρισαν και το πλαίσιο διαφοροποίησής της ανά περιόδους, γεγονός που αντανακλά και τους κλυδωνισμούς της ευρωπαϊκής πολιτικής απέναντι στο Ελληνικό Ζήτημα. Περαιτέρω στόχος είναι η ανάδειξη της ιδεολογικής χρήσης των δημοτικών τραγουδιών, του συγκυριακού χαρακτήρα του ευρωπαϊκού φιλελληνισμού, αλλά και της επίδρασης που άσκησε η ευρωπαϊκή προσέγγιση της ελληνικότητας στην εθνική αυτοεικόνα των Ελλήνων.

Πυλαρινός, Θεοδόσης.

Κερκυραϊσμός ή κορφίτιδα: Αποδοχές και αντιρρήσεις προς την ταυτότητα των Κερκυραίων εκπροσώπων της Επτανησιακής Σχολής

Η προβολή της εντοπιότητας των Κερκυραίων λογοτεχνών ήγειρε επιδοκιμασίες (π.χ. Παλαμάς)αλλά και κατακρίσεις (π.χ. Δημ. Καμπούρογλου). Σκοπός της ανακοίνωσης θα είναι: α)Η κατάδειξη των λόγων της δημιουργίας της στον οικείο κερκυραϊκό χώρο αλλά και η διάδοση και οι επιδράσεις που άσκησε στον ευρύτερο ελλαδικό χώρο, β)οι θέσεις των εκπροσώπων της και τα αίτια της διαμόρφωσης της ταυτότητας αυτής χάριν της ποιοτικής και ποσοτικής παραγωγής τους, γ) οι λόγοι που οδηγούν τους φορείς της επιχώριας δημιουργίας στην εξωστρέφεια, η οποία αποτελεί εν τέλει νομοτελειακή ανάγκη ολοκλήρωσης, αναγνώρισης και επιβίωσης των επιχώριων ταυτοτήτων στη λογοτεχνία, παράλληλα όμως αποτελεί και την απαρχή της αφομοίωσης, της παρακμής και της φθίσης τους, δ) πώς λειτούργησε στις πανελλήνιες συνθέσεις του 20ού αι. το επτανησιακό "υλικό", τι αντιστάσεις αντιμετώπισε και γιατί, και ποια αποδοχή ή πρόσληψη είχε. Πέραν των πηγών που αποτελούν μαρτυρίες της εποχής, θα αξιοποιηθούν και τα λογοτεχνικά είδη, όπως οι επίσημοι λόγοι, οι κριτικές, η σάτιρα, ως τεκμηριωτικό υλικό. Τέλος, θα δειχθεί η αναπόφευκτη αμφίδρομη κίνηση των πνευματικών φαινομένων από το τοπικό στο γενικό ή το εθνικό καιη εγγενής αντίφαση του τοπικού να επιζήσει αυτοτελώς. Ειδικότερα, θα φανεί ο τρόπος δημιουργίας της λογοτεχνικής εντοπιότητας στην Κέρκυρα μέσα από τα κείμενα και τις ιδέες των δημιουργών της, ώστε να ερμηνευθούν οι δύο έννοιες, που σημειωτέον δημιουργήθηκαν και επιβλήθηκαν από μη Επτανησίους, τόσο ο κερκυραϊσμός (ο εκδότης Ελευθερουδάκης κατηγορήθηκε γιατί εξέδιδε το έργο πολλών Κερκυραίων), όσο και η απαξιωτική "κορφίτιδα", που θεωρήθηκε ότι έβλαψε. Θα δειχθεί πώς μέσα από τη λογοτεχνική παραγωγή τους, τα περιοδικά, τη γλώσσα πρόβαλαν ιδεολογικά τον χώρο τους και με ποιες αξιώσεις, και ακόμη ποια ήταν τα κοινά στοιχεία που τους συνέδεαν με το εθνικό κέντρο, ώστε να θεωρείται η Επτάνησος η μία πλευρά της ελληνικής λογοτεχνικής πραγματικότητας και να παρουσιάζει τα γνωρίσματα Σχολής η λογοτεχνική (και η μουσική και εκπαιδευτική) παραγωγή της. Επίσης, θα φανούν οι διεργασίες της επαφής και της σύνθεσης στην Κέρκυρα με τις θέσεις των εκπρόσωπων της Β΄ Αθηναϊκής Σχολής, οι οποίοι κοινώνησαν με τις επτανησιακές ιδέες στο θεωρητικό και στο γλωσσικό επίπεδο και συντέλεσαν στη γεφύρωση των υπαρχουσών διαφορών, αλλά και αιτιολογημένες οι ενέργειες των Επτανησίων (Βαλαωρίτης, Κερκυραίοι της διασποράς)για τη γεφύρωση αυτή.

Tsianikas, Michael.

Κάλβος: Κοσμολογίες

Για τον συστηματικότερο αναγνώστη του Κάλβου γίνεται αμέσως εμφανές ότι η κοσμολογία αποτελεί κυρίαρχο συστατικό της ποίησής του. Ό,τι συμβαίνει είναι απόρροια και κοσμικών δυνάμεων ή έχουν άμεση συσχέτιση με τις δυνάμεις αυτές. Σπάνιες είναι οι περιπτώσεις που στην ποίηση του Κάλβου θα αναφερθούν συγκεκριμένοι χαρακτήρες ή συγκεκριμένα ονόματα. Κάποτε βέβαια γίνεται έντονη αναφορά στο «εγώ», αλλά με τόνο βιβλικό/αποκαλυπτικό (και άρα πάλι κοσμικό). Τα ερωτήματα που προκύπτουν άμεσα είναι τα ακόλουθα: γιατί ο Κάλβος επιμένει τόσο σε μια ιδιόμορφη κοσμολογία; Ποιο είναι το υποκείμενο εκείνο που αναδύεται από τη σχετική κοσμολογία και ποια η ψυχολογία του; Με όλα αυτά τίθεται φυσικά έντονο το ερώτημα της ταυτότητας αυτού του αναδυόμενου υποκειμένου, μέσα από μια προ-πολιτισμική ώρα. Οι αναφορές στο αρχαίο ελληνικό θαύμα είναι συχνότατες, αλλά οι δυνάμεις που ελευθερώνονται από εκεί είναι πολύ πιο πρωτόγονες και σχεδόν αδιαμόρφωτες. Πώς εξηγείται αυτό και ποια τα αισθητικά του αποτελέσματα στο αδευτέρωτο καλβικό τοπίο; Πόσο αλήθεια απέχουμε από την καταλυτική στροφή του Σολωμού, π.χ., να δημιουργήσει πιο συγκεκριμένους χαρακτήρες, πιο ψηλαφιστές ταυτότητες, αν και «μαγνητικά» όλα ορίζονται και σ’ αυτόν από τις υπερβατικές ιδέες; Έχει σημασία λοιπόν να δούμε πώς δομείται/οριοθετείται η προεπαναστατική συνείδηση του καλβικού υποκειμένου και γιατί πέρασαν τόσες δεκαετίες πριν μας αποκαλυφθούν κάποια από τα χαρακτηριστικά του. Ποια χαρακτηριστικά του όμως αποκαλύφθηκαν και γιατί αυτά μόνον; Γιατί η κοσμολογία του Κάλβου παρέμεινε ανεξερεύνητη μέχρι σήμερα; Με κάποια από τα παραπάνω ερωτήματα θα προσπαθήσει να καταπιαστεί το κείμενο της εισήγησής μας.Θα γίνει συστηματική καταγραφή των στοιχείων εκείνων που χαρακτηρίσαμε ως "κοσμολογικά" και θα αναλθυεί η χρήση τους σε σχέση με τα υπόλοιπα συμφραζόμενα των "ωδών" του. Παράλληλα θα συζητηθούν στο πλαίσιο των δυναμικών που διαμορφώνουν το "κλασικό" παρελθόν και οι ρωμαντικές εντάσεις του 19ου αιώνα.

Καζαντζή, Ήβη.

Giulia Santelmo: ένα ιστορικό μυθιστόρημα του 19ου αιώνα από την ιταλόφωνη παραγωγή της Επτανήσου

Το μυθιστόρημα "Giulia Santelmo" του Ζακυνθινού Ερμάννου Λούντζη ανήκει στην ιταλόφωνη λογοτεχνική παραγωγή της Επτανήσου. Το βιβλίο τυπώθηκε το 1846 στην Μάλτα και παραμένει μέχρι σήμερα σχεδόν άγνωστο. Το μυθιστόρημα αυτό που φέρει τον υπότιτλο “novella storica” (ιστορική νουβέλα) παρουσιάζει το ζήτημα της ταυτότητας σε πολλαπλά επίπεδα. Ένα πρώτο ζήτημα ταυτότητας αφορά στη γλώσσα. Ο Λούντζης σπουδαγμένος στην Ιταλία, τη Γαλλία και τη Γερμανία, και σαφώς επηρεασμένος από τους αντίστοιχους πολιτισμικούς χώρους, γράφει τα πρώτα έργα του στα ιταλικά. Στη συνέχεια αφού επιστρέφει στη Ζάκυνθο μελετάει τη γλώσσα της καταγωγής του και συνεχίζει τη συγγραφική του παραγωγή στα ελληνικά. Το συγκεκριμένο μυθιστόρημα είναι γραμμένο στα ιταλικά. Ενδεχομένως αυτός να είναι και ένας από τους λόγους που δεν έχει μελετηθεί εκτενώς και μάλιστα δεν συμπεριλαμβάνεται στον κατάλογο των ελληνικών ιστορικών μυθιστορημάτων. Πρόκειται για την ιστορία ενός έρωτα ανάμεσα σε έναν νεαρό εβραίο τραπεζίτη και μια νέα κοπέλα, γόνο ευγενούς οικογένειας από τη Νάπολη. Παράλληλα με την ερωτική ιστορία ξετυλίγεται το ιστορικό συγκείμενο της επανάστασης του 1821 στη Νάπολη της Ιταλίας. Το ερωτικό στοιχείο εμπλέκεται με το πατριωτικό συναίσθημα και την επαναστατική δράση. Η εθνική συνείδηση του ήρωα έρχεται σε αντιδιαστολή με τη θρησκευτική του ταυτότητα κι εδώ τίθεται με μια υφέρπουσα φιλοσοφική διάθεση το ζήτημα της ανεξιθρησκίας. Παρά το γεγονός ότι τα ιστορικά πρόσωπα και η δράση τοποθετούνται στο συγκεκριμένο χώρο και χρόνο, ωστόσο γίνεται σε πολλά σημεία φανερή η πρόθεση του Λούντζη να μεταφέρει το κλίμα και τις απόψεις του στον οικείο χώρο της Επτανήσου και στα δικά του ιστορικά δεδομένα. Παρατηρούμε λοιπόν μια προσπάθεια του συγγραφέα (ο οποίος θα πρέπει να σημειώσουμε ότι είναι γνωστός στον ελληνικό χώρο περισσότερο ως ιστορικός παρά ως μυθιστοριογράφος) να σκιαγραφήσει μια ιστορική εποχή και κάποια ιστορικά συμβάντα, με τα τεκταινόμενα και τα πρόσωπά τους, ανάγοντας όμως τα κοινωνιολογικά, θρησκευτικά, πατριωτικά ζητήματα που πραγματεύεται σε μια πιο γενική σφαίρα, έξω από τα στενά ιστορικά και γεωγραφικά όρια της ιστορίας του. Η επανάσταση και τα γεγονότα, παρόλο που τοποθετούνται ευκρινώς και με ιστορική ακρίβεια σε έναν συγκεκριμένο τόπο και σε μια συγκεκριμένη ιστορική εποχή, θα μπορούσαν να έχουν μιαν άλλη εθνική ταυτότητα και να αφορούν το χώρο της Επτανήσου ή ακόμη και της Ελλάδας, δεδομένου μάλιστα ότι βρισκόταν κι αυτή σε επαναστατικό κλίμα. Ένα επιπλέον ζήτημα ταυτότητας παρουσιάζεται αναφορικά και με το είδος του κειμένου. Πρόκειται για ένα ιστορικό μυθιστόρημα ως είθισται να είναι τα εν λόγω έργα με τους επικρατούντες κανόνες της εποχής ή για ένα υβριδικό είδος ιστορικο-φιλοσοφικού μυθιστορήματος που βρίσκεται ανάμεσα στην αφήγηση, το φιλοσοφικό δοκίμιο και την ιστορική μαρτυρία; Θα πρέπει εδώ να σημειωθεί ακόμα ότι στο έργο παρουσιάζεται και το παράδοξο, για μυθιστόρημα, της παράθεσης των ιστορικών πηγών σε υποσημειώσεις. Βλέπουμε λοιπόν ότι με το "Giulia Santelmo" βρισκόμαστε μπροστά σε ένα πολυμορφικό έργο που θέτει ζητήματα γλωσσικής, θρησκευτική, εθνικής, κοινωνικής αλλά και ειδολογικής ταυτότητας και που έρχεται επιπλέον να τονίσει την ιδιαίτερη πολυπολιτισμική ταυτότητα τόσο του συγγραφέα του όσο και του τόπου παραγωγής του, της Επτανήσου.

Μέντη, Δώρα.

Έλληνες λογοτέχνες-προσκυνητές στην Αθήνα (1833-1903). Στοιχεία για μια πρωτογενή αναπαράσταση της νεοελληνικής λογοτεχνικής ταυτότητας

Η έρευνα των λογοτεχνικών πηγών σχετικά με την απελευθέρωση, την εγκατάσταση της πρωτεύουσας και τη μετέπειτα φιλοδοξία να συμπεριληφθεί η Αθήνα στον κατάλογο των σύγχρονων ευρωπαϊκών πόλεων, αναδεικνύει την ιδιαιτερότητα του τόπου μπροστά στα διερευνητικά βλέμματα των πρώτων του επισκεπτών. Η ιδιαιτερότητα αυτή συνδέεται βασικά με τις αρχαίες πολιτισμικές ρίζες της Αθήνας που έδιναν προοπτική ιστορικής συνέχειας και δημιουργούσαν το πρόπλασμα της γλαφυρής λογοτεχνικής εικόνας της Αθήνας όπως την αποτύπωσαν οι ετερόχθονες έλληνες συγγραφείς, στο χρόνο που πραγματοποίησαν το πρώτο τους προσκύνημα στον ιερό βράχο της Ακρόπολης. Ανάμεσα στη ρομαντική εξιδανίκευση της αναγεννώμενης Ελλάδας που εξέφρασαν κυριότερα οι αδελφοί Σούτσοι, και το κριτικό βλέμμα στην επιτόπια εικόνα της Αθήνας που απαθανάτισαν εν μέρει ο Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής και κυριότερα ο Γρηγόριος Παλαιολόγος, η ταυτότητα του κάθε συγγραφέα-προσκυνητή διαθέτει μεν αρκετούς κοινούς προσδιορισμούς, χαρακτηρίζεται δε από ποικίλες ιδεολογικές και πολιτικές, κατά κύριο λόγο, μεταλλάξεις. Πιο αντιπροσωπευτικός λογοτεχνικός ήρωας του προσκυνήματος στην Αθήνα μπορεί να θεωρηθεί ο Φιλάρετος στο μυθιστόρημα Ο Ζωγράφος (1842) του Παλαιολόγου, «όστις ασθμαίνων τρέχει άνω και κάτω, τρέχει πεζός και έφιππος με τον Ανάχαρσιν εις τας χείρας, ως οι Άγγλοι περιηγηταί, δια να επισκεφθή τα μνημεία της περικλεούς πόλεως», που έρχεται αντιμέτωπος με την αποκαρδιωτική πραγματικότητα «Της Ποικίλης Στοάς τα ερείπια μετεβλήθησαν εις στρατώνας. Εις την Αγοράν μόνη η στήλη της διατιμήσεως των τροφίμων σώζεται ημίκλαστος. Ο ναός του Αιόλου είναι μέχρι του ημίσεος συγχωμένος. Το Λύκειον μετεσχηματίσθη εις Παυαρικόν κεραμείον. Ο Κεραμεικός αροτριάται· ο Λυκαβηττός λατομείται· το Στάδιον αιγοβοσκείται· η Καλλιρρόη είναι πλυντήρ των Αλβανών· των μακρών τειχών μόλις ίχνη ένθεν κακείθεν σώζονται, ο Πειραιεύς μετονομάσθη Δράκος, ο Υμηττός τρελλός, το Θησείον Άγιος Γεώργιος. Τέλος ανέβη εις την Ακρόπολιν και έκλαυσεν ιδών κατακερματισμένα τα αριστουργήματα του Φειδία και του Πραξιτέλους». Με κοινή βάση τη διεκδίκηση της αρχαίας κληρονομιάς οι νεοέλληνες συγγραφείς αναζητούν σε κάθε περίπτωση στοιχεία για τη διαμόρφωση μιας σύγχρονης ταυτότητας, η οποία άλλες φορές επαίρεται στην προσπάθειά της να συνδεθεί με το παρελθόν και άλλες φορές επενδύει με άλλα μέσα στη σύγχρονη αναγκαιότητα αυτοπροσδιορισμού και εθνικής αυτογνωσίας. Οι πρώτες πραγματικές εντυπώσεις από την εκπλήρωση του σεπτού προσκυνήματος στην αρχαία μητρόπολη προδίδουν ανάμικτα συναισθήματα ρεαλιστικής αποτίμησης αλλά και σκεπτικιστικής διάθεσης απέναντι στο γενέθλιο χώρο του σύγχρονου δυτικού πολιτισμού. Η ψυχική ικανοποίηση από την αυτοψία των μνημείων του αρχαίου πολιτισμού αντιμάχεται την αταξινόμητη εικόνα των ερειπίων του παρόντος και της πενιχρής αστικής ανάπτυξης, περιβάλλοντας συνήθως με συγκαταβατική αποδοχή τον αντιφατικό και ετερόχθονα αυτό κόσμο που προσπαθεί να οργανώσει τη ζωή του εκτεθειμένος στην έμπειρη ειρωνική ματιά του άλλου: του διανοούμενου, του πολιτευτή, του Ευρωπαίου, αλλά και να ανταποκριθεί στις, υψηλότερες κατά κανόνα, προσδοκίες των Ελλήνων της διασποράς, σύμφωνα με την εικόνα της Αθήνας που αποτυπώνουν, ακόμα και σε μεταγενέστερες εποχές, γύρω στα τέλη του 19ου αιώνα η Πηνελόπη Δέλτα και στις αρχές του 20ου αιώνα ο Κώστας Βάρναλης. Σε αυτά τα έμπειρα, τα προβληματισμένα και τα νεανικά, ενθουσιώδη ή αποθαρρυμένα βλέμματα των Ελλήνων συγγραφέων επικεντρώνεται κατά κύριο λόγο η ανακοίνωση, με στόχο να μελετήσει ειδικότερα τον ιδεολογικοπολιτικό και ηθικό αντίκτυπο του προσκυνήματος κατά τη χρονική περίοδο (1833-1903) και την επίδρασή του στον προσδιορισμό της λογοτεχνικής τους ταυτότητας.

Λεφάκη, Μαίρη & Τελειώνη Ελευθερία.

Η ταυτότητα της πόλης των Αθηνών μέσα από την αστική πεζογραφία της περιόδου 1890-1910

Η Ελληνική πρωτεύουσα, μισό αιώνα μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους, διέρχεται ακόμη περίοδο διαμόρφωσης, καθώς νεοπαγείς κοινωνικές ομάδες συγκροτούν τον πολύμορφο πληθυσμό της και αντικρουόμενες ιδεολογικές τάσεις αναφύονται στους κόλπους της. Η λανθάνουσα αντίθεση ανάμεσα στο αρχαίο κλέος της πόλης και την οικονομικοπολιτική και θεσμική καχεξία του παρόντος της, ο διχασμός αναφορικά με τον πολιτισμικό προσανατολισμό της που συγκεφαλαιώθηκε στο δίλημμα εθνισμός ή κοσμοπολιτισμός και η αμηχανία απέναντι στον αναγκαίο μεν, οχληρό δε αστικό εκσυγχρονισμό, συνθέτουν τη φυσιογνωμία του νεότευκτου αστικού κράματος. Μέσα σε αυτές τις επαμφοτερίζουσες συνθήκες, η πεζογραφική παραγωγή των δύο τελευταίων δεκαετιών του 19ου αιώνα και των αρχών του 20ου αργά αλλά σταθερά εστιάζει στο άστυ, επιδιώκοντας να αποτυπώσει το πολύμορφο πορτραίτο της νεόκοπης πρωτεύουσας και παράλληλα να προσδώσει στην πόλη και τον πληθυσμό της διακριτή ταυτότητα. Η παρούσα εισήγηση επικεντρώνεται στην αστική πεζογραφία της περιόδου 1890- 1910 με στόχο να παρουσιάσει τους διαφορετικούς τρόπους πρόσληψης και σκιαγράφησης της φυσιογνωμίας και της ανθρωπογεωγραφίας του άστεως. Η αύρα της διαφορετικότητας που απορρέει από τις προσπάθειες αστικού μετασχηματισμού με επίκεντρο την πρωτεύουσα, οι αντινομίες που συνοδεύουν την αστικοποίηση και εν τέλει η αδιαμόρφωτη ταυτότητα της πόλης, ωθούν πεζογράφους που έχουν ήδη θητεύσει το ηθογραφικό διήγημα να καταπιαστούν με την αναδυόμενη αστική πραγματικότητα της Αθήνας. Οι αθηναιογράφοι της περιόδου, επαρχιώτες στην πλειονότητά τους και φορείς διαφορετικών βιωμάτων και ιδεολογιών, επιχειρούν να προσδιορίσουν το στίγμα της πρωτεύουσας περιγράφοντας «συμβάντα, εικόνας, σκηνάς, τύπους της ζωής των συγχρόνων Αθηνών». Η κοινωνική συγκρότηση και τα ήθη της πόλης, και οι πολυάριθμοι και ετερόκλιτοι ανθρώπινοι τύποι και χαρακτήρες που επιδιώκουν να συγκροτήσουν την ταυτότητα του αστού, παλινδρομώντας ανάμεσα στον αστικό εκσυγχρονισμό και την προσκόλληση στην παράδοση, αναδεικνύονται στα βασικά αντικείμενα μελέτης και καταγραφής από τους αθηναιογράφους. Ο δηκτικός Ροΐδης, ο ανένταχτος Μητσάκης, ο «απόκρυφος» Κονδυλάκης και ο παρίας Παπαδιαμάντης προσεγγίζουν από διαφορετική οπτική γωνία την μεταβαλλόμενη πόλη. Οι διαφορετικές και συχνά αντικρουόμενες θεάσεις της πόλης έχουν ως κοινή συνιστώσα να ενδυθεί η πόλη με ταυτότητα.

Martín Montenegro, Salvador.

La fragata Arapiles y el vicecónsul de España en Atenas. Tres imágenes de Grecia (1871-1875)

En julio de 1871, la fragata española Arapiles partió de Nápoles con la misión de visitar e informar del estado de cultura, progreso y necesidades comerciales de "algunos puntos de Grecia y Turquía y otros de Oriente". Este principal objetivo se vería enriquecido, a posteriori, con otro no menos importante: realizar trabajos históricos, artísticos, arqueológicos y estudiar in situ los usos, costumbres, tradiciones, etc. de las poblaciones visitadas y allegar objetos para el Museo Arqueológico Nacional. Esta tarea quedó en manos de una comisión, presidida por Juan de Dios de la Rada y Delgado, quien publicaría una extensa memoria científica del viaje entre 1876 y 1882 con el título de Viaje a Oriente de la fragata de guerra Arapiles y de la Comisión científica que llevó a su bordo. Sobre este viaje contamos, además, con otro relato, escrito por Vicente Moreno de la Tejera, tripulante y médico, con un título expresivo de la derrota del buque, Diario de un Viaje a Oriente. Argel, Nápoles, Pompeya y el Vesubio, Sicilia, Grecia, el Archipiélago, Turquía y Egipto. Se trata de un libro más personal, que pretende ser objetivo, en el que Moreno desmitifica desde un principio la literatura de viajes que ha nutrido su imaginación. Durante su escala en Atenas, la expedición fue asistida por el vicecónsul de España en la ciudad, el dramaturgo Enrique Gaspar, recién llegado a su cargo. También él dejó escritas algunas impresiones de su experiencia griega, que recogería en 1891 en el opúsculo Viaje a Atenas, 1872-1875. Sin embargo, nuestro diplomático no era, como los dos relatores citados, un cronista apresurado, aunque como ellos quería ser objetivo. Conocía de lo que hablaba y, por eso, no ocultó su simpatía por el carácter griego ("es una raza admirable como belleza y como sufrimiento. Parecen españoles hablando griego") y por Grecia, de la que alaba sus progresos recordando que apenas contaba con 40 años de existencia como Estado independiente. La presente comunicación tiene como objeto poner en relación los tres puntos de vista y recrear la imagen que de Grecia y de lo griego se desprende de ellos y que los autores transmiten a sus lectores españoles. Todo ello encuadrado en la descripción general del viaje y, en cada caso, de la estancia de sus autores en Atenas.

Βαρελάς, Λάμπρος.

Ροϊδικές ταυτότητες σε συγγραφείς του 19ου αιώνα

Η γοητεία που άσκησε ο Ροΐδης σε νεαρούς συγγραφείς στα τέλη του 19ου αιώνα, μετά την επιτυχία της Πάπισσας Ιωάννας (1866), των «σκαλαθυρμάτων» και των κριτικών κειμένων του, είναι ευδιάκριτη, γνωστή και αδιαμφισβήτητη. Το πνευματώδες ύφος του, το περίφημο «αττικόν άλας» των κειμένων του, στοίχειωνε τα όνειρα και τις φιλοδοξίες των νέων λογίων και πολλοί επιχειρούσαν να το μιμηθούν στα γραπτά τους. Το ομολογεί ο Κωστής Παλαμάς, ένας από τους πιο αξιόπιστους μάρτυρες της εποχής, αλλά και πολλοί άλλοι. Η προτεινόμενη ανακοίνωση θα επιχειρήσει να καταγράψει και να αναδείξει σε επίπεδο μαρτυριών και υφολογικών μιμήσεων αυτή τη διάχυτη τάση. Επιπλέον, θα εστιάσει σε μερικές χαρακτηριστικές περιπτώσεις λογίων και λογοτεχνών οι οποίοι εισέρχονται στο λογοτεχνικό πεδίο δοκιμάζοντας να πλάσουν με διάφορους τρόπους μια συγγραφική ταυτότητα που είναι φανερό ότι μιμείται ροϊδικά χαρακτηριστικά. Άλλοι από αυτούς ξεκινούν τη λογοτεχνική τους δράση μιμούμενοι τη θεματική πρόκληση της Πάπισσας Ιωάννας (π.χ. ο Ιωάννης Παπαδιαμαντόπουλος, ο κατοπινός Jean Moréas, σε πρώιμα, άγνωστα και αθησαύριστα διηγήματά του). Άλλοι γράφουν σατιρικά δίστιχα σε εφημερίδες εμφανίζοντάς τα ως ροϊδικά κείμενα προκαλώντας την αντίδραση και του ίδιου του Ροΐδη. Άλλοι, τέλος, εμφανίζουν μια ιδεολογική μεταστροφή ανάλογη με αυτή του συγγραφέα της Πάπισσας Ιωάννας, και από ευσεβιστές και φανατικοί χριστιανοί μεταβάλλονται σε πολέμιους του χριστιανισμού, βιώνοντας παράλληλα αντιδράσεις εκκλησιαστικών κύκλων αντίστοιχες με αυτές που γνώρισε ο Ροΐδης. Αποκαλυπτική είναι η περίπτωση του Ανδρέα Παπαδιαμαντόπουλου (που χρησιμοποιούσε τα ψευδώνυμα Λυγξ και Lucifer). Ο Α. Παπαδιαμαντόπουλος ενώ ξεκινά τη δημόσια παρουσία του κηρύσσοντας το Ευαγγέλιο, στη συνέχεια αναθεωρεί τις απόψεις του και γίνεται διαπρύσιος υποστηρικτής της θετικιστικής φιλοσοφίας στον ελληνικό χώρο, προκαλώντας βίαιες επιθέσεις εκκλησιαστικών κύκλων που ζητούν την αποπομπή του από το πανεπιστήμιο. Στις απαντήσεις προς τους επικριτές του, είναι ολοφάνερο ότι ο Παπαδιαμαντόπουλος βιώνει αυτές τις επιθέσεις ως μια επανάληψη της παλιότερης αντιμετώπισης του Ροΐδη από παρόμοιους κύκλους.

Zimbone, Anna.

Η πολυεδρική φυσιογνωμία του ευρωπαίου Εμμανουήλ Ροϊδη

Αντικείμενο της ανακοίνωσης είναι, από τη μια πλευρά, η στάση του Εμμ. Ροΐδη απέναντι στα δυτικά πρότυπα - στο εσωτερικό των αντικληρικών εντάσεων και αντιφάσεων του 19ου αι. - και, από την άλλη, η ανανεωτική επίδραση που η πολιτιστική κληρονομιά του έλληνα μυθιστοριογράφου άσκησε στην επεξεργασία τέτοιου είδους προτύπων: έτσι, γίνεται εφικτός ένας ισολογισμός, τρόπος του λέγειν, του τι ο συγγραφέας, ιστορικά, πήρε και τι έδωσε στο ελληνικό πνευματικό γίγνεσθαι. Ειδικότερα, θα καταβληθεί προσπάθεια να εντοπιστούν, πέρα από τις αμέτρητες δυτικές αναφορές, εκείνες της κλασικής και μετακλασικής αρχαιότητας και, επιπλέον, της βυζαντινής εποχής, που ο Ροΐδης αρύεται από τους Βίους Αγίων και από τα μεσαιωνικά Χρονικά. Σημειώνω ενδεικτικά δύο χωρία από την Πάπισσα Ιωάννα: 1. Το πρώτο βρίσκεται στον πρόλογο Τοις εντευξομένοις (σ. 75 των Απάντων) και αφορά το αναίσχυντο «κατάλληλον εγκόλπιον ιερέως» Εξομολογητάριον ήτοι βιβλίον ψυχωφελέστατον (…) εις αρίστην τάξιν ταχθέν παρά του εν τω αγίω όρει ασκήσαντος Αοιδίμου διδασκάλου Νικοδήμου εν Βενετία 1855 [ο Ροΐδης καταγράφει στη συνέχεια μία έκδοση του έργου («εν Βενετία, 1857», βλ. Άπαντα, Α΄, σ. 265, και Α΄, σ. 306: «τας αισχρολογίας του Νικοδήμου»), που φαίνεται να γνωρίζει πολύ καλά]. 2. Το δεύτερο βρίσκεται στο τέλος του έργου: εδώ η δογματική αντίθεση γύρω από την ψυχή της Ιωάννας, που τη διεκδικούν δικαιωματικά οι άγγελοι από τους απαιτητές δαίμονες, επειδή «η μετάνοια αυτής είχεν εξαλείψει πάντα του Άδου τα δικαιώματα», ανακαλεί στη μνήμη (εκτός από το περίφημο τέλος του Faust του Goethe) το χωρίο από το Λειμωνάριον του Μόσχου (κώδικας Berlin. gr. 221), στο οποίο παρακολουθούμε έναν παρόμοιο διάλογο “εν τοις ουρανοίς” για την κυριότητα πάνω στην ψυχή ενός κοριτσιού. Το θέμα αυτό ήταν ευρέως διαδεδομένο στα βυζαντινά Συναξάρια, όπως το επιβεβαιώνει περαιτέρω και η διαμάχη, που καταγράφει ο Δάντης (Κόλαση, XXVII 112-123), ανάμεσα στον ΄Αγιο Φραγκίσκο κι ένα μαύρο χερουβείμ, μια που και οι δύο επιθυμούσαν την κυριότητα πάνω στην ψυχή του Guido da κερδίζει “λογικά” ο διάβολος. Είμαι της γνώμης πως δεν πρόκειται μόνο για σύμπτωση, όταν και στον Μόσχο και στον Δάντη και στον Ροΐδη επαναλαμβάνονται ισοδύναμοι όροι: Montefeltro, μετανιωμένου βέβαια, αλλά προτού να αμαρτήσει! Σε αυτήν την περίπτωση «διάλογος», «argomento», «επιχείρημα», δηλ. “διαλεκτική επιχειρηματολογία”· αντίθετα, ενισχύουν την άποψη των πολλαπλών αναγνώσεων, που απόηχός τους διαπερνά πολλές σελίδες του μεγάλου έλληνα συγγραφέα.

Van Renterghem, Steven .

Ο *Λέανδρος* (1834) και η ιδεολογία του Ελληνισμού

Από την εποχή του Διαφωτισμού και ακόμη πιο έντονα με την ανεξαρτησία οι Έλληνες διανοούμενοι άρχισαν να χτίζουν μια εθνική ταυτότητα με βάση την συνέχεια του ελληνικού λαού από την αρχαιότητα («Ελληνισμός»). Ένα από τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν, ήταν η λογοτεχνία και, εκτός από τους ποιητές των Επτανήσων, ήταν η φαναριώτικη ελίτ που είχε την πρωτοβουλία σ᾽αυτό το πεδίο. Σ' αυτήν την ομάδα ανήκουν και οι προσπάθειες να αναζωογονηθεί η ελληνική παράδοση της μυθιστορίας. Καθαρός εκπρόσωπος αυτής της απόπειρας μπορεί να θεωρηθεί το μυθιστόρημα *Ο Λέανδρος* (1834) του Παναγιώτη Σούτσου.

Ενώ είναι γεγονός ότι *Ο Λέανδρος* επηρεάστηκε φανερά από μοντέλα του ευρωπαϊκού ρομαντισμού όπως τον Γκαίτε και τον Φόσκολο (Βελούδης 1996, Μουλλάς 1992), πρόσφατη έρευνα έδειξε ότι και η ελληνιστική και βυζαντινή μυθιστορία έπαιξε διαρθρωτικό ρόλο στην γένεση των πρώτων μυθιστορημάτων του νεοσύστατου ελληνικού κράτους (Τζιόβας 2007, Beaton 2006). Η επιρροή αυτή αφορά κυρίως την δομή της πλοκής, όπως περιγράφετε με την ορολογία του περιπετειώδους χρονοτόπου του Μπαχτίν (Τζιόβας 1997). Επίσης έχει ήδη προταθεί ότι η αναβίωση του μοντέλου της μυθιστορίας βασίζεται εν μέρει σε συγκεκριμένους παράγοντες στα κοινωνικά συμφραζόμενα, και ότι το μοντέλο μ' αυτό τον τρόπο παίρνει μια ιδεολογική σημασία, δηλ. την συνειδητοποίηση μιας ελληνικής ταυτότητας και την δυσαρέσκεια της (φαναριώτικης) ελίτ για την τότε πολιτική κατάσταση (Borghart & Temmerman 2009).

Στην ανακοίνωσή μου θα υποστηρίξω ότι ο Παναγιώτης Σούτσος στο μυθιστόρημά του συνδυάζει τα γνωρίσματα των δύο μοντέλων, για να διαμορφώσει την ταυτότητα του νέου ελληνικού κράτους και ταυτόχρονα να εκφράσει το μήνυμα ότι η πολιτική που διεξάγει η τότε κυβέρνηση, βλάπτει την ταυτότητα αυτή.

Από το ένα μέρος χειρίζεται την αφηγηματική δομή της περιπετειώδους μυθιστορίας: στην αρχή και στο τέλος εξελίσσεται η ιστορία αγάπης μεταξύ του Λέανδρου και της Κοραλίας («βιογραφικός χωροχρόνος»), μέσα στην οποίαν το ζευγάρι συνδέεται με το αληθινό ελληνικό ήθος τόσο μέσω του ευγενούς χαρακτήρα τους όσο και μέσω πολλών παραπομπών στην αρχαιότητα και παραθεμάτων από την αρχαία λογοτεχνία. Αντιθέτως, το κεντρικό μέρος της αφήγησης αποτελείται από τις περιπλανήσεις του Λέανδρου («περιπετειώδης χωροχρόνος»), οι οποίες μας δίνουν κατηγορηματικά μια πολιτικά πολύ επικριτική εικόνα της τότε Ελλάδας.

Από την άλλη πλευρά θα προτείνω ότι οι πρωταγωνιστές χαρακτηρίζονται ως τραγικοί ρομαντικοί ήρωες που παλεύουν ενάντια σε μια καταπιεστική κοινωνία και ψάχνουν καταπράυνση στην ρομαντική φυγή, στην φύση και στο εθνικό παρελθόν. Μ' αυτό τον τρόπο η χρήση των ρομαντικών θεμάτων ενισχύει το μήνημα ότι η σύγχρονη κοινωνία παίρνει στραβό δρόμο και ότι το καλό του ελληνικού λαού βρίσκεται στο παράδειγμα της αρχαιότητας. Από την άποψη αυτή, ο θάνατος του ζευγαριού στο τέλος τονίζει ως ποιο βαθμό κινδυνεύει η αληθινή ελληνική ταυτότητα.

Τελικά, θα δείξω πώς όλα τα στοιχεία αυτά συνεισφέρουν σε μια καλύτερη τοποθέτηση του μυθιστορήματος στο πλαίσιο του δημόσιου διαλόγου για την ταυτότητα του ελληνικού λαού και του νεοσύστατου κράτους.

Πατερίδου, Γεωργία & Δερμεντζόπουλος, Χρήστος.

Η κατασκευή της ταυτότητας του εθνικού λογοτέχνη: η περίπτωση του Κ. Παλαμά και του Γ. Ψυχάρη

Αυτή η παρουσίαση θα έχει στόχο να διερευνήσει τις τεχνικές μέσω των οποίων δημιουργείται μια συγκεκριμένη ταυτότητα στρατηγικής σημασίας για την πολιτισμική πραγματικότητα του τέλους του δέκατου ένατου αιώνα στην Ελλάδα. Η σημασία του «εθνικού λογοτέχνη» που έχει τη δυνατότητα να ορίζει τις δημιουργικές τάσεις και να θέτει νέους στόχους, διαφαίνεται έντονα στους κόλπους της «Γενιάς του 1880», με τις ηγετικές φυσιογνωμίες του Παλαμά (στην ποίηση) και του Ψυχάρη (στην πεζογραφία) και κορυφώνεται με τη μεταξύ τους διαμάχη για τη διεκδίκηση του Νόμπελ Λογοτεχνίας το 1925. Από τα λογοτεχνικά κείμενα, τις κριτικές, την αλληλογραφία, τις παρεμβάσεις στο πολιτισμικό πεδίο και το σχηματισμό ομάδων, μέχρι τη λιβελλογραφία και τη φιλοπόλεμη, ενίοτε, στάση αμφοτέρων γίνεται διακριτή η προσπάθεια διαμόρφωσης του λογοτεχνικού κανόνα και η επιδίωξη καθιέρωσης του ιδιαίτερου τρόπου με τον οποίο ο κάθε ένας χρησιμοποιεί ιδεολογικά τις έννοιες της «παράδοσης» και του «λαϊκού». Ο Ψυχάρης από την πλευρά της ελληνικής ομογένειας, βρισκόμενος εκτός της ελληνικής πραγματικότητας, διατηρώντας, ωστόσο, την υπεροχή του ευρυμαθή και πολυπράγμονος επιστήμονα. Ο Παλαμάς εκ των έσω, συμπορευόμενος με την κοινωνική πραγματικότητα. Ποιο είναι το διακύβευμα για τη «Γενιά του 1880» και ποιες οι λειτουργίες που συνδέονται μέσω της ηγετικής λογοτεχνικής προσωπικότητας με τον καθορισμό των κοινωνικών και πολιτισμικών εξελίξεων της εποχής; Αυτά τα ερωτήματα θα επιχειρήσει να διερευνήσει και να σχολιάσει η παρουσίαση, αναζητώντας επίσης γενικότερες διαπιστώσεις για το ρόλο του εθνικού λογοτέχνη. Dr. Γεωργία Πατερίδου Επισκέπτρια Λέκτορας Τμήματος Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Κύπρου Καθηγήτρια Σύμβουλος Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου Dr. Χρήστος Δερμεντζόπουλος Επίκουρος καθηγητής Ανθρωπολογίας της Τέχνης Τμήμα Πλαστικών Τεχνών και Επιστημών της Τέχνης, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Παπαϊωάννου, Απόστολος Γ.

Ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης (1824-1879): από τους εθνικούς αγώνες στην ανάδειξη της εθνικής ταυτότητας (ανέκδοτη αλληλογραφία 1878-1879) με τον Τιμολέοντα Φιλήμονα (1833-1898)

Η ανέκδοτη αλληλογραφία του Αριστοτέλη Βαλαωρίτη και του Τιμολέοντος Φιλήμονος, που έχουμε στα χέρια μας είναι αρκετά περιορισμένη, αλλά πολυσήμαντη εξαιτίας των γεγονότων, φαινομένων, αλλά και των ιδεών στα οποία αναφέρεται και περιγράφει. Πρόκειται για έξι επιστολές του Βαλαωρίτη (1. Λευκάδα, [1878], 2. Μιράνο, 21 Ιουλίου 1878,3. Μιράνο, 11 Αυγούστου 1878, 4. Μιράνο, 1 Σεπτεμβρίου 1878, 5. Λευκάδα, Σεπτεμβρίου 1878, 6. Λευκάδα, 23 Μαΐου 1879, (και δύο του Φιλήμονος (1. Αθήνα, 12 Απριλίου 1878, 2. Αθήνα, 20 Μαΐου 1878). Ο μικρός αριθμός αυτών των επιστολών επέτρεψε, ωστόσο, στους δύο επιστολογράφους από το ένα μέρος να διασώσουν σπάνιες πληροφορίες και ειδήσεις και από το άλλο να ασκήσουν κριτική σε πολιτικές και διπλωματικές δραστηριότητες των Μεγάλων Δυνάμεων της Ευρώπης σε σχέση πάντοτε με τον ελληνικό πολιτισμό και το ελληνικό έθνος. Βέβαια, το ειδικό ζήτημα, που απασχολεί τους δύο λογίους και πολιτικούς είναι η δωρεά των βιβλίων του Αιμιλίου Τυπάλδου (1798-1878), για τα οποία ενδιαφέρεται υπερβολικά ο Φιλήμων και όχι χωρίς λόγο, αν λάβουμε υπόψη όχι μόνο τη λογιοσύνη του Τυπάλδου, αλλά και τη διαρκή πολιτική και κοινωνική του δράση σε συνδυασμό με το συγγραφικό του έργο σε μια πολύ ενδιαφέρουσα εποχή για την Ελλάδα, την Ιταλία και την Ευρώπη. Η πλούσια βιβλιοθήκη του Τυπάλδου είχε ήδη περιέλθει στην κατοχή του Βαλαωρίτη, ο οποίος την προσέφερε στη βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων, που είχε ιδρύσει ο Φιλήμων. Με αφορμή το κοινό ενδιαφέρον ο Βαλαωρίτης εκφράζει τις σκέψεις του για την Ελλάδα, τον ελληνισμό, τον ελληνικό πολιτισμό, για τη διεθνή κατάσταση, για τις πολιτικές και κοινωνικές πραγματικότητες στην Ευρώπη την κρίσιμη διετία 1878-1879, οι οποίες αναπόφευκτα επηρέαζαν τις επιλογές του ελληνικού βασιλείου. Τον επτανήσιο λογοτέχνη δεν τον είχε αφήσει αδιάφορο και η Γαλλική Επανάσταση. Επισημαίνει τις θετικές επιδράσεις που άσκησε στην Ευρώπη και ειδικότερα στην υπό οθωμανική κατοχή Ελλάδα σε ιδεολογικό και πολιτικό επίπεδο. Παράλληλα τονίζει τις ανεξάντλητες δυνατότητες του ελληνικού πολιτισμού, την πληθώρα των εκφάνσεων και των χαρακτηριστικών του. Υπογραμμίζει την αξία του έργου των Ελλήνων και Λατίνων συγγραφέων, κάνει λόγο για τη μοναδικότητα του ελληνικού πολιτισμού και αναρωτιέται πώς θα μπορέσει «ο ελεύθερος ελληνισμός» να αντιμετωπίσει τη γενικότερη κρίση που είχε κατακλύσει την Ευρώπη εκείνη την εποχή. Από την άλλη μεριά ο Τιμολέων Φιλήμων στις απαντήσεις του δίνει ιδιαίτερη σημασία στις πνευματικές δυνάμεις του ελληνικού έθνους, τις οποίες η Ευρώπη έχει απόλυτη ανάγκη. Οι απόψεις των δύο μεγάλων διανοουμένων, που σφράγισαν με τις δράσεις και το έργο τους το δεύτερο μισό του 19ου αι. έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα, καθώς προβάλλουν τον ελληνικό πολιτισμό με τις πολυσύνθετες μορφές του σε μια εποχή που στην Ευρώπη μόλις είχαν συσταθεί εθνικά κράτη. Όσο για τη βιβλιομανία του Τ. Φιλήμονος, να εμπλουτιστεί δηλ. οπωσδήποτε η Βιβλιοθήκη της Βουλής με τα έντυπα του Αιμιλίου Τυπάλδου, ικανοποιήθηκε με την αποστολή κιβωτίων με βιβλία από τη Βενετία στην Αθήνα. Έτσι, τα έντυπα με την πολυγλωσσία τους, βιβλία τυπωμένα κυρίως στα ιταλικά, αλλά και τις άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες, επιβεβαιώνουν όχι μόνο την αξία ενός συγκεκριμένου εθνικού πολιτισμού, αλλά γενικότερα αναδεικνύουν τη σημασία του ευρωπαϊκού πολιτισμού μέσα στον οποίο θα αναγνωρίζονται, θα εκφράζονται και θα διατηρούνται όλες οι μνήμες και οι εμπειρίες των εθνικών ταυτοτήτων και πολιτισμών.

Παπαθεοδώρου, Γιάννης.

Δημόσιες τελετουργίες και εθνοσυμβολικές πρακτικές

Η ανακοίνωση μου έχει ως αφορμή το ποίημα μιας «εθνικής επετείου» : τον «Διθύραμβο» του Αριστοτέλη Βαλαωρίτη προς τον ανδριάντα του Γρηγορίου του Ε΄, στην επέτειο της 25ης Μαρτίου του 1872 · μια επέτειο που συνέβαλε καθοριστικά στην επίσημη και πανελλήνια καθιέρωση του Βαλαωρίτη ως «εθνικού ποιητή». Ποτέ άλλοτε στην ιστορία της λογοτεχνίας δεν υπήρξε αντίστοιχη δημόσια τελετουργία με τόσο βαρύ ιδεολογικό φορτίο. Η απαγγελία του ποιήματος, οι εκδηλώσεις θαυμασμού αλλά και οι κριτικές αντιδράσεις που προκάλεσε, μας φανερώνουν μερικές πολύ ενδιαφέρουσες πτυχές της ένταξης της λογοτεχνίας στο σύνθετο πεδίο του «εθνοσυμβολισμού». Με αφορμή το συγκεκριμένο επεισόδιο, στο κέντρο ενός προβληματικής μου βρίσκεται το πορτρέτο του «εθνικού ποιητή» στον καιρό ενός Μεγάλης Ιδέας, καθώς, και η συμβολική λειτουργία της ποίησης στην κατασκευή ενός εθνικής ταυτότητας. Η ποίηση του Βαλαωρίτη είναι ίσως το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα για να παρακολουθήσει κανείς τη λογοτεχνική κατασκευή ενός εθνικής ταυτότητας, την ώρα, μάλιστα, που ο ρομαντισμός τροποποιούσε ενός προηγούμενους εθνοτικούς δεσμούς του «συνανήκειν» για να ενός εντάξει σε μια νεωτερική εκδοχή αφήγησης του «εθνικού εαυτού». Στη διαδικασία αυτή, η «επετειακή ποίηση» καθώς και η ρομαντική «εθνική ποίηση» λειτούργησε ως το κατεξοχήν γραμματειακό παράδειγμα για τη διαμεσολάβηση και την αγκύρωση των προταγμάτων μιας συγκεκριμένης ιδεολογίας (εθνικισμός) στο πεδίο ενός κουλτούρας. Η μορφή και το έργο του Βαλαωρίτη συγκεντρώνει όλα τα χαρακτηριστικά για μια προσέγγιση που συνδυάζει την ανάλυση ενός αισθητικής και ενός ιδεολογίας στο «πρότυπο βασίλειο» ενός νεότερης Ελλάδας. Η λογοτεχνική και κοινοβουλευτική παρουσία του σφραγίζει όλους ενός τομείς του δημόσιου βίου, ιδίως κατά το κρίσιμο «τέταρτον του αιώνος» (1850-1875). Σταθερά προσανατολισμένος στην τροχιά ενός Μεγάλης Ιδέας, ο Βαλαωρίτης παραμένει ενός από ενός πιο τυπικούς εκπροσώπους της κυρίαρχης εθνορομαντικής ιδεολογίας, και ενός συγκεκριμένου πολιτισμικού οράματος για τα πεπρωμένα του έθνους. Η ποίησή του, μια ποίηση γεμάτη σύμβολα, εικόνες, ήρωες, παραδείγματα αρετής και θυσίας, ιστορίες μαρτύρων και μαρτυρίων για την πατρίδα έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο στην παραγωγή του πολιτισμικού εθνικισμού, όχι μόνο γιατί αποτέλεσε την κυριότερη αναβίωση ενός λογοτεχνικής μυθολογίας του Εικοσιένα αλλά και γιατί έθεσε τη βάση ενός συγκεκριμένου μοντέλου για την ίδια «εθνική ποίηση».

Πολίτης, Αλέξης.

Γλώσσα, λογοτεχνία, Έθνος: η συναρμογή τους στα χρόνια του Ρομαντισμού

«Όλοι οι Έλληνες ανήκουν στη μεγάλη σχολή της φαντασιοπληξίας», έγραφε, στα μέσα του 19ου αιώνα ο Εδμόνδος Αμπού. Το ενδιαφέρον είναι ότι η συμπαθητικά ειρωνική ετούτη φράση-του δεν αναφέρεται στη σχέση των Νεοελλήνων με την ποίηση ή τη λογοτεχνία, παρά στον τρόπο που ιππεύουν: «Τους βλέπεις κάποτε στη βόλτα της ιππασίας να πηδάν έξω απ' τον δρόμο, να ορμούν ριψοκίνδυνα στους αγρούς, να χάνονται σ' ένα σύννεφο σκόνης, και δέκα λεφτά αργότερα να συγκρατούν το άλογο που αχνίζει κάθιδρο». Ξεκινώντας από ετούτη τη διαπίστωση του Αμπού, και στηριγμένος σε παραδείγματα είτε ξένων παρατηρητών είτε Ελλήνων, καθώς και στη λογοτεχνική παραγωγή, θα προσπαθήσω να δείξω ότι στη διάρκεια των Ρομαντικών χρόνων οι Νεοέλληνες δεν έγραφαν λογοτεχνία επειδή είχαν κάτι στον νού-τους που δεν μπορούσε να εκφραστεί παρά λογοτεχνικά, παρά κυρίως επειδή ήθελαν να υψώσουν και να καλλιεργήσουν τη γλώσσα-τους, και καλλιεργούσαν τη γλώσσα όχι τόσο για να μπορεί να ανταποκριθεί σε έννοιες, αποχρώσεις, κλπ., αλλά προκειμένου να δείξουν ότι το ελληνικό έθνος δεν κατέπεσε από την εποχή της αρχαιότητας παρά προσωρινά, συγκυριακά, και εξαιτίας των εχθρικών κατακτήσεων. Τα αρνητικά αποτελέσματα αυτής της διάθεσης για τη λογοτεχνία έχουν επισημανθεί από τη γενιά του Παλαμά ή και νωρίτερα· στην ανακοίνωση θα ήθελα να τα συνδέσω περισσότερο και με τον εθνικό βραχνά ότι δεν είμαστε τόσο σπουδαίοι όσο θα οφείλαμε λόγω της καταγωγής-μας, αλλά και με τις αρνητικές επιπτώσεις που έφερε στη νεοελληνική γλώσσα η καθαρεύουσα ακόμα και δίχως καθόλου να το επιδιώκει: καθώς οι δικές-της λέξεις είχαν έναν αέρα επισημότητας, ο αντίστοιχες της δημοτικής αποκτούσαν αυτόματα μιαν υπερβολική οικειότητα που τους αφαιρούσε την αναφορική σημασία, άλλαζε δηλαδή το σημαινόμενο: για παράδειγμα το μπαρούτι έπρεπε να λέγεται πυρίτις· έτσι η λέξη μπαρούτι έχασε το κυριολεκτικό-του νόημα και μπορούσε να χρησιμοποιηθεί μονάχα μεταφορικά («έγινα μπαρούτι»). Η ανακοίνωση δεν θα έχει ιστορική μορφή· θα προσπαθήσει να δώσει ένα συνολικό πανόραμα των 50 χρόνων τη ρομαντικής κυριαρχίας, συνδέοντας πάντα τη γλώσσα και τη λογοτεχνία με τα εθνικά προβλήματα για να φανεί ότι οι επιλογές επικαθορίζονταν από τις αντικειμενικές δυσκολίες ενός μικρού κράτους το οποίο όφειλε και να αναπτυχθεί εσωτερικά, και να ενταχθεί στον ευρωπαϊκό κορμό, και να συγκρουστεί σκληρά με τους γειτόνους-του· διλήμματα ανεπίλυτα.

Μαυρέλος, Νίκος.

Η ειδολογική ταυτότητα του λογοτεχνικού κειμένου και οι μεταβολές της. Μεταφράσεις του *El Perfecto Novelista* του Manuel Silvela στα Γαλλικά και τα Ελληνικά

Εδώ και αρκετά χρόνια γράφτηκαν κάποια σχόλια από διάφορους μελετητές για το πρότυπο του ροϊδικού «Εγχειριδίου διηγηματογραφίας». Έκτοτε η άμεση σχέση του με ένα μεταφρασμένο κείμενο στη Χρυσαλλίδα («Τίνι τρόπω γράφονται τα μυθιστορήματα», 1863) θεωρήθηκε δεδομένη, αλλά λάνθανε το πρωτότυπο και η ταυτότητα του μεταφραστή της Χρυσαλλίδας. Σε από κοινού δημοσίευσή μας με τη Γ. Φαρίνου-Μαλαματάρη ανακοινώθηκε το ισπανικό πρωτότυπο («El Perfecto Novelista», περ. La Ilustración 1850) του Manuel Silvela και οι γαλλικές μεταφράσεις από τον Jules Cohen (στα έντυπα La Semaine, 1850 και Supplément littéraire du Dimanche του Figaro, 1884), που χρησιμοποίησαν οι Έλληνες μεταφραστές, ενώ επιχειρήθηκε πρωτογενής σχολιασμός κάποιων αλλαγών στις μεταφράσεις. Αυτό που θα επιχειρηθεί στην παρούσα ανακοίνωση είναι η ανίχνευση των συγκεκριμένων μορφικών, υφολογικών, λεξιλογικών και άλλων αλλαγών κατά τη μετάφραση από τα ισπανικά στα γαλλικά, η οποία αλλοιώνει το κείμενο ως προς την ειδολογική του ταυτότητα, αλλά και σε επίπεδο πληροφοριών για την ισπανική λογοτεχνική παραγωγή. Επιπλέον, θα επιχειρηθεί να δειχθεί πώς οι αλλαγές αυτές περνάνε στις δύο ελληνικές μεταφράσεις (στη Χρυσαλλίδα και την εφ. Ακρόπολις το 1884), που ακολουθούν τα γαλλικά κείμενα. Ως γνωστόν, οι διαμεσολαβημένες μεταφράσεις φέρουν πάντα τη σφραγίδα της ενδιάμεσης γλώσσας που γνωρίζουν οι μεταφραστές, για να μπορέσουν να προσεγγίσουν ένα κείμενο γραμμένο σε άγνωστο γι' αυτούς γλωσσικό ιδίωμα. Στην περίπτωσή μας αναδεικνύονται και εξωκειμενικοί παράγοντες. Για παράδειγμα ο ρόλος που έχει το κύρος ή η διάδοση ενός εντύπου (όπως η εφ. Figaro), όπου δημοσιεύεται ένα κείμενο, για την υποδοχή του εν λόγω κειμένου σε άλλα κράτη. Επίσης σημαντικός εξωκειμενικός παράγοντας είναι και η ιδιότητα του συγγραφέα (πρεσβευτής της Ισπανίας στο Παρίσι), που οδηγεί τον Γάλλο μεταφραστή στην αλλοίωση του επιθετικά παιγνιώδη χαρακτήρα της σάτιρας κ.ό.κ. Η αλλοίωση αυτή αναδεικνύει όμως και την ταυτότητα του εκάστοτε μεταφραστή (ειδικά του πρώτου, που ακόμα μένει να ταυτιστεί με σιγουριά), όπως στην περίπτωση των μεγάλων διαφορών που εντοπίζουμε στα δύο ελληνικά μεταφρασμένα κείμενα. Τέλος, θα σχολιαστεί η σατιρική ταυτότητα του κειμένου και ο τρόπος που επηρεάζει αρκετούς Έλληνες λογίους (Ροΐδης, Ει. Ασώπιος, Ξενόπουλος, Μαντζαβίνος), διαμορφώνοντας σε κάποιο βαθμό τα ελληνικά λογοτεχνικά πράγματα, αλλά προσαρμοσμένη στα καθ' ημάς. Το «Εγχειρίδιο Διηγηματογραφίας» του Ροΐδη και το «Περί Κάλλους» του Ξενόπουλου είναι δύο από τα δείγματα της απήχησης του ισπανικού κειμένου στην Ελλάδα, για τα οποία θα γίνει λόγος.

Ξούριας, Γιάννης.

Η προσωδιακή αναγέννηση του έθνους: η πρόταση του Πλάτωνος Πετρίδη (1817) για μια νέα ποιητική ταυτότητα

Το 1817 ο λόγιος Πλάτων Πετρίδης (1790-1852) κυκλοφόρησε στην Κέρκυρα μια «Ειδοποίηση», με την οποία ενημέρωνε τους πνευματικούς κύκλους της εποχής για την πρόθεσή του να μεταφράσει στο σύνολό του το ποίημα του James Thomson (1700-1748) The Seasons (1726-1730). Σύμφωνα με την «Ειδοποίηση», στόχος ήταν να δοκιμαστεί και να αποδειχθεί η συμβατότητα της νεοελληνικής γλώσσας προς τον ανομοιοκατάληκτο ενδεκασύλλαβο στίχο, «το αρμοδιότερον μέτρον διά να γράφηται με καλλιωτέραν έκβασιν η διεξοδική [= εκτενής] ή η υψηλή ποίησις». Με αυτό το μετρικό σχήμα προσδοκούσε να ξεπεραστεί η μονοτονία του τονικού ομοιοκατάληκτου στίχου, λειψάνου μιας εποχής παρακμής, εντελώς ακατάλληλου να αποδώσει τα σπουδαία νοήματα και τα έντονα πάθη. Ακολουθώντας το παράδειγμα των ξένων λογοτεχνιών, ο Πετρίδης επεδίωκε να επανακτήσει ένα μέρος τουλάχιστον της χαμένης αρχαιοελληνικής προσωδιακής «αρμονίας» (με την τεχνική σημασία του όρου) και περαιτέρω να θέσει τις βάσεις για ανάλογα έργα υψηλής (επικής και δραματικής) ποίησης. Πέρα από τις αισθητικές ανάγκες, η απόπειρα εξυπηρετούσε και ευρύτερες στοχεύσεις. Έκτος από την ανανέωση στα ποιητικά μέσα, επιδιωκόταν συγχρόνως η επανασύνδεση με το αρχαίο κλέος, ώστε το έθνος, αξιοποιώντας την κληρονομιά του, να εισέλθει στη χορεία των φωτισμένων ευρωπαϊκών εθνών, τα οποία άλλωστε στήριξαν την προκοπή τους σε αυτή την κληρονομιά. Ο Πετρίδης, αποδεχόμενος τη διαδεδομένη στο πλαίσιο του νεοελληνικού διαφωτισμού εξίσωση Ποίηση-Γλώσσα-Εθνικός Χαρακτήρας, αναγνωρίζει την ιδιαίτερη σημασία της ποιητικής ανύψωσης του έθνους για τη συνολικότερη πρόοδό του. Η ανανεωμένη και αναβαθμισμένη ποίηση μπορούσε να σηματοδοτήσει τη μετάβαση του έθνους από την περίοδο της πολύπλευρης παρακμής (πολιτικής και πολιτισμικής) στην εποχή της αναγέννησης. Συνεπώς, η προτεινόμενη προσωδιακή μεταρρύθμιση γίνεται μοχλός και εκφραστής της ιστορικής προόδου, όμως παράλληλα εκφράζει και την ιδεατή και επιθυμητή εικόνα του έθνους για τον εαυτό του προσδιορίζοντας την ταυτότητά του. Η ταυτότητα αυτή αντλεί το περιεχόμενό της από την κλασική αρχαιότητα και γίνεται διαπιστευτήριο του νέου ελληνισμού στην πορεία του προς την κλασικίζουσα Ευρώπη. Στην ανακοίνωση αυτή επιχειρείται να περιγραφεί το ιστορικό και πνευματικό πλαίσιο της πρότασης του Πετρίδη, να εντοπιστούν κίνητρα, πηγές και πιθανές απηχήσεις της και, τέλος, να προσδιοριστεί ο χαρακτήρας της.

Παππάς, Φίλιππος.

Η διπλή ταυτότητα του Έλληνα μεταφραστή (1830-1900)

Ο ελληνικός λογοτεχνικός κόσμος του 19ου αιώνα είναι κατεξοχήν κόσμος μεταφραστών. Ελάχιστοι λογοτέχνες δεν ασχολούνται με τη μετάφραση, ερασιτεχνικά ή επαγγελματικά, συστηματικά ή περιστασιακά. Η διερεύνηση των μεταφραστικών ταυτοτήτων του 19ου αιώνα επιβάλλει τη διάκριση ποίησης και πεζογραφίας: ο μεταφραστής ποιητικών έργων πρόβαλλε συνήθως την υπογραφή του, προκειμένου να προωθήσει την εθνική λογοτεχνία, να δημιουργήσει ποιητική γλώσσα και μεταφραστικά ήθη· ο ανώνυμος μεταφραστής της πεζογραφίας αντίθετα, ιδίως εκείνος που, μετά το 1870, εργαζόταν σε εφημερίδες, επιδίωκε να συμβάλει στην αύξηση του αναγνωστικού κοινού. Οι εφημερίδες και εν μέρει τα περιοδικά βρίθουν από μεταφράσεις άγνωστης συγγραφικής, πολλώ μάλλον μεταφραστικής ταυτότητας, επιβεβαιώνοντας τη θέση του Λώρενς Βενούτι περί αφάνειας του μεταφραστή. Ο αφανής μεταφραστής πεζογραφίας δεν υπογράφει προλόγους, δεν υιοθετεί συγκεκριμένες στρατηγικές και υποτάσσεται συνήθως στην επίσημη καθαρεύουσα της εποχής. Ο μεταφραστής της ποίησης, αντίθετα, είναι επώνυμος, σχολιάζει, ενίοτε διαγωνίζεται και συχνά διαγκωνίζεται με τους ομοτέχνους του για τα πρωτεία στη μεταγραφή ενός κλασικού συγγραφέα ή για την επιβολή των γλωσσικών, υφολογικών και μεταφραστικών του όρων, διεκδικεί την υστεροφημία και την εδραίωσή του στο λογοτεχνικό πολυσύστημα. Ο κόσμος της πεζογραφίας είναι πληθωρικός, εφήμερος και με μεταφραστές-γραφομηχανές: ένα σύμπαν απόλυτης τυχαιότητας. Ωστόσο, αυτός ο αγνοημένος κόσμος διαλέγεται, κατά παράδοξο τρόπο, με τις πιο νεοτερικές τάσεις της λογοτεχνίας του 19ου αιώνα. Ο Άγγελος Βλάχος, ο Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής, ο Δημήτριος Βικέλας και ο Ιάκωβος Πολυλάς είναι μερικά από τα ονόματα που η ταυτότητα (ιδιότητα, ηλικία, τόπος γέννησης) και ο θεσμικός τους ρόλος ενίσχυαν το κύρος των μεταφρασμάτων τους. Αντίθετα, ο Παπαδιαμάντης, ο Κονδυλάκης, ο Δροσίνης, ο Επισκοπόπουλος, ο Ξενόπουλος, ο Μωραϊτίνης, ο Άννινος και πολλοί άλλοι «επανέγγραψαν» στις «υποφυλλίδες» των εφημερίδων έργα συγχρόνων τους ευρωπαίων συγγραφέων (από τον Τολστόι, τον Μωπασάν, τον Ντ’ Ανούντσιο ως τον Ουέλς, τον Κόναν Ντόιλ και τον Σιένκεβιτς). Παρά την αναγνώριση όμως του πρωτότυπου έργου τους, η πολύ εντονότερη παρουσία τους ως ανεπίσημων έστω εισαγωγέων σημαντικών ξένων λογοτεχνικών τάσεων (η αναλογία πρωτότυπης και μεταφρασμένης λογοτεχνίας στις εφημερίδες είναι 1:20!) παραμένει ασχολίαστη. Στο μεταφραστικό πεδίο διακρίνονται, επομένως, ο μεταφραστής-δημιουργός, που καταδύεται στα βάθη του κειμένου, και ο μεταφραστής-βιοπαλαιστής, ο δέσμιος του εφήμερου. Ο πρώτος έχει βαρύνουσα υπογραφή και διεκδικεί τη διαχρονικότητα, ο δεύτερος είναι ένα γρανάζι της εμπορικότητας του βιβλίου (ή της εφημερίδας). Ο ένας ανατρέχει στο κλασικό παρελθόν, ο άλλος συγχρονίζεται, εν γνώσει ή εν αγνοία του, με τα ευρωπαϊκά λογοτεχνικά δρώμενα. Συνυπάρχουν, έτσι, μια λέσχη κλασικιζόντων επωνύμων μεταφραστών και ένας ανοιχτός ξενώνας ανώνυμων βιοπαλαιστών. Οι πρώτοι μοιάζουν με οικοδεσπότες, οι δεύτεροι με μεταφορείς. Η μεταφραστική ταυτότητα είναι ενδεικτική όχι μόνο για την ιεράρχηση των λογοτεχνικών γενών, αλλά κυρίως για τη λογική των μεταφράσεων που διέπει μια ολόκληρη εποχή. Παρότι τα τελευταία χρόνια γίνονται συζητήσεις για την ταυτότητα των λογοτεχνικών ειδών, των συγγραφέων και των ηρώων των νεοελληνικών μυθιστορημάτων, η ιστορία και η θεωρία της λογοτεχνικής μετάφρασης παραμένουν στο περιθώριο της έρευνας. Η διπλή ταυτότητα του μεταφραστή, αναγνωρίσιμη ή υποτιμημένη, ισχυρή ή αφανής, αποτελεί το πρίσμα μέσα από το οποίο θα προσεγγίσω την ιστορία της μετάφρασης και την πρόσληψη λογοτεχνικών ρευμάτων τον 19ο αιώνα, ξετυλίγοντας τα ποικίλα θεωρητικά ζητήματα που προκύπτουν.

Ταμπάκη, Άννα.

Η κατασκευή της θεωρίας του «εθνικού δράματος» στον 19ο αιώνα

Τον πολύμορφο 19ο αιώνα διατρέχουν ιστορικά γεγονότα, που συνιστούν τομές μείζονος σημασίας και ταυτοχρόνως ιδεολογικά και αισθητικά ρεύματα που περιστρέφονται κυρίως γύρω από το διακύβευμα της παράδοσης και της ρήξης, της νεοτερικότητας· μια από τις ιδιοτυπίες του είναι η συνεχής ενίοτε κριτική συνομιλία με την Αρχαιότητα. Μέσα στο γενικότερο πλαίσιο κατασκευής της «εθνικής ταυτότητας» στον 19ο αιώνα, επιχειρείται και ο προσδιορισμός ή/και επαναπροσδιορισμός του ειδολογικού προσδιορισμού της θεματολογίας και της μορφής του θεατρικού έργου. Η ανακοίνωση θα αποτελέσει μια ερμηνευτική περιδιάβαση στο δραματουργικό τοπίο του 19ου αιώνα, εκκινώντας από την περίοδο του όψιμου Διαφωτισμού, της «εθνικής τραγωδίας» (με κυριότερο εκπρόσωπο τον Ιωάννη Ζαμπέλιο), και του «αστικού δράματος» (με εκφραστή τον Αντώνιο Μάτεσι). Ανάμεσα στα τεκμήρια που χρήζουν διεξοδικής εμβάθυνσης είναι τα παρακείμενα (πρόλογοι, γνώμες του συγγραφέα και επίμετρα), με τα οποία εφοδιάζει ο Ιωάννης Ζαμπέλιος τις 12 «ιστορικές τραγωδίες» του. Βαθύτατα επηρεασμένος αρχικά από τη δομική λιτότητα και τη θεματολογία της αλφιερικής τραγωδίας, αποτελεί μια από τις πιο ώριμες περιπτώσεις του α’ μισού του 19ου αιώνα, δραματουργού που εργάζεται ενσυνείδητα και με θεωρητικές βάσεις για τη διαμόρφωση της «εθνικής τραγωδίας». Το έργο του τοποθετείται στο μεταίχμιο ενός αδιάλλακτου (νεο)κλασικισμού, τον οποίο προασπίζεται στις πρώτες του τραγωδίες, και ενός βαθμιαίου ενοφθαλμισμού ρομαντικών στοιχείων (γνωρίζει άλλωστε τις ρομαντικές θεωρίες), σε συστοιχία με την έκφραση της εθνικής/εθνικιστικής ιδεολογίας και μιας πρώιμης έκφρασης του «ελληνοχριστιανικού» ιδεώδους. Οι μετρικές και υφολογικές (γλωσσικές) αναζητήσεις του απηχούν την ενσυνείδητη ανάγκη κατασκευής ενός νέου σχήματος, το οποίο εμπεριέχει ανανεωμένη την αρχαία παράδοση μαζί με δάνεια από τους Νεότερους, κυρίως τους Ιταλούς (Alfieri) και τους Γερμανούς (Schiller, Klopstock). Το νέο μόρφωμα συνδέεται με τη γένεση του «εθνικού θεάτρου». Το ρεύμα του ρομαντισμού έχει τα δραματουργικά του μανιφέστα στην Ελλάδα. Καταρχήν, το αντιρρητικό «Προοίμιον» του Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή στο δράμα του Φροσύνη (1837), όπου εκθέτει, σε διαλογική μορφή, ορισμένες από τις βασικές συνιστώσες της επιχειρηματολογίας του V. Hugo περί ρομαντικού δράματος. Η βασική πηγή είναι ο Πρόλογος στον Κρόμβελλ [Préface de Cromwell, 1827] ενώ μπορούν να γίνουν συσχετίσεις με τον Πρόλογο στις Ωδές και Μπαλλάντες [Odes et Ballades]. Η εμμονή στο μοτίβο της άγνοιας μας φέρνει, κατά τη γνώμη μου, κοντά και στον πυρήνα των κειμένων που συνθέτουν το Racine et Shakespeare (1822-1824) του Stendhal Η έλευση του ρομαντισμού, θα επικεντρωθεί λοιπόν στις ποικίλες αποχρώσεις κατασκευής μιας θεωρίας περί του «εθνικού δράματος», ζήτημα που απασχολεί τους μείζονες δραματουργούς και τίθεται αρκετές φορές επί τάπητος ως το τέλος του 19ου αιώνα (Δημήτριος Βερναρδάκης, Σπυρίδων Βασιλειάδης, κ.ά.). Ο διάλογος με τον ευρωπαϊκό στοχασμό και τα θεωρητικά δάνεια είναι εμφανή (Hegel, A. W.Schlegel, V. Cousin) ενώ εκ παραλλήλου αναδύεται και η ιδιάζουσα σχέση του ελληνικού στοχασμού με την κλασική αρχαιότητα, την αριστοτελική ποιητική και τη λαϊκή παράδοση (Βασιλειάδης), σε μια διαρκή πάλη ανάμεσα στη ρήξη κσι την ανανέωση και την ανατροφοδότηση από τις πηγές της πατρώας κληρονομιάς (Αρχαιότητα, Βυζάντιο).

Λαδογιάννη, Γεωργία.

Ο εραστής, ο καλλιτέχνης και το έργο του. Ο μύθος του Πυγμαλίωνα στη *Γαλάτεια* του Σπ. Βασιλειάδη

Ο ρομαντισμός στη νεοκλασική Αθήνα του 1860 ανακαλύπτει τη νέα του Αρκαδία στο αρχαίο παρελθόν. Θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για έναν ρομαντικό νεοκλασικισμό, ένα ελάχιστα διερευνημένο ζήτημα του ελληνικού 19ου αιώνα. Ο μύθος του Πυγμαλίωνα εμπνέει ποιητές, όπως τον Ιωάννη Καρασούτσα, τον Σπυρίδωνα Βασιλειάδη και τον Δημήτριο Παπαρρηγόπουλο. Στον Βασιλειάδη είναι ήρωας σε δύο ποιήματά του και στο δραματικό του έργο Γαλάτεια (1872), από τις μεγαλύτερες θεατρικές επιτυχίες του 19ου αιώνα. Έτσι, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι ο Βασιλειάδης μας δίνει την πιο πλήρη ελληνική εκδοχή ενός ευρύτατα διαδεδομένου λογοτεχνικού μύθου στον ευρωπαϊκό 19ο αιώνα, μετά την πρώτη του χρήση από τον Ρουσσώ. Μελετούμε κυρίως τον Πυγμαλίωνα του θεατρικού του έργου, από τα τελευταία έργα που γράφει ο πρόωρα χαμένος ποιητής (πεθαίνει 29 ετών, το 1874). Στον Βασιλειάδη ο μυθικός ήρωας συνδέεται στενά τόσο με τις θεωρητικές του απόψεις περί τέχνης και δράματος όσο και με τις φυλικές του αντιλήψεις για τη γυναίκα, που τις χαρακτηρίζει μια γυναικοφοβική επιθετικότητα. Η σχέση με την αισθητική θεωρία αναπτύσσεται στο περιβάλλον που δημιουργεί η ένταση του μεγαλοϊδεατικού αλυτρωτισμού (Κρητικός πόλεμος 1866-1869) και του ιστορικού εθνικισμού (Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος). Την ίδια εποχή, το ‘φάντασμα’ της ενότητας (εδάφους και εποχών) του ελληνισμού έρχεται να το συμπληρώσει η λαογραφική έρευνα του νέου επιστήμονα Νικόλαου Πολίτη, τον οποίο και χαιρετά με την ενθαρρυντική του κριτική ο Βασιλειάδης (1868). Η Γαλάτεια γράφεται με συγκεκριμένη πρόθεση και ιδεολογικό στίγμα: να είναι το καλλιτεχνικό παράδειγμα της ενότητας του αρχαίου και του νέου ελληνισμού, όπως αυτό αναλύεται στο μακρύ και σημαντικό της πρόλογο. Στη υπόθεσή της ο Βασιλειάδης χρησιμοποιεί δύο πηγές. Την αρχαία μυθολογία για το μύθο του Πυγμαλίωνα και τη νεοελληνική για το μύθο της «’Απιστης γυναίκας», όπως τον παραδίδει η ομώνυμη παραλογή. Οι δύο εποχές των μύθων προσανατολίζουν την πραγμάτευση προς μια ηθικολογική εκδοχή που προβάλλει τους ρόλους των φύλων. Το ίδιο θέμα απασχολεί τον Βασιλειάδη και στα -κατά κανόνα μικρής έκτασης- διηγήματά. Σε ένα πρώτο επίπεδο, ο Πυγμαλίων αντιπροσωπεύει τον απογοητευμένο από την πεζότητα της ζωής ρομαντικό καλλιτέχνη που προτιμά τη ζωή της φαντασίας από την πραγματική και ικανοποιείται μόνο μέσα από τη δική του δημιουργία. Στο σημείο αυτό έχουμε τον κοινό μύθο του ρομαντικού καλλιτέχνη Πυγμαλίωνα-Ναρκισσου όπως τον φιλοτέχνησε η ευρωπαϊκή λογοτεχνία του 19ου αιώνα (π.χ. του R. Browning). Σε δεύτερο επίπεδο, φωτίζεται ο (ρομαντικός) εραστής και η ιδεοποιημένη ερωτική σχέση που την επιζητεί και την βιώνει μόνο ο άντρας/καλλιτέχνης και που αποδεικνύεται μοιραία από την φύσει ανήθικη και άπιστη γυναίκα. Η επεξεργασία του μύθου από τον Βασιλειάδη φωτίζει αρκετά σημεία της λογοτεχνίας και των ιδεολογικών κατασκευών του 19ου αιώνα που αρχίζουν να θεματοποιούνται στη λογοτεχνία. Ο Βασιλειάδης θα μπορούσε να θεωρηθεί ένας πρώιμος εισηγητής του θέματος της απελευθερωμένης γυναίκας (αφού η Γαλάτεια δεν πειθαρχεί στον ‘δημιουργό’ της), θέμα που θα κυριαρχήσει με το δράμα του Ίψεν, που γίνεται ευρύτερα γνωστό προς το τέλος του αιώνα. Επίσης, θα μπορούσαμε να δούμε τις πρώιμες διατυπώσεις μιας θεωρίας της ‘τέχνης για την τέχνη’ ή των απόψεων για τον κοινωνικό ρόλο του άντρα καλλιτέχνη που αποκρυσταλλώνονται αργότερα μέσω της νιτσεϊκής σκέψης. Κυρίως όμως η περίπτωση του Βασιλειάδη επιβεβαιώνει πόσο σύνθετο είναι το φαινόμενο του ελληνικού ρομαντισμού του 19ου αιώνα και πόσο αναγκαία η μελέτη των αρχείων της ελληνικής λογοτεχνίας.

Αγάθος, Θανάσης.

Όψεις της εθνικής ταυτότητας στα έργα *Ιστορικά Σκηνογραφήματα* του Σπυρίδωνος Ζαμπέλιου και *Οι Καλλέργαι* του Σπυρίδωνος Ν. Βασιλειάδη

Το 1860 ο Σπυρίδων Ζαμπέλιος, αφού έχει ήδη δημοσιεύσει εκτενείς μελέτες σχετικές με τα δημοτικά τραγούδια, το Βυζάντιο και την αδιάσπαστη ενότητα του ελληνισμού και έχει απαντήσει στην έκδοση των Ευρισκομένων (1859) του Σολωμού με το φυλλάδιο "Πόθεν η κοινή λέξις τραγουδώ; Σκέψεις περί ελληνικής ποιήσεως" (1859), εκδίδει το ιστορικό πεζογράφημα "Ιστορικά Σκηνογραφήματα" (του οποίου αποσπάσματα είχε πρωτοδημοσιεύσει ο συγγραφέας στο περιοδικό Πανδώρα με τον τίτλο «Τα πάθη της Κρήτης επί Ενετών»). Το έργο (που, σύμφωνα με την άποψη αρκετών μελετητών, παρουσιάζει προβλήματα ειδολογικής κατάταξης, καθώς κινείται στα όρια μεταξύ ιστοριογραφίας και μυθιστοριογραφίας) καλύπτει μια χρονική περίοδο εκατό περίπου ετών της ιστορίας της Κρήτης και αναφέρεται σε διάφορες επαναστάσεις (1272, 1293, 1347), για να καταλήξει σε αυτήν του 1363, όταν οι Ενετοί άρχοντες του νησιού επιχειρούν να κηρύξουν την ανεξαρτησία της Κρήτης από τη Βενετία και να ιδρύσουν αυτόνομη δημοκρατία. Οκτώ χρόνια αργότερα, ο ποιητής Σπυρίδων Ν. Βασιλειάδης συνθέτει το πρώτο του θεατρικό έργο, "Οι Καλλέργαι", που αποτελεί δραματοποίηση του έργου του Ζαμπέλιου, γεγονός που ομολογεί ο Βασιλειάδης σε σημείωση στο τέλος του έργου του και μνημονεύει και ο ίδιος ο Ζαμπέλιος σε υποσημείωσή του στο δεύτερο πεζογράφημά του, "Οι Κρητικοί γάμοι" (1871). Το δράμα του Βασιλειάδη σημειώνει μεγάλη επιτυχία, όταν παρουσιάζεται για πρώτη φορά από σκηνής στο αθηναϊκό κοινό τον Φεβρουάριο του 1868 (δημοσιεύεται έναν χρόνο αργότερα, το 1869), καθώς συμπίπτει με την τελευταία φάση μιας ακόμη κρητικής επανάστασης (1866-1869). Προτείνεται μια συστηματική συγκριτική ανάγνωση των δύο κειμένων, τα οποία εντάσσονται σε μια μεγάλη σειρά έργων του νεοελληνικού ρομαντισμού που γράφονται στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα και αντλούν την έμπνευσή τους από την Φραγκοκρατία και ειδικά από την Ενετοκρατία στην Κρήτη. Θα δοθεί έμφαση στην απόπειρα του Ζαμπέλιου και του Βασιλειάδη να προβάλουν, μέσα από δύο διαφορετικά λογοτεχνικά είδη, το ηρωικό-αγωνιστικό πνεύμα της Κρήτης (δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι τα δύο έργα γράφονται σε δύο ταραγμένες περιόδους της νεότερης ιστορίας του νησιού) και να εστιάσουν στη μοιραία σχέση ανάμεσα στον Λέοντα Καλλέργη και τον θείο του Αλέξιο Καλλέργη, που σχηματίζουν ένα ενδιαφέρον ζεύγος διπολικής αντίθεσης: ο πρώτος σκιαγραφείται ως αγνός, έντιμος και φλογερός πατριώτης, που τελικά προδίδεται και θανατώνεται, διατηρώντας ως το τέλος την ηθική ακεραιότητά του και μένοντας πιστός στο εθνικό ιδεώδες, ενώ ο δεύτερος αντιπροσωπεύει τη σκληρότητα, την πανουργία, την διπροσωπία, τη δουλοπρέπεια απέναντι στον ξένο κατακτητή και τη δίψα για εξουσία και πλούτο. Θα συζητηθεί, επίσης, η πρόθεση των δύο δημιουργών, στο πλαίσιο του μεγαλοϊδεατισμού, να συντελέσουν, μέσω της αναπαράστασης του ένδοξου και ηρωικού παρελθόντος, στην τόνωση του εθνικού φρονήματος του ελληνικού λαού και στη διαφύλαξη της γνησιότητας της νεοελληνικής ταυτότητας.

Μάστορης, Βασίλης.

Παπαδιαμάντης μυθιστοριογράφος. Η αδύναμη ταυτότητα μιας λογοτεχνικής ιστορικότητας

Αν δεχθούμε ότι η λογοτεχνία έγκειται κυρίως στην αναπαραγωγή αλλά και στη διεύρυνση των κυρίαρχων μορφών οργάνωσης της ανθρώπινης παραστατικότητας, τότε έργο του μυθιστορήματος είναι η οργάνωση αλλά και η διεύρυνση της συνείδησης του υποκειμένου. Ας δεχθούμε ότι το είδος της υποκειμενικής συνείδησης που ενεργοποιείται μέσα στο μυθιστόρημα είναι η ιστορική συνείδηση. Ανεξάρτητα του γεγονότος ότι τόσο η ιστορικότητα όσο και το μυθιστόρημα, υπό την νεοτερική τους εκδοχή, συνεμφανίζονται, αν δεν αποτελούν και το γενέθλιο σχήμα της νεότε-ρης Ευρώπης, δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί παράδοξο ένας τρόπος σύλληψης του κόσμου ενιαίος να εκδηλώνεται μέσα από δομικά συγγενή εννοιολογικά σχήματα οργάνωσης της αντιληπτικότητας. Αν εξετάσουμε το έργο του Παπαδιαμάντη υπό αυτό το εννοιολογικό σχήμα, μπορούμε να συνάγουμε ενδιαφέροντα στοιχεία αναφορικά με τις διαδικασίες συγκρότησης της νεοελληνικής ταυτότητας κατά τον 19ο και τις αρχές του 20ου αιώνα. Προϋπόθεση αυτής της έρευνας δεν είναι τόσο το να μην εγκλωβιστεί ούτε στο ένα ούτε στο άλλο πεδίο της λογοτεχνικής δραστηριότητας του Παπαδιαμάντη (μυθιστόρημα – διήγημα), όσο το να επικεντρωθεί και να εντοπίσει τους λόγους της στροφής του συγγραφέα από το ένα είδος στο άλλο. Υποστηρίζεται βέβαια από πολλούς ότι τέτοια στροφή δεν υπήρξε. Οι υποστηρικτές αυτής της άποψης χωρίζονται σε δυο κατηγορίες. α. Στους μελετητές που θεωρούν το διήγημα ατελή μορφή μυθιστορήματος και – συνεκδοχικά – την ελληνική λογοτεχνία ελάσσονα μορφή ή εκδοχή της ευρω-παϊκής. β. Στη δεύτερη κατηγορία υπάγεται μια νεότερη ερμηνεία που θεωρεί το συνολικό έργο του Παπαδιαμάντη ως πολλαπλές όψεις ενός ενιαίου μυθιστορήματος, για να καταλήξει όμως σε θέσεις ομόλογες της πρώτης κατηγορίας, ερμηνεύοντας τη στρατηγική του Παπαδιαμάντη ως επανάληψη της χειρονομίας της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας που προηγείται της εμφάνισης του μυθιστορήματος. Η σχετική καθυστέρηση του ελληνικού βηματισμού είναι μεγαλύτερη του αναμενομένου. Προϋπόθεση του μυθιστορήματος είναι η αναπαραγωγή της κυρίαρχης μορφής συνεκτικότητας της ανθρώπινης κοσμοαντίληψης, δηλ. η αναπαραγωγή της συνθήκης του υποκειμένου, του αφηγητή. Από τη στιγμή που η σύγχρονη αφηγηματολογία αναγνωρίζει στο πρόσωπο του αφηγητή το οργανωτικό κέντρο του νοήματος, τη θέση του υποκειμένου, δεν δικαιούμαστε μάλλον να επιστρέψουμε στο συγγραφέα προκειμένου να επιλύσουμε το πρόβλημα της συνοχής που προκύπτει από τη θεώρηση της διηγηματικής παραγωγής του συγγραφέα ως ένα είδος πολυπρισματικού μυθιστορήματος. Δεδομένου μάλιστα ότι ανάλογο πρόβλημα συνοχής και ολοκλήρωσης διαπιστώνεται και στην ποίηση του Σολωμού, η απουσία συνεκτικού υποκειμένου αναδεικνύεται σε κυρίαρχο μορφολογικό χαρακτηριστικό ταυτότητας της ελληνικής κοσμοαντίληψης. Η στροφή λοιπόν στο διήγημα δεν μπορεί να θεωρηθεί «επιστροφή στο μαντρί της ρωμιοσύνης» αλλά επανάκαμψη στον κυρίαρχο στην ελληνική κοσμοαντίληψη τρόπο οργάνωσης της συνοχής της ανθρώπινης παραστατικότητας. Χωρίς συνεκτικό εγώ δεν υπάρχει μυθιστόρημα. Δεδομένου όμως ότι η λογοτεχνία εν γένει είναι αδύνατη χωρίς κυρίαρχη μορφή παραστατικότητας, οφείλουμε να αναζητήσουμε αυτό το οργανωτικό επίκεντρο που λανθάνει στη διηγηματική γραφή, αν βέβαια δεν την εκλαμβάνουμε ως υποβαθμισμένη, φτωχική εκδοχή υποκειμενικότητας. Ποιος είναι τελικά ο φορέας του νοήματος που λανθάνει στο παπαδιαμαντικό διήγημα, αν δεν είναι το υποκείμενο; Και η απάντηση είναι ο κόσμος. Για την ελληνική κοσμοαντίληψη ο κόσμος, ως φορέας νοήματος και συνοχής, προηγείται και καθορίζει την υποκειμενική δραστηριότητα.

Καστελλάνου, Γκρατσιέλλα-Φωτεινή.

Η Ά-πατρις *Μετανάστις* του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη

Η Μετανάστις είναι το πρώτο έργο του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη και θεωρείται «το μυθιστόρημα του ξενιτεμένου ελληνισμού». Είναι μία ερωτική ιστορία με ηρωίδα την ελληνίδα Μαρίνα Βεργίνη. Η Μαρίνα ενσαρκώνει το πρότυπο της ιδανικής γυναίκας που κυριαρχούσε στα μέσα του 19ου αιώνα στην ευρωπαϊκή λογοτεχνία. Όπως σημειώνει ο Βαγγέλης Αθανασόπουλος, στο άρθρο του "Τροπές τού γένους της αφηγηματικής φωνής στον Παπαδιαμάντη", πρόκειται «για τη γυναίκα που ζει σαν μία οικιακή μοναχή, με σκοπό της ζωής της να υπηρετεί έναν άνδρα -συνήθως πατέρα ή σύζυγο-, με μοναδική μοίρα της το γάμο ή το θάνατο. Αυτό ακριβώς είναι η μοίρα της πρωταγωνίστριας του μυθιστορήματος, η οποία πεθαίνει από μαρασμό, όταν την εγκαταλείπει ο αρραβωνιαστικός της, που πίστεψε στη συκοφαντία πως η Μαρίνα πριν από αυτόν είχε αγαπήσει κάποιον άλλον». Μήπως όμως υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που συνηγορούν στο χτίσιμο αυτής της εικόνας; Η ιστορία διαδραματίζεται στη Μασσαλία και τη Σμύρνη του 1720. Η Μαρίνα, είναι «μετανάστις» από τη Σμύρνη, ξενιτεμένη στη Μασσαλία. Στον τόπο μετανάστευσης έχει ως σημείο αναφοράς τους γονείς της. Χάνοντάς τους στο λοιμό του 1720, βιώνει ένα δεύτερο ξεριζωμό καθώς αποκόβεται βίαια από τις γονεϊκές ρίζες. Ο Ζέννος, ερωτευμένος με τη Μαρίνα, θα την οδηγήσει πίσω στη Σμύρνη, σε ένα τόπο που αναγνωρίζει την ετερότητα των άλλων. Η Μαρίνα θα ακολουθήσει την αντίστροφη πορεία προς την πατρίδα της, βιώνοντας μέσα από τον έρωτα, που εγκαθιδρύει μια σχέση χωρίς προηγούμενο ανάμεσα στη διαφορετικότητα και την ενότητα, την προοπτική του «επαναπατρισμού». Μήπως, όμως, το άδοξο τέλος αυτού του έρωτα υποδηλώνει την αδυναμία ουσιαστικής «επιστροφής» του μετανάστη στην πατρίδα του; Μήπως, τελικά, η Μαρίνα μετατρέπεται σε σύμβολο του μετανάστη (ακόμη και δεύτερης ή τρίτης γενιάς), ο οποίος βρίσκεται παγιδευμένος σε έναν ενδιάμεσο χώρο, που ενώνει και ταυτόχρονα χωρίζει την πατρίδα από τη χώρα υποδοχής; Και με αυτή την έννοια ποια είναι η πραγματική ταυτότητα της Μαρίνας; Είναι διπλή ή μικτή; Ποιο είναι αυτό το γυμνωμένο άτομο, το ξεριζωμένο και δίχως πατρίδα, που δεν μπορεί να επικαλεσθεί τη θέση του μέσα στον τόπο του, που δέχεται την απόρριψη και την υποτίμηση των άλλων; Ποιο είναι αυτό το άτομο, το ολομόναχο και απειλούμενο, που οι άλλοι το προικίζουν με «μία ουσία κακή και διεστραμμένη που δικαιώνει εκ των προτέρων ό,τι κανείς θα τους κάνει να υποστούν»; Και πού οφείλεται αυτή η παραίτηση, αυτή η κούραση που μπροστά της υποκύπτει το ένστικτο της αυτοσυντήρησης και οδηγεί στο θάνατο τη Μαρίνα;

Kalospyros, Nicholas A. E.

Disrupting Fading National Identities and Questioning the Identity of Faith: Identifying Papadiamantis

The formation of Papadiamantis' notion of literature cannot but be fulfilled in terms of clarifying ideological and literary identities, either fictional or real and arising out of empirical view. The further attestation of both national identities, imperative in the writer's epoch but steadily fading in his own understanding, and the consenting identity of religious faith, disputed but highly appraised in his unique world, creates aspects of literary importance towards his stylistic compliance and awaits philological interpretation in the self-assertive tone of Papadiamantical emotions and imagery; our aim to discuss Papadiamantis's dilemmatic identity towards identities or the respective modest exile from such ad hoc illusions, amounts to the challenging of his poetic writing, once more, depicted in the delineation of his characters and in the drawing of their myths in Greek context –from Pletho in the Gipsy Girl to Seraino in 'The Marriage of Karachmetis'.

Valtcheva, Dragomira.

Λογοτεχνική μετάφραση και συγκρότηση εθνικής ταυτότητας

Οι μεταφράσεις ξένων λογοτεχνικών έργων που πραγματοποιήθηκαν κατά την περίοδο της βουλγαρικής Αναγέννησης (πρώτο μισό του 19ου αιώνα) προετοίμασαν, όπως είναι γενικώς αποδεκτό, τη δημιουργία της κατ' εξοχήν νέας βουλγαρικής λογοτεχνίας. Ως γλώσσα πηγή ή ως ενδιάμεση γλώσσα κατά την πρώιμη αυτή μεταφραστική διαδικασία χρησίμευε, ως επί το πλείστον, η ελληνική. Την ίδια περίοδο, σε σχέση με τη διαμόρφωση της εθνικής συνείδησης του βουλγαρικού λαού, κυκλοφορούσαν διάφορες απόψεις για την εθνική ταυτότητα των Βουλγάρων, εμπνευσμένες από τη ρομαντική ιστοριογραφία της εποχής. Η παρούσα ανακοίνωση πραγματεύεται το ζήτημα για τη μετάφραση ως μεταγραφή (rewriting), μέσω της οποίας προωθούνται συγκεκριμένα μοντέλα εθνικής ταυτότητας. Παρουσιάζονται δύο αναλυτικά παραδείγματα από έργα της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας που μεταφράστηκαν στα βουλγαρικά το 1853 και το 1871 αντίστοιχα. Το πρώτο έργο είναι ο διάλογος του Λουκιανού «Τόξαρις ή φιλία» που αποτελεί μια συζήτηση του Έλληνα Μνησίππου και του Σκύθη Τοξάρεως, κατά την οποία ο καθένας από τους συνομιλητές διηγείται πέντε ιστορίες με αντικείμενο τη φιλία. Στη βουλγαρική μετάφραση όμως, ο Τόξαρις εμφανίζεται με αλλαγμένη ταυτότητα (αρχαία σλαβική αντί για σκυθική) και με εκβουλγαρισμένο όνομα (Στρέλκο αντί για Τόξαριν). Το πρωτότυπο της δεύτερης μετάφρασης είναι απόσπασμα από το έργο «Δειπνοσοφισταί» του Αθηναίου στο οποίο περιγράφεται ένα πολυτελές δείπνο που παραχωρήθηκε από τον πλούσιο Μακεδόνα Κάρανο. Εν προκειμένω, ο Βούλγαρος μεταφραστής ταυτίζεται με τους αρχαίους Μακεδόνες επιχειρώντας να αποδείξει την υπεροχή του μακεδονικού πολιτισμού απέναντι στον ελληνικό. Επιβάλλεται το συμπέρασμα ότι και στις δύο περιπτώσεις, μέσα από διάφορες μεταφραστικές στρατηγικές (προσθήκες, αφαιρέσεις, χρήση παρακειμένων), οι μεταφραστές προσπαθούν να ξυπνήσουν την εθνική συνείδηση του αναγνωστικού κοινού, αναζητώντας τις ρίζες του βουλγαρικού έθνους στο απώτερο παρελθόν της ευρωπαϊκής ιστορίας. Οι μεταφραστικές αυτές προσπάθειες εντάσσονται σε δύο γενικότερα μοντέλα συγκρότησης εθνικής ταυτότητας – το πανσλαβιστικό και το αρχαΐζον βαλκανικό – τα οποία ήταν διαδεδομένα κατά την περίοδο της βουλγαρικής Αναγέννησης.

Wolf, Benedikt.

„Εγώ είμαι / γλώσσα της ωραίας αλήθειας, / δε με σέρνει εκδίκηση λαοπλάνα". Die Konstruktion griechischer Identität anhand von ZigeunerInnen-Bildern bei Alexandros Kalfoglou und Kostis Palamas

Anhand zweier literarischer Texte – Alexandros Kalfoglous Ἠθικὴ στιχουργία von 1794 und Kostis Palamas' Ὁ δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου von 1907 werden die Kontinuitäten und Brüche in denjenigen diskursiven Prozessen herausgearbeitet, die zwischen dem Ende des 18. und dem Beginn des 20. Jahrhunderts an einer Konstruktion griechischer Identität arbeiten und dazu ZigeunerInnen-Bilder heranziehen. Antiziganismus wird zu diesem Zweck in einem ersten Schritt theoretisiert als eine ideologische Formation, die einerseits aus der Wertförmigkeit der kapitalistischen Gesellschaft entspringt und die andererseits spezifisch historisch verortet ist und nur in dieser Verortung verstanden werden kann. Damit treffen vom Antiziganismus Betroffene rassistische und antisemitische Ressentiments, und sie werden gleichzeitig zu TrägerInnen ‚eigener' abjekter Anteile der hegemonialen Gesellschaft. Die Konstruktion ZigeunerInnen ist damit eine in zweifacher Hinsicht hybride Konstruktion. Das Kollektiv der vom Antiziganismus Betroffenen ist eine Konstruktion, allerdings eine Konstruktion, die wahr ist, in dem Sinne, dass sie durch den in die Tat umgesetzten praktischen Antiziganismus wahr gemacht wird. Am Ausgangspunkt der Überlegungen steht mit Kalfoglous Text eine vermittelnde Rolle literarischer ZigeunerInnen-Figuren und als Zielpunkt mit Palamas' Δωδεκάλογος eine Darstellung des Γύφτος als eines aus der Nation ausgelagerten Wahrheitsgaranten für die Nation selbst. Welche Wege nun von ZigeunerInnen-Rekursen sozusagen in der Text-Peripherie bei Kalfoglou, die instrumentell eingesetzt werden, um gewisse gesellschaftliche Transformationsprozesse, die mit Bachtin als Karnevalisierung verstanden werden können, zu erklären, zu Palamas' Gedichtzyklus führen, der die Figur des Γύφτος nicht nur ins Text-Zentrum setzt sondern sie zugleich auch zum Sprecher macht, der aus einer mit den Mechanismen des Anti-/Philoziganismus aus der griechischen Nation ausgelagerten Position, das Griechische und besonders seine Wahrheit erst performativ hervorbringt, dieser Frage will der Vortrag nachgehen.

Τσούμαρη, Μαρία Ι.

Έλληνες και Αλβανοί στα ιστορικά μυθιστορήματα του Κωνσταντίνου Ράμφου (1776-1871)

Ο Κωνσταντίνος Ράμφος αποτελεί ιδιότυπη περίπτωση συγγραφέα για πολλούς λόγους. Στη μακρόχρονη πορεία της ζωής του (1776-1871) ευτύχησε να προπαγανδίσει το όνειρο της εθνικής παλιγγενεσίας ως Απόστολος της Φιλικής Εταιρείας, να πάρει μέρος στην επανάσταση του 1821 και να ζήσει την πραγμάτωση αυτού του ονείρου στο ελεύθερο ελληνικό κράτος. Παρέμεινε πολιτικά ενεργός αρθρογραφώντας σε εφημερίδες. Σταδιοδρόμησε σε διάφορες διοικητικές θέσεις, ενώ διετέλεσε και πρόξενος της Ελλάδας στα Γιάννενα και τη Θεσσαλονίκη. Αν και στα γράμματα εμφανίστηκε από το1822 -με μια σατιρική σύνθεση και κατόπιν με πολιτικά κείμενα, μεταφράσεις, διηγήματα και θεατρικά έργα- τα κείμενα που τον καθιέρωσαν, τα 3 ιστορικά του μυθιστορήματα, τα συνέθεσε σε προχωρημένη ηλικία. Στα 86 του χρόνια τα δυο πρώτα, Κατσαντώνης (1862) και Αι τελευταίαι ημέραι του Αλή πασά (1862), και στα 91 του Ο Χαλέτ Εφέντης (τρεις τόμοι 1867-8). Στα ιστορικά μυθιστορήματα που αναφέρονταν στο πρόσφατο ιστορικό παρελθόν και είχαν ως τότε δει το φως της δημοσιότητας (όπως π.χ. Λέανδρος του Παναγιώτη Σούτσου, Η Ορφανή της Χίου του Ιάκωβου Πιτζίπιου, Ο Αυθέντης του Μωρέως του Αλέξανδρου Ραγκαβή, Ο Διάβολος εν Τουρκία και Η ηρωίς της Ελληνικής Επαναστάσεως του Στέφανου Ξένου) η αφήγηση εστίαζε πάνω στις περιπέτειες πλασματικών ηρώων, των οποίων η δράση διασταυρώνονταν περιστασιακά με ιστορικά πρόσωπα, που δεν είχαν πρωταγωνιστικό μυθιστορηματικό ρόλο αλλά προσδιόριζαν το ιστορικό στίγμα της εποχής. Ο Ράμφος εισήγαγε στην ελληνική λογοτεχνική σκηνή έναν νέο τύπο ιστορικού μυθιστορήματος με κεντρικό πρόσωπο έναν επώνυμο ήρωα («βιογραφικό μυθιστόρημα»), ανταποκρινόμενος στο επίκαιρο εκείνη την εποχή αίτημα μιας «εθνικής φιλολογίας», δηλαδή «πρωτοτύπων αξίων λόγου μυθιστορικών προϊόντων, και μάλιστα εθνικήν εχόντων την υπόθεσιν», όπως το διατύπωσε ο Άγγελος Βλάχος σε βιβλιοκρισία του για τον Χαλέτ Εφέντη. Έλληνες και Αλβανοί αποτελούν το πρωταγωνιστικό δίδυμο στα δυο πρώτα μυθιστορήματα του Ράμφου. Αντιπαρατίθενται τόσο σε προσωπικό-ηγετικό επίπεδο όσο και συλλογικά ως λαοί. Οι Έλληνες παρουσιάζονται με θετικά χαρακτηριστικά και αναγωγές τέτοιες που καθιστούν πρόδηλο το δεσμό τους με το ένδοξο αρχαιοελληνικό παρελθόν και προοιωνίζουν μια αντίστοιχη πορεία για το μέλλον. Πρόκειται για τη συμβολή του Ράμφου στις εναγώνιες προσπάθειες οριοθετήσεων, προσανατολισμού και προσδιορισμού ταυτότητας του νεοσύστατου ελληνικού κράτους. Είναι άλλωστε η κλασική εικόνα των Ελλήνων που επιβάλλει το διαφωτιστικό ιδανικό. Οι Αλβανοί, εκτός του Αλή πασά, παρουσιάζονται μάλλον εύπιστοι και όχι ιδιαίτερα έξυπνοι. Σε επίπεδο, όμως, πολεμικής αρετής αναγνωρίζονται ισάξιοι με τους Έλληνες, ως παλικάρια που ξέρουν να εκτιμούν τη γενναιότητα και να την τιμούν ακόμη και στους ηττημένους αντιπάλους τους. «Οι Ηπειρώται και χριστιανοί και Οθωμανοί σέβονται την ανδρίαν, και οικτείρουν τον πάσχοντα ηρωϊσμόν. Οι ανδρείοι σέβονται τους ανδρείους». Ο Ράμφος μάλιστα προχωρεί ένα βήμα παραπάνω και χαρακτηρίζει τους Τουρκαλβανούς «ομόφυλους», καθώς τους θεωρεί εξισλαμισθέντες χριστιανούς. Η προβολή των κοινών στοιχείων μεταξύ Ελλήνων και Αλβανών σε ένα «εθνικό» μυθιστόρημα του 19ου αι. είναι το δίχως άλλο αξιοπρόσεκτη, εξεταζόμενη από την άποψη της πολιτισμικής εικονολογίας.

Λούδη, Αγγελική.

Α. Ρ. Ραγκαβή *Απομνημονεύματα* ή Οι ιδεοαπολογητικές σκοπιμότητες της απομνημονευματογραφίας

Σκοπός της ανακοίνωσης είναι να διερευνήσει, με άξονα τα Απομνημονεύματα του Α. Ρ. Ραγκαβή (τόμ. Α΄-Β΄: 1894-1895, τόμ. Γ΄-Δ΄: 1930), ζητήματα σχετικά με την απομνημονευματογραφία ως μέσο ιδεολογικής δικαίωσης και μνημείωσης του βίου και του έργου ενός συγγραφέα. Μέσα από το "ανοικονόμητο", "χειμαρρώδες" και "άρρυθμο" υλικό μιας ογκώδους έκδοσης, που έχει κριθεί ως "απολογία του Φαναριωτισμού" (Κ. Θ. Δημαράς, Α. Αγγέλου), θα εξεταστούν επιμέρους πτυχές αυτής της αυθιστόρησης αλλά και των αποσιωπήσεών της (π.χ. η κοινωνική καταγωγή, ο ιδιωτικός και δημόσιος βίος, η επαφή με την ευρωπαϊκή διανόηση και ιστορία), για να φανεί τόσο το περιεχόμενο της ιδεολογικής (κοινωνικο-πολιτικής, ηθικής, αισθητικής, γλωσσικής, κτλ.) ταυτότητας που επιθυμεί ο συγγραφέας να αποδώσει στον εαυτό του όσο και οι δείκτες κατασκευής της (π.χ. μεταφηγηματική διάσταση). Ιδιαίτερη προσοχή θα δοθεί επίσης στη μεθόδευση της αναπαράστασης της σχέσης ζωής και έργου από τον Ραγκαβή. Προς την κατεύθυνση αυτή, θα εξετάσουμε τη λειτουργία των (περιορισμένων και συχνά φαινομενικά ασήμαντων) καθαρά βιογραφικών επεισοδίων των Απομνημονευμάτων σε σχέση με τον εργοκεντρικό προσανατολισμό της αφήγησης συνολικά, για να διαπιστώσουμε τις επιμέρους σκοπιμότητες αυτής της ένθεσης, πίσω από την οποία προφανώς υποκρύπτεται η γενικότερη πρακτική πολλών (λόγιων, γραμματισμένων και αγράμματων) απομνημονευματογράφων του δέκατου ένατου αιώνα να "εκθέτουν" το δημόσιο έργο (προβάλλοντάς το και ως παράδειγμα-μεταφορά/μετωνυμία της ζωής), αφήνοντας στο περιθώριο τον ιδιωτικό βίο ή ακόμη και τον εσωτερικό στοχασμό και τον κόσμο των συναισθημάτων. Στο πλαίσιο των παραπάνω αναζητήσεων, θα επανατεθούν ζητήματα που σχετίζονται με την αποτίμηση της προσωπικότητας του Ραγκαβή, με τη μελέτη της ιστορίας και της νοοτροπίας ηγετικών στρωμάτων του ελληνικού 19ου αιώνα, αλλά και με τις καταστατικές συμβάσεις και δεσμεύσεις της απομνημονευματογραφικής παραγωγής των δημόσιων προσώπων της ίδιας εποχής.

Miano, Matteo.

“Τα φαινόμενα απατούν”. Παραπειστικές ταυτότητες της ελληνικής παραλογοτεχνίας

Αυτή η ανακοίνωση ξεκινάει από μια αυτονόητη προϋπόθεση: το πολιτιστικό πλαίσιο στο τέλος του 18ου αιώνα, που χαρακτηρίζεται από τη γοργή εξέλιξη της αστικοποίησης και τη διάδοση πεζογραφικών μοντέλων που υπόκεινται σε ακριβείς κανόνες εμπορικής διανομής πρέπει να θεωρηθεί θεμελιώδες για την παραλογοτεχνία και στην Ελλάδα και στην Ευρώπη. Αλλά ποια είναι η διάθεση του συγγραφέα του παραλογοτεχνικού κειμένου προς τον αναγνώστη; Πώς αλλάζει η ταυτότητα του συγγραφέα που κινείται ανάμεσα στη λογοτεχνία και στην παραλογοτεχνία; Συγγραφείς, τίτλοι, είδη, ύφος, πρόσωπα και τόποι της ελληνικής παραλογοτεχνίας είναι το αντικείμενο της εισήγησης αυτής που στοχεύει να αποδείξει ότι μια λογοτεχνία δημιουργεί μιαν άλλη εντελώς αυτόχθονη, έστω και εμπνευσμένη από τα ίδια πρότυπα. Με λίγα λόγια, τα έργα της μαζικής λογοτεχνίας ανήκουν σε εκείνο το πλαίσιο όπου δεν υπάρχει διαλεκτική αντίφαση μεταξύ του έργου και του είδους του: ο μηχανισμός της "επίσημης" λογοτεχνίας. Το πρώτο καθαρό δείγμα είναι ότι εμφανίζεται μια διαλεκτική δράση μεταξύ του έργου και ενός άγνωστου και αισθητικά ξένου είδους (τα Μυστήρια, π.χ.), δηλαδή μεταξύ δύο αισθητικών πυρήνων (της μάζας και της ελίτ) που βρίσκονται ιστορικά σε διαμετρικά αντίθετους πόλους. Ταυτόχρονα, έργα που ανήκουν σε είδη μαζικής πεζογραφίας δεν έχουν τα χαρακτηριστικά που υπαγορεύουν οι κανόνες, και έτσι επιφέρουν νεωτερισμούς, μέσω της συμμετοχής τους, στον τρόπο της πειραματικής λογοτεχνίας. Εξαιτίας αυτού του φαινομένου της κάθετης μόλυνσης μπορούμε να μιλήσουμε για μια πραγματική αποσύνθεση των ειδών. Αν το ελληνικό μυθιστόρημα προβάλλει ως βασικό προϊόν το οποίο σπάζει τα διαχωριστικά φράγματα της λογοτεχνίας που απευθύνεται στα διάφορα στρώματα της κοινωνίας, η οποία λειτουργεί τόσο ως θέμα όσο και ως αντικείμενο, η παραλογοτεχνία δεν κάνει άλλο παρά να τονίζει αυτή τη διάσταση, δηλώνοντας έτσι τον εμπορικό της χαρακτήρα: η ύπαρξή της εξαρτάται από τις πωλήσεις. Σε τελική ανάλυση, το ερώτημα που πρέπει να απαντηθεί είναι εάν και με ποιον τρόπο, μέσα στην υποχρεωτική διαλεκτική του καινούργιου και του λογοτεχνικού προτύπου του στην εποχή της μαζικής αστικοποίησης, το πρότυπο, δηλαδή η δομή και η συγκεκριμένη τάση, είναι μπολιασμένο με καινούργια στοιχεία, δηλαδή τα αληθινά περιεχόμενα και την κριτική της πραγματικότητας.

Αμιλήτου, Έφη.

Τυποποίηση ταυτοτήτων και ανακύκλωση δημοσιογραφικού λόγου στα μυθιστορήματα του Γρηγόριου Ξενόπουλου

Η υπόθεση εργασίας της ανακοίνωσης είναι ότι η συμμετοχή του Γρηγόριου Ξενόπουλου στον Τύπο, καθημερινή, πολυδιάστατη (διεύθυνση της Νέας Εστίας και της Διαπλάσεως των Παίδων, συνεργασία στη στήλη της λογοτεχνικής κριτικής, του χρονογραφήματος, του επιφυλλιδικού μυθιστορήματος) και μακρά (ξεπερνά τις έξι δεκαετίες) αφήνει τα ίχνη της στη λογοτεχνική του παραγωγή, και ιδιαίτερα στα μυθιστορήματα σε συνέχειες που ο συγγραφέας δημοσίευσε στις αθηναϊκές εφημερίδες και σε ορισμένα περιοδικά (1913-1945). Ο εφημεριδογραφικός λόγος του ελληνικού Μεσοπολέμου, που κατεξοχήν αντανακλά την κοινή δόξα και αναπαράγει τις κοινωνικές ταξινομήσεις μέσα από μια quasi εγκυκλοπαιδική και ψευδοεπιστημονική θεώρηση του κόσμου, μπορεί να εξεταστεί, αν όχι ως μοντέλο οργάνωσης, τουλάχιστον ως παράλληλο του λογοτεχνικού λόγου των μυθιστορημάτων του Ξενόπουλου, και συγκεκριμένα σε ό,τι αφορά τις ταυτότητες των προσώπων. Θα εξετάσουμε ειδικότερα τις ταξινομήσεις των μυθιστορηματικών προσώπων με βάση την καταγωγή τους (Αθηναίος-επαρχιώτης, αθηναϊκή ταυτότητα), το φύλο (χειραφέτηση της γυναίκας, αναπαραγωγή του φεμινιστικού λόγου της εποχής στα μυθιστορήματα), την κοινωνική τάξη (λαϊκή, μικροαστική, μεγαλοαστική τάξη) και τη γλώσσα που χειρίζεται κάθε τάξη (οπαδοί της καθαρεύουσας ή της δημοτικής) και, τέλος, την ψυχική υγεία (το επίκαιρο στο Μεσοπόλεμο θέμα της νευρασθένειας, της υστερίας και της τρέλας, του εκφυλισμού, της «μόδας των αυτοκτονιών» μέσα από το πρίσμα του αναπτυσσόμενου τότε ψυχαναλυτικού λόγου). Κεντρικός άξονας της ανακοίνωσης θα είναι λοιπόν η ανάδειξη της διαπλοκής των λόγων (discours) στα επιφυλλιδικά μυθιστορήματα του Ξενόπουλου και οι ποικίλες μορφές που παίρνει η αφομοίωση του δημόσιου κοινωνικού λόγου (discours social) και των κατηγοριοποιήσεων που δημιουργεί, έτσι όπως αυτός διατυπώνεται στον Τύπο, και ειδικότερα σε σχέση με την τυποποίηση και τη στερεοτυπική παρουσίαση των ταυτοτήτων των λογοτεχνικών ηρώων.

Κοκκινίδη, Εύα.

Όψεις της ελληνικής και ευρωπαϊκής ταυτότητας στο *Λεμονοδάσος* και την *Eroica* του Κοσμά Πολίτη

Το θέμα αυτής της εργασίας είναι οι όψεις της Ελλάδας και της Ευρώπης στο Λεμονοδάσος (1930) και στην Eroica (1937) του Κοσμά Πολίτη. Το Λεμονοδάσος τοποθετείται χρονικά στα 1929 όταν ο Παύλος Αποστόλου επιστρέφει στην Ελλάδα μετά από τις σπουδές του στην Ευρώπη προσπαθώντας να επαναπροσδιορίσει την σχέση του με την Ελλάδα και την Ευρώπη. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του στην Ελλάδα επηρεάζεται από την περιήγησή του στα ερείπια του αρχαιοελληνικού κόσμου και στις Βυζαντινές εκκλησίες. Παράλληλα φέρει ένα κοσμοπολίτικο και Ευρωπαϊκό τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς που πηγάζει τόσο από την παραμονή του στην Ευρώπη όσο και από το γενικότερο κλίμα της εποχής. Η φυγή του από την Ελλάδα και η εγκατάστασή του στη Σουμάτρα στο τέλος του μυθιστορήματος αποτελεί ένα ζήτημα που θα εξετάσω σχετικά με τον τρόπο που προσλαμβάνεται η Ελληνική ταυτότητα. Στα 1937 στο τέλος της δεκαετίας στην Eroica υπάρχει μια στροφή στο παρελθόν καθώς ο αφηγηματικός χρόνος τοποθετείται στις αρχές του 20ου αιώνα. Η Ελληνική κοινωνία δείχνει να έχει μια Ευρωπαϊκή ταυτότητα που εκφράζεται στις μουσικές, τις λογοτεχνικές και τις γλωσσικές επιλογές των πρωταγωνιστών. Συγκρίνοντας το Ευρωπαϊκό προφίλ της ελληνικής κοινωνίας στο Λεμονοδάσος και στην Eroica θα δούμε κατά πόσο παραμένει γνήσιο ή εναπόκειται στα πλαίσια της ειρωνείας με την οποία αφηγείται ο ώριμος Παρασκευάς τα γεγονότα της παιδικής του ηλικίας. Επιπλέον τα παιδιά που πρωταγωνιστούν στο μυθιστόρημα συμμετέχουν σε παιχνίδια που θυμίζουν την Ιλιάδα δείχνοντας έμμεσα μια προσπάθεια επιστροφής στο αρχαιοελληνικό παρελθόν καθώς και μια προσπάθεια αναθεώρησης του. Οι σκηνές περιήγησης σε αρχαιολογικούς χώρους και σε χριστιανικές εκκλησίες αποτελούν ένα κοινό μοτίβο της Eroica με το Λεμονοδάσος. Συγκρίνοντας τον προβληματισμό κατά τις όμοιες αυτές σκηνές ανάμεσα στα δυο μυθιστορήματα επιδιώκω να φωτίσω την αλλαγή ιδεολογίας ανάμεσα στα δυο μυθιστορήματα σχετικά με την Ελληνική ταυτότητα. Τα δύο μυθιστορήματα πλαισιώνουν μια δεκαετία κατά την διάρκεια της οποίας η Ελληνική κοινωνία είδε σημαντικές αλλαγές. Όσον αφορά την οικονομία, το 1932 το Ελληνικό κράτος χρεοκόπησε σαν αποτέλεσμα της μεγάλης ύφεσης των Ηνωμένων Πολιτειών το 1929. Σε πολιτικό επίπεδο, το 1930 η Ελλάδα είχε δημοκρατικό πολίτευμα υπό την πρωθυπουργία του Ελευθέριου Βενιζέλου ενώ το 1937 η χώρα βρίσκεται υπό το δικτατορικό καθεστώς του Ιωάννη Μεταξά. Το συντηρητικό καθεστώς του Μεταξά επηρέασε τους λογοτέχνες της γενιάς του 1930 οδηγώντας τους σε μια στροφή προς το Ελληνικό παρελθόν. Το ερώτημα αυτής της εργασίας είναι πώς επηρέασε τη θέση του Κοσμά Πολίτη τόσο για την Ελληνική παράδοση όσο και για την θέση της Ελλάδας στην Ευρώπη.

Κασίνης, Κ.Γ.

Η ελληνική ταυτότητα της ισπανικής λογοτεχνίας

Στην εισήγηση θα παρουσιασθή η δεξίωση της ισπανικής λογοτεχνίας από την ελληνική γλώσσα και πολιτισμό. Η περίπτωση της ισπανικής λογοτεχνίας αποτελεί ένα ενδιαφέρον κεφάλαιο του μεγάλου προγράμ- ματος, το οποίο άρχισε εδώ και είκοσι χρόνια, και αφορά στην πρόσληψη των ξένων λογοτεχνιών από την ελληνική μέσω της μετάφρασης. Το πρό- γραμμα περιλαμβάνει την Βιβλιογραφία των ελληνικών μεταφράσεων της ξένης λογοτεχνίας, της οποίας εξεδόθη ήδη ο πρώτος τόμος (19ος αι.), και την Ιστορία της ελληνικής μετάφρασης και μεταφρασεολογίας, η οποία κτίζεται σιγά-σιγά με την επεξεργασία επιμέρους μερών, ένα από τα οποία θα είναι «Η ελληνική ταυτότητα της ισπανικής λογοτεχνίας». Στο πλαίσιο της εισήγησης αυτής θα εξετασθούν οι εξής παράμετροι: η χαρτογράφηση των αυτοτελώς εκδεδομένων ελληνικών μεταφράσεων της ισπανικής λογοτεχνίας, με στατιστικούς πίνακες κατά δεκαετίες, ώστε να φανεί ανάγλυφα η κλιμάκωση της έντασης του ενδιαφέροντος προς την ισπανική λογοτεχνία μέσα στον χρόνο και η αναλογική σχέση της με τις κυρίαρχες γλώσσες-πηγές, που επηρέασαν την νεοελληνική λογοτεχνία και πολιτισμό ένεκα των ιστορικών και πολιτισμικών συγκυριών, ήτοι της ιταλικής (16ος -18ος αι.) της γαλλικής 19ος - αρχές 20ου αι.) και της αγγλο- αμερικανικής (1935-2000). Ακολούθως θα παρουσιασθούν: (α) Η ειδολογία των μεταφρασμένων έργων (πεζογραφία, ποίηση θέα- τρο) και η αιτιολογία των αλλαγών μέσα στον χρόνο. (β) Η θεματολογία των μεταφρασμένων έργων και η σχέση της με την εκάστοτε συγκυρία. (γ) Η ανθρωπολογία των δημιουργών: τα στατιστικά ευρήματα θα συ- ζητηθούν υπό το πρίσμα των ιστορικών και πολιτισμικών όρων της συγκυρίας. (δ) Η ανθρωπολογία των μεταφραστών: η φυσιογνωμία των μετα- φραστών και ο σκοπός των μεταφράσεων, που διαφοροποιείται ανάλογα με την θεματολογία, το είδος και τις ανάγκες. (ε) Μεταφρασεολογικά θέματα και ζητήματα: θα εξετασθούν τα μείζονα, όπως «η μετάφραση της μετάφρασης», δηλ. το φαινόμενο της αρχικής γνωριμίας μειζόνων έργων της ισπανικής λογοτεχνίας, όπως λ.χ. ο Δον Κιχώτης, μέσω της γαλλικής μετάφρασης, τακτική, άλλωστε, δια- δεδομένη κατά τον ελληνικό - και όχι μόνον- 19ο αιώνα. Το ζήτημα της πι- στότητας, των λογοτεχνικών μεταφράσεων, των «αποδόσεων», των δια- σκευών, κτλ. (στ) Οι πρόλογοι των μεταφράσεων: τα κείμενα αυτά αποτελούν πολ- λές φορές σπουδαίες μελέτες για τους δημιουργούς και τα έργα (αν- θρωποκεντρική και κειμενοκεντρική σκοπιά), αλλά και έναν απολογισμό της μεταφραστικής προσέγγισης. Επίσης, πολλοί από τους προλόγους αυτούς μπορεί να θεωρηθούν σπουδαίες συμβολές στην μελέτη της νέο- ελληνικής τύχης της ισπανικής λογοτεχνίας με τις ιστορικογραμ- ματολογικές, μεταφρασεολογικές, συγκριτολογικές και θεωρητικές από- ψεις που παρουσιάζουν και συζητούν. (η) Το ισπανικό θέατρο στην νεοελληνική σκηνή. Πρόκειται για μια μεγάλη πηγή μεταφράσεων, πολλές από τις οποίες δεν τυπώθηκαν ποτέ, χωρίς να σημαίνει ότι δεν έπαιξαν το ρόλο τους. Παράρτημα: Ανάλογα με τον διαθέσιμο χρόνο θα εκτεθούν ως θέματα για παράλληλη πραγμάτευση: (1) η μετάφραση των άλλων ισπανόφωνων λογοτεχνιών και της πορτογαλικής, (2) η ανάγκη της χαρτογράφησης των μη αυτοτελώς δημοσιευθεισών μεταφράσεων σε περιοδικά και εφημερίδες. Παρατηρήσεις και συμπεράσματα.

Rosenberg, Anna.

Translation as image making: Federico García Lorca´s "Romancero Gitano" in Greece

Translation is a key factor in shaping an author's image in the target culture. Selecting and presenting certain source texts while excluding others, but also conforming to or rejecting linguistic norms of the host culture are some of the translators' choices that contribute to the image building of a foreign author in a new context. This analysis aims to restitute translation not merely as a 'derivative' and 'secondary' activity, but as a key practice of cultural (ex)change and as a workshop for original creation. Thus, translation choices are examined in relation to the host environment as well as the personal trajectory and preferences of each translator. Translation, is examined as contributing to the formation of, and responding to or rejecting the horizon of expectations of the Greek canon and literary trends of the time, namely surrealism, modernism and the return to folk poetry and culture. Furthermore, translation is considered as a response to the demand for the re-invention and definition of a national identity, in the early ′20s and ′30s in Greece as well as the mapping of the Greek literary and cultural reality in relation to the European realities. Attention is also drawn to the creative reworking of morphological and thematical elements of the original poems as traced in a variety of Greek translations. Accompanying paratextual material, such as prefaces and notes, also contribute significantly to the creation and crystallisation of the authorial image. In this light, earlier translators may influence later translators in their perception and, consequently, projection of the author's image. In this paper, I will investigate the interaction between these elements in the Modern Greek translations of Federico Garcia Lorca's most popular and most translated collection of poetry, namely Romancero gitano (1928). By first briefly discuss some of Romancero's first English and French translations which the Greek translators had consulted, since only few Greek translators were versed in Spanish, I will examine a corpus of earlier and later Modern Greek versions and explore if and how through them the image of Lorca in Greece has changed over the years, since the first Greek translation of a poem of Romancero in 1933 by Nikos Kazantzakis, in comparison to later versions of Odysseus Elytis, Nikos Gatsos, Nikos Engonopoulos and others. Musical settings of this poetic collection will also be examined as contributing greatly to the image making of Lorca in Greece.

Τσιντώνη, Ελένη.

ΝΙΚΟΣ ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ-FEDERICO GARCÍA LORCA: Δύο εθνικές ταυτότητες διασταυρώνονται

Σκοπός αυτής της ανακοίνωσης είναι να αναδείξει στο ποίημα του Νίκου Καββαδία "Federico García Lorca" τη συνάντηση δύο εθνικών ταυτοτήτων, της ισπανικής και της ελληνικής, και εν τέλει την ταύτισή τους ως μίας, στο πρόσωπο του Ισπανού ποιητή. Θέμα του ποιήματος αποτελεί η δολοφονία του Lorca από τις δυνάμεις του στρατηγού Franco, στις 19 Αυγούστου 1936 λίγο μετά την έναρξη του ισπανικού εμφυλίου. Ο δημιουργός του, ποιητής Νίκος Καββαδίας, το πρωτοδημοσίευσε το 1945, στο περιοδικό Ελεύθερα Γράμματα, για να το εντάξει εν συνεχεία στην ποιητική συλλογή Πούσι που είδε το φως της δημοσιότητας δυο χρόνια αργότερα, το 1947. Το ποίημα δομείται πάνω σε μια διαδοχή φαινομενικά ασύνδετων εικόνων, που παρουσιάζουν ωστόσο μια υποτυπώδη σειρά γεγονότων. Αν και εντός του ποιήματος ο Ισπανός ποιητής δεν κατονομάζεται ποτέ (εκτός απ'τον τίτλο), οι εικόνες αυτές βοηθούν τον αναγνώστη ν'αναγνωρίσει τη χώρα καταγωγής του, την Ισπανία (π.χ. Ανέμισες για μια στιγμή το μπολερό// και το βαθύ πορτοκαλί σου μεσοφόρι: ένδυση χαρακτηριστική των ταυρομάχων). Ωστόσο, βρίθουν και στοιχεία ξεκάθαρα ελληνικά (π.χ. Στον τοίχο της Καισαριανής μας φέραν…// Κοπέλες απ'το Δίστομο…). Απ'τον θάνατο του Ισπανού ποιητή, ως και τις δημοσιεύσεις του ποιήματος μεσολαβούν περίπου 10 χρόνια πλήρη τραγικών ιστορικών γεγονότων, όχι μόνο για την Ισπανία και την Ελλάδα αλλά και για ολόκληρο τον κόσμο (ισπανικός Εμφύλιος, Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, ελληνικός Εμφύλιος). Με διάφορους λογοτεχνικούς τρόπους ο Καββαδίας εντάσσει γεγονότα αυτών των χρόνων στο ποιημά του, λ.χ. τις τραγικές συνέπειες των πολέμων στον άμαχο πληθυσμό, τη συμμετοχή Ελλήνων ναυτεργατών ως εθελοντών της δημοκρατικής παράταξης στον ισπανικό εμφύλιο, την εκτέλεση του Lorca, τις εκτελέσεις Ελλήνων αντιστασιακών στην Καισαριανή και των κατοίκων του Διστόμου από τους Ναζί. Ο συγκερασμός αυτών των γεγονότων εντός του ποιήματος αναδεικνύει την κοινή τραγική μοίρα των λαών (εδώ των Ισπανών και των Ελλήνων) μπροστά στον όλεθρο του ολοκληρωτισμού. Τον ίδιο τον Lorca κάνει έκκληση ο Καββαδίας να θρηνήσουν οι Έλληνες σα δικό τους νεκρό (Κοπέλες απ'το Δίστομο φέρτε νερό και ξύδι: προσφορά χοών στον νεκρό), ταυτίζοντας την εκτέλεσή του μ'εκείνη των 200 Ελλήνων αγωνιστών στο Σκοπευτήριο της Καισαριανής την Πρωτομαγιά του 1944 (Στον τοίχο της Καισαριανής μας φέραν από πίσω// κ' ίσα έν' αντρίκιο ανάστημα υψώσαν το σωρό). Τέλος, τον νεκρό πια Lorca προτρέπει ο Καββαδίας να σύρει … για κείνο το στερνό στην Κόρδοβα ταξίδι, απάνω στη φοράδα του δεμένος σταυρωτά. Το ταξίδι εκείνο στην Κόρδοβα αποτελεί σαφή διακειμενική αναφορά στο γνωστό ποίημα του Lorca «Το τραγούδι του καβαλάρη», όπου ο Ισπανός ποιητής προφητεύει ότι "Κι ο θάνατος, αχ, που προσμένει,// Προτού να φτάσω στην Κόρδοβα!" Η εικόνα του νεκρού καβαλάρη είναι αρχετυπική τόσο στην ποίηση του Lorca όσο και στην ισπανική λογοτεχνία ευρύτερα (El Cid, Don Quijote), αυτό ωστόσο δεν εμπόδισε Έλληνες μελετητές και αναγνώστες του ποιήματος να θεωρήσουν ότι πίσω απ'αυτήν ο Καββαδίας υπαινισσόταν τη μορφή του Άρη Βελουχιώτη, του αριστερού αγωνιστή της ελληνικής εθνικής αντίστασης, που αυτοκτόνησε το 1945. Ακόμα και αν αυτός ο συσχετισμός με τον Βελουχιώτη δεν ευσταθεί, ενθαρρύνεται όμως από την υπαινικτικότητα του ποιήματος. Ο Έλληνας αναγνώστης καλείται να αναγνωρίσει τα στοιχεία εθνικής ταυτότητας του Ισπανού ποιητή, αλλά ταυτόχρονα προτρέπεται απ' τις ενδοκειμενικές ενδείξεις να τον οικειοποιηθεί, να τον φέρει στον δικό του ορίζοντα προσδοκίας, εντέλει να τον θεωρήσει εξίσου Έλληνα με κάθε συμπατριώτη του αγωνιστή –θύμα του ολοκληρωτισμού.

Baldrich López, Salud.

El papel de la mujer en EL MENDIGO de Andreas Karkavitsas

En la comunicaión se analizará el papel de la mujer en el siglo XIX, siglo de publicación de la obra de Andreas Karkavitsas EL Mendigo, para pasar a desarrollar el papel de la mujer en esta obra en concreto, donde ésta aparece subyugada por las penurias y las calamidades y, como parte más débil de la sociedad, aparece engañada, manipulada, desconsiderada por los hombres, que únicamente ven en ellas un papel reproductor. Todo ello se desarrolla en un pequeño pueblo de Tesalia, Nijteremi. Estas mujeres viven una vida llena de miserias y sinsabores y se dejan engañar con un embustero, el mendigo Dsiritókostas que con variadas estratagemas embaucan a estas pobres mujeres que están hartas, sobre todo la protagonista de la obra, de parir niñas y quieren tener hijos varones para que ayuden a sustentar su casa y sean refugio de sus hermanas. El mendigo Dsiritókostas se aprovecha de la incultura de estas pobres mujeres para llevarlas a la ruina y a la calamidad y no sólo a ellas sino a toda su familia. Mujeres que incluso mueren en el intento de poder llevar una vida mejor y dársela a sus hijos. En la comunicación se hará un análisis de los pasajes referidos a este tema y se presentará asimismo la traducción española. El autor, Andreas Karkavitsas, era un gran conocedor de esta realidad debido a sus continuos viajes por esta región de Grecia, Tesalia desempeñando su profesión: médico militar. En la comunicaión se analizará el papel de la mujer en el siglo XIX, siglo de publicación de la obra de Andreas Karkavitsas EL Mendigo, para pasar a desarrollar el papel de la mujer en esta obra en concreto, donde ésta aparece subyugada por las penurias y las calamidades y, como parte más débil de la sociedad, aparece engañada, manipulada, desconsiderada por los hombres, que únicamente ven en ellas un papel reproductor. Estas mujeres viven una vida llena de miserias y sinsabores y se dejan engañar con un embustero, el mendigo Dsiritókostas que con variadas estratagemas embaucan a estas pobres mujeres que están hartas, sobre todo la protagonista de la obra, de parir niñas y quieren tener hijos varones para que ayuden a sustentar su casa y sean refugio de sus hermanas. El mendigo Dsiritókostas se aprovecha de la incultura de estas pobres mujeres para llevarlas a la ruina y a la calamidad y no sólo a ellas sino a toda su familia. En la comunicación se hará un análisis de los pasajes referidos a este tema y se presentará asimismo la traducción española. El autor, Andreas Karkavitsas, era un gran conocedor de esta realidad debido a sus continuos viajes por esta región de Grecia, Tesalia desempeñando su profesión: médico militar.

Χατζηδημητρίου-Παράσχου, Σοφία & Καλογήρου, Τζίνα.

Το ξύπνημα και το ταξίδι: νεαρές ηρωίδες ταξιδεύουν σε αναζήτηση της ταυτότητας

Στη σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία η νεαρή ηρωίδα, η οποία ηλικιακά βρίσκεται στο μεταιχμιακό χώρο ανάμεσα στην πρώτη νεότητα και την αρχή της ωρίμανσης, βιώνει συχνά ψυχικές αναταράξεις οι οποίες οφείλονται σε διαψευμένες ελπίδες, προδομένους έρωτες, αδυναμία αυτοπροσδιορισμού. Άλλοτε οι αντικειμενικές κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες καθιστούν αδύνατη την παραμονή στο γενέθλιο τόπο. Η ηρωίδα ασφυκτιά, βιώνει αισθήματα μειονεξίας, ανασφάλειας ή φόβου και αναζητά διέξοδο. Το ταξίδι, δηλαδή η απομάκρυνση από τον οριοθετημένο οικείο χώρο και η έξοδος σε μια άγνωστη κοινωνικά και πολιτισμικά χώρα, λειτουργεί καταλυτικά στην ανάγκη της να ορίσει την ταυτότητά της και χαρτογραφήσει την πορεία της στη ζωή. Η εισήγηση θα επικεντρωσει στη μυθοπλαστική εκδοχή αυτής της πορείας για τον προσδιορισμό του εαυτού, η οποία καθορίζεται μέσα από ταξίδια-μαθητείες και την επαφή με το άγνωστο. Σπερματική μορφή αυτού του μυθοπλαστικού είδους είναι ασαλώς η ομηρική Τηλεμάχεια και Φαιακίδα, αλλά καθοριστικό μοντέλο υπήρξε και το ευρωπαικό εξελικτικό μυθιστόρημα (bildungwroman) όπως τα κλασικά:"Τα χρόνια της μαθητείας του Βίλελμ Μαιστερ" του Γκαίτε. "Το πορτρέτο του καλλιτέχνη" του Τζους, "Δαβίδ Κόπερφιλντ" του Ντίκενς. Η εισήγηση θα έχει ως αφετηρία τα ευρωπαικά πρότυπα του είδους με έμφαση στη γυναικεία γραφή (Σοπέν, Γουλφ) και θα επικεντρώσει στα συγχρονα ελληνικά μυθιστορηματα όπως είναι το "Γιάντες" της Αμάντας Μιχαλοπούλου, "Η Ελένη ή ο κανένας" της Ρέας Γαλανάκη, " Ο χορός της ζωής" της Ζωρζ Σαρή, "Τα χρόνια τρέχοντας" της Τούλας Τίγκα και άλλα. Στα μυθιστορήματα αυτά μια νέα γυναίκα ταξιδεύει πέρα από τα σύνορα της πατρίδας της αναζητώνας να καταλαβει ποια είναι, από πού έρχεται και που πηγαίνει. Στα έργα αυτά έχουμε τη νεανική εκδοχή της λεγόμενης "μεθοριακής" λογοτεχνίας, αυτής που επικεντρώνει το αφηγηματικό εμδιαφέρον στην "εμπειρία της διακίνησης από περιοχή σε περιοχή και από ταυτότητα σε ταυτότητα" και η οποία εκφραζε καλύτερα από κάθε άλλη την πολιτισμική τάση της εποχής μας. Η ζωή της ηρωίδας έξω από τα εθνικά σύνορα μπορεί να είναι δύσκολη, προσωρική και αβέβαιη, ωστόσο τη βοηθά να παραμερίσει αντιλήψεις εγκλωβισμένες στην ιθαγένεια, το φύλο, τους κοινωνικούς ρόλους. Πρόκειται ουσιαστικά για ένα ταξίδι στο "εντός" της ψυχής, το οποίο περνά μέσα από το ταξίδι "εκτός".

Χατζηγεωργίου, Παναγιώτα Μ.

Η Μύρρα "στα δόντια της μυλόπετρας": η ταυτότητα μιας αφανούς μυθιστορηματικής πρωταγωνίστριας

Το μυθιστόρημα "Τα δόντια της μυλόπετρας" (1955) του Ν. Κάσδαγλη παρακολουθεί την εμφύλια διαμάχη των Ελλήνων, που είχε ήδη ξεκινήσει στην Αθήνα κατά τη διάρκεια της γερμανικής Κατοχής, με την οπτική γωνία του Κοσμά, μέλους μιας ομάδας δεξιών αντιστασιακών, που εκτός από την αντίσταση στον ξένο εχθρό, εμπλέκεται κυρίως σε εχθροπραξίες με τους κομμουνιστές αντιστασιακούς. Στον κύκλο αυτής της ομάδας υπάρχει και η Μύρρα, που ασκεί γοητεία σε όλα τα μέλη της. Κάποτε, η Μύρρα γίνεται η πρώτη αγάπη του Κοσμά και, παρόλο που ο ίδιος γρήγορα καταλαβαίνει ότι εκείνη είναι «φράξια των κομμουνιστών», δεν την προδίδει. Παρά το σύντομο χωρισμό τους, το πάθος του αποδεικνύεται δυνατότερο και τελικά αποβαίνει μοιραίο για εκείνον, γιατί η Μύρρα, παρά τα συναισθήματα που τρέφει για τον Κοσμά, τον οδηγεί σε θανάσιμη παγίδα. Τα δόντια της μυλόπετρας είναι από τα λιγότερο γνωστά έργα του Ν. Κάσδαγλη. Η νεοελληνική κριτική στέκεται στους χαρακτήρες του μυθιστορήματος που «καμιά σχέση δεν έχουν με αυτό που ονομάζουμε ιδεολογία» , όσον αφορά στη συμμετοχή τους στην Αντίσταση. Ασχολείται κυρίως με τον Κοσμά και σπανιότερα ή καθόλου με τη Μύρρα, παρά το γεγονός ότι η σχέση του μαζί της καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τη διαμόρφωση της δικής του ταυτότητας ως πρωταγωνιστικού χαρακτήρα: πρόκειται για έναν αντιήρωα, που πρωταγωνιστεί σε ένα μυθιστόρημα-ειρωνεία του ηρωισμού. Στόχος της εισήγησης είναι να περιγράψει και να αναδείξει την ταυτότητα του χαρακτήρα της Μύρρας, όπως αυτή διαγράφεται τόσο μέσα από τη μυθιστορηματική αφήγηση: από τη μίμηση, από το συνδυασμό διήγησης και μίμησης, όσο κυρίως μέσα από τα κενά που η μίμηση και η διήγηση αφήνουν, επιτρέποντας στον αναγνώστη, αν θελήσει, να συνδυάσει το αφηγηματικό υλικό του μυθιστορήματος κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να καταφανεί πληρέστερα ο πρωταγωνιστικός ρόλος της Μύρρας. Επιπλέον, η παρούσα εισήγηση μπορεί να αποτελέσει μέρος της προσπάθειας να αναδειχθούν οι γυναικείοι πρωταγωνιστικοί χαρακτήρες του νεοελληνικού μυθιστορήματος, οι οποίοι στο σύνολο της νεοελληνικής μυθιστορηματικής παραγωγής μέχρι το 1989 είναι ελάχιστοι: οι περισσότεροι αποτελούν παρακολουθήματα των αντίστοιχων ανδρικών και πολύ λίγοι είναι εντελώς αυτόνομοι.

Λαζαρίδου, Αναστασία Δανάη.

Ρετίφ ντε λα Μπρετόν και Ρήγας Βελεστινλής: ταυτότητες μιας αισθηματικής αγωγής

Όπως σημείωνε ο Παναγιώτης Πίστας στην έκδοση του «Σχολείου των ντελικάτων εραστών» του Ρήγα (το 1971 και το 1994), ούτε τα κριτήρια επιλογής, ούτε η στρατηγική της μετάφρασης του Ρήγα, ούτε τα πρωτότυπα μέρη είχαν ακόμη μελετηθεί επαρκώς στα τέλη του περασμένου αιώνα. Στην εκτενή εισαγωγή του ο ίδιος μελετητής ναι μεν ασχολήθηκε με τη σύγκριση των δύο κειμένων και των συγγραφέων τους, στα πλαίσια κυρίως της εξάπλωσης των ιδεών του Διαφωτισμού, χωρίς όμως να προβεί σε διεξοδική σύγκριση του προτύπου και της παραλλαγής του. Αλλά δεν αρκεί μόνον η σύγκριση : η σύγχρονη προβληματική της θεωρίας των συναισθημάτων (théorie des émotions) και η επανεξέταση της συγκινησιακής γλώσσας που προωθούν οι «έμφυλες σπουδές» (études genre), αποτελούν σήμερα ισχυρό δέλεαρ για μια νέα τοποθέτησή μας απέναντι στο εκδοτικό πρόγραμμα και το μεταφραστικό έργο του Ρήγα, σε αυτή την περίοδο που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως η «άνοιξη» των νεοελληνικών Φώτων. Παρά τη ρητή δήλωση του μεταφραστή - συγγραφέα στο «Σημείωμά του προς τους αναγνώστας» πως εις «γάμον καταλήγουν» οι ιστορίες του πονήματός του, και επομένως οι κοινωνικές συμβάσεις διασώζονται, ο έρωτας και τα συναισθήματα που εμπνέει, πέραν του ανατρεπτικού τους προγράμματος, καθορίζουν ταυτότητες και σχέσεις των δύο φύλων που υπερβαίνουν τις τρέχουσες θεωρίες και τις εφαρμογές τους. Στη σύζευξη δύο κόσμων, της ευρύτερης Βαλκανικής και του ευρωπαϊκού «γαλλοκρατούμενου» πνευματικού και συναισθηματικού κόσμου, στο έργο του Ρήγα το άτομο δείχνει να επαναπροσδιορίζεται σε συνάρτηση με ό,τι πιο στοιχειώδες αποτελεί τη φύση του, το φύλο, και με αίσιο ή απ-αίσιο τέλος, οι συναισθηματικές εμπειρίες του, αν μη τι άλλο, του εξασφαλίζουν το πολύτιμο απόκτημα της ελευθερίας της συνείδησης και διακαείς πόθους για την αναζήτηση νέων ταυτοτήτων.

Χατζηγιαννίδη, Αναστασία.

Εθνική ταυτότητα και φύλο στην ελληνική και πολωνική ρομαντική ποίηση του 19ου αιώνα.

Η ανακοίνωση πραγματεύεται τη σχέση ανάμεσα στην εθνική ταυτότητα και το φύλο, πιο συγκεκριμένα δε τις αναπαραστάσεις του θηλυκού στα πλαίσια της εθνικής ρητορικής, όπως αυτή αποτυπώνεται στην ποίηση του πολωνικού και ελληνικού ρομαντισμού. Από τη λογοτεχνία των δύο χωρών επιλέχθηκε η ρομαντική ποίηση, συμπεριλαμβανομένης και της δραματικής, για τρεις λόγους. Πρώτον, το ρεύμα του ρομαντισμού στην Πολωνία και την Ελλάδα εμφανίστηκε και άνθισε σε σχεδόν παράλληλα χρονικά όρια και υπό παρόμοιες ιστορικές συγκυρίες, που άφησαν το άποτυπωμά τους στη λογοτεχνία. Δεύτερον, ο ρομαντισμός δεν είναι απλώς ένα λογοτεχνικό ρεύμα αλλά και η πολιτική ιδεολογία, μέσα στην οποία εντοπίζεται η γένεση της σύγχρονης ιδέας του έθνους και η κατασκευή της εθνικής ταυτότητας. Τρίτον, η ποίηση, όντας το δημοφιλέστερο λογοτεχνικό είδος εκείνης της εποχής τουλάχιστον στις συγκεκριμένες χώρες, αποτελεί όχημα για τη διάδοση της εθνικής συνείδησης. Από την οπτική του φύλου η ποίηση καθώς και το έθνος είναι ζητήματα που συνδέονται με την αρρενωπότητα. Αφενός τα κηρύγματα της γαλλικής επανάστασης, τα οποία αναμφισβήτητα επηρέασαν το πολωνικό και ελληνικό εθνικό κίνημα, μιλούν για το έθνος ως αδερφότητα γένους αρσενικού (fraternité), στην οποία οι γυναίκες έχουν μηδενική ως μηδαμινή συμμετοχή. Αφετέρου, την εποχή του ρομαντισμού, η ποιητική δημιουργία θεωρούνταν σχεδόν αποκλειστικό αντρικό δικαίωμα ή, ακόμη, χάρισμα, ενώ τα ελάχιστα ποιητικά έργα γυναικών δεν έχαιραν μεγάλης αναγνώρισης. Εδώ, επομένως, εξετάζονται οι αναπαραστάσεις του θηλυκού σε έργα που προέρχονται από έναν ανδροκρατούμενο χώρο, αυτόν της ποίησης, και αφορούν μία «αντρική υπόθεση», όπως είναι το έθνος και η εθνική ιδεολογία. Η μελέτη χωρίζεται σε δύο μέρη. Σκοπός του πρώτου μέρους είναι να απαντηθεί το ερώτημα, αν η γυναίκα έχει εθνική συνείδηση και, κατά συνέπεια, αν φέρει εθνική ταυτότητα. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω δύο εικόνων: της γυναίκας πολεμίστριας και της γυναίκας στο ρόλο της μητέρας. Όσον αφορά την πρώτη εικόνα, εξετάζονται συγκριτικά τα κίνητρα που ωθούν της ηρωίδες να συμμετάσχουν στη μάχη για την πατρίδα, τα οποία δεν είναι απαραιτήτως εθνικά. Στη δεύτερη εικόνα εμπεριέχεται ο μύθος της μητέρας που γεννά και ανατρέφει γιους, οι οποίοι στο μέλλον θα γίνουν άξιοι υπερασπιστές της πατρίδας. Ο μύθος αυτός ουσιαστικά προσδιορίζει το ρόλο της γυναίκας στο έθνος και θέτει τα χαρακτηριστικά της εθνικά ορθής εκπλήρωσής του. Με αυτόν τον τρόπο η μητρότητα γίνεται ένα είδος αποδεικτικού στοιχείου για το αν μια γυναίκα φέρει εθνική ταυτότητα. Το πρότυπο της μητέρας αγωνιστών καλλιεργείται περαιτέρω στην εθνική ιδεολογία, καθώς η θηλυκή προσωποίηση της πατρίδας και της ελευθερίας, η οποία αναλύεται στο δεύτερο μέρος του κειμένου, εμφανίζεται ως μητέρα του έθνους, δηλαδή των αντρών που πολεμούν για την υπεράσπισή της. Οι δύο αφηρημένες έννοιες της ελευθερίας και της πατρίδας, που χρησιμοποιούνται από τους ρομαντικούς ποιητές σχεδόν ως ταυτόσημες, μπορούν να εμφανιστούν επίσης με τη μορφή νεαρής παρθένου, που πολλές φορές αντιμετωπίζεται ως η αγαπημένη του πολεμιστή. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι στο εξεταζόμενο ζήτημα ο ελληνικός και ο πολωνικός ρομαντισμός παρουσιάζουν ομοιότητες που είναι σημαντικότερες από τις διαφορές. Κοινός τόπος είναι η πρωταρχική σημασία που έχει η μητρότητα στην κατασκευή της εθνικής ταυτότητας. Ωστόσο και οι υπόλοιπες γυναικείες μορφές συντελούν στην εξαγωγή αξιόλογων συμπερασμάτων σχετικά με τη θέση της γυναίκας στην εθνική ιδεολογία.

Μετρεβέλι, Μήδεια (Metreveli, Medea).

Το γυναικείο ζήτημα και η «φιλογυνική» ιδεολογία στην γεωργιανή και ελληνική λογοτεχνία του 19ου και 20ού αιώνα

Στην αρχαιότητα η κοινωνική θέση των γυναικών στην ελληνική και γεωργιανή κοινωνία ήταν περισσότερο προνομιακή σε σχέση με τις νεότερες εποχές, ακόμα και τη σημερινή. Όμως στις μεταγενέστερες εποχές η Μητριαρχία αντικαταστάθηκε από την Πατριαρχία. Αυτή η αλλαγή έχει ως αποτέλεσμα την οικονομική κυριαρχία του άντρα στη γυναίκα, επιφέρει την κατάργηση της ισότητας των φύλων και καθιερώνει σχέσεις εκμετάλλευσης. Από τότε αρχίζει ένας σιωπηλός αγώνας ανάμεσα στα δύο φύλα και πόλεμος κυριαρχίας μέσα στην οικογένεια. Με τη Γαλλική Επανάσταση (1789) που διακήρυξε τις αρχές της ελευθερίας, την οικονομική και κοινωνική ισότητα όλων των πολιτών, αλλάζει και η θέση της γυναίκας στην κοινωνία. Όμως αυτό δεν αφορά όλες τις ευρωπαϊκές χώρες και κοινωνίες. Τα θέματα αυτά: όπως η ανισότητα των φύλων, το γυναικείο ζήτημα, μισογυνικές τάσεις κτλ. πάντα καθρεφτίζονταν στην λογοτεχνία της συγκεκριμένης περιόδου. Ο στόχος της μελέτης είναι: • να παρουσιάσει την θέση της γυναίκας στην «αντρική λογοτεχνία» του 19ου-20ου αιώνα. • πώς εξελίχθηκε η μορφή της γυναίκας στην ελληνική και γεωργιανή κοινωνία και • πώς διαγράφεται η φυλογυνική τάση στην Γεωργιανή και Ελληνική Λογοτεχνία του 19ου-20ου αιώνα. Στα τέλη 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα οι διανοούμενοι και οι λογοτέχνες άρχισαν να συνειδητοποιούν ότι η γυναίκα δεν είναι μόνο σύμβολο ομορφιάς ή ένα παθητικό όν που καθορίζεται από τις σχέσεις της με τους άντρες. Οι γυναίκες γίνονται ορατές ως ανθρώπινα πλάσματα με δικά τους συναισθήματα και ανάγκες. Η περιφρόνηση και η ταπεινωτική μεταχείριση των γυναικών, η βία που αντιμετώπιζαν στην οικογένεια άρχισαν να γίνονται στόχοι μιας κοινωνικής κριτικής και παρουσιάστηκαν με αρνητικό τρόπο στα έργα των «φιλογύνων» συγγραφέων. Παρ'ολο που το Γυναικείο Ζήτημα ήταν ένα από τα πιο κρίσιμα θέματα και των δυο κοινωνιών στον 20ο αιώνα, οι αντιδράσεις που γεννιούνταν στην «αντρική λογοτεχνία» και οι γυναικείες μορφές που δημιουργούνταν διέφεραν σε μεγάλο βαθμό μεταξύ τους. Γ. Ξενόπουλος, Α. Καρκαβίτσας, Γ. Θεοτοκάς, Γ. Ψυχάρης, Κ. Παλαμάς είναι οι συγγραφείς που με τα έργα τους προσπάθησαν να κρίνουν αυτά τα παραδοσιακά ήθη που κατά τη γνώμη τους δεν προσαρμόζονταν πια στην εποχή τους. Αλλά ο πρώτος Έλληνας συγγραφέας, που στην ελληνική λογοτεχνία του 20ου αιώνα ανέπτυξε τα σεξουαλικά θέματα και πρωτάρχισε να μιλάει για το ρόλο που έπαιζε το σεξ στη ζωή των γυναικών και γενικά των ανθρώπων, ήταν ο Μ. Καραγάτσης. Το έργο του Καραγάτση δεν είναι αξιοσημείωτο μόνο για τις φροϋδικές αντιλήψεις του συγγραφέα, αλλά και για την ρεαλιστική περιγραφή της ελληνικής αστικής τάξης του 20ου αιώνα και την ανάπτυξη του Γυναικείου Ζητήματος στα ελληνικά γράμματα (Ο Γιούγκερμαν, Το 10 κτλ.). Η Γεωργιανή Λογοτεχνία του 19ου-20ου αιώνα που περισσότερο είχε πατριωτικό και απελευθερωτικό χαρακτήρα, ανέπτυξε και τα θέματα τα οποία ήταν επίκαιρα στην Ευρώπη αυτής της περιόδου. Η ανισότητα των δυο φύλων απασχολούσε και τους Γεωργιανούς συγγραφείς που προσπαθούσαν να σπάσουν τα παλιά στερεότυπα κατά τα οποία οι γυναίκες οικονομικά και κοινωνικά ήταν εξαρτημένες από τους άντρες, όμως αυτό το ζήτημα δεν ήτανε τόσο κρίσιμο, όσο το βλέπουμε στον ελληνικό χώρο. Οι Γεωργιανοί συγγραφείς ενδιαφέρονται περισσότερα για την δραστηριοποίηση των γυναικών στην κοινωνική ζωή παρά για την περιγραφή της επισφαλούς και δύσκολης θέσης τους μέσα στην οικογένεια και την κοινωνία. Στη μελέτη, βασιζόμενοι στα έργα των Ελλήνων και Γεωργιανών συγγραφέων, θα προσπαθήσουμε να δείξουμε: • τη κοινωνική θέση των γυναικών και στις δυο κοινωνίες του 20ου αιώνα • τις ομοιότητες και διαφορές στη «φιλογυνική» γεωργιανή και ελληνική λογοτεχνία του 20ου αιώνα • την επίδραση του Φεμινισμού στη ελληνική και γεωργιανή λογοτεχνία.

Καραΐσκου, Μαρία.

Όψεις της ταυτότητας του Έλληνα της διασποράς: το πρότυπο του *Λουκή Λάρα* (1879) του Δ. Βικέλα και η αναμόρφωσή του στον *Μανόλη τον Ντελμπεντέρη* (1900-1901) του Α. Εφταλιώτη και στο "Εκει π' ανθίζουν οι δάφνες" (1914) της Π. Δέλτα

Όψεις της ταυτότητας του Έλληνα της διασποράς: το πρότυπο του Λουκή Λάρα (1879) του Δ. Βικέλα και η αναμόρφωσή του στον Μανόλη τον Ντελμπεντέρη (1900-1901) του Α. Εφταλιώτη και στο «Εκεί π’ ανθίζουν οι δάφνες» (1914) της Π. Δέλτα. Η ανακοίνωση αποσκοπεί να δείξει την απήχηση που είχε ο Λουκής Λάρας, ένα αφηγήμα σταθμός για τη νεοελληνική λογοτεχνία του 19ου αιώνα που εστιάζεται στο πορτραίτο ενός Έλληνα της διασποράς, σε δυο μεταγενέστερα κείμενα της δημοτικιστικής πεζογραφίας που επίσης στρέφονται γύρω από την εμπειρία της διασποράς, τον Μανόλη τον Ντελμπεντέρη του Εφταλιώτη και το «Εκεί π’ ανθίζουν οι δάφνες» της Δέλτα. Θα εξετασθούν όψεις της διασπορικής ταυτότητας που προκύπτουν από τα παραπάνω έργα, όπως είναι τα βιώματα του ξεριζωμού και της νοσταλγίας, η ένταξη στο περιβάλλον της χώρας μετανάστευσης, ο τρόπος που μέσα από την απόσταση του χώρου και του χρόνου προσλαμβάνεται ο ελληνικός εθνικός χαρακτήρας, η στάση απέναντι στους Ευρωπαίους αλλά και στους λοιπούς ομογενείς, η εμπειρία του επαναπατρισμού και το κατά πόσον τελικά η ταυτότητά των ηρώων σφραγίζεται από μια αίσθηση υβριδικότητας ή μετεωρισμού εξαιτίας της συμμετοχής σε παραπάνω από μια εθνικές πραγματικότητες. Το πρότυπο του Λουκή Λάρα, του φιλήσυχου δηλαδή και εργατικού οικογενειάρχη που κατά την ωριμότητά του επιστρέφει στο παρελθόν για να αφηγηθεί με αποστασιοποιημένο τρόπο γεγονότα καθοριστικής σημασίας για την ελληνική ιστορία αλλά πρωτίστως για να δείξει πώς με το εμπορικό του δαιμόνιο κατόρθωσε να ξεπεράσει τις όποιες αντιξοότητες και να γνωρίσει την καταξίωση στην ξενιτιά εμφανίζεται αντεστραμμένο στο έργο του Εφταλιώτη. Εδώ ο πρωταγωνιστής, σταθερά προσανατολισμένος στους μελλοντικούς του στόχους, παρόμοια πριμοδοτεί τον αγώνα για το προσωπικό κέρδος έναντι των εθνικών ζητημάτων μέσα όμως σε ένα διαφορετικό πλαίσιο αξιών με τον τυχοδιωκτισμό και την υποκρισία να πρυτανεύουν και τελικά να οδηγούν στην αυτοκαταστροφή και με την έκβαση της αφήγησης να υποδηλώνει ότι μόνο μέσα από την επιστροφή στο παρελθόν και στις ρίζες ο μετανάστης μπορεί να επανακτήσει την αυθεντική του ταυτότητα. Στο μυθιστόρημα εντοπίζονται επίσης συγκεκριμένες σκηνές που σατιρίζουν τον Έλληνα ομογενή, του οποίου η συμβολή στα εθνικά ζητήματα περιορίζεται σε ευεργεσίες, όπως είναι η ίδρυση σωματείων για την επιμόρφωση του ελληνικού λαού, αιχμές που αφορούν άμεσα εγχειρήματα του ίδιου του Βικέλα (Συλλόγος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων). Στο διήγημα της Δέλτα η κριτική απέναντι στο μοντέλο του Λουκή Λάρα είναι ακόμη εμφανέστερη, αφού ο πρωταγωνιστής ονομάζεται Λουκής και έχει πολλές ομοιότητες με τον ομώνυμο ήρωα του Βικέλα. Μέσα από την αλληγορική ιστορία της κατάβασης στον κάτω κόσμο ενός πλούσιου Έλληνα της Διασποράς γίνεται αντιληπτό ότι η ψυχή όσων δε συμμετείχαν ουσιαστικά στους εθνικούς αγώνες δεν πρόκειται να γνωρίσει το όνειρο της ανάπαυσης στο γενέθλιο τόπο αλλά την τιμωρία της αιώνιας περιπλάνησης που θα διατρανώσει το αίσθημα ότι δεν ανήκουν πουθενά. Ο διάλογος που ανοίγουν τα δυο μεταγενέστερα αφηγήματα με το έργο του Βικέλα μπορεί να ερμηνευτεί ως μια έμπρακτη μαρτυρία των τεταμένων σχέσεων του Βικέλα με τον κύκλο των δημοτικιστών. Παράλληλα όμως η ανακοίνωση θα επιχειρήσει να φωτίσει τους λόγους που τρεις συγγραφείς της ελληνικής διασποράς καταπιάνονται με ζητήματα διασπορικής ταυτότητας σε διαφορετικές χρονικά αλλά εξίσου κρίσιμες ιστορικά περιόδους και μάλιστα στα συμφραζόμενα αφηγημάτων με καθαρά παραδειγματικό χαρακτήρα.

Cengizalp, Fahrettin & Alkan, Gözde.

Το Αϊβαλί του Φώτη Κόντογλου και του Ahmet Yorulmaz: Η προσφυγική ταυτότητα στην ελληνική και τουρκική λογοτεχνία

Στην ανακοίνωσή μας εξετάζουμε συγκριτικά τη συλλογή αφηγημάτων του Φώτη Κόντογλου Το Αϊβαλί η πατρίδα μου (1962) και το μυθιστόρημα του Ahmet Yorulmaz Kuşaklar ya da Ayvalık Yaşantısı (Γενιές ή η ζωή στο Αϊβαλί, 1999). Ο Κόντογλου ανήκει στη λεγόμενη γενιά του '30 της ελληνικής πεζογραφίας και έζησε από πρώτο χέρι την προσφυγιά. Ο Yorulmaz εντάσσεται στην περίοδο της τουρκικής λογοτεχνίας μετά το 1940 και είναι πρόσφυγας δεύτερης γενιάς. Παρά το γεγονός ότι οι πεζογράφοι προέρχονται από διαφορετικούς γενεαλογικούς κύκλους, στα παραπάνω έργα τους εστιάζουν στον ίδιο τόπο, το Αϊβαλί της Μικράς Ασίας, και οι ήρωές τους έχουν παρόμοια προσφυγική ταυτότητα. Λόγω των πολεμικών συγκρούσεων του 1922, οι χαρακτήρες του Κόντογλου εκδιώκονται από το Αϊβαλί ενώ οι αντίστοιχοι του Yorulmaz αποπέμπονται από την Κρήτη και έχουν ως προορισμό το Αϊβαλί. Στον Κόντογλου το Αϊβαλί αναδεικνύεται ως η ιδιαίτερη πατρίδα που ο πόλεμος στέρησε από τους Έλληνες της Μικράς Ασίας και στον Yorulmaz ο ίδιος χώρος μετατρέπεται σε τόπο υποδοχής για τους Τουρκοκρητικούς πρόσφυγες. Με επίκεντρο το Αϊβαλί, ο πόλεμος δημιουργεί την αίσθηση της απώλειας και της ξενιτειάς και για τις δύο εθνοτικές ομάδες. Ο αφηγητής του Κόντογλου συνεχώς επιστρέφει μνημονικά στον απολεσθέντα γενέθλιο τόπο, που είναι ιδεατός και εξιδανικευμένος σαν το φαντασιακό νησί του Ροβινσόνα. Αλλά και οι ήρωες του Yorulmaz αναπολούν τη γενέθλια Κρήτη, είναι κοινωνικά απομονωμένοι και αντιμετωπίζονται από τους ομόθρησκούς τους ως αλλόγλωσσοι, εφόσον χρησιμοποιούν το ελληνικό κρητικό ιδίωμα. Ωστόσο και οι δύο πλευρές μοιράζονται διαδοχικά την ίδια πόλη. Οι Έλληνες χριστιανοί αναθυμούνται με νοσταλγία τη ζωή τους στο Αϊβαλί πριν από τον πόλεμο και οι Τουρκοκρητικοί μουσουλμάνοι αναγνωρίζουν στις επιγραφές των εγκαταλελειμμένων ρωμέικων κτιρίων την παλιά λειτουργία της πόλης. Μολονότι οι πορείες Ελλήνων και Τούρκων είναι αντιθετικές, η ιστορική μοίρα και ο χώρος αποτελούν κοινά στοιχεία που αντικατοπτρίζουν ταυτοχρόνως και την εικόνα του Άλλου στα δύο αφηγηματικά έργα. Η εικόνα αυτή περιλαμβάνει ορισμένες αρνητικές αξιολογήσεις αλλά τελικά, μέσα από μια ανθρωπιστική οπτική, υπερτερεί η θετική αποτίμηση του Άλλου. Στον Κόντογλου, αν και ο Τούρκος συχνά ταυτίζεται με την καταπίεση, η δυναμική του τόπου θεραπεύει τις ιστορικές πληγές: η Ανατολή είναι ευλογημένη και επιδρά καταλυτικά πάνω σε Έλληνες και Τούρκους. Στον Yorulmaz, οι Έλληνες θεωρούνται υπαίτιοι του εκτοπισμού των Τουρκοκρητικών αλλά εντέλει οι Τούρκοι χαρακτήρες συνάπτουν σχέσεις ειλικρινούς φιλίας με τους Ρωμιούς και αλληλοεκτιμώνται.

Καστρινάκη, Αγγέλα.

Πίστη, απιστία και Γνώση. Θρησκευτικές κλίσεις στη λογοτεχνία των πρώτων δεκαετιών του 20ού αιώνα

Το 1912 ο Κωσταντίνος Χατζόπουλος παρουσιάζει σε ένα διήγημα ("Η αδερφή") έναν κακό πατέρα να οδηγεί ουσιαστικά στον θάνατο, με την αυστηρότητά του, την κόρη του, καθιστώντας διά μιας τον κόσμο άσχημο. Ο κακός πατέρας δεν παραπέμπει άραγε στον κακό Θεό, μέσα στο σύμπαν του συμβολιστή συγγραφέα; Ο Θεοτόκης στα 1921 φαίνεται να πιστεύει στη μετενσάρκωση: μιλώντας για τον Χάμσουν, διατείνεται πως ο μεγάλος συγγραφέας αποτελούσε μέρος του Σύμπαντος στις «πρωτυτερνές ζωές του» και πως «από την ενότητα εκείνη, που ποτέ δε χάνεται, έχει πάντοτε μέσα του αξέχαστη την πείρα». Ο Βάρναλης στους Σκλάβους πολιορκημένους, 1927, αυτό το προγραμματικά «ματεριαλιστικό» έργο, συλλαμβάνει δυϊστικά και αντιθετικά την ψυχή και το σώμα, υπαινίσσεται κι εκείνος τη μετενσάρκωση, ενώ χαρακτηρίζει τον νου του ανθρώπου «φωτιάς ουράνιας τρίμμα». Την ίδια χρονιά κυκλοφορεί η Ασκητική του Καζαντζάκη, η φλογερή αυτή συνηγορία υπέρ του φωτός που υποτίθεται ότι παλεύει και κατατρώει το σκοτάδι. Η δεκαετία του ’30 θα μπορούσε να χαρακτηριστεί μάλλον άθεη. Πολλοί είναι οι συγγραφείς που μέσω των μυθιστορηματικών ηρώων τους δηλώνουν πως δεν διαθέτουν πια θρησκευτική πίστη. Ωστόσο η δεκαετία έχει να επιδείξει και ορισμένους συγγραφείς (Κοσμά Πολίτη, Άγγελο Τερζάκη) που συστηματικά προβληματίζονται γύρω από τις έννοιες του Κακού και της Σωτηρίας του κόσμου. Ποια είναι η «θρησκευτική ταυτότητα» ή η κοσμοθεωρητική κλίση των παραπάνω συγγραφέων; Μήπως η Γνώση, η μεγάλη αυτή «ετερόδοξη» παράδοση, που νοεί απόλυτες αντιθέσεις ανάμεσα στο καλό και στο κακό, στο φως και το σκοτάδι, και που καταγγέλλει τον κόσμο ως προϊόν ενός κατώτερου δημιουργού, βρίσκεται στη βάση της σκέψης τους; Ποια είναι η σχέση της Αριστεράς και της ανατρεπτικής βούλησης με τη Γνώση; Και ο ελευθεροτεκτονισμός το ρόλο άραγε παίζει; Στην ανακοίνωσή μου θα δοκιμάσω να διερευνήσω ορισμένους συγγραφείς και έργα των πρώτων δεκαετιών του 20ού αιώνα που, αν φωτιστούν υπό το πρίσμα της Γνώσης, αναδεικνύουν καινούργιες, αναπάντεχες πτυχές.

Μπίστα, Πολυξένη Κ.

Κέρινες ταυτότητες στην *Κερένια Κούκλα* του Κωνσταντίνου Χρηστομάνου

Η «Κερένια Κούκλα» (1911) του Κωνσταντίνου Χρηστομάνου χαρακτηρίζεται από τον ίδιο τον συγγραφέα ως αθηναϊκό μυθιστόρημα και από τους κριτικούς ως ποιητική πεζογραφία ή ρεαλιστικό μυθιστόρημα, στο οποίο δίνεται η ζωή φτωχών βιοπαλαιστών. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν, κατά τη γνώμη μας, τα γυναικεία πρόσωπα στο έργο, του οποίου ο τίτλος παραπέμπει στο θηλυκό, είτε ως υποκείμενο είτε ως αντικείμενο. Οι δύο κεντρικές ηρωίδες, η Βεργινία και η Λιόλια, φαίνεται να έχουν, αρχικά, τη δική τους διαφορετική ταυτότητα: σύζυγος του Νίκου Ρώτα, η πρώτη, το κοριτσόπουλο που αναλαμβάνει τη φροντίδα της άρρωστης Βεργινίας, η δεύτερη. Κάθε μέρα η Βεργινία γίνεται ολένα και πιο διάφανη («έλιωνε σαν το κερί», «κιτρίνιζε σαν το λεμόνι»), γίνεται μόνο δυο μάτια που παρακολουθούν τη γεμάτη ζωή Λιόλια· ουσιαστικά ζει μέσα από τη Λιόλια. Από τη άλλη πλευρά, το κορίτσι βλέπει παντού το πρόσωπο της Βεργινίας, ακόμα και μέσα στο φεγγάρι. Καταλαβαίνει και τις πιο μύχιες σκέψεις της κυράς της και φτάνει ακόμα και στο σημείο να υποδυθεί τον Νίκο και, μιλώντας της τρυφερά, προσπαθεί να την κρατήσει στη ζωή. Μετά το θάνατο της Βεργινίας, η Λιόλια βαθμιαία παίρνει την ταυτότητά της. Κοιμάται με τον Νίκο στο κρεβάτι της πεθαμένης, αποκομμένη από τον έξω κόσμο. Όπως η Βεργινία αισθανόταν ότι δεν υπήρχε διαφυγή, το ίδιο νιώθει και η Λιόλια. Ο ίδιος «μυστικός εχθρός» κατατρώγει τη χαρά της και δηλητηριάζει ακόμη και τη γέννηση του παιδιού της, της κερένιας κούκλας («Καλέ- καλέ- καλέ! Ίδια η Βεργινία, φτυστή!»). Η Βεργινία μέσω της Λιόλιας αποκτά με τον Νίκο το παιδί που ποθούσε. Το κορίτσι μάλιστα αυτό είναι όμοιο με τη Βεργινία. Από αυτό το σημείο και πέρα η ταύτιση των δύο γυναικών είναι σχεδόν απόλυτη. Η Λιόλια, βλέποντας το κέρινο ομοίωμα της Βεργινίας να λιώνει καθημερινά, ανάβει στον τάφο της νεκρής κεριά και την ικετεύει να της αφήσει το παιδί. Διαφυγή όμως δεν υπάρχει·«…έβαλαν την Κερένια Κούκλα μες το χώμα, στα πόδια του τάφου της Βεργινίας…» Οι δύο γυναίκες τόσο διαφορετικές στην αρχή, με μοναδικό κοινό στοιχείο τη λατρεία στον Νίκο, μοιράζονται τελικά την ίδια Μοίρα. Η Βεργινία έχοντας («σαβανώσει την ελπίδα να γίνει μητέρα») χάνει τη ζωή και κατ' επέκταση τον αγαπημένο της, τον οποίο προσωρινά κερδίζει η Λιόλια. Η Λιόλια σαβανώνει το δικό της παιδί και χάνει τον Νίκο που δολοφονείται. Στο κείμενο βαθμιαία και συστηματικά υποσκάπτεται η εικόνα μιας συμπαγούς και ενιαίας ταυτότητας ενός εκάστου από τα γυναικεία πρόσωπα. Η Βεργινία Ρώτα, η Λιόλια Ρώτα και η Ευτυχία Ρώτα αποτελούν το κέρινο είδωλο η μια της άλλης.

Κόλλια, Ελένη.

Ζητήματα ταυτότητας στο πεζογραφικό έργο του Γιάννη Σκαρίμπα

Ο πρωτοποριακός χαρακτήρας της γραφής του Γιάννη Σκαρίμπα ως προς την ταυτότητα των ηρώων του σε έργα όπως Το Θείο Τραγί, Μαριάμπας, Το Σόλο του Φίγκαρω έχει επισημανθεί ήδη από ορισμένους μελετητές (λ.χ. Κ. Κωστίου, Ξ. Α. Κοκόλης). Οι ήρωες στο έργο του συχνά μοιάζουν να ξεφεύγουν από τα όρια του πραγματικού κόσμου ή ακόμα και του ίδιου τους του εαυτού. Η ενότητα της ταυτότητας διαταράσσεται, αρχικά, μέσω της περιπλάνησης και της φυγής του ήρωα, της απομάκρυνσής του από το περιβάλλον του και της υιοθέτησης ενός νέου τρόπου ζωής που λειτουργεί απελευθερωτικά γι' αυτόν. Η φυγή αυτή, άλλες φορές, πραγματοποιείται στο πλαίσιο μιας ονειρικής περιπλάνησης στην οποία αναδύονται ίσως φυλακισμένες εικόνες του υποσυνειδήτου και συνδέεται με την τρέλα. Ετούτη η απομάκρυνση από τον εαυτό και σταδιακά η απώλεια της ταυτότητας του ήρωα αφορά άλλοτε στην υιοθέτηση ενός ρόλου που ενσωματώνει κάτι μη υπαρκτό και υποκαθιστά το ανθρώπινο σώμα (ρομπότ, κούκλα, γυναίκα-βιόλα). Εδώ η διάκριση ανάμεσα στο πραγματικό και το μη πραγματικό ανθρώπινο πλάσμα δεν μοιάζει ιδιαίτερα εύκολη. Άλλοτε πάλι, δημιουργείται αμφιβολία ως προς την αμιγή ταυτότητα του φύλου των ηρώων του Σκαρίμπα, είτε μέσω μιας αντικατάστασης του ονόματος με το αντίστοιχο του άλλου φύλου, είτε μέσω της υιοθέτησης χαρακτηριστικών που προσδιορίζουν την εμφάνιση και τη συμπεριφορά του άλλου φύλου (αντρόγυνο). Συχνά, η αλλαγή του ονόματος ενός ήρωα πραγματοποιείται και ανάμεσα σε πρόσωπα του ίδιου φύλου, τα οποία δανείζουν την ταυτότητά τους και δανείζονται κι εκείνοι μια άλλη ταυτότητα, φορούν μια μάσκα και υιοθετούν την ανάλογη συμπεριφορά. Τέλος, ο ίδιος ο συγγραφέας δανείζει το όνομά του «Γιάννης» σε ήρωες διηγημάτων και μυθιστορημάτων του, όπως έχει ήδη επισημανθεί από τον Ξ. Α. Κοκόλη. Πρόκειται για πολλές όψεις του συγγραφικού εγώ, για ομοιώματα ανθρώπων που δημιουργούν σύγχυση ως προς την ύπαρξη της μιας ταυτότητας. Τα στοιχεία αυτά διαφοροποιούν τους ήρωες του Σκαρίμπα ως προς την πολυπλοκότητα της ταυτότητάς τους και δημιουργούν σύγχυση τόσο στο κειμενικό περιβάλλον όσο και στον αναγνώστη· ικανοποιούν ωστόσο την επιθυμία του συγγραφέα να «σπάσει τους κανόνες και τις νόρμες», να απελευθερωθεί και να μπορέσει ίσως να βγει έξω από τα όρια του κόσμου.

Μελισσαράτου, Γερασιμία.

Η ταυτότητα του αντιπροσωπευτικού νεαρού ήρωα και το ελληνικό μυθιστόρημα της διαμόρφωσης

Μέσα στη νεοελληνική μυθιστορηματική παραγωγή συναντάμε έργα όπου προβάλλεται η εξέλιξη και η διαμόρφωση της προσωπικότητας ενός νεαρού ατόμου, από την παιδική ή την πρώιμη εφηβική ηλικία μέχρι μια εποχή νεανικής ωριμότητας, ως πορεία από ένα ακαταστάλαχτο εγώ σε ένα βαθμό αυτοσυνείδησης και κατασταλαγμένης αίσθησης ταυτότητας. Ορισμένα από τα έργα αυτά έχουν στεγαστεί κάτω από τον χαρακτηρισμό «μυθιστόρημα της εφηβικής ηλικίας» με τις προϋποθέσεις που όρισε ο Απόστολος Σαχίνης στο σχετικό άρθρο του. Τόσο δε αυτά όσο και άλλα μυθιστορήματα με ήρωες εφήβους, που δεν είχε περιλάβει η επισκόπηση του Σαχίνη, έχουν κατά καιρούς αναφερθεί ως εκδοχές του τύπου Bildungsroman και έχουν τελευταία συζητηθεί μέσα σε πλαίσια προβληματισμού γύρω από την ανεπαρκή ανάπτυξη του μυθιστορηματικού αυτού τύπου στην Ελλάδα – ανεπάρκεια που κάποιοι μελετητές συνδέουν με την ελλιπή έμφαση στο άτομο και την ατομικότητα. Η παρούσα εργασία, προκρίνοντας τον όρο «μυθιστόρημα της διαμόρφωσης» ως δηλωτικό μιας ευρύτερης ευρωπαϊκής μυθιστορηματικής παράδοσης με επιμέρους εθνικές εκφάνσεις, και κρατώντας τον όρο «Bildungsroman» για τα γερμανικά πρότυπα και τις γερμανικές εκφάνσεις αυτής της παράδοσης, προσπαθεί να θέσει κάποια πλαίσια για τον ορισμό ενός ελληνικού «μυθιστορήματος της διαμόρφωσης». Και επιχειρεί να διαγράψει ένα σχήμα ιστορικότητάς του μέσα από την εξέταση έργων διαφορετικών εποχών και διαφορετικών αισθητικών και αφηγηματικών προϋποθέσεων – από το τέλος της ρομαντικής περιόδου μέχρι το κατώφλι του μεταπολεμικής εποχής. Βασικό κοινό τους χαρακτηριστικό είναι ότι η προσωπικότητα του κεντρικού προσώπου, του νεαρού ήρωα, ή ηρωίδας, εξελίσσεται, γίνεται, κατά την εξέλιξη της μυθιστορηματικής ιστορίας, και αυτό όχι απλώς μέσα από μαθησιακές, «σχολικές» διαδικασίες αλλά κυρίως μέσα από τη σχέση με το περιβάλλον, με διαδικασίες εμπλοκής και εμπειρίας που λειτουργούν ως «μαθητεία» μέσα σε έναν κόσμο που αλλάζει και αυτός, μέσα σε ένα αναγνωρίσιμο ιστορικό μεταίχμιο. Έτσι νεαροί ήρωες, όπως ο Στράτις Καλοπίχειρος, ο Πατούχας, ο Γιωργής το Στραβόξυλο, ο Λεωνής, ο Γιωργάκης στην τριλογία του Πρεβελάκη, ο Κοσμάς στις Νύχτες και Αυγές του Αλεξανδρόπουλου, έχοντας διαμορφώσει την ιδιαίτερη ατομικότητά τους μέσα από τους παράγοντες που καθορίζουν τη μεταιχμιακότητα του κόσμου τους γίνονται ταυτόχρονα μοναδικοί και αντιπροσωπευτικοί ήρωες – χαρακτηριστικοί εκπρόσωποι της γενιάς και της εποχής τους.

Καράμπελας, Σάββας.

Η ταυτότητα του ήρωα στην πεζογραφία του 1930 και η λογοτεχνική κριτική του Αντρέα Καραντώνη

Στον πρόλογο της εισήγησης σημειώνεται ότι ο Αντρέας Καραντώνης υπήρξε πολυγραφότατος κριτικός ήδη από τη δεκαετία του 1930. Το κυριότερο βήμα του την περίοδο εκείνη ήταν το λογοτεχνικό περιοδικό "Τα Νέα Γράμματα" (1935-1940, 1944-1945) του οποίου διετέλεσε διευθυντής. Οι κριτικές μελέτες του και οι βιβλιοκρισίες του στο συγκεκριμένο έντυπο αφ' ενός αναφέρονταν στη λογοτεχνική παράδοση και αφ' ετέρου παρακολουθούσαν την τρέχουσα εκδοτική παραγωγή. Στην εισήγηση μελετώνται τα κριτικά κείμενα του Καραντώνη και αναλύεται ο θεωρητικός λόγος του. Διαπιστώνεται ότι ο κριτικός δεν ενδιαφέρεται ουσιαστικά για τις αφηγηματικές μεθόδους και τεχνικές που καλλιεργούν οι συγγραφείς, αλλά δίνει ιδιαίτερη έμφαση στα θέματα και τα πρόσωπα που περιγράφονται στα έργα της μυθοπλασίας. Ο Καραντώνης, δηλαδή, παρακάμπτει την αισθητική μορφή και επικεντρώνει στο πνευματικό περιεχόμενο του λογοτεχνικού έργου. Δεν εμβαθύνει στις δομές της αφηγηματικής πράξης και μένει προσηλωμένος στο επίπεδο των ιδεών. Συγκεκριμένα, στην εισήγηση εξετάζονται οι κριτικές του Καραντώνη για τα έργα των προβεβλημένων πεζογράφων της δεκαετίας του 1930. Αναλυτικότερα, μελετώνται οι βιβλιοκρισίες του για το μυθιστόρημα "Η Δασκάλα με τα Χρυσά Μάτια" και τη συλλογή διηγηματων "Το Γαλάζιο Βιβλίο" του Στρατή Μυριβήλη, τα μυθιστορήματα "Πρίγκηπες" του Θράσου Καστανάκη, "Δαιμόνιο" και "Αργώ" του Γιώργου Θεοτοκά, "Η παρακμή των Σκληρών" και "Μενεξεδένια Πολιτεία" του Άγγελου Τερζάκη, "Λεμονοδάσος" και "Εκάτη" του Κοσμά Πολίτη κ. α. Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι ο Καραντώνης προσμετρά θετικά και ενθαρρύνει την πεζογραφική ανάδειξη ενός συγκεκριμένου τύπου ήρωα ως θετικού προτύπου για τον αναγνώστη. Αποδέχεται μόνον τα αφηγηματικά πρόσωπα που ο ίδιος ερμηνεύει ότι στοιχειοθετούν την εθνική ταυτότητα. Αντίστροφα, απορρίπτει την προβολή οποιουδήποτε άλλου ήρωα αποκλίνει από το κριτήριό του. Αποτάσσει έτσι τους τύπους που κρίνει ότι δεν πληρούν τις φυλετικές προδιαγραφές. Ενδεικτικά, στην πρώτη κατηγορία εντάσσει ήρωες όπως τον Βασίλη τον Αρβανίτη, τον Παπασίδερο ("Αργώ"), τους Μελέτη και Σοφία Μαλβή, Γιάννη Μαρούκη ("Μενεξεδένια Πολιτεία"), ενώ στη δεύτερη τοποθετεί τον Λεωνή Δρίβα ("Η δασκάλα με τα χρυσά μάτια"), τους Σκληρούς κ. α. Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές ότι ο Καραντώνης προσλαμβάνει τα έργα της φαντασίας όχι με αισθητικά κριτήρια, αλλά με όρους ιδεολογικούς. Στις αναγνώσεις του παραβλέπει την αυτόνομη λειτουργία της μυθοπλασίας και επιστρατεύει τις κριτικές του για να προβάλει το δικό του ηθικοπλαστικό κήρυγμα. Ερμηνεύοντας το ιδεολογικό υπόβαθρο των θέσεών του, είναι αξιοσημείωτη η συνάρτησή τους με την πολιτική κατάσταση της εποχής όπου διατυπώνονται: Τελευταία περίοδος του ελληνικού μεσοπολέμου και, από τις 4 Αυγούστου 1936, δικτατορία Μεταξά. Ο θεωρητικός λόγος του κριτικού εφάπτεται με τις ιδεολογικές διακηρύξεις του καθεστώτος. Η στάθμιση των λογοτεχνικών ηρώων ως φορέων της φυλετικής ιδιοσυστασίας καταλήγει στην ιεράρχηση των συγγραφέων ως εκφραστών της εθνικής αυτοσυνειδησίας. Τέλος, στην εισήγηση διερευνάται η απήχηση του λόγου του Καραντώνη σε άλλους κριτικούς της ίδιας εποχής, ή και της επόμενης, πρώτης μεταπολεμικής γενιάς. Ιδιαίτερα έντονη αποδεικνύεται η επίδραση που άσκησε στον κριτικό Απόστολο Σαχίνη.

Βογιάννου, Ζωή.

Προβολές Ιστορικών Ταυτοτήτων στην Καβαφική Ποίηση

Στα ιστορικά ή ιστοριογενή ποιήματα του Κ.Π.Καβάφη περιλαμβάνονται και ποιήματα σχετικά με το Βυζάντιο: πρόσωπα αυτοκρατόρων, μητέρες αυτοκρατόρων ή άρχοντες. Είναι γνωστό εξάλλου το ενδιαφέρον του ποιητή για τη συγκεκριμένη εποχή. Μελετητής του Νικηφόρου Γρηγορά και του Κωνσταντίνου Παπαρρηγόπουλου,αντλεί από αυτούς τις πληροφορίες του. Το όνομα του Βυζαντινού αυτοκράτορα Ιωάννη Καντακουζηνού αναφέρεται σε τέσσερα ποιήματα του Κ. Π. Καβάφη, δύο αναγνωρισμένα και δύο ατελή. Στα ποιήματα αυτά η ιστορική πραγματικότητα επενδύεται με ποιητικά στοιχεία, δίνοντας στο πρόσωπο του βυζαντινού αυτοκράτορα μιαν άλλη διάσταση. Με τη μέθοδο της ερμηνευτικής και της ψυχαναλυτικής θεωρίας, ερευνώνται ζητήματα σχέσης της ιστορικής και ποιητικής αφήγησης, προς την κατεύθυνση της σύγκλισης ή της απόκλισής τους, καθώς και ο τρόπος που ο ποιητής αξιοποιεί την ιστορική πληροφορία, και προβάλλει την ιστορική ταυτότητα του συγκεκριμένου προσώπου. Ένα άλλο ζήτημα είναι εκείνο της επιλογής του Ιωάννη Καντακουζηνού από τον Καβάφη και το πώς εκείνος συνδέεται με την τύχη της βυζαντινής αυτοκρατορίας σε μια κρίσιμη περίοδο. Πώς δηλαδή επηρεάζονται οι πολιτικές και στρατιωτικές επιλογές του αυτοκράτορα από την εποχή της παρακμής της αυτοκρατορίας, πώς ερμηνεύεται το παράδοξο της αναποτελεσματικότητας των ενεργειών του, έως την παραίτησή του, παρά τις αποδεδειγμένες ηγετικές ικανότητές του. Επιπλέον ποιο ρόλο έπαιξαν οι εσωτερικές ίντριγκες, οι συνωμοσίες και οι πολιτικές ραδιουργίες βυζαντινών αρχόντων στις επιλογές του για την κατοχή του θρόνου και ποια η θέση των τεσσάρων ποιημάτων στην αναζήτηση της ταυτότητας του Ελληνισμού από τον Καβάφη. (Βιβλιογραφία:Steven Runciman, Η Τελευταία Βυζαντινή Αναγέννηση, Δόμος 1980, Halcki 1930 et Nicol 1972, Iv;annhw Kantakoyzhn;ow Aytokr;atoraw (1347-1354).

Πέτκου, Έφη.

Οι καβαφικές τελετουργίες και η πολιτισμική ταυτότητα του ελληνισμού

Υπερασπιζόμενος το ιδανικό μιας διαχρονικής πολιτισμικής επιβίωσης του ελληνισμού, ο Κ. Π. Καβάφης προβάλλει άμεσα ή έμμεσα στα ποιήματά του πολιτισμικές και ειδικότερα τελετουργικές εκδηλώσεις που προέρχονται από διάφορες εποχές, περιοχές ή παραδόσεις. Στο πλαίσιο μιας τέτοιας τελετουργικής ποιητικής, η οποία προσδιορίζεται από την παρουσία στο καβαφικό σύμπαν τελετουργικών δρώμενων, εορτών, πανηγυριών, λειτουργιών ή ακολουθιών, σκιαγραφούνται όψεις μιας διαχρονικής πολιτισμικής ταυτότητας του ελληνισμού, καθώς αναδεικνύονται στοιχεία ενός παρηκμασμένου, αλλά ζωντανού και διασκορπισμένου από άποψη ιστορική και γεωγραφική ελληνικού πολιτισμού με επίκεντρο τη γενέτειρα του ποιητή, την Αλεξάνδρεια. Οι τελετουργικές εκδηλώσεις, που απαντούν στην ποίηση του Καβάφη, διακρίνονται σε δημόσιες και ιδιωτικές, και σε αρκετές περιπτώσεις οι δημόσιες συνδέονται με συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα κι έχουν ως πρωταγωνιστές πρόσωπα που αποτελούν φορείς της εξουσίας, ενώ οι ιδιωτικές συνδέονται είτε με τον θάνατο είτε με την ψυχαγωγία και τη διασκέδαση. Ξεχωριστή βέβαια παρουσία στην καβαφική ποιητική έχουν και οι θρησκευτικές τελετές, οι οποίες αποτελούν μέρος της χριστιανικής λατρείας ή της ειδωλολατρικής εθιμοτυπίας των εθνικών, καθώς και ορισμένες μυστικιστικές τελετές του αρχαιοελληνικού πολιτισμού, όπως είναι οι διονυσιακές – βακχικές εορτές και οι μυητικές τελετές στα αρχαία ελληνικά μυστήρια, που αποσκοπούσαν στη «μέθεξη με το θείο». Κατά τη διερεύνηση των καβαφικών τελετουργιών, επιχειρείται η παρουσίαση των επιλεγμένων από τον ποιητή στοιχείων που συνθέτουν πτυχές της ελληνικής πολιτισμικής ταυτότητας και δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στον ρόλο που επιτελεί ο κοινωνικός και πολιτιστικός περίγυρος κατά την πραγμάτωση του τελεστικού γεγονότος και στην επικοινωνιακή αλληλεπίδραση μεταξύ των πρωταγωνιστικών προσώπων και του κοινού. Ακόμη εξετάζεται η στάση του αλεξανδρινού ποιητή απέναντι στην πολιτισμική παράδοση από την οποία προέρχεται το τελετουργικό δρώμενο που συνιστά αντικείμενο της ποιητικής του αφήγησης καθώς και απέναντι στους μετέχοντες. Ερμηνεύονται επίσης οι σκηνοθετικές επιλογές του ποιητή, η ανατρεπτική παρουσίαση τελετουργικών συμβάσεων διαφορετικών χρονικών περιόδων ή η παρωδιακή ανακατασκευή ορισμένων στοιχείων τους από τον Καβάφη. Αναφορικά με ορισμένες καβαφικές τελετές, ο Γ. Σεφέρης εύστοχα επισημαίνει πως «μας κάνουν να αισθανόμαστε την καταστροφή που υποβόσκει», ενώ ο Γ. Π. Σαββίδης υπογραμμίζει πως συνιστούν δράματα των οποίων «τόσο η ύβρις όσο και η κάθαρση υπονοούνται» και πως κατά τη σκηνοθεσία τους γίνονται εμφανείς αρκετές φορές «θυμικές παραφωνίες». Τέλος, διερευνώνται οι διασταυρώσεις που επιτελούνται ανάμεσα στις προβαλλόμενες τελετουργικές δομές, οι οποίες αφομοιώνονται από τις εκάστοτε κοινωνικές ομάδες και αντανακλώνται ακόμη και στους αισθητικούς τρόπους επικοινωνίας. Δεδομένου μάλιστα ότι οι τελετουργίες συνιστούν συχνά αντικείμενο της καλλιτεχνικής έκφρασης, κυρίως της ποιητικής, της δραματικής ή της εικαστικής, σχολιάζεται ακριβώς αυτή η διάδραση μεταξύ τέχνης και τελετουργίας που συντελείται στην καβαφική ποίηση ή προβάλλεται μέσω αυτής.

Κωστίου, Κατερίνα.

Η ταυτότητα του αφηγητή και η προδοσία του Δημάρατου

Το ποίημα "Ο Δημάρατος" (1904, 1911, 1921) έχει θεωρηθεί ένα από πιο "δύσκολα" ποιήματα του Καβάφη, όσον αφορά την ποιητική σύλληψη, αλλά και τη δυνατότητα μιας "καθαρής" ερμηνείας. Η φιλολογική κριτική έχει διατυπώσει την άποψη ότι η επιλογή του θέματος και η εκφραστική γυμνότητα με την οποία αυτό τίθεται διαμορφώνουν τους όρους ενός αινίγματος στο οποίο ο αναγνώστης καλείται να δώσει τη δική του απάντηση. Η εσωτερική πάλη και η αμφιθυμία του πρωταγωνιστή είναι τα σημεία όπου έχουν εστιασθεί οι ερμηνευτικές απόπειρες που έχουν κατατεθεί ως σήμερα. Ωστόσο, ένα σημαντικό στοιχείο το οποίο δεν απασχόλησε ιδιαίτερα την έρευνα είναι το προσωπείο του αφηγητή. Δεξιοτέχνης στην επινόηση και τον χειρισμό αφηγητών, ο Καβάφης έχει να επιδείξει πολύτροπη κλίμακα αφηγηματικών προσωπείων, τα οποία είναι καθοριστικά για την ερμηνεία της ποίησής του. Το αφηγηματικό προσωπείο του "νέου σοφιστή" ο οποίος ανταποκρίνεται στην πρόταση του Πορφύριου να "εκφράσει" πρώτα και έπειτα να "αναπτύξει ρητορικώς" το θέμα, τον Χαρακτήρα του Δημαράτου, είναι εξαιρετικά κρίσιμο για την ερμηνεία του ποιήματος. Μια ανάγνωση της ρητορικής του ποιήματος σε συνδυασμό με την ταυτότητα του αφηγητή μπορεί να προσφέρει, πιστεύω, μια στέρεα ερμηνεία του ποιήματος. Είναι αυτονόητο ότι η αναφορά στον Νεοπλατωνικό Πορφύριο αποτελεί μέρος της ταυτότητας του αφηγηματικού προσωπείου. Τα ελάχιστα σωζόμενα αποσπάσματα από το έργο του Πορφύριου εξηγούν επαρκώς την καβαφική επιλογή του νέου σοφιστή --και ευλόγως μαθητή ή, έστω, ομοϊδεάτη του Πορφύριου-- ως αφηγητή στο συγκεκριμένο ποίημα και δίνουν μια πρώτη έμμεση απάντηση στο βασικό ερώτημα που θέτει το ποίημα (και στην απάντηση του οποίου επικεντρώθηκε και η έρευνα: Ποιος είναι ο Χαρακτήρ του Δημαράτου; Μέσα από την προοπτική του αφηγηματικού προσωπείου η απάντηση που καλείται να δώσει ο (υποψιασμένος) αναγνώστης στο παραπάνω ερώτημα είναι μέρος του παιχνιδιού που τόσο καλά γνωρίζει να "στήνει" ο Αλεξανδρινός φέρνοντας αντιμέτωπες την ιστορία και την τέχνη.

Δρακόπουλος, Αντώνης.

Ο Ελληνισμός στο Έργο του Σεφέρη και του Καβάφη

Δεν χωρεί αμφιβολία πως ο ελληνισμός παίζει σημαντικό ρόλο στο έργο του Σεφέρη και του Καβάφη. Οι δύο ποιητές ξεκινούν μάλιστα από μια παραπλήσια αφετηρία, υποστηρίζοντας πως η έννοια αυτή δεν είναι στατική, αλλά ένας ζωντανός οργανισμός, ο οποίος συνεχώς μεταβάλλεται, ανανεώνεται και εμπλουτίζεται με νέα στοιχεία. Από 'κει και πέρα, όμως, η προσέγγισή τους διαφέρει ριζικά. Στην περίπτωση του Σεφέρη, εκείνο που μπορεί να εγγυηθεί την ταυτότητα του λόγου είναι η ιθαγένεια του υποκειμένου γραφής και η γλώσσα. Η πολιτισμική γεωγραφία του σεφερικού τοπίου εστιάζεται έτσι στον ελλαδικό χώρο, αντλεί αναφορές από την αρχαία Ελλάδα και χρησιμοποιεί ως πρότυπο τη δημοτική παράδοση. Αντίθετα, στην περίπτωση του Καβάφη οι αναφορές στον ελλαδικό χώρο σχεδόν απουσιάζουν. Το φαντασιακό του πεδίο περιλαμβάνει ποικίλα κέντρα, όπως η Αλεξάνδρεια, η Αντιόχεια, η Βυρηττός, η Συρία, κλπ, τα οποία βρίσκονται εκτός Ελλάδος. Η ματιά του στρέφεται στην ελληνιστική περίοδο, ενώ σταθερό σημείο αναφοράς αποτελεί η λόγια παράδοση. Γι' αυτό το λόγο ίσως στο έργο του κυριαρχούν οι πολιτισμικές επιμιξίες και οι αλληλοεπιδράσεις. Η πολιτισμική του γεωγραφία είναι κατά συνέπεια ένας χώρος στον οποίο η ταυτότητα συνεχώς διακυβεύεται· μια ταυτότητα με την οποία δεν γεννιέται κανείς, αλλά που την κερδίζει κατά τη διάρκεια της ζωής του. Από την απόσταση που χωρίζει τις δύο αυτές προσεγγίσεις προκύπτει ένας γόνιμος προβληματισμός, που θα μπορούσε να μας βοηθήσει να ξαναστοχαστούμε ζητήματα ταυτότητας. Αποτελούν οι προτάσεις αυτές απλώς διαφορετικές εκδοχές της ελληνικής ταυτότητας ή θα μπορούσαν να αναχθούν σε ένα ευρύτερο πλαίσιο; Πώς είναι δυνατόν να είναι διαφορετικές και ταυτόχρονα ανγνωρίσιμες από τρίτους ως προσδιορισμοί που παραπέμπουν στην ίδια ταυτότητα; Πώς μια ταυτότητα μεταβάλλεται με την πάροδο του χρόνου, αλλά παράλληλα παραμένει διακριτή και αναγνωρίσιμη; ή ακόμη πώς είναι δυνατόν να συνδυάζει ταυτόχρονα την ομοιότητα και τη διαφορά; Η εισήγηση, με βάση τη σύγκριση της σεφερικής και της καβαφικής πρότασης, θα επιχειρήσει να διαμορφώσει ένα θεωρητικό πλαίσιο για να αντιμετωπίσει τα παραπάνω ερωτήματα. Το θεωρητικό αυτό πλαίσιο εδράζεται στη διάκριση των ταυτοτήτων σε δύο βασικές κατηγορίες: α) «δυνητικές» ταυτότητες και β) «επιλεκτικές» ή «πρακτικές» ταυτότητες. Η πρώτη κατηγορία παραπέμπει σε μια δεξαμενή αξιών, βιωμάτων και πολιτισμικών πρακτικών στην οποία επισωρεύονται όλα αυτά που παράγει ο χρόνος. Πρόκειται για ένα εν δυνάμει πολιτισμικό πεδίο που περιλαμβάνει αυτό που έχει ήδη υπάρξει, αλλά και αυτό που συνεχίζει να παράγεται από άτομα που συμμετέχουν στο συγκεκριμένο πολιτισμικό πεδίο. Τη στιγμή που συνδέεται με το χρόνο, το πεδίο αυτό δεν ακινητοποιείται σε ένα δεδομένο σημείο, αλλά συνεχώς μεταμορφώνεται και διευρύνεται με την προσθήκη νέων αντιλήψεων, αξιών και πολιτισμικών πρακτικών. Από τη δεξαμενή αυτή ένα δεδομένο άτομο αντλεί επιλεκτικά συγκεκριμένες πολιτισμικές πρακτικές και παραστάσεις και κατ' αυτόν τον τρόπο αποκρυσταλλώνει τη δική του ταυτότητα. Δύο διαφορετικά άτομα ενδέχεται, βέβαια, να αντλούν διαφορετικά στοιχεία από το ίδιο πολιτισμικό κεφάλαιο, ή ακόμη να συνδυάζουν στοιχεία από δύο διαφορετικά πολιτισμικά πεδία, και συνεπώς να αποκρυσταλλώνουν διαφορετικές ταυτότητες, οι οποίες όμως, παρά τη διαφορά τους είναι αμοιβαία αναγνωρίσιμες. Τούτο ασφαλώς σημαίνει πως ο αριθμός των πιθανών συνδυασμών, και κατ' επέκταση ο αριθμός των ατομικών ταυτοτήτων, είναι σχεδόν απεριόριστος.

Παπακυριακού, Ειρήνη.

Ο Στράτης (Θαλασσινός) στο έργο του Γιώργου Σεφέρη: Η αναζήτηση μιας ελληνικής ταυτότητας

Στην παρούσα ανακοίνωση θα αναφερθώ στο ζήτημα της αναζήτησης της ελληνικής ταυτότητας στο πλαίσιο του έργου –ποιητικού και πεζού– του Γιώργου Σεφέρη. Σαφώς και δεν πρόκειται για μια σφαιρική ανάπτυξη του συγκεκριμένου θέματος, αλλά αποκλειστικά για την αναζήτησή της μέσω του προσωπείου του Σεφέρη –δύσκολα μπορεί να θεωρηθεί ολοκληρωμένος χαρακτήρας– του Στράτη (Θαλασσινού). Ως γνωστόν ο Σεφέρης χρησιμοποιεί ήδη από το 1926 –όταν πρωτοξεκίνησε να γράφει το αφήγημά του Έξι νύχτες στην Ακρόπολη– το προσωπείο του Στράτη (αργότερα στο ποιητικό έργο του αποκτά και το επώνυμο Θαλασσινός. Όπως αναφέρει και ο ίδιος στα ημερολόγιά του η σύλληψη αυτή ολοκληρώνεται γύρω στο 1932, με το τέλος της συγγραφής της Στέρνας). Ο Στράτης δεν αποτελεί έναν λογοτεχνικό χαρακτήρα, αλλά έναν τρόπο θεώρησης και αφήγησης των πραγμάτων γύρω του, ωσάν και ο ποιητής να εναλλάσσει δύο φωνές. Ο Στράτης παρατηρεί τον κόσμο γύρω του, εκφέρει γι' αυτόν τη δική του αυτόνομη άποψη και προωθεί μια ερμηνευτική προσέγγιση της εκάστοτε περιβάλλουσας πραγματικότητας. Στην περίπτωση του αφηγήματος, αναφέρεται κυρίως στην ελληνική ταυτότητα, και πρωτίστως της αθηναϊκής αστικής τάξης, στην περίοδο του μεσοπολέμου, ειδικότερα δε μετά την Μικρασιατική εκστρατεία, και συγκεκριμένα στην Αθήνα – ελάχιστα επίσης στην επαρχία. Στο ποιητικό, ωστόσο, έργο του ο Σεφέρης (βάσει και των ημερολογιακών καταγραφών του) χρησιμοποιεί τον Στράτη ως άλλον Οδυσσέα, να βιώνει τη θλίψη της νοσταλγίας, αποκομμένος και μόνος, να αναζητά στο παρελθόν κάποια σημάδια της προσωπικής πια ταυτότητάς του, η οποία σαφώς και περνάει μέσα από κάποια ελληνικά στοιχεία. Ευρισκόμενος και ο ίδιος ο ποιητής εκτός ελληνικών συνόρων, μοιάζει να αναψηλαφεί το ζήτημα του προσδιορισμού της ελληνικής ταυτότητας, ανατρέχοντας στον μύθο, στα αρχαία κείμενα, στην πηγή. Το ποιητικό αυτό έργο περιλαμβάνει ρητές αναφορές στον Στράτη / Οδυσσέα αρχικά στο Τετράδιο γυμνασμάτων, όπου μια σειρά από ποιήματα περιγράφουν τον Στράτη Θαλασσινό ή αποδίδονται σε αυτόν. Εν συνεχεία, δύο ποιήματα του Ημερολογίου καταστρώματος Β' αναφέρονται εκτενώς στον εκτός συνόρων Στράτη / Οδυσσέα. Τέλος, ο Στράτης επανεμφανίζεται στο ανολοκλήρωτο πια πεζό του Σεφέρη, το οποίο κυκλοφόρησε το 2007, με τίτλο Βαρνάβας Καλοστέφανος. Στο ίδιο το «τελικό» κείμενο, όπως και εκδόθηκε, βέβαια ο Στράτης ονομάζεται ήδη Σταύρος, ενώ και ο ίδιος ο τίτλος του πεζού ήταν αρχικά Ο Στράτης Θαλασσινός στην Κύπρο. Και σε αυτό το αποσπασματικό κείμενο διαφαίνονται κάποια στοιχεία που αφορούν και πάλι την ανησυχία ως προς την ελληνικότητα, σε σχέση όμως με τα δεδομένα της δεκαετίας του 1950 στην Κύπρο, λίγο πριν αρχίσει ο αντιαποικιακός αγώνας. Στόχος της ανακοίνωσης θα είναι να παρουσιάσει με επιλεγμένα αποσπάσματα τα σημεία τα οποία υποστηρίζουν εντονότερα τη διάθεση του επαναπροσδιορισμού της ελληνικής ταυτότητας, όπως αυτή εκφράζεται διαμέσου του Στράτη στα διαφορετικά κείμενα του Γιώργου Σεφέρη.

Chiotis, Theodoros.

Resisting Subsumption: Autobiographical discourse as thought experiment in George Seferis' *Μέρες*

In my paper I would like to investigate how autobiographical discourse often functions as a thought experiment in George Seferis' Μέρες and his only complete novel Εξι Νύχτες στην Ακρόπολη. Autobiographical discourse far from being a self-referential writing prone to impasses should be considered in Seferis' case as fertile ground wherein memory is a function effecting becomings as delineated in the writings of French philosopher Gilles Deleuze. In the discussion concerning the practice of autobiographical discourse in George Seferis' case I am going to make use of the mathematical theory of submanifolds as it seems a particularly useful model: autobiographical discourse might be viewed as a submanifold embedded in the flow of texts (fragmentary diary entries, novel) which forms the self. The act of keeping a diary is an expression of a topology wherein the speaking self, the enunciating self is at any given moment the sum of certain elements (e.g. Stratis Thalassinos); these elements are the subsets of another distinct process of self-contemplation and self-construction. The memory function driving the narrative of Μέρες and Εξι νύχτες στην Ακρόπολη often seems to be independent of a self or to doubt the self as a unified construct: the memory function in the autobiographical prose of Seferis often does not a priori refer to a specific self, creating a rhizome-self in the process. Memory in Μέρες and Εξι νύχτες στην Ακρόπολη does not have a recollecting function but rather a creative, evocative function. The self in Seferis is often nothing more than a set of events and facts embedded within the topography of a fluid subjectivity; the self often resists sublimation into the topography of this fluid, ever-changing subjectivity. The self in Μέρες and Εξι νύχτες στην Ακρόπολη is the self that not only lives through thought but a self that experiments with the very processes that produce it: a self that is a thought experiment in itself.

Μύστακας, Ελευθέριος & Τσοτσορού, Αλίκη.

Ταυτότητες της θάλασσας στην ποίηση και τη ζωγραφική της γενιάς του 1920: Πορφύρας, Ουράνης - Οικονόμου, Λύτρας

Η παρουσία της θάλασσας στο έργο των Ελλήνων ποιητών της γενιάς του 1920 αποτελεί ένα φαινόμενο με αξιοσημείωτη έκταση. Οι εικόνες της θάλασσας ταυτίζονται σε μεγάλο βαθμό με την αφομοίωση και την απεικόνιση των μηνυμάτων του κινήματος του συμβολισμού, τα οποία δέχτηκαν οι Έλληνες ποιητές. Ο συμβολισμός φαίνεται να έχει ιδιαίτερη απήχηση στο έργο των ποιητών αυτής της γενιάς, η επιρροή του αναδεικνύεται ιδιαίτερα δημιουργική. Στο επίπεδο των θαλασσινών αναπαραστάσεων ο συμβολισμός απεικονίζεται μέσω ποιημάτων τα οποία χαρακηρίζονται από το spleen, από μια εν γένει βαθιά μελαγχολική διάθεση. Το είδος αυτό της ποιητικής ατμόσφαιρας χαρακτηρίζει κατεξοχήν ποιητές όπως ο Λάμπρος Πορφύρας και ο Κώστας Ουράνης, στο έργο των οποίων κυριαρχούν οι θαλασσινές εικόνες: η θάλασσα αποτελεί πεδίο φυγής, ταξιδιού, ονειρικής αναπόλησης και τόπο απολύτως εξιδανικευμένο. Ανάλογο φαινόμενο παρατηρούμε και σε Έλληνες ζωγράφους της ίδιας γενιάς όπως ο Νίκος Λύτρας και ο Μιχάλης Οικονόμου, επηρεασμένους από το έργο των Ευρωπαίων συμβολιστών. Στο έργο των καλλιτεχνών αυτών η θάλασσα καταλαμβάνει ανάλογη θέση με αυτή που έχει στο έργο των ποιητών, ως τόπος συγκινήσεων, χώρος ταξιδιών και αναπολήσεων. Η έμφαση των ποιητών αλλά και των ζωγράφων στην παρουσία της ίδιας της θάλασσας αλλά και στον κόσμο των πλοίων και των ναυτικών, καθώς και στην αναπόληση του ταξιδιού που αρχίζει ή τελειώνει, μας οδηγεί στην αντίληψη της θάλασσας ως πλαισίου εντός του οποίου συντελείαι η απομάκρυνση από τη σταθερότητα και την προστασία της στεριάς. Το spleen του κινήματος των συμβολιστών, η έντονη μελαγχολία που αποδίδεται μέσω των εικόνων των ποιημάτων και των χρωματικών και μορφικών απεικονίσεων των ζωγράφων, ταυτίζεται στους συγκεκριμένους ποιητές και ζωγράφους με τη θαλασσινή ταυτότητα του Έλληνα, που ως ναυτικός αλλά και ως καλλιτέχνης και ποιητής, πάντα ταξιδεύει.

Βογιατζόγλου, Αθηνά.

Η ανάδυση της ποιητικής ταυτότητας μέσα από την παρωδία και την αυτοπαρωδία: Η περίπτωση του Ναπολέοντος Λαπαθιώτη

Δεδομένου ότι η παρωδία, εννοούμενη με τη νεότερη, διευρυμένη έννοιά της, υπερβαίνει τη μίμηση και τη διακωμώδηση και γίνεται μία με κριτική απόσταση δημιουργική ανασύνθεση του στόχου της αλλά και ένας απελευθερωτικός τρόπος με τον οποίο μπορεί ο παρωδών συγγραφέας να χειριστεί τη λογοτεχνική κληρονομιά, θα λέγαμε ότι κάθε παρωδία αποκαλύπτει, κάτω από το ένδυμα ενός ξένου λογοτεχνικού τρόπου, πλευρές της ποιητικής του δημιουργού της. Στο πλούσιο και σε μεγάλο βαθμό ανεξερεύνητο πεδίο της νεοελληνικής παρωδίας των τελευταίων δύο αιώνων ξεχωρίζει για το ενδιαφέρον της η περίπτωση του Ν. Λαπαθιώτη, ο οποίος συνέθεσε, την περίοδο του Μεσοπολέμου, έντεκα παρωδίες προγενέστερων, σύγχρονων και νεότερών του λογοτεχνών (Κ.Π.Καβάφη, Κωστή Παλαμά, Άγγελου Σικελιανού, Κωνσταντίνου Χατζόπουλου, Maurice Maeterlinck, Λορένζου Μαβίλη, Κ.Γ.Καρυωτάκη, Νίκου Καββαδία, Αναστάσιου Δρίβα, Ανδρέα Εμπειρίκου και Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη), καθώς και μία αυτοπαρωδία. Τα κείμενα αυτά έχουν κατά καιρούς χαρακτηριστεί ως "μιμήσεις" και ελάχιστα έχουν απασχολήσει τους μελετητές. Ο Σωτήρης Τριβυζάς, ο μόνος που τα εξέτασε συστηματικότερα, κάνει λόγο για τεχνικά και υφολογικά άψογες μιμήσεις που "ακόμα και ο πιο υποψιασμένος αναγνώστης δεν θα δίσταζε να αποδώσει στους 'ποιητές' τους", ενώ θεωρεί ότι μόνο τρεις από αυτές (εκείνες για Καββαδία, Δρίβα και Εμπειρίκο) "ολισθαίνουν στην παρωδία", εκφράζοντας την ομολογημένη αποδοκιμασία του Λαπαθιώτη για τον ποιητικό μοντερνισμό. Ωστόσο, εξίσου αιχμηρά -αν και διακριτικότερα- παρωδιακές είναι και οι αναπλάσεις που επιχειρεί ο Λαπαθιώτης της ποίησης του Παλαμά και του Σικελιανού. Σατιρίζοντας την ιδεολογική πολυμέρεια και τον ρητορικο ιδεαλισμό του πρώτου καθώς και το ενιστικό όραμα και την αρρενωπή ρωμαλεότητα του δεύτερου, ο Λαπαθιώτης κρατά κριτική απόσταση όχι μόνο από τις ποιητικές εξελίξεις της δεκαετίας του '30 αλλά και από κατακυρωμένα ποιητικά μεγέθη της παραδοσιακής ποίησης που διόλου δε ταίριαζαν στη δική του, καβαφική θα λέγαμε, ιδιοσυγκρασία. Δεν υπάρχει,πάντως, αμφιβολία ότι η παρωδία του για το Εμπειρίκο είναι η πιο απροκάλυπτα επικριτική και σατιρική, καθώς στοχεύει στην καταδίκη του υπερρεαλιστικού εγχειρήματος και του ίδιου του Εμπειρίκου, που τρία χρόνια πριν, το 1935, είχε επιχειρήσει να μυήσει στο πρωτοποριακό αυτό κίνημα το αθηναϊκό κοινό με τη γνωστή διάλεξή του στη Λέσχη Καλλιτεχνών. Κινούμενες από τη γκροτέσκα παραμόρφωση μέχρι την ευρηματική ανάπλαση του στόχου τους, οι παρωδίες του Λαπαθιώτη συμπυκνώνουν πολλές από τις αισθητικές και κριτικές τοποθετήσεις του, αποκαλύπτουν την οπτική του για την ποιητική παράδοση, την ποίηση της γενιάς του αλλά και εκείνην της γενιάς του '30 και ορίζουν, εντέλει, το στίγμα του ως ποιητή.

Στέφου, Λουκία.

Ναπολέων Λαπαθιώτης: ποιητής και πεζογράφος

Τι προσδιορίζει την ταυτότητα ενός λογοτέχνη, πέρα από την αξιολόγηση του έργου του; Και πώς θα χαρακτήριζε κανείς ένα λογοτέχνη που γράφει και ποιητικό και πεζό λόγο; Κι αν θεωρείται ποιητής, είναι ο αριθμός των έργων του που τον κατηγοριοποιεί ανάμεσα στους ποιητές, ή ο τρόπος που χειρίζεται τον λόγο, ακόμη και όταν γράφει πεζογραφία; Είναι εν τέλει διακριτή και αναγκαία η ταυτότητα στη λογοτεχνία; Αν έχουμε προσδώσει την ταυτότητα του ποιητή στον Ναπολέοντα Λαπαθιώτη, πόσο τον γνωρίζουμε από τα πεζογραφήματά του; Το "Παραμύθι" και "ο Τυχερός" είναι δύο ανέκδοτα πεζά του Ν. Λαπαθιώτη, ενυπόγραφα και αυτόγραφά του, που ο ίδιος λίγο πριν από τον θάνατό του (Ιανουάριος του 1944), δώρισε σε ένα φίλο του, το όνομα του οποίου δεν είναι γνωστό. Ο φίλος του αυτός, ποιητής και ο ίδιος, χάρισε με τη σειρά του τα χειρόγραφα, λίγο πριν πεθάνει, στον Νίκο Ακριβούση. Το πιθανότερο είναι πως αυτή η "δωρεά" συνέβη γύρω στο 1970, όπως θυμούνται οι φίλοι του, στους οποίους πλέον έχουν περιέλθει: ο Νίκος Ακριβούσης τα δώρισε στην Ειρήνη Καπετανάκη, η οποία και μου έκανε γνωστή την ύπαρξή τους. Και στα δύο κείμενα, ο ποιητής υιοθετεί τον ρόλο του παντογνώστη αφηγητή, εναλλάσσοντας πρωτοπρόσωπη αφήγηση και διάλογο. Στο "Παραμύθι", κυριαρχεί ο αφηγητής, ο οποίος απευθύνεται σε ένα παιδί και του αφηγείται ένα ταξίδι "στη χώρα της Μεγάλης Ουτοπίας, τη μεγάλη χώρα της Χιμαίρας, που ο καθένας πασκίζει να τη βρει, αλλά κανένας άλλος δεν τη φτάνει, μόνο το Παιδί κι' ο Ποιητής..." "Ο Τυχερός" είναι ένα κείμενο, στο οποίο ο ήρωας, μετά από κατατρεγμό και συμφορές, φευγαλέα αντιμετωπίζει την ανέλπιστη και μυστηριώδη εύνοια της μοίρας, για να καταλήξει σε μεγαλύτερο αδιέξοδο και να εξαφανιστεί, μέχρι που ο αφηγητής θα αποκαλύψει στο ακροατήριό του: "Ναι, τον βρήκαν, τον βρήκαν, φυσικά! Πώς ήταν δυνατόν να μην τον βρουν! ξαναείπε μελαγχολικά ο άνθρωπος με τα χρωματιστά γυαλιά. Αλλά πώς τον βρήκαν, δε ρωτάτε: τον βρήκαν κρεμασμένο σ' ένα δέντρο..." Όταν ολοκληρώσει κανείς την ανάγνωση των δύο αυτών πεζών, αναρωτιέται: Αν και το "Παραμύθι" και "ο Τυχερός" δεν έκλειναν με την υπογραφή " Ναπολέων Λαπαθιώτης", θα μας ήταν ευαπόδεικτη η ταυτότητα του δημιουργού; Και αν δεν χρησιμοποιήσουμε την ταύτιση της γραφής για να τον αναγνωρίσουμε, ποια χαρακτηριστικά του ανιχνεύονται στα δύο αυτά κείμενα; Είναι η απτή και συγκεκριμένη απογοήτευσή του, όπως προκύπτει μέσα κι από τα δύο κείμενα, ίδιον του πεζογράφου ή του ποιητή; Πέρα από τη λέξη και τη χρήση της, τη δομή και τη στίξη, που προσδίδουν στα κείμενα έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα και ρυθμό, είναι πολύ γοητευτικό να ανιχνεύει κανείς τον ποιητή μέσα στον πεζό λόγο και να αναγνωρίζει την ταυτότητα ή τις ταυτότητές του ως δημιουργού.

Δημουλή, Αγγελική.

Ρώμος Φιλύρας: ηδυόνειρο και πραγματικότητα, ταυτότητα και μη ταυτότητα στο πεζό «Ο Θεατρίνος της ζωής» και στο ποίημα «Ο Πιερρότος»

Ρώμος Φιλύρας : ηδυόνειρο και πραγματικότητα ,ταυτότητα και μη ταυτότητα στο πεζό « Ο Θεατρίνος της ζωής » και στο ποιήμα « Ο Πιερρότος ». Μέσα από τα προααφερθέντα έργα του ποιητή και πεζογράφου Ρώμου Φιλύρα (1888-1942) θα προσπαθήσουμε να αποδώσουμε την κλιμακωτή ύφανση αλλά και την ταυτόχρονη κατάρρευση-καταστροφή της ατομικής του κοινωνικής και σεξουαλικής ταυτότητας (ενδεικτικά αναφέρουμε οτι το αφήγημα ο θεατρίνος της ζωής ακουλουθεί τη γραμμική χρονολογική διάταξη μιας βιογραφίας με υπότιτλους : « ανφάν γκατέ » , « μαθητής» , « νέος », « κοσμικός », « αυτοκτόνος» , « το κορό »). Οι συλλογισμοί και οι σκέψεις που προεξαγγέλλει συνοπτικά στο ποιήμα ο Φιλύρας, στο πεζό κομματιάζονται δημιουργώντας μια παρουσίαση που ουδέποτε θα ονοματιζόταν ρεαλιστική ή εσωτερικής συνοχής. Ο ποιητής υιοθετώντας το ρόλο του του παντογνώστη αφηγητή αποπροσωποποιείται από το σώμα των κειμένων του και πραγματοποιεί αυτό που στην ψυχανάλυση καλείται « μετάθεση » κάνοντας τους εν δημιουργία χαρακτήρες να αποτελούν κατακερματισμένα κομμάτια του ίδιου Εγώ (του ποιητή) και να εκπροσωπούν τα διάφορα στάδια της ψυχοσυνθετικής του ταυτότητας και ως εν δυνάμει ψυχογραφικά υποκείμενα να την ανατρέπουν βαθμιαία. Αυτή η ύφανση και η ταυτόχρονη αναίρεση της κοινωνικοσεξουαλικής ταυτότητας του Φιλύρα στα προς μελέτη κείμενα, επιστεγάζεται κάτω από τον κοινό παρονομαστή της δυσφορικής του πραγματικότητας η οποία ταυτίζεται με το παρόν και βιώνεται ως αδυναμία προγραμματικής διαφυγής και αφήνοντας ως μόνη οδό την ουτοπική κατασκευή μιας ηδυονειρικής πραγματικότητας ή αλλιώς ενός πραγματικού ηδυονείρου με ουτοπικές επίπλαστες βάσεις που θα ταυτιστεί με το πολυπόθητο αντικείμενο (έρωτας - γυναίκα –αγάπη- κοινωνική καταξίωση και αναγνώριση). Στόχος λοιπόν θα είναι να παρουσιαστούν οι παραπάνω παράμετροι με επαρκή παραδείγματα καθώς και να αποδειχθεί οτι σε έναν πιθανολογικό διαχωρισμό παρόν –παρελθόν- μέλλον η αξιακά υφασμένη ταυτότητα του ποιητή καθιστά ευφορικό το παρελθόν και το μέλλον και καταστροφικά μη ευφορικό το παρόν.

Τσούπρου, Σταυρούλα.

Η Φυσιογνωμική ως ταυτοδοτικό εργαλείο στην πεζογραφία της Γενιάς του ’30 και εντεύθεν: παραδειγματική ανίχνευση προθέσεων και (συνειδητών) πραγματώσεων στην “κατασκευή” των λογοτεχνικών ηρώων και ηρωίδων

Σύμφωνα με την θεωρία τής «Φυσιογνωμικής» (γνωστή ήδη από τον Αριστοτέλη, στον οποίο αποδίδεται το έργο Φυσιογνωμική), η ψυχοσύνθεση και ο πνευματικός κόσμος του ανθρώπου καθρεφτίζονται στα χαρακτηριστικά του προσώπου του και, δευτερευόντως, στη σωματική του διάπλαση. Όπως επισημαίνει και η Αθηνά Βογιατζόγλου, στην «Εισαγωγή» της έκδοσης του αφηγήματος Η Τασσώ του Αχιλλέα Λεβέντη, η Φυσιογνωμική πήρε στα τέλη του 18ου αιώνα διαστάσεις (ψευδο)επιστημο-νικής μεθόδου με το έργο τού Λάβατερ Physiognomische Fragmente (1775-78) και έκτοτε η εφαρμογή της από τους Ευρωπαίους πεζογράφους πύκνωνε συνεχώς, για να φτάσει στο απόγειό της στην δεκαετία του 1860. Στον ελληνικό χώρο, λοιπόν, το μυθιστόρημα του Αχιλλέα Λεβέντη (1857) ίσως και να μπορούσε να θεωρηθεί πρωτοποριακό, εφόσον διαπιστώνεται από την μελετήτρια η υιοθέτηση εκεί της αριστοτελικής αντίληψης για την αλληλεξάρτηση σώματος και ψυχής (αλλά όχι απαραίτητα και η υιοθέτηση της ευρύτερα καθιερωμένης σωκρατικής αντίληψης τού «καλός κ’ αγαθός») και η συνακόλουθη εφαρμογή των αρχών τόσο της Φυσιογνωμικής όσο και της Παθογνωμικής, η οποία, σύμφωνα με την διάκριση του Λάβατερ, μελετά τα κινούμενα ανθρώπινα χαρακτηριστικά, αυτά, δηλαδή, που καθορίζονται από τα ανθρώπινα πάθη. Το γεγονός ότι η Φυσιογνωμική αντιμετωπίζεται σήμερα από κάποιους ως ιστορικό και μόνον θέμα δεν εμποδίζει κλάδους όπως η Εγκληματολογία ή ακόμα και η Ψυχολογία να την θεωρούν ως έγκυρο διαγνωστικό εργαλείο και άρα να δικαιολογούν και από επιστημονικής πλευράς, και όχι μόνον μυθοπλαστικής, την χρησιμοποίησή της στην Λογοτεχνία ως εργαλείου ταυτοδοτικού, δηλαδή, ως εργαλείου που συνεισφέρει στην κατασκευή της ταυτότητας ενός ήρωα ή μιας ηρωίδας. Ως προς την σωματική διάπλαση, πιο συγκεκριμένα, των λογοτεχνικών ηρώων και ηρωίδων, η έρευνα έχει καταλήξει σε ενδιαφέροντα συμπεράσματα, όχι πάντα, βέβαια, μέσα από την προοπτική της Φυσιογνωμικής (βλ. π.χ. στα Πρακτικά του XVIII Συνεδρίου των Γαλλόφωνων Ελληνιστών, Le corps dans la langue, la littérature, l’ histoire, les arts et les arts du spectacle), ενώ και οι ίδιοι οι συγγραφείς έχουν κάποιες φορές καταθέσει τις απόψεις τους σχετικά με την Φυσιογνωμική των Χαρακτήρων τους. Για αυτούς ακριβώς τους συγγραφείς, το έργο Les Temperaments (1926) του Leon Mac Auliffe υπήρξε οπωσδήποτε μια σημαντική ενθάρρυνση, αν όχι (για κάποιους) η βάση τού στοχασμού και της μυθοπλαστικής δημιουργίας τους. Η εδώ περιγραφόμενη Ανακοίνωση προτίθεται να ανιχνεύσει τις «φυσιογνωμικές» προθέσεις και πραγματώσεις (αν υπήρξαν) ορισμένων από τους νεοέλληνες πεζο-γράφους, οι οποίοι είχαν εκδώσει τα πρώτα έργα τους πριν το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα και οι οποίοι θέλησαν να αξιοποιήσουν τα συμπεράσματα της Φυσιογνωμικής άμεσα ή έμμεσα (δηλαδή, μέσα από τις αναγνώσεις κειμένων άλλων πεζογράφων).

Βλαβιανού, Αντιγόνη.

Μ. Καραγάτσης – Romain Gary. Όταν η πολυώνυμη φαντασία συναντά μια ψευδώνυμη πραγματικότητα

Το ότι το έργο και των δύο συγγραφέων μαρτυρεί εντατική πεζογραφική δημιουργία, που δεν υπήρξε πάντοτε «ισοϋψής» (Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος) –σε βαθμό να τους προσάψουν προχειρότητα ή ατημελησία, ενίοτε– συνιστά μια ταυτότητα (με τη σημασία της πλήρους σύμπτωσης) όχι απολύτως σημαντική. Πλην όμως, το «συναίσθημα της αποξένωσης» (Β. Αθανασόπουλος), που αποτελεί σταθερό μοτίβο της πεζογραφίας του Μ. Καραγάτση (1908-1960), σε συνδυασμό με το συγγενές «θέμα του νόθου γιου», το οποίο ανιχνεύεται ήδη στα πρώτα νεανικά διηγήματά του, παραπέμπουν ευθέως σε πραγματικά βιώματα του Romain Gary (1914-1980): νόθος γιος αγνώστου πατρός, φτωχός «κοζάκος, λίγο Τάταρος και κατά το ήμισυ Εβραίος», ο έφηβος Roman καταφθάνει το ’28 στη Νίκαια της Γαλλίας, αναζητώντας την τύχη του ως αλλόθρησκος και αλλόγλωσσος πάροικος (μιλάει ρωσικά, ιουδαϊκά, πολωνικά και λίγα γαλλικά με τη ρωσίδα μητέρα του, πρώην ηθοποιό στο Γαλλικό θέατρο της Μόσχας). Δεδομένου, δε, ότι τα τρία πρώτα μυθιστορήματα του Μ. Καραγάτση (Ο συνταγματάρχης Λιάπκιν – 1933, Η Χίμαιρα – 1936, Ο Γιούγκερμαν – 1940) εντάσσονται σε ένα γενικότερο κύκλο, που φέρει τον επίτιτλο "Εγκλιματισμός κάτω από τον Φοίβο" και πραγματεύεται τα ψυχολογικά και κοινωνικά προβλήματα της προσαρμογής αλλοεθνών σε μια ξένη γη (την Ελλάδα, εν προκειμένω), νομιμοποιείται κανείς να αναρωτηθεί σε ποιο βαθμό το έργο του ενός (Καραγάτση) προκαταβάλλει τη ζωή του άλλου (Gary). Και αντιστρόφως: σε ποιο βαθμό η πολυτάραχη ιδιοσυγκρασία του νόθου εβραίου Roman Kacew – ο οποίος, το καλοκαίρι του ’40, σε ηλικία 26 χρονών, υιοθετεί το ψευδώνυμο Romain Gary (από το gari, προστακτική του ρήματος καίγομαι στα ρωσικά) και στρατεύεται οικειοθελώς στη γαλλική αεροπορία, ενώ λίγα χρόνια μετά εκδίδει το πρώτο από τα εικοσιπέντε έργα του (Ευρωπαϊκή θητεία – 1945) και, συγχρόνως, προσχωρεί στη γαλλική διπλωματική υπηρεσία – συμπυκνώνει έναν γενικό ψυχολογικό τύπο, διάχυτο στο έργο του Καραγάτση, που, μέσα από έντονες αντιφάσεις και μιαν επίμονη μοναξιά, δεν διαμορφώνει μόνο την ταυτότητα ενός εντόπιου ξένου, αλλά ενστερνίζεται και μια τραγική σύλληψη του ανθρώπινου πεπρωμένου. (Ο Gary αυτοκτονεί το 1980 σε ηλικία 66 χρονών, όπως και οι τρεις ήρωες στα προαναφερθέντα μυθιστορήματα του Καραγάτση· σ΄ ένα σημείωμά του, που βρέθηκε μετά θάνατον, αποκαλύπτει ότι ο ίδιος υπέγραφε με το ψευδώνυμο Emile Ajar, με το οποίο επίσης έγινε γνωστός και βραβεύτηκε ως συγγραφέας.) Πώς συναρμόζεται, εν τέλει, μια ταυτότητα από ετερόκλητα και ψευδή –ιδεατά ή υπαρκτά– στοιχεία και κατά πόσον είναι αληθοφανής; (374 λέξεις)

Salamina, Michele.

Ο *Κοτζάμπασης του Καστρόπυργου* και η ελληνική ταυτότητα

Ένα ενδιαφέρον μυθιστόρημα του Μ. Καραγάτση θέτει, στο πλαίσιο της Επανάστασης του 1821, την αμφισβητήσιμη μορφή ενός προσώπου που προσλαμβάνει δύο διαφορετικές ταυτότητες, αυτήν ενός Έλληνα κι αυτήν ενός Τούρκου. Πρόκειται για το μυθιστόρημα Ο Κοτζάμπασης του Καστρόπυργου (1944), πρώτο βιβλίο μίας τριλογίας που ονομάζεται Ο κόσμος που πεθαίνει, με την οποία ο συγγραφέας σκοπεύει να παρουσιάσει ένα μέρος της νεοελληνικής ιστορίας χρησιμοποιώντας πρόσωπα που έζησαν σ' αυτήν την εποχή. Το έργο, όπως έγραψε ο Γ. Χατζίνης (1944), αποτελεί την πρώτη προσπάθεια, στο πανόραμα των νεοελληνικών γραμμάτων, δημιουργίας ένα είδος γραφής που να ακολουθεί τα ίχνη των μεγάλων αφηγητών του Ρεαλισμού και του γαλλικού Νατουραλισμού (H. Balzac, E. Zola, M. du Gard, R. Rolland). Στο εν λόγω αφήγημα, το κύριο πρόσωπο, ο Κοτζάμπασης Μίχαλος Ρούσης, ζει τα γεγονότα της Επανάστασης από μια περιθωριακή άποψη: οι μορφές των μεγάλων ηρώων της εποχής ηχούν μόνο, χωρίς να περιγράφονται τα κατορθώματά τους. Αντίθετα, ο Μίχαλος Ρούσης είναι ένα πρόσωπο εντελώς αντιθετικό σε σύγκριση με αυτό των ηρώων της Επανάστασης και ζει σ' ένα κάστρο, στο Καστρόπυργο, μαζί με την νέα κι όμορφη γυναίκα του. Όταν αρχίσουν τα πρώτα γεγονότα της Επανάστασης, ο Μίχαλος στέλνεται στην Τριπολιτζά μαζί με άλλους προεστούς. Μα, όταν οι Τούρκοι τους πέρνουν σαν αιχμαλώτους, εκείνος, για να μη σκοτωθεί, αποφασίζει να γίνει μουσουλμάνος. Έτσι, χάρις στο φίλο του, τον Μουσταφάμβεη, που τον φιλοξενεί στο παλάτι του δίνοντάς του και δυο υπηρέτες, αλλαξοπιστεί, παίρνοντας ένα καινούργιο όνομα, Εσρέφμπεης, και αγοράζει μια σκλάβα που γίνεται και η καινούργια του ερωμένη. Παρά αυτήν την σημαντική αλλαγή στη ζωή του, ο Μίχαλος Ρούσης δεν φαίνεται να νιώθει ενοχή μπροστά στους άλλους Έλληνες, μα, εν μέσω των μεγάλων γεγονότων της Ελλάδας εκείνης της εποχής, αυτό που τον ενδιαφέρει είναι πάντα η προσωπική του ηδονή. Οι πράξεις και τα συναισθήματά του είναι και συνέπειες της δικής του αγάπης προς τη ζωή. Οι ειδυλλιακές εικόνες της ομορφιάς της ύπαρξης επανέρχονται τακτικά σ' όλο το έργο, και γίνονται τόσο πιο επαρκώς ζωηρές, όσο περισσότερο το πρόσωπο αισθάνεται τον κίνδυνο να τις χάσει για πάντα, όπως συμβαίνει για παράδειγμα τη στιγμή που προηγείται της αλλαγής θρησκεύματος. Έτσι, ο Έλληνας Μίχαλος Ρούσης, ενδύοντας το χαρακτήρα ενός Τούρκου μουσουλμάνου, επιτρέπει μια ενδιαφέρουσα ανάλυση των θεμάτων της εθνικής και θρησκευτικής ταυτότητας, θέτοντας στο κέντρο της αφήγησης το πρόβλημα μίας φυσιογνωμίας και της σχέσης της με την Ελληνική κοινωνία.

Caracausi, Maria.

Πώς προβάλλεται η ελληνική ταυτότητα μέσα από μια μετάφραση: Ο Νίκος Γκάτσος μεταφραστής του Αρθούρ Ρεμπώ

Πως προβάλλεται η ελληνική ταυτοτητα μέσα από μια μετάφραση Ο ΝΙΚΟΣ ΓΚΑΤΣΟΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΟΥΡ ΡΕΜΠΩ Ο Νίκος Γκάτσος (1911-1992),σημαντικός εκπρόσωπος της Γενιάς τοθ Τριάντα, είμαι γνωστός στον τομέα των Ελληνικών Γραμμάτων χάρη στο ποίημά του Αμοργός, αληθινό αριστούργημα, το οποίο προκάλεσε αρχικά μερικές αρνητικές κριτικές, αλλά σύντομα γνώρισε την ενθουσιώδη αποδοχή του λογοτεχνικού κύκλου, όπως και του αναγνωστικού κοινού. Η ιδιαίτερη δημοτικότητα που απέκτησε ο Γκάτσος οφείλεται και στα τραγούδια του (στα οποία αφιερώθηκε σχεδόν απόλυτα από τη δεκαετία του '50), που συντέλεσαν πιθανότατα στο να καταστήσουν οικεία στο πλατύ κοινό μια ποίηση δύσκολη όπως αυτή της Αμοργού. Ηδη από τη νεανική ηλικία του, ο Γκάτσος έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον για ό, τι γινόταν στην Ευρώπη, με τα καινούρια ποιητικά ρεύματα και τις νεωτεριστικές ιδέες. Γι'αυτό το λόγο, απόφασισε να μάθει ξένες γλώσσες. Έτσι, αν και αυτοδίδακτος, μετέφρασε με επιτυχία μεγάλα έργα του διεθνούς δραματολογίου, είτε κλασσικά είτε σύγχρονα (από τον Λόπε ντε Βέγα στον Ο'Νηλ, από τον Σκριμπ ως τον αγαπημένο ομότεχνό του, Φεδερίκο Γκαρθία Λόρκα), αφήνοντας σημαντικά ίχνη στα ελληνικά γράμματα κι απ'αυτή τη μεταφραστική του δράση. Με το θάνατό του ο Γκάτσος άφησε στους φίλους της ποίησής του, εκτός βέβαια από τη θλίψη για το χαμό του, μεγάλη περιέργεια σχετικά με τα κατάλοιπά του, μαζί με την ελπίδα να ανακαλύψουν, κρύμμένο ανάμεσα σ'αυτά, κανένα άλλο μαγικό ποίημα, όπως η Αμοργός. Πράγματι, στο πενιχρό αρχείο του ποιητή (το οποίο μελετώ χρόνια τώρα, με σκοπό να το δημοσιέψω), υπάρχει πολύ ενδιαφέρον υλικό: παραλλαγές και αποσπάσματα ποιημάτων, διάφορες σημειώσεις για άρθρα σε περιοδικά, η για ραδιοφωνικές εκπομπές. Το αρχείο αποτελείται από διάφορα ντοσιέ, το καθένα των οποίων περιέχει και χειρόγραφα και δακτυλογραφημένα κείμενα. Οι μεταφράσεις σώζονται σ'ένα ντοσιέ, όπου τις έβαλε ο ίδιος ο Γκάτσος, όπως προκύπτει από την ιδιόχειρη γραφή του "Μεταφράσεις", που βρίσκεται στο εξώφυλλο. Πρόκειται για μεταφράσεις από ποιήματα του Μπλέικ και του Ρεμπώ, μαζί με διάφορες σελίδες χωρίς αναφορές σε κάποιο ξένο πρωτότυπο. Οι πιο πολλές μεταφράσεις, όμως, είναι από ποιήματα του Ρεμπώ, και προέρχονται από τη συλλογή "Μια εποχή στην Κόλαση". Σε μερικές μεταφράσεις υπάρχουν διάφορες παραλλαγές, και συγκεκριμένα: Πρωΐ: 2 παραλλαγές, Μια εποχή στην Κόλαση: 2 παραλλαγές, Τρελλή παρθένα, ο καταχθόνιος σύζυγος, Άσχημο αίμα (Ανυπομονεία), Αλχημεία του λόγου, Το αδύνατο. Οι μεταφράσεις αυτές έμειναν ως έμειναν ως τώρα αδημοσίευτες. Στην ανακοίνωσή μου αναλύω τη σχέση μεταξύ πρωτότυπου και ελληνικής απόδοσης, προσπαθώντας συγχρόνως να εντοπίσω τα κίνητρα που προσέλκυσαν την προσοχή του Γκάτσου, και ποια απ'αυτά βρήκανε απήχηση στο ποιητικό έργο του. Τεκμήριο του ενδιαφέροντος του Γκάτσου για τον Γάλλο ποιητή είναι επίσης το δράμα Η εποχή των δολοφόνων, του οποίου ο τίτλος είναι εμπνευσμένος από ένα στίχο του Ρεμπώ. Και αυτό το έργο, για διαφόρους λόγους, δεν ολοκληρώθηκε (έχει μείνει σε μορφή αποσπασμάτων μέσα στο αρχείο του ποιητή), και φυσικά δεν δημοσιεύτηκε, ούτε ανεβάστηκε ποτέ στη σκηνή. Επειδή όμως αποτελεί ένα σημαντικό φόρο τιμής του Γκάτσου προς τον Γάλλο ομότεχνό του, πιστεύω πως αξίζει να υποβληθεί στην απαιτούμενη μελέτη. Περιορίζομαι στην περίληψή μου σ'αυτά τα λίγα στοιχεία· επιφυλάσσομαι να προβώ σε αναλυτικότερη εξέταση για το θέμα αυτό στην ανακοίνωσή μου, στο πλαίσιο του συνεδρίου.

Carbonell Martinez, Santiago.

La identidad de Prometeo en la literatura neogriega

De la larga evolución literaria del mito de Prometeo se han ocupado especialistas de las diversas tradiciones. La literatura europea que mayor número de versiones ha dado sobre el mito de Prometeo, pero que ha recibido menor atención por parte de los filólogos, es precisamente la griega. La figura de Prometeo constituye un claro ejemplo del diálogo constante de los autores griegos con la tradición literaria clásica, en su búsqueda de modelos de interpretación de la realidad válidos para la expresión artística. Las diferentes versiones contemporáneas del mito de Prometeo suponen además, de manera más o menos intencionada, una afirmación de las señas de identidad griegas. Nuestro objetivo es pues ofrecer un esbozo del interesante recorrido de esta antigua figura mitológica en la Grecia contemporánea. Motivo de breve presentación serán las respectivas adaptaciones de autores como Várnalis, Kazantzakis, Th. Petsalis, B. Rotas y N. Brettakos, para concluir que el mito Prometeo se ha convertido en un lugar común de la literatura neohelénica, adaptándose constantemente a la escatología moderna. El Prometeo neogriego asume gran parte de los valores heredados de la tragedia esquilea y reforzados durante el Romanticismo, reflejando la fe en la acción del hombre que desafía el poder divino. Por lo general se enfoca el mito con un tono serio para abordar temas trascendentales, de carácter filosófico-teológico o socio-político, con un claro predominio de la crítica mordaz de las situaciones de injusticia. En algunos casos el conflicto entre Prometeo y Zeus admite además soluciones pesimistas. Esta actitud parece comprensible si tenemos en cuenta por una parte la dificultad de trazar un Prometeo cómico después del largo uso literario del mito con fines serios y, por otra, las constantes dificultades y conflictos que han marcado hasta día de hoy la vida de griegos y chipriotas. Con todo, ha habído también espacio para la ironía, la parodia y la mofa. Todas, sin embargo, se caracterizan por su cuidado estilo. En este sentido el peso de la tradición ha sido muy sentido. Todos han querido estar a la altura de sus antepasados clásicos, imitando su excelencia poética. El mito de Prometeo constituye, en definitiva, un ejemplo más que evidencia la continuidad de la milenaria cultura helénica, cuyo eje fundamental ha seguido siendo el tesoro de la lengua griega.

Pérez Mena, Raquel.

De Petros Walhalla a Marabú: las múltiples identidades de Nicos Cavadías en su vida y su obra

Una de las características fundamentales de la obra de Nicos Cavadías es la compleja urdimbre entre realidad y ficción, en la que se mueven personajes que a menudo no son sino transposición del propio autor. El que fuera conocido como Marabú sentía desde pequeño una pasión por vivir otras vidas dentro de la suya y por hacer ficción de cada episodio de su existencia, tan grande como su locura por el mar. Al mismo tiempo, los temas y situaciones tratados en sus escritos, tanto en prosa como en verso, enmascaran y despliegan sucesos y personas reales, con tal profusión imaginativa que a menudo es imposible deslindar los campos de la realidad y la ficción. Muestra de este gusto suyo por jugar con su identidad son los diversos pseudónimos que utilizó para firmar su obra, pero también los muchos apelativos con los que era conocido entre sus familiares y amigos. Por otra parte, la imagen de seriedad que puede trasmitir su poesía y algunos retratos conservados se desmorona ante los testimonios de quienes lo conocieron, reveladores de una compleja personalidad llena de humor, que aflora en muchas escenas hilarantes y a menudo disparatadas de La Guardia. Nuestra comunicación, pues, intentará analizar cuáles eran esas sus identidades y rastrear aquellos personajes y circunstancias que disfrazan al autor; y a la inversa, qué episodios o personas reales pueden ocultarse en su obra; dónde está el propio Cavadías, aceptando de alguna manera su invitación a participar en el juego de su literatura, pero sin ignorar que hemos de perder la partida, pues "Πού αρχινάει ο μύθος; Πού φτάνει την αλήθεια;" Partiremos de Kolia, como era conocido en su casa, para analizar a otros actores de su propia vida, como Petros Walhalla, su primer pseudónimo literario, con el que firmó sus publicaciones de juventud, o A. Tapinós, en esta misma línea, pero también a Nicos, el telegrafista de La Guardia, su alter ego en tantos aspectos, o Marabú, nombre de su poemario iniciático que quedaría ligado a él para siempre; e intentaremos ver las razones últimas que le llevaron a elegir a estos personajes. Veremos también algunos personajes literarios que pueden contener grandes dosis de su realidad personal, sin que podamos, con todo, discernir en qué porcentaje, como el protagonista del relato De la guerra, o A mi caballo, enfermeros en la guerra de Albania; el marino de Li, nacido en China y telegrafista también; el que añora a Smaró o al niño que soñaba con surcar los mares, narradores de sus poemas; el antes citado Nicos de su única novela, en realidad plasmación literaria de su universo vital y creativo. Nos detendremos en detalles de su obra que constituyen un trasvase de su realidad, como el gusto por los tatuajes, las difíciles situaciones a bordo, los largos viajes trasatlánticos, las ciudades portuarias y su mundo, o incluso el último amor, no correspondido, que inunda su última colección poética. A través de otros testimonios y anécdotas de su vida trataremos de perfilar los límites de su identidad personal y la del literato, así como los de sus distintas manifestaciones.

Chikovani, Ana.

Πολιτισμική ταυτότητα στην ελληνική και γεωργιανή λογοτεχνία στο μεταίχμιο του 19ου - 20ού αιώνα (Τυπολογικοί παραλληλισμοί)

Τα στοιχεία πολιτισμικής ταυτότητας καθορίζουν την προσωπικότητα, τις σχέσεις, την ζωή των ανθρώπων και όταν εντάσσονται σε ένα λογοτεχνικό κείμενο, λειτουργούν μέσα σ'αυτό με πολλαπλούς και ποικίλους τρόπους. Ο σκοπός της έρευνάς μας είναι μελέτη της λειτουργίας στοιχείων πολιτισμικής ταυτότητας μέσα στα λογοτεχνικά κείμενα. Στην εισήγηση θα μελετηθούν τα θέματα της Εθνικής και θρησκευτικής ταυτότητα στα έργα των Ελλήνων και Γεωργιανών Λογοτεχνών στο μεταίχμιο του 19-ού – 20-ού αιώνα. Τα στοιχεία ταυτότητας που περιγράφονται στα λογοτεχνικά έργα, όπως και ο συγκρητισμός των διάφορων ειδών και μορφών ταυτότητας (θρησκευτική, εθνική κλπ.) παρουσιάζουν ενδιαφέρον υλικό. Ο σκοπός της έρευνάς μας ωστόσο δεν είναι αποδελτίωση του πλούσιου υλικού που οι συγγραφείς έχουν καταγράψει και αξιοποιήσει λογοτεχνικά, αλλά μελέτη της λειτουργίας αυτών των στοιχείων ταυτότητας μέσα στα λογοτεχνικά κείμενα. Η αποτίμηση των λογοτεχνικών έργων και η μελέτη των στοιχείων που συνθέτουνε την εικόνα της εθνικής και της θρησκευτικής ταυτότητας θα γίνει μέσα από την μελέτη των έργων του Γιώργου Βιζυηνού και του Βάζα-Πσαβέλα. Μαζί με το λογοτεχνικό ενδιαφέρον ιδιαίτερη σημασία αποκτά και η πολιτισμική πλευρά του ζητήματος. Ο άνθρωπος σχηματίζει μια συγκεκριμένη ταυτότητα μέσω της αντιπαράθεσης. Αντιπαράθεση με τρόπους σκέψης, αντιπαράθεση με πολιτισμικές ιδιότητες κλπ... Τα στοιχεία πολιτισμικής ταυτότητας και τα λειτουργικά τους μοτίβα παραμένουν και σήμερα βασικές άξονες της κοινωνικής ζωής και των λογοτεχνικών προβληματισμών. Βάσει μιας συγκριτικής προσέγγισης η μελέτη προσπαθεί να δείξει, πώς εκφράστηκαν στην λογοτεχνία τα στοιχεία πολιτισμικής ταυτότητας που συνυπήρχαν και λειτουργούσαν σε δύο αυτές κοινωνίες, και πώς λειτουργούν μέσα στα λογοτεχνικά έργα του Έλληνα και του Γεωργιανού Συγγραφέα.

Đorđević, Saša (Τζόρτζεβιτς, Σάσα).

Οι έμποροι του έθνους: μια προσπάθεια αποκωδικοποίησης της εικόνας του Έλληνα στη σερβική πεζογραφία

Στη σερβική πεζογραφία του 19ου αιώνα, όπως και στην πρώιμη σερβική αστική κοινωνία, έχει δημιουργηθεί μια στερεότυπη εικόνα για τους Έλληνες και γενικά, για την ένταξη του Έλληνα σε συγκεκριμένα κοινωνικά σύνολα. Ο Έλληνας αναπαρίσταται αφηγηματικά κυρίως ως μέλος της ανερχόμενης αστικής τάξης, ως επιτήδειος έμπορος και ως ανελέητος κερδομανής. Όμως, αυτές οι συγκεκριμένες ιδιότητες αποδίδονται πριν από όλα στους Τσίντσαρους, μια εθνική ομάδα ελληνόφωνων Βλάχων που υιοθετεί την ελληνική ταυτότητα κατά τη μετανάστευσή της στη Σερβία, ήδη από το τέλος του 18ου αιώνα. Οι ίδιοι αποκαλούν τον εαυτό τους «Έλληνες» ενώ εντοπίζονται συχνότατα αναφορές σε Τσίντσαρους στα σερβικά λογοτεχνικά κείμενα της εποχής. Συγκεκριμένα, οι Τσίντσαροι (αυτο)προσδιορίζονται στον χαρακτηρισμό των προσώπων ως Έλληνες ή ως κάτι παρόμοιο με τους Έλληνες. Ο σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να ανιχνεύσει τους μηχανισμούς διαμόρφωσης της ελληνικής ταυτότητας (Έλληνας=έμπορος ή κάτι άλλο;) μέσα από τα λογοτεχνικά κείμενα της σερβικής πεζογραφίας στο πέρασμα από τον 19ο στον 20ό αιώνα. Δηλαδή, με ποιο τρόπο κατα-γράφεται και «εγγράφεται» στα λογοτεχνικά κείμενα η ελληνική παρουσία μέσα σε ένα συγκεκριμένο πολιτισμικό πλαίσιο και μια συγκεριμένη ιστορική περίοδο, έστω και μέσα από πρόσωπα που δεν αποτελούν «καθαρόαιμους» Έλληνες. Εξετάζονται οι όποιες στρατηγικές (αν υπάρχουν) υπαγορεύουν μια τέτοια «εγγραφή» και το κατά πόσο διαφοροποιείται η λογοτεχνική υπόσταση των Ελλήνων της Σερβίας από εκείνη που μαρτυρείται σε άλλης φύσεως κείμενα: πολιτικά, ιστορικά, εφημερίδες και περιοδικά, κτλ. Τα συγκεκριμένα παραδείγματα μιας τέτοιας γραφής αντλούνται κυρίως από τα έργα του Στέβαν Σρέματς (Κύρ Γέρας, 1903) και του Πέρα Τοντόροβιτς (Τα μυστήρια του Βελιγραδίου, 1889), όπου οι Έλληνες (ή Τσίντσαροι) εμφανίζονται ως πρωταγωνιστές. Ταυτόχρονα, παρακολουθούνται σχετικά φαινόμενα και σε άλλες αφηγήσεις της εποχής: Πέρα Τοντόροβιτς, Ο θάνατος του Καραγιώργη (1889), Ντραγκούτιν Ίλιτς, Χάτζη Ντίσα (1908), κτλ., στις οποίες απεικονίζεται πιο σύνθετα η ελληνική κοινότητα στη Σερβία. Παράλληλα, εξετάζεται το λεξιλόγιο που χρησιμοποιούν συγκεκριμένα αφηγηματικά υποκείμενα, η λειτουργία αυτών των λέξεων στο επίπεδο της αφήγησης καθώς και σε ποιο βαθμό συμβάλλουν στη διαμόρφωση και τον συμπληρωματικό χαρακτηρισμό της εικόνας του Άλλου (εδώ Ελληνικού). Η μελέτη αυτή φιλοδοξεί να δώσει μια πιο συμπαγή και πλήρη εικόνα για την παρουσία των Ελλήνων στον αφηγηματικό κόσμο της σερβικής πεζογραφίας του 19ου και των αρχών του 20ου αιώνα. Επιπρόσθετα, να διαπιστώσει κατά πόσο το προαναφερθέν στερεότυπο ανταποκρίνεται και επαληθεύεται τόσο από το ίδιο το κείμενο, όσο και από την πραγματικότητα, λαμβάνοντας υπόψη ένα ευρύ φάσμα αφηγηματικών προσώπων, ιστορικών ή φανταστικών. Τέλος, να προτείνει μια ερμηνεία για το πόσο οι ίδιοι οι συγγραφείς με τις «δηλώσεις» τους εξαρτώνται από τα συμφραζόμενα στα οποία συν-θέτουν και συγγράφουν.

Amarantidou, Wanda.

Ο Józef Dunin Borkowski - ένας μεγάλος ξεχασμένος Φιλέλληνας ποιητής

Ο Józef Dunin Borkowski- ένας μεγάλος ξεχασμένος Φιλέλληνας ποιητής Ο Józef Dunin Borkowski που έζησε στα χρόνια 1809-1843 ήταν συνομήλικος του Juliusz Słowacki (1809-1849), ενός από τους μεγαλύτερους Πολωνούς ρομαντικούς ποιητές, ο οποίος το 1836 έκανε ένα ταξίδι στην Ελλάδα διάρκειας έξι εβδομάδων και στην Κέρκυρα γνώρισε το Διονύσιο Σολωμό. Ο Borkowski έζησε μόνο 34 χρόνια και πέθανε από φυματίωση. Γεννήθηκε σε μια αριστοκρατική οικογένεια. Η περιοχή από την οποία καταγόταν ανήκε τότε στην αυστριακή κατοχή και σήμερα βρίσκεται στην Ουκρανία. Έλαβε μέση εκπαίδευση στη Βαρσοβία και το 1827 ξεκίνησε για διετείς σπουδές της φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο των Czerniowce, κοντά στα ρουμανικά σύνορα (σήμερα Τσερνιβτσί στην Ουκρανία). Αυτό το ταξίδι υπήρξε αποφασιστικό για τη ζωή του και για τη λογοτεχνική του πορεία, γιατί εκεί συνάντησε Έλληνες πρόσφυγες και απ' αυτούς έμαθε τη δημοτική ελληνική γλώσσα. Αργότερα πήγε στη Βιέννη, όπου συνέχισε τις σπουδές του πάνω στα αρχαία και νέα ελληνικά, στον καθηγητή Κωνσταντίνο Κουμά. Εκεί επίσης συναναστρεφόταν με τους Έλληνες της διασποράς, έτσι ώστε να εμβαθύνει τη γνώση του της νεοελληνικής γλώσσας. Κατά την παραμονή του στα Czerniowce ο Borkowski ήταν μόλις 18 - 20 χρονών, ήταν όμως ήδη ένας δημιουργός πολύ ώριμος τόσο συναισθηματικά, όσο και κοινωνικά. Ένιωσε ιδιαίτερο ζήλο για το ζήτημα απελευθέρωσης της Ελλάδας από την μακρόχρονη τουρκική κατοχή, και σε αυτό αφιέρωσε όλη τη σύντομη ζωή του. Ο ποιητής αισθανόταν απόλυτη αλληλεγγύη με τον ελληνικό λαό στον αγώνα του για την εθνική απελευθέρωση από τη φεουδαρχικό μουσουλμανκό ζυγό. Μετέφρασε στα πολωνικά ένα ελληνικό δημοτικό τραγούδι, την Κηδεία του Μπέη, που χαρακτήριζε την τουρκική τυραννία. Ο Borkowski επιδοκιμάζει την πράξη των Κλεφτών που σκότωσαν τον Μπέη. Μια σημαντική θέση στο έργο του Borkowski κατέχουν οι πολωνικές μεταφράσεις των κλέφτικων τραγουδιών, τα οποία εμφανίστηκαν στα μέσα του 17ου αιώνα με τη ένταση των απελευθερωτικών τάσεων στην Ελλάδα. Τα ελληνικά ποιήματα του Borkowski ενθαρρύνουν τους Έλληνες για αιματηρό αγώνα, γιατί η τελική νίκη θα φέρει την απελευθέρωση της πατρίδας τους. Η Ελευθερία, το κύριο σύνθημα της πανελλήνιας Εθνικής Επανάστασης του 1821, έπαιζε πολύ βασικό ρόλο στην ποίησή του. Στον απελευθερωτικό αγώνα της Ελλάδας είναι αφιερωμένα 19 ποιήματα του Borkowski, στα οποία φαίνεται πιο καθαρά το ταλέντο του. Ο Πολωνός ποιητής καταλάβαινε καλά τη σημασία και το ρόλο των ποιημάτων του. Ο ποιητής παίνευε σε αυτά τον ηρωισμό της Ελλάδας,και γι' αυτό Πολωνοί επιστήμονες τα αποκαλούν „Βυρωνικούς ύμνους", από την ιδεολογική τους σχέση με την ποίηση του μεγάλου Άγγλου φιλέλληνα Βύρωνα. Μερικοί Πολωνοί επιστήμονες νομίζουν ότι ο Borkowski κατανοούσε το ελληνικό ζήτημα πιο βαθιά από το Βύρωνα. Έτσι δείχνει η αποφασιστική και πολύ κριτική στάση που πήρε ενάντια στους Τούρκους και την τυραννία τους, στην εθνική και κοινωνική υποδούλωση των Ελλήνων. Ο κόμης Józef Dunin Borkowski ήταν ένας θαυμάσιος Πολωνός Φιλέλληνας. Παρ' όλο που δεν συμμετείχε προσωπικά στις μάχες στον ελλαδικό χώρο, δόθηκε ολόκληρος στην ιδέα του απελευθερωτικού αγώνα, που βρήκε πιστή αντανάκλαση στην ποίησή του.

Χατζηγιακουμή-Νούτσου, Μαρία.

Το "αληθινό πρόσωπο της Ελλάδας" στο έργο του Οδυσσέα Ελύτη: Η Ελλάδα ως "τρίτη κατάσταση" ανάμεσα στη δύση και στην ανατολή

Στο πεζό και ποιητικό έργο του Οδυσσέα Ελύτη σκιαγραφείται η «ταυτότητα» της Ελλάδας όπως τη σηματοδοτεί ο ποιητής. Οι «συντεταγμένες» του Ελληνισμού, κατά τη διατύπωσή του, εμπεριέχουν: 1. Την «ταυτότητα» της
φύσης, την «ελληνικότητα» των τεχνών, το νεοελληνικό «μύθο». 2. Τη λόγια παράδοση, αρχαιοελληνική, βυζαντινή και νεότερη. Ο Ελύτης ανακατασκευάζει τη λόγια παράδοση με κριτήρια αισθητικά και ιδεολογικά. Αντίστοιχα, τη λαϊκή παράδοση προσεγγίζει με κριτήριο την ποιότητα του απλού και του «ελαχίστου». 3. Τη γλώσσα ως «διαχρονικό» φορέα της παράδοσης που, σύμφωνα με την άποψη του Ελύτη, αποτελεί την ενοποιό δύναμη ενός κοινωνικού συνόλου με την ίδια παράδοση, την ίδια φύση και την ίδια ιστορία. 4. Τη διακριτή θέση της Ελλάδας ανάμεσα στη Δύση και στην Ανατολή. Στην ανακοίνωσή μου, θα περιοριστώ μόνο στο 4ο σημείο, δηλαδή στην ανάδειξη των απόψεων του Ελύτη που αφορούν στη διαμόρφωση του «αληθινού προσώπου της Ελλάδας» ως χώρας ανάμεσα σε δύο πολιτισμούς, του ευρωπαϊκού και του ανατολικού. Ο Ελύτης κατά την πρώτη φάση της παρουσίας του στα ελληνικά γράμματα και με αφορμή την υπεράσπιση του υπερρεαλιστικού κινήματος αντιμετωπίζει θετικά την προσέγγιση με τον πολιτισμό της Δύσης. Προτείνει τη δημιουργία ενός καινούριου εθνικού πολιτισμού με την επίγνωση των ελληνικών προβλημάτων και με θαρραλέα προσέγγιση του ευρωπαϊκού πολιτισμού αναδεικνύοντας τις ίδιες αρετές στην ελληνική και ευρωπαϊκή ποίηση. Υποστηρίζει ένα «ταμείον» από έργα των γραμμάτων και των τεχνών που αποτελούν κοινή κληρονομιά, της οποίας όλοι μπορούν να καταστούν μέτοχοι, αρκεί ν' αποβάλουν τις προλήψεις και τους εθνικούς εγωισμούς. Ωστόσο ο Ελύτης κρατά έξω από τον αισθητικό του «κανόνα» τα επιτεύγματα της Αναγέννησης και όσων καλλιτεχνικών ρευμάτων αποδέχθηκαν τις επιρροές της. Αν και επικαλείται «ευρύ πρίσμα κριτηρίων» σ' αυτή την αποτίμηση, εκείνο που τον ενοχλεί είναι ότι απουσιάζει η υπέρβαση από τον εγκόσμιο προσανατολισμό της τέχνης. Δηλαδή ότι αντικαθίσταται η αλληγορία και η φαντασία από τη μιμητική αναπαράσταση της «εξωτερικής» πραγματικότητας και αντίστοιχα από την ορθολογιστική αντιμετώπιση μετρήσιμων πραγμάτων. Την ιδιαιτερότητα της Ελλάδας, πολιτιστική και γεωπολιτική, τη συναρτά επίσης και με το μεσογειακό της περιβάλλον. Έτσι προβάλλει το Αιγαίο ως κέντρο διαμόρφωσης του ελληνικού πολιτισμού και
ως χωνευτήρι όλων των ποικίλων επιδράσεων, «δυτικών» και «ανατολικών», από τις οποίες προκύπτει ένας «τρίτος πολιτισμός», ο ελληνικός.

Μπόμπας, Κωνσταντίνος.

Παραλλαγές ενός πολυδιάστατου χώρου – ιδιότυπες προσεγγίσεις ελληνικών τόπων στην ποίηση του 20ού αιώνα

Ο συσχετισμός του τόπου με την εκάστοτε ανθρώπινη παρουσία αποτελεί, μεταξύ άλλων, ένα κομβικό σημείο στη συγκρότηση κοινών χαρακτηριστικών - ιστορικών, πολιτιστικών, κοινωνικών... - το οποίο λειτουργεί άλλοτε ως πλαίσιο αναφοράς, άλλοτε ως βασικός συντελεστής, όταν στις περισσότερες των περιπτώσεων οι δυο αυτές προοπτικές δεν συνδυάζονται ταυτόχρονα για την δημιουργία μιας ιδιαίτερης φυσιογνωμίας ενός κόσμου όπως αυτή παρουσιάζεται ανατέμνοντας τις όποιες χρονικές σηματοδοτήσεις. Ωστόσο, η ιδιάζουσα αυτή μορφή η οποία προκύπτει από την έννοια του χώρου ως τοπικού προσδιορισμού συνυφασμένου με ιδεολογικές προβολές ή συλλογικές πραγματικότητες διατυπώνεται με μονοσήμαντους όρους όταν δεν λαμβάνονται υπόψη οι παράμετροι εκείνες που ενεργούν αλληλεπιδραστικά σε ένα ευρύτερο πεδίο. Ενα παραδειγματικό σχήμα μιας τέτοιας αντίληψης θα ήταν το ερώτημα κατά πόσον μια τοπική-εδαφική διάσταση διαμορφώνει μια πολιτισμική, κάποτε και εθνική, ταυτότητα, ή αντίθετα σε ποιο βαθμό αυτού του είδους η ταυτότητα παρεμβαίνει στην κατασκευή μιας γενικότερης τοπογραφίας καθώς και αν υφίσταται μια αιτιακή ή γενεαλογική σχέση ανάμεσα στους δυο αυτούς παράγοντες. Μια δυνατότητα ανίχνευσης της πορείας αυτών των συσχετίσεων θα διερευνηθεί με κεντρικό άξονα την ποιητική παραγωγή της γενιάς του τριάντα – κυρίως την ποίηση του Σεφέρη – όπως αυτή διαμορφώνεται από την αυτοτέλεια ή την αλληλεξάρτηση των ιδιαίτερων τόπων επιλογής της λογοτεχνικής έκφρασης. Η προσέγγιση θα εστιασθεί στην δυναμική τροχιά η οποία ωθεί σε φυγόκεντρες προεκτάσεις ενός οικείου χώρου, μέχρι την απόλυτη αποξένωση, και στην σύστοιχη διαδικασία επανόδου σε αυτόν με την εισαγωγή αλλότριων στοιχείων που συμβάλλουν στην δημιουργία μιας διαφορετικής πραγματικότητας με αναγνωρίσιμα και μη χαρακτηριστικά. Με στόχο την διεύρυνση και την ένταξη σε ένα γενικότερο περιβάλλον ποιητικής γραφής της διττής αυτής διαδραστικότητας θα εξετασθούν παράλληλα ποιητικά έργα του 20ου αιώνα από την γαλλική και αγγλική λογοτεχνία των οποίων η θεματική τοποθετείται σε ανάλογες συντεταγμένες, επιτρέποντας με αυτόν τον τρόπο μια αντίρροπη διαδρομή ταύτισης, και υπό ορισμένες συνθήκες, καταλήγοντας σε διαφορετικά κατά τεκμήριο αποτελέσματα. Κατά συνέπεια, το θέμα θα αναπτυχθεί αναφερόμενο στη σχέση ταυτότητας και χώρου όπου η ταυτότητα εκλαμβάνεται ως μια έννοια η οποία επινοείται εκ νέου συνεχώς – μια διαδοχή ετεροτήτων – απαραίτητη προϋπόθεση για να εγγραφεί στο χώρο διαμέσου της ποιητικής δημιουργίας.

Αθανασοπούλου, Αφροδίτη.

Αναζητώντας το "πρόσωπο": μια ματιά στην ελληνική ποίηση του 20ού αιώνα

Αντικείμενο της ανακοίνωσής μου είναι η διερεύνηση του τρόπου, ή μάλλον του πρωτεϊσμού με τον οποίο το ζήτημα της ταυτότητας υποστασιώνεται στην ελληνική ποίηση από τον Μοντερνισμό και εντεύθεν. Βασικοί σταθμοί της εξέτασης αποτελούν: α) η ποίηση του Καβάφη, ιδιάζον χαρακτηριστικό της οποίας, ως γνωστόν, είναι η ειρωνική πρόσληψη της πραγματικότητας• κατά συνέπεια, το ερευνητικό ενδιαφέρον στην περίπτωση αυτή αφορά, ιδίως, στο γιατί το περιγραφόμενο γεγονός διαθλάται –και «κατασκευάζεται»– μέσα από πολλές οπτικές γωνίες και συνειδήσεις, ατομικές είτε συλλογικές, για την ιστορικο-ποιητική σύλληψη του κόσμου από τον Αλεξανδρινό. β) Η ποίηση του Σεφέρη, με επίκεντρο το Μυθιστόρημα• το ερευνητικό ενδιαφέρον, εδώ, εστιάζει στους τρόπους και τους όρους με τους οποίους κατασκευάζεται μια συλλογικότητα, το "εμείς" των «συντρόφων», η οποία ωστόσο δεν μένει αρραγής αλλά παρουσιάζει ρωγμές και διαφοροποιήσεις (ιδίως εκ μέρους της persona που επιλέγει ο ποιητής να τον αντιπροσωπεύσει μέσα σε αυτή την πεποιημένη ομάδα). Τέλος, (γ) η ποίηση των μεταπολεμικών, ακριβέστερα των ποιητών του Πολέμου και της Ψυχροπολεμικής περιόδου, με προεξάρχοντα τον Ρίτσο αλλά και άλλους «στρατευμένους» ποιητές "της ήττας" (Λειβαδίτης, Αλεξάνδρου, Αναγνωστάκης κλπ.)• το ερευνητικό ενδιαφέρον στην περίπτωση αυτή προκαλείται από την εμβληματική –έμμονη, θα έλεγε κανείς– παρουσία στη συνείδηση αυτών των δημιουργών του θέματος της «σχάσης του εαυτού», η οποία προσλαμβάνει ποικίλες όψεις στο έργο τους, όψεις όχι άσχετες με τη «θέση» που καθένας απ' αυτούς παίρνει, τελικά, στο ζήτημα της ήττας (και της διάσπασης του κοσμοειδώλου της Αριστεράς). Χρησιμοποιώντας την έκφραση του Μαρωνίτη, έχουμε να κάνουμε εδώ με την «πολιτική και ποιητική ηθική» ενός κύκλου χαμένων ποιητών και συντρόφων, κοντολογίς, με ένα κοινόβιο ανθρώπων-βιωμάτων-πεποιθήσεων που οδηγείται σε οριακή κρίση (κρίση συνείδησης, ταυτότητας). Κι είναι χαρακτηριστικό ότι οι ποιητικές απαντήσεις-λύσεις που δίνονται σε αυτή την κρίση αυτο- και ετερο-προσδιορισμού, παρά το γεγονός ότι ερείδονται σε μια κοινή ιδεολογία, ή «πολιτική και ποιητική ηθική», δεν εκδηλώνονται με ενιαίο και ομοιογενή τρόπο, αλλά εκφράζονται με λογής αποχρώσεις και με τεχνικές ή «στρατηγικές», που δοκιμάζουν όλους τους τόνους και τις εντάσεις του λόγου: την αποσιώπηση, την αμφισημία, τον υπαινιγμό, την ειρωνεία, την παρωδία και τον (αυτο)σαρκασμό, ώς την ανοιχτή ομολογία (και ρήξη) του «προσώπου» και των «προσωπείων» του. Απώτερος στόχος της ανακοίνωσης είναι να εξετάσει αν υπάρχει, εν τέλει, ένας κοινός παρονομαστής, ένας «πολιτισμικός δείκτης» που διέπει τις διαφορετικές εκφάνσεις του θέματος της ταυτότητας στους παραπάνω δημιουργούς, με γνώμονα ακριβώς τις κοινές αναφορές τους στον κόσμο και στη λογοτεχνία του Μοντερνισμού. Με άλλα λόγια, αν υπάρχει ένα σχήμα τρόπον τινά «εξελικτικό» στη μοντερνιστική διαχείριση του θέματος της ταυτότητας από την προδρομική φάση (Καβάφης), στην ακμάζουσα (Σεφέρης) ώς την απώτερη φάση της «απομάγευσης» (Μεταπολεμικοί) – ή αν, αντίθετα, ένας τέτοιος ερμηνευτικός μίτος είναι αδιέξοδος (οδηγεί σε μια ανύπαρκτη σύνθεση), εφόσον η διαχείριση του θέματος της ταυτότητας είναι αυστηρά προσδεμένη στην κοινωνικοϊστορική συγκυρία και ορίζεται αυστηρά εντός αυτής (άλλος ο περιβάλλων κόσμος του Καβάφη, άλλος του Σεφέρη, άλλος της μεταπολεμικής περιόδου).

Villegas Hernandez, Mariano.

Ελληνισμός και θρησκευτικότητα στο έργο του Τ. Κ. Παπατσώνη

Η νεοελληνική λογοτεχνική κριτική συμφωνεί στο ότι ο Τ. Κ. Παπατσώνης (1895-1976) υπήρξε ο πρωτοπόρος της μοντέρνας ποίησης στην Ελλάδα μετά τον Καβάφη. Αυτό οφείλεται μάλιστα στις ιδιαιτερότητες τόσο μορφικού όσο και υφολογικού χαρακτήρα με τις οποίες ο συγγραφέας συνέβαλε στην διαμόρφωση της νεοελληνικής ποίησης. Εν τούτοις, η έντονη και συνάμα περίπλοκη χριστιανική θρησκευτική θεματολογία που χαρακτηρίζει το έργο του, έκανε τους κριτικούς να διαφωνήσουν ως προς αυτή τη θεματική και δημιούργησε τρεις βασικούς άξονες που καθορίζουν την ερμηνεία της: αφενός εμφανίζεται μια ομάδα που θεωρεί τον Παπατσώνη κορυφαίο της νεοχριστιανικής σχολής, αφετέρου άλλοι συμπεραίνουν ότι είναι το αποτέλεσμα του συγκερασμού του δυτικού μυστικισμού και του ελληνικού ορθόδοξου χριστιανισμού, και τέλος, υπάρχουν αυτοί που προτιμούν να βλέπουν ένα αίσθημα πανθεϊσμού προσωκρατικού φιλοσοφικού χαρακτήρα που εκφράζεται δια μέσου της φυσιολατρίας. Οι συνθήκες που χαρακτηρίζουν το λογοτεχνικό κλίμα της εποχής όπου πρωτοεμφανίστηκε ο Παπατσώνης αποτέλεσαν την αιτία οι συμβολές του συγγραφέα να μην καρποφορήσουν στο έδαφος των νεοελληνικών γραμμάτων. Σε γενικές γραμμές, δύο είναι αυτές οι βασικές συνθήκες: αφενός στην πρώτη δεκαετία του μεσοπολέμου οι συνθήκες δεν ήταν ώριμες για την κατανόηση των νεωτερικών στοιχείων που είχε αρχίσει να εισάγει ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του ’10 ο Παπατσώνης, εφόσον ο ορίζοντας προσδοκιών των κριτικών της εποχής ήταν διαμορφωμένος με βάση τον κανόνα του παραδοσιακού λυρισμού. Αφετέρου, το 1934, τη χρονιά δηλαδή που ο συγγραφέας πρωτοπαρουσιάζει σε βιβλίο ένα μέρος από τα μέχρι τότε δημοσιευμένα ποιήματά του, ο ελληνικός μοντερνισμός είχε ήδη αρχίσει να αναπτύσσεται προς κατεύθυνση διαφορετική από εκείνη που πρότεινε ο Παπατσώνης, κυρίως μέσω της ποίησης του Σεφέρη και της κριτικής αντίληψης του Καραντώνη. Με άλλα λόγια, η παπατσωνική ποίηση φαίνεται κατά τα χρόνια του μεσοπολέμου να είναι ασύμβατη με τα δύο άκρα που διαμόρφωναν το λογοτεχνικό κλίμα της εποχής: κατά πρώτον με την ποιητική απαισιοδοξία που φαίνεται να κυριαρχεί κατά την πρώτη δεκαετία, και κατά δεύτερον με το φιλελευθερισμό και τη νεανικότητα της γενιάς του ’30. Υπό αυτές τις συνθήκες είναι επίσης λογικό να μεγάλωσε η έλλειψη συμφωνίας της κριτικής απέναντι στην ερμηνεία της θεματολογίας του έργου του Παπατσώνη που σημειώσαμε προηγουμένως, παρόλο που ο ίδιος ο συγγραφέας προσπάθησε σε διαφορετικές περιπτώσεις να αποσαφηνίσει την ιδιαίτερή άποψή του την οποία διατύπωσε ως χριστιανοσύνη προ του Σχίσματος των Εκκλησιών. Η θρησκευτικότητα του έργου του Παπατσώνη διαμορφώνεται κατά καθοριστικό τρόπο από την τριάδα που αποτελούν ο Ιωάννης του Σταυρού μαζί με τη Βίβλο και τον Δάντη σε συνδυασμό με την γνωριμία του συγγραφέα με το έργο του Κλωντέλ, του Χέλντερλιν και του Έλιοτ που γίνεται εμφανής μέσω των μεταφράσεων και των λογοτεχνικών κειμένων του ίδιου του ποιητή. Τέλος, είναι επίσης σημαντικό το κείμενό του Ο ένδοξός μας βυζαντινισμός το οποίο αποτελεί τη σημαντικότερη μαρτυρία για το πώς αντιλαμβανόταν ο ποιητής τη σχέση του με την ελληνική λογοτεχνική παράδοση. Η παρούσα ανακοίνωση λοιπόν, σκοπεύει να παρουσιάσει τα κύρια γνωρίσματα της θρησκευτικότητας του έργου του εν λόγω συγγραφέα και τις δυσκολίες που αυτή εμφανίζει σε σχέση με τα θρησκευτικά χαρακτηριστικά της ελληνικής ταυτότητας.

González Vaquerizo, Helena.

Nikos Kazantzakis o cómo el “Segundo Odiseo” partió de Creta

Desde los tiempos de Homero y hasta nuestra época, muchos se han identificado con la figura mítica de Odiseo, héroe dotado de una de las más atrayentes personalidades literarias de todos los tiempos: Odiseo es astuto, un viajero incansable, es amante de la patria lo mismo que del conocimiento y las aventuras, extremadamente perspicaz y seductor. Quienes han visto a Odiseo como encarnación de sus aspiraciones individuales, no han sido siempre, ni necesariamente, los griegos. No obstante, tanto la imagen que estos han proyectado al exterior, como la percepción que de sí mismos han tenido, deben mucho a los viajes y la fama de su más ilustre antepasado. Nikos Kazantzakis (1883-1957), autor que encontró en su isla natal, Creta, su más poderoso referente identitario, que se reconoció a sí mismo ante todo como cretense, esto es, como puente cultural entre Oriente y Occidente, entre el pasado y el presente, entendió, sin embargo, que el muy sufrido Odiseo era, a pesar de itacense, el personaje que mejor podía representar a su alter ego literario. Como tal le dedicó su monumental Odisea (1938), una obra que quiso ser la epopeya del hombre del siglo XX y abarcar en sus 33.333 versos y en las peripecias de su héroe protagonista las experiencias de toda la humanidad. En esta comunicación proponemos analizar las motivaciones, los modos y las repercusiones de la identificación de Kazantzakis con el "Segundo Odiseo" y, de ahí, el devenir de este en héroe supranacional. El estudio se centrará en la segunda Odisea, en la que Kazantzakis se erige, además, en un “Segundo Homero”, pero tendrá en cuenta las numerosas apariciones del héroe en la abundante producción literaria del cretense. En la construcción de esta identidad literaria genuinamente griega, al tiempo que universal (porque lo genuinamente griego, quizá sea lo susceptible de universalidad), encontraremos la recurrencia constante a la patria chica del autor, esa isla de Creta a la que el nuevo Odiseo aparece estrechamente vinculado, y que nos ofrecerá la oportunidad de delimitar un poco más las fronteras entre griegos (del pasado y del presente) y bárbaros (minoicos o turcos). Nikos Kazantzakis pasó la mayor parte de su vida autoexiliado de Creta y de Grecia, pero fue de su recuerdo del que tomó fuerzas, una y otra vez, para continuar su viaje. Odiseo, personaje mítico y literario, y por literario, más real, más inmediato, se convirtió en su referente identitario, en su imagen personal, en héroe nacional y universal de todos los tiempos, en capitán. Ítaca no existe, no hay más que el mar y una barca minúscula. Y a bordo de ella el espíritu como capitán.

Μαθιουδάκης, Νικόλαος & Καμπάκη-Βουγιουκλή, Πηνελόπη.

Η επιθετική ταυτότητα του Οδυσσέα στο έπος του Καζαντζάκη

Ο Νίκος Καζαντζάκης σε δεκατρία χρόνια (1924-1938) και μετά από εφτά γραφές δημιούργησε την ΟΔΥΣΕΙΑ, το θεμελιώδες έργο της ποιητικής του παραγωγής, που πραγματεύεται την περιπλάνηση του ομηρικού ήρωα Οδυσσέα προς την αναζήτηση της αθάνατης πηγής. Παρόλο που η ΟΔΥΣΕΙΑ του Καζαντζάκη είναι ουσιαστικά η συνέχεια της ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ του Ομήρου, ο πρωταγωνιστής της παρουσιάζεται διαφορετικός. Συγκεκριμένα και σε αντίθεση με το κλασικό πρότυπο του ομηρικού ήρωα, στο καζαντζακικό έπος ο Οδυσσέας παρουσιάζει μια αντιηρωική στάση στο αέναο ταξίδι του. Αυτήν ακριβώς την αντιηρωική προσωπικότητα του Οδυσσέα επιχειρούμε να διερευνήσουμε μέσα από τον τρόπο που ο συγγραφέας τον σκιαγραφεί με τη χρήση της γλώσσας, με τον ποιητικό του λόγο. Και τούτο γιατί η γλώσσα κατέχει κυρίαρχο ρόλο στο έπος αυτό και, κατά συνέπεια, αναμένουμε να μας αποκαλύψει στοιχεία για την ταυτότητα του πρωταγωνιστή. Περί τα διακόσια επίθετα χρησιμοποιεί ο Καζαντζάκης για να χαρακτηρίσει τον Οδυσσέα. Όλα τους ένα προς ένα διαλεγμένα, ένα προς ένα σχεδιασμένα: αϊτοβούλης, γοργόχερος, δίβουλος, καρδιοπλάνος, μακροπόθητος, μουλωχτός, πολυκορφονούσης είναι μερικά επίθετα με τα οποία ο Καζαντζάκης σε τριάντα τρεις χιλιάδες τριακόσιες τριάντα τρεις στίχους και σε είκοσι τέσσερις ραψωδίες προσπαθεί να αποδώσει την ταυτότητα του ήρωα του. Θα επιχειρήσουμε, λοιπόν, να ερευνήσουμε μερικά από αυτά τα επίθετα και να τα ερμηνεύσουμε με κοινωνιογλωσσικά και ψυχογλωσσικά κριτήρια, προκειμένου να αποδώσουμε τον χαρακτήρα του Οδυσσέα με βάση τον τρόπο και τον λόγο δημιουργίας και χρήσης των επιθέτων αναμένοντας να ανακαλύψουμε χρήσιμες κι ενδιαφέρουσες πληροφορίες για τον γλωσσικό κώδικα γραφής του έπους από τον Καζαντζάκη. Βιβλιογραφικοί μας οδηγοί σ' αυτή την προσπάθεια είναι: Λεξιλόγιο της Οδύσειας του Νίκου Καζαντζάκη, Με πυξίδα ένα γλωσσάρι: Το Γλωσσάρι του Παντελή Πρεβελάκη για την Οδύσσεια του Νίκου Καζαντζάκη του Θεοχάρη Μαρινάκη, Ευρετήριο κυρίων ονομάτων κτλ. της Οδύσειας του Καζαντζάκη της Δέσποινας Δρακοπούλου, Η γλώσσα της Οδύσσειας του Ν. Καζαντζάκη της Ελευθερίας Γιακουμάκη.

Νάτσινα, Αναστασία.

Η διαλογική συγκρότηση της ταυτότητας ως ερμηνεία της μεταπολεμικής παθογένειας

Η ανακοίνωση συζητά και επιχειρεί να ερμηνεύσει τον τρόπο συγκρότησης της ατομικής ταυτότητας σε τρία πολύ γνωστά έργα της ελληνικής μετανεοτερικής πεζογραφίας: Το Κιβώτιο (1974) του Άρη Αλεξάνδρου, το Αντιποίησις αρχής (1979) του Αλέξανδρου Κοτζιά και το Η μητέρα του σκύλου (1990) του Παύλου Μάτεσι. Στα τρία αυτά μυθιστορήματα, που εστιάζονται στα τραυματικά γεγονότα της νεότερης ελληνικής ιστορίας –την Κατοχή, τον Εμφύλιο και τη δικτατορία των συνταγματαρχών–, τα περιστατικά παρουσιάζονται (σχεδόν) αποκλειστικά μέσα από την οπτική των ιδιαζόντων πρωταγωνιστών τους. Πρόκειται αντίστοιχα για έναν χαμαιλεοντικό αγωνιστή του Δημοκρατικού Στρατού –έναν από τους πιο αναξιόπιστους αφηγητές της ελληνικής πεζογραφίας–, έναν χαφιέ, και μία ψυχικά διαταραγμένη κόρη μητρός ‘συνεργασθείσας με τον κατακτητή’. Απηχώντας την παράδοση του δραματικού μονολόγου, οι εξιστορήσεις αυτές αποκαλύπτουν, παράλληλα με τα εξωτερικά γεγονότα, την ίδια την ταυτότητα των προσώπων σε πτυχές της που διαφεύγουν πιθανότατα από τους ίδιους, όχι όμως και από τον αναγνώστη. Ο αποκλεισμός άλλων οπτικών, μέσα από τις οποίες οι χαρακτήρες αυτοί θα μπορούσαν να κριθούν ανεξάρτητα από την αυτοεικόνα που οι ίδιοι προβάλλουν, έχει υποκατασταθεί στα έργα που εξετάζονται από τα ίδια τα υλικά που συναποτελούν την ταυτότητα των προσώπων. Η ανακοίνωση διερευνά τον τρόπο με τον οποίο αυτά τα κατ’ επίφαση μονολογικά κείμενα απηχούν τους κάθε είδους συμβατούς ή αντικρουόμενους λόγους που απαρτίζουν όχι μόνο την ταραχώδη πραγματικότητα που πραγματεύονται αλλά και τον ίδιο τον εσώτερο εαυτό των προσώπων που την μεταφέρουν. Η αναγνώριση της διαλογικής συγκρότησης της ταυτότητας, δηλαδή του λόγου ως φορέα παραγωγής και όχι απλής αναπαράστασης μιας ήδη προϋπάρχουσας ταυτότητας, είναι μια ευρέως πια διαδεδομένη θεωρητική πρόταση που φαίνεται να περιγράφει με ακρίβεια τη διαδικασία συγκρότησης της ταυτότητας των μυθιστορηματικών προσώπων που μας απασχολούν. Η εισήγηση που προτείνεται συζητά το πώς η μετανεοτερική αυτή αντίληψη για την ταυτότητα εξυπηρετεί, στα έργα που εξετάζονται, μια κριτική για την ελληνική μεταπολεμική παθογένεια, της οποίας οι ήρωες δεν αποτελούν παρά συμπτώματα.

Anastasiadis, Athanasios.

Τραύμα και ταυτότητα. Ψυχογραφήματα του θύτη στην πεζογραφία του Αλέξανδρου Κοτζιά

Τραύμα και ταυτότητα. Ψυχογραφήματα του θύτη στην πεζογραφία του Αλέξανδρου Κοτζιά Αθανάσιος Αναστασιάδης Επιστημονικός Συνεργάτης στο Πανεπιστήμιο Αμβούργου Ο Αλέξανδρος Κοτζιάς περιγράφει στο πεζογρφαφικό του έργο με πρωτότυπους αφηγηματικούς τρόπους τις ποκίλες εκφάνσεις του ελληνικού «Τριακονταετή Πολέμου». Με τον όρο αυτό ο συγγραφέας υπαινίσσεται τα γεγονότα από τον κατοχικό εμφύλιο μέχρι τα γεγονότα του Πολυτεχνίου• γεγονότα δηλαδή που σημάδεψαν καθοριστικά ατομικές και συλλογικές ταυτότητες και συμπεριφορές στη μεταπολεμική κοινωνία. Ο Κοτζιας σκιαγραφεί το σκοτεινό παρελθόν και την ψυχική κατάσταση των κατά το πλείστον αρνητικών πρωταγωνιστών του. Ο ίδιος ο Κοτζιάς γράφει:«Ύστερα είναι ο χαφιές, βασικό στοιχείο του εθνικού μας βίου στα τελευταία 50 χρόνια. Ο σφαγέας και ο βασανιστής, χιλιάδες άνθρωποι μαρτύρησαν και σκοτώθηκαν στον τόπο μας• κάποιοι είναι θύτες, βέβαια.» Το ψυχικό τραύμα συνδέεται συνήθως με τα θύματα. Η ψυχοτραυματολογία το ορίζει ως ένα γεγονός που λόγω της έντασής του το υποκείμενο δεν μπορεί να το επεξεργαστεί και επιφέρει χρόνιες επιπτώσεις διαρκείας στην ψυχική οργάνωση του ατόμου. Ο Κοτζιάς αναπαρασταίνει στο έργο του το τραύμα του θύτη και τους διάφορους τρόπους αντιμετώπισής του: απώθηση διαδικασίες του μνημονικού, αφήγηση και επεξεργασία. Στην ανακοίνωσή μου θα ακολουθήσω μεθόδους της αφηγηματολογίας και της ψυχοτραυματολογίας. Θα επιδιώξω να προσεγγίσω κεντρικά πρόσωπα της πεζογραφίας του Κοτζιά που δρουν ως θύτες. Θα επικεντρωθώ στον ταγματασφαλίτη Μηνά Παπαθανάση στο μυθιστόρημα Πολιορκία, στις αντιστασιακές Φιλιώ και Δήμητρα στη νουβέλα Ιαγουάρος (η οποία έχει άμεση σχέση με το μυθιστόρημα Πολιορκία) και στον χαφιέ Μένιο Κατσαντώνη στο μυθιστόρημα Αντιποιήσις αρχής. Σκοπός μου είναι να αναλύσω τις αναπαραστάσεις των ατομικών ταυτοτήτων των ηρώων. Οι ταυτότητες τους έχουν άμεση σχέση με τις τραυματικές εμπειρίες που έχουν αποκτήσει στο παρελθόν.

Καρατάσου, Κατερίνα.

΄Ατομα και πρόσωπα: το ζήτημα της ταυτότητας στο *Λοιμό* του Αντρέα Φραγκιά

Η προβληματική της ταυτότητας- όπως ο Φραγκιάς την επεξεργάζεται κατά κύριο λόγο μέσα από τη μεταστοιχείωση της σύστασης και του ρόλου των μυθοπλαστικών χαρακτήρων και του αφηγητή- έχει καθοριστική σημασία για το είδος του μυθιστορήματος που τον ενδιαφέρει και αναπτύσσει. Στο πλαίσιο αυτής της εργασίας, μας απασχολούν οι όψεις της ταυτότητας στο μυθιστόρημα, Λοιμός, η τεχνική επένδυσή της και οι ερμηνευτικές της διαστάσεις, επιχειρώντας να διακρίνουμε το ομόλογό της συγγραφικό βλέμμα. Για να υιοθετήσουμε εν προκειμένω καίριες σχετικές επισημάνσεις του Φραγκιά, «ο κώδικας της λειτουργίας του [έργου] και ο κώδικας επικοινωνίας που προτείνει […] στον οποίο περιέχονται και οι κανόνες της κατασκευής του» (Φραγκιάς, 2009, σ. 21) δείχνουν «πώς είδε ο κατασκευαστής τα πράγματα» (ό.π.), συνιστώντας ταυτόχρονα «την προσωπική μαρτυρία του», και τα «ψυχικά και τα πνευματικά του αποτυπώματα» (ό.π., σ. 22). Θα θέσουμε, πιο συγκεκριμένα τα ακόλουθα ερωτήματα, συνεξετάζοντάς τα στο πλαίσιο της προβληματικής της ταυτότητας: (α) πώς οικοδομείται η ταυτότητα των φορέων δράσης και, ιδίως, του αφηγητή, αν λάβουμε υπόψη την υποβαλλόμενη από τον Λοιμό διάκριση ανάμεσα στην ταυτότητα με την έννοια της ατομικότητας και την ταυτότητα με την έννοια του προσώπου; (β) με ποιους παράγοντες (όπως η εξουσία, οι μηχανισμοί κοινωνικής, ιδεολογικής και πολιτικής πειθάρχησης, ιδεολογία, οι ισχύοντες κοινωνικοί λόγοι κ.ά.) εμφανίζεται να συναρτάται η οικοδόμηση της διάκρισης «ατόμου – προσώπου» στο επίπεδο της ιστορίας (επίπεδο του αφηγηματικού περιεχομένου) και πώς αποδίδεται από τη σκοπιά των συναφών αφηγηματικών τεχνικών (επίπεδο αφηγηματικής μεσολάβησης); (γ) ποιες οι υφολογικές συνέπειες της διάκρισης αυτής στο Λοιμό; (δ) ποια η ειδολογική δυναμική αυτού του πλέγματος θεματικών, υφολογικών και αφηγηματικών στοιχείων στη μυθιστορηματική τέχνη του Φραγκιά, όπως εκδηλώνεται στο Λοιμό; και τέλος, από ερμηνευτική άποψη, (στ) ποια η κριτική σημασία της διαφοροποίησης της ταυτότητας ως ατομικότητας και της ταυτότητας ως προσώπου για την εικόνα του ανθρώπου ως ιστορικού υποκειμένου του λόγου και της πράξης και ως υποκείμενου στον ιστορικό λόγο και στην ιστορική πράξη;

Σταυρακοπούλου, Σωτηρία.

Η Θεσσαλονίκη (πραγματική και φανταστική) στο πεζογραφικό έργο των Ν.Γ. Πεντζίκη, Γ. Ιωάννου και Αλ. Ναρ. Η πόλη ως παράγοντας διαμόρφωσης της λογοτεχνικής ταυτότητας των συγγραφέων

Θα εξετασθεί ο ρόλος της πόλης "Θεσσαλονίκη" στη διαμόρφωση της λογοτεχνικής ταυτότητας των συγγραφέων. Οι Ν. Γ. Πεντζίκης, Γ. Ιωάννου και Αλ. Ναρ, οι οποίοι διαφέρουν μεταξύ τους κατά μία λογοτεχνική γενιά, είναι συγκρίσιμοι, διότι δημιούργησαν όλο (Πεντζίκης, Ναρ) ή το σημαντικότερο μέρος του έργου τους (Ιωάννου) στη γενέθλια πόλη. Ο Ιωάννου γνωρίζει καλά το έργο του Πεντζίκη και έχει, σύμφωνα με τις δημοσιευμένες κριτικές, επηρεαστεί από το έργο του. Ο Ναρ όχι μόνο γνώριζε το έργο του Ιωάννου, αλλά διατηρούσε και προσωπική σχέση μαζί του. Τα βιβλία, στα οποία βασίζεται η παρούσα εργασία, είναι το Μητέρα Θεσσαλονίκη του Πεντζίκη, τα Για ένα φιλότιμο, Η σαρκοφάγος, Η μόνη κληρονομιά, Το δικό μας αίμα και Η πρωτεύουσα των προσφύγων του Ιωάννου, τα Σε αναζήτηση ύφους και Σαλονικάι, δηλαδή Σαλονικιός του Ναρ.Και για τους τρεις αυτούς συγγραφείς η Θεσσαλονίκη, ως χώρος ιστορικός και βιωματικός, αλλά και ως πνεύμα, συνέβαλε σημαντικά στη δημιουργία του πεζογραφικού τους έργου. Και με τη σειρά τους οι συγγραφείς αυτοί, με τον δικό του ιδιαίτερο τρόπο ο καθένας, συνέβαλαν σημαντικά στη μυθοποίηση της Θεσσαλονίκης. Με δυο λόγια: Οι παραπάνω συγγραφείς αποκτούν τη λογοτεχνική τους ταυτότητα από την πόλη και, ταυτόχρονα, της προσδίδουν μιαν άλλη ιδεατή ταυτότητα μέσα από το έργο τους. Τι εννοούμε, όμως, όταν λέμε ότι οι συγγραφείς αυτοί απόκτησαν τη λογοτεχνική τους ταυτότητα από τη Θεσσαλονίκη; Ενδεικτικά αναφέρω κάποια κοινά στοιχεία στο έργο τους που προσδίδουν την ταυτότητα. Και οι τρεις γράφουν για τη Θεσσαλονίκη: Τοπιογραφία της πόλης (μνημεία, κτίρια, δρόμοι, ρυμοτομία παλαιά και νεότερη). Ιστορία της πόλης (αρχαία, βυζαντινή, πρόσφατη). Ιδιαιτερότητες της πόλης (τοποθεσία, κλίμα, γραφικότητες, παραδόσεις). ΄Ανθρωποι (μυθικά και ιστορικά πρόσωπα, πρόσωπα της εκκλησίας, της πολιτικής, της λογοτεχνίας, του πανεπιστημίου, απλοί άνθρωποι). Εθνοτικές ομάδες πληθυσμού (΄Ελληνες και Ισραηλίτες κυρίως, κάποιες αναφορές σε Φραγκολεβαντίνους, ελάχιστες ή καθόλου σε Τούρκους). Τα κείμενα και των τριών έχουν τη μορφή αφηγήσεων, όπου κυρίαρχο ρόλο έχει η μνήμη των συγγραφέων η οποία βασίζεται άλλοτε σε άμεσο εμπειρικό υλικό (προσωπικά βιώματα) κι άλλοτε σε έμμεσο (συνήθως σε γνώσεις από την ανάγνωση βιβλίων). Βέβαια, η αξιοποίηση του εμπειρικού αυτού υλικού δεν γίνεται τυχαία στους τρεις αυτούς συγγραφείς. Είναι επιλεκτική, για να εξυπηρετήσει τους συγγραφικούς στόχους του καθενός που, φυσικά, στα επιμέρους δεν συμπίπτουν. Στην εργασία μου εξετάζεται αναλυτικά τι από τη Θεσσαλονίκη με τη συνεχή ζωή 23 αιώνων επιλέγει ο κάθε συγγραφέας για να δημιουργήσει τη λογοτεχνική του ταυτότητα. Το τι επιλέγουν έχει άμεση σχέση με το τι επιδιώκει να αναδείξει από την πόλη και το ιστορικό παρελθόν της Θεσσαλονίκης ο καθένας από τους συγγραφείς μέσα στο έργο του. Με άλλα λόγια, τι τον ενδιαφέρει να διαφυλάξει ως πολύτιμη κληρονομιά από τη λήθη που φέρνει ο χρόνος, και μάλιστα σε μια εποχή, αυτή του 20ού αιώνα που χαρακτηρίζεται από πρωτοφανείς αλλαγές.

Κόσσυβα, Κατερίνα.

Η ταυτότητα της Θεσσαλονίκης μέσα από το έργο του Γιώργου Ιωάννου

Η Θεσσαλονίκη μετά το 1912, οπότε ενσωματώθηκε στο ελληνικό κράτος, ήταν μια πόλη με ποικιλία εθνοτήτων και διαφορετικούς πολιτισμούς. Ο ερχομός των προσφύγων, μετά τη μικρασιατική καταστροφή, θα τονίσει τις κοινωνικές και πολιτιστικές αντιθέσεις και θα οδηγήσει την πόλη σ' ένα διαφορετικό προσανατολισμό. Παράλληλα εξακολουθεί να αποπνέει έναν αέρα ευρωπαικού κοσμοπολιτισμού, που τονώθηκε κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου από την παρουσία των συμμαχικών στρατευμάτων. Αυτό ήταν το σκηνικό της πόλης στην οποία γεννήθηκε και έζησε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του ο συγγραφέας Γιώργος Ιωάννου. Έζησε από κοντά την προσπάθεια αυτής της πόλης να προχωρήσει σε μια σύνθεση, ν' αποκτήσει ένα πρόσωπο στο σύγχρονο κόσμο και την αποτύπωσε στο έργο του. Ξεκίνησε περιγράφοντας μια όψη της πόλης, αυτή του δικού του κόσμου, του προσφυγικού, στη συνέχεια όμως τον συνεπήρε η μαγεία της, ανακάλυψε τη γοητεία της στο ιστορικό της παρελθόν και τις μνήμες της και κατάφερε να αποδώσει την εικόνα του προσώπου της Θεσσαλονίκης και τη συλλογική περιπέτειά της.. Με την αυξημένη εποπτεία και ευαισθησία του έγινε φορέας « της δυνάμει κοινωνικής συνείδησης» (όπως την εννοεί ο Lucien Goldman), συνέθεσε τις διάχυτες δομές ιδεών, αξιών και προθέσεων που χαρακτήριζαν τον κοινωνικό του περίγυρο σε ένα συνεκτικό σύστημα με διακριτά χαρακτηριστικά. Κατάφερε να εντοπίσει τον ιδιαίτερο κοσμοθεωρητικό προσανατολισμό(vision de mode) που αποκτούσε σταδιακά η πόλη του και αποτέλεσε το βασικό παράγοντα που εξασφάλισε την ενότητά της. Η σύνθεση αυτή δεν έγινε ανώδυνα ούτε για τη Θεσσαλονίκη ούτε για το συγγραφέα. Μέσα από τραυματικές κοινωνικές αντιθέσεις ,που τον πλήγωσαν βαθύτατα και τον ανάγκασαν να αυτοεξοριστεί , θα καταφέρει να εναρμονίσει τελικά ατομικές και συλλογικές αξίες. Ο συγγραφέας, μετά την απομάκρυνσή του από τη γενέτειρα πόλη , οδηγείται στη 'μυθοποίησή' της και στην ποιητική απόδοση του προσώπου της . Η αναζήτηση της ιστορίας της και η διάνοιξη του εαυτού του στη συλλογική περιπέτεια της πόλης του θα λειτουργήσει λυτρωτικά για τον ίδιο. Λάτρεψε τη Θεσσαλονίκη και μέσα απ' αυτή τη λατρεία βρήκε τη λύτρωσή του .Η μνήμη βοήθησε στη συμφιλίωση με την πόλη και με τον εαυτό του. «Με το να θυμόμαστε σπίτια και κάμαρες» λέει ο Bachelar «μαθαίνουμε να κατοικούμε μέσα στον εαυτό μας». Ξαναζεί με τη φαντασία πάλι στους γνώριμους και οικείους του χώρους και τους περιγράφει με μια υπερβατική διάθεση . «Σκοπός μου ήταν» λέει ο συγγραφέας, «να διερευνήσω τον άνθρωπο της Θεσσαλονίκης….το μυστικό της ιδιότυπης συμπεριφοράς του». Θεωρεί πως οι Θεσσαλονικείς είναι «κομιστές μιας διαφορετικής παράδοσης» κι αυτό οφείλεται στη βυζαντινή παράδοση της πόλης και στον πολιτισμό που έφερναν οι πρόσφυγες. «Ήταν φορείς πανάρχαιων πολιτισμών και τρόπων ζωής».Αυτοί οι τρόποι συνέβαλαν σημαντικά στη δημιουργία της «νέας μορφής» της Θεσσαλονίκης και στον ψυχισμό της. Το έργο του Γιώργου Ιωάννου αποτελεί μία από τις πληρέστερες εκφράσεις του «πολιτιστικού προσώπου» της Θεσσαλονίκης. Η πόλη, με τη διαμεσολάβηση του λογοτεχνικού έργου, αποχτά αυτό που ονομάζει ο Goldman «πολιτιστική αυτοσυνειδησία» .

Παπαργυρίου, Ελένη.

Αστικές περιπλανήσεις και λογοτεχνικές ταυτότητες: όψεις πόλεων σε σύγχρονα ελληνικά λογοτεχνικά λευκώματα

Η ανακοίνωση θα ασχοληθεί με θέματα αστικής ταυτότητας σε σχέση με το λογοτεχνικό λεύκωμα, ένα υβριδικό όσο και νεόκοπο – για τα ελληνικά δεδομένα – είδος. Σε ορισμένες περιπτωσεις το λογοτεχνικό λεύκωμα είναι καρπός της συνεργασίας λογοτεχνών με φωτογράφους, όπως η 'Ομόνοια' (1980) του Γιώργου Ιωάννου (σε συνεργασία με τον φωτογράφο Ανδρέα Μπέλια) και το 'Λος Άντζελες' της Σώτης Τριάνταφύλλου (σε συνεργασία με τον Πέτρο Νικόλτσο, 2007), ενώ σε άλλες κείμενο και εικόνα ανήκουν στον ίδιο συντάκτη, όπως το πρόσφατο 'Η πόλη στα γόνατα' του Μισέλ Φάις (2002). Με άξονα τα παραπάνω παραδείγματα η ανακοίνωσή μας θα ερευνήσει την ευρύτερη καταγωγή του είδους, τη θεματική του επικέντρωση σε αστικά φαινόμενα και τις υβριδικές συντεταγμένες του ως συγκερασμού λόγου και εικόνας. Αρχικά θα εξεταστεί η σχέση του ελληνικού λογοτεχνικού λευκώματος με παρόμοια πονήματα του αγγλοσαξονικού χώρου με δημοσιογραφικές καταβολές, όπως το 'Let us now praise famous men' (1941), συνεργασία του φωτογράφου Walker Evans με τον συγγραφέα και δημοσιογράφο James Agee, και το περίφημο λεύκωμα 'Americans' του Robert Frank (1959), με πρόλογο του Jack Kerouac. Σε δεύτερο στάδιο θα ερευνηθεί η θεματική του τοποθέτηση: με κύριο στόχο την αστική αποτύπωση το λογοτεχνικό λεύκωμα συχνά αναπτύσσεται θεματικά γύρω από την ιδέα της περιπλάνησης στον αστικό χώρο, την παρατήρηση και καταγραφή αστικών φαινομένων και την πρόταξη μίας ή πολλαπλών φωνών που περιγράφουν την αστική εμπειρία. Σε πολλές περιπτώσεις οι φωνές αυτές είναι περιθωριακές: στην Ομόνοια του Ιωάννου τοποθετούνται στον ορισμένο και αυτόνομο χώρο της πλατείας, όπου υποκειμενικές όψεις αναδεικνύονται σε σεξουαλικές δράσεις, ενώ στην Αθήνα του Μισέλ Φάις οι φωνές ανήκουν σε μετανάστες και ανθρώπους που ζουν στις παρυφές κοινωνικών σχηματισμών. Τέλος, θα αναλυθεί η υβριδική διάσταση της συμπαραγωγής λόγου και εικόνας με βάση τον αστικό προσανατολισμό του είδους. Σε όλες τις περιπτώσεις που εξετάζονται εδώ το κείμενο δεν αποτελεί άμεσο σχόλιο της εικόνας, δεν ανταποκρίνεται κειμενικά στη φωτογραφία ως λεζάντα, ενώ η φωτογραφία δεν εικονογραφεί το κείμενο, δε λειτουργεί δηλαδή ως οπτική αναπαράσταση λεκτικών σημείων. Επομένως μπορούμε να μιλήσουμε για αυτονομία και συνύπαρξη ειδών με επικαιρικό χαρακτήρα, με στόχο δηλαδή την παροντική αποτύπωση κι όχι την ιστορική αναψηλάφιση, γεγονός που ενδεχομένως σχετίζεται με τις δημοσιογραφικές καταβολές του είδους. Στα λογοτεχνικά λευκώματα βλέπουμε εν τέλει την κατακερματισμένη αναπαράσταση, τη μερική όψη των πόλεων, την ηθελημένα υποκειμενική καταγραφή που καταθέτει μαρτυρίες ταυτότητας όχι μόνο των ανθρώπων που κινούνται στα όρια της πόλης, αλλά και όσων δρουν από τη σκοπιά του παρατηρητή: του συγγραφέα και φωτογράφου.

Garcia-Amoros, Maila.

Ποιητική, θρησκευτική και θηλυκή ταυτότητα σε δύο ποιήτριες της μεταπολεμικής γενιάς: Ιωάννα Τσάτσου και Ζωή Καρέλλη

Η Ζωή Καρέλλη και η Ιωάννα Τσάτσου είναι δύο ποιήτριες με πολλά κοινά στοιχεία και παράλληλη πορεία. Και οι δύο γεννήθηκαν στις αρχές του 20ου αιώνα και ήταν αδελφές δύο μεγάλων συγγραφέων, του Νίκου Γαβριήλ Πεντζίκη και του Γιώργου Σεφέρη αντίστοιχα. Υπήρξαν μάρτυρες ολόκληρης σχεδόν της ιστορίας της Ελλάδας του 20ου αιώνα, αφού απεβίωσαν σε μεγάλη ηλικία, 97 ετών η Ζωή Καρέλλη και 98 η Ιωάννα Τσάτσου. Ξεκίνησαν τη λογοτεχνική τους δραστηριότητα σχετικά αργά και την ίδια περίπου περίοδο. Η πρώτη εμφάνιση της Ζωής Καρέλλη στη λογοτεχνική σκηνή χρονολογείται το 1940, με τη δημοσίευση της ποιητικής συλλογής Πορεία. Ανάμεσα στην πρώτη και τη δεύτερη συλλογή μεσολάβησε μία περίοδος οχτώ ετών. Από το 1948 που εμφανίστηκε η δεύτερη συλλογή της Η εποχή του θανάτου, οι δημοσιεύσεις της ήταν αλλεπάλληλες. Όσον αφορά την Ιωάννα Τσάτσου, παρ' όλο που η πρώτη λογοτεχνική της δημοσίευση, το ημερολόγιό της Φύλλα Κατοχής, ανάγεται στο 1965, όπως επισημαίνει η ίδια στο πεζογραφικό της έργο, η λογοτεχνική της πορεία είχε ξεκινήσει αρκετά χρόνια πριν, κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Εκτός από το ημερολόγιό της, εκείνα τα χρόνια συνέγραψε πολλά ποιήματα, που θα συγκέντρωνε αργότερα στην πρώτη ποιητική της συλλογή Λόγια της Σιωπής, που δημοσιεύτηκε το 1969. Στην ποίηση και των δύο αυτών ποιητριών εντοπίζονται πολλά κοινά θέματα, όπως ο θάνατος, ο χρόνος, και η μεταφυσική αναζήτηση, τα οποία, εκτός των άλλων, προκύπτουν πιθανότατα και από παρόμοιες εμπειρίες ζωής, όπως αυτές σφραγίστηκαν από την ιστορία της Ελλάδας και γενικότερα της Ευρώπης τον 20ο αιώνα: ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, η Μικρασιατική Καταστροφή, η Κατοχή, ο Εμφύλιος Πόλεμος, και οι δικτατορίες άφησαν το στίγμα τους στη ζωή και την προσωπικότητά τους, και αποτυπώθηκαν στο λογοτεχνικό τους έργο. Θα ήταν όμως λάθος να συμπεράνουμε ότι όλα τα κοινά στοιχεία που εντοπίζονται στο έργο της Ζωής Καρέλλη και της Ιωάννας Τσάτσου προκύπτουν αποκλειστικά από τα ιστορικά γεγονότα που έζησαν. Υπάρχει πληθώρα μοτίβων που πηγάζουν από τη θηλυκή τους ταυτότητα, όπως η φθορά της ομορφιάς, η απώλεια του έρωτα κ. ά. Στην ανακοίνωση αυτή θα δοθεί έμφαση κυρίως στις ομοιότητες των δύο αυτών ποιητριών. Από όλα τα κοινά μοτίβα που επεξεργάζονται, θα επικεντρώσουμε το ενδιαφέρον μας στη μεταφυσική αναζήτηση και στον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζουν θέματα, όπως ο θάνατος, ο Θεός, η θρησκεία, η ύπαρξη, το πέρασμα του χρόνου, κλπ. Αν και η προσοχή μας θα εστιαστεί στις δύο προαναφερθείσες ποιήτριες, δεν θα περιοριστούμε μόνο σ' αυτές, αλλά θα προσπαθήσουμε να τις εντάξουμε σε ένα γενικότερο γυναικείο λογοτεχνικό πλαίσιο εξετάζοντας το έργο και άλλων αξιόλογων γυναικών της ίδιας γενιάς, όπως της Όλγα Βότση, η ποίηση της οποίας είναι ουσιαστικά μεταφυσική, της Μελισσάνθης, της Μέλπως Αξιώτη ή της Ρίτας Μπούμι-Παπά, με σκοπό να συμπεράνουμε ποια είναι τα κοινά στοιχεία, που διαμορφώνουν την ποιητική θηλυκή τους ταυτότητα, και να ορίσουμε τα κύρια θέματα μέσα από τα οποία εκφράζεται η ποιητική τους.

Prosiannykova, Ganna.

Postmodern Greek poetry and Neoplatonic philosophical notions

Originally art is a dialogue between different epochs. It is the highest level of philosophical interpretation and interaction. The common examples could be the Plato's interpretation of Socrates, Dante's rewriting of the Bible, Heidegger's Nietzsche and Plato, Blake's Milton. In the postmodern worldview the knowledge of science and philosophy is inseparable from understanding of art and experience; philosophy and poetry are as usual together but in the third dimension which deconstruct and interpret in different way Platonic- Hegelian absolutes. The art slowly becomes the object of its own being - Kant's disinterested contemplation of the object and Kristeva's intertext –with the negating power of poetic Ego on the first place and slightly seen footnotes appealing to the past and transforming it into a new semantic layer of content on the second. Interpretation of Plato's texts starting from Neo-Platonists' philosophy, Christian, Romantic, Avant-garde, Modernist and finally Postmodernist literature gives birth to ideas and stays the sprinkling source of hermetic images and symbols. Rethinking of Plato still doesn't lack its attractiveness for modern poets worldwide and especially in Greece, the cradle of Platonic philosophy, who are represented by the generations of 70's and 80's like Stavros Zafeiriou, Sotiris Trivizas, Haris Vlavianos, Georgos Blanas and others, with a here- and- there emerging pattern of neo- romanticism. Platonic motifs and terms like Eros, Philia, Beauty in their various forms and twists with another notions like Truth are sandwiched between the postmodern detachment, misreading and absence, and give a way to a "new views of the self as a hermetical medium of Ego" (Peter Caravetta) and have a deep philological interest for investigation and reading between the letters.

Βούλγαρη, Σοφία.

Ανθρωποζώα και τέρατα στο έργο του Γιώργου Χειμωνά

Αντικείμενο της ανακοίνωσης αποτελεί η ζωολογική και τερατική διάσταση της ανθρώπινης μορφής στο έργο του Γιώργου Χειμωνά, μέσω της οποίας μεταδίδεται η αγωνία του θανάτου και εικονογραφείται, με τον πιο κυριολεκτικό τρόπο, η αποσύνθεση ή απώλεια της ταυτότητας του υποκειμένου. Ο χειρισμός αυτός της ανθρώπινης μορφής παραπέμπει, συν τοις άλλοις, στη διερεύνηση της ζωικής διάστασης του ανθρώπου, στην οποία με εμμονή εντρύφησε ο κορυφαίος "αντι-μοντερνιστής" ζωγράφος Francis Bacon. Η παραμόρφωση ή διάλυση του ανθρώπινου σώματος δεν χρησιμεύει μόνο στην απεικόνιση συναισθημάτων, αλλά αποδίδει και ενσαρκώνει, επίσης και κυρίως, τη μετα-νεωτερική απορία περί υποκειμένου και ανασκάπτει τη βίαιη, ωμή και νεκροζώντανη ύλη της επιθυμίας, απηχώντας μια οντολογία του πολλαπλού και του ρευστού. Ο θάνατος, ως αόριστη απειλή κατά της ζωής και της μορφής, ως το ριζικά έτερον, υπονομεύει την αναπαραστατική δύναμη της εικόνας και ακυρώνει την οριστική νοηματοδότηση. Από την άποψη αυτή, τα ανθρωποζώα και τα τέρατα του Γ. Χειμωνά σηματοδοτούν την παραμορφωτική εισβολή του θανάτου και του σκότους, που διαβρώνει τις μορφές και αναβάλλει διαρκώς το νόημα. Μέσα από αυτές τις οριακές και ανοίκειες μορφές η γραφή του Χειμωνά διαπραγματεύεται όχι μόνο την ταυτότητα του μετα-νεωτερικού υποκειμένου αλλά και, ευρύτερα, τις σκοτεινές διασυνδέσεις και υπόγειες συναλλαγές μεταξύ τέχνης, επιθυμίας και θανάτου. Η παρούσα ανακοίνωση θα αναφερθεί στα μείζονα θέματα της πεζογραφίας του Χειμωνά με κέντρο το δίπολο ταυτότητα –ετερότητα, σε σχέση αφενός με μια ηθική της φιλοξενίας, που αναδύεται από τα έργα του, αφετέρου με την αγωνιώδη αναζήτηση του άλλου, την περιπετειώδη συνάντηση με τον άλλο και το άλλο, η οποία συχνά συνορεύει με το απόλυτο σκοτάδι και οδηγεί στην απώλεια του εγώ. Το ανθρωπόζωο και η τερατική παραμόρφωση ορίζουν όχι μόνο τον πόνο ως βασικό ειδοποιό γνώρισμα του ανθρώπινου όντος, τη φρίκη ως κύρια διάσταση της ζωής, ή τη σιωπή ως εγγενή ιδιότητα της γλώσσας, αλλά και εξεικονίζει την έκλειψη ή την απουσία του ανθρώπινου και τη ματαίωση της ολοκλήρωσης του υποκειμένου μέσω της ένωσης με τον άλλο και τον κόσμο. Στο πνεύμα της εγελιανής φιλοσοφίας του θανάτου, που διαποτίζει τον στοχασμό του Μπλανσό, του Μπατάιγ και του Λακάν, η εσώτερη ουσία του υποκειμένου νοείται ως η απόλυτη αρνητικότητα, ως η νύχτα του κόσμου. Έτσι, η μορφή διαβρώνεται από το άμορφο, η ταυτότητα από τη ριζική ετερότητα, η φιλοξενία από το ανοίκειο και το παράξενο, με αποτέλεσμα η διερεύνηση της ταυτότητας του (σύγχρονου, κρίσιμου) ανθρώπου και κατ΄ επέκταση του καλλιτέχνη να εξορίζεται στη τερατική εικόνα του μη-νοητού, την ενσάρκωση του μη-ανθρώπου, την προσωποποίηση του θανάτου. Εδώ η τέχνη δεν εξαντλείται, όμως, στην παραμόρφωση, ούτε ανάγεται σε μεταμόρφωση, αλλά έγκειται σε μια, κατά Λακάν, αναμόρφωση, που προσπαθεί να παραστήσει το μη αναπαραστάσιμο, να ορίσει μια ταυτότητα που διαρκώς διαφεύγει μέσα από ένα διαλυόμενο και ρευστό σώμα.

Apostolidou, Anna.

National honour and homosexual shame: Eminent Greeks, homoerotic desire, and the symbolic capital of the nation

Social fermentations in gender and sexuality issues, and the growing visibility sought by the local activist movement in the past decade, have triggered an increasing public discussion that touches upon homosexual identity as it relates to the Greek nation. A considerable part of this discussion is consumed in considerations of homosexuality in terms of national betrayal/transgression. However, despite the judgmental attitude towards homoerotic orientation on an individual level, there have been some notable exceptions where the homosexual stigma of particular Greek men seems to be softened -even erased- to common sensibility by these men's elevation to the status of eminence. The proposed paper seeks to offer a historically informed schema according to which shameful (male) homosexual identity becomes silenced/obsolete in the rare examples of exceptional 'service' to the national narration. Placing the discussion within the contested bipolar of honor and shame that has accompanied the ethnographic study of the Mediterranean cultural area during the past fifty years, the paper proposes a thesis where the two antithetical terms co-exist in an antagonistic dynamic when it comes to appraising the private and public life of "eminent" Greek homosexual men. Tracing a selection of characteristic examples of this schema, the paper illustrates how the (artistic) work of certain homosexual men is valued in terms of essential symbolic capital that contributes to the imaginary empowerment of the Greek nation; as a result, the tabooed conjunction between homosexuality and Greek nation is re-visited and subverted, resulting to a nuanced attitude that manages to accommodate the two in collective representation. The poet C.P. Cavafy, the composer M. Hatzidakis and the choreographer D. Papaioannou feature as indicative examples that constitute a genealogy of the argument within the past fifty years. The role of the alleged extra-social (transcendental) role of the artist is briefly discussed, as it intensifies the ideological justification of the discussed phenomenon. In addition, the paper argues that the jeopardized masculinity of (represented as) effeminate men is restored by their honourable, over-manly devotion to the motherland's interests. In this context, the inherent tensions and contingent convergences between "Greek identity" and "homosexual identity" gain analytic value when engulfed in discursive constructions of both Greekness and homosexuality.

Παπανικολάου, Δημήτρης.

Ο Ομοφυλόφιλος στο Αρχείο: Ξανακοιτάζοντας τα χαρτιά του Ναπολέοντα Λαπαθιώτη

Τα τελευταία χρόνια η κριτική έχει ασχοληθεί αρκετά με την έκφραση περιθωριακών και αντι-κανονικών ταυτοτήτων κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου. Μετά τον εντοπισμό και την επανέκδοση από τη Χριστίνα Ντουνιά του μυθιστορήματος Η ερωμένη της της ψευδώνυμης Ντόρας Ρωζέττη, αλλά και την έκδοση/επανέκδοση άγνωστων κειμένων του Ναπολέοντα Λαπαθιώτη, οι κριτικοί έχουν στρέψει το ενδιαφέρον τους και στους τρόπους με τους οποίους η ομοφυλόφιλη επιθυμία αρχίζει να εκφράζεται λογοτεχνικά, αλλά και να μετασχηματίζεται σε συγκεκριμένη ερωτική επιλογή εκείνη την εποχή. Μια επιλογή που χαρακτηρίζει έναν συγκεκριμένο τύπο ανθρώπου, και στη βάση της οποίας συγκροτείται μια υποκουλτούρα, με αναγνωρίσιμες πρακτικές και αστική τοπογραφία. Η ανακοίνωση αυτή συνεχίζει τη συζήτηση που έχει ξεκινήσει (μεταξύ άλλων και από τους Ντουνιά, Βαρελά, Σπετσιώτη, Λασιθιωτάκη, Παπακώστα)• στόχος είναι να παρουσιαστεί νέο υλικό και να αναπτυχθούν κάποιες θεωρητικές πτυχές του ζητήματος στο πλαίσιο των Gender Studies. Στο πρώτο μέρος της ανακοίνωσης θα σχολιαστούν μια σειρά από σημειώσεις, σκίτσα, επιστολικά δελτάρια και επιστολές που βρίσκονται στο τμήμα του αρχείου Λαπαθιώτη που απόκειται στο ΕΛΙΑ. Θα σχολιαστούν, μεταξύ άλλων, σημεία των επιστολών Λαπαθιώτη-Μαλάνου, σημειώματα προς και από τους Μήτσο Παπανικολάου και Μάριο Βαγιάνο, οι πρώτες επιστολές Δικταίου-Λαπαθιώτη, καθώς και κάποιες ημερολογιακές σημειώσεις και σκίτσα του ποιητή. Διαβάζοντας τα τεκμήρια αυτά σε συνδυασμό με άλλες πληροφορίες που έχουμε για την εποχή από λογοτεχνικές και εξωλογοτεχνικές πηγές, μπορούμε να βγάλουμε κάποια σημαντικά συμπεράσματα για τη συγκρότηση και τους τρόπους έκφρασης της ομοφυλόφιλης ταυτότητας στη μεσοπολεμική Ελλάδα. Ο Λαπαθιώτης είναι, ούτως ή άλλως, μορφή πρωτοτυπική για τη στιγμή κατά την οποία ο ομοφυλόφιλος (έστω, στην εκδοχή «ομοφυλόφιλος καλλιτέχνης») μεταμορφώνεται σε φιγούρα αναγνωρίσιμη, η έκφραση του ερωτισμού του σκανδαλιστικό αντικείμενο ψόγου ή μίμησης, η ζωή του πηγή φημών, ταύτισης ή/και φαντασιώσεων (ενδεικτική ως προς αυτό η νουβέλα του Γιώργου Τσουκαλά Κουρασμένος από Έρωτα (1927)). Εντούτοις, όσο και αν τα στοιχεία φαίνονται αρκετά, οι γνώσεις μας για την ύπαρξη και τα χαρακτηριστικά μιας ομοφυλόφιλης υποκουλτούρας στη μεσοπολεμική Ελλάδα μοιάζουν καταδικασμένες να μείνουν, όπως και το αρχείο Λαπαθιώτη, ελλιπείς και αποσπασματικές, συχνά αντικείμενα εικασίας, και πολύ συχνότερα υποθέσεις εργασίας βασισμένες σε μεταγενέστερες εξελίξεις και πολιτικές της ταυτότητας. Στο δεύτερο μέρος θα αναλυθεί περισσότερο αυτή η παραγωγική αποσπασματικότητα. Πρόκειται αφενός για ένα ζήτημα που αντιμετωπίζει κανείς γενικά στη μελέτη της υποκουλτούρας: τα υποκείμενα και οι ταυτότητες που δεν αντιπροσωπεύτηκαν στο ‘επίσημο’, το ‘κανονικό’ και το ‘νόμιμο’ της κάθε εποχής, κάνουν την παρουσιά τους αισθητή μόνο από ίχνη και θραύσματα που συγκροτούν ένα εξορισμού ‘ελλιπές αρχείο’ – πάντα διασπασμένο και γεμάτο κενά, με λεπτομέρειες που πάντα θα διαφεύγουν. Υπάρχει όμως και κάτι ακόμα στην προκειμένη περίπτωση: αυτό που αναζητούμε στο ‘ελλιπές αρχείο’ της ομοφυλοφιλίας στη μεσοπολεμική Ελλάδα, είναι η υποκουλτουρική έκφραση της αντικανονικής (queer) επιθυμίας, το πολιτισμικό της αποτύπωμα, και η επιρροή τους στη συγκρότηση ταυτοτήτων. Αυτές είναι διαδικασίες που ανταγωνίζονται τις επίσημες αφηγήσεις της ταυτότητας και την πολιτισμική τους αποτύπωση (εθνική και ταξική ταυτότητα, ετεροκανονική μελλοντικότητα και ευδοκίμηση, «φυσική» γενεαλογία και παράδοση). Την ίδια στιγμή όμως, είναι και διαδικασίες ρευστές και εξαιρετικά ασταθείς. Το ‘ελλιπές αρχείο’ ίσως δεν είναι τελικά ένα ιστορικό ατύχημα, ένας χώρος όπου στατικές ομοφυλόφιλες ταυτότητες στρεβλώθηκαν, αποσιωπήθηκαν, ή απλώς ψιθύρισαν• θα ήταν προτιμότερο να το δούμε ως χώρο προνομιακό, ακριβώς γιατί εξασφαλίζει σε ρευστές ταυτότητες που μετρονομούνται απ’ την αντικανονική σεξουαλικότητα, τη δυνατότητα ν’ αφήσουν το αποτύπωμά τους.

Ντουνιά, Χριστίνα.

Εκδοχές της γυναικείας ομοφυλόφιλης ταυτότητας στη νεοελληνική λογοτεχνία: 1910-1930

Εκδοχές της γυναικείας ομοφυλόφιλης ταυτότητας στη νεοελληνική λογοτεχνία: 1910-1930. Στην εισήγηση αυτή θα παρουσιαστούν ορισμένα λανθάνοντα κείμενα που εστιάζουν στη θεματική της γυναικείας ομοφυλοφυλίας στη διάρκεια της δεκαετίας 1910 και στη συνέχεια θα εξεταστεί ο τρόπος με τον οποίο εξελίσσεται αυτή η θεματική στην πρώτη μεσοπολεμική δεκαετία. Εικότερα: στις σελίδες του αλεξανδρινού περιοδικού Γράμματα, ίσως για πρώτη φορά εντοπίζεται σε τέτοιο βαθμό μια συγκομιδή κειμένων για το γυναικείο ομοερωτισμό. Η σύνδεση του με την παράδοση της Σαπφούς αναδεικνύεται από άνδρες λογοτέχνες, κυρίως στα πλαίσια ενός αισθησιακού παρνασσισμού ή ενός μεταιχμιακού συμβολισμού: τα Τραγούδια της Βιλιτώς, του Πιερ Λουίς, η κριτική του Δ. Ζαχαριάδη για τη σαπφική ποίηση, το ποίημα «Πώς εθρήνησαν για τη Σαπφώ τα κορίτσια της όταν αγάπησε τον Αλκαίο του Κώστα Βάρναλη, το «Σαπφικόν επιτύμβιον» του Τάκη Μπαρλά. Στο διήγημα «Όταν σκάνε τα λουλούδια» του Βουτυρά ο ρεαλισμός της περιγραφής, με τις αισθησιακές περιπτύξεις δύο κοριτσιών, τα φέρνει όλα στο φως. Σε όλα τα παραπάνω κείμενα η λεσβιακή θεματική παρουσιάζεται μέσα από το πρίσμα του « άλλου», λείπει το βίωμα που μπορεί να αναδείξει την ιδιαίτερη πλευρά της γυναικείας εμπειρίας. Μια αποφασιστική μετατόπιση από το αρχαίο σκηνικό αλλά και από την ανδρική ηδονοβλεπτική εστίαση (του Βουτυρά, ή του Πέτρου Πικρού στα Χαμένα Κορμιά) διακρίνεται στο πεζό ποίημα της Γαλάτειας Καζαντζάκη «Σε μια κυρία». Πρόκειται για ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον πρωτοπρόσωπο κείμενο στο οποίο η συγχρονία είναι το έδαφος όπου προβάλλει η ανατρεπτική ιδέα της συγγραφέως για τον γυναικείο ερωτισμό. Η φίλη που απολαμβάνει ως ελεύθερη νέα «την ωραίαν ασέλγεια», ενδίδει τελικά στην ασφάλεια του γάμου, πράγμα που χαρακτηρίζεται από τη φωνή τη αφηγήτριας ως «άσκημο πέσιμο». Ελευθεριάζουσα συμπεριφορά, ομοφυλοφιλία και φεμινισμός είναι οι άξονες που αφήνουν εδώ ένα πρώιμο αποτύπωμα, που θα ανατυχθεί εντονότερα και εκτενέστερα στο μυθιστόρημα Η ερωμένη της, (1929) βασισμένο στο ημερολόγιο της αλεξανδρινής Ντόρας Ρωζέττη. Στο κείμενο της Ρωζέττη η φεμινιστική συνείδηση διεκδικεί πέρα από το δικαίωμα στην εργασία, το δικαίωμα στην επιθυμία. Παράλληλα ένα διακειμενικό δίχτυ οδηγεί στην συνηγορία της λεσβιακής ταυτότητας. Έτσι, πέρα από την αναμενόμενη αναφορά της στην Σαπφώ η Ντόρα στην ημερολογιακή της αφήγηση: συγκινείται από τον Πωλ Βερλαίν, όχι μόνο για την ερωτική σχέση του με τον Αρθούρο Ρεμπώ, αλλά και για την πρώιμη συλλογή του Les amies (1868), διαβάζει τα Τραγούδια της Βιλιτώς του Πιέρ Λούις, γ) κάνει λόγο για τον «αλεξαντρινό ποιητή Καβάφη», δ) αναφέρεται στην Γκαρσόν [La Garconne(1922)], του Βικτόρ Μαργκερίτ ένα πολυσυζητημένο μυθιστόρημα, στο οποίο για πρώτη φορά ο σύγχρονός του φεμινισμός συνδέεται με τον λεσβιακό έρωτα. Το μυθιστόρημα της Ρωζέττη θα συσχετιστεί στην εισήγηση με το Έξι νύχτες στην Ακρόπολη του Γ. Σεφέρη, ως προς το ημερολογιακό είδος ς γραφής τους, αλλά και για την αμφιφυλόφιλη ηρωίδα που αποτελεί αντικείμενο του πόθου των δύο αφηγητών: η Μπίλιω ή Σαλώμη του Σεφέρη, έχει μια ενδιαφέρουσα ομοιότητα με την Λίζα ή Αστάρτη της Ρωζέττη. Ο Σεφέρης και η Ρωζέττη ως συγγραφείς δύο αυτοβιογραφικών έργων επιχειρούν, χρησιμοποιώντας την ημερολογιακή τεχνική, να φωτίσουν μια ιδιαίτερα περίπλοκη ερωτική εμπειρία που στηρίζεται στο δίπολο ταυτότητας/ετερότητας, μέσα από την οποία οδηγούνται τελικά στην αυτογνωσία και στην τέχνη.

Ρούσσου, Βαρβάρα.

Η ταυτότητα της λεσβίας: από την *Ερωμένη της* στην Κατίνα Μελά μέσω της Θαλασσίας Ύλης και της Olga Broumas

Ουσιαστικά η γυναικεία ομοφυλοφιλική ταυτότητα μέσω της ελληνικής λογοτεχνίας συγκροτείται στον τελευταίο αιώνα από τρία πεζογραφήματα : το παλαιότερο Η ερωμένη της, το προ ετών Μόνο γυναίκες και το πρόσφατο Μέσα σ' ένα κορίτσι σαν κι εσένα. Ας σημειωθεί ότι τα δύο πρώτα εκδόθηκαν ψευδώνυμα και οι λόγοι αυτής της επιλογής θα αναφερθούν σύντομα στην ανακοίνωση καθώς σχετίζονται με τον φόβο της ταύτισης συγγραφέα-αφηγήτριας σε μια αρκούντως ομοφοβική κοινωνία. Στην εισήγησή μου επιχειρώ να ιχνηλατήσω τα στοιχεία που συνθέτουν την εικόνα μιας λεσβίας με έμφαση στο τελευταίο από τα προαναφερθέντα έργα στο οποίο, πέρα από την παρουσία της λεσβίας ως υποκειμένου γραφής, αποδίδεται και η εικόνα της λεσβίας-αναγνώστριας που επιχειρεί μέσω της ανάγνωσης λεσβιακών κειμένων να ανιχνεύσει τον εαυτό της και να αποκαλύψει, μαζί με το δικό της παρελθόν, το αληθινό πρόσωπο της μητέρας της μέσα από ψευδώνυμα ποιητικά κείμενα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ποικιλία λόγων που αρθρώνουν το κείμενο (δοκίμιο, ποίημα, ημερολόγιο-επιστολή) για να συγκροτηθεί τελικά το μυθιστόρημα και η συνάφεια του ποιητικού λόγου της φανταστικής Θαλασσίας Ύλης με την ποίηση της Olga Broumas (επίσης ελληνοαμερικανίδας και λεσβίας ποιήτριας). Επομένως, πρόκειται για την αποτύπωση της συγκρότησης της ταυτότητας μιας σύγχρονης ομοφυλόφιλης όχι μόνον μέσω μυθοπλασιακής δράσης , μιας πλοκής γεγονότων, αλλά κυρίως μέσω των κειμένων τα οποία είτε γράφει (ημερολόγια, γράμματα, μέιλ, επιστημονική ανακοίνωση) είτε διαβάζει (ποιήματα κυρίως) η ηρωίδα του βιβλίου. Η δομή αυτή αναδεικνύει το ευρύτερο ζήτημα της σχέσης γυναίκα και λεσβία –γραφή –ανάγνωση- ιστορικές συνθήκες. Με γνώμονα αυτές τις τελευταίες διαπιστώσεις επιχειρώ να προβάλλω τις κειμενικές στρατηγικές που αποδίδουν την υποκειμενικότητα και γενικά την εικόνα μιας γυναίκας που βιώνει την ομοφυλοφιλία της εν μέσω ενός ταραχώδους οικογενειακού βίου και με φόντο τα καταιγιστικά ιστορικά γεγονότα του τέλους του 20ου αιώνα.

Φουρναράκης, Κωνσταντίνος.

Η συγκρότηση μιας ανεξάρτητης γυναικείας ταυτότητας στο πρώτο μισό του 19ου αιώνα· η περίπτωση της ποιήτριας Αντωνούσας Καμπουράκη

Έχει επισημανθεί ότι στο πρώτο μισό του 19ου αρχίζει να διαμορφώνεται στην Ελλάδα μια ανεξάρτητη γυναικεία ταυτότητα. Στην ανακοίνωσή μας παρουσιάζουμε τα συμπεράσματα της έρευνάς μας σε αρχειακές πηγές και αποκαλύπτουμε ότι το έργο της Αντωνούσας Καμπουράκη μπορεί να χαρακτηριστεί ως η πρωιμότερη δημόσια έκφραση του αιτήματος για τη γυναικεία χειραφέτηση στη Νεοελληνική Λογοτεχνία. Καταγόμενη από ευκατάστατη οικογένεια των Χανίων, η Καμπουράκη έλαβε επιμελημένη μόρφωση στο σχολείο, που λειτούργησε προεπαναστατικά στα Χανιά, βίωσε τις σφαγές στην πόλη των Χανίων με την έναρξη της επανάστασης, τον απαγχονισμό του επισκόπου Μελχισεδέκ την ημέρα της Αναλήψεως και έγινε αυτήκοος μάρτυρας των μαχών της πρώτης φάσης της επανάστασης του 1821 στην Κρήτη. Στα 1824 έχοντας χάσει το σύζυγό της στον πόλεμο, αναγκάστηκε να καταφύγει πρόσφυγας στην Πελοπόννησο. Μετά τη δημιουργία ελληνικού κράτους εγκαθίσταται στη Σύρο και το 1840 δημοσιεύει εκεί το πολύστιχο ιστορικό της ποίημα με τίτλο “Ποιήματα Τραγικά, εμπεριέχοντα διαφόρους πολέμους της Κρήτης επί της Ελληνικής Επαναστάσεως”. Η Καμπουράκη εμφανίζεται στο δημόσιο βίο κρατώντας τη γραφίδα της για να κάνει γνωστούς τους αγώνες της Κρήτης την περίοδο 1821- 1830. Γι' αυτό θεωρούμε ότι είναι και η πρώτη ιστορικός του κρητικού αγώνα, λαμβάνοντας υπόψη ότι τα Απομνημονεύματα του Καλλίνικου Κριτοβουλίδη για την επανάσταση του '21 στην Κρήτη εκδόθηκαν αργότερα, το 1859. Στα “Ποιήματα Τραγικά” η Καμπουράκη καταγγέλλει την ευρωπαϊκή πολιτική, που άφησε έξω από τα σύνορα του νέου κράτους την Κρήτη, και απευθυνόμενη στον Όθωνα και την Αμαλία τους προτρέπει να στηρίξουν μια νέα επανάσταση για την απελευθέρωση της Κρήτης. Θα λέγαμε ότι με το έργο της αυτό προετοίμασε το νέο κίνημα στην Κρήτη, που ξέσπασε ένα χρόνο αργότερα, το 1841 και είναι γνωστό ως Επανάσταση των Χαιρέτη- Βασιλογεώργη. Η ποιήτρια τονίζει με έμφαση στον πρόλογο του ιστορικού έπους της ότι το έργο της φέρει τη σφραγίδα της γυναικείας ταυτότητας: “Η στιχουργική αύτη εξιστόρησις, συνθεμένη με αχειραγώγητον από παντός είδους παιδείας νουν, είναι φυσικόν προϊόν γυναικείου πνεύματος, το οποίον η φιλαυτία των ανδρών κατέχει δεσμευμένον εις το σκοτεινόν της αμαθείας περίβολον, τον οποίον άρχισε να κρημνίζη η φιλοσοφία κατά τον παρόντα αιώνα”. Στα επόμενα χρόνια θα γράψει ιστορικά πατριωτικά δράματα εμπνευσμένα από την Ελληνική Επανάσταση (“Γεώργιος Παπαδάκης”, Αθήνα 1847, “Η Λάμπρω”, Μεσολόγγι 1861, “ Η έξοδος του Μεσολογγίου” Αθήνα 1875) στα οποία δεν παραλείπει να εξάρει και τη συμμετοχή της γυναίκας στους αγώνες του έθνους. Όπως επισημαίνει ο Βάλτερ Πούχνερ τα δράματά της συνεχίζουν κατά κάποιο τρόπο το έργο της Ευανθίας Καΐρη. Η παρέμβαση της Καμπουράκη στα πολιτικά ζητήματα της εποχής της κρίνεται εξίσου σημαντική. Θερμή οπαδός του Όθωνα στην αρχή, δε διστάζει έπειτα να στραφεί εναντίον του και να χαιρετήσει την εκθρόνισή του στο ποίημα “ Η μνήμη ήτοι τα συμβάντα της Ναυπλιακής και Οκτωβριανής Επαναστάσεως” Αθήνα 1863, στο οποίο γίνεται και ιδιαίτερη μνεία στη συνωμοτική δράση της Καλλιόπης Παπαλεξοπούλου. Εξετάζοντας την παρουσία γυναικών στη λογοτεχνική παραγωγή του πρώτου μισού του 19ου αιώνα διαπιστώνουμε ότι η προσπάθεια της Ευανθίας Καΐρη έμεινε χωρίς συνέχεια κάτω από τη βαριά σκιά του αδελφού της και ότι η φωνή της Ελισάβετ Μουτζάν- Μαρτινέγκου για τη γυναικεία χειραφέτηση άργησε να ακουστεί, αφού η “Αυτοβιογραφία” της δημοσιεύτηκε πολλά χρόνια μετά το θάνατό της. Στην ανακοίνωση θα εξεταστούν οι βασικοί θεματικοί και ιδεολογικοί άξονες του λογοτεχνικού έργου της Καμπουράκη με έμφαση στην παρουσίαση της γυναικείας ταυτότητας σ' αυτό και τέλος η ποιήτρια θα τοποθετηθεί στον Ελληνικό Παρνασσό δίπλα στις πρωτοπόρες λόγιες Ελληνίδες, Ευανθία Καΐρη και Ελισάβετ Μουτζάν- Μαρτινέγκου.

Παπαγεωργίου, Ιωάννα.

Η γυναικεία ταυτότητα στο ελληνικό θέατρο σκιών: η διεκδίκηση της ερωτικής αυτοδιάθεσης

Το ελληνικό θέατρο σκιών αποτελεί μια από τις πλέον ανδροκρατούμενες και συνάμα αθυρόστομες μορφές της προφορικής λαϊκής τέχνης. Οι δημιουργοί του είναι αποκλειστικά άνδρες, ενώ οι φιγούρες του απεικονίζουν κυρίως τύπους του ίδιου φύλου. Εντούτοις η γυναικεία παρουσία δεν είναι αμελητέα. Εκτός από τη φιγούρα της Αγλαΐας ή Καραγκιόζαινας και της όμορφης Τουρκοπούλας, έχουν εμφανιστεί και κάποιες άλλες ηρωίδες αντλημένες από τον κόσμο της παράδοσης, της τέχνης ή της πραγματικότητας. Οι φιγούρες αυτές σπάνια συμμετέχουν ενεργά στη δράση κι επιπλέον, οι ρόλοι που διαδραματίζουν σε ελάχιστες περιπτώσεις ξεφεύγουν από τον περιορισμένο κύκλο της ιδιωτικής σφαίρας. Πιθανόν οι πλέον συχνοί ρόλοι να είναι αυτοί της συζύγου και της θυγατέρας σε ηλικία γάμου. Εντούτοις δεν λείπουν οι μάγισσες, οι εκμαυλίστριες, οι γητεύτρες, οι μέγαιρες, οι φιλόδοξες γυναίκες-πασάδες και οι λησταρχίνες, καθώς και οι ηρωίδες έργων που προέρχονται από διασκευές ταινιών και μυθιστορημάτων ή από μεταφορές της σύγχρονης πραγματικότητας στο θέατρο σκιών. Στα έργα της τελευταίας κατηγορίας, εκ των πραγμάτων, πολλοί γυναικείοι χαρακτήρες αποκλίνουν από το παραδοσιακό πλαίσιο της τυποποίησης των ηρώων του θεάτρου σκιών. Τέτοιοι χαρακτήρες είναι η "Μαρία Πενταγιώτισσα" από το ομώνυμο έργο, η Ερμιόνη από την "Ωραία του Πέραν", η Αντιγόνη από "Το σιδέρωμα της Σπυριδούλας" κ.ά. Οι πιο δυναμικές ηρωίδες της κατηγορίας αυτής αλλά και ορισμένες εκπρόσωποι των παραδοσιακών τύπων ίσως να μην υπερβαίνουν τις δύο-τρεις δεκάδες στο σύνολο των εκατοντάδων έργων του θεάτρου σκιών, η συμπεριφορά τους όμως είναι αξιοσημείωτη. Χρησιμοποιώντας θεμιτά κι αθέμιτα μέσα, αγωνίζονται να διαμορφώσουν τη μοίρα τους με δυναμικό τρόπο. Συχνά στόχος των προσπαθειών τους είναι η απόκτηση συζύγου ή εραστή της δικής τους επιλογής ή η προάσπιση της τιμής τους. Τα δημοσιευμένα έργα του θεάτρου σκιών περιέχουν πολλές νέες κοπέλες αντίστοιχες με τις νεαρές ερωτευμένες της κλασικής ευρωπαϊκής κωμωδίας, οι οποίες προσπαθούν να κερδίσουν τον άνδρα που αγαπούν καταφεύγοντας στο δραματουργικό μέσο της ίντριγκας και υπονομεύοντας τα σχέδια του πατέρα τους ή των άλλων υποψήφιων συζύγων. Συνήθως απεικονίζονται με τη φιγούρα της Τουρκοπούλας. Οι ίντριγκές τους δεν ξεφεύγουν από τους κανόνες του ακίνδυνου κωμικού παιχνιδιού και ο Καραγκιόζης γίνεται συνεργός τους. Με τις μηχανορραφίες του καταφέρνει να τις ενώσει με τους αγαπημένους τους ("Οι γαμπροί της βεζιροπούλας", "Ο Καραγκιόζης [διά της βίας] γιατρός", "Γαμπρός του κουτιού", "Εις τον πύργον των φαντασμάτων", "Λίγα απ' όλα", "Η ωραία στην αγχόνη", "Το κιούπι", "Η αρπαγή της Ωραίας Ελένης" κ.ά). Πέρα όμως από τα δημοσιευμένα έργα, τα σωζόμενα τετράδια των καραγκιοζοπαικτών αποκαλύπτουν μια πιο σκοτεινή πλευρά του αγώνα των ηρωίδων του θεάτρου σκιών για ερωτική αυτοδιάθεση. Κάποιες καταφεύγουν στη φαρσική εξαπάτηση του αφελούς συζύγου ("Ο Καραγκιόζης μάγος", "Μπαγλαΐμ κουκιά"), στην τυφλή εκδίκηση του άπιστου εραστή ή της αντιζήλου ("Η στραγγαλίστρια των Πατρών", "Η χάρη του Βασιλιά", "Ο Μαύρος Γκιαούρης"), στην τύφλωση του αυστηρού πατέρα ("Η δολοφόνος κόρη"), στην πολιτική εξόντωση του ανεπιθύμητου συζύγου ("Στρατηγός Βελισάριος"), στη ληστεία ("Μαρία Πενταγιώτισσα"), ακόμα και στη δολοφονία παιδιού ("Αι δύο μητέρες"). Στα έργα αυτά, ο Καραγκιόζης πρωτοστατεί στην αποκάλυψη των σχεδίων τους και στην τιμωρία τους αποκαθιστώντας την προσωρινή διατάραξη της ιεραρχίας των φύλων. Η ανακοίνωση θα εστιασθεί στην ανάλυση αυτών των ηρωίδων του ελληνικού θεάτρου σκιών που, μέσα σε έναν πατριαρχικά δομημένο κόσμο, διεκδικούν με ενεργητικό τρόπο το δικαίωμα της ερωτικής αυτοδιάθεσης. Η προσέγγισή τους θα γίνει μέσα από την προοπτική της σύγχρονης βιβλιογραφίας για το γυναικείο φύλο, αλλά θα λάβει υπόψη και τις ιδιαιτερότητες του είδους. Το θέατρο του Καραγκιόζη είναι ένα θέατρο σάτιρας και υπερβολής το οποίο αντιμετωπίζει με ανελέητη καυστικότητα τα ανθρώπινα ελαττώματα ανεξάρτητα από το φύλο και την τάξη των φορέων τους. Επιπλέον έχει τη δυνατότητα να προσαρμόζει την παράσταση στις απαιτήσεις του εκάστοτε κοινού, παραλλάσσοντας το σενάριο του ίδιου έργου με

αποτέλεσμα να μην υπάρχει ένα οροθετημένο «κείμενο» που να γίνεται ασφαλές αντικείμενο ανάλυσης.

Πασσαλής, Χαράλαμπος.

Θηλυκές δαιμονικές μορφές της ελληνικής παράδοσης: Η επικίνδυνη γοητεία των Νεράιδων

Με βάση τις καταγεγραμμένες παραδόσεις για τις Νεράιδες η ανακοίνωση επιχειρεί την εξέταση της γυναικείας κοινωνικής ταυτότητας στον ελληνικό παραδοσιακό πολιτισμό. Οι παραδόσεις γι' αυτές τις αμφίσημες και επικίνδυνα γοητευτικές δαιμονικές μορφές μπορούν να διακριθούν σε δύο βασικές κατηγορίες που οργανώνονται με βάση ένα σχήμα αντίθετων διαδικασιών και εννοιών, όπως φύση και πολιτισμός, γοητεία και απειλητική γυναικεία σεξουαλικότητα, υποταγή και κυριαρχία κ.ά. Στον πρώτο τύπο παραδόσεων, όπου η επικίνδυνη γοητεία, η δύναμη και η απειλητική σεξουαλικότητα αυτής της θηλυκής μορφής βρίσκει την απόλυτή της έκφραση, η Νεράιδα αποπλανεί στο φυσικό της χώρο το θύμα της και το εξοντώνει. Στη δεύτερη κατηγορία παραδόσεων παρατηρείται ένα κυκλικό σχήμα διάβασης (transition) που ξεκινά από τη φύση και καταλήγει σ' αυτήν. Στον τύπο αυτό, που συμβολικά αντιπροσωπεύει την προσπάθεια εξημέρωσης του γοητευτικού και επικίνδυνου θηλυκού και προσαρμογής του σε κοινωνικά καθορισμένους ρόλους, η Νεράιδα αρχικά απομακρύνεται από το φυσικό της χώρο (separation) και ενσωματώνεται (incorporation) στον πολιτισμικά οργανωμένο χώρο που καθορίζεται από πατριαρχικού τύπου δομές. Παρά την ενσωμάτωσή της στο χώρο αυτό, η αμφισημία της ταυτότητάς της διατηρείται, καθώς η Νεράιδα σταθερά απαιτεί και επιτυγχάνει την επιστροφή της στο γενέθλιό χώρο της. Και οι δύο τύποι παραδόσεων, κοινοί ως προς την αφετηρία και την κατάληξή τους έχουν τον ίδιο στόχο, που μεταφράζεται ως η κυριαρχία του θηλυκού στοιχείου και η επιβεβαίωση του φόβου και του κινδύνου που αντιπροσωπεύουν αυτές οι δαιμονικές θηλυκές μορφές. Η δαιμονοποίηση αυτή, η οποία αποτελεί έκφραση φόβων και ανησυχιών για παραβιάσεις ρόλων, χρησιμοποιείται για να καταδικάσει συμπεριφορές και συγχρόνως λειτουργεί επανορθωτικά προσδιορίζοντας το σύνολο των κοινωνικά αποδεκτών χαρακτηριστικών της γυναικείας ταυτότητας.

Φραντζή, Άντεια.

Η αναζήτηση της ταυτότητας μέσα από τον προβληματισμό της ετερότητας. Επιλογή από το έργο της Ρέας Γαλανάκη

Αναζητούμε την ταυτότητά μας , ενώ στην πράξη αναζητούμε την ετερότητά μας. Είναι η ταυτότητά μας μια πολιτική πράξη ή μήπως είναι μια αδιερεύνητη εσωτερική διαδρομή; Ταυτότητα φυλετική ή φυλική, ταυτότητα ιδεών ή πολιτικών-κομματικών επιλογών, ταυτότητα καταγωγής διχασμένη ή μοιρασμένη στα τεταρτημόρια της γονεϊκής καταγωγής· ταυτότητα, λοιπόν, γενετική, ταυτότητα βιωματική ή μήπως ταυτότητα κοινωνική και ταξική; Η πολλαπλότητα είναι η ταυτότητά μας, μια πολλαπλότητα που αναγνωρίζεται αλλά και διαψεύδεται στην καθημερινή προσέγγιση του «προσώπου» μας, στις χειρονομίες της ζωής μας. Μια ταυτότητα που μεταλλάσσεται μέσα στον κάθε χρόνο και αναπροσδιορίζεται μέσα στον κάθε τόπο. Ταυτότητα που μόνον καλειδοσκοπικά μπορεί να νοηθεί. Ποια, λοιπόν, είναι η ταυτότητά μας πέρα από τα στερεότυπα; Μπορούμε να αναζητούμε τη μία και μοναδική, κατ' ουσίαν φανταστική, ταυτότητα ή μήπως το διαρκές αίτημα αυτογνωσίας είναι η ζήτηση της πληθυντική μας ταυτότητας; Με αυτά τα γενικά ερωτήματα θα αποπειραθούμε να προσεγγίσουμε το έργο της Ρέας Γαλανάκη και κυρίως τα μυθιστορήματά της Ο βίος του Ισμαήλ Φερίκ πασά, Ελένη ή ο κανένας, και Φωτιές του Ιούδα, στάχτες του Οιδίποδα. Θα αναφερθούμε σε χαρακτήρες πρωταγωνιστικούς ή και μικρότερης εμβέλειας, που μέσα από τις πράξεις τους μας επιτρέπουν να εντοπίσουμε όχι μόνο τις προτεινόμενες ταυτότητες και τις αντιφάσεις τους αλλά και να διατυπώσουμε τις κοινωνικές αντιδράσεις που προκαλούν κατά περίπτωση· αντιδράσεις που φανερώνουν τη σχέση ταυτότητας και ετερότητας στην αναμέτρηση με τα κοινωνικά στερεότυπα. Η προσέγγισή μας θα ακολουθήσει κατ' αρχήν μία εκ του σύνεγγυς ανάγνωση στηριγμένη στα στοιχεία που αναδεικνύονται από την πραγμάτευση της συγγραφέως, αλλά παράλληλα θα επεκταθεί στο σχολιασμό της πρόσληψης του ίδιου θέματος από τις κριτικές αναγνώσεις του. Το κεντρικό θέμα στο οποίο θα εστιαστεί η δική μας ανάγνωση είναι το ζήτημα των προκαταλήψεων και του ρατσισμού (ιστορική προσέγγιση). Η οπτική μας θα στραφεί, επίσης, σε εκείνες τις πρακτικές των μυθιστορηματικών ηρώων που αντιστέκονται στις στερεοτυπικές ομογενοποιήσεις και αποπειρώνται μια μορφή «κάθαρσης» εκ των έσω. Δεν είναι χωρίς σημασία ότι πράξεις αντίστασης, έστω και μεμονωμένες, προέρχονται κατά κανόνα από τον περιθωριακό ή/και τον αδύναμο κρίκο του κοινωνικού ιστού.

Καρασαββίδου Ελένη & Κωτόπουλος, Τριαντάφυλλος Η.

Περιθωριακές ταυτότητες στη σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία.

Η Λογοτεχνία, ως ατομική έκφραση των συλλογικών μας αναπαραστάσεων, χρησιμοποιείται συχνά από τα κοινωνικά υποκείμενα για να εκφραστούν τόσο οι κυρίαρχες, όσο και οι «περιθωριακές» ταυτότητες ενός τόπου και μιας εποχής. Ο διαφορετικός λόγος που συγκροτείται σε ανάλογες περιπτώσεις επιχειρεί να διαμορφώσει στο επίπεδο της καλλιτεχνικής δημιουργίας μία «ανατροπή» της κοινωνικής πραγματικότητας, υπονομεύοντας την παγιωμένη έννοια της κάθε είδους «διαφορετικής» ή «περιθωριακής» ταυτότητας. Στη δική μας εργασία θα διερευνήσουμε τις αποτυπώσεις της «περιθωριακής» ταυτότητας σε λογοτεχνικά κείμενα της μεταπολιτευτικής περιόδου (εξωτερικές ομοιότητες – περιοδολόγηση), συνεξετάζοντας το πολιτιστικό φορτίο που κυοφορούν, καθώς και τη διαλεκτική σχέση του «κυρίαρχου» και του «περιθωριακού» λόγου στον καθορισμό και τη διαμόρφωση της συλλογικής συνείδησης. Ως «περιθωριακό» ήρωα (ηρωίδα) θεωρούμε στην εργασία μας τον λογοτεχνικό τύπο που αρνούμενος τις θεμελιακές αξίες της κοινωνίας, τοποθετεί τον εαυτό του – αλλά και τοποθετείται ταυτόχρονα από τους υπόλοιπους – έξω από τα όρια της κοινωνικής δομής, ενώ παράλληλα εξακολουθεί να υφίσταται την πολλαπλά ασκούμενη κοινωνική πίεση των «κυρίαρχων» κοινωνικών ομάδων. Μέσα από την ανάγνωση των έργων εξετάζονται οι επιμέρους εκδηλώσεις του πολιτικά και κοινωνικά «περιθωριοποιημένου» ήρωα (ομοφυλόφιλος, αναρχικός, εκπρόσωπος του λούμπεν προλεταριάτου, «παράνομος» οικονομικός μετανάστης, εγκληματίας, παραβάτης), οι οποίες, ακριβώς ως στοιχεία του κατακερματισμένου κόσμου του περιθωρίου, συγκροτούν την «ποιητική» μιας προσπάθειας επαναδόμησης του κοινωνικού υποκειμένου και των αξιακών του συστημάτων. Η Λογοτεχνία, ως Ιστορία του ανώνυμου ανθρώπου, αναδεικνύει ένα ολόκληρο σύστημα αντι-αξιών με βάση το ενοποιητικό στοιχείο της άρνησης του κυρίαρχου κοινωνικού λόγου. Στη μελέτη των έργων χρησιμοποιούμε θεωρητικές προσεγγίσεις που εντάσσονται στην Κοινωνιολογία της Λογοτεχνίας και συνδυάζουν τη λογοτεχνική με την κοινωνιολογική κριτική. Αφηγηματολογικά εργαλεία από τη Θεωρία της Αφήγησης, όσο και τη λογοτεχνική κριτική για τις έμφυλες διαφορές αποδεικνύονται πολύ βοηθητικά για τη διερεύνηση του ρόλου και της λειτουργίας της αφηγηματικής οργάνωσης των έργων (εσωτερικές - τυπολογικές ομοιότητες), αλλά και της ερμηνείας του «περιθωριακού» αφηγηματικού σύμπαντος.

Ιακωβίδου, Σοφία.

Πορτραίτα του καλλιτέχνη ως αποτυχημένου

Δημιουργία / Καταστροφή (αποτυχία, ήττα). Αν και πρόκειται για τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος, εμείς εδώ θα εστιάσουμε στην σκοτεινή ή πίσω όψη της δημιουργίας, γιατί συχνότατα αυτή είναι που περιέχει μια αφήγηση για το «είναι- καλλιτέχνης». Είναι καλλιτέχνης (συγγραφέας, ζωγράφος, μουσικός κλπ) όποιος επί μακρόν δεν κατάφερε να είναι ή να γίνει αυτό που πάντα αισθανόταν πως είναι ο προορισμός του, όποιος απέτυχε, κατέστρεψε το έργο των χειρών του, δεν μπόρεσε να το ολοκληρώσει ή να φτάσει αυτό(ν) που είχε θέσει ως στόχο: αυτό μοιάζει να αφηγείται μια πλειάδα έργων που έχουν ως κεντρικούς ήρωές τους καλλιτέχνες. Θα διερευνηθούν τέτοια πορτραίτα καλλιτεχνών εντός πεζογραφικών έργων, τόσο της διεθνούς όσο και της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Αν και η γκάμα τέτοιων αναπαραστάσεων στη διεθνή λογοτεχνία είναι εξαιρετικά ευρεία και η πρόθεσή μας δεν είναι να την εξαντλήσουμε, αξίζει να γίνουν ορισμένες επισημάνσεις, τόσο συγκριτολογικού χαρακτήρα όσο και κάποιες που αφορούν ειδικά στην ελληνική λογοτεχνία. Σχετικά με τις πρώτες, θα είχαμε να σημειώσουμε δύο χαρακτηριστικές διαφορές: α) στην πλοκή των ξένων έργων απαντούν πολύ περισσότεροι πραγματικοί καλλιτέχνες κοντά στους φανταστικούς – από Το άγνωστο αριστούργημα του Μπαλζάκ (1831) μέχρι το Βίνσεντ του Τ. Γκέμπελ (2004) και την Κλοπή του Π. Κάρεϊ (2006) το γεγονός αυτό παραμένει μια σταθερά – ενώ στα ελληνικά μυθιστορήματα πρόκειται για μάλλον πρόσφατο φαινόμενο (Φανταστικό μουσείο, 2005 και Η λονδρέζικη μέρα της Λώρα Τζάκσον, 2008 του Χ. Χρυσόπουλου, Η ανάκριση, 2008 του Η. Μαγκλίνη) και β) αυτή η διαπλοκή πραγματικών και φανταστικών βίων καλλιτεχνών αναδεικνύεται από τους ξένους συγγραφείς σε γόνιμη αφορμή για θόλωμα των ορίων μεταξύ ζωής και τέχνης οδηγώντας τους σε ευφάνταστα αφηγηματικά σενάρια όπου το υπερβολικό δόσιμο των κεντρικών ηρώων στην τέχνη αντιμετωπίζεται ειρωνικά ή με χιούμορ που μπορεί να αγγίζει το γκροτέσκο (εμβληματικός επ'αυτού είναι Ο αποτυχημένος του Τ. Μπέρνχαρντ). Αντιθέτως για τους έλληνες πρόκειται για αφορμή ενός αναστοχασμού πάνω στην τέχνη, συχνά βαρύθυμου («Η τέχνη δεν είναι θρίαμβος, δεν είναι λάμψη, δεν είναι πλεόνασμα, είναι μια συνεχής πορεία προς την ήττα», όπως το θέτει η γηραιά σοπράνο στον ανικανοποίητο μεσήλικα ζωγράφο στο Ταξίδι του Ιάσονα Ρέμβη του Χ. Αστερίου (2007). Όπως έχει ήδη γίνει σαφές τα πορτραίτα καλλιτεχνών πυκνώνουν αισθητά στην ελληνική πεζογραφία των τελευταίων χρόνων και μαζί με αυτά πυκνώνει η αρνητική υπαρξιακή αχλύ που περιβάλλει την αφιέρωση στην τέχνη: το αίσθημα αποτυχίας, ήττας είναι χαρακτηριστικό της λεγόμενης γενιάς του '90. πρόκειται για μια ήττα πολιτισμικής τάξης (το «να μην μπορείς να επιβιώσεις μέσα στις ίδιες σου τις επιλογές» όπως το θέτει η Ά. Δημητρακάκη στο Μανιφέστο της ήττας (2007), που αντιπαρατίθεται στην πολιτική ήττα που κυριάρχησε στην ποίηση της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς, που είναι το σύγχρονο αντίβαρό της. Δεν είναι τυχαίο το πόσο λίγα είναι τα πορτραίτα καλλιτεχνών στην ελληνική πεζογραφία προπολεμικά όπως και μεταπολεμικά (είναι χαρακτηριστικό πως ο Τσίρκας περιλαμβάνει το «Για 'να ζευγάρι ρόδα» (1947) στη συλλογή διηγημάτων Ο ύπνος του θεριστή (1954) – και ο τίτλος ακόμη παραπέμπει στην ανάπαυλα από την ενεργό πολιτική δράση), ούτε το ότι μεγαλύτεροι σε ηλικία συγγραφείς από τους σαραντάρηδες της γενιάς του '90 επιδαψιλεύουν θετικά προφίλ καλλιτεχνών (σε μυθιστορήματα όπως Ζαΐδα ή η καμήλα στα χιόνια του Α. Πανσέληνου ή Ελένη ή ο κανένας της Ρ. Γαλανάκη ωστόσο προκρίνεται η ζωή έναντι της τέχνης). Οι γεννημένοι λίγο πριν/ λίγο μετά τη μεταπολίτευση συγγραφείς της γενιάς του '90, στην πλειοψηφία τους όχι απολιτίκ αλλά δίχως τα παραδοσιακά ιδεολογικοπολιτικά έρμα, στρέφονται μαζικά στην τέχνη ή ευρύτερα στην κουλτούρα ωσάν σε μια σύγχρονη πολιτική της ταυτότητας, τόσο σε ό,τι έχει να κάνει με τις ίδιες τους τις ζωές όσο και μ'αυτές των ηρώων τους. Φαίνεται εντούτοις πως η καταφυγή στην τέχνη ισοδυναμεί συχνά με αδιέξοδη ή απογοητευτική διαχείριση του βίου. Ενδεχομένως βέβαια στην τέχνη να «νικάει όποιος ποτέ του δεν τα καταφέρνει, να είναι δυνατός μόνο όποιος αποθαρρύνεται» (Πεσσόα). Μένει να αποδειχτεί κατά πόσον οι ήρωες των έργων αυτών επιτυγχάνουν μέσα στην αποτυχία τους.

Βέικου, Χριστίνα.

Πολιτισμικές επιστρώσεις ενός πολυφωνικού κόσμου: οι επάλληλες αντιστικτικές ταυτότητες στο έργο του Ν. Θέμελη *Οι αλήθειες των άλλων*

Η εισήγηση επιχειρεί μιαν ερμηνευτική ανάλυση του έργου του Ν. Θέμελη «Οι αλήθειες των άλλων» με επίκεντρο τις συγκρούσεις στη διαμόρφωση και τη διαπλοκή των επάλληλων αντιστικτικών ταυτοτήτων που βιώνουν τα πρόσωπα του μυθιστορήματος στην εξέλιξη της αφήγησης. Οι μικροϊστορίες των ηρώων στοιχειοθετούν τη μεγάλη ιστορία του ελληνισμού, καθώς οι προσωπικές ιστορίες είναι αξεδιάλυτα συνυφασμένες με την ιστορία του τόπου και τη διαμόρφωση της ελληνικής κοινωνίας. Η εξιστόρηση των καταστάσεων που περιγράφονται διαπερνά τις εθνότητες, τις φυλές, τις θρησκείες και αναζητά, στα αλλεπάλληλα στρώματα αυτού του παλίμψηστου, θραύσματα από γεγονότα που στοιχειοθετούν την καθημερινότητα, την πίκρα αλλά και την αυθεντικότητα των ανθρώπων. Έτσι ο χώρος, ένας χώρος κατοικημένος από ανθρώπους που τον γεμίζουν με τη ζωή τους, μετατρέπεται από γεωγραφικό σημείο σε πολιτισμική πραγματικότητα, γίνεται ένας τόπος με ταυτότητα και κυρίως με μνήμη. Το θέμα της ταυτότητας διαπερνά όλο το έργο του Ν. Θέμελη, την τριλογία του (Η αναζήτηση, Η ανατροπή, Η αναλαμπή), το «Για μια συντροφιά ανάμεσά μας» και το «Μια ζωή, δυο ζωές». Ο συγγραφέας δοκιμάζει διαρκώς τις βεβαιότητές μας: ποιος είναι ο δικός και ποιος ο ξένος. Στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα διαπλέκονται σχέσεις εξουσίας και δεσμοί καταπίεσης, σχέσεις φιλίας και διαμάχης, καθώς οι ήρωες συγκρούονται για τις ιδέες τους, κυνηγούν προσωπικά και συλλογικά οράματα. Τα πρόσωπα της αφήγησης, Έλληνες και Τούρκοι γηγενείς και στις δύο πλευρές του Αιγαίου, πρόσφυγες ξεριζωμένοι και από τις δύο πλευρές, μέσα από την καθημερινή ζωή, τον φόβο, την αγωνία για την επιβίωση, τις ελπίδες, την απόγνωση, τον πατριωτισμό, αναιρούν με τη σκέψη και τη δράση τους όλα τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις των εθνικών ιδεολογιών. Ο μύθος ανατέμνει, με επίκεντρο την εθνική ιδεολογία, την πορεία της ζωής τεσσάρων γενεών. Οι ήρωες είναι άνθρωποι που η σύγχρονη αφηγηματολογία αποκαλεί «σιωπηρά πρόσωπα της ιστορίας». Η εθνική ιδεολογία, σύμφωνα με τη σύγχρονη ιστορική επιστήμη, ερμηνεύει τα ιστορικά συμβάντα διαμορφώνοντας μύθους που παρουσιάζουν την εθνική ταυτότητα σαν υπερχρονική και «αναλλοίωτη ουσία». Αυτές οι «αλήθειες» των εθνικών μύθων στο μυθιστόρημα συνεχώς ανατρέπονται. Η διάψευση των «αληθειών» που συνθέτουν τους εθνικούς μύθους βασανίζει συνειδησιακά τους ήρωες και καθορίζει τη δράση τους. Πρόκειται για ένα έργο βαθιά πολιτικό, που εκτυλίσσεται με φόντο σημαντικά ιστορικά γεγονότα: τη Μικρασιαστική Καταστροφή και τον Εμφύλιο. Μέσα από την ιστορία μιας οικογένειας, και με λογοτεχνικό εύρημα ένα παλιό χειρόγραφο που ανατρέπει όσα ξέραμε για τις τελευταίες στιγμές του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, ο Ν. Θέμελης αναδεικνύει τους ιστορικούς μύθους που διαμορφώνουν ιδεολογικά στερεότυπα, τα διακυβεύματα του παρελθόντος που εξακολουθούν να είναι άλυτα και οδηγούν σε αδιέξοδα του παρόντος, την άρνηση των ανθρώπων να δεχτούν την άλλη άποψη, τις «αλήθειες των άλλων», τις συγκρούσεις, τέλος, που προκαλεί η οχύρωση του καθενός στην άποψή του. Στόχος της εισήγησης είναι να αναδείξει τα τρία επίπεδα στα οποία λειτουργεί το έργο: α. το επίπεδο της αφηγηματικής εξέλιξης, β. το ιδεολογικό και πολιτικό πλαίσιο της ιστορίας και γ. τον τρόπο με τον οποίο η λογοτεχνική γραφή αποκαλύπτει αλλά και ανακατασκευάζει τον διλημματικό χαρακτήρα της συγκρότησης των προσωπικών και των συλλογικών ταυτοτήτων μέσα στην ιστορική και κοινωνική συνάφεια.

Kolitsi, Philothei.

The Other Within: The Representation of the Turks and the Greeks in two Contemporary Novels. Maro Douka's *The Innocent and the Guilty* (2004) and Can Eryumlu's *Kalimerhaba Izmir* (2004)

This paper explores the representation of the Turks and the Greeks in two contemporary novels written by a Greek and a Turkish author respectively: Maro Douka's The Innocent and the Guilty (2004) and Can Eryumlu's Kalimerhaba Izmir (2004). The two protagonists, eighty-year-old Greek Panagiotis Angelidis, up-rooted from Izmir, and fifty-year-old Turkish Cretan Arif Kaur, whose grandfather was uprooted from Chania during the first decades of the 20th century, undertake a return, a 'nostos', to their homeland that has been 'lost' to them for forever. It is in this respect that both texts constitute an attempt of the central characters at tracing their past, resulting in a literary reconstruction of historical memory, both collective and personal, as well as in a redefinition of the characters' individual identity in the present. At the same time, the two cities, Izmir (Smyrni) and Chania, feature as complex geographical and historical palimpsests, saturated with undertones of significant historical events and personal tragic stories of love and death. Both writers attempt to depict perspectives of the national and religious Other by challenging the 'negative' stereotype, highlighting instead a 'positive' image of the Other in terms of personal quest, daily life and inter-personal relationships. All along, sensitive national, social and political issues are being raised and commented upon, with both narratives containing elements of the historical novelistic genre, whilst Douka's work also displays elements of the family chronicle and the detective novel. Two other novels are also interwoven into conversation: Giannis Kapsis's, As Angels Lay Dying in Smyrni (2008) and Saba Altinsay's, Kritimu - My Crete (2004). They both record the common fate and the deep trauma of the two peoples, the Greeks and the Turks, alternately presenting their peaceful and their problematic co-existence both in Asia Minor and in Crete, while pointing out the intervention of the Great Powers and the role of specific historical personages, before and during the Asia Minor Disaster. The paper is informed by post-colonial criticism and elements of cultural iconology.

Κούγκουλος, Θανάσης Β.

Τα οθωμανικά Γιάννινα στη μεταπολεμική και σύγχρονη πεζογραφία: Η εικόνα του συμπολίτη Τούρκου

Τα Γιάννινα αποτελούν κατά την οθωμανική περίοδο ένα πολυεθνικό και πολυπολιτισμικό πνευματικό και εμπορικό κέντρο όπου ζουν Έλληνες, Εβραίοι, Αλβανοί και Τούρκοι. Ιδιαίτερα η περίπτωση του εκρηκτικού Αλή Πασά καταγράφεται σε πλήθος περιηγητικών, ιστοριογραφικών και λογοτεχνικών κειμένων, όχι μόνο στην ελληνική αλλά και σε διάφορες ευρωπαϊκές κα βαλκανικές γραμματείες, με τέτοια συχνότητα που θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι συγκροτεί έναν νεότερο λογοτεχνικό μύθο. Η πεζογραφία του 19ου αιώνα στο πλαίσιο του ιστορικού μυθιστορήματος (Κωνσταντίνος Ράμφος) και της γενιάς του 1880 (Μιχαήλ Μητσάκης, Νικόλαος Γ. Δόσιος, Κώστας Κρυστάλλης, Χρήστος Χρηστοβασίλης, Λεωνίδας Μ. Βασιλειάδης, Κωνσταντίνος Καζαντζής) έχει αποτυπώσει με αρκετές λεπτομέρειες τη σχέση των σύνοικων εθνοτήτων στα οθωμανικά Γιάννινα. Ωστόσο και στη μεταπολεμική και σύγχρονη πεζογραφία παρατηρείται από ορισμένους Ηπειρώτες συγγραφείς μια τάση επιστροφής στο οθωμανικό παρελθόν των Γιαννίνων, πολλά χρόνια έπειτα από την ανταλλαγή των πληθυσμών και τη φυγή των Τούρκων. Εκφράζοντας μια ισχυρή συλλογική μνήμη της τοπικής κοινωνίας της ηπειρώτικης πρωτεύουσας και ολόκληρης της Ηπείρου, πεζογράφοι όπως οι Δημήτρης Χατζής, Κίμων Τζάλλας, Φρίξος Τζιόβας, Γιάννης Δάλλας Χριστόφορος Μηλιώνης και Βασίλης Γκουρογιάννης εξακολουθούν με ένταση να μυθοποιούν πρόσωπα και καταστάσεις της οθωμανικής εποχής και να επανέρχονται στο ζήτημα της συμβίωσης με τον συμπατριώτη Άλλο. Η ίδια περίπου ομάδα έχει μυθοποιήσει και την συνύπαρξη με τον Εβραίο Άλλο, με αποκορύφωμα την τραγική εξόντωση της Εβραϊκής κοινότητας των Γιαννίνων από τους ναζί. Την εικόνα και την ταυτότητα του Τουρκογιαννίωτη συμπολίτη στους προαναφερόμενους πεζογράφους θα αποπειραθεί να ανιχνεύσει η ανακοίνωσή μας. Βασικά μοτίβα της μυθοπλαστικής επαναπροσέγγισης του πρώην Τούρκου συντοπίτη είναι: α) η υπόδειξη των μουσουλμανικών μνημείων των Γιαννίνων (π.χ. Κάστρο, Ασλάν Τζαμί, Μπαϊρακλί Τζαμί, Τζαμί Μπαχράμ Πασά ή Λιαμ Τζαμί, τουρκογειτονιά Ιμβραχήμ πασιά, παλιά τουρκικά νεκροταφεία) ως τοπόσημα που συμβολίζουν μια βιωμένη πολυπολιτισμική αλλά απολεσθείσα διάσταση της πόλης, β) η ανάδειξη, μέσα από την πλοκή των έργων τους, των φιλικών σχέσεων Χριστιανών και Μουσουλμάνων, γ) η αναγωγή ορισμένων εντάσεων ή συγκρουσιακών επεισοδίων σε γενικότερες ιστορικές, κοινωνικές και πολιτικές περιστάσεις και η ηθική αθώωση και των δύο πλευρών, δ) ο πόνος για την αναγκαστική φυγή των Τούρκων μετά την μικρασιατική εκστρατεία και η δραματική βίωση αυτής της «εξόδου για πάντα» των μουσουλμάνων από την τοπική κοινωνία, ε) οι αιχμάλωτοι Τούρκοι μετά την είσοδο του ελληνικού στρατού στα Γιάννινα και η ανθρωπιστική στάση του εντόπιου ελληνικού στοιχείου και στ) η νοσταλγία των απογόνων των Τουρκογιαννιωτών να εντοπίσουν τα ίχνη της καταγωγής τους στη μυθική πόλη των παππούδων τους.

Σαρακατσιάνου, Βασιλική.

Εικαστική γραφή και έμφυλες ταυτότητες στην Ελλάδα τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα

Ήδη από τα μέσα του 19ου αιώνα αρχίζει να διαμορφώνεται η συνείδηση φύλου στην Ελλάδα. Οι γυναίκες σταδιακά συνειδητοποιούν ότι αποτελούν, εκτός από βιολογική και κοινωνική κατηγορία, που μπορούν από κοινού να βελτιώσουν τη θέση τους και να περιορίσουν τις διακρίσεις σε βάρος τους, διεκδικώντας την έξοδό τους από τον ιδιωτικό χώρο στη δημόσια σφαίρα. Παράλληλα διατυπώνονται θεωρίες γύρω από τις κλίσεις, τις δυνατότητες, το είδος και τον προσανατολισμό των δραστηριοτήτων των δύο φύλων και επιχειρείται να ερμηνευτεί η κοινωνική τους χρησιμότητα με βάση τα βιολογικά τους χαρακτηριστικά. Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι να διερευνηθεί η γυναικεία εικαστική δημιουργία στην Ελλάδα τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα. Εξετάζονται η κοινωνική θέση των γυναικών και οι λόγοι της στροφής τους προς την πνευματική αγωγή και τις καλλιτεχνικές δραστηριότητες, γεγονός που θα οδηγήσει σταδιακά στην αύξηση του αριθμού αυτών που ασχολούνται επαγγελματικά με τις εικαστικές τέχνες. Παράλληλα μέσα από τον περιοδικό τύπο της εποχής εξετάζεται ο ρόλος και η στάση της κριτικής απέναντι στη γυναικεία εικαστική δημιουργία και διερευνάται αν και κατά πόσο η έμφυλη ταυτότητα επηρεάζει τη διαμόρφωση κριτηρίων αξιολόγησης, ώστε να εντοπιστούν τυχόν διαφοροποιήσεις στην πρόσληψη και την αποδοχή του έργου των γυναικών καλλιτέχνιδων συγκριτικά με τους άνδρες ομότεχνούς τους. Επίσης, μέσα από την ανίχνευση των θεματογραφικών επιλογών και του τεχνοτροπικού προσανατολισμού των γυναικών καλλιτέχνιδων προκύπτουν ενδιαφέροντα συμπεράσματα σχετικά με τα χαρακτηριστικά και τις τυχόν ιδιαιτερότητες του γυναικείας εικαστικής γραφής. Σημείωση Η κ. Σοφία Ντενίση, επικ. Καθ. ΑΣΚΤ και συντονίστρια του προγράμματος «Φύλο – Πυθαγόρας ΙΙ – Ενίσχυση ερευνητικών ομάδων στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών» (Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. ΙΙ), υποβάλλει προς έγκριση στην οργανωτική επιτροπή του Συνεδρίου, πρόταση δημιουργίας πάνελ με τίτλο: «Έμφυλες ταυτότητες και γυναικεία γραφή τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα», και συμπερίληψη της παρούσας ανακοίνωσης στο ανωτέρω πάνελ.

Νικολοπούλου, Μαρία.

Γυναικεία σεξουαλικότητα και γραφή στα περιοδικά λόγου και τέχνης (1900-1940)

Η πρόσφατη επανακυκλοφορία του μυθιστορήματος Η Ερωμένη της ανακίνησε το ερευνητικό ενδιαφέρον για τη γυναικεία σεξουαλικότητα, την ομοφυλοφιλία και τις αναπαραστάσεις της στη λογοτεχνία, κυρίως στη δεκαετία του 1920. Στόχος της ανακοίνωσης είναι να διερευνήσει πώς παρουσιάζεται η γυναικεία σεξουαλικότητα σε λογοτεχνικά κείμενα που δημοσιεύονται σε περιοδικά λόγου και τέχνης της περιόδου 1900-1940, γραμμένα κυρίως από γυναίκες. Η έρευνα θα βασιστεί στα αποτελέσματα του ερευνητικού προγράμματος με τίτλο «Η γυναικεία λογοτεχνική και εικαστική παρουσία στα περιοδικά λόγου και τέχνης 1900-1940» της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών, στο οποίο συμμετείχα. Στην κρίσιμη αυτή περίοδο για τη γυναικεία χειραφέτηση, οι γυναίκες μέσω της γραφής προβάλλουν δυναμικά την έμφυλή τους ταυτότητα και διεκδικούν τη δημόσια σφαίρα. Έτσι, η λογοτεχνία και τα περιοδικά λόγου και τέχνης γίνονται ένα προνομιακό πεδίο, όπου η γραφή συνδέεται με τη διαμόρφωση της ταυτότητας και έμμεσα με τις γυναικείες διεκδικήσεις, καθώς ως ένα βαθμό υπονομεύει τους θεσμούς και τους παραδοσιακούς ρόλους του φύλου, οι οποίοι οριοθετούν τη σεξουαλικότητα σε κοινωνικά αποδεκτά πλαίσια. Η διεκδίκηση δικαιωμάτων στην περίοδο αυτή όμως δεν συνδέεται άμεσα με την προβολή της γυναικείας σεξουαλικότητας, σε μερικές περιπτώσεις μάλιστα επικρίνεται η προβολή αυτή παρουσιάζεται ως υποταγή στο παραδοσιακό γυναικείο ρόλο. Στις αρχές του αιώνα, στα λογοτεχνικά κείμενα με ερωτική θεματική που γράφονται από γυναίκες, οι ερωτικές σχέσεις καθορίζονται από τις κοινωνικές δεσμεύσεις. Έτσι κυριαρχούν τα μελαγχολικά συναισθήματα, που είναι ένα από τα συστατικά του αρνητικού στερεοτύπου της γυναικείας γραφής, που έχει ήδη διαμορφωθεί. Στις λίγες περιπτώσεις που η σεξουαλικότητα παρουσιάζεται, αυτό γίνεται υπαινικτικά και συνήθως οδηγεί στην ανατροπή του παραδοσιακού γυναικείου ρόλου, με καταστροφικά αποτελέσματα για τη γυναίκα. Σταδιακά, και ιδιαίτερα από τη δεκαετία του 1910, η γυναικεία σεξουαλικότητα προβάλλεται εντονότερα (ενδ. Μυρτιώτισσα, Γαλάτεια Καζαντζάκη, Άλκης Θρύλος, Ειρήνη Αθηναία), συνδεόμενη κατά κύριο λόγο με το συναίσθημα και την προβολή της υποκειμενικότητας. Στη διάρκεια του μεσοπολέμου η σεξουαλικότητα αποσυνδέεται σταδιακά από τους παραδοσιακούς γυναικείους ρόλους και από το συναίσθημα, και προβάλλεται πιο έντονα. Οι γυναίκες παρουσιάζονται να πειραματίζονται με τη σεξουαλικότητά τους, να διεκδικούν την ερωτική απόλαυση, χωρίς απαραίτητα καταστροφικές συνέπειες. Αναδεικνύονται ταυτόχρονα τα κοινωνικά προβλήματα που προκαλεί η παραδοσιακή οριοθέτηση της γυναικείας σεξουαλικότητας (Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη, Τατιάνα Σταύρου, Ρίκα Σεγκοπούλου, Ρίτα Μπούμη). Κάποια ερωτήματα που θα διερευνηθούν στα πλαίσια της παρουσίασης είναι πώς τα είδη και τα λογοτεχνικά κινήματα διαμορφώνουν τις αναπαραστάσεις της σεξουαλικότητας, πώς τα ιδεολογικά ρεύματα που κυριαρχούν στην εποχή διαχειρίζονται τις αναπαραστάσεις αυτές, πώς τελικά προσλαμβάνονται από το κοινό της εποχής, όπως προκύπτει από τα περιοδικά. Η παρούσα ανακοίνωση εντάσσεται στα πλαίσια του πάνελ με θέμα «΄Εμφυλες ταυτότητες και γυναικεία γραφή στις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα»

Παλαιού, Νίνα.

Μητρότητα και εθνική ανάπτυξη: Καθοριστικοί παράγοντες στη διαμόρφωση της γυναικείας ταυτότητας κατά την περίοδο 1900-1940

Η μητρότητα είναι ένας από τους καθοριστικότερους παράγοντες στη διαμόρφωση της γυναικείας ταυτότητας. Χαρακτηριστική είναι η άποψη της Αικατερίνης Δ. Βαρουξάκη, «διευθύντριας του εξωτερικού Αρσακείου», η οποία, απαντώντας στο δημοψήφισμα του περιοδικού Ελληνική Επιθεώρησις το 1912, τονίζει μεταξύ άλλων ότι η μέριμνα για τη σωστή ανατροφή των παιδιών εξασφαλίζει στην έγγαμο γυναίκα την είσοδό της «εις τον δημόσιον βίον». Η σύνδεση της μητρότητας με εθνικά ιδεώδη είχε ήδη επιχειρηθεί από το πρώτο ήμισυ του 19ου αιώνα και αποτυπώθηκε στη διαπαιδαγώγηση και εκπαίδευση των κοριτσιών. Απώτερος στόχος ήταν οι γυναίκες να συμβάλλουν τα μέγιστα στην ανάπτυξη του νεοσύστατου ελληνικού κράτους και στην ενδυνάμωση της εθνικής συνείδησης. Κάτι ανάλογο συνέβη τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα. Το διάστημα 1900-1940 κλείνει ένας κύκλος κοινωνικοπολιτικών αλλαγών, που άλλαξαν τα σύνορα και τη σύσταση του πληθυσμού της Ελλάδας, και ανοίγεται η περίοδος του Μεσοπολέμου, που στιγματίστηκε από την πολιτική αστάθεια. Πεδίο αναφοράς είναι τα περιοδικά που εξετάστηκαν στα πλαίσια του ερευνητικού προγράμματος «Η γυναικεία εικαστική και λογοτεχνική παρουσία στα περιοδικά λόγου και τέχνης (1900-1940)». Θα ληφθούν υπόψη τόσο τα λογοτεχνικά κείμενα γυναικών όσο και κριτικές, άρθρα, μελέτες ή σύντομα σχόλια από γυναίκες και άνδρες. Η μελέτη των περιοδικών της περιόδου 1900-1940 δείχνει ότι οι προσπάθειες των γυναικών για χειραφέτηση τον 19ο αιώνα ρίζωσαν και απέδωσαν καρπούς. Τις δύο πρώτες δεκαετίες βέβαια δεν έλειψαν οι φωνές που διατύπωναν έναν αντι-χειραφετικό λόγο, θεωρώντας τις γυναικείες διεκδικήσεις επικίνδυνες κοινωνικά και εθνικά. Διατηρείται εν πολλοίς η τακτική της ήπιας διεκδίκησης της γυναικείας χειραφέτησης, που εδραίωσε η Παρρέν και ο κύκλος της. Τα βασικά αιτήματα των γυναικών αφορούν το δικαίωμα στη μόρφωση, την επαγγελματική εκπαίδευση, την εργασία και την επιλογή συντρόφου, μολονότι η έκφραση της σεξουαλικότητας παραμένει αυστηρά οριοθετημένη. Παράλληλα προβάλλεται η γυναικεία δημιουργία και τα γυναικεία επιτεύγματα. Δεν τίθεται, ωστόσο, το ζήτημα διεκδίκησης πολιτικών δικαιωμάτων, καθώς η ελληνική κοινωνία δε θεωρείται ώριμη να το δεχτεί. Η ενεργός ανάμειξη των γυναικών στα κοινά φαίνεται ότι στην παρούσα φάση πέρασε μέσα και από το κανάλι της μητρότητας, την οποία στήριζαν χειραφετημένες και μη, ιδιαίτερα κατά τη δεύτερη δεκαετία του 20ου αιώνα. Στα χρόνια που θα ακολουθήσουν ο αγώνας των γυναικών θα τεθεί σε νέες βάσεις. Οι φεμινιστικές διεκδικήσεις εντάσσονται στην ευρύτερη προσπάθεια για κοινωνική αναμόρφωση και βελτίωση των όρων ζωής των ασθενέστερων κοινωνικών ομάδων. Η θέση της γυναίκας στην κοινωνία παρουσιάζεται όλο και συχνότερα υπό το πρίσμα κοινωνικο-πολιτικών ρευμάτων, κυρίως δε, ιδεών σοσιαλιστικών. Είναι ενδεικτικό ότι η μητρότητα χρησιμοποιείται από την Αριστερά προκειμένου να προβάλει και να ενισχύσει τα κοινωνικά και φιλειρηνικά της αιτήματα. Πως επέδρασε η σύνδεση της μητρότητας με την εθνική ανάπτυξη στη διαμόρφωση της γυναικείας ταυτότητας; Η ενίσχυση των γυναικείων διεκδικήσεων μέσω της διαπλοκής τους με σκοπούς εθνικούς ήταν τελικά επωφελής για τη γυναικεία χειραφέτηση ή μήπως δημιούργησε προβλήματα που απαιτούσαν ριζοσπαστικότερες θέσεις; Πως θα αντιμετωπιστούν τέτοιου είδους ζητήματα κατά τον Μεσοπόλεμο; Με την ανακοίνωση στο συνέδριο ελπίζω να δοθεί μια πρώτη απάντηση σε αυτά τα ερωτήματα. Η παρούσα ανακοίνωση εντάσσεται στα πλαίσια του πάνελ με θέμα: Έμφυλες ταυτότητες και γυναικεία γραφή τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα.

Ντενίση, Σοφία.

Έμφυλες ταυτότητες και περιοδικός τύπος την εποχή των πολέμων

Η ανάδυση της γυναικείας ταυτότητας μέσα από τα γραπτά των γυναικών την περίοδο του επονομαζόμενου Μεγάλου πολέμου, δηλαδή του Α' Παγκοσμίου Πολέμου έχει αποτελέσει το αντικείμενο μελέτης ενός μεγάλου αριθμού αγγλοσαξωνικών δοκιμίων τις τελευταίες δεκαετίες. Είναι γνωστό πως ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος μαζί με τις καταστροφικές του συνέπειες ήταν αυτός που παρείχε πρωτόγνωρες ελευθερίες στο γυναικείο φύλο νομιμοποιώντας τη συμμετοχή των γυναικών σε πολλά απαγορευμένα μέχρι τότε πεδία εργασίας: εργάτριες στα εργοστάσια πυρομαχικών, οδηγοί, εισπράκτορες και επιθεωρητές λεωφορείων και τραμ, οδηγοί φορτηγών, αχθοφόροι στα τρένα, βαρελοποιοί, οικοδόμοι, δασοκόμοι, για ν ΄ αναφερθώ σε κάποια χαρακτηριστικά παραδείγματα. Οι νέοι αυτοί ρόλοι αλλά και οι πιο παραδοσιακοί, όπως είναι αυτός της γυναίκας συντρόφου που μένει στα μετόπισθεν αλλά και της μάνας παρηγορήτρας, της νοσοκόμου που βρίσκεται στην πρώτη γραμμή ή στο νοσοκομείο στην πατρίδα αλλά και αυτός της προοδευτικής πασιφίστριας που απομυθοποιεί τον πόλεμο αυτό, είναι παρόντες στα γραπτά της περιόδου. Κείμενα δημοσιευμένα σε εφημερίδες, περιοδικά αλλά και μυθοπλασιακά έργα γραμμένα από γυναίκες συγγραφείς έχουν μελετηθεί τα τελευταία χρόνια συστηματικά και από αυτά έχει αναδυθεί η γυναικεία ταυτότητα της Βρετανίδας της σημαντικής αυτής περιόδου. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να κάνει κάτι αντίστοιχο για τα καθ' ημάς. Συγκεκριμένα να ανιχνεύσει τη γυναικεία ταυτότητα της Ελληνίδας την κρίσιμη δεκαετία του 1910, όπως προκύπτει από τις γυναικείες συνεργασίες στα σημαντικότερα περιοδικά της δεκαετίας αυτής, δεκαετία των Βαλκανικών Πολέμων του 1912-13 και του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, ο οποίος τους διαδέχτηκε. Συμμετέχουν οι Ελληνίδες ενεργά με την πένα την κρίσιμη αυτή δεκαετία παίρνοντας θέση για τον πόλεμο; αν ναι με τι είδους κείμενα; διαφοροποιούνται οι προοδευτικές δυνάμεις συμμετέχοντας στην πασιφιστική καμπάνια των δυτικών ομοϊδεατισσών τους, όπως για παράδειγμα η Παρρέν στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο; υπάρχει γυναικεία λογοτεχνική παραγωγή που αναφέρεται στους πολέμους αυτούς και πως τους αντιμετωπίζει; Αυτά είναι κάποια από τα ερωτήματα που θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε και μέσω αυτών να ανιχνεύσουμε την/τις ταυτότητα/τες της Ελληνίδας τη δεκαετία αυτή της κρίσης. Το υλικό έχει βασιστεί στο ερευνητικό πρόγραμμα «Η γυναικεία λογοτεχνική και εικαστική παρουσία στα περιοδικά λόγου και τέχνης 1900-1940».

Αποστολή, Πέρσα.

Η αυθεντική Ιστορία της Πάπισσας Ιωάννας (1931) της Μαριέττας Γιαννοπούλου-Μινώτου: Μια άγνωστη λογοτεχνική μετάπλαση ενός παλαιού μύθου"

Η σκανδαλιστική ιστορία της Πάπισσας Ιωάννας έχει προσελκύσει για περισσότερο από οκτώ αιώνες τώρα το ενδιαφέρον πλήθους θεολόγων, κληρικών, ιστορικών, λογοτεχνών, καλλιτεχνών κ.ά., καθένας από τους οποίους έχει επιχειρήσει να συγκροτήσει τη δική του εκδοχή αυτής της θρυλικής μορφής ανάλογα με τις όποιες θρησκευτικές, ιδεολογικές, αισθητικές ή άλλες προθέσεις του. Ως τώρα μοναδική συνεισφορά της ελληνικής λογοτεχνίας σε αυτή την πλούσια διεθνή «γενεαλογία» της Πάπισσας Ιωάννας έχει θεωρηθεί το περίφημο έργο του Εμμανουήλ Ροΐδη (1866), ενώ ενδεχομένως θα μπορούσε να προστεθεί εδώ και η πιο πρόσφατη ανάπλασή του από τον Βαγγέλη Ραπτόπουλο (Κέδρος, 2000). Ωστόσο, η νεότερη έρευνα έρχεται να αλλάξει τα μέχρι στιγμής δεδομένα, φέρνοντας στο φως μια άγνωστη Πάπισσα Ιωάννα, όπου με εντελώς ιδιαίτερο τρόπο μεταπλάθεται και ανασημασιοδοτείται αυτή η αμφίσημη γυναικεία ταυτότητα.Πρόκειται για την Αυθεντική ιστορία της Πάπισσας Ιωάννας που έγραψε η γνωστή Επτανησία λογία Μαριέττα Γιαννοπούλου-Μινώτου (1900-1962) και δημοσίευσε σε συνέχειες σε αθηναϊκό λογοτεχνικό περιοδικό το 1931. Το εύρημα προέκυψε από το ερευνητικό πρόγραμμα με θέμα: «Η γυναικεία λογοτεχνική και εικαστική παρουσία στα περιοδικά λόγου και τέχνης (1900-1940)» που εντάσσεται στο: «Φύλο - Πυθαγόρας ΙΙ – Ενίσχυση ερευνητικών ομάδων στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών – ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ», διήρκεσε από τον 9/2005-12/2007 και είχε ως επιστημονική υπεύθυνη την επίκουρη καθηγήτρια κ. Σοφία Ντενίση. Τα ζητήματα που ανακύπτουν από τη μελέτη του εν λόγω έργου είναι ποικίλα και ενδιαφέροντα: Α. Μια αμφίσημη ταυτότητα: Η Πάπισσα Ιωάννα είναι μια μορφή αμφίσημη και αμφιλεγόμενη, κινούμενη μεταξύ μύθου και ιστορίας. Απέκρυψε την θηλυκή της υπόσταση μεταμφιεζόμενη σε καλόγερο κι εν συνεχεία διεκδίκησε μια θέση στη δημόσια σφαίρα. Πετυχαίνοντας να υπερβεί τους κοινωνικούς περιορισμούς του φύλου της κατέκτησε τον παπικό θρόνο, για να πληρώσει όμως ακριβό τίμημα, όταν η γυναικεία της ταυτότητα την «πρόδωσε»: η γυναίκα-Πάπας έφερε στη ζωή το παιδί της εν μέσω του οργισμένου πλήθους που την τιμώρησε με θάνατο. Β.Λογοτεχνική μετάπλαση της ταυτότητας της Ιωάννας: Παρά το γεγονός ότι το κείμενο επιγράφεται «βιογραφία» και η Μινώττου αναφέρει σχολαστικά τις ιστορικές πηγές που χρησιμοποίησε για τη συγγραφή του (περιέργως δεν κάνει καμία αναφορά στον Ροΐδη), το κείμενο παραμένει εντός του πεδίου της λογοτεχνίας. Στόχος της ανακοίνωσης είναι να αναδείξει τον τρόπο με τον οποίο αξιοποίησε η Μινώτου τις εν λόγω πηγές, αλλά και τις συγγραφικές στρατηγικές που ακολούθησε προκειμένου να μεταπλάσει λογοτεχνικά την ταυτότητα της Ιωάννας. Ποιοι είναι οι αφηγηματικοί μηχανισμοί και οι ρητορικές διαδικασίες που επιστράτευσε και πως οι συγκεκριμένες επιλογές καθόρισαν την λογοτεχνική αυτή μετάπλαση; Πώς αποτυπώνεται εντέλει στο κείμενό της το γυναικείο υποκείμενο με άξονες αναφοράς το σώμα, την ερωτική επιθυμία και την πνευματικότητα; Πού συγκλίνει, και σε ποια σημεία διαφοροποιείται από τους άλλους λογοτέχνες που έχουν πραγματευτεί το ίδιο θέμα; Γ. Ιδεολογική ανασημασιοδότηση του μύθου: Η Μινώτου, ένθερμη οπαδός του δημοτικισμού, με πολλαπλή πνευματική και συγγραφική δραστηριότητα, υπήρξε παράλληλα μια σημαντική μορφή του γυναικείου κινήματος και μάλιστα σε μια περίοδο κρίσιμη για τα γυναικεία θέματα, όπως είναι η περίοδος του μεσοπολέμου. Ως εκδότρια του γυναικείου περιοδικού Εύα νικήτρια (1921-1923) αλλά και με πλήθος ιστορικών, φιλολογικών κ.ά. μελετών της στον τύπο της εποχής, επιχείρησε -μεταξύ άλλων- να αναδείξει την πολλαπλή συνεισφορά και τη σημαντική θέση των γυναικών στον χώρο του πνεύματος και των τεχνών από το παρελθόν ως τις μέρες της, σύνηθες όπλο του φεμινιστικού αγώνα όχι μόνο στον ελληνικό αλλά και στον διεθνή χώρο. (Βλ. π.χ. τη μελέτη της Οι γυναίκες εις την ιταλική Αναγέννηση, 1922). Κατά πόσο η ίδια πρόθεση κυριάρχησε και καθόρισε τις συγγραφικές στρατηγικές που υιοθέτησε και στην Αυθεντική Ιστορία της Πάπισσας Ιωάννας; Εντέλει η εικόνα της Ιωάννας που συγκροτεί η Μινώτου, υπερβαίνει και καταρρίπτει ή ανταποκρίνεται και αναπαράγει τα στερεότυπα της εποχής για το γυναικείο φύλο; Σημείωση: Η επόπτρια του ερευνητικού μας προγράμματος, κ.

Σοφία Ντενίση, υποβάλλει προς έγκριση στην οργανωτική επιτροπή του Συνεδρίου, την πρόταση δημιουργίας ενός πάνελ με τίτλο: Έμφυλες ταυτότητες και γυναικεία γραφή τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα, και συμπερίληψης της παρούσας ανακοίνωσης στο πάνελ αυτό.

Troupi, Maria.

The Life and Death of Karavelas: Gender Constructions in K. Theotokis' novel

This paper proposes to explore the construction of gender in The Life and Death of Karavelas, a novel written by Konstantinos Theotokis in 1920. It will attempt to study the representation of masculinity and femininity by focusing on the portrayals of Maria, the novel's central female character, her husband Yannis and the novel's hero Karavelas. The main question to be addressed is whether these portrayals reinforce or undermine patriarchal ideology: does the novel impose a gender hierarchy consistent with and supportive of the gender system of the time or does it reverse traditional representations? The paper will examine whether Maria could be seen as a masculinised woman who, in her turn, effects the feminisation of the other two male characters. In the case of Karavelas feminisation will be explored in relation to his social exclusion and the concomitant loss of his social identity. Emphasis will also be given to Maria's representation as the woman par excellence and the object of Karavelas' sexual desire on one hand, and as the source of evil and destruction on the other. The paper will therefore seek to trace a line of possible mythological ancestors looming behind Maria, such as Helen and Pandora. In relation to gender issues the proposed paper will examine the theme of the body, both male and female, which recurs throughout the novel. The body is offered as the object of spectacle since characters are often called to take on the role of spectator and gaze upon another character's body. The bodies which become a major element in the plot belong to Aggelo, Karavelas' wife (the infertile and repulsive body), Maria (the desirable body, the site of sexuality) and Karavelas (the body in pain, the abused body). The paper also intends to explore to what extent the novel could be argued to have a feminist agenda which could be related to its writer's socialist ideology. Its purpose is to make use of a recent Greek monograph on the representation of women in Theotokis' work (Th. Glykofryde-Athanasopoulou, Apo ten Exartese sten Autoteleia: Stereotypes eikones gynaikon sto pezographiko ergo tou Konstantinou Theotoke, 2007) along with feminist literary criticism in order to submit the novel to an unfamiliar reading which will enrich our understanding of it.

Παπαβασιλείου, Φανή.

Η έμφυλη ταυτότητα της Αλεξίας όπως αυτή διαγράφεται μέσα από την αφήγηση στο έργο της Πηνελόπης *Δέλτα Τον καιρό του Βουλγαροκτόνου* (1911).

Η Αλεξία αποτελεί τη βασική ηρωίδα-πρωταγωνίστρια του έργου «Τον καιρό του Βουλγαροκτόνου» (1911). Γόνος της ανώτερης κοινωνικής τάξης, ορφανή και μεγαλωμένη στη διάρκεια του αγώνα που διεξήγαγε ο Βασίλειος ο Βουλγαροκτόνος εναντίον των Βουλγάρων, παρακολουθεί από κοντά τα σημαντικότερα γεγονότα αυτής της Εποποιίας, καλυπτόμενη πίσω από το προσωπείο της βουβής Βουλγάρας. Παρακινούμενη από τον έρωτά της για τον Κωνσταντίνο, τον φανερό, βασικό πρωταγωνιστή, και πιστή στις πατρικές εντολές, οδηγείται σε πράξεις ηρωικές, παίζοντας τον ρόλο της βοηθού-δωρήτριας στους άνδρες-πρωταγωνιστές. Στο τέλος, ωστόσο, χάνει όλους όσους αγαπά και παραμένει αδικαίωτη. Η διαδικασία συγκρότησης της ταυτότητάς της δεν παρουσιάζεται μέσα στην αφήγηση, παρά μόνο μέσω αναλήψεων, καθώς η ίδια, ως ηρωίδα, εμφανίζεται σε τρεις διαφορετικές ηλικιακές φάσεις, που εντοπίζονται στην παιδική ηλικία (5 ετών), την εφηβική (15 ετών) και την ενηλικίωσή της (18 ετών). Κάποιοι από τους συνήθεις βασικούς παράγοντες συγκρότησης ταυτότητας (οικογένεια, επάγγελμα, θρησκεία), εμφανίζονται αποδυναμωμένοι, ενώ άλλοι (εθνικότητα, φιλία, έμφυλος ρόλος) παρουσιάζονται ήδη ισχυροί, ενταγμένοι μέσα σε ένα μυθιστόρημα με θέση, που ακολουθεί τη δομή της αντιπαράθεσης, έχει εθνικούς στόχους και απευθύνεται σε παιδιά. Έτσι, ο εκούσιος θάνατος του πατέρα της και ο πρόωρος χαμός της μητέρας της, το καθεστώς πολέμου που την οδηγεί σε προσωρινή αιχμαλωσία, καθώς και η ελλιπής εκπαίδευση, που συμβαδίζει με την εμπόλεμη κατάσταση αλλά και με τα δεδομένα της εποχής της, όσον αφορά το φύλο της, συνιστούν ένα μη ομαλό και ασταθές κοινωνικό περιβάλλον. Αυτά τα ίδια στοιχεία, ωστόσο, ευνοούν την εξωτερίκευση της εθνικής της ταυτότητας, η διαμόρφωση της οποίας παραλείπεται από την αφήγηση, καθώς θεωρείται ήδη δεδομένη. Από την άλλη πλευρά, στο μεγαλύτερο μέρος της αφήγησης, η Αλεξία στερείται βιωμάτων από την κοινωνική τάξη καταγωγής της, δεν ζει ως κόρη στις κοινωνικές ομάδες στις οποίες, ηλικιακά και ως προς το φύλο της, ανήκει, ενώ, αντίθετα, μεριμνά για την επιβίωση τη δική της και του κηδεμόνα της και κινείται και δρα σε εξωτερικούς χώρους, όπου κυρίαρχοι είναι οι άνδρες, καλυπτόμενη πίσω από το προσωπείο μιας ξένης ταυτότητας, την οποία υιοθετεί για λόγους ασφαλείας και κατασκοπίας, όσο κυκλοφορεί στην εμπόλεμη ζώνη. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και η επιλεγμένη εκ των συνθηκών αλαλία της, που την ωθεί σε άλλους τρόπους επικοινωνίας, ενώ, παράλληλα, την καθιστά στα μάτια των άλλων, Ελλήνων και Βουλγάρων, ιδιόρρυθμη και, γι' αυτό, ακίνδυνη. Η χρήση της γλώσσας (λόγος-ομιλία), ο ρόλος της οποίας είναι εξαιρετικά σημαντικός για τη συγκρότηση ταυτότητας, στην προκειμένη περίπτωση, συνδυάζεται με τη διατήρηση και την εξωτερίκευση της εθνικής ταυτότητας, αλλά και με την απόκρυψή της για λόγους ασφαλείας. Έτσι, στη μέση της αφήγησης, η ομιλία επανέρχεται με την αποκάλυψη της πραγματικής της ταυτότητας σε ασφαλές περιβάλλον, ενώ προς το τέλος της αφήγησης, μετατρέπεται ξανά σε σιωπή, που, αυτή τη φορά, συνδυάζεται με την κοινωνικά επιβεβλημένη σιωπή των γυναικών. Παράλληλα, η αποκάλυψη της πραγματικής της ταυτότητας συνδυάζεται με τον παραδοσιακό της ρόλο ως αδελφής, κόρης και αρραβωνιαστικιάς, που ενστερνίζεται από τη μητέρα τις ιδέες του πατέρα, φροντίζει τον κηδεμόνα της, σώζει τους φίλους της και τους βοηθά, ως γυναίκα, στην ολοκλήρωση της αποστολής τους για την Πατρίδα.

Αναγνωστοπούλου, Διαμάντη.

Γυναικείες και ανδρικές ταυτότητες σε μυθιστορήματα της Ρέας Γαλανάκη

Είναι γνωστό ότι η ταυτότητα δομείται από την ετερότητα. Το Εγώ εκτίθεται στο βλέμμα του Άλλου για να συγκροτηθεί ως ταυτότητα. Επομένως, η εσωτερικότητα του προσώπου, και εν προκειμένω του μυθιστορηματικού προσώπου, γίνεται ο χώρος συνάντησης και επικοινωνίας με τον Άλλο αλλά και ο καθρέφτης μέσα στον οποίο το μυθιστορηματικό πρόσωπο δεν βλέπει μόνο το πρόσωπο του άλλου αλλά και το δικό του. Η λογοτεχνία μέσα από τη μυθοπλασία και την αναπαράσταση δρομολογεί εικόνες της ετερότητας, μέσα από τις οποίες αρθρώνει και χτίζει όψεις της ταυτότητας. Μέσα από αυτές τις αναπαραστάσεις στο εσωτερικό των κειμένων διακρίνουμε τις επιλογές, τις απωθήσεις, τις φοβίες, τις απορρίψεις, τις εξιδανικεύσεις που προϋποθέτουν την εικόνα του έμφυλου Άλλου. Πώς δηλαδή γράφουν, περιγράφουν, σημασιοδοτούν τον Άλλο, μέσα από τις διαδικασίες της συμβολοποίησης, της μεταφοράς και της μετωνυμίας. Μέσα από αυτές τις αναπαραστάσεις ιχνηλατούμε τους λογοτεχνικούς τρόπους μέσα από τους οποίους τα ανδρικά και γυναικεία υποκείμενα, που γράφουν σε δεδομένες στιγμές και σε συγκεκριμένες κοινωνίες, βλέπουν, ορίζουν και ονειρεύονται τα γυναικεία και ανδρικά πρόσωπα. Δεδομένου ότι η λογοτεχνία «σκέφτεται» αλλά και ερμηνεύει τον κόσμο, βλέπουμε πώς μέσα από αυτές τις αναπαραστάσεις ερμηνεύεται η γυναικεία και ανδρική ταυτότητα μέσα σ’ αυτό τον κόσμο. Ανιχνεύουμε ποιες εικόνες γυναικών και ανδρών δρομολογούνται μέσα από το πραγματικό αλλά και από το φαντασιακό, τη συμβολοποίηση και τη γλώσσα, που ταυτόχρονα μεταδίδει ένα μήνυμα αλλά και το παραμορφώνει. Η παρούσα μελέτη θα ασχοληθεί με το μυθοπλαστικό σύμπαν της Ρέας Γαλανάκη, εστιάζοντας σε δύο κυρίως μυθιστορήματα, τον Αιώνα των Λαβυρίνθων και στο πρόσφατο Φωτιές του Ιούδα, Στάχτες του Οιδίποδα, με πυκνές αναφορές στο μυθιστόρημα Ελένη, ή ο Κανένας, αλλά και σε άλλα μυθιστορήματά της, όπου χρειάζεται. Θα επιχειρήσουμε να δούμε τον τρόπο με τον οποίο, μέσα από το πρίσμα της μυθοπλασίας, η συγγραφέας χειρίζεται τις ανδρικές και γυναικείες ταυτότητες, μέσα από τις σχέσεις πραγματικότητας και αναπαράστασης, ιστορίας και μύθου, κοινωνικής και βιολογικής έμφυλης διαφοράς, υιοθέτησης ή περιστασιακής απόρριψης των σταθερών ορίων ανάμεσα στους γυναικείους και ανδρικούς χαρακτήρες. Θα μελετήσουμε με ποιες αφηγηματικές τεχνικές η γραφή της Γαλανάκη υφαίνει το φαντασιακό με το συμβολικό, το πραγματικό με το ψυχικό, το γυναικείο με το ανδρικό, δημιουργώντας ακέραιες μυθοπλαστικές ταυτότητες με κλωστές από διαφορετικά νήματα. Θα δούμε με ποιους τρόπους συγκροτεί τη μυθοπλασία της τόσο ως τόπο που επιτρέπει νέες εκδοχές του ανδρικού και γυναικείου εγώ όσο και ως τέχνη της διαπραγμάτευσης ανάμεσά τους.

Παπαρούση, Μαρίτα.

Εκφάνσεις της ανδρικής ταυτότητας στη σύγχρονη πεζογραφία: η περίπτωση του Θ. Γρηγοριάδη

Ο σύγχρονος θεωρητικός λόγος μας μιλά για τον ανδρισμό ως κοινωνικά κατασκευασμένο, άμεσα εξαρτώμενο από το ιστορικό, κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο, και συνεπώς υποκείμενο στην κοινωνική αποδόμηση και αλλαγή. Οι άνδρες αντιμετωπίζονται πλέον ως το προϊόν ενός πολυσύνθετου συστήματος παραγόντων και δυνάμεων οι οποίοι συνδυάζονται με ποικίλους τρόπους για να δημιουργήσουν μια ολόκληρη γκάμα από διαφορετικούς ανδρισμούς, με το ενδιαφέρον να στρέφεται πλέον και στις κοινωνικά κατασκευασμένες διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των ανδρών –μια θέση που ναρκοθετεί την άποψη ότι διαφορές υπάρχουν μόνο μεταξύ ανδρών και γυναικών–, υποστηρίζοντας την πολλαπλότητα των ανδρικών πραγματικοτήτων, τον καθοριστικό ρόλο της ιεραρχίας στις σχέσεις των ανδρών καθώς και την άποψη ότι οι άνδρες οικοδομούν τις ταυτότητές τους σε αναφορά με τους άλλους άνδρες (Brod and Kaufman, 1994. Connell, 1995. Adams and Savran, 2002. Kimmel, Hearn, and Connell, 2004). Αποτέλεσμα όλης αυτής της σύγχρονης εστίασης του ενδιαφέροντος στη μελέτη των ανδρών και του ανδρισμού είναι και η αύξηση στον αριθμό μελετών για τις λογοτεχνικές αναπαραστάσεις του ανδρισμού στη λογοτεχνία, ιδιαίτερα από τη δεκαετία του ’90 και εξής (Rosen, 1993. Murphy, 1994. Liggins, Rowland and Uskalis, 1998. Kane, 1999. Knights, 1999. Ferrebe, 2006. Sussman, 2008). Αξιοποιώντας τα θεωρητικά εργαλεία που προσφέρονται τόσο από τη φεμινιστική κριτική όσο και, γενικότερα, από τον περί το κοινωνικό φύλο θεωρητικό λόγο, οι θεωρητικοί και κριτικοί της λογοτεχνίας επιχειρούν την επανανάγνωση κειμένων της παλαιότερης λογοτεχνίας για να διερευνήσουν εάν η έννοια της καθολικής ανδρικής κυριαρχίας συνιστά μια πραγματικότητα ή έναν παραπλανητικό πολιτισμικό μύθο, εστιάζουν στην πατριαρχική ιδεολογία που διαποτίζει πολλά από τα κείμενα της λογοτεχνικής παραγωγής της εποχής μας αλλά και στην ανατροπή των συμβατικών κατασκευών του ανδρισμού. Μέσα από την οπτική του φύλου (Kegan-Gardiner, 2002) προτίθεμαι να μελετήσω τη λογοτεχνική παραγωγή του Θ. Γρηγοριάδη, ενός συγγραφέα στο έργο του οποίου η προβληματική γύρω από τις έμφυλες ταυτότητες κατέχει βασική θέση. Δεδομένης της στενής σχέσης του λογοτεχνικού έργου με την ιστορική και κοινωνική πραγματικότητα στην οποία αυτό δημιουργείται, είναι προφανές ότι στα λογοτεχνικά κείμενα της μεταμοντερνιστικής, μεταφεμινιστικής εποχής μας η οποία προωθεί την πολλαπλότητα και αντιφατικότητα των ταυτοτήτων εν γένει, προβάλλουν όλο και συχνότερα εικόνες ανδρών μέσω των οποίων διερευνάται, ή και ναρκοθετείται σε κάποιες περιπτώσεις, όλο το πλέγμα κοινωνικών διαμεσολαβήσεων που έχουν διαμορφώσει τις κυρίαρχες περί φύλων εννοιολογήσεις· εικόνες ανδρών που αντιμετωπίζουν τον ανδρισμό ως ένα σύνολο επιβολών στα έμφυλα υποκείμενα, αναδιαπραγματευόμενοι την ταυτότητά τους πέρα από τα όρια που θέτουν οι παραδοσιακοί έμφυλοι σχηματισμοί. Παρόμοιες εκφάνσεις του ανδρισμού με απασχολούν και στα κείμενα του Θ. Γρηγοριάδη που αναφέρονται στον Εαυτό, τον Αλλο και τη μεταμόρφωση, σε μια προσπάθεια να διερευνήσω τους τρόπους με τους οποίους η αφήγηση πραγματεύεται τόσο ζητήματα ταυτοτήτων (έμφυλων, εθνικών και πολιτισμικών) όσο και ζητήματα που αφορούν τη λογοτεχνική γραφή αυτή καθαυτή• ειδικότερα, με επίκεντρο την αφηγηματική κατασκευή των ανδρικών υποκειμένων μελετώ την αμφισβήτηση των ορίων ανάμεσα στο οικείο και το ξένο, το εντός και το εκτός, το ισχυρό και το ανίσχυρο, το είναι και το φαίνεσθαι καθώς και τους τρόπους με τους οποίους αυτή αντανακλάται στην αφηγηματική δομή των έργων.

Tziovas, Dimitris.

Allegorical Readings and Metaphors of Identity: Sexuality, Society and Nature in Vassilis Vassilikos' *Το Φύλλο*

In his novel Vassilikos brings together two themes: the clash of nature vs culture and the protagonist's search for identity. These themes are even alluded to in punning fashion by the title Το Φύλλο (1961) which alludes to nature (φύλλο) as well as to gender and sexuality (φύλο). The story also deals with social disillusionment and loneliness or even fear, thus adding another dimension to a multi-layered and intricately structured narrative. The opening and closing pages of the novel, which function as a kind of frame for the narrative, invite a reading of the novel in terms of the clash between nature and culture. They refer to the rapid reconstruction and the erection of blocks of flats in Greece during the late 1950s and early 1960s. Yet, they could also be read in psychonalytic terms as an attempt by the protagonist to enter the Symbolic order from the chaos of the Imaginary. As he writes to his friend he lives on the boundaries of two worlds trying to define his position and identity. The protagonist of Το Φύλλο lends himself to an absorbing and complex analysis. Through the third-person narrator's descriptions of his actions and behaviour, and the occasional forays into his thoughts and monologues, the reader is treated to telling insights into his mental processes, insights which are invaluable to the study of his character from a psychoanalytical perspective. Though the main character has a name, Lazaros or Lazos, he is referred to throughout as 'Αυτός' (i.e. He). The initial capital suggests that the word is a substitute for his real name, which is only mentioned four or five times, and then only after he has been introduced as Αυτός, and exclusively in his dealings with others. For example, his real name is first given when, at the end of a letter to his friend Kostas in Munich, he signs off as 'Lazos' and later during a conversation in which his parents' guests ask after 'Lazaros'. To the narrator, and therefore to the reader, he will always remain Αυτός, in other words, he is effectively without a name. If to possess a name is to possess an identity, it can only follow that to be without a name is to be without an identity. The protagonist's lack of identity (except where it is imposed on him by others) is a sign that he has so far failed to reach this crucial point in human personality formation and is still stuck somewhere in the pre-Oedipal phase or Mirror Stage of his psychological development. It could be argued that the novel might indeed be read in different ways. Firstly, as a metaphor for the nature-culture opposition; secondly, as the story of a young man who is either at odds with his social context or trying to come to terms with his sexuality; and finally as a narrative of identity, focusing on the childish immaturity of the protagonist and his relationship to others, particularly his parents. The last two readings could be seen as overlapping by focusing on the sexuality and identity of the main character. Basically all three readings could be summarized in psychoanalytic terms as a transition from the chaotic Imaginary to the Symbolic order, the world of language and culture, which subjects gradually enter in shaping their identities. Vassilikos subtly weaves in his narrative identity anxieties and existential uncertainties regarding modern progress and the defeat of nature. He skilfully intertwines the social and the personal, realism and fantasy, monstrous urbanization and sexual ambivalence, producing one of the most interesting and still very readable Greek novels. Το Φύλλο can still appeal to modern sensibilities and young readers who try to reconcile rebelliousness with the search for identity. The modern reader still faces the issue as to whether this text comes across as an identity narrative rather than a nature-culture allegory or a novel of anti-social behaviour or even revolt. Though it would be unwise to dilute the complexity of the novel or to ignore the fact that it lends itself to analysis from an eco-criticism perspective, the theme of identity appears to be more dominant and deeply ingrained in the novel.

Kotsovili, Dionysia Eirini.

Deconstructing the notions of identity and gender in Greek Literature; the case of Galanaki's *Eleni*, or *Nobody*

Eleni, or Nobody is a work of fictional biography about a Greek woman painter (Eleni Altamoura, 1821-1900), who conceals her identity and gender to pursue studies abroad, and about the outcomes of her life choices. In it, author Rhea Galanaki creates a compelling account on the mechanisms of self-constitution, situated in the first century of the modern Greek state. This paper argues that Galanaki's novel, written and widely read in the 1990s, offers a multilayered critique of the politics of gender and ethnic identity. Juxtaposing the factual/the historical with the fictional, Galanaki offers a postmodern, post/feminist exploration of the notions and technologies of identity and gender, thus subverting grand narratives related to national and gender norms. As it will be shown, this novel serves as an example of how the author challenges the notion of a unified self, replacing it with a multitude of complementary and contradictory subjectivities. Fragmentation and discontinuity become the central characteristics of the story at different levels, from the story line and the arrangement of the text to a number of micro-narrative strategies. In the novel, the author is accentuating the different life phases of Eleni which contradict each other: Eleni/Nobody, female/ male, Greek Arvanit/foreigner, Orthodox/Catholic. As the paper argues, Galanaki's multiple narrative techniques enhance the notion of multi-vocality and expose the plethora of opposing elements that form the self. Together, they support the argument that identity is the result of a series of intricate subject positions assumed by the female subject, either because of the internalizations of standard-setting social structures, or, as a reaction to prevailing Greek female stereotypes. Borrowing from theories that treat gender as a material and cultural phenomenon, this study traces the heroine's gender self-transformations through her material experiences that inform her cultural meanings. The novel's plot suggests that the heroine is both constrained and sustained by her gender. The paper supports the argument that gender exists in an interdependent relation with identity: Gender forms identity, and the identity of the social ultimately forms gender. While (or, because of being) similar in classification, the notions of gender and identity often collide. In Galanaki's example of Eleni, or Nobody their fusion becomes the guide for re-defining oneself through life experiences and choices, eschewing pre-ordained social practices and structurally engendered roles.

Dimoula, Vasiliki.

(A-)sexual identity and medicine in the texts of Antonin Artaud and Giorgos Cheimonas

Through a comparison with Antonin Artaud, the paper explores a form of jouissance which marks eroticism in the work of Giorgos Cheimonas, but clearly goes beyond sexual pleasure in the sense commonly attributed to this term. Relevant to my argument is (late) Lacan's distinction between sexual, or else, 'phallic' jouissance (which takes place in the realm opened up by an arbitrary Name-of-the-Father and is thus degenerate) and Other jouissance (Seminar XX). The latter is defined as 'a-sexual' jouissance and is essentially ineffable, since it is beyond the alienation imposed by language on the sexually differentiated speaking beings. Other jouissance is experienced by the body beyond the false line of sexual difference, by an enjoying substance which insists in the body beyond its sexual being. A combination of life and death, of enjoyment and suffering is part of its essence. Because of the connection with death and suffering, the limit between Other jouissance and the sadistic fantasy (which Other jouissance transcends) is often blurred. My suggestion is that both Artaud and Cheimonas touch upon this ambivalence through the medical images that are the main vehicle of the representation of the body in their texts, and that the way this ambivalence is resolved constitutes part of the moral and cognitive mission of their work. In Artaud body and mind come together in the central experience of suffering that feeds his writing. Throughout his work sexuality is demonised and castration is evaluated as a way to get rid of this obstacle. Most interestingly, Artaud seems to be deliberately seeking a jouissance beyond sex, by means of suffering. Since pain can not be avoided, it should be chosen, rather than passively suffered by the subject, inflicted upon him/her by the Other (society, God). The active acceptance of one's own suffering is a resistance to the way society regulates the subject's phallic jouissance at the symbolic order, and thus a way towards real, 'a-sexual' jouissance. On the contrary, those who do not choose pain, are tempted to inflict the suffering inflicted upon them by the Other (society, God) onto the other (man). For Artaud, the doctor or psychiatrist, working in milieus where pain is both cherished and controlled (hospitals and asylums), is the main figure accused for this infliction of his own suffering onto others: 'Asylums' doctors are conscious and premeditated sadists', he writes. Self-chosen 'cruelty' in the theatre of Artaud paradoxically aims precisely to expose and disrupt this sadistic chain of phallic pleasure. The work of Giorgos Cheimonas is characteristic of the precarious balance between suffering as a trope for 'a-sexual' jouissance on the one hand, and sadistic fantasy on the other. Ambivalence between the two is manifest in the medical images, which describe contact with the human body much more centrally than sensual pleasure ever does. Deformation, disability, dismemberment, castration, cannibalism and monstrosity recur obsessively as representations of the human body. Erotic experience is itself entangled with death, pain and suffering, while, as many examples from Cheimonas's texts will serve to demonstrate, libido transgresses the limits of socially acceptable, or even recognisable, sexual behaviour and reaches a liminal state of morbidity. As Cheimonas himself states, there is a very close connection between the medical and love relationship (η ιατρική σχέση είναι το ίδιο έντονη, το ίδιο αποκαλυπτική (με όλες τις σημασίες της λέξης), το ίδιο διαπεραστική όσο και η ερωτική σχέση). In I Ekromi, doctors and nurses stand for the sadists presented by Artaud, while the central figure in O Giatros Ineotis is an ambivalent one, since its quasi-messianic status implies a potential to transcend the sadistic fantasy and allows to re-interpret the above images of suffering as a pointer towards a utopian space, where sexuality would operate beyond alienation.

Λίκα, Φωτεινή.

Έμφυλη ανατροπή στη *Μορφίνη*: στερεότυπα λόγου και συμπεριφοράς στο αφήγημα της Νικόλ Ρούσσου

Ο Oscar Wilde είχε αποφανθεί κάποτε για τις γυναίκες ότι είναι διακοσμητικό φύλο, δεν έχουν τίποτα ουσιώδες να πούνε, ωστόσο το λένε χαριτωμένα. Το αφήγημα της Νικόλ Ρούσσου 'Πες στη Μορφίνη ακόμα την ψάχνω' και η ηρωίδα της, η Ρίκυ, αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα της αντίθετης θέσης. Η λογοτεχνική κριτική έχει ήδη εντοπίσει την αιρετικότητα του έργου στην περιθωριακή χρήση της γλώσσας και στη δυσκολία προσδιορισμού του φύλου της κεντρικής ηρωίδας. Συγκεκριμένα, ο Παντελής Μπουκάλας έχει επισημάνει κάποια από τα ανδροπρεπή χαρακτηριστικά που αποτυπώνει η προφορικότροπη γραφή της Ρούσσου, ενώ ο Δημοσθένης Κούρτοβικ στη βιβλιοκρισία του έργου που έκανε δεν καταχώρισε τη Ρίκυ ως γυναίκα παρά τη σαφή αποκάλυψη του τέλους. Επομένως, τόσο η συγγραφέας όσο και η βασική ηρωίδα της φαίνεται να θεματοποιούν αρκετά εύγλωττα την πρόσληψη των γυναικών ως κοινωνικών και αυτοσυνείδητων όντων. Η πρώτη επειδή επιλέγει να μεταμφιέσει τη γραφή της και γράψει μια ιστορία χωρίς να αποκαλύψει εξαρχής το φύλο της πρωταγωνίστριάς της, η δεύτερη επειδή διαθέτει και 'παντρεύει' με πειστικότητα ανδρόγυνα χαρακτηριστικά. Με αποτέλεσμα κύριος άξονας της αφήγησης να καθίσταται η επιτελεστική και συμβατική διάσταση της έμφυλης ταυτότητας, του κοινωνικού φύλου σύμφωνα με τη Judith Butler, καθώς και τα στερεότυπα ως αντιληπτικοί μηχανισμοί οικειοποίησης. Με άλλα λόγια, το βιολογικό και κοινωνικό φύλο της Ρίκυ ανάγονται σε μείζονα οργανωτικό παράγοντα της ιστορίας. Ωστόσο, επειδή ακριβώς το βιολογικό φύλο αποκαλύπτεται μόνο στο τέλος της αφήγησης, το όλο παιχνίδι μπορεί να στηθεί μόνο με όρους αναγνωστικής πρόσληψης του κοινωνικού φύλου, δηλαδή βάσει στερεότυπων αντιλήψεων σχετικά με το τι είναι γυναίκα και πώς αυτή φέρεται σύμφωνα με την κοινή γνώμη. Συνεπώς, στόχος της ανακοίνωσης είναι να εξετάσει, σε ένα πρώτο επίπεδο, τις αποκλίσεις του λόγου της Ρίκυ από το στερεοτυπικά νοούμενο γυναικείο κανόνα βάσει ορισμένων λεξιλογικών, συντακτικών και πραγματολογικών χαρακτηριστικών που διαθέτει. Ενώ στη συνέχεια, σε ένα δεύτερο επίπεδο, επιχειρεί να εξακριβώσει με ποιους τρόπους (αφηγηματικά τεχνάσματα, χαρακτηρολογικά γνωρίσματα, επιστράτευση κοινωνικών στερεοτύπων συμπεριφοράς) η ίδια η συγγραφέας επιτυγχάνει να 'σκηνοθετήσει' την πλοκή της ώστε να διατηρήσει λανθάνουσα την ταυτότητα της ηρωίδας της.

Spiliotopoulou, Constantina.

Devoir et résistance dans la poésie féminine post-guerre.

Devoir et résistance dans la poésie féminine post-guerre. La création littéraire formée après la deuxième guerre mondiale, connue comme première (et deuxième) génération littéraire post-guerre intéresse toujours la critique littéraire. Une œuvre abondante, riche en symboles, créée dans un contexte culturel et politique particulier d'une Grèce en quête d'indépendance et de liberté et tout de suite d'une Grèce déçue ne peut que donner d'innombrables possibilités d'interprétation sur des thèmes dominants littéraires comme le devoir et la résistance. Un aperçu exhaustif de l'œuvre poétique de cette génération littéraire serait impossible, compte tenu de sa complexité. On a parmi les analyses poétiques des approches différentes, qui ont fixé leur objet d'étude dans l'imaginaire, l'esthétique littéraire, l'intertextualité etc. De l'autre côté l'accroissement remarquable du nombre de femmes de lettres dans la société grecque après la guerre laisse entrevoir que cette époque constitue un moment charnière dans l'histoire de la littérature des femmes et de sa place dans le champ littéraire. Cette émergence significative des écrivaines correspond par ailleurs au moment où les femmes font pour la première fois massivement leur entrée dans la sphère publique qui, de surcroît, paraît indissociable de leur participation à la résistance contre l'occupation nazie. Situées entre le devoir individuel et le devoir collectif, entre la politique et la littérature (l'action politique est un échec, l'écriture est un refuge), ou entre l'identité nationale et les mythes universels liés à leur identité sexuelle, les poétesses après la guerre suivent parfois des chemins originaux dans un univers poétique prédéfini. Nous avons taché d'en extraire des œuvres pertinentes, tant du point de vue de la place qu'elles et leurs auteures occupent dans le champ littéraire grec, que du point de vue de notre problématique. Enfin, si l'histoire nationale devient le théâtre d'une mythologie et d'une mémoire féminines dépositaires d'un passé collectif quelque peu « revisité » par l'imaginaire féminin, le devoir et la résistance sont aussi, à titre personnel, des espaces de la quête identitaire des écrivaines. En détruisant un ordre symbolique, la Résistance pour elles en appelle naturellement un autre : l'événement déclencheur qui conduit à l'écriture, elle oblige la poétesse à sortir de son rôle et à s'engager dans le présent. La résistance symbole, représentation abstraite, se confronte au réel et à l'image de celle. Entre le représentable et l'irreprésentable se crée un espace d'exploration de toutes les possibilités d'aborder l'image réelle. Les thèmes de la résistance et du devoir entretiennent avec la parole féminine un rapport particulier, intime et ambigu, tendu entre la sécheresse des mots d'ordre, l'emphase des harangues, les cris de douleur ou de victoire, l'abondance des récits de souvenirs patiemment tissés et l'aporie des silences qui les grèvent ou les bloquent. Tous les deux thèmes appellent la poésie, utilise l'écriture au féminin, passée par la parole des femmes. Ils ne sont pas qu'objet du discours, ils tendent aussi à le configurer d'une manière exemplaire dans l'histoire de la littérature grecque moderne.

Petrakou, Kyriaki.

Identity of a Woman: authenticity and individuality in the work of three modern (women) playwrights (Margarita Lyberaki, Loula Anagnostaki, Kostoula Mitropoulou)

This paper is intended to examine and analyze the image that female dramatic persons have for themselves – compared with the image they present or think they present to others - in the plays of the above mentioned contemporary women playwrights and the decisions and actions resulting from this image. Margarita Lyberaki lived in France during the postwar years and her literature – prose and drama – has been influenced to a certain degree by the existentialist philosophy, even if it departs from it decisively: her women, after a period of subjection in action and conception of themselves to men, decisively break the bond and become autonomous, self defined, even self-celebrated as some kind of deities (two of them are actually queens). Kostoula Mitropoulou follows the opposite path. Her female characters, most of them artists (performers and writers), although they are mistresses of their own destiny, are obsessed by their passion for men, who are unwilling to respond to their needs, want them only as lovers and this for a short time, preferring an ordinary existence with a wife and family, in which they dominate unquestionably. Her exceptional heroines are unable to cope with this male rejection and despair to the point of self-destruction. Her approach seems psychological and empirical, but the intensity of this male-female conflict can be interpreted as ontological. Loula Anagnostaki's heroines do not depend so much on the men of their environment but mostly on the national, historical and social conditions. Still this conditions are formed mostly by men, so these women cannot escape actual or mental subjection to them and to the social roles allocated to them, which do not define them autonomously but as wives, mothers, sisters or daughters. The dynamic of the family ties is stronger for them than for men. The structures and solutions suggested by these writers, whose dramatic work was formed and produced mostly in the fifties, sixties and seventies, (Lyberaki and Mitropoulou recently passed away. Anagnostaki is still alive and creative), are analyzed and examined in the light of historical evolution, sociological studies concerning mainly Greece although not exclusively, gender theory and psychology. As women-writers they are perhaps more entitled to reveal the female experience and evolution of the last half century in the Western world from the inner self so to say, and present their position and conflict with the external world. A comparison will be made with the image of female identity in the postwar Greek drama (several important playwrights, like Kambanellis, Mourselas, Skourtis, Kechaidis, Maniotis and others) in general.

Σπυράτου, Αγάπη Βιργινία.

Η ταυτότητα του "Άλλου": Κατασκευές έμφυλης, εθνικής και πολιτιστικής ταυτότητας στο μυθιστόρημα σύγχρονων ελληνίδων συγγραφέων

Από το σύμπαν των κειμένων της σύγχρονης νεοελληνικής λογοτεχνίας επιλέγουμε στα πλαίσια της έρευνας μας τον μυθιστορηματικό κόσμο των σύγχρονων ελληνίδων συγγραφέων (Ρέα Γαλανάκη, Ευγενία Φακίνου, Λεία Βιτάλη, Λένα Διβάνη, Ιωάννα Καρυστιάνη). Σκοπός μας είναι εξετάζοντας όχι μόνο αυτό που μας δείχνει, αλλά περισσότερο αυτό που μας κρύβει η αφήγηση, να ερευνήσουμε πως και με ποιο σκοπό οι συγγραφείς κατασκευάζουν διαχρονικά γυναικείες ταυτότητες και κυρίως πως διαπλέκεται η ταυτότητα του φύλου με την εθνική/πολιτιστική ταυτότητα. Οι σπουδές φύλου είναι άλλωστε άρρηκτα συνδεδεμένες με πολιτικά και κοινωνικά φαινόμενα, καθώς και με ιστορικές και κοινωνικές αλλαγές. Τόσο η έννοια της ταυτότητας (και το αντίθετο της, η ετερότητα) όσο και αυτή της ιστορικής συνείδησης του υποκειμένου, είναι στο πλαίσιο των σπουδών αυτών κεντρικές. Τα ζητήματα αυτά της ετερότητας και της ταυτότητας, που προκύπτουν από την έννοια του «Άλλου» που χρησιμοποιείται για να ορίσει το ανοίκειο της γυναικείας παρουσίας ως αναπαράσταση του θηλυκού στη λογοτεχνία, συνδέονται έτσι με αφηγήσεις μύθων που ανήκουν στη συλλογική μνήμη, με αρχετυπικές σκηνές και δραματουργία των φύλων, με την κωδικοποίηση του φύλου και τη σχέση μεταξύ φύλου και μνήμης, με τη σχέση έθνους, φύλου και ιστορίας στον ελληνικό κόσμο. Ηρωίδα και γυναίκα συγγραφέας, γυναίκες που δημιουργούν και δημιουργούνται, που φαντασιώνονται και γίνονται αντικείμενα φαντασίωσης, μας οδηγούν μέσα από διπλές ετερότητες, γυναικείες παραστάσεις, αναζητήσεις ταυτότητας, στην αποκωδικοποίηση της σχέσης μεταξύ γυναικείας εμπειρίας και γυναικείας γλώσσας και στην ανάδειξη των έμμεσων τρόπων με τους οποίους η γλώσσα σημαδεύεται από την εμπειρία και με τους οποίους η εμπειρία δομείται γλωσσικά. Μελετώντας τις αναπαραστάσεις του Θηλυκού ερμηνεύουμε τη γυναικεία κατάσταση μέσα στο ιστορικό και κοινωνικό της πλαίσιο, μέσα και χάρη στο οποίο η ταυτότητα μπορεί να εκφραστεί σε σχέση με την ταύτιση ή την ανατροπή της. Γιατί η γλωσσική εικόνα των αναπαραστάσεων στη λογοτεχνία δρομολογεί με τον πλούτο των συμβολισμών της, τη μυθοπλασία και την τελετουργία της αφήγησης, εικόνες της ετερότητας του Άλλου, μέσα από τις οποίες αρθρώνει και χτίζει όψεις της ταυτότητας.

Τζατζιμάκη, Ελένη.

Ταυτότητες στη Λογοτεχνία: η γυναικεία ποιητική περιοχή κατά τη δεκαετία 1975-1985. Η καινούρια γυναίκα

Στην ανακοίνωση με θέμα "Ταυτότητες στη Λογοτεχνία:η γυναικεία ποιητική περιοχή κατά τη δεκαετία 1975-1985.Η καινούρια γυναίκα." θα εξεταστεί η παρουσία των ποιητριών της δεδομένης χρονικής περιόδου τόσο σε επίπεδο λογοτεχνικό όσο και σε κοινωνικό-πολιτικό. 1.Η Ελληνίδα δημιουργός σε επαφή με την ώριμη φεμινιστική ιδέα και την αριστερή ανανέωση: μια έντιμη σχέση. Εξετάζοντας από την "ορφανή" ,από παιδί, μάνα των Κυπρίων αγωνιστών του '74(Λίνα Κάσδαγλη "ΚΥΠΡΟΣ '74")μέχρι την αναρχική Κατερίνα Γώγου. 2.Η γυναικεία ποίηση της δεκαετίας 1975-1985 απελευθερώνεται σταδιακά απ' τα δεσμά της άλλοτε ακολουθώντας κι άλλοτε προτείνοντας: η "μεσαία "γλώσσα χαιρετίζει τη δημοτική ενώ η ποίηση γίνεται δοκίμιο(Φραγκίσκη Αμπατζόγλου, Ρέα Γαλανάκη).Τα πράγματα ποιούν(Κική Δημουλά). 3.Το συμβόλαιο του ιδεατού ερωτισμού βρίσκεται υπό διαπραγμάτευση ενώ παράλληλα η "καινούρια" γυναίκα αναστοχάζεται την αιώνια φύση της μέσα από διαλόγους, ομολογημένους ή ανομολόγητους, με το λυρικό της παρελθόν. Στην παρούσα εργασία διερευνάται η εξέλιξη της γυναικείας ποιητικής γραφής, κατά τη μεταπολιτευτική περίοδο, τόσο ως απόρροια του-σχετικά-πρόσφατου πολιτικού παρελθόντος όσο ως αποτέλεσμα των, συνειδητοποιημένων πια, αγώνων για την αναγνώριση της φύσης της γυναίκας, ως κοινωνικής παρουσίας και δημιουργού, εξεταζόμενη πάντοτε στο πλαίσιο της βαθιά παραδοσιακής και ,συχνά, ανδροκρατούμενης (νέο)ελληνικής κοινής αντίληψης. Η ποιητική γραφίδα έχει απελευθερωθεί ,μπαίνοντας για τα καλά στον κόσμο της σύγχρονης ποίησης(απελευθέρωση του λόγου, του στίχου,ανατροπή του νοήματος). Η νέα Ελληνίδα ποιήτρια κάποτε ανατρέπει τον εαυτό της ενώ συνομιλεί γόνιμα με την ξένη ποίηση. Έχοντας από καιρό αναθεωρήσει και κατοχυρώσει τη σεξουαλική της ταυτότητα, η δημιουργός-ποιήτρια της μεταδικτατορικής περιόδου «παίρνει θέση», σατιρίζει, οργίζεται, ζει όπως θέλει, αυτονομείται, αναπολεί, ερωτεύεται, στοχάζεται με τη διαβατήρια ισχύ της νέας της ύπαρξης και του ισάξιου ,με το ανδρικό, κοινωνικού της εκτοπίσματος : είναι η «καινούρια γυναίκα» .

Νάζου, Παναγιώτα.

Η συγγραφική ταυτότητα σε κρίση: Μαργαρίτα Καραπάνου, από το διχασμένο στο αφεστιασμένο αφηγηματικό υποκείμενο

Η παρούσα ανακοίνωση εστιάζεται στη μελέτη της διαχρονικής μετάβασης του αφηγηματικού υποκειμένου, όπως εμφανίζεται στα πεζογραφήματα της Μαργαρίτας Καραπάνου "Η Κασσάνδρα και ο λύκος" (1976) και "Η ζωή είναι αγρίως απίθανη" (2008). Κύριος σκοπός της ανακοίνωσης είναι να παρουσιάσει και ερμηνεύσει τους αφηγηματικούς τροπισμούς της Καραπάνου, ξεκινώντας από τη γκροτέσκα γραφή τού "Η Κασσάνδρα και ο λύκος" και καταλήγοντας στο αυτο-διαλυόμενο (και αυτο-αναλυόμενο μαζί) συγγραφικό υποκείμενο των ημερολογιακών σημειώσεων του τελευταίου της βιβλίου "Η ζωή είναι αγρίως απίθανη". Η συνολική αφηγηματική εξέλιξη της Καραπάνου χαρακτηρίζεται από μια βαθειά σύγκρουση με τη γλώσσα, ως δημιουργού συμβόλων και ως αφηγηματικού τροπισμού. Η σύγκρουση εκδηλώνεται τόσο στη δομή της αφήγησης όσο και στην υπαρξιακή της αναφορά. Κεντρική θέση της ανακοίνωσης είναι ότι πίσω από αυτή τη σύγκρουση λανθάνει η ταραγμένη σχέση της συγγραφέως με τη μητέρα της ως πηγή νοήματος και σκοπού, τόσο υπαρξιακά όσο και καλλιτεχνικά. Η φρουδευμένη σχέση μάνας και κόρης αναστέλλει τους σημασιακούς μηχανισμούς της γλώσσας και καταστέλλει την αφηγηματική δυνατότητα της καλλιτεχνικής συνείδησης. Όλο το έργο της Καραπάνου, αλλά ιδιαίτερα τα δύο έργα που εξετάζουμε στην ανακοίνωσή μας εδώ, υποδεικνύουν ακριβώς τις ακρότατες συνέπειες μιας ανολοκλήρωτης σχέσης μάνας και κόρης. Βιογραφικές πηγές καθιστούν γνωστό ότι η Μαργαρίτα Καραπάνου, από τη βρεφική της ηλικία, είχε την εμπειρία της μητρικής απόρριψης, εφόσον, λίγους μόνο μήνες μετά τη γέννησή της (Ιούλιο του 1946), η γνωστή ήδη νεαρά συγγραφέας και μητέρα της, Μαργαρίτα Λυμπεράκη-Καραπάνου, την εγκαταλείπει με τη γιαγιά της, για να εκπληρώσει τις καλλιτεχνικές της αναζητήσεις στο Παρίσι. Ψυχαναλυτικά ερμηνεύοντας το φαινόμενο, η Καραπάνου δεν έζησε ποτέ το στάδιο της αδιαχώριστης τριάδας «Moi-Maman-le Monde / Εγώ-η Μαμά-ο Κόσμος», ώστε να απολαύσει την «εφορία μιας καλής υγείας» και να οδηγηθεί ομαλά στον σταδιακό αποχωρισμό. Και, προχωρώντας πιο πέρα, με τη βοήθεια των Λακανικών θέσεων για τη συγκρότηση του Υποκειμένου, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε πως η Καραπάνου δεν έζησε ομαλά ούτε «το Στάδιο του Καθρέφτη», -περίοδο κατά την οποία συγκροτείται το Εγώ, ως όλο, ξεχωριστό από το Εσύ, αλλά ούτε και το πέρασμά της στη «συμβολική τάξη», μέσω της «μητρικής» γλώσσας αρχικά και των άλλων κοινωνικών συμβάσεων αργότερα, ήταν φυσιολογικό. Τις συνέπειες μιας τέτοιας οδυνηρής, ψυχωτικής κατάστασης διαπραγματεύεται η Καραπάνου, μυθοπλαστικά, στο πρώτο της έργο «Η Κασσάνδρα και ο λύκος», και με τη μορφή ημερολογιακής γραφής στο τελευταίο της βιβλίο «Η ζωή είναι αγρίως απίθανη» . Στο πρώτο της βιβλίο, όπως η Βιρτζίνια Γουλφ έτσι και η Μαργαρίτα Καραπάνου, σε στιγμή υπαρξιακής κρίσεως, καταφεύγει σε μια παιδική θεάση της πραγματικότητας, αντιδρώντας όμως και η ίδια βίαια στον εχθρικό κόσμο του σημαίνοντος και των κοινωνικών συμβάσεων. Η απούσα μάνα εδώ λειτουργεί ως ο αρνητικός καταλύτης που μετατρέπει τα παιδικά σύμβολα και παραμυθιακά στοιχεία όχι σε παραμύθια παιδικής μαγείας αλλά σε ιστορίες διαστροφής, ή καλύτερα διαμονισμού. Από την άλλη μεριά, κύριο στοιχείο της ημερολογιακής γραφής του τελευταίου βιβλίου της Καραπάνου είναι η επιθυμία για αδιαμεσολάβητη επαφή με τη μητέρα της , ή καλύτερα τη λογοτεχνική γλώσσα, που ‘ανήκει’ στη μάνα της και η ίδια όμως αδυνατεί να δαμάσει και ιδιοποιηθεί, για να εκφράσει την εμπειρία των πραγμάτων. Και εδώ, εφόσον η σχέση μάνας και κόρης δεν είναι ουσιαστική, το αφηγηματικό υποκείμενο επιδίδεται σε αυτό που ο Μπλανσώ ονόμασε «γραφή της καταστροφής».

Κιοσσές, Σπυρίδων.

«Μαμά, εγώ δεν υπάρχω;»: η αναζήτηση της γυναικείας ταυτότητας στο λογοτεχνικό έργο της Μαργαρίτας Καραπάνου

Ένας βασικός παράγοντας στη διαμόρφωση του γυναικείου υποκειμένου αποτελεί η σχέση ανάμεσα στη μητέρα και στην κόρη ("mother – daughter relationship"), όπως έχει μελετηθεί κυρίως από τις επιστήμες της ψυχολογίας και της κοινωνιολογίας, και καταγραφεί σε πλήθος σχετικών δημοσιεύσεων. Η διαμόρφωση της προσωπικότητας και της ατομικής ταυτότητας του νεαρού κοριτσιού επηρεάζεται άμεσα από το είδος και την ποιότητα της σχέσης αυτής, ή και από την έλλειψή της. Ο δεσμός μεταξύ μητέρας και κόρης μπορεί να αποτελέσει, κατά περίπτωση, στοιχείο διάπλασης της προσωπικότητας, περισσότερο ή λιγότερο ενσύνειδης επιρροής σε ποικίλα επίπεδα, μετάδοσης συλλογικών αξιών και ατομικών αντιλήψεων, ενίσχυσης ή αμφισβήτησης προτύπων και παραδοσιακών σχημάτων, ή ακόμη ανασταλτικό παράγοντα στη δημιουργία μιας ανεξάρτητης (γυναικείας) ταυτότητας της κόρης. Η παγκόσμια λογοτεχνία έχει αξιοποιήσει ποικιλότροπα και σε διάφορα είδη της τη σχέση μητέρας – κόρης, αποτυπώνοντας ποιητικά, απεικονίζοντας μυθοπλαστικά ή «διερευνώντας» τη σχέση αυτή από διάφορες πλευρές, δίνοντας συχνά έμφαση στον αγώνα της κόρης για αποδέσμευση από τη μητέρα και στις ταραχώδεις συνήθως συνέπειές του στο συναισθηματικό κόσμο των ηρωίδων, στον πόνο και στην επερχόμενη σύγχυση της αποδέσμευσης, αλλά και στις προοπτικές προσωπικής ανάπτυξης που ανοίγονται για το άτομο. Η προτεινόμενη εισήγηση θέτει ως αντικείμενο μελέτης τη μυθοπλαστική επεξεργασία και τη (δια)πραγμάτευση της σχέσης μητέρας – κόρης στο λογοτεχνικό έργο της Μαργαρίτας Καραπάνου, δίνοντας έμφαση στα μυθιστορήματά της Η Κασσάνδρα και ο Λύκος και Μαμά, με αναφορές όμως και σε άλλα έργα της συγγραφέως. Αντλώντας από εργασίες στο χώρο της φεμινιστικής θεωρίας και κριτικής, της ψυχανάλυσης και της αφηγηματολογίας (λ.χ. Irigaray, Kristeva, Lanser), και κυρίως από δοκιμές σύνθεσης των παραπάνω προσεγγίσεων (λ.χ. Hirsch), μελετάται η αφηγηματική αξιοποίηση της σχέσης αυτής από την Καραπάνου, κατά την παρουσίαση της απόπειρας των μυθοπλαστικών ηρωίδων της να ανακαλύψουν τον εαυτό τους, να ανιχνεύσουν το βαθμό αυτονομίας της υπόστασή τους, και εν γένει να βαδίσουν την πορεία του αυτοπροσδιορισμού τους.

Χριστοδουλίδου, Λουίζα.

Η αρχετυπική πάλη αρσενικού/θηλυκού στην 'Κλυταιμνήστρα (κατ' όναρ και καθ' ύπαρ)' του Κυρ. Χαραλαμπίδη

Σε αυτή την εργασία διερευνάται το ζήτημα των έμφυλων ρόλων, θέμα του οποίου οι ιδιαίτερες σημασίες αναδεικνύονται με τον πλέον πρόσφορο τρόπο, όταν συνδυάζονται και συμπλέκονται με ό,τι αφορά «την αναγκαία συνιστώσα της ταυτότητας», την ετερότητα στην οποία επενδύονται οι συλλογικές παραστάσεις, τα ιδεολογήματα, οι φαντασιώσεις και οι προκαταλήψεις ενός πολιτισμού, σε δεδομένη ιστορική στιγμή. Είναι γνωστό ότι ο μύθος των Ατρειδών υποκρύπτει, αφενός, μία πάλη η οποία διαρρηγνύει τον οικογενειακό ιστό και αφετέρου, ανασύρει στην επιφάνεια τον αέναο αγώνα επικράτησης του αρσενικού έναντι του θηλυκού και αντίστροφα. Στο πλαίσιο αυτό επιχειρείται η ανάδειξη της ανδρικής φύσης της Κλυταιμνήστρας, μέσα από τη χρήση θεωρητικών εργαλείων, ικανών να βοηθήσουν στην κριτική «ανάγνωση» των λόγων που αφορούν τον έμφυλο λόγο αλλά και μέσα από την παράλληλη ανάγνωση των ομηρικών επών, του Αγαμέμνονα και των Χοηφόρων του Αισχύλου, της Ηλέκτρας του Ευριπίδη και του Σοφοκλή, κείμενα με τα οποία, εμφανώς, συνομιλεί ο κύπριος ποιητής. Οι αρχαίοι κλασικοί συγγραφείς αποδίδουν στην Κλυταιμνήστρα αντρική υπόσταση και έναν δυναμισμό που ταιριάζει μόνο σε άντρα. Η Κλυταιμνήστρα επιθυμεί να έχει και την εξουσία, την οποία σφετερίζεται, αυτή μία «ξένη» (Vernant, 1989:219), διαπράττοντας φόνο, ενώ έχει δίπλα της ως συνοδοιπόρο και επίσης σφετεριστή της βασιλικής εξουσίας, στον οίκο των Ατρειδών, τον Αίγισθο, επίσης έναν ξένο. Με αυτήν της την ενέργεια προσεταιρίζεται απόλυτα την ανδρική φύση. Η ανδροπρεπής της φύση υιοθετείται και από τον κύπριο ποιητή που την αναδεικνύει, πρωτίστως και εμφαντικά, με τα ρήματα «γεννά και τίκτει», υπονοώντας τη διπλή της φύση, αυτήν του άρρενος και του θήλυ, με τη γυναικεία της υπόσταση να υποχωρεί έναντι της ανδρικής. Στο σύγχρονο ποίημα, ανακαλείται «ο άντρας της γυναίκας» (Ευριπίδης, Ηλέκτρα) και ο δειλός άντρας με «καρδιά γυναίκας» (Αισχύλος, Χοηφόροι), ο οποίος δεν ακολούθησε τους συμπατριώτες του στον πόλεμο της Τροίας. Είναι γεγονός ότι η Κλυταιμνήστρα, στο ποίημα του Χαραλαμπίδη, σηκώνει όλο το βάρος της ανόσιας πράξης της, γεγονός που υπογραμμίζεται από την κυρίαρχη παρουσία της επί σκηνής και την απουσία δράσης από την πλευρά του Αίγισθου που τονίζει ακόμη περισσότερο την κινητικότητα της ολέθριας γυναίκας και την ανδρική της θέληση για δύναμη. Επιπλέον, η βασίλισσα του Άργους φαίνεται να απομυθοποιεί τον εραστή της και να τον απαξιώνει, αφού εμφιλοχωρεί μία χροιά περιφρόνησης. Σύμφωνα με τη Σχολή του Jung, μέσα στην ανθρώπινη ψυχή υπάρχει αντιπαλότητα ανάμεσα σε μία αρσενική (ουράνια) και μια θηλυκή (γήινη) αρχή. Το αρχέτυπο του μύθου αναζητείται στην αντίθεση μεταξύ πατριαρχίας και μητριαρχίας, ουράνιου και χθόνιου, μεταξύ Animus και Anima. (Brunel, 1992:43). Η αιώνια πάλη αρσενικού – θηλυκού, που λανθάνει στο ποίημα, ενισχύεται από την κίνηση που ακολουθεί ο κορμός του δέντρου, εστιακό σημείο της ανάγνωσης, που ανυψώνεται προς το Επέκεινα. Σημειολογικά, η εικόνα αυτή συνάπτεται με συμφραζόμενα που σχετίζονται με τη μεταστροφή από τη λατρεία της Μάνας-θεάς Γης στη λατρεία του Ουράνιου θεού πατέρα. Είναι πολύ πιθανό, λοιπόν, ο ποιητής να παίζει και με τα διάφορα επίπεδα ανόδου της ψυχής που έχει κατακόρυφη πορεία και να καταγράφει, με συμβολικό τρόπο, την ανύψωσή της από τα χαμηλότερα στα ψηλότερα ώστε να εξελιχθεί και να φτάσει στην τελειότητα.

Νούτσος, Παναγιώτης.

"Εθνική ταυτότητα": Αλλαγή παραδείγματος στη θεωρητική σκευή των μελετητών της "νεοελληνικής λογοτεχνίας"

(διαγραμματική περίληψη) 1. Προϊδέαση: Andersen ή Anderson; Στη σφαίρα του παραμυθιού ή στους «στοχασμούς για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού»; 2. Για τη θέση του προβλήματος: η στροφή των νεοελληνικών σπουδών προς τις επιδόσεις της πρόσφατης Ιστοριογραφίας και της Κοινωνικής ανθρωπολογίας επέφερε πράγματι μια σημαντική «τομή» στον τρόπο οριοθέτησης της «εθνικής ταυτότητας», όπως αυτή επιχειρείται να ανευρεθεί σε «αντιπροσωπευτικά» κείμενα της εγχώριας Λογοτεχνίας; 3. Imagined Communities (1983, 21991): συνοπτική ανασυγκρότηση των κύριων θέσεων του βιβλίου που εκτιμήθηκε ως η «σημαντικότερη συμβολή στη θεωρία του έθνους». 4. Αρκούν τέσσερις περιπτώσεις; Με αφετηρία τον Thomas H. Kuhn (1970): με ποιους όρους νοείται «αλλαγή παραδείγματος»; Ακολουθεί η κριτική αντιμετώπιση της θεωρητικής σκευής τεσσάρων μονογραφιών, που κατά την πρόθεση των συγγραφέων τους κινούνται σε μια τέτοια αποβλεπτικότητα. 4.1. «Διαφωτισμός και θέσμιση της σύγχρονης Ελλάδας» (1996): από την «κλασική περιγραφή» των Φαντασιακών κοινοτήτων κρατείται ό,τι αφορά τη «μυθιστορηματική ενέργεια» στην «εθνικοποίηση των φαντασιακών κοινοτήτων» και σε ό,τι ονομάζεται «nation's dream-work», κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων αιώνων. 4.2. «Το πρόσωπο του νέου Ελληνισμού» (2005): στο επίκεντρο ο Δημήτρης Χατζής και το Διπλό βιβλίο με «εξηγητικό μοντέλο» το «συγκροτητικό» ως προς το «αποτέλεσμα κοινής βούλησης και προσπάθειας των υποκειμένων». 4.3. Για τη λογοτεχνία του «19ου αιώνα» (2007): με θεμελιώδη εννοιολόγηση την «κατασκευή» της «εθνικής ταυτότητας» το έθνος αντιμετωπίζεται ως «ιστορική κατηγορία που διαμορφώνεται μέσα από διαδικασίες και περίπλοκους μηχανισμούς εξουσίας», χωρίς τούτο να αποτελεί την «κυρίαρχη άποψη των κειμένων» που μελετώνται. 4.4. «Εκατό χρόνια νοσταλγίας» (2007): εξετάζεται η «δημιουργία και οι νομιμοποιήσεις του έθνους μέσα από τον λογοτεχνικό κανόνα των εκατό πρώτων χρόνων από την ίδρυση του ελληνικού κράτους». 5.Συμπεράσματα ή ξανά πάλι από την αρχή…

Καψωμένος, Ερατοσθένης Γ.

Ιστορικό βίωμα και πολιτισμική ταυτότητα

Η προβληματική αυτής της εργασίας έχει δύο σκέλη: ένα θεωρητικό, που συνδέεται με τη σημειωτική των πολιτισμικών φαινομένων· κι ένα εφαρμοσμένο, που συνδέεται με την ανίχνευση πολιτισμικών κωδίκων στη νεοελληνική λογοτεχνία. Αυτό που συνδέει τα δύο σκέλη είναι η αρχή ότι στις πολιτισμικές δομές αποκρυσταλλώνεται ο τρόπος που μια ανθρώπινη κοινότητα αντιλαμβάνεται και σημασιοδοτεί τον κόσμο. Κι αυτή η διαδικασία "σημείωσης" πραγματώνεται μέσα στη γλώσσα και μέσω της γλώσσας. Ο πολιτισμός βεβαίως ενυπάρχει σ' όλες τις υλικές και πνευματικές εκφράσεις μιας κοινωνίας. Όμως πουθενά αλλού δεν είναι καλύτερα ανιχνεύσιμος όσο στα μνημεία του λόγου. Ανάμεσά τους, η λογοτεχνία αντιπροσωπεύει ένα προνομιακό πεδίο για τη μελέτη των πολιτισμικών δομών και κωδίκων, γιατί εκεί οι διάχυτες δομές ιδεών, αξιών, τάσεων που χαρακτηρίζουν μια κοινωνία συγκροτούνται – μέσω της συνείδησης του δημιουργού – και συντίθενται σε ένα συνεκτικό και ευκρινές σύστημα. Το θεωρητικό σκέλος της προβληματικής μας αφορά την επιλογή έγκυρων κριτηρίων για την ανίχνευση των βαθύτερων δομών οι οποίες συνιστούν συστατικά στοιχεία του συστήματος. Το κριτήριο που προτείνομε εδώ είναι η αντίληψη της ιστορίας, δηλ. η σχέση του (ατομικού και συλλογικού) υποκειμένου με το ιστορικό παρελθόν, σχέση που συναρτάται με την αντίληψη του χώρου και του χρόνου και τη μεταξύ τους συνάρτηση. Το σκέλος της εφαρμογής αφορά τα κατάλληλα μεθοδολογικά εργαλεία για την ανάλυση των σημειωτικών μηχανισμών και την ερμηνεία των κωδίκων που συνθέτουν το αξιακό περιεχόμενο της πολιτισμικής ταυτότητας. Η επιλογή μας σ' αυτό το πεδίο είναι η σημειωτική μέθοδος και η τεχνική της παραδειγματικής ανάλυσης των κωδίκων. Από την εφαρμογή αυτών των κριτηρίων και μεθόδων προκύπτει ότι η αντίληψη της ιστορίας και ο τρόπος που βιώνεται η σχέση με το ιστορικό παρελθόν στα κείμενα της νεοελληνικής λογοτεχνίας, λαϊκής και λόγιας, παρουσιάζει μια σημαίνουσα ιδιομορφία. Η ιστορία δεν εκδηλώνεται τόσο ως ακολουθία γεγονότων και δράσεων, αλλά ως συστατικό της φυσιογνωμίας του τόπου. Με άλλα λόγια, υποβαθμίζεται η αφηγηματική διάσταση της ιστορίας και προβάλλεται η βιωματική της έκφραση. Η ιστορία μετασχηματίζεται σε ζωντανό βίωμα, πάντοτε παρόν και ενεργό, σε ιστορική αυτοσυνειδησία. Πρόκειται για μια άλλη αντίληψη της Ιστορίας, που δε βασίζεται στην περιπτωσιολογία, που δεν έχει ανάγκη από τη ροή του χρόνου για να συλλάβει το νόημα του κόσμου· μια αντίληψη που απορρίπτει την αιτιοκρατική λογική ως τρόπο κατανόησης της χρονικής διαδοχής των γεγονότων. Η διαχρονία χιλιετιών συμπυκνώνεται σ' ένα υλικό σώμα, που είναι παρόν, απτό και συναιρεί το παρόν με το παρελθόν, τη στιγμή με την αιωνιότητα. Η αιωνιότητα του τόπου και της ιστορίας ενσωματώνονται στο εδώ και τώρα και συλλειτουργούν ως μια ταυτόχρονη τάξη. Αυτή η συνύπαρξη, η σχεδόν ταύτιση της στιγμής με την αιωνιότητα, του νῦν με το αἰέν, είναι χαρακτηριστικά ελληνική. Και στο μέτρο που δηλώνει την απόρριψη του ρασιοναλιστικού ιστορικισμού και της ιστορικής τελολογίας η οποία χαρακτηρίζει τη δυτική σκέψη, μπορούμε να αποφανθούμε ότι συνιστά ένα από τα διακριτικά γνωρίσματα της ελληνικής πολιτισμικής ταυτότητας.

García Marín, Álvaro.

The successful self-concealment of canonicity: conscious and unconscious oversights in Greek literary historiography

Psychology has termed 'self-concealment' the 'tendency to keep secrets that are perhaps too painful to recall, too stressful to reveal, or even too frightening to describe'. In my opinion, the concealment of the processes of canonicity in Greek literary historiography has operated in quite the same way. The painful, stressful or frightening secrets we are dealing with here are mainly related to the questions concerning the genealogy of Greek literature, the alternation of different canons throughout the 19th and the 20th centuries, and the political, ideological or even aesthetic criteria implied by them. Even if such elements have usually been disregarded in Histories of Greek Literature because of a methodological neglect on the part of the authors, the reasons for this (conscious or unconscious) concealment are mostly to be searched for in the vested interests of nationalism and in the commonly and implicitly accepted notion of Greek literature as a national institution that have guided Greek criticism until the last decades. In this context, I would like to bring to light some of these oversights, to briefly analyse why they have undergone such a process of self-concealment, and to reveal the ideological discourses involved in most Histories of Greek Literature so far. My aim is also to show why in this kind of works we cannot take for granted the notions that usually appear in their title, such as 'history', 'literature' or even 'Greek', and how they have been changing from the very modern foundation of Greece in 1821. Moreover, I intend to highlight the fact that, against the usual claims of Greek literary historiography, neutrality is not possible in such works, since the very choice of a canon or a historical presentation instead of another implies the choice of a precise evaluation or ideological discourse. In my analysis, I will focus on the self-concealment of some general processes of canonicity (literary politics, paradigm changes, linguistic choices, assumptions-rejections of foreign trends or genres), but also on the scarcely taken into account postcolonial and consequently non-European condition of Greek literature, as well as on his instrumental function for the construction of a Greek nation and cultural identity, which has determined many of the supposedly aesthetic criteria used for accepting or rejecting authors, genres, works or trends into the official canon.

Fernández González, Vicente.

Ο Καβάφης και η ιδεολογική ταυτότητα του Μάνου Σιμωνίδη

Είναι γνωστή η μακροχρόνια ενασχόληση του Στρατή Τσίρκα (1911 - 1980) με το έργο του Κ. Π. Καβάφη, η πάντα πολυσυζητημένη και επίμαχη συμβολή του —κυρίως με τα βιβλία Ο Καβάφης και η εποχή του και Ο Πολιτικός Καβάφης— στις καβαφικές μελέτες. Στις Ακυβέρνητες Πολιτείες, το κορυφαίο πεζογραφικό του έργο, οι στίχοι του Καβάφη συνυπάρχουν με αναφορές σε άλλους ποιητές —Hölderlin, Baudelaire, Eliot…— μύθους του Μοντερνισμού. Στην «ειδοποίηση» μάλιστα για τους —καλοπροαίρετους— αναγνώστες της Νυχτερίδας, του τρίτου τόμου, δηλαδή, της τριλογίας, ο Τσίρκας επικαλείται τον Καβάφη και γράφει: «Οι Ακυβέρνητες Πολιτείες είναι μυθιστόρημα, ένα γέννημα της φαντασίας. Δεν είναι οπωσδήποτε αυτό που λέμε μυθιστόρημα με κλειδιά. Αν συμβαίνει κανένα από τα πρόσωπα μου να πει κουβέντες που πραγματικά ειπόθηκαν ή να κάνει χειρονομιές που πραγματικά γίνικαν, είναι γιατί η φαντασία παίρνει τα υλικά της από δω και από κει, όπου τα βρίσκει — αλλά τα μεταχειρίζεται με τον τρόπο της , όπως ένας γλύπτης που παίρνει από ένα μόντελο μια μύτη, από ένα άλλο ένα κούτελο, από ένα τρίτο ένα αυτί κ.τ.λ., για να φτιάξει ένα ιδανικό πλάσμα, που φυσικά δεν είναι το πορτρέτο κανενός από τα μοντέλα που χρησιμοποίησε. Δεν υπάρχει κανένα πορτρέτο στις Ακυβέρνητες Πολιτείες.» Ο Μάνος Σιμωνίδης δεν είναι το πορτρέτο κανενός. Οι Ακυβέρνητες Πολιτείες δεν είναι αυτοβιογραφία, ο Στρατής Τσίρκας δεν είναι ο Μάνος Σιμωνίδης. Ο Μάνος Σιμωνίδης δεν είναι ο Στρατής Τσίρκας —είμαστε καλοπροαίρετοι αναγνώστες και το πιστεύουμε—, συμμερίζεται όμως με τον δημιουργό του ένα βαθύτατο ενδιαφέρον για την ποίηση του Αλεξανδρινού. Σε κρίσιμες στιγμές για το μέλλον των Ελληνικών Ταξιαρχιών στη Μέση Ανατολή ο Μάνος Σιμωνίδης ανακαλεί τον Καβάφη. Στους δύο πρώτους τόμους της τριλογίας, στη Λέσχη και στην Αριάγνη, με Έλληνες συντρόφους και με ξένους φίλους, στις μοναχικές του αναζητήσεις, στο όνειρο και στο ξύπνιο, οι στίχοι του Καβάφη φαίνονται να βοηθούν τον πάντα ανήσυχο Μάνο να κωδικοποιεί, να ερμηνεύει τις καταστάσεις. Περιέργως παρόμοιο σκοπό φαίνεται να εκπληρώνουν και Οι Γραφές, που πάντα τον συνοδεύουν. Η προτεινόμενη ανακοίνωση προτίθεται να διερευνήσει τη λειτουργία των καβαφικών στίχων στη διαλογική κατασκευή του ήρωα και κυρίως στην σκιαγράφηση της ιδεολογικής του ταυτότητας.

Αθανασοπούλου, Μαρία.

Η Ταυτότητα της Ανάγνωσης: Διακειμενικές Σχέσεις στις Ακυβέρνητες Πολιτείες του Στρατή Τσίρκα

Στόχος της ανακοίνωσης αυτής να επιχειρήσει μια ταξινόμηση, και στη συνέχεια μια ερμηνευτική ανάγνωση των ρητών και των υπόρρητων διακειμενικών αναφορών της τριλογίας του Στρατή Τσίρκα Ακυβέρνητες Πολιτείες, στο μεγάλο Ευρωπαϊκό μυθιστόρημα του 19ου και του πρώιμου 20ού αιώνα [Ντοστογιέφσκυ, Φλωμπέρ, Μπαλζάκ μα και Ρολλάν και Βαγιάν], στην 'υψηλή' Ευρωπαϊκή και Ελληνική ποίηση του 19ου και του 20ού αιώνα [Hölderlin, Μπωντλαίρ, Καβάφης, Έλιοτ, Σεφέρης κ.α.], μα και σε μαρξικά θεωρητικά κείμενα για τη λογοτεχνία της ίδιας περιόδου [Ένγκελς]. Στο πρώτο μέρος της ανακοίνωσης, θα επισημανθεί εκ νέου (πρβλ Προκοπάκη 1995), μα και με περισσότερη αναλυτικότητα, από ερμηνευτική και όχι απλώς από περιγραφική (βλ. Προκοπάκη 2005) άποψη, το γεγονός ότι οι διακειμενικές αναφορές των Ακυβέρνητων Πολιτειών προωθούν την εξέλιξη του μύθου φωτίζοντας ερμηνευτικά τα πρόσωπα και ωριμάζοντας παράλληλα με αυτά (λ.χ. γιατί έχουμε την Έρημη Χώρα ως βασικό ελιοτικό διακείμενο στη Λέσχη, μα τα Τέσσερα Κουρτέτα στην Αριάγνη). Στο δεύτερο, και ουσιαστικότερο τμήμα της ανακοίνωσης, θα διαπιστωθεί με ποιό τρόπο οι διακειμενικές αναφορές της Τριλογίας προτείνουν τον ευκταίο τρόπο ανάγνωσης του έργου στη εξωκειμενική, δική μας ερμηνευτική κοινότητα, συγκροτώντας ένα «υποδηλούμενο αναγνώστη». Θα επιμείνουμε στο γεγονός ότι οι λογοτεχνικές αναφορές των Ακυβέρνητων Πολιτειών εγκιβωτίζονται σε δραματοποιημένες σκηνές ανάγνωσης - συνήθως συλλογικής - από τη μυθοπλαστική, πρωτογενή ερμηνευτική κοινότητα των ηρώων, και θα γίνει προσπάθεια ερμηνείας αυτής της τακτικής. Θα σχολιαστεί επίσης η φιλολογική συνείδηση του Τσίρκα ως προς τον τρόπο με τον οποίο παραθεματίζονται διάσημα ποιητικά και - σε μικρότερο βαθμό - πεζογραφικά αποσπάσματα στην Τριλογία, συσχετίζοντας την ποικιλομορφία των τρόπων παραπομπής ή / και διακειμενικής ανάκλησης της Τριλογίας με τον τρόπο που ο Τσίρκας χειρίζεται την τεχνική της παραπομπής στη διάσημη μελέτη του για τον Αλεξανδρινό, Ο Καβάφης και η Εποχή του [1958]. Επιχείρημα της ανακοίνωσης ότι ο Τσίρκας στην Τριλογία αναπτύσσει ένα πρωτόλειο «καταμερισμό εργασίας» της πράξης της ανάγνωσης εντός του μυθοπλαστικού κειμένου, κατά φύλο: οι γυναικείοι χαρακτήρες – λ.χ. στη Λέσχη: η Έμμη, η Άννα, η Μισέλ -- αποτελούν φορείς του ψυχο-δυναμικού παραδείγματος ανάγνωσης και παρανάγνωσης, του ανακαλούμενου έργου. Αντίθετα, οι θετικοί άντρες ήρωες – αντλώ και πάλι το παράδειγμα από τη Λέσχη: ο Μάνος, ο Ρίτσαρντς, ο Ρον, ο Γαρέλας -- αποτελούν φορείς της γραμματολογικά ενήμερης (και ενδεχομένως περισσότερο «ορθής») ανάγνωσης. Συμπερασματικά, θα διαπιστωθεί ότι οι διακειμενικές αναφορές των Ακυβέρνητων Πολιτειών υπηρετούν πρωτίστως τις μυθοπλαστικές ανάγκες του έργου, δηλαδή τη σκιαγράφηση του χαρακτήρα του διανοούμενου ήρωα και την πορεία του προς την επανένταξη στην ενεργό δράση, κι ότι, κατά συνέπεια, θα πρέπει - και όσον αφορά στο ζήτημα του «υποδηλούμενου αναγνώστη» - οι αναφορές αυτές να διαβάζονται όχι ως κατευθείαν αντανακλάσεις της φωνής του συγγραφέα (εδώ θα συνομιλήσω και με τον πρόσφατο προβληματισμό του Πεχλιβάνου [2008: 73] για τη σχέση γραφέα – συγγραφικής αυθεντίας στο έργο), αλλά ως αναλογικά μοντέλα για να σκεφτούμε αυτή τη σχέση. Ας σημειωθεί παρενθετικά στο σημείο αυτό ότι ενώ το έργο του Πεχλιβάνου, Η Στίξη της Ανάγνωσης αλλάζει δραστικά τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε την πράξη της συν-συγγραφής δια της ανάγνωσης στις Ακυβέρνητες Πολιτείες, δεν ακυρώνει ωστόσο το δικό μου προβληματισμό, διότι αποκαλύπτει τους θεωρητικούς προβληματισμούς του Τσίρκα γύρω από αυτή τη σχέση εστιαζόμενος στο αρχειακό υλικό της αλληλογραφίας του και σε σύγχρονά του θεωρητικά μελετήματα για το ζήτημα, και καθόλου στην δραματική τους αναπαράσταση μέσα στο έργο.

Moennig, Ulrich.

«… όπως είπε και ο μίστερ Τ.Σ. Έλιοτ.» «Ποιος είναι αυτός αν επιτρέπετε...» Λογοτεχνικά αναγνώσματα ως στοιχείο ταυτότητας στις Ακυβέρνητες Πολιτείες του Στρατή Τσίρκα: Η περίπτωση του Dr Richards

Τα μυθιστορήματα της τριλογίας Ακυβέρνητες Πολιτείες του Στρατή Τσίρκα ανήκουν στα κορυφαία έργα της ελληνικής μεταπολεμικής πεζογραφίας. Ο Τσίρκας εκπροσωπεί την παράδοση των poetae docti, ίσως σε βαθμό όπως κανένας άλλος Έλληνας πεζογράφος τις περασμένες πέντε/έξι δεκαετίες. Η ιδιότητα του poeta doctus φαίνεται, στον Τσίρκα, ιδιαίτερα στην κατασκευή ταυτοτήτων. Στην τριλογία εμφανίζεται ένας μεγάλος αριθμός ετερογενών χαρακτήρων, οι οποίοι, με τη σειρά τους, εκπροσωπούν μια ποικιλία εθνικών, πολιτικών, ιδεολογικών, σεξουαλικών και άλλων ταυτοτήτων. Στην ανακοίνωσή μου θα παρουσιάσω την περίπτωση του Dr Robert Richards, σηματικό πρόσωπο στο πρώτο και στο δεύτερο μέρος της τριλογίας (με τίτλους Η Λέσχη και Αριάγνη, αντίστοιχα) και αναγνώστης του Τ.Σ. Έλιοτ («ο μεγαλύτερος ποιητής που γνώρισε ο κόσμος»), του Καβάφη («πόσο λυπούμαι που γνώρισα τα ποιήματά του μόνο τελευταία») και του Baudelaire («ο 19ος μας έδωσε μόνο τον Μπωντλαίρ»). Η διακειμενικότητα είναι ένα στοιχείο αποφασιστικής σημασίας στην σύνθεση της τριλογίας του Τσίρκα. Στην ανακοίνωσή μου θα εστιάσω επιλεκτικά σε μια μόνο όψη διακειμενικότητας στις Ακυβέρνητες Πολιτείες, η οποία όμως είναι ιδιαίτερα σημαντική. Ως εδώ η περίληψη "έως 500 λέξεις" που ζητά ο κύριος Δημάδης στην εγκύκλιό του με ημερομηνία τις 12 Φεβρουαρίου 2009. Το ηλεκτρονικό αυτό πρόγραμμα δεν δέχεται περιλήψεις εφόσον δεν έχουν "περίπου 500 λέξεις". Μαθαίνουνε: όχι μόνο στη Φιλολογία, αλλά και στην Εφηρμοσμένη Πληροφορική πρέπει να προσέχουμε τις λέξεις και την κάθε λεπτομέρεια στη χρήση τους. Συνεχίζω, λοιπόν, με σκοπό όχι να δώσω και άλλα στοιχεία για την ανακοίνωσή μου, αλλά με σκοπό να ικανοποιήσω τις απαιτήσεις ενός ηλεκτρονικού προγράμματος. Η ευκολότερη λύση, και μάλιστα χριστουγεννιάτικα: αναδιπλώνω την περίληψή μου με τη μέθοδο copy & paste: Τα μυθιστορήματα της τριλογίας Ακυβέρνητες Πολιτείες του Στρατή Τσίρκα ανήκουν στα κορυφαία έργα της ελληνικής μεταπολεμικής πεζογραφίας. Ο Τσίρκας εκπροσωπεί την παράδοση των poetae docti, ίσως σε βαθμό όπως κανένας άλλος Έλληνας πεζογράφος τις περασμένες πέντε/έξι δεκαετίες. Η ιδιότητα του poeta doctus φαίνεται, στον Τσίρκα, ιδιαίτερα στην κατασκευή ταυτοτήτων. Στην τριλογία εμφανίζεται ένας μεγάλος αριθμός ετερογενών χαρακτήρων, οι οποίοι, με τη σειρά τους, εκπροσωπούν μια ποικιλία εθνικών, πολιτικών, ιδεολογικών, σεξουαλικών και άλλων ταυτοτήτων. Στην ανακοίνωσή μου θα παρουσιάσω την περίπτωση του Dr Robert Richards, σηματικό πρόσωπο στο πρώτο και στο δεύτερο μέρος της τριλογίας (με τίτλους Η Λέσχη και Αριάγνη, αντίστοιχα) και αναγνώστης του Τ.Σ. Έλιοτ («ο μεγαλύτερος ποιητής που γνώρισε ο κόσμος»), του Καβάφη («πόσο λυπούμαι που γνώρισα τα ποιήματά του μόνο τελευταία») και του Baudelaire («ο 19ος μας έδωσε μόνο τον Μπωντλαίρ»). Η διακειμενικότητα είναι ένα στοιχείο αποφασιστικής σημασίας στην σύνθεση της τριλογίας του Τσίρκα. Στην ανακοίνωσή μου θα εστιάσω επιλεκτικά σε μια μόνο όψη διακειμενικότητας στις Ακυβέρνητες Πολιτείες, η οποία όμως είναι ιδιαίτερα σημαντική.

Σταυροπούλου, Έρη.

Αναζήτηση, αλλαγή, σφετερισμός ταυτότητας: η περίπτωση του σωσία

Το θέμα του σωσία αποτελεί έναν από τους μεγάλους, σχεδόν παγκόσμιους, μύθους, που αξιοποιήθηκε πολύ στην ποίηση, την πεζογραφία και το θέατρο. Ταξινομώντας τις σχετικές μορφές που μπορεί να λάβει μέσα στη λογοτεχνία, βρίσκουμε δύο μεγάλες κατηγορίες. Η χρονικά πρώτη κατηγορία, αναλύεται σε δύο κυρίως περιπτώσεις, τις οποίες συναντάμε από την αρχαιότητα. Από τη μια έχουμε την περίπτωση των διδύμων, την περισσότερο αποδεκτή περίπτωση σωσία, όπου το δίλημμα για το ποιο είναι το πρωτότυπο και ποια η αντανάκλασή του αντιστρέφεται διαρκώς και όπου το παιχνίδι των ρόλων δημιουργεί απρόσμενες καταστάσεις και ανατροπές. Από την άλλη, έχουμε την περίπτωση της μεταμφίεσης: ένα άτομο μεταβάλλει τη μορφή του περιστασιακά, έτσι ώστε να μην ξεχωρίζει από το αυθεντικό, και παίρνοντας τη θέση του να εξασφαλίσει ορισμένα οφέλη. Ο σωσίας μπορεί να είναι ένα απλό υποκατάστατο του αυθεντικού προσώπου, που υφίσταται τιμωρίες ή διακινδυνεύει τη ζωή του για χάρη του άλλου ή εξαναγκασμένος από αυτόν. Κάποτε, όμως, αυτός ο καταπιεσμένος άλλος, ο ξένος, επιδιώκει ενεργητικά να οικειοποιηθεί τη μορφή και την προσωπικότητα του αυθεντικού υποκειμένου. Στα έργα αυτού του είδους το ζητούμενο είναι η διερεύνηση των ορίων της προσωπικότητας· είτε η απώλεια της ατομικότητας μέσω της μίμησης είτε η διείσδυση σε έναν άλλο χαρακτήρα. Η άνθηση του λογοτεχνικού θέματος του σωσία συντελέστηκε κατά την περίοδο του ρομαντισμού, όταν μάλιστα υιοθετήθηκε γι' αυτό και ο όρος Doppelgänger, που έκτοτε το χαρακτηρίζει, καθώς σε μια νέα εξελιγμένη μορφή συνεχίζει ακόμη την καλλιτεχνική του πορεία. Αλλά η περίπτωση του σωσία από τον 19ο αιώνα εξετάστηκε στη λογοτεχνία κυρίως σε μια δεύτερη κατηγορία έργων με τη συμβολή της ψυχολογίας. Ο άλλος πλέον δεν είναι ο ξένος, που προσωρινά σφετερίζεται την προσωπικότητά μας, αλλά είναι μέρος του εαυτού μας. Η παραδοχή της σχεδόν αυτόνομης δύναμης του υποσυνείδητου, κάτω από την επίδραση του Φρόυντ και της ψυχανάλυσης, δίνει στο θέμα του διχασμού ακόμη μεγαλύτερες διαστάσεις. Στη νεοελληνική λογοτεχνία το θέμα του σωσία παραμένει ουσιαστικά ανεξερεύνητο, παρά το ότι η χρησιμοποίηση αυτού του στοιχείου ως κλειδιού για την προσέγγιση ενός μεγάλου μέρους της λογοτεχνίας μας ανοίγει πολύ ενδιαφέρουσες ερμηνευτικές προοπτικές. Για το θέμα ετοιμάζω ευρεία μελέτη. Στην ανακοίνωσή μου παρουσιάζω ένα μικρό μέρος αυτής της εργασίας με άξονα τη νουβέλα του Νίκου Μπακόλα, Η κεφαλή (1994). Το έργο αυτό έχει ως θέμα την προσπάθεια ενός αγωνιστή στη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα να βρει και να φέρει σε ασφαλές έδαφος τη σορό του Παύλου Μελά (1904). Οι περιπέτειες του αγωνιστή, ο τρόπος της αφήγησης αλλά και η γραφή του κειμένου εξαρτώνται με πολλές παραλλαγές από το θέμα του σωσία, θέμα το οποίο φωτίζει αποκαλυπτικά όχι μόνο την ιστορία αλλά και τον τρόπο δημιουργίας της Κεφαλής. Με την εξέταση και άλλων νεοελληνικών μυθιστορημάτων γραμμένων τις δύο τελευταίες δεκαετίες αποδεικνύεται ότι το θέμα της διερεύνησης της ταυτότητας αποτελεί ένα επαναλαμβανόμενο θεματικό μοτίβο για τη σύγχρονη πεζογραφία μας.

Μπακογιάννης, Μιχ. Γ.

Επινοημένες συγγραφικές ταυτότητες. Σκέψεις με αφορμή τρία παραδείγματα από τη νεότερη ελληνική πεζογραφία

Το κεντρικό πλαίσιο της εισήγησης εντάσσεται στην εξέταση μιας ιδιαίτερης ομάδας κειμένων της μυθοπλαστικής πεζογραφίας στα οποία ο συγγραφέας φέρεται να είναι ο προνομιακός αφηγητής της ζωής και του έργου μιας επινοημένης περσόνας με συγγραφικές ιδιότητες. Τα λογοτεχνικά αυτά κείμενα θα έλεγε κανείς ότι έχουν ενδιαφέρουσα προϊστορία, η οποία θα μπορούσε, ενδεχομένως, να προσδιοριστεί αφετηριακά με τη νεοτερική γραφή του μυθιστορήματος του Laurence Sterne «Tristram Shandy» (1759-1769) και με τον ρηξικέλευθο χαρακτήρα του βιβλίου του Thomas Carlyle «Sartor Resartus» (1833-1834), σε μια μάλιστα περίοδο ανθοφορίας της αυτοβιογραφίας και της εμπεριστατωμένης βιογραφίας. Στις αρχές του 20ού αιώνα, και στο λυκαυγές του μοντερνισμού, αναπτύσσεται το είδος του «μυθιστορήματος διάπλασης του καλλιτέχνη» («Künstlerroman»), το οποίο αφηγείται την πορεία μιας συγγραφικής περσόνας από την παιδική ηλικία ώς την ωριμότητα και εστιάζεται σε ζητήματα που σχετίζονται με τη μνήμη, τον χρόνο και τη συνείδηση, όπως είναι «Το πορτρέτο του καλλιτέχνη σε νεαρά ηλικία» («A Portrait of the Artist as a Young Man», 1914-1915) του James Joyce και «Οι Κιβδηλοποιοί» («Les faux-monnayeurs», 1925) του André Gide. Μεταπολεμικά, η επινόηση και η θεματοποίηση της ζωής και του έργου μιας πλαστής συγγραφικής ταυτότητας εγγράφονται στη μεταμοντερνιστική γραφή και στην ειδικότερη τάση του αποκαλούμενου «αυτοαναφορικού» ή «αναστοχαστικού μυθιστορήματος» («self-reflexive novel»), με ενδεικτικά παραδείγματα αναφοράς τη «Χλωμή Φωτιά» («Pale Fire», 1962) του Vladimir Nabokov και, πολύ πιο πρόσφατα, τον «Πλαστογράφο» («My life as fake», 2003) του αυστραλού συγγραφέα Peter Carey. Το λογοτεχνικό αυτό «τέχνασμα» δεν φαίνεται να βρίσκει μεγάλη απήχηση στη νεότερη ελληνική πεζογραφία. Πάντως, δεν θα ήταν, ίσως, άστοχο να υποστηρίξει κανείς ότι απαντάται για πρώτη φορά σε έργα λογοτεχνών του ελληνικού μοντερνισμού, όπως είναι το πολυσυζητημένο πεζογράφημα του Γιώργου Σεφέρη «Έξι νύχτες στην Ακρόπολη», το οποίο έχει μακρά πορεία συγγραφικής επεξεργασίας αλλά εκδόθηκε μεταθανάτια (1974), καθώς και το λιγότερο μελετημένο «Αρχείον» του Νίκου Γαβριήλ Πεντζίκη (1976). Η εισήγηση επικεντρώνεται σε τρία νεότερα κειμενικά παραδείγματα, και πιο συγκεκριμένα στα εξής: α) Μανόλης Αναγνωστάκης, «Ο ποιητής Μανούσος Φάσσης. Η ζωή και το έργο του. Μία πρώτη απόπειρα κριτικής προσέγγισης. Δοκιμιακό σχεδίασμα του Μανόλη Αναγνωστάκη» (1987)· β) Άρης Μαραγκόπουλος, «Οι ωραίες ημέρες του Βενιαμίν Σανιδόπουλου. Εκλογή από τα "Ημερολόγια" και τα "Ποιητικά". Περιλαμβάνεται η αυτοτελής "Έλληνος Δικεφάλου Ιστορία"» (1998) και γ) Σάκης Σερέφας, «3΄΄» (2003). Σκοποί της εισήγησης είναι, αφενός, η ανάδειξη των ζητημάτων που ανακύπτουν από τα κείμενα αυτά, κυρίως σε σχέση με την ιδιαίτερη ειδολογική τους ταυτότητα, αφετέρου, η εξέταση της λειτουργίας του «τεχνάσματος» ως δημιουργικού άλλοθι είτε για τη συγκάλυψη του συγγραφέα πίσω από τη σύνθεση του πορτρέτου ενός ήρωα-προσωπείου είτε για την ιχνηλασία μιας εσωτερικότητας μέσα από τη δυναμική του πολυτροπικού λόγου.

Βερβεροπούλου, Ζωή.

Θεατρικοί ήρωες δίχως όνομα: η ανωνυμία ως ταυτότητα στη σύγχρονη ελληνική δραματουργία

Η προτεινόμενη εισήγηση επιχειρεί να αναλύσει και να ερμηνεύσει το φαινόμενο της ανωνυμίας των θεατρικών χαρακτήρων, επιλέγοντας έργα της σύγχρονης ελληνικής δραματουργίας (20ος - 21ος αιώνας), στα οποία πρωταγωνιστούν ήρωες δίχως όνομα. Με άξονα τη συστηματική μελέτη των διαφόρων προσδιορισμών που αντικαθιστούν το όνομα, τονίζοντας, κατά περίπτωση, την έμφυλη, την εθνική/γλωσσική ή την πολιτισμική ταυτότητα των προσώπων, η ανακοίνωση εστιάζει το ενδιαφέρον της τόσο στον κυρίως θεατρικό διάλογο, όσο και στους εισαγωγικούς πίνακες προσώπων ή στις σκηνικές οδηγίες. Σταδιακά, διαπιστώνεται πως η ανωνυμία αποτελεί εξόχως σημαίνουσα συγγραφική επιλογή, αφού όχι μόνο δεν αποκρύπτει, αλλά στην ουσία αποκαλύπτει την πραγματική ταυτότητα των θεατρικών ηρώων, ενώ συγχρόνως επιτρέπει να αναδυθεί μια γενικότερη προβληματική του υποκειμένου, καθώς και συγκεκριμένες θεματικές προτεραιότητες. Παράλληλα, η εισήγηση αντιπαραθέτει τη βαρύτητα μιας – συχνά ελληνοκεντρικής – ονοματοδοσίας στην υπαινικτικότητα της ανωνυμίας, έτσι όπως αμφότερες αποτυπώνονται και εξελίσσονται από τα παλαιότερα ως τα πιο πρόσφατα δραματικά κείμενα και, ακολουθώντας τον αντιθετικό μίτο τους, καταλήγει σε ευρύτερα συμπεράσματα σχετικά με την πορεία και τους προσανατολισμούς της σύγχρονης θεατρικής γραφής στην Ελλάδα. Η μελέτη μας αντλεί επιστημονική στήριξη από τις περί ταυτότητας θεωρίες Ελλήνων όσο και ξένων μελετητών, διαπιστώνοντας ότι το εν λόγω ζήτημα, που βρίσκεται παγκοσμίως στο επίκεντρο της σύγχρονης σκέψης, απασχολεί όλο και περισσότερο την ελληνική διανόηση και τέχνη. Σύμφωνα με τους ειδικούς, κάθε άνθρωπος μπορεί να συμμετέχει ταυτόχρονα σε πολλά και διαφορετικά κοινωνικά σύνολα, όπως είναι η οικογένεια, η φυλή, ένα θρησκευτικό δόγμα, μια αθλητική ομάδα κλπ. Ο όρος «ταυτότητα» παραπέμπει στα επιμέρους στοιχεία ομάδων ή ατόμων, τα οποία προσδίδουν μία συγκεκριμένη υπόσταση και συνδέεται στενά με την έννοια του αυτοπροσδιορισμού του ατόμου μέσω αυτής. Συνήθως, η συγκρότηση της εθνικής, φυλετικής ή πολιτισμικής ταυτότητας δεν είναι αποτέλεσμα αυθόρμητης, αλλά συνειδητής πράξης, η οποία συναρτάται με την προσπάθεια νομιμοποίησης και διαφοροποίησης έναντι του «Άλλου». Στην ουσία βέβαια, οι ταυτότητες συνιστούν νοητικές κατασκευές, είναι αλληλένδετες με τις εκάστοτε ιστορικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες και κατά συνέπεια δεν παραμένουν εσαεί σταθερές ή αμετάβλητες, αλλά μορφοποιούνται και μεταλλάσσονται σταδιακά. Αν και η νεοελληνική λογοτεχνία και γενικότερα η καλλιτεχνική δημιουργία αντανακλούν και ενίοτε σχολιάζουν ανοιχτά τον συγκεκριμένο προβληματισμό, η προσωπική μας οπτική διακρίνει στην ανωνυμία των θεατρικών χαρακτήρων, μια άκρως ενδιαφέρουσα – και όχι ακόμη μελετημένη – πρακτική, που επιτρέπει στους συγγραφείς να εγκιβωτίσουν πλαγίως και υποδόρια στο έργο τους την προβληματική της ταυτότητας και να την οδηγήσουν ευφυώς μέχρι τα όριά της.

Φαλαγκάς, Νίκος.

Η αναζήτηση του εαυτού στην *Κάδμω* της Μέλπως Αξιώτη.

Τα δύο τελευταία αφηγηματικά έργα της Μέλπως Αξιώτη, Το σπίτι μου (1965) και Η Κάδμω (1972), ενοικούνται από την Κάδμω, η οποία έχει σωστά θεωρηθεί persona της συγγραφέως. Οι έως τώρα μελέτες έχουν αναδείξει τη σχέση του προσωπείου αυτού με «το φάσμα της φθοράς» (Guy Saunier), αλλά και με τον αυτοαναφορικό και διακειμενικό χαρακτήρα του έργου (Μαίρη Μικέ). Λαμβάνοντας υπόψη την απροσδιοριστία του ρόλου και την ρευστότητα της παρουσίας της Κάδμως, μπορούμε να δούμε μέσα στην persona αυτή και μια εναγώνια αναζήτηση του εαυτού. Η Κάδμω, διαρκώς αινιγματική αλλά και αναπάντεχα οικεία παρουσία, αναλαμβάνει ποικίλους ρόλους στα δύο αφηγήματα: είναι άλλοτε αφηγήτρια και άλλοτε αντικείμενο της αφήγησης, ενώ μπορεί να σχολιάζει ή να παρεμβαίνει στην αφήγηση σαν να της ήταν ολότελα ξένη. Ενώ στο έργο Το σπίτι μου η περιοδική επανεμφάνιση της Κάδμως ευθύνεται κυρίως για την συγκρότηση των ψηφίδων της αφήγησης κι ενός πλήθους πληροφοριών και αναμνήσεων σε έναν αφηγηματικό ιστό, στο ομώνυμο αφήγημα η Κάδμω μοιάζει να είναι η κύρια αιτία της αποδιοργάνωσης της αφήγησης. Και αυτό γιατί στο τελευταίο έργο της Αξιώτη η Κάδμω είναι συχνά και το υποκείμενο της εκφοράς του λόγου και το αντικείμενο της αφήγησης σε έναν λόγο έντονα αυτοαναφορικό (αλλά και γεμάτο αναφορές στη ζωή της ίδιας της Αξιώτη). Στην Κάδμω η ομώνυμη persona μοιάζει να αποτελεί το όχημα για την προσπάθεια της συγγραφέως να κατανοήσει τα αισθήματα της για την εξορία και τον επαναπατρισμό, να αποδεχθεί τα γηρατειά και τη φθορά, να αντιμετωπίσει την απώλεια της μνήμης, να προσδιορίσει τη θέση της απέναντι στην γραφή αλλά και απέναντι στο δικό της λογοτεχνικό έργο. Έτσι, η παράθεση φευγαλέων και αποσπασματικών αναμνήσεων, οι διαρκείς και απροσδόκητες μετακινήσεις μέσα στο χρόνο, οι συχνές επαναλήψεις, ο λόγος εις εαυτόν σε δεύτερο ενικό πρόσωπο αλλά και οι ποικίλες μεταμορφώσεις του προσωπείου της Κάδμως μπορούν να ειδωθούν ως τα σημάδια μιας εναγώνιας αναζήτησης του εαυτού. Τα βασικότερα στοιχεία της ταυτότητας της Κάδμως όπως άνισα προβάλλονται (κατά κύριο λόγο στο ομώνυμο αφήγημα) είναι: γυναίκα, ηλικιωμένη, Ελληνίδα, Μυκονιάτισσα, αριστερή, ξενιτεμένη και μοναχική. Με βασικό εργαλείο τη μνήμη αλλά και με καταλυτική την παρουσία της απειλής του θανάτου Η Κάδμω είναι μια αφηγηματική αναζήτηση της ταυτότητας, μια συλλογή θραυσμάτων αυτοβιογραφικού σχεδόν λόγου που επιχειρούν να απαντήσουν στο ερώτημα ποια είμαι εγώ, ένα ερώτημα που μοιάζει να απευθύνει διαρκώς η συγγραφέας στην persona της, την Κάδμω.

Δομουξή, Πασχαλίνα.

Από την ιδεολογική στράτευση στην αναζήτηση ταυτότητας: Μια συγκριτική ανάγνωση του *Εικοστού Αιώνα* της Μέλπως Αξιώτη και της *Αρχαίας Σκουριάς* της Μάρως Δούκα

Η ανακοίνωση έχει ως στόχο να παρουσιάσει το ρόλο της ιδεολογίας και της αναζήτησης ταυτότητας στην πεζογραφία δύο σημαντικών ελληνίδων αριστερών συγγραφέων. Συγκεκριμένα θα εστιάσει στα μυθιστορήματα "Εικοστός Αιώνας" (1946) της Μέλπως Αξιώτη και "Αρχαία Σκουριά"(1979) της Μάρως Δούκα.Θα προσπαθήσω να φωτίσω τη μετάβαση από την ξεκάθαρα πολιτική και στρατευμένη ιδεολογικά πεζογραφία των αριστερών γυναικών στη δεκαετία του 1940 σε πολιτικές αφηγήσεις, που βγήκαν στο φως μετά την πτώση της δικτατορίας(1967-1974) και εστιάζουν στην αναζήτηση και διαμόρφωση της γυναικείας ταυτότητας, αμφισβητώντας στερεότυπα που σχετίζονται όχι μόνο με ιδεολογικά ζητήματα, αλλά και ζητήματα φύλου. Επιπλέον, θα προσπαθήσω να εξετάσω πως αποτυπώθηκε στα δύο μυθιστορήματα η θέση και ο ρόλος της γυναίκας στη δημόσια ζωή και στον πολιτικό ακτιβισμό, με ιδιαίτερη αναφορά στην Αντίσταση κατά τη διάρκεια της Γερμανική Κατοχής(1941-1944) και της στρατιωτικής δικτατορίας(1967-1974) και πως αυτή η εμπειρία επηρέασε τη διαδικασία διαμόρφωσης της γυναικείας ταυτότητας. Στα δύο αυτά μυθιστορήματα οι συγγραφείς τους αντλούν τα θέματά τους από την πρόσφατη πολιτική ιστορία. Και οι δύο παρουσιάζουν την πορεία μιας νέας γυναίκας στην κοινωνία και τη συμμετοχή της στη δημόσια ζωή καθώς και στους πολιτικούς αγώνες, καταγράφοντας την ίδια στιγμή και την προσπάθειά της για αυτογνωσία και διαμόρφωση της ταυτότητάς της. Στο μυθιστόρημα της Αξιώτη οι λογοτεχνικοί πειραματισμοί καθώς και η διεισδυτική και προοδευτική ματιά της πάνω σε θέματα όπως η διαμόρφωση της ατομικής ταυτότητας και η σχέση του ατόμου με το παρελθόν, που χαρακτήριζαν το έργο της ως τότε, φαίνεται να περνούν σε δεύτερη μοίρα καθώς το περιεχόμενο και το ύφος των κειμένων της υπαγορεύονται από την ανάγκη να ανταποκριθεί στις ανάγκες του κομμουνιστικού κινήματος σε μια κρίσιμη εποχή. Στον "Εικοστό Αιώνα", μέσα από μια φορτισμένη ιδεολογικά αφήγηση, προσπαθεί να ισορροπήσει ανάμεσα στον μοντερνισμό και το ρεαλισμό καθώς και ανάμεσα στην λογοτεχνική πρωτοπορία και την πολιτική στράτευση.Το άτομο υποχωρεί μπροστά στο βάρος και την ένταση των γεγονότων, με αποτέλεσμα να υποτάσσεται στις ανάγκες και τις επιταγές της ιδεολογίας και του συλλογικού αγώνα. Η Μάρω Δούκα, από την άλλη πλευρά, ανήκει σε μεταγενέστερη γενιά, που μεγάλωσε στη μετεμφυλιακή Ελλάδα και βίωσε την πολιτική και κοινωνική καταπίεση, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της επτάχρονης δικτατορίας. Είναι όμως και η γενιά της οποίας η ωριμότητα συμπίπτει με την αποκατάσταση της δημοκρατίας και τον εκδημοκρατισμό της ελληνικής κοινωνίας. Μέσα σ'αυτό το πλαίσιο, νέοι συγγραφείς, όπως η Δούκα, ασχολούνται με ιδεολογικά φορτισμένες πλευρές της πρόσφατης πολιτικής ιστορίας, φέρνοντας στο προσκήνιο το άτομο και αμφισβητώντας στερεότυπες απόψεις που αφορούν ιδεολογικά ζητήματα, την αφήγηση των πολιτικών γεγονότων καθώς και τους ρόλους των δύο φύλων. Η ανακοίνωση θα επιχειρήσει να παρουσιάσει τον τρόπο με τον οποίο δύο σημαντικές γυναίκες συγγραφείς, ενταγμένες στην αριστερά, αποτύπωσαν τη διαδικασία διαμόρφωσης της γυναικείας ταυτότητας, συνδέοντας την με την ιδεολογική στράτευση και τον ακτιβισμό, σε διαφορετικές, αλλά εξίσου κρίσιμες, ιστορικά και πολιτικά, εποχές.

Μπαλτά, Βενετία.

Ο Άνθρωπος και η Ιστορία: αναζητήσεις και συνθέσεις ταυτότητας σε λογοτεχνικά κείμενα του Μήτσου Αλεξανδρόπουλου

Το έργο του Μήτσου Αλεξανδρόπουλου (1924-2008) είναι μεγάλο σε έκταση και πολυδιάστατο. Η ιστορική συγκυρία και η θέση του ανθρώπου σ' αυτήν κατέχουν σημαίνουσα θέση στην αφήγηση συνιστώντας δύο σταθερές συνεκτικές δυνάμεις της. Η σχέση του ανθρώπου με την ιστορία απασχολεί τον συγγραφέα σε όλα του τα λογοτεχνικά κείμενα: ο β΄ παγκόσμιος πόλεμος, η κατοχή, ο εμφύλιος και, για πολλά αφηγηματικά πρόσωπα, ο μακρόχρονος εκπατρισμός συνιστούν εμπειρίες ζωής οργανικά ενταγμένες στον αφηγηματικό ιστό. Ο συγγραφέας δεν ενδιαφέρεται απλώς για το ιστορικό γεγονός· αναδεικνύει την υποκειμενική του πρόσληψη, τη λογική και συναισθηματική του επεξεργασία από τη συνείδηση. Φέρνει στο προσκήνιο και διερευνά διεξοδικά την συνακόλουθη στάση ζωής. Πρόκειται για στοιχεία που καθορίζουν τη συγκρότηση της ταυτότητας των αφηγηματικών προσώπων και ταυτόχρονα την ερμηνεύουν. Στα κείμενα του Αλεξανδρόπουλου, η ταυτότητα αυτή είναι δυναμική και νοείται στη διαλεκτική της σχέση με τον αντικειμενικό κόσμο αλλά και τον άλλο άνθρωπο. Στηριζόμενη σε δύο κυρίως λογοτεχνικά έργα του συγγραφέα, το "Νύχτες και Αυγές" και το "Αυτά που μένουν", η παρούσα εισήγηση έχει ως στόχο να μελετήσει αυτήν ακριβώς τη δυναμική της ταυτότητας των αφηγηματικών προσώπων, εξετάζοντας το ρόλο και τη θέση της σε σχέση με τη συνολική προοπτική της αφήγησης. Η επιλογή των κειμένων στηρίζεται σε συγκεκριμένα κριτήρια. Τα δύο έργα αποτελούν ευρείες αφηγηματικές συνθέσεις και επιχειρούν να φωτίσουν, το κάθε ένα με το δικό του τρόπο, καίριες περιόδους της ελληνικής ιστορίας του 20ου αιώνα. Έργο νεότητας από πολλές απόψεις, το μυθιστόρημα "Νύχτες και Αυγές" (1961 και 1963) χαιρετίστηκε από την κριτική για την αρτιότητα της σύνθεσης συνιστά δε την αφετηρία ενός πολύπλευρου προβληματισμού που αναπτύχθηκε διεξοδικά σε επόμενα κείμενα. Στο "Νύχτες και Αυγές", η δράση τοποθετείται την εποχή της κατοχής και της αντίστασης. Ο αναγνώστης παρακολουθεί την ανταπόκριση των προσώπων στις προκλήσεις της εποχής ενώ οι ατομικές επιλογές συνυφαίνονται άρρηκτα με τη «μεγάλη ιστορία». Στο πεδίο αυτό διαμορφώνονται εξάλλου τα χαρακτηριστικά της ταυτότητας των προσώπων, που αποτελούν άξονα μελέτης της παρούσας εισήγησης. Τριάντα χρόνια συστηματικής συγγραφικής δραστηριότητας χωρίζουν το "Νύχτες και Αυγές" από το "Αυτά που μένουν" (1994). Η μυθιστορηματική ανάπτυξη έχει εδώ αυτοβιογραφική αφετηρία: από τη γενέθλια πόλη, την Αμαλιάδα, στην Αθήνα, από εκεί στο Γράμμο, στην αναγκαστική μακροχρόνια υπερορία και τέλος πάλι στην Ελλάδα. Ως ενδοκειμενικό πρόσωπο, ο αφηγητής – συγγραφέας κινείται συνειρμικά στο χρόνο και επιχειρεί έναν απολογισμό ζωής, τόσο στο επίπεδο των πράξεων, όσο και των ιδεολογικών και υπαρξιακών αναζητήσεων. Μεγάλο μέρος του κειμένου είναι αφιερωμένο στη ζωή των πολιτικών προσφύγων στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Σταδιακά, η συνείδηση της εξορίας αποκτά στο κείμενο τα χαρακτηριστικά μιας ηθικής διανοητικής πορείας που αντιστοιχεί σε μια στάση ζωής και σε συνακόλουθες επιλογές ταυτότητας. Η στάση αυτή επελέγη κατά τη διάρκεια της εφηβείας, υπό τις καθοριστικές εμπειρίες του πολέμου και της αντίστασης και κάποια από τα πρόσωπα του μυθιστορήματος επιθυμούν να μείνουν πιστά σ' αυτήν. Στο πλαίσιο αυτό, η δυναμική της ταυτότητας που ενδιαφέρει την εισήγηση, εξετάζεται στη διπλή της υπόσταση: ως στοιχείο και υλικό της αφήγησης αλλά και ως αντικείμενο στοχασμού από τον αφηγητή – συγγραφέα. . Η συνεξέταση των δύο κειμένων, "Νύχτες και Αυγές" και "Αυτά που μένουν", βάσει της οπτικής της ταυτότητας επιδιώκει να ανιχνεύσει και να αναδείξει κοινούς τόπους, αναλογίες αλλά και αποκλίσεις στην ανάπτυξη του θέματος. Θα υπάρξουν επίσης σύντομες αναφορές σε άλλα λογοτεχνικά κείμενα του Αλεξανδρόπουλου ("Φύλλα – Φτερά", "Μικρό όργανο για τον επαναπατρισμό", "Στο όριο") και άλλων συγγραφέων (Έ. Αλεξίου, Δ. Χατζή).

Γλυκοφρύδη-Αθανασοπούλου, Θεοδώρα.

Το *Διπλό βιβλίο* και ο *Θολός βυθός*: δύο αφηγήσεις διερεύνησης της ταυτότητας του ξένου

Στόχος της ανακοίνωσης αυτής είναι να αναδείξει την σχέση του εγώ προς τους άλλους και τη δόμηση της ταυτότητας του ξένου μέσα από λογοτεχνικά κείμενα της νεοελληνικής λογοτεχνίας που προβάλλουν αυτή την προβληματική. Στο Διπλό βιβλίο του Δημήτρη Χατζή και στον Θολό βυθό του Γιάννη Ατζακά επιχειρείται και από τους δύο συγγραφείς, αντίστοιχα, να αποδοθούν με εύστοχο τρόπο οι κοινωνικές ζυμώσεις που συντελέστηκαν στη μεταπολεμική Ελλάδα και να επιτευχθεί η ιστορική ακρίβεια των γεγονότων μέσω της προσωπικής μαρτυρίας ενός αυτόπτη μάρτυρα, βασικού προσώπου κάθε μιας αφήγησης. Τα πρόσωπα της κάθε αφήγησης, που είναι ανθρώπινοι χαρακτήρες με σαφή τα συναισθήματα αποξένωσης και με διαψευσμένα τα όνειρά τους, είτε ζουν στην πατρίδα τους είτε εκτός αυτής, επιδιώκουν να διατηρήσουν την ισορροπία ανάμεσα στην κοινωνία και το εγώ. Σε αυτά τα πρόσωπα είναι δυνατόν να ανιχνεύσει κανείς τη δόμηση της έννοιας της προσωπικής ταυτότητας και την ανάπτυξη της ατομικότητας, μελετώντας τους τρόπους με τους οποίους αυτά συμμορφώνονται ή αντιστέκονται στις κοινωνικές συμβάσεις. Στο πρόσωπο του Κώστα (Διπλό βιβλίο) καθώς και σ' αυτό του αφηγητή - Παιδιού (Θολός βυθός) επισημαίνεται ο ρόλος της μοναξιάς και της αποξένωσης στη διαμόρφωση της ατομικής συνείδησης, καθώς και η αναζήτηση της μνήμης του παρελθόντος και των βιωμάτων του μέσω της γοητείας της αφηγηματικής διαδικασίας και του εσωτερικού διαλόγου, αντίστοιχα. Το βύθισμα αυτό στο χρόνο και ο αναστοχασμός του κάθε αφηγητή, παρέχει τελικά τη δυνατότητα σε αυτούς να ανακαλύψουν τους μελετημένους χειρισμούς του κρατικού μηχανισμού και την κοινωνική κατάσταση, που τους στέρησαν την ζωή που ονειρεύονταν και την οποία εκ των υστέρων προσδοκούσαν να είχαν ζήσει, με συνέπεια να νιώθουν ξένοι και έξω από τον κόσμο, χωρίς ουσιαστική αυτό-αναφορά του εγώ προς τους άλλους. Διαπιστώνουν τελικά πως δεν υπάρχει βαρύτερη μοναξιά από εκείνη ανάμεσα στους άλλους.

Μπενάτσης, Απόστολος.

Από την ιδεολογική στην ποιητική ταυτότητα

Στην ανακοίνωσή μας αυτή θα εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο η ιδεολογική ταυτότητα του ποιητικού υποκειμένου επηρεάζει τη γραφή του. Γνωρίζουμε πως πίσω από την ανθρωπομορφική επιφάνεια κρύβονται οι ιδεολογικές συντεταγμένες ενός έργου. Ταυτόχρονα τα κυρίαρχα καλλιτεχνικά ρεύματα είναι αυτά που επηρεάζουν τους ποιητές στον ελληνικό χώρο. Η πρόσληψή τους εμφανίζεται στα ποιητικά κείμενα. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις μπορούμε να μιλάμε για τη διαμόρφωση μιας συγκεκριμένης ποιητικής ταυτότητας. Αυτό δε σημαίνει ότι εξαιρούμε την πολιτισμική παράδοση του τόπου μας και ιδιαίτερα το Δημοτικό Τραγούδι από τη διαμόρφωση μιας ιδιαίτερης ποιητικής ταυτότητας. Ειδικότερα στον Ελληνικό χώρο παρατηρείται το φαινόμενο οι ποιητές να εκφράζουν την ταυτότητά τους είτε μέσα από ένα είδος ποιητικής αλληλογραφίας είτε να μιλούν με τη νεοτερική τους γραφή για τις ατέλειες ή τις ποιητικές παραλήψεις προηγούμενων γενεών. Η διαπλοκή αυτή των συγκρουόμενων οπτικών γωνιών παρουσιάζει ενδιαφέρον στο χώρο της ποίησης ιδιαίτερα. Αλλά και όπου ή θεματική ενέχει το στοιχείο της ταυτότητας και της ομογενοποίησης παρατηρούμε μια διαφοροποίηση στον τρόπο έκφρασης των συναισθηματικών καταστάσεων. Για το θέμα αυτό η σύγκριση ανάμεσα σε ποιητές της λεγόμενης γενιάς του ’30 και της Πρώτης Μεταπολεμικής Ποίησης είναι εμφανής. Φιλοδοξούμε τα παραδείγματά μας να καλύψουν μια ευρύτατη θεματική που θα εκτείνεται από τη γενιά του 1880 ως την Πρώτη Μεταπολεμική Γενιά. Ειδικότερα θα ασχοληθούμε με τον Κωστή Παλαμά, τον Νικόλαο Κάλας, τον Νίκο Εγγονόπουλο, το Μανόλη Αναγνωστάκη και τον Τάσο Λειβαδίτη. Το θέμα αυτό αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης εργασίας που στοχεύει να καλύψει θέματα ιδεολογίας και ποιητικής ταυτότητας στον Ελληνικό χώρο σε σχέση πάντοτε με το Ευρωπαϊκό γίγνεσθαι. Με τον τρόπο αυτό μπορούμε να μιλάμε για τη συνομιλία ή την αντιπαράθεση των κειμένων και των ιδεολογιών

Κατσιγιάννη, Άννα.

Ζητήματα πολιτικής ταυτότητας του ελληνικού φουτουρισμού

Η παρούσα ανακοίνωση έχει και επετειακό χαρακτήρα, με την ευκαιρία της συμπλήρωσης των 100 χρόνων από την εμφάνιση του πιο ριζοσπαστικού καλλιτεχνικού κινήματος στην Ευρώπη. Εστιάζει στους ιδεολογικούς άξονες του ελληνικού φουτουρισμού και στη συγκρότηση της πολιτικής ταυτότητας του κινήματος, από τα στοιχεία που προκύπτουν κυρίως μέσα από τη μελέτη των εντύπων Ελεύθερον Βήμα και Νέοι Πρωτοπόροι, όπου δημοσιεύονται κριτικά και λογοτεχνικά κείμενα (πρωτότυπα και μεταφράσεις)με φουτουριστικό περιεχόμενο. Ανάμεσα σε κείμενα της αριστερής και μη διανόησης για τον φουτουρισμό, συζητείται η μονογραφία του Αντρέα Ζεβγά [Αιμίλιου Χουρμούζιου], Ο φουτουρισμός στο φως του μαρξισμού. Οι φουτουριστές υπηρέτες του φασισμού, όπου παρατηρείται το παράδοξο ότι ερμηνεύεται η πολιτική ταυτότητα του ιταλικού φουτουρισμού με τα θεωρητικά εργαλεία και την πολιτική οπτική του Τρότσκι ("Ο φουτουρισμός", Λογοτεχνία και επανάσταση) και η μελέτη του Νίκου Εγγονόπουλου για τα πενήντα χρόνια του φουτουρισμού (Ζυγός, 1961), η οποία μας προσφέρει τη δυνατότητα να συναγάγουμε συμπεράσματα για την πολιτισμική και την πολιτική ταυτότητα του κινήματος από τη γωνία θέασης του ποιητή ζωγράφου της γενιάς του '30. Στη μελέτη του Εγγονόπουλου απουσιάζει, λ.χ., κάθε αναφορά στον Μαγιακόφσκι, ενώ γίνεται λόγος για τη γονιμοποίηση του υπερρεαλισμού (ποιητική και κοινωνική διάσταση) από το φουτουριστικό προηγούμενο. Ξεχωριστή είναι η περίπτωση του "ιδιότυπου πρωτοπόρου" κριτικού και ποιητή Νικήτα Ράντου (Νικόλα Κάλας), ο οποίος συνθέτει φουτουριστικά ποιήματα και κείμενα αισθητικής και ποιητκής, όπου διακρίνεται από την οπτική γωνία του μαρξιστή - φρουδιστή η άποψή του για την πολιτική ταυτοτητα της φουτουριστικής πρωτοπορίας. Όπως προκύπτει από τα ερευνητικά μου δεδομένα, το φουτουριστικό κίνημα στην Ελλάδα είναι συνυφασμένο με τρεις κυρίως χρονολογίες: 1909 κ. εξ.: μεταφράσεις και υποδοχή του ιταλικού μανιφέστου - πρώτες ειδήσεις για τη ρωσική πρωτοπορία. 1916: έξαρση της ελληνικής λογοτεχνικής φουτουριστικής δραστηριότητας. 1933: υποδοχή του Μαρινέττι στην Αθήνα, η οποία πυροδοτεί τις πολιτικές συζητήσεις στον τύπο και τα λογοτεχνικά έντυπα. Άλλα θεωρητικά ζητήματα ταυτότητας: Πώς αναγνωρίζεται η πολιτική ταυτότητα του ελληνικού φουτουρισμού από όσα ενίοτε αρνείται να δανειστεί, από το ότι εναντιώνεται σε ορισμένες ευθυγραμμίσεις, από το ότι είναι επιλεκτικός σε όσα του προτείνουν οι μεταπράτες, και συχνά θα του τα επέβαλλαν αν δεν βρισκόταν σε επαγρύπνηση ή απλώς σε ασυμβατότητα διάθεσης και όρεξης. Πώς μπορούμε να εκτιμήσουμε τη διαπερατότητά του στις ξένες συνεισφορές;

Καγιαλής, Τάκης.

«Ποιητές άξιοι του έθνους»: Στρατηγικές εθνικοποίησης της μοντέρνας ποίησης, από το 1960 ως τις μέρες μας

Στη διάρκεια των τελευταίων εκατόν πενήντα χρόνων, ο τίτλος του «εθνικού ποιητή» έχει απονεμηθεί σε τουλάχιστον είκοσι πέντε έλληνες συγγραφείς – με διαφορετικά κάθε φορά κριτήρια, τεκμήρια αξιοπιστίας και εύρος αποδοχής, αλλά πάντα σε συνάρτηση με τις εκάστοτε ισχύουσες ιδεολογικές νοηματοδοτήσεις του «εθνικού» (οι οποίες βέβαια συχνά εκβάλλουν και σε εναλλακτικές θεωρήσεις της «εθνικής ταυτότητας»). Η παρούσα ανακοίνωση ξεκινά με μια συνοπτική αναδρομή στη ρομαντική γενεαλογία του τίτλου, από τον Διονύσιο Σολωμό ως τον Άγγελο Σικελιανό: των κριτικών κατασκευών που υποστηρίζουν την απονομή του αλλά και των στρατηγικών που αποσκοπούν στη διεκδίκησή του από τους ίδιους τους ποιητές. Κεντρικό αντικείμενο της ανακοίνωσης αποτελεί η δραστική αλλαγή των όρων της σχετικής συζήτησης στις αρχές της δεκαετίας του 1960, με μια σειρά από παρεμβάσεις του Γ. Π. Σαββίδη, οι οποίες επαναπροσδιορίζουν τόσο το νόημα του τίτλου «εθνικός ποιητής» όσο και τη λειτουργία του στα συμφραζόμενα του λογοτεχνικού κανόνα. Στο πλαίσιο αυτής της καθοριστικής αλλαγής παραδείγματος, που ολοκληρώνεται στη διάρκεια της εικοσαετίας που ακολουθεί (με καταληκτικό όριο τη μελέτη του Δ. Ν. Μαρωνίτη «Ο τύπος του εθνικού ποιητή», 1980), ο τίτλος του «εθνικού» μεταφέρεται σε μια σειρά από νεωτερικούς ποιητές: στον Κ. Π. Καβάφη, στον Γ. Σεφέρη, στον Οδ. Ελύτη, αλλά ακόμα και στον Ν. Εγγονόπουλο και τον Γ. Ρίτσο. Η εν λόγω ριζική αναθεώρηση μιας κεντρικής αναλυτικής κατηγορίας του ρομαντισμού («εθνικός ποιητής»), με τρόπο ώστε να προσαρμοστεί σε μοντερνιστικά συμφραζόμενα και επιδιώξεις, μπορεί να ερμηνευτεί ως κορύφωση της σύνθετης διαδικασίας θεμελίωσης της πολιτισμικής ηγεμονίας του μοντερνισμού στη μεταπολεμική Ελλάδα. Εφεξής, ο νεοελληνικός λογοτεχνικός κανόνας περιλαμβάνει δύο εν πολλοίς ανεξάρτητες σειρές «εθνικών ποιητών» (ρομαντική και μοντέρνα), βασισμένες σε εξολοκλήρου διαφορετικά επιχειρήματα και κριτήρια, η συνύπαρξη των οποίων συχνά δημιουργεί εντάσεις και τριβές στις περί ποιήσεως και έθνους συζητήσεις. Η παρούσα ανακοίνωση επιχειρεί μια πρώτη ερμηνευτική επισκόπηση του φαινομένου, όπως αυτό εκδηλώνεται από το 1960 ως τις πρόσφατες αντιπαραθέσεις γύρω από την «ελληνικότητα» στον ημερήσιο Τύπο, παρακολουθώντας την όσμωση του αισθητικού με τον εθνικό λόγο στη ρητορική των συναφών κριτικών κειμένων και, παράλληλα, τη σύνδεση των σχετικών επιχειρημάτων και στρατηγικών με τις διαδικασίες της θεσμικής συγκρότησης του λογοτεχνικού πεδίου.

Πεχλιβάνος, Μίλτος.

Το χαμένο κέντρο (Για τον Λορεντζάτο)

Το δοκίμιο του Ζήσιμου Λορεντζάτου "Το χαμένο κέντρο (Για τον Σεφέρη)", δημοσιευμένο το 1961 στον τιμητικό τόμο για τα τριαντάχρονα της πρώτης σεφερικής συλλογής, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα δοκιμιακά κείμενα της νεοελληνικής γραμματείας, όσα πραγματεύονται ζητήματα της νεοελληνικής αυτογνωσίας κατά τον νεοτερικό 20ό αιώνα. Σε αντίστιξη προς το "Ελεύθερο πνεύμα" του Θεοτοκά και το ορμητικό κάλεσμά του για ένα άνοιγμα της ελληνικής ταυτότητας και μεσοπολεμικής λογοτεχνίας προς το ευρωπαϊκό παρόν και μέλλον, ο Λορεντζάτος κρίνει ως αναχρονισμό τη "λογοτεχνία, όπως αναπτύχθηκε στην Ευρώπη ύστερα από το Δάντη" και αντιδρά "στην ολική ή μερική έκλειψη της παράδοσης και στο σημερινό κενό". Μόνον ο επανεντοπισμός του "χαμένου κέντρου", της κατά Λορεντζάτο ορθόδοξης παράδοσης, συνιστά την προτεινόμενη έξοδο από την "κρίση ενός ολόκληρου κόσμου": "Αφού η νεότερη τέχνη έχασε το μεταφυσικό κέντρο της, με άλλα λόγια, τη ζωή δεν χρειάζεται να πάμε στην τέχνη, αλλά στο κέντρο, για να βρούμε πρώτα τρόπους ζωής και, αργότερα, τρόπους τέχνης". Η ιστορία της πρόσληψης της ερμηνευτικής του Λορεντζάτου εκβάλλει σε έναν ισχυρό και κατά την αυτοεικόνα του "ανάδελφο" λόγο περί ελληνικής ταυτότητας, όπως αποτυπώνεται ήδη από τη δεκαετία του 1960 γύρω από την ομάδα του περιοδικού "σύνορο" και του διευθυντή του Χρήστου Γιανναρά και βρίσκει την κορύφωσή του κατά τον φθίνοντα 20ό αιώνα, λησμονώντας συχνά την καταληκτική προειδοποίηση του Λορεντζάτου πως την παράδοση δεν πρέπει να την αντιμετωπίζουμε "ποτέ εθνικά ή φυλετικά". Η προτεινόμενη ανακοίνωση (που θα μπορούσε να ενταχθεί τουλάχιστον στις θεματικές ενότητες: Ταυτότητες στη λογοτεχνία, Θρησκευτικές ταυτότητες, Πολιτικές συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας) επιχειρεί την ανάγνωση της αντι-ευρωπαϊκής σκέψης του Λορεντζάτου στα ευρωπαϊκά της συμφραζόμενα, τόσο στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής συντηρητικής ή αντιδραστικής κριτικής στη νεοτερικότητα όσο και σε εκείνο της θεολογικού τύπου κριτικής της μοντέρνας τέχνης στον εθνικοσοσιαλιστικό και μεταπολεμικό γερμανόφωνο ακαδημαϊκό λόγο.

Δημητρακάκης, Γιάννης.

Ταυτότητες της νεοελληνικής κριτικής. Η έννοια του κλασικού από την αντιμοντέρνα σκοπιά του Ζήσιμου Λορεντζάτου

Η εργασία μου εκκινεί από την υπόθεση ότι στον πρώιμο Λορεντζάτο («Δοκίμιο Ι. Το εκφράζεσθαι», «Ο Θησέας του Αντρέ Ζιντ») διαμορφώνεται μια ορισμένη αντίληψη περί κλασικού. Στόχος μου είναι να περιγράψω την έννοια αυτή του κλασικού και να εξετάσω τη χρήση της στο μεταγενέστερο έργο του κριτικού. Ο Λορεντζάτος αποφεύγει να περιορίσει το κλασικό σε μια συγκεκριμένη εποχή, έστω κι αν στη μελέτη του για τον Θησέα συνδέει τον Gide με τον γαλλικό 17ο αιώνα. Η προσέγγισή του είναι διαχρονική ή ανιστορική, σε συμφωνία άλλωστε με τη γενικότερη προοπτική της σκέψης του, η οποία είναι σαφώς αντιιστορική. Έτσι, το ενδιαφέρον του για την ιστορία της λογοτεχνίας είναι σποραδικό• ο Λορεντζάτος δεν εξετάζει την αλληλοδιαδοχή των λογοτεχνικών ρευμάτων ούτε την ένταξη των μεμονωμένων έργων σε αυτά, αλλά προσεγγίζει τα έργα ως ατομικές περιπτώσεις. Εξού και οι συχνά απρόσμενες συγκρίσεις που επιχειρεί ανάμεσα σε κείμενα προερχόμενα από διαφορετικούς τόπους και διαφορετικές εποχές. Ορισμένα από τα βασικά αισθητικά κριτήρια με τα οποία ο Λορεντζάτος συνδέει το κλασικό είναι η καθοριστική συμμετοχή του έλλογου στοιχείου στη συγκρότηση του έργου τέχνης (από τη συμμετοχή αυτή απορρέει και η συνέχεια ανάμεσα στη λογοτεχνία και τη λογοτεχνική κριτική), το κράτημα (ή «συγκρατημός»), η διαύγεια (επακόλουθο της οποίας είναι η άρνηση της αινιγματικότητας και της κρυπτικότητας), η έμφαση στην τεχνική. Απορρίπτονται συνακόλουθα οι έννοιες του αυθόρμητου, του ενθουσιασμού και της έμπνευσης. Θεμελιώδης είναι στο «Δοκίμιο Ι. Το εκφράζεσθαι» η αντίθεση ανάμεσα στον ποιητή-τεχνίτη και στον ποιητή-vates. Η απόρριψη του υπερρεαλισμού ως ποιητικής μεθόδου έρχεται ως αναγκαία συνέπεια της διαμόρφωσης των παραπάνω κριτηρίων. Μια ακόμα ιδιότητα που διακρίνει τα σύγχρονα κλασικά έργα είναι η απόσταση που διατηρούν από την εποχή τους. Οι κλασικοί, υποστηρίζει ο κριτικός, «είναι σύγχρονοι μεταξύ τους, δεν είναι σύγχρονοι με τους συγχρόνους τους». Η έννοια του κλασικού θα αποδειχθεί καίρια για την εξέλιξη του στοχασμού του Λορεντζάτου. Έτσι, η αναγόρευση των ποιητών του αγγλοσαξονικού μοντερνισμού (Eliot, Pound, Yeats) σε κλασικούς θα αποτελέσει μια στρατηγική επιλογή του αντιμοντέρνου Λορεντζάτου, η οποία θα του επιτρέψει να αποσπάσει τους ποιητές αυτούς από τα μοντέρνα συμφραζόμενα και να αναδείξει τις –υπαρκτές- αντινεωτερικές τάσεις τους. Η εργασία μου, τέλος, προτίθεται να δείξει τα σημεία τομής του κριτικού στοχασμού του Λορεντζάτου με την προβληματική γύρω από το κλασικό που ανέπτυξαν στη Γαλλία τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα οι Gide και Valéry. Οι δύο Γάλλοι συγγραφείς εκκινούν από μια αντιρομαντική αφετηρία, φροντίζοντας ταυτόχρονα να πάρουν τις αποστάσεις τους από τις ιδεολογικές χρήσεις του αντιρομαντισμού και του νεοκλασικισμού στις οποίες προχώρησε η γαλλική δεξιά (κυρίως ο Charles Maurras). Στο έργο του Λορεντζάτου εντοπίζουμε συνεπώς απηχήσεις σημαντικών ευρωπαϊκών αναπαραστάσεων του κλασικού στον 20ο αιώνα, γεγονός που οφείλεται και στο ότι ο ίδιος προέκρινε πάντα το στοιχείο της συνέχειας έναντι εκείνου της ρήξης, απορρίπτοντας συλλήβδην την έννοια της επανάστασης στην τέχνη.

Ιλίνσκαγια-Αλεξανδροπούλου, Σόνια.

Η ελληνικότητα στον Ρίτσο

Τι είδους ελληνικότητα απασχολούσε τον Ρίτσο στη διάρκεια της μακράς ποιητικής πορείας του; Στο πεδίο των ραγδαίων πνευματικών και καλλιτεχνικών εξελίξεων που διαμόρφωναν τη φυσιογνωμία της γενιάς του 1930, περίπτωση του Ρίτσου ξεχωρίζει. Η προσπάθεια «μιας βαθύτερης πολιτισμικής αυτογνωσίας» (Ε. Καψωμένος) που καταβάλλουν οι Έλληνες μοντερνιστές, καλλιεργώντας, παράλληλα με τις ανατρεπτικές αναζητήσεις της μορφής, και την ιδέα ελληνικότητας, στο δικό του έργο έχει μια ιδιόμορφη διαδρομή. – Στις δύο πρώτες συλλογές του (Τρακτέρ, 1934, Πυραμίδες, 1935) δεσπόζει –κόντρα στη γενική ατμόσφαιρα κατάθλιψης– η ρομαντική έξαρση κοινωνικού οραματισμού: ενθουσιώδης ενατένιση ενός νέου ορίζοντα ζωής, στιχουργική δεξιοτεχνία στο μορφικό πλαίσιο της ποιητικής παράδοσης, αλλά και εικονοπλασία κοσμογονικής πνοής – με ίχνη επίδρασης του Μαγιακόφσκι. – Τα αμέσως επόμενα χρόνια σημαδεύονται με τα πρώτα βήματα του Ρίτσου προς τη στιχουργική και θεματική ανανέωση (1935-1937) που ακριβώς τότε εντυπωσιακά κέρδιζε έδαφος στην ελληνική ποίηση υπό τη σημαία του μοντερνισμού. Ο Επιτάφιος (1936) εμφανίζεται σαν παρέκκλιση από τη στροφή στη νέα τεχνοτροπία, αλλά εισάγει άλλα πρωτότυπα στοιχεία. Ίσως χάρη στη σύλληψη της ιδέας μέσα από μια εικόνα (φωτογραφία της μητέρας που θρηνεί τον δολοφονημένο στη διαδήλωση γιό της), η πρώτη κίνηση για μια επικαιρική ανταπόκριση οδηγείται σε καθολικότερο, με διαχρονικές διαστάσεις, επίπεδο θεώρησης. Η προσφυγή στη δημοτική παράδοση εξυπηρετεί τους στόχους που αργότερα θα αναλαμβάνουν τα μυθολογικά μοντέλα. Όπως ομολογούσε έπειτα ο ίδιος (1972), με τον τρόπο αυτό το άμεσο γεγονός «επεκτείνεται συνειρμικά κι αισθητικά σ' έναν άπειρο χρόνο ιστορικό, μυθικό, εσωτερικό προς τα πριν και τα μετά». Η διείσδυση που επιχειρεί ο Ρίτσος στον λαϊκό βίο, τη λαϊκή συνείδηση, τη λαϊκή γλώσσα και ποιητική, είναι μια δική του συνεισφορά στην έρευνα της ελληνικότητας. Το ελευθερόστιχο Τραγούδι της αδελφής μου (1936-1937) που δηλώνει πλέον ρητά τη μετάβαση του Ρίτσου και στον ελεύθερο στίχο και στον λυρικό ποιητικό λόγο, έχει και ένα διαφοροποιό προς τους εισηγητές της νεοτερικής ποίησης στην Ελλάδα στοιχείο. Ο Ρίτσος στο Τραγούδι της αδελφής μου και ο Βρεττάκος στην Επιστολή του κύκνου ήταν οι πρώτοι που έγραψαν σε ελεύθερο στίχο εκτενή συνθετικά ποιήματα (Α. Αργυρίου). Το συναισθηματικό ξέσπασμα του Ρίτσου στο Τραγούδι της αδελφής μου εκφράζει σε χείμαρρο λυρικών καταθέσεων το οικογενειακό δράμα του ποιητή, το ψυχικό ράγισμα της αδελφής του που του είχε σταθεί στοργικός φύλακας-άγγελος στις σκληρές δοκιμασίες, την απελπισία του, αλλά τελικά την ελπίδα, την εμπιστοσύνη στην ισχύ του Ήλιου, ικανού να ζωογονεί τις δυνάμεις της φύσης και του ανθρώπου, να τροφοδοτεί τη Δημιουργία. Το αποκαλυπτικό άνοιγμα προς τον εξομολογητικό μονόλογο που εισχωρεί στο πεδίο της συζητούμενης ελληνικότητας, είχε συντελεστεί. Τα ακόλουθα δύο συνθετικά λυρικά ποιήματα του Ρίτσου –Εαρινή συμφωνία (1937-1938) και Το εμβατήριο του ωκεανού (1939-1940)– είναι το «αστείρευτο άσμα» για την αγάπη και την ομορφιά της ζωής, που αναβλύζουν «απ' τη πληγή», για το «ρίγος της αιώνιας διάρκειας». Η λατρεία του εθνικού φυσικού χώρου, ένας από τους βασικούς τόπους στον κανόνα της ελληνικότητας, έχει σ' αυτά τα έργα πολύ σημαντική θέση και παρουσιάζει αρκετά σημεία σύγκλισης με το εκρηκτικό ποιητικό ξεκίνημα του Ελύτη. Η μέθη της νιότης και του έρωτα, η ασυγκράτητη δίψα της ζωής, η αίσθηση ευδαιμονίας εναρμονίζονται με το φυσικό περιβάλλον όπου κυριαρχούν οι βασικές μεσογειακές συνισταμένες – ο ήλιος και η θάλασσα. Άλλο κοινό σημείο, επίσης πυλώνας της ελληνικότητας, είναι, το μοτίβο του ταξιδιού, και σ' αυτό πολύ ενδεικτική είναι η σύγκληση του Ρίτσου (Εμβατήριο του ωκεανού) με τον Σεφέρη (Μυθιστόρημα και σειρά ποιημάτων που δημοσιεύονται το 1938 στα Νέα Γράμματα και θα συμπεριληφθούν το 1940 στο Ημερολόγιο καταστρώματος). Το ταξίδι, ο δρόμος λειτουργούν ως σύμβολα της πορείας, ατομικής και συλλογικής, του Ελληνισμού, που στον Ρίτσο προβάλλει προς το παρόν περισσότερο στη μυθοποιούμενη, συμβολική διάσταση, ενώ στον Σεφέρη είναι πολύ αισθητός ο ιστορικός, φιλοσοφικός αναστοχασμός, χρωματισμένος με οδύνη. Εκείνο που διαφοροποιεί ουσιαστικά τις καταθέσεις ελληνικότητας του Ρίτσου από τις αντίστοιχες των ομότεχνων νεοτεριστών της γενιάς του, είναι το βαθιά ριζωμένο στην εθνική πραγματικότητα

βίωμα (που εμπεριέχει και τη βιωμένη σχέση με τη λαϊκή παράδοση), βίωμα άμεσο και ένθερμο, φλεγόμενο από ασίγαστο όραμα που δεν επιβάλλεται πλέον, αλλά υποβάλλεται – και λόγω των έκτακτων καταστάσεων της δικτατορίας του Μεταξά, αλλά και των μεταβολών στην ποιητική του κοσμοθέαση, με νέου τύπου νοηματοδότηση των μηνυμάτων. Το κέντρο βάρους μετατοπίζεται στις εσωτερικές διεργασίες ενός νέου ανθρώπου, ενός εκκολαπτόμενου ποιητή, στα υπαρξιακής υφής προβλήματα που ορθώνονται μπροστά του. Οι μορφές του Ήλιου που καλεί σε δραστήρια στάση ζωής και του Ωκεανού που συμβολίζει την αιώνια κίνηση και δε γνωρίζει υποταγή «στη νύχτα και στον ύπνο», αποτελούν κλειδιά της ποιητικής δημιουργίας του Ρίτσου στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1930, όπου φανερώνεται και στεριώνει η γόνιμη «σύζευξη πρωτοπορίας και παράδοσης» (διατύπωση του Ε. Καψωμένου). Σε συνέχεια στην ανακοίνωση θα εξεταστούν οι μεταμορφώσεις στην ερμηνεία της ελληνικότητας που σημειώνονται στη δημιουργία του Ρίτσου κατά την κατακλυσμιαία δεκαετία του 1940 και έπειτα στην ακόλουθη, την πλέον ώριμη, περίοδο του ποιητικού του γίγνεσθαι.

Παπαντωνάκης, Γεώργιος Δ.

Μύθος και διακείμενα ως συνθετικά στοιχεία της ποιητικής ταυτότητας του Σωτήρη Σαράκη

Με την εισήγηση αυτή διερευνούμε θέματα ταυτότητας στην ποίηση του νεοέλληνα ποιητή Σωτήρη Σαράκη. Πιο συγκεκριμένα, αναζητούμε τις επιμέρους ταυτότητες (εθνική, ιστορική, πολιτισμική, κοινωνική, ποιητική στην οποία θα δοθεί και έμφαση) που συνθέτουν την προσωπική ταυτότητα του Σαράκη, καθώς οι ταυτότητες ενός λογοτέχνη αποφασίζονται από τον ίδιο, ανεξάρτητα αν παρεισφρέουν ακούσια και ποικίλα άλλα στοιχεία που επηρεάζουν την ταυτότητά του ως συνισταμένη επιμέρους συνιστωσών-ταυτοτήτων. Απορροφώντας αυτές τις ταυτότητες, σύντομα μαθαίνει ο λογοτέχνης να αναγνωρίζει τον εαυτό του και να τον διακρίνει από τους ομοτέχνους τους. Στη διαμόρφωση της ποιητικής ταυτότητας του συγκεκριμένου ποιητή καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει ο μύθος που ενίοτε αποτελεί απλώς το έναυσμα και την αφετηρία για μια περιδιάβαση και ένα απολογισμό ζωής από τον ποιητή. Ο εκμηδενισμός της χρονικής απόστασης ανάμεσα στη δράση του μύθου και στον παρόντα χρόνο δηλώνεται με αφηγηματικές τεχνικές που αναπαράγουν γνωστούς μύθους ως συνιστώσες της ιστορικής του ταυτότητας. Όπως ο Καβάφης, έτσι και ο Σαράκης ανασκαλεύει το πολιτισμικό παρελθόν του, από την αρχαιότητα μέχρι πρόσφατα, για να οριοθετήσει την έμπνευση και τη θεματογραφία του. Όπως και άλλοι ποιητές, στέκεται στο στιγμιότυπο ως ποιητική ιδέα και συστατικό ταυτότητας και το μετασχηματίζει σε δομημένο ποίημα, στο οποίο εντάσσει μια ολόκληρη «εποχή». Ο ρόλος του μύθου, αρχαιοελληνικού ή νεοελληνικού ή ακόμα και οικουμενικού, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της ποιητικής τους ταυτότητας, η αναζήτηση της οποίας είναι εμφανής. Σε σεφερικό ύφος ο Σαράκης κάνει ένα απολογισμό ενός ταξιδιού σε ένα τόπο, εμφανώς ρημαγμένο. Η σκέψη του ανάμικτη από Καβάφη, Καββαδία, Σεφέρη και Σαχτούρη διαμορφώνει ένα χώρο δυστοπικό, στον οποίο επισημαίνεται εύκολα το στοιχείο του ολέθρου. Έτσι, συχνά ο χώρος στο Σαράκη είναι ένα τοπίο θανάτου, παράλληλο ίσως με εκείνο του Σινόπουλου, βασικό συστατικό στοιχείο του οποίου είναι ο άνεμος που πνέει ολέθρια και αντιστρεπτικά. Κάποτε, υιοθετείται ένας γενικότερος μύθος ταξιδιού που παραπέμπει στο ταξίδι της αναζήτησης ενός τόπου, μιας ουτοπικής ενδεχομένους κατάστασης, μιας ταυτότητας τόπου και είναι. Οι πηγές της έμπνευσής του δεν αποκαλύπτονται μόνο από τις Σημειώσεις-παραπομπές του ποιητή, αλλά κυρίως από το πλήθος των διακειμένων που με κάθε μορφή διεισδύουν στην ποιητική του Σαράκη. Ωστόσο, η διαχείριση αυτή της ποιητικής του από τον ίδιο τον ποιητή λειτουργεί ανασταλτικά, εφόσον δεσμεύει τον αναγνώστη, καθώς τον προσανατολίζει σε συγκεκριμένες πηγές και επομένως στη διαμόρφωση συγκεκριμένων στάσεων και αν όχι συγκεκριμένων αναγνώσεων τουλάχιστον περιορισμένων. Η μελέτη έτσι επεκτείνεται και στην πολιτισμική ταυτότητα του αναγνώστη. Γιατί αφενός καθορίζει τον ορίζοντα προσδοκίας του αναγνώστη και αφετέρου μειώνοντας τα περιθώρια απροσδιοριστίας του ποιητικού κειμένου, συμπληρώνοντας επομένως τα νοηματικά κενά που δημιουργεί η κρυπτικότητα της ποίησής του τον καθοδηγεί να διαβάσει το ποίημα και να το προσλάβει με τις προσλαμβάνουσες που υπαγορεύει η ταυτότητά του.

Γιωτοπούλου, Δήμητρα Α.

Η πολυδιάστατη Κασσάνδρα του Νάνου Βαλαωρίτη

Η αναδίφηση μυθικών προσώπων έχει αποβεί ένας βασικός τρόπος γραφής της σύγχρονης λογοτεχνίας. Η ταυτότητα αυτών των προσώπων επαναπροσδιορίζεται στο πλαίσιο του μοντερνισμού, καθώς αυτά μεταμορφώνονται σε σύμβολα και αποκτούν πολλαπλές δυνατότητες σημασιοδότησης. Παρόμοια λειτουργία επιτελούν τα μυθικά πρόσωπα στην ποιητική συλλογή του Ν. Βαλαωρίτη Αλληγορική Κασσάνδρα. Τα ποιήματα της συλλογής «Η Αλληγορική Κασσάνδρα», «Ωδή στην Οδύνη» και «Περιπλάνηση» είναι αποσχίσεις από την Παλίμψηστο των αρχαίων μύθων. Κεντρικό ρόλο διαδραματίζει η Κασσάνδρα, η οποία αναβιώνει με όλα τα χαρακτηριστικά του αρχετύπου, καθώς ο ποιητής επιχειρεί τη διαχρονική ανάγνωση του μύθου της. Η τραγική μορφή παρουσιάζεται εδώ με προφητικές ικανότητες, καθώς οραματίζεται την πρόκληση ενός πολέμου, την καταστροφή μιας χώρας, το θάνατο πολλών ανθρώπων. Μέσα από υπερρεαλιστικές εικόνες και πολλαπλές κειμενικές αναφορές ο ποιητής προφητεύει την καταστροφή του κόσμου. Είναι ορατή η απήχηση του μυθικού επεισοδίου με τον Αίαντα το Λοκρό, η διατήρηση της παρθενίας της Κασσάνδρας, η αντίστασή της στον έρωτα του θεού Απόλλωνα, ο ρόλος της ως παλλακίδας και αιχμάλωτης πολέμου. Η ηρωίδα του ποιήματος ομολογεί ότι προφητεύει σε κατάσταση έκστασης και ότι τα οράματά της μοιάζουν με παραληρήματα, εικόνα που αναβιώνει την αισχύλεια Κασσάνδρα. Δηλώνει, επίσης, ότι χορεύει σαν τρελή, όπως η ευριπίδεια Κασσάνδρα, ενώ η αναφορά του ονόματος «Αλεξάνδρα» παραπέμπει στο εκτενές ελληνιστικό έπος Αλεξάνδρα του Λυκόφρονα. Όλα, λοιπόν, αυτά τα στοιχεία, που απηχούν διάφορα μυθικά επεισόδια και παρουσιάζονται από τον ποιητή συνειρμικά, φανερώνουν ότι η Κασσάνδρα χρησιμοποιείται εδώ ως περσόνα του παρελθόντος, που σηματοδοτεί μέσα από διάφορες μεταμορφώσεις τη σύγχρονη πραγματικότητα. Στην παρούσα μελέτη θα ερμηνευτούν οι επιλογές του συγγραφέα που αφορούν στη μυθοπλασία του έργου και συνθέτουν την πολυδιάστατη ταυτότητα της Κασσάνδρας.

Χρίστοβα, Μαρία (Hristova, Mariya).

Αναζητώντας την χαμένη ταυτότητα. Μυθολογήματα και κώδικες

Την εισήγηση αυτή θα απασχολήσει το θέμα της γυναικείας ταυτότητας σε δύο σύγχρονα μυθιστορήματα: "Το έβδομο ρούχο" της Ευγενίας Φακίνου και "Τα γήινα περιβόλια της Παναγιάς" της Βουλγάρας συγγραφέως Emilia Dvorianova. Θα επιχειρήσω να ανιχνεύσω τους μηχανισμούς με τους οποίους δομείται η ταυτότητα των γυναικείων μορφών μέσω μυθολογημάτων και διακειμενικών αναφορών. "Το έβδομο ρούχο" (1983) κατατάσσεται από τον Roderick Beaton στην κατηγορία historiographic metafiction. Η πρωταγωνίστριά του, η Δήμητρα Χατζηφώτη, είναι πρόσφυγας της Μικρασιατικής Καταστροφής, η οποία, αφού έχασε την κόρη της, την Περσεφόνη, ξεκινάει ένα ταξίδι στα ίχνη της ομώνυμής της θεάς που είναι ταυτοχρόνως και τα ίχνη της χαμένης-και-αναζητούμενης ταυτότητας. Όπως γράφει η Κ. Χρυσομάλλη-Henrich: «Στο Έβδομο ρούχο το μυθολογικό στοιχείο κατέχει δεσπόζουσα, σχεδόν τυραννική, θέση». Μέσα στο πλούσιο πλέγμα μυθολογικών αναφορών και συμβόλων, τα οποία δομούν δυναμικά το κείμενο, κυριαρχεί ο μύθος της Δήμητρας και της Περσεφόνης στην πιο γνωστή του εκδοχή. Παράλληλα κυριαρχεί και το μυθολόγημα Δήμητρα-Περσεφόνη όπως το ερμηνεύει ο Ούγγρος επιστήμονας Carl Kerenyi σε συνεργασία με τον Carl Jung. Ο Kerenyi «διαβάζει» τον αρχαίο μύθο από την οπτική γωνία του ψυχισμού και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι: «Η ιδέα της αρχικής θεάς Μητέρας-Θυγατέρας, που κατά βάθος αποτελεί μια οντότητα, είναι ταυτόχρονα η ιδέα της αναγέννησης.». Μέσα στο παραγωγικό πλαίσιο της μυθολογικής διακειμενικότητας η Δήμητρα και οι άλλες δύο αφηγήτριες – η δεύτερη κόρη της, η Ελένη και η εγγονή της, η Ρούλα – δομούν το γυναικείο ψυχικό σύμπαν με τα πολλά αρχέτυπα της αρχαιότητας που συ-ζούν μέσα του και θα μπορούσαν να «διαβαστούν» επίσης ως μια οντότητα. "Τα γήινα περιβόλια της Παναγιάς" εκδόθηκε στην Βουλγαρία το 2006 και είναι εμπνευσμένο από ένα πραγματικό ταξίδι της συγγραφέως στο Άγιον Όρος, όπου εκτυλίσσεται και η υπόθεση. Τα Περιβόλια της Παναγιάς, δηλαδή το ιερό όρος, είναι (και) τα αδιαπέραστα όρια αυτοαναγνώρισης και ταύτισης τριών γυναικών, μία από τις οποίες χάνεται στο πέλαγος. Οι τρεις Μαρίες – Μαρία, Μαρία-η άλλη και η άλλη-Μαρία – αποτελούν μια τριάδα, η οποία μαζί με την μυθοποιημένη μορφή της Ουράνιας Μαρίας, της Παναγίας, εύκολα κωδικοποιείται σε αρχέτυπη γυναικεία μορφή. Τα Γήινα Περιβόλια της Παναγιάς, τα οποία δίνουν τον τίτλο στο μυθιστόρημα, μαζί με τη θάλασσα του Άθω, συνιστούν ταυτόχρονα πραγματικό χώρο και σκηνή του ψυχισμού, όπου ο γυναικείος εσωτερικός κόσμος συγκρούεται με τον ανδρικό και προσπαθεί να διεισδύσει μέσα του. Η δικειμενικότητα με την Αγία Γραφή και το πλέγμα μυθολογικών συμβόλων αποτελούν ένα υπόστρωμα πάνω στο οποίο απλώνεται ο κόσμος του υποσυνείδητου, όπου ο χώρος και ο χρόνος καταργούνται. Η δυνατότητα κωδικοποίησης και αποκωδικοποίησης των ηρωίδων-αφηγητριών σε μια ψυχολογική ενότητα παρατηρείται και εδώ και καθιστά έναν από τους συγκριτικούς παραλληλισμούς στους οποίους αποβλέπει η μελέτη αυτή. Οι ηρωίδες της Dvorianova, όπως και οι ηρωίδες της Φακίνου, στη βαθεία δομή των κειμένων πραγματοποιούν μια ασυνείδητη αναζήτηση της πρωταρχικής γυναικείας ταυτότητας. Η χριστιανική μυθοποιητική είναι δεσπόζουσα στο βουλγαρικό μυθιστόρημα, όπως είναι δεσπόζουσα η αρχαία ελληνική στο ελληνικό (με αναφορά στοιχείων και της ορθόδοξης παράδοσης όμως). Ούτε το ένα, ούτε το άλλο έργο γράφτηκε για την υποστήριξη «γυναικείων» ή φεμινιστικών ιδεών˙ αντιθέτως, και οι δύο συγγραφείς αποποιούνται την ετικέτα «γυναικεία γραφή». Παρ'όλα αυτά η συγκριτική γραμμή, την οποία θα ακολουθήσω εδώ, στοχεύει ακριβώς στην ανίχνευση των αρχέτυπων του γυναικείου ψυχικού χώρου στα συγκεκριμένα έργα. Η ιδέα της αντιπαράστασης των δύο έργων βασίζεται στο ασυνείδητο των κειμένων και στην σχέση μυθολογίας-ψυχισμού, καθώς τόσο η Φακίνου, όσο και η Dvorianova χρησιμοποιούν πλούσια αποθέματα συμβόλων και διακειμενικές αναφορές από την αρχαία και την χριστιανική μυθολογία. Το κεντρικό ερώτημα, που θα τεθεί είναι: Πώς διεισδύουν τα μυθολογικά μοτίβα στην δόμηση των γυναικείων μορφών και πώς διαπερνάει το θέμα της ταυτότητας όλους τους γνωστούς μύθους της αρχαιότητας και του χριστιανισμού;

Χατζηπολυκάρπου, Μαρία.

Μνήμη και προφορική ιστορία στο αυτοβιογραφικό μυθιστόρημα του Κώστα Μόντη *Ο Αφέντης Μπατίστας και τ' Άλλα*

Η μελέτη αυτή καταπιάνεται στο αυτοβιογραφικό μυθιστόρημα του Κώστα Μόντη Ο Αφέντης Μπατίστας και τ' Άλλα. Ο αυτοδιηγητικός αφηγητής επικεντρώνεται στην διερεύνηση και ανασυγκρότηση της καταγωγής του βασιζόμενος στις προφορικές αφηγήσεις της γιαγιάς του η οποία παραμένει ανώνυμη καθόλη τη ροή της αφήγησης. Κύριος χαρακτήρας των αφηγήσεων της γιαγιάς είναι ο Αφέντης Μπατίστας ένας Βενετός ο οποίος παραμένει στη Κύπρο μετά την κατάληψη της Κύπρου απο τους Οθωμανούς Τούρκους (η Κύπρος υπο την εξουσία των Βενετών απο 1489-1570 και υπό την εξουσία των Οθωμανών απο το 1570-1878) και ο οποίος παρουσιάζεται ως ένας απο τους προγόνους του αυτοδιηγητικού αφηγητή. Ο Μπατίστας ο οποίος είναι παντρεμένος με Κύπρια και ζεί σε ένα ελληνοκυπριακό χωριό, τα Κρασοχώρια, αποφασίζει να εξισλαμιστεί με σκοπό να διατηρήσει φιλικές σχέσεις με τους Οθωμανούς κατά την περίοδο της κυριαρχίας τους στο νησί. Ο αυτοδιηγητικός αφηγητής στο πλαίσιο της προσπάθειάς του να επιβεβαιώσει και να επαληθεύσει την πραγματικότητα της ύπαρξης αυτού του υποτιθέμενου προγόνου Μπατίστα και συνάμα της αδιευκρίνιστης αλλά επίμονης μνήμης που του αφήνουν οι αφηγήσεις της γιαγιάς, προβαίνει σε διάφορες ενέργειες έτσι ώστε να αποδώσει την ύπαρξη του Μπατίστα με ιστορικές αποδείξεις και ντοκουμέντα. Καταφεύγει λοιπόν στο ιστορικό αρχείο και συνομιλεί με διάφορους ηλικιωμένους ανθρώπους καταφέρνοντας έτσι να δώσει μια υποτυπώδη συνέχεια στην αποσπασματικότητα των αφηγήσεων της γιαγιάς. Παρόλ' αυτά η γιαγιά αδυνατεί στο τέλος του μυθιστορήματος να αναγνωρίσει την ιστορική πλέον φιγούρα του Μπατίστα και του γιού του Αντωνέλλου κι έτσι το μυθιστόρημα τελειώνει με την απορία του εγγονού προς τη γιαγιά: «Ποιός ήταν γιαγιά ο Αντωνέλλος;» και αυτή απαντάει, «Ο Αντωνέλλος; Ποιός Αντωνέλλος;» Η αδυναμία της γιαγιάς να αναγνωρίσει τον ήρωα των δικών της αφηγήσεων αποτελεί τον γρύφο του μυθιστορήματος και για τον ίδιο τον αφηγητή αλλά και για τον αναγνώστη ο οποίος παραμένει να διερωτάται για την σκοπιμότητα της παράθεσης αυτής της προφορικής παράδοσης απο τον Κώστα Μόντη η οποία εντούτοις παραμένει ημιτελής ως προς την επαλήθευσή της απο την γραπτή παράδοση δηλαδή απο τα αρχεία της ιστορίας του Κυπριακού κράτους. Η προφορική αφήγηση της γιαγίας κατά κάποιο τρόπο εισαγάγει μια νέα μαρτυρία η οποία προβάλλει τον αυτοδιηγητικό αφηγητή και τους προγόνους του ως να ενσωματώνουν στοιχεία μιας Βενετική ταυτότητας η οποία παραμένει ανεξιχνίαστη, ξεχασμένη και θαμένη στις προφορικές αφηγήσεις των ντόπιων κατοίκων του νησιού και η οποία βέβαια δεν προβάλλεται ως μέρος της επίσημης και γραπτής παράδοσης σε σχέση με την καταγωγή των Κυπρίων. Εν ολίγοις, το μυθιστόρημα παραθέτει μια εναλλακτική τοποθέτηση απέναντι στη συγκρότηση της συλλογικής Κυπριακής ταυτότητας η οποία μέχρι και το 1982 όταν εκδίδεται Ο Αφέντης Μπατίστας περιορίζεται να αναφέρεται στις Τουρκικές και Ελληνικές καταβολές των Κυπρίων. Στην ανακοίνωση επίσης παρατίθενται και συσχετίζονται με την ανάλυση του κειμένου θεωρίες που αφορούν το φαινόμενο της μνήμης ως κοινωνικό και συλλογικό κατασκεύασμα (Maurice Halbwachs). Παρατίθενται επίσης ζητήματα συστηματοποίησης και θεσμοθέτησης συγκεκριμένων μορφών μνήμης όπως είναι για παράδειγμα η γραπτή παράδοση (ιστορία) ή τα μνημεία σε δημόσιους χώρους ("lieux de memoire" του Pierre Nora). Επίσης δίνεται έμφαση στη σημασία της προφορικής παράδοσης όταν αυτή παρατίθεται ως η κύρια πηγή πληροφοριών και η οποία συμπεριλαμβάνεται σε ένα αυτοβιογραφικό μυθιστόρημα. Το φαινόμενο αυτό συζητείται σε σχέση με το «post-memory». Το φαινόμενο του «post-memory» σύμφωνα με την Marianne Hirsh αφορά στην διαμόρφωση διαφόρων μορφών μνήμης σε άτομα δεύτερης γενιάς, δηλαδή σε άτομα τα οποία δεν βίωσαν κάποιο συμβάν αλλά η μνήμη του οποίου διαμορφώνεται δια μέσου των αφηγήσεων ατόμων της πρώτης γενιάς.

Ηροδότου, Μαρία.

Εξωτερικές και εσωτερικές θεωρήσεις της “κυπριακής” ταυτότητας μέσα από λογοτεχνικές πηγές

Η έννοια της ταυτότητας είναι ένα θέμα σύνθετο και πολύπλοκο και ως εκ τούτου πολύ δύσκολο να εξεταστεί σε όλες του τις διαστάσεις. Η ταυτότητα ορίζεται σε σχέση με τη διαφορετικότητα και σε αντιδιαστολή με τον Άλλο. Επηρεάζεται επίσης από πολλούς παράγοντες που έχουν σχέση με “πολιτικές της ταυτότητας” και με διαφορετικές ιδεολογίες που κυκλοφορούν ανάμεσα στις κουλτούρες σε συγκεκριμένες εποχές. Η θεώρηση της ταυτότητας (ατομικής, κοινωνικής, πολιτιστικής, εθνικής) μπορεί να γίνει με δύο τρόπους: είτε εξωτερικά είτε εσωτερικά. Εξωτερική θεώρηση είναι πώς βλέπουν οι άλλοι ένα άτομο ή μια ομάδα και εσωτερική/ ενδοστρεφής πώς το ίδιο το άτομο ή η ομάδα βλέπει τον εαυτό του/της. Οι δύο αυτές διαφορετικές θεωρήσεις πολλές φορές είναι αντιφατικές και αλληλοσυγκρουόμενες με αποτέλεσμα να δημιουργείται μια ιδεολογική ένταση. Στην ανακοίνωση αυτή, έχοντας ως πηγή λογοτεχνικά κείμενα (κυρίως πεζογραφήματα), θα εξετάσουμε εξωτερικές και εσωτερικές θεωρήσεις της “κυπριακής” ταυτότητας. Θα δοθεί έμφαση στην εθνική ταυτότητα, δηλ την αίσθηση “του συνανήκειν” σε μια ομάδα που μοιράζεται κοινά στοιχεία που έχουν σχέση με ιστορικούς, πολιτιστικούς, θρησκευτικούς και γλωσσικούς δεσμούς. Το χρονικό πλαίσιο της εξέτασής μας είναι οι δεκαετίες 1950 και 1960 - δεκαετίες σημαντικές για την ιστορία του τόπου γιατί είναι η εποχή του αντιαποικιοκρατικού αγώνα, της ίδρυσης του κυπριακού κράτους και των πρώτων ελληνοτουρκικών συγκρούσειων. Έτσι το θέμα της εθνικής ταυτότητας στην Κύπρο γίνεται πιο περίπλοκο γιατί η δημιουργία του κράτους είναι εντελώς σύγχρονη και γιατί μέσα στα όριά του υπάρχουν διαφορετικές εθνοτικές ομάδες η συνύπαρξη των οποίων είναι συχνά ανταγωνιστική. Ο ίδιος ο όρος “κυπριακή ταυτότητα” περικλείει εντάσεις, αντιθέσεις και ενστάσεις ανάλογα με αυτόν που την ορίζει και τη συγκεκριμένη ιστορική στιγμή που γίνεται ο ορισμός. Η εξωτερική θεώρηση θα εξεταστεί μέσα από την ανάλυση του έργου του Lawrence Durrell Bitter Lemons/ Πικρολέμονα (1957). Η αρχική (φολκλορική) αντίληψη του Durrell για την “κυπριακή” ταυτότητα μεταβάλλεται μέσα από τη λειτουργία της αποικιοκρατικής του ιδεολογίας. Για πληρέστερη παρουσίαση του θέματος θα γίνουν αναφορές στην αλληλογραφία του με τον Henry Miller, καθώς επίσης και αναφορές στη σχέση του με το Σεφέρη την ίδια εποχή. Η εσωτερική θεώρηση θα εξεταστεί με βάση λογοτεχνικά κείμενα των Ελλήνων της Κύπρου για να φανεί ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνονται οι ίδιοι την εθνική τους ταυτότητα. Η εσωτερική θεώρηση δεν είναι ομοιογενής αλλά περικλείει και αυτή αντιθέσεις και εντάσεις ανάλογα με την ιδεολογία του λογοτέχνη. Ο αλλος καθοριστικός παράγοντας που σχετίζεται με την εθνική ταυτότητα κατά τη συγκεκριμένη εποχή είναι η ιδεολογία του εθνικισμού· μια ιδεολογία αλληλένδετη με την ενωτική ιδεολογία και κατά συνέπεια σε αντίθεση με την ιδέα δημιουργίας ενός ανεξάρτητου κράτους. Μετά την ανεξαρτησία και τις ελληνοτουρκικές συγκρούσεις η θεώρηση της ταυτότητας αλλάζει και πάλι, χαρακτηριζόμενη από μια περισσότερο αυτοκριτική διάθεση. Έτσι για το μέρος αυτό θα γίνουν αναφορές σε κείμενα που γράφονται κάτω από την επήρεια του αντιαποικιοκρατικού αγώνα (Π. Νικολάου, Σ. Λαζάρου και Κ. Μόντη) και στη συνέχεια σε κείμενα που γράφονται μετά την ανεξαρτησία (Ή. Μελεάγρου, Π. Ιωαννίδη και Γ. Φιλίππου Πιερίδη). Όλα τα κείμενα είναι γραμμένα πριν από την τουρκική εισβολή η οποία μεταβάλλει και πάλι την εσωτερική θεώρηση της ταυτότητας.

Koumarianou, Maria.

Exil et nostalgie : la matière de l´ écriture autobiographique chypriote. Le cas de Rina Katselli

Exil et nostalgie : la matière de l´ écriture autobiographique chypriote. Le cas de Rina Katselli Maria Koumarianou Résumé L´expérience du réfugié est un processus complexe qui comprend perte et reconstitution. La perte qui marque tous les aspects de la vie des réfugiés signifie aussi l´expatriation soudaine et leur réinstallation dans de nouveaux endroits. Au cours des années, le processus de l´adaptation aux nouvelles exigences peut devenir créatif et de nouveaux rôles et identités en surgissent. L´exil, la situation de séparation et de déplacement engendre aussi un processus de « retour en arrière » sur ce qu´on l´a quitte et que l´on voudrait retrouver. Notre contribution s´intéresse précisément à cette « écriture » telle qu´elle s´est mise en place chez des Chypriotes qui ont dû quitter le Nord de Chypre en 1974 lors de l´invasion turque pour se réfugier au sud de l´île. Nous allons montrer comment la littérature présente et renforce ce sentiment d´amertume et de nostalgie que les réfugiés ressentent et comment à travers les pages des livres et des recueils écrits après l'invasion turque surgissent les sentiments inexprimés des réfugiés, l´espace symbolique qu´ils se créent et les difficultés d´intégration dans une société à la fois tellement semblable et si lointaine. C´est donc ce sentiment d´exil qui a engendré l´écriture, soutien de la pensée ; il est aussi responsable du « statut » social de la personne désormais reconnue comme écrivain- réfugié. En même temps nous essaierons de répondre à trois problèmes qui se posent: En premier lieu, s´agit-il d´une littérature nationale ou est-ce seulement une expression particulière dépendant de conditions historiques précises ? Cette première question nous amène à considérer le second problème que se posent ces auteurs. Dans quelle mesure cette littérature est-elle et doit-elle rester « engagée » ? Le troisième problème majeur qui se pose aux écrivains chypriotes est celui de la langue. Il n´est pas évident pour le lecteur non hellénophone d´en comprendre le pourquoi. A Chypre, il y a une sorte de diglossie, entre la langue de l´administration enseignée à l´école qui est le grec moderne, et la langue parlée par l´unanimité de la population qui est le dialecte chypriote. Dans les limites de cette communication, notre étude portera essentiellement sur les écrits de Rina Katselli écrivain et députée que nous considérons représentative des tendances romancières après 1974. Nous allons montrer comment l´œuvre construite sur l'exil obéit à une dynamique chronologique liée à la mémoire, à la poursuite du souvenir, mais aussi le besoin de se situer dans un nouveau contexte et (de se forger) une nouvelle identité. Ce sont quelques-uns des sujets qui interpellent notre écrivain –la déception politique, la nostalgie, mais aussi une vision prometteuse de l´avenir.

De Boel, Gunnar.

Ο Καχτίτσης: μετανάστης του εσωτερικού

Αν και ο Καχτίτσης μετανάστευσε πραγματικά στο εξωτερικό, πρώτα στην Αφρική, και μετά, οριστικά, στον Καναδά, ήταν ήδη ένας ψυχολογικός μετανάστης όταν ακόμα ζούσε στην Ελλάδα: μετανάστης του εσωτερικού, με την διπλή έννοια ότι μέσα στην Ελλάδα δεν ένιωθε σαν στο σπίτι του, αλλά κυρίως ότι ζούσε στο δικό του το εσωτερικό. Για αυτό δημιούργησε νέος ακόμα για τον εαυτό του και για τον κύκλο των στενών του φίλων μια μυθολογία της Γάνδης, αποκαλώντας π.χ. την Πάτρα «Γάνδη» στα γράμματά του στους καλύτερούς του φίλους. Η Γάνδη ήταν για τον Καχτίτση ο κωδικός μιας ατμόσφαιρας που συνίστατο από πένθος και πολιορκία. Η ιδέα της πολιορκίας ήταν βασικά συνδεδεμένη με αυτό το μύθο, με την έννοια ότι πριν ακόμα μετανάστευσε στον Καναδά, σκόπευε να γράψει ένα μυθιστόρημα με θέμα μια πολιορκία. Μαζί με την ιδέα της πολιορκίας, η έννοια της προδοσίας αποτελούσε την καρδιά αυτής της μυθοπλασίας. Στα δύο μυθιστορήματα (Ο εξώστης και Ο Ήρωας της Γάνδης) που αποτελούν μαζί αυτό που θα μπορούσαμε να αποκαλούμε το « Δίπτυχο της Γάνδης» του Καχτίτση, η εσχάτη προδοσία του πρωταγωνιστή, του Στοππάκιου Παπένγκους, υποδηλώνεται, αλλά δεν αποδεικνύεται ποτέ. «Ο εξώστης» παρουσιάζεται ως αυτοβιογραφικό κείμενο του Στοππάκιου, το οποίο έγραψε μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, στην Αφρική. Σ' αυτό το κείμενο, ο Στοππάκιος λέει ότι τον πνίγει ένα αίσθημα ενοχής, αλλά δεν το καταφέρνει ποτέ να ομολογήσει το συγκεκριμένο έγκλημά του. «Ο Ήρωας της Γάνδης» παρουσιάζεται ως μια επιστολή του γιου του αμαξά της οικογένειας του Στοππάκιου, που θέλει να αποδείξει ότι ο Στοππάκιος πρόδωσε την πατρίδα του κατά την - επινοημένη - πολιορκία της Γάνδης, το Νοέμβριο του 1917. Αλλά, αν και ο αφηγητής συγκεντρώνει πολλά ενδεικτικά στοιχεία εναντίον του Στοππάκιου, ποτέ δεν δίνει οριστική απόδειξη της ενοχής του. Το σύμπαν του αφηγητή - ο οποίος, όπως άλλωστε και ο πρωταγωνιστής, ο Στοππάκιος, μοιράζεται αρκετά βιογραφικά στοιχεία με τον ίδιο τον συγγραφέα, τον Καχτίτση - είναι κορεσμένο από σημάδια, αλλά η σημασία τους παραμένει άπιαστη. Αυτό που είναι σίγουρο, είναι ότι οι λέξεις «προδίδω» και «πολιορκώ» χρησιμοποιούνται άφθονα και στα δύο βιβλία, με την κυριολεκτική, αλλά πολύ συχνότερα με την μεταφορική σημασία. Όπως πράξεις και χειρονομίες προδίδουν το εσωτερικό του πρωταγωνιστή, έτσι το εσωτερικό του πολιορκείται από καταστάσεις, προβλήματα και αναμνήσεις. Στην τελική ανάλυση, η πολιορκημένη πόλη, η Γάνδη, δεν είναι παρά το ίδιο το εσωτερικό του συγγραφέα/αφηγητή/πρωταγωνιστή, το οποίο, μ΄όλη την πολιορκία, δεν αποκαλύπτει τα μυστικά του.

Δανόπουλος, Κωστής.

Η διαχείριση του παρελθόντος: ζητήματα ιστορίας και μυθοπλασίας στο μυθιστόρημα *Το Ρολόι της σκιάς* του Θωμά Σκάσση

Ο πεζογράφος και μεταφραστής Θωμάς Σκάσσης (γενν. 1952) είναι γνωστός κυρίως από τα τελευταία δύο μυθιστορήματά του, το Ελληνικό σταυρόλεξο (2000) και το Ρολόι της σκιάς (2004), που εντάσσονται στην ακολουθία των λογοτεχνικών έργων που συνυφαίνουν σε διάφορους αναβαθμούς τη μικροϊστορία με τη μεγάλη Ιστορία, χρησιμοποιώντας μια σειρά από παραθεματικές πρακτικές. Ο Σκάσσης αξιοποίησε δεξιοτεχνικά μια σειρά από τάσεις που καλλιεργήθηκαν στο μεταμυθοπλαστικό μυθιστόρημα, ενεργοποίησε υλικό από ένα ευρύ φάσμα γνωστικών αντικειμένων και γενικής παιδείας, για να οδηγηθεί σε νέους μορφικούς πειραματισμούς και να ανανεώσει τις αναπαραστατικές μεθόδους της προηγούμενης ελληνικής παράδοσης. Στην παρούσα ανακοίνωση θα επικεντρωθώ κυρίως στο τελευταίο μυθιστόρημα, το Ρολόι της σκιάς, όπου επιχειρείται η δημιουργία ενός είδους μυθοπλαστικής βιογραφίας δύο πραγματικών προσώπων, του Κορσικανού αξιωματικού του ναπολεόντειου ναυτικού Αντόνιο Ρεβόλτι και του Τσιριγώτη νομικού και πρόξενου Τζώρτζη Καρβούνη που έζησαν στα τέλη του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα, και αποτελούν μέλη του γενεαλογικού δέντρου ενός από τους χαρακτήρες του βιβλίου. Ο στόχος της ανακοίνωσής μου είναι η διερεύνηση των αφηγηματικών τεχνασμάτων σε σχέση με τις πολλαπλές αναπαραστάσεις της εικόνας του έθνους ως προϋπάρχουσας πολιτικής οντότητας. Ο αφηγητής του μυθιστορήματος παρακολουθεί μέσα από αρχειακά έγγραφα και ιστορικά έντυπα τους παράλληλους βίους των δύο ανδρών που δρουν σε κοινωνίες με μεγάλες πολιτισμικές διαφοροποιήσεις. Η ανεπάρκεια των πηγών τον ωθεί να εμβαθύνει σε λανθάνουσες πτυχές της υποκειμενικότητάς τους, να κατασκευάσει δηλαδή νέες ταυτότητες, με αποτέλεσμα η μυθοπλασία να κινεί σαν μαριονέτες τα πρόσωπα στον μεγάλο ρου της Ιστορίας. Ακολουθώντας ο αφηγητής μια σύγχρονη οπτική γωνία επιχειρεί αναθεωρητικές ή διορθωτικές επεμβάσεις στο παρελθόν, θέλοντας να εντάξει τους δύο πρωταγωνιστές στην περιρρέουσα ατμόσφαιρα του ευρωπαϊκού Διαφωτισμού και της προετοιμασίας του αγώνα της ανεξαρτησίας, για να τους προσδώσει στη συνέχεια χαρακτηριστικά μιας ελληνικής εθνικής ταυτότητας.

Αρετάκη, Μαρίνα.

Ανάμεσα στην οικογένεια και την Ιστορία: η αναζήτηση του εαυτού στο σύγχρονο ελληνικό μυθιστόρημα

Η ανακοίνωση θα εξετάσει μια ομάδα μυθιστορημάτων δημοσιευμένα την τελευταία δεκαετία τα οποία, αν και διαφέρουν υφολογικά μεταξύ τους και εκπροσωπούν διαφορετικές τάσεις της σύγχρονης νεοελληνικής πεζογραφίας, τοποθετούν όμως όλα την πλοκή τους σε ένα σαφέστατο ιστορικό πλαίσιο και θέτουν με ιδιαίτερη ένταση το ζήτημα της αναζήτησης της ταυτότητας των πλασματικών χαρακτήρων σε συνάρτηση με την οικογενειακή τους ιστορία. Πρόκειται για τα εξής μυθιστορήματα: Το ρολόι της σκιάς του Θοδωρή Σκάσση (2004), η τριλογία του Νίκου Δαββέτα Το θήραμα (2004), Λευκή Πετσέτα στο ριγκ (2006), Εβραία Νύφη (2009), Οι Αθώοι και φταίχτες της Μάρως Δούκα (2004), Το άλλο μου μισό πορτοκάλι του Λευτέρη Μαυρόπουλου (2007), Η μνήμη της Πολαρόιντ της Μαριλένα Πολιτοπούλου (2009), Η ανάκριση του Ηλία Μαγκλίνη (2009). Τα κείμενα αυτά είναι ενδεικτικά της εκτεταμένης ανανέωσης του ιστορικού μυθιστορήματος τα τελευταία είκοσι χρόνια και της επαναφοράς της θεματικής της Ιστορίας και της δημόσιας σφαίρας στη νεοελληνική πεζογραφία• η θεματική όμως αυτή στα συγκεκριμένα μυθιστορήματα δεν συνδέεται τόσο με την αναζήτηση ενός συλλογικού εθνικού παρελθόντος αλλά με τη διερεύνηση της ταυτότητας ενός προσκολλημένου στο παρελθόν ήρωα, φορέα ενός ανεπούλωτου και κρυφού οικογενειακού τραύματος. Έτσι, το ενδιαφέρον των κειμένων αυτών δεν επικεντρώνεται στην αναπαράσταση εποχών παλαιότερων αλλά στην ανάδειξη της αναμφισβήτητης παρουσίας του παρελθόντος στο παρόν μέσω ενός ήρωα ή μιας ηρωίδας στο πρόσωπο των οποίων πραγματοποιείται η συμπλοκή των δύο χρονικών επιπέδων. Η πλοκή συνίσταται εν πολλοίς στην καταγραφή της επώδυνης καταβύθισης αυτών των ηρώων σε ένα οικογενειακό και συλλογικό παρελθόν. Συχνά, οι έρευνες των ηρώων εκκινούν από οικογενειακά αρχεία, ημερολόγια, έγγραφα ή φωτογραφίες και σκοπό έχουν να ανακαλύψουν το πραγματικό πρόσωπο του πατέρα ή της μητέρας τους, πρόσωπα ταυτόχρονα οικεία και άγνωστα, καθώς και να προσεγγίσουν και να κατανοήσουν την -ενίοτε τραγική- οικογενειακή ιστορία και τη συμπλοκή της με το συλλογικό ιστορικό δράμα. Προσπαθώντας να προσδιορίσουν τον εαυτό τους, οι ήρωες συνειδητοποιούν την εγγύτητα του παρελθόντος και του παρόντος και οδηγούνται σε μια οδυνηρή αυτογνωσία και κατανόηση του κόσμου γύρω τους καθώς επίσης και των ιστορικών γεγονότων. Η εμμονή μιας πικρής μνήμης, η δύσκολη διαχείριση του βάρους της οικογενειακής ιστορίας, η ενοχή, οι σωματικές εκφράσεις της μνήμης, είναι επιπλέον στοιχεία που προκύπτουν από την αναψηλάφηση του οικογενειακού και συλλογικού τραυματικού παρελθόντος.

Αλεξιάδου, Θεοδούλη.

Στοιχεία ταυτότητας της δεκαετίας του '60. Αλληλεπίδραση ιδιωτικού και δημόσιου στο μυθιστόρημα του Θ. Βαλτινού

Το μυθιστόρημα "Στοιχεία για τη δεκαετία του ’60" του Θανάση Βαλτινού είναι ένα πρωτότυπο πεζογραφικό έργο που συντίθεται αποκλειστικά από ντοκουμέντα της εποχής:επιστολές "πονεμένων" γυναικών, που ζητούν συμβουλές από τη ραδιοφωνική εκπομπή κάποιας κυρίας Μίνας• επιστολές υποψήφιων μεταναστών, που ζητούν πληροφορίες από την αρμόδια μεταναστευτική υπηρεσία• γράμματα ξενιτεμένων προς τους δικούς τους• αποσπάσματα από ειδήσεις (πολιτικές, κοσμικές, αστυνομικές) της εγχώριας και διεθνούς ειδησεογραφίας• μικρές αγγελίες και διαφημιστικές καταχωρίσεις, που απηχούν την κοινωνική ατμόσφαιρα της δεκαετίας, στην επαρχία και την πρωτεύουσα… Η ανάγκη της μετανάστευσης και οι δυσβάσταχτες οικονομικές συνθήκες, που εξαναγκάζουν τον Έλληνα του ’60 να αφήσει τον τόπο του, διαπλέκονται με τον πόθο των νέων γυναικών να ξεφύγουν από τα ασφυκτικά πλαίσια που ορίζουν τη ζωή τους και επιβάλλουν την τύχη τους. Οι κοσμικές ειδήσεις με την απαστράπτουσα αίγλη του κοσμοπολιτισμού συνδιαλέγονται με την τετριμμένη και αποπνικτική πραγματικότητα των απλών ανθρώπων, που διαπραγματεύονται αγωνιωδώς την ταυτότητά τους, αποζητώντας να αλλάξουν τη μοίρα τους. Οι αγγελίες των γραφείων ταξιδίων και μεταναστεύσεων συνυπάρχουν με ειδήσεις για τους αστροναύτες Άμστρονγκ και Ώλντριν ή για τα εγκαίνια υποκαταστήματος της αμερικανικής First National City Bank στην Αθήνα. Η διαφήμιση ταινιών μελό "για όλη την οικογένεια" (η οποία όμως διασκορπίζεται στις πέντε ηπείρους από τη μεταναστευτική λαίλαπα) γειτονεύει με τις επαναλαμβανόμενες διαφημίσεις του υπερωκεανείου «Η Πατρίς», που μετέφερε μετανάστες στην Αυστραλία. Η είδηση για τη σύλληψη της πρώτης γυμνόστηθης Αθηναίας σε πλαζ της Γλυφάδας συνυπάρχει με την είδηση για τη σύλληψη δεκαεννιάχρονης βρεφοκτόνου σε κάποιο χωριό του Πύργου. Οι τελευταίες καταχωρίσεις του βιβλίου από δημοσιεύματα εφημερίδων του 1969 για βομβιστικές επιθέσεις, ανακρίσεις και συλλήψεις γράφουν τον επίλογο μιας δεκαετίας που "σιγοβράζει" και προαναγγέλλουν την έκρηξη της επόμενης δεκαετίας του ’70. Το μυθιστόρημα του Βαλτινού αναδεικνύει τη συλλογική ταυτότητα μιας εποχής, αλλά ταυτόχρονα φέρνει στο προσκήνιο τις αποσπασματικές, ιδιωτικές ταυτότητες των επιστολογράφων του, που συστήνονται στη Μεταναστευτική Επιτροπή και στη ραδιοφωνική κυρία Μίνα καταθέτοντας πιστοποιητικά, αιτήσεις και απλοϊκά βιογραφικά της πνιγηρής καθημερινότητάς τους. Η ανάδειξη αυτή της κοινής ψυχοσύνθεσης έχει ωστόσο πολλές πτυχές και αποκλίσεις, οι οποίες υπονομεύουν τη συλλογικότητα την ίδια στιγμή που την υποβάλλουν. Η ταυτότητα της δεκαετίας του ’60, που συγκροτείται από τις πολλαπλές ετερότητες, ταυτόχρονα επικυρώνεται και αποδομείται, επιβεβαιώνεται και αναιρείται. Οι ιδιωτικές περιπτώσεις συνθέτουν μια δημόσια εικόνα, όμως οι ψηφίδες της μυθιστορηματικής αυτής τοιχογραφίας επιβάλλουν τη μοναδικότητά τους με τη βιωματική γραφή τους. Οι επιστολές περιέχουν βέβαια κοινά και επαναλαμβανόμενα θέματα, όμως η ατομικότητα του κάθε επιστολογράφου συγκρούεται υπόγεια με την φαινομενική ομοιομορφία και τελικά υποδεικνύει μια διαφορετική θεώρηση της ιστορίας αλλά και της λογοτεχνικότητας, αυτή της λογοτεχνικής μικροιστορίας, της αποσπασματικής καταγραφής μιας κερματισμένης πραγματικότητας. Το ατομικό αντιστέκεται στη γενίκευση, η σύγχρονη λογοτεχνική γραφή επιδιώκει τη σύνθεση μέσα από την απο-σύνθεση. Οι μυθιστορηματικοί "ήρωες" αποποιούνται το ζητούμενο του συγκροτημένου και εξελισσόμενου χαρακτήρα που επιβάλλει ο παραδοσιακός λογοτεχνικός κανόνας, ενώ ο συγγραφέας συλλέγει και επεξεργάζεται υποτυπωδώς τα κομμάτια ενός παζλ ή τα θραύσματα μιας «ιστορίας», που φαινομενικά μόνο διαθέτει αρχή, μέση και τέλος (χάρη στις ημερομηνίες και τις χρονολογίες), αλλά συνεχώς μετασχηματίζεται και εκκρεμεί. Τα "Στοιχεία για τη δεκαετία του ’60" είναι τα ξεχωριστά, ιδιωτικά αποτυπώματα πάνω σε ένα πολυσέλιδο "δελτίο ταυτότητας", μεταξύ μύθου και ιστορίας, ατομικότητας και συλλογικότητας, ιδιαιτερότητας και ταύτισης.

Gotsi, Georgia.

Exclusion, Identity and the Immigrant Self in Contemporary Greek Writing

Throughout Europe, the uprooting and deterritorialization of peoples, accompanied by acute social tensions and political controversies, have inspired a significant body of creative texts and films. In recent Greek writing, immigrant experiences are usually depicted as part of ethographic pictures of contemporary society. Less often, Greek writers (such as Dimitriou, Fais, Nollas, Boulotis, Firtinidou among others) dwell upon the dramas of uprooted characters, or their perplexed psychological selves, and the underlying twin problems of otherness and xenophobia. Concentrating on such stories of migration, I propose to examine literary representation of borders, identities and belonging in a dramatically changing world. I shall argue that at the centre of the migrant's or of the refugee's experience of displacement, one finds a radical transformation in the meaning of borders. From territorial and political boundaries, these become social and legal barriers that distinguish members of the host community from uninvited outsiders; more crucially, they are even altered into psychic and mental barriers that can lead to an ontological condition of non-existence. This transformation is deeply interwoven with issues that are central to characters' senses of identity. As their previous, essentialist identities are now shattered, characters (most often women) struggle to create new, viable senses of belonging. Sometimes, their tormented journeys produce a sense of hybrid identity, comprising traces of their old and new existence. In other cases, the character forges an identity of non identity, based upon her marginalization, what she has lost and what she lacks. These alternative identities are often expressed through a linguistic code that exceeds formal language use. Linguistic agility bespeaks the immigrant's composite self, while also it forces the hegemonic society's readers to confront otherness in its own terms.

Σάμιτα, Ειρήνη-Ιωάννα.

Ταυτότητα και Μετανάστευση: Οι *Φιλέλληνες* ή το α-νόστιμον ήμαρ

Στο μυθιστόρημα της Μιμίκας Κρανάκη, "Φιλέλληνες. Είκοσι τέσσερα γράμματα μιας Οδύσσειας", μια ομάδα Ελλήνων υποτρόφων, στην πλειονότητά τους αριστεροί διανοούμενοι, αποπλέουν για τη Γαλλία με το πλοίο “Ματαρόα” το Δεκέμβρη του 1945, λίγο πριν την έναρξη του ελληνικού Εμφυλίου, για να αποφύγουν τις πολιτικές διώξεις. Οι εξόριστοι ξεκινούν ως ένα σύνολο, ως τα μέλη της “Υποτροφιάδας”, τα οποία στην πορεία της μετοικεσίας τους στον τόπο - Αλλού χωρίζονται και το κάθε υποκείμενο ακολουθεί την προσωπική του διαδρομή στο χώρο και το χρόνο. Δημιουργείται κατά αυτόν τον τρόπο μια τυπολογία ταυτοτήτων η οποία δεν είναι στατική αλλά αρθρώνεται μέσα σε ένα χωροχρονικό αλλά και φαντασιακό γίγνεσθαι. Όλα τα πρόσωπα ανεξαρτήτως πορείας και τελικών επιλογών βιώνουν αρχικά ως ξένη την παραμονή τους στον τόπο-Αλλού, τον τόπο μακρυά και έξω από την πατρίδα. Η Γαλλία τους παρουσιάζεται ως ο Έτερος, ο Άλλος και ταυτόχρονα ο εχθρικός τόπος που βιαίως εισέρχονται στα εδάφη του. Πρόκειται για την είσοδο στο "φαντασιακό του Περιέχοντος": μέσα στο Περιέχον του Εθνικισμού της Γαλλίας βρίσκονται έγκλειστοι οι εκπατρισμένοι υπότροφοι και απέναντι σε αυτό ορθώνουν τον απρόσβλητο και απόρθητο- όπως νομίζουν- χώρο της πατρίδας τους της Ελλάδας ως φαντασιακό αντιστάθμισμα. Η πατρίδα Ελλάδα έχει να αντιτάξει αναμνήσεις του παρελθόντος, κυρίως της παιδικής ηλικίας, οι οποίες ζωντανεύουν στη μνήμη μέσα από τη συμβολή και των πέντε αισθήσεων. Όμως ανάμεσα στα δύο Περιέχοντα, τον ρεαλιστικό τόπο παραμονής, τη Γαλλία και τον φαντασιακό τόπο, την πατρίδα, το υποκείμενο, που χρειάζεται “πα στη”, αισθάνεται μετέωρο.“Η ετερότητα του άγνωστου ευρύτερου χώρου” αλλά και η αμφιταλάντευση ανάμεσα στο εδώ και στο εκεί φθείρουν ψυχικά το άτομο, το αποξενώνουν και εν τέλει το κατακερματίζουν. Η εσωτερική αντίδραση στην έξωθεν επιβαλλόμενη ταυτότητα του Ξένου δημιουργεί στον ψυχισμό και τη φαντασία του ατόμου την αίσθηση της μεταμόρφωσης, της μετα-φοράς από αυτό που είναι σε κάτι άλλο έξω από αυτόν. Έτσι συχνά το υποκείμενο επιζητά την καρναβαλική “μάσκα” για να παίξει το ρόλο του ξένου και μεταμορφώνεται. "Είκοσι τέσσερα γράμματα μιας Οδύσσειας" είναι ο υπότιτλος του μυθιστορήματος. Όμως το πρότυπο μέσα από το οποίο βλέπουν οι ήρωες της Κρανάκη τον εαυτό τους δεν είναι ο “νόστιμος” Οδυσσέας. Οι ήρωες συνδέουν τη μοίρα τους περισσότερο με τον ιλιαδικό “υπέρμορο” νόστο, την επιθυμία για επιστροφή “έξω και πάνω από το μέτρο”. Αν θεωρήσουμε την πατρίδα όχι ως σαφή προσδιορισμένο χώρο αλλά χρόνο τόσο βιωμένο όσο και εγγράψιμο στο παρόν και το μέλλον, ταυτιζόμενο και με την έννοια της πράξης και της ενεργής δράσης, τότε η έννοια του νόστου επανασημασιοδοτείται. Οι ήρωες που γυρνούν στην Ελλάδα, τη μέχρι πρότινος θεωρούμενη πατρίδα τους, ουσιαστικά δεν επιστρέφουν, δεν ξημερώνει ποτέ γι αυτούς το οδυσσειακό “νόστιμον ήμαρ”, ενώ, αντιθέτως, αυτοί που αποφασίζουν να μην επιστρέψουν, καταφέρνουν να ριζώσουν στο εξωτερικό και να “επιστρέψουν” σε μια νέα πατρίδα. Το μυθιστόρημα αποτελεί ύμνο στην ετερότητα και στην προβληματική πάνω στην έννοια του ξένου και της πατρίδας. Ο ξένος κατονομάζεται και καθολικοποιείται ως "φιλέλληνας", ενώ η πατρίδα κρύβεται πίσω από τη λέξη "Ελλάδα". Οι "Φιλέλληνες" είναι οι απανταχού ξένοι, ανεξαρτήτως χρώματος, θρησκείας, φύλου και εθνικότητας και πατρίδα τους η Ελλάδα. Μέσα σε έναν αποξενωμένο κόσμο που ντύνεται στα καρναβαλικά χρώματα του χρήματος και της εξουσίας, η συγγραφέας καταθέτει τον προβληματισμό της: είμαστε ή καλύτερα έχουμε γίνει τελικά όλοι Ξένοι; Οδεύουμε προς το τέλος της ιστορίας ή υπάρχει σωτηρία;

Μικέ, Μαίρη.

Άνοστον ήμαρ. Μιμίκας Κρανάκη, *Φιλέλληνες* (1992)

Το μυθιστόρημα της Μιμίκας Κρανάκη, Φιλέλληνες. Είκοσι τέσσερα γράμματα μιας Οδύσσειας (1992), γραμμένο σε επιστολική μορφή, συγκροτείται από αφηγήσεις εξορίστων, μεταναστών, ανθρώπων της διασποράς, ανδρών και γυναικών, νέων και ηλικιωμένων, σε ένα ευρύ φάσμα χρόνου από το 1945 ως το 1990, δηλαδή από την πτώση της πυρηνικής βόμβας στη Χιροσίμα μέχρι την πτώση του τείχους του Βερολίνου ή, αλλιώς, από την έναρξη του εμφυλίου πολέμου μέχρι την έξαρση της μεταπολεμικής ύβρεως. Γράμματα σταλμένα από τόπους της εξορίας όπως η Μακρόνησος, από την Αθήνα, πολλά από αυτά από το Παρίσι, από τόπους της διασποράς όπως η Αμερική. Οι επιστολές δεν ακολουθούν μια ευθύγραμμη χρονολογική σειρά που σημαίνει: καμιά επιστολή δεν ακολουθείται από την απάντησή της, είναι ανεπίδοτη, κραυγή πόνου, λύτρωσης, νοσταλγικής ανεπάρκειας ή υπέρβασης κ.ο.κ. Το γεγονός ότι οι επιστολές είναι ατάκτως χρονολογημένες δεν σημαίνει ότι τα πρόσωπα είναι άγνωστα μεταξύ τους. Αντίθετα, παρακολουθούμε ένα πυκνό δίκτυο σχέσεων έτσι όπως απλώνεται στον χρόνο και τον χώρο και ταυτοχρόνως παρακολουθούμε διαφορετικές όψεις της ίδιας ταυτότητας μέσα στον χρόνο. Καθώς ο ένας παντογνώστης αφηγητής αποκαθηλώνεται και η αφήγηση μοιράζεται σε πολλές φωνές, η καθεμιά από αυτές μπορεί να καταθέτει την άποψή της για κάποιον από τους συναποδήμους, για την άλωση - κατά κανόνα- των ιδεολογιών του, για τον εκφυλισμό της ζωής ή για την πορεία ανασυγκρότησης της ταυτότητας μέσα στα νέα πολιτισμικά συμφραζόμενα. Από τη στιγμή που η ταυτότητα δεν νοείται ως μια ιδεαλιστικά συγκροτημένη οντότητα, αρραγής χωρίς ραφές και μετατοπίσεις αλλά αντίθετα ως μια "παραγωγή" σε εξέλιξη που δεν ολοκληρώνεται και κατασκευάζεται με όρους αναπαράστασης, τα πρόσωπα στο μυθιστόρημα της Κρανάκη μετακινούνται από προηγούμενες θέσεις και πάντως όχι με τους ίδιους τρόπους. Οι τακτικές αναθεώρησης και αναστοχασμού εξαρτώνται από ποικίλους παράγοντες: ηλικίας, φύλου, τάξης, εθνότητας, ιδεολογίας, επαγγελματικής κατοχύρωσης ή ανασφάλειας, από τρόπους με τους οποίους διαχειρίζεται κανείς το παρελθόν του. Στην παρούσα εργασία, μακριά από γενικεύσεις και ισοπεδωτικούς αφορισμούς, θα παρακολουθήσουμε αυτές ακριβώς τις διάφορες μεταναστευτικές απόψεις όπως εκφράζονται από τα ποικίλα πρόσωπα, μετακυλίσεις σημασιών εννοιών όπως "Φιλέλληνες", λαμβάνοντας υπόψη ιστορικές ορίζουσες, κάθετους και οριζόντιους διαχωρισμούς και τέλος θα προσπαθήσουμε να ερμηνεύσουμε τον υπότιτλο του μυθιστορήματος. Το έπος αποτελεί ένα ισχυρό πρότυπο του μυθιστορήματος ή, αντίθετα, αποτελεί παρωδία και ανατροπή του;

Διακομοπούλου-Ζαραμπούκα, Αικατερίνη.

Η ταυτότητα του μετανάστη στα έργα των Ελλήνων δραματουργών στην Αμερική κατά το πρώτο μισό του 20ού αι.

Έλληνες μετανάστες στην Αμερική των αρχών του 20ου αι., όντας αυτοδίδακτοι, επιδόθηκαν στην συγγραφή αυτοσχέδιων θεατρικών έργων: κωμικών, ιστορικών, ηθικοπλαστικών αλλά κυρίως νοσταλγικών ή αλλιώς μεταναστευτικών δραμάτων. Οι δημιουργοί, αν και διαφορετικοί ως ιδιοσυγκρασίες, έχουν πολλά σημεία επαφής, καθώς εσωτερικές σχέσεις και διαδρομές διασταυρώνονται στις αμερικανικές πολιτείες δίνοντας μια ιδιότυπη συνοχή στην εργογραφία τους. Απ' τη μια οι συνθήκες στέρησης και απ' την άλλη η ανάγκη διατήρησης της ελληνικότητας τους οδήγησαν στη νοσταλγική δραματουργία. Το ύφος των έργων σε πολλά σημεία συγκλίνει διατηρώντας το ίδιο μοτίβο ως προς το σχήμα και το περιεχόμενο, ενώ ο αναγνώστης εύκολα αισθάνεται την αμηχανία συναισθηματολογίας και τον άκαιρο ρομαντισμό, την εσωστρέφεια και την αδυναμία προσαρμογής. Τα χρόνια που ακολούθησαν, όταν πλέον οι συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών είχαν βελτιωθεί, παραμόνευε η παγίδα της επανάληψης, η μανιέρα. Η νέα γενιά δραματουργών της δεκαετίας του 30', μετατοπίζουν την θεματολογία απομακρύνοντάς την από τις τραυματικές μεταναστευτικές εμπειρίες και εστιάζοντας στην ανάγκη απόκτησης μιας νέας ταυτότητας. Απ' την μια λοιπόν διαιωνίζεται η νοσταλγική δραματουργία, «της μνήμης», από μερίδα παλαίμαχων δραματουργών και από την άλλη καλλιεργείται η γραφή της νέας εποχής, όπου συγκεράζεται η ελληνική παράδοση με τον αμερικανικό τρόπο ζωής. Ωστόσο ούτε η νέα οπτική είναι ψύχραιμη αφού σχεδόν πάντα διαφαίνεται η ανοικτή πληγή της ξενιτιάς. Οι ελληνοαμερικανικοί θίασοι ταυτίζονταν με την παλιά σχολή ενώ η νέα σχολή βρήκε πρόσφορο έδαφος στο σχολικό περιβάλλον. Οι δραματουργοί ενσωμάτωσαν στα έργα τους τη συλλογική αγωνία, την αβεβαιότητα. Οι δυσμενείς συνθήκες επέδρασαν ευεργετικά στην εργογραφία τους, ωθώντας τους να θέσουν θεμελιώδη ερωτήματα για τη μεταναστευτική διαδικασία αλλά και να προσπαθήσουν να ορίσουν την ταυτότητα του Έλληνα μετανάστη. Η κοινή αλήθεια ήταν η εξής διαπίστωση: η ελληνική επαρχία είχε εγκαταλείψει τους νέους άντρες σε μια αδυσώπητη μοίρα, δίχως επιστροφή για τους περισσότερους, διασκορπισμένους στις αμερικανικές πόλεις χωρίς αλληλεγγύη, ταυτότητα, ρίζες, χωρίς ελπίδα διαφυγής. Τα νοσταλγικά έργα αποτέλεσαν μια ελληνοαμερικανική παράδοση με ακόμα μια σαφή παράμετρο: το βιωματικό, νοσταλγικό λόγο του μετανάστη που συνεχώς αναπολεί και διακαώς επιθυμεί να σφραγίσει τη δραματογραφία του με τις αναμνήσεις από τη γενέθλια γη, μεταγγίζοντας και μετουσιώνοντας στο έργο του τους καημούς και τις προσδοκίες του λαού του.

Μπλέσιος, Αθανάσιος Γ.

Ταυτότητα και ετερότητα στην ελληνική δραματουργία του 20ού αιώνα και των αρχών του 21ου. Η περίπτωση των μεταναστών

Η σύγχρονη ελληνική δραματουργία προσαρμόζει τη θεματολογία και την προβληματική της στις κοινωνικές εξελίξεις των τελευταίων δεκαετιών, που σχετίζονται με τις ελληνικές ιδιαιτερότητες, αλλά και με τις παγκόσμιες μεταβολές. Η μεγάλη έλευση διαφόρων κατηγοριών μεταναστών και προσφύγων στην Ελλάδα (π. χ. μη Ευρωπαίοι πρόσφυγες ή μετανάστες, Ευρωπαίοι μετανάστες, παλιννοστούντες, ομογενείς), κυρίως κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες, αναπόφευκτα επηρέασε και τη νεοελληνική δραματουργία, καθώς αρκετοί απ' αυτούς και τα προβλήματά τους εντάχθηκαν στην πλοκή σημαντικών σύγχρονων έργων. Οι άνθρωποι αυτοί έρχονται αντιμέτωποι με τους γηγενείς και προσπαθούν να επιβιώσουν αξιοπρεπώς και να συνυπάρξουν μ' αυτούς. Οι τρόποι της αντιμετώπισής τους στην ελληνική κοινωνία συνδέονται άρρηκτα με το κεφαλαιώδες ζήτημα της ταυτότητας και της ετερότητας. Διάφορα φαινόμενα και συμπεριφορές σχετίζονται με το ζήτημα αυτό, όπως ο ρατσισμός, ο κοινωνικός αποκλεισμός, η διαφορετικότητα, η αποξένωση, η επιθετικότητα, ο συμβιβασμός, η υποβόσκουσα αντιπαλότητα, η ανοχή, η επιφυλακτικότητα, η κοινωνική αποδοχή του άλλου, η κοινωνική αλληλεγγύη, ο αμοιβαίος σεβασμός, κ. ά. Οι εξελίξεις αυτές συχνά ωθούν προς έναν επαναπροσδιορισμό της ταυτότητας των Ελλήνων ή πιο απλά της συμπεριφοράς τους, αλλά προφανώς επηρεάζουν και την ταυτότητα ή τη συμπεριφορά των μεταναστών. Τα ζητήματα αυτά λίγο έως πολύ θίγονται σε μια σειρά από σύγχρονα ελληνικά έργα και αποτελούν το αντικείμενο της ανακοίνωσης. Πιο συγκεκριμένα, τα νεοελληνικά θεατρικά έργα αξιοποιούν ορισμένες ιδιαίτερες πτυχές της νέας αυτής πραγματικότητας ή προβάλλουν καταστάσεις που πιθανόν διαφοροποιούνται από την κυρίαρχη αντίληψη, έχοντας πάντα ως βασικό γνώμονα και ως προσανατολισμό τον ανθρωπισμό, την ανάγκη αξιοπρεπούς διαβίωσης όλων των ανθρώπων. Το βάρος δίνεται στους απόντες- παρόντες μετανάστες, στις μεταξύ τους διαφοροποιήσεις, στη στάση των Ελλήνων προς αυτούς και αυτών προς τους Έλληνες, στην αδυναμία αποκρυστάλλωσης ή καθορισμού μιας νέας ταυτότητας, στην ένταξη του ζητήματος των μεταναστών σε ευρύτερους προβληματισμούς ή σε ευρύτερα ζητήματα ή προβλήματα, καθώς και στον συνδυασμό, στις επικαλύψεις και στις εντάσεις μεταξύ πολλών κοινωνικών ρόλων και ταυτοτήτων στο ίδιο άτομο. Οι πτυχές της σχετικά νέας αυτής πραγματικότητας συνδέονται με σταθερά χαρακτηριστικά και παγιωμένες αντιλήψεις της νεοελληνικής κοινωνίας, που συνιστούν την παθολογία της, ενώ αυτά κατά κόρον αξιοποιήθηκαν από τη νεοελληνική δραματουργία των προηγούμενων δεκαετιών. Οι κοινωνικές αυτές πληγές, άλλοτε δοσμένες με χιούμορ, άλλοτε με μια ανάλαφρη σοβαρότητα και κάποτε με σκληρότητα, διευρύνουν και οξύνουν τις προβληματικές όψεις του παρόντος, αλλά αφήνουν και τα περιθώρια για ένα καλύτερο μέλλον. Τα έργα αυτά συχνά επιστρατεύουν ένα δίκτυο συμβολισμών, που ενδεχομένως αποτυπώνεται και στον τίτλο τους. Οι συνήθως επώδυνες και σχετικά περίπλοκες δραματικές καταστάσεις και λύσεις στην πλοκή των έργων συμβάλλουν και στην κοινωνική ευαισθητοποίηση, αλλά και συνεισφέρουν στην ανάδειξη της ποιότητας των νεοελληνικών έργων και της ευρύτητας των προβληματισμών που αυτά μεταφέρουν. Η μεγάλη επιτυχία ορισμένων απ' αυτά τα έργα, όπως "Το γάλα" του Βασίλη Κατσικονούρη και το "Απόψε τρώμε στης Ιοκάστης" του Άκη Δήμου, φανερώνει τη θετική ανταπόκριση της ελληνικής κοινωνίας και την επικαιρότητα των κοινωνικών φαινομένων και των αντίστοιχων προβληματισμών που προβάλλονται σ' αυτά.

Μπακονικόλα, Χαρά.

Η ταυτότητα του μετανάστη στην Λούλα Αναγνωστάκη και στον Παναγιώτη Μέντη

Η ταυτότητα του Έλληνα ως μετανάστη και ως μετοίκου δεύτερης γενιάς φωτίζεται στη λογοτεχνία από πολλές οπτικές γωνίες. Στα θεατρικά κείμενα που επιλέξαμε (Σ' εσάς που με ακούτε της Λούλας Αναγνωστάκη και Ξένοι του Παναγιώτη Μέντη) θα διερευνήσουμε τα ποικίλα συμπλέγματα αντικειμενικών και υποκειμενικών δεδομένων, τα οποία καθιστούν ελλειπτική και εύθραυστη την οργανική ένταξη του ανθρώπου σ' ένα περιβάλλον που τον περιθωριοποιεί άμεσα ή έμμεσα. Ένα σημαντικό θετικό στοιχείο που χαρακτηρίζει την παραπάνω προβληματική της Αναγνωστάκη και του Μέντη είναι η αποφυγή της εξιδανίκευσης και της «εθνοκεντρικής» ερμηνείας του έλληνα μετανάστη – πράγμα που προσδίδει στα έργα τους μια ευρύτερη ιδεολογική διάσταση.

Χαλάτσης, Γιώργος.

Η διαρκής αναζήτηση της ελληνικής ταυτότητας στα έργα του Κωνσταντίνου Καβάφη και Δημήτρη Δημητριάδη

Έχοντας ήδη εμπειρία στον τομέα της συγκριτικής λογοτεχνίας και στις καβαφικές μελέτες, στην ανακοίνωση μου θα ασχοληθώ με δυο έλληνες συγγραφείς του 20ου αιώνα, τον Κωνσταντίνο Καβάφη (1863-1933) και τον Δημήτρη Δημητριάδη (1944) και θα ερευνήσω τον τρόπο που συγκροτείται η ταυτότητα των «ελλήνων» και των «βαρβάρων» στα έργα τους, και τον τρόπο με τον οποίο οι πρωταγωνιστές αυτών των έργων εκφράζουν συχνά δυσφορία μπροστά στην ελληνική ταυτότητα και την πληθώρα των αντικρουόμενων συστατικών στοιχείων που την αποτελούν. Την έμπνευση για αυτήν την παρουσίαση την είχα όταν διαπίστωσα οτι ο Δημήτρης Δημητριάδης έχει επιλέξει το όνομα Δαρείος Φερνάζης για τον αινιγματικό πρωταγωνιστή στο θεατρικό του έργο «Η αρχή της ζωής», εμπνεόμενος απο τον ποίημα «Δαρείος» του Καβάφη και συγχωνεύοντας στο ίδιο όνομα κατα παράξενο τρόπο δύο διαφορετικά πρόσωπα (Φερνάζης ειναι ο δημιουργός μεσα στο καβαφικό ποιημα, ενώ Δαρείος ειναι το πρόσωπο για το οποιο γράφει ο Φερνάζης). Ξεκινώντας απο αυτά τα δύο έργα θα ερευνήσω διεξοδικότερα, τον τρόπο με τον οποίο οι περσόνες (ηγετών και καλλιτεχνών) σε έργα του Καβάφη και του Δημητριάδη αναζητουν να αποτιναξουν απο πάνω τους τα δεσμά των στερεότυπων σχετικά με την «ελληνικότητα» που οι κοινωνικές συμβάσεις τους έχουν αναγκασει να αναπαραγάγουν και ορισμένες φορές, μέσα απο την αντίδραση τους βλέπουν στον βάρβαρο, ένα πιθανό λυτρωτή. Για παράδειγμα, στο έργο «Η αρχή της ζωής» ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Παλαιολόγος (που ειναι ταυτόχρονα και ο προαναφερθείς Δαρείος Φερναζης) δυσανασχετεί μπροστά στην ιστορική συγκυρία και στον ρόλο του ως τελευταίος αυτοκράτορας υπερασπιστής των Ελλήνων απο τον βάρβαρο ξένο, και αυτή η δυσανασχέτιση βλέπουμε πως οδηγεί σε ενα ξέσπασμα βακχικής (βάρβαρης) μανίας. Και βρίσκω ενδιαφερουσα την συγκριση της στάσης αυτου του (αντι)ηρωα με την στάση που κρατουν οι περσονες στα ποιηματα του Καβάφη (οι βυζαντινοι αυτοκράτορες και άλλοι έλληνες ηγέτες κατα την διάρκεια της ιστοριας) που κάποτε -κάποτε επίσης δυσανασχετουν, και παραπονούνται για το δύσκολο εργο που που πρέπει να φερου σε πέρας αλλα και την δυσκολία που σημαινει το να αντιπροσωπεύουν μια ελληνικότητα με το οποίο δεν νιώθουν να ταυτίζονται πλήρως. Κι επειδη το θέμα της αναζήτησης της ταυτότητας του έλληνα και ως πολίτης του κόσμου διατρέχει ολόκληρο το έργο του Καβάφη και του Δημητριάδη, δεν θα παραμείνω μόνο σε εκείνα τα ποιήματα του πρώτου που έχουν για πρωταγωνιστές έλληνες ηγέτες, ούτε θα είναι «η Αρχή της ζωής» το μόνο εργο του Δημητριαδη που θα μελετήσω˙ θα καταπιαστω και με άλλα εργα τους στα οποια συναντάμε το θεμα της σύγκρουσης αναμεσα στην εθνική ταυτοτητα και την ατομική ταυτοτητα, οπως τα καβαφικά ποιήματα στα οποια αναφερονται στην διαφορά ανάμεσα στη Ελληνιστική Αλεξάνδρεια, και την βάρβαρη Ανατολή, η στην «Ομηριάδα» του Δημητριάδη. Επίσης θα ασχοληθώ με την διφορούμενη έννοια του βάρβαρου στα έργα και των δυο συγγραφέων, του βαρβάρου ως απειλή της προσωπικής και εθνικής ακεραιότητας, αλλα ταυτόχρονα ως άλλη πλευρά του ίδιου του εαυτού. Επίσης θα ασχοληθώ με θεμα του φόβου μπροστά στην εξωτερική απειλή ως πιθανό συστατικό στοιχείο συγκρότισης εθνικής ταυτότητας. Θα επικεντρωθώ απο την μία στο καβαφικό «Περιμένωντας τους Βαρβάρους», κι απ την άλλη το «Πεθαίνω σαν Χώρα», « Ο τουφεκισμός τής Σαλονίκης [Ένα πατριωτικό ποίημα]» και το «Ινσένσο», του Δημητριάδη. Τέλος, δεδομένου του οτι το θέμα της εθνικής ταυτότητας ως πηγή δυσφορίας είναι ένα θέμα που συναντάμε και στην ποίηση του Λουίς Θερνούδα (τον οποίο μελέτησα στην διατριβή μου), πιστεύω οτι θα ήταν γόνιμο να γίνουν κάποιοι παραλληλισμοί ανάμεσα στον τρόπο που οι δυο έλληνες συγγραφείς αντιλαμβάνονται την ελληνική ταυτότητα, και τον τρόπο που ος ισπανός ποιητής αντιλαμβάνεται την δική του, ισπανική, ταυτότητα.

Φρέρης, Γιώργος.

Ταυτότητα κι επικαιρότητα στο έργο του Δημήτρη Δημητριάδη

Πρόθεσή μου να ενδοσκοπήσω τη γραφή του Θεσσαλονικιού συγγραφέα Δημήτρη Δημητριάδη, μεταφραστή, ποιητή, μυθιστοριογράφο και θεατρικό συγγραφέα, και να την προσδιορίσω, να δω δηλαδή την ταυτότητά του. Κι αυτό γιατί ο λόγος του από το πρώτο του γραπτό, Πεθαίνω σαν χώρα. (1980), μέχρι το τελευταίο Χρύσιππος. (2008), αφού έχει γράψει άλλα 28 έργα, τολμά κι αφήνεται με τρόμο και δέος, να οδηγηθεί στην ουσία της λογο-τεχνίας ή της τεχνικής του λόγου. Προβάλλει πάντα μ' ένα «ψυχοσωματικό» δικό του τρόπο, το ακάλυπτο κέντρο της ανθρώπινης ύπαρξης, την εσωτερική εμπειρία του ανυπέρβατου ορίου, αναζητώντας το θείο εκεί που οι θρησκείες το τοποθετούν, χωρίς ποτέ να παραμελεί την αισθητική-στυλιστική διάσταση του λόγου. Η γραφή του πασχίζει να ορίσει τα όριά της μέσω μιας ψυχαναλυτικής τάσης που διαπραγματεύεται την πραγματικότητα και που ο λόγος την αναδυκνύει μέσω του άρρητου. Ο λόγος του Δ.Δημητριάδη προχωρεί πάντοτε σ' έναν ουσιώδη και στοιχειακό αναστοχασμό της ίδιας της γραφής. Δε μένει απλά στην ανατροπή της υπόθεσης που εξετάζει αλλά διαπρέπει στη διερώτηση και το άνοιγμα της φόρμας. Η ευθύνη του συγγραφέα συνίσταται στο να αναδειχθεί ασυμφιλίωτος γι αυτό το λόγο και η γραφή του αναδεικνύεται σαν ένας κόμβος ψυχοσωματικού συμπτώματος, σαν μια οδυνηρή ηδονή (jouis-sens την αποκαλεί ο Λακάν) ενώ η γλώσσα του επιχειρεί να αγγίξει τα όριά της και την ανέφικτη υπέρβασή τους και μ' αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η σμίξη του αναγκαίου με το αδύνατο. Η παράνοια, η εφιαλτική απουσία επαφής και επικοινωνίας, ένα παραισθησιογενές σύμπαν αλλά κι ο συγκλονισμός της ύπαρξης από την έλλειψη νοήματος την οποία προκαλεί το θηριώδες μέγεθος του κενού, γίνονται σχεδόν τα κύρια χαρακτηριστικά των καφκικών ηρώων του Δ.Δημητριάδη κι αποκαλύπτουν ένα τοπίο στο οποίο έχουν ερημωθεί και καταστραφεί τα πάντα. Η αφήγησή του παρακολουθεί την όποια δράση από απόσταση, χωρίς την παραμικρή συναισθηματική ταύτιση, με λέξεις γυμνές από ηθικούς ή ιδεολογικούς περιορισμούς. Κι αυτό γιατί ο συγγραφέας στοχεύει πάντοτε στη μπρεχτική αποξένωση: να καταλάβουμε καλύτερα τι συμβαίνει μόνον αν νιώσουμε εντελώς ανοίκεοι με τα δρώμενα, αφήνοντάς τα να εξελιχθούν ερήμην της οποιαδήποτες συμμετοχής μας. Η διατύπωση ενός πράγματος με άλλον τρόπο από αυτόν που έχει διατυπωθεί μέχρι τώρα, δεν υπόκειται σ΄ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα ή σ'έναν σκόπιμο σχεδιασμό, αλλά ανήκει στη φύση των ειδών του λόγου, με τα οποία ασχολείται. Είναι δηλαδή μηχανισμοί διατύπωσης του ανέκφραστου που στηρίζονται κι αντλούν την ενέργειά τους από την επινόηση και τίποτε άλλο. Έτσι η οραματική γραφή που ο Δ.Δημητριάδης είναι υποχρεωμένη να δανείζεται από όλα τα στρώματα της ελληνικής γλώσσας με αποτέλεσμα να αγγίζει τα όρια της εξομολόγησης, να δημιουργεί μια αλχημεία λογοτεχνική, να συμβαδίζει με την υπερβατικότητα, να εναρμονίζεται με το κακό και το καλό, να εκφράζει τον υπαρξιακό εφιάλτη μιας συνείδησης εν εγρηγόρσει, να ακυρώνει το εθνικό υποσυνείδητο και να το αναγάγει στην ανθρωπιστική αυτογνωσία. Αυτή η ιδιότυπη ταυτότητα του Δ.Δημητριάδη, καταστάλλαγμα της ανάγνωσης των όσων έχει μεταφράσει, από τον Bataille και τον Blanchot μέχρι και τον Cioran και τον Koltes, καθιστά τη γραφή του όχι μόνον ευρωπαϊκή αλλά παγκόσμια, ίσως γιατί σκόπιμα αποφεύγει να τοποθετηθεί σε επίπεδο αυτοβιογραφικό και παροτρύνει τον αναγνώστη του να στοχαστεί πάνω στην ουσιώδη σχέση γλώσσας και νοήματος, γραφής και πραγμάτων, να συνηδητοποιήσει με κριτική οπτική έναν καταρέοντα πολιτισμό, κάτι που αποκτά μια συγκλονιστική επικαιρότητα. Θα βασιστώ κυρίως στα έργα του Πεθαίνω σαν χώρα. (1980), Λήθη και άλλοι τέσσερις μονόλογοι (2000), Ανθρωπωδία (2002) και Η μεταφορά (2007).

Κωστακιώτης, Γιώργος.

Αναζητώντας ταυτότητες στην Κωνσταντινούπολη του Πέτρου Μάρκαρη

Μετά τις εξομολογήσεις του στο «Κατ' εξακολούθηση», ο Μάρκαρης είναι έτοιμος πια να δώσει ίσως το πιο προσωπικό του έργο επιστρέφοντας στην γενέτειρα – πατρίδα Κωνσταντινούπολη με το μυθιστόρημά του «Παλιά, πολύ παλιά». Στην παρέμβασή μας αυτή θα προσπαθήσουμε να καταλάβουμε πώς ο συγγραφέας, βιώνοντας την πραγματικότητα μέσα από το πρόσωπο του πρωταγωνιστή του, επιχειρεί μια αντιστοιχία ανάμεσα στη δική του ταυτότητα και σ'αυτή του Τούρκου συναδέλφου του ο οποίος με τη σειρά του, λειτουργώντας ως γέφυρα, του δίνει τη δυνατότητα να μπει στον κόσμο της κωνσταντινουπολίτικης κοινωνίας. Θα μελετήσουμε πώς το «εγώ» του συγγραφέα, μέσω του πρωταγνωνιστή του, ταυτίζεται με το πρόσωπο του Τούρκου συναδέλφου ενώ παράλληλα η Κωνσταντινούπολη λειτουργεί σαν καθρέφτης για την ταυτότητα του συγγραφέα. Θα δούμε με ποιον τρόπο ο χώρος της υποκειμενικής εποπτείας και της εσωτερικής προοπτικής ξεπερνιέται και η πόλη λειτουργεί ως ο χώρος της διερεύνησης του «εγώ». Έτσι η διπλή ταυτότητα του Μάρκαρη, διασπορά-Ελλάδα, γίνεται τώρα, έστω και για λίγο, διπλή ταυτότητα και του Χαρίτου, η οποία με τη σειρά της του επιτρέπει να συναντηθεί και επομένως να συν-υπάρξει με την επίσης διπλή ταυτότητα του Μουράτ, διασπορά-Τουρκία. Θα προσπαθήσουμε να δούμε πώς ο συγγραφέας ως δημιουργός και ταυτόχρονα ως δέκτης γεγονότων μοναδικών πετυχαίνει μια σύνθεση ενός μωσαϊκού ταυτοτήτων που λειτουργούν μέσα από την συνύπαρξη: την ταυτότητα ως ιδιότητα του συγγραφέα, την ταυτότητα ως το «ανήκειν» (appartenance) σε μια κατηγορία για τον πρωταγωνιστή ή σε μια ομάδα για τους Έλληνες τουρίστες ή τους Έλληνες της κοινότητας της Πόλης και τέλος την ταυτότητα ως ιδιαίτερο χαρακτηριστικό ενός τόπου. Ενώ η παραδοσιακή μορφή του αστυνομικού μυθιστορήματος παραμένει, το αίτημα της αυτονομίας και του προσδιορισμού της ταυτότητας των υποκειμένων οδηγεί στην αποδιάρθρωση των χαρακτήρων πριν απαναπροσδιοριστούν, αυτή τη φορά, σε σχέση με τον χώρο της δράσης τους. Το όριο ανάμεσα στο υποκείμενο και στο αντικείμενο σβήνει, κατά συνέπεια το «μέσα» και το «έξω», η ταυτότητα των πρωταγωνιστών και η ταυτότητα της Πόλης εισδύουν το ένα στο άλλο.

Mamolar Sánchez, Idoya.

La figura del Otro en las novelas policiacas de Petros Márkaris: el punto de vista del comisario Jaritos

El objetivo de esta comunicación es hacer algunas consideraciones sobre cómo se constituye la figura del Otro en las novelas policiacas de Petros Márkaris a través del discurso del protagonista: el comisario Jaritos. El carácter reflexivo del comisario y sus dotes de buen observador de la realidad que le rodea explican, al menos en parte, los numerosos comentarios que Márkaris pone en su boca relativos a los otros personajes que pueblan las novelas así como a las acciones que en ellas se desarrollan, comentarios que tienen en ocasiones un alcance mayor y conciernen no sólo a la realidad más inmediata y próxima al protagonista, sino también a un mundo de referencias más amplio que le lleva, por ejemplo, a comparar a menudo la Atenas actual con la Atenas de antes, siempre con nostalgia y dibujando un tiempo pasado mejor. Tales comentarios sirven para caracterizar a los personajes, o los hechos, de los que se habla, pero también caracterizan implícitamente a quien los formula, Jaritos, al ofrecer el punto de vista del comisario, la perspectiva particular desde la que éste considera lo que acontece a su alrededor. La fuerte presencia de la realidad social en las novelas de Márkaris, una característica que éste comparte con la mayoría de los autores del género policiaco contemporáneo, hace, por ejemplo, que la emigración y los problemas de ella derivados, o las relaciones surgidas entre los países de la nueva Europa, ocupen un lugar destacado en las obras protagonizadas por el comisario; los No griegos encarnan en este sentido un tipo particular de Otro sobre el que me centraré de modo especial en el análisis. Quiénes son esos Otros más marcados y cómo se expresa Jaritos sobre ellos, son, pues, dos elementos importantes del trabajo. En definitiva, se trata de ver la manera en que se va tejiendo la identidad de los Otros, pero también la del propio comisario, a través de los comentarios de este último.

Δεληκάρη, Παρασκευή.

Ταυτότητες τυφλών στη σύγχρονη λογοτεχνία: κρυσταλλώσεις και ρήγματα

Στο κείμενο αυτό ερευνούμε τους όρους με τους οποίους συγκροτούνται ταυτότητες τυφλών σε σύγχρονα λογοτεχνικά κείμενα. Θεωρητικά και μεθοδολογικά εργαλεία αντλούμε από τη θεωρία του λόγου (political discourse theory), όπως αυτή έχει διαμορφωθεί από τους Ernesto Laclau, Chantal Mouffe και Γιάννη Σταυρακάκη, και την Κοινωνιολογία της υγείας και της ασθένειας. Υποθέτουμε, ότι οι αντιφατικοί και αμφίθυμοι όροι με τους οποίους συγκροτείται η τύφλωση ως ασθένεια, σε σύγχρονα λογοτεχνικά κείμενα, αναπαράγουν στερεότυπες και κοινωνικά ασύμμετρες ταυτότητες τυφλών. Η έννοια της τύφλωσης, ως σημείο διαρραφής – «το σημαίνον που καθορίζει το νόημα και μετατρέπει τα ελεύθερα, αιωρούμενα στοιχεία σε στιγμές ενός ιδεολογικού λόγου» – όπως ορίζεται από το Σταυρακάκη(2008:167), συναρθρώνει αφενός αρνητικές μεταφορές της συγκεκριμένης ασθένειας , με μακροχρόνια χρήση στον καθημερινό λόγο, και αφετέρου, μύθους για την τύφλωση, όπως π.χ. ότι οι τυφλοί ή οι άνθρωποι με περιορισμένη όραση, δεν βλέπουν τίποτα και ζουν σε έναν κόσμο συνολικού σκοταδιού, ότι οι τυφλοί άνθρωποι έχουν ειδικά χαρίσματα, όπως καλύτερη αίσθηση της αφής , της ακοής, της όσφρησης, ως αντιστάθμισμα για την απουσία της όρασης, ότι οι τυφλοί άνθρωποι αισθάνονται τα πρόσωπα των άλλων ανθρώπων . Το εμπειρικό υλικό της εργασίας αυτής, επιχειρώντας προκειμένου να αναδείξει την ιδεολογική λειτουργία του λογοτεχνικού λόγου για την τύφλωση, αντλεί ενδεικτικά παραδείγματα κυρίως από το μυθιστόρημα της Ιωάννας Καρυστιάνη (2006), Σουέλ, και το μυθιστόρημα του Ζοζέ Σαραμάγκου (στην ελληνική γλώσσα, 2000, 1η έκδοση στα πορτογαλικά, 1998), Περί τυφλότητος. Και τα δύο κείμενα αναπαριστούν την τύφλωση ως νόσο-τιμωρό : στην περίπτωση του Σουέλ, η τύφλωση του πρωταγωνιστή Μήτσου Αυγουστή αποδίδεται στην «κομμάτι εκδικητική, τιμωρό και φταίχτρα για τα μάτια του Παναγία, που…με τους κεραυνούς της στον Κήπο της μέρα μεσημέρι» του στερεί την όραση (σελίδα 212) ενώ, σε άλλο σημείο, ο ίδιος χαρακτηρίζεται «υποτελής των αμαρτημάτων του, στη δίκαιη ποινή της τύφλας»(186). Στο Περί τυφλότητος, η τυφλότητα έχει επιδημικό χαρακτήρα και δρα ως συλλογική τιμωρία. Και όπως διαπιστώνουν οι μυθιστορηματικοί χαρακτήρες : «είμαι δειλή, μου άξιζε να είμαι τυφλή»(σελίδα 164). Και στα δυο μυθιστορήματα, τηρουμένων των αναλογιών, η τύφλωση, η οποία επισυμβαίνει, χρησιμοποιείται ως αφορμή για αναστοχασμό : στο Σουέλ ο τυφλός καπετάνιος θα συμφιλιωθεί εξαιτίας της, με το γιο, τη γυναίκα του και θα αποφασίσει να συμβιώσει με την αγαπημένη του που τον περιμένει, στο Περί τυφλότητος, η πρώτη γυναίκα που ανακτά την όρασή της είναι πρώην πόρνη, που κατά τη διάρκεια της τυφλότητας αναμορφώνεται ηθικά. Ωστόσο η έννοια της τύφλωσης χρησιμοποιείται επίσης αντιφατικά, καθώς περιγράφεται παράλληλα ως εθελοντική και ως μοιραίο γεγονός (Περί τυφλότητος: 348 και 374, αντίστοιχα). Ενώ στο Σουέλ, παράλληλα με τις αναπαραστάσεις της τύφλωσης, βρίσκουμε συγκεντρωμένες πολλές μεταφορικές χρήσεις της όρασης και των ματιών, γνωστές από τον καθημερινό λόγο:«γάμος για τα μάτια»(71), «άδολα μάτια»(187), «ο λύχνος του σώματος εστίν ο οφθαλμός, κατά Ματθαίον, και κουδούνι στην πόρτα του σώματος είναι το αφτί, κατά Μήτσον»(82), «το αριστερό μάτι, μισό, το δεξί, για τα μάτια των άλλων»(83), «είδα το μάτι τους μαύρο, ολωνών, και των γαλανομάτηδων του πληρώματος»(15).

Χρυσομάλλη-Henrich, Κυριακή.

Χρυσομάλλη-Henrich, Κυριακή. Τρυφερότητα και μελαγχολία: Η σημειωτική μιας ιδιότυπης νέκυιας στο *Η κοιλάδα των Αθηνών* του Γιώργη Γιατρομανωλάκη

Στο κείμενο αυτό ο Γ. Γιατρομανωλάκης, κλασικός φιλόλογος με παράλληλη επιτυχημένη καριέρα λογοτέχνη, επιχειρεί την καταγραφή της συνειδησιακής πορείας ενός ανθρώπου στο μεταίχμιο μεταξύ ζωής και θανάτου. Ο ήρωάς του, ταλαντευόμενος στις εσχατιές της ύπαρξης, επιχειρεί μια αναδρομή του βίου του μέσα στο θάμπος του επικείμενου τέλους χωρίς απαιτήσεις πληρότητας ή ακρίβειας: ο φωτογράφος Φίλιππος, άνθρωπος μεγάλης ηλικίας, φωτογραφίζοντας για 50στή χρονιά την παρέλαση της 25ης Μαρτίου στην Ομόνοια με το σκοπό να οπλοκληρώσει ένα ιστορικό άλμπουμ, χάνει ξαφνικά την αίσθηση χώρου και χρόνου και στο μετέωρο μεταξύ αρχής και τέλους προσπαθεί να καταλάβει τα μη κατανοητά, να αναζητήσει την ταυτότητά του. Πρόκειται για μια προσωπική **ταυτότητα που εντάσσεται στο θέμα της λογοτεχνίας,** με τα μέσα της οποίας ο συγγραφέας προσπαθεί να καθορίσει το στίγμα του ήρωά του. Το στοιχείο της επανάληψης δομεί καθοριστικά το κείμενο, στο οποίο η απουσία της εξωτερικής δράσης αναπληρώνεται από τις ενδοσκοπικές διαδικασίες ανάμνησης, που θα οδηγήσουν στην αυτογνωσία και την κατάκτηση της **ταυτότητας του υποκειμένου**. Η παρουσία του Κυρίου (της Γένεσης), που παίζει το ρόλο του φίλου αλλά και του αντίπαλου δέους, με τον οποίο συνομιλεί διαρκώς ο Φίλιππος, και της φωτογραφίας –στοιχείου εκ των ων ουκ άνευ της συγκεκριμένης μυθοπλασίας– που υποκαθιστά την πραγματικότητα, (στη φωτογραφία υπάρχει μια άλλη πραγματικότητα από ό,τι στη ρεαλιστική ζωή του ήρωα) σηματοδοτούν τους δύο πόλους μιας ατέρμονης νέκυιας, ενώ η Αθήνα που στη συνείδηση του Φίλιππου έχει μεταμορφωθεί σε πράσινη, οργιαστική ουτοπία, πλαισιώνει την πορεία του τέλους. Το κείμενο κινείται μεταξύ πραγματικότητας και φαντασίας αποδίδοντας ιδίως στη φωτογραφία το ρόλο του διαμεσολαβητή μεταξύ των δύο, ένα εξαίρετο εύρημα για τη γεφύρωση των δύο αιωρούμενων καταστάσεων του είσθαι και του μη είσθαι, αφού η αποτύπωση στο χαρτί αποτελεί μόνο ένα είδος μεταπραγματικότητας, αντίστοιχο με τη μεταγλωσσική λειτουργία των αυτοαναφορικών μερών του αφηγηματικού λόγου. Η ύπαρξη της φωτογραφίας, που με την απόλυτη δυναμική της σφραγίζει το κείμενο, σηματοδοτεί στο επίπεδο της εικόνας τον αγώνα ταυτότητας στον οποίο αποδύεται η πρωταγωνιστική μορφή προσπαθώντας να ενώσει τα δύο επίπεδα και να δημιουργήσει από τα δύο μια **νέα ταυτότητα** κατανοώντας καλύτερα την προηγούμενή του και κάνοντας ορατά αυτά που δηλώνει ο λόγος. Είναι μάλιστα δυνατό να ισχυριστεί κανείς πως η φωτογραφία, που αποτυπώνει βήμα προς βήμα την **πορεία αυτογνωσίας και αναζήτησης ταυτότητας του ήρωα** αποτελεί το alter ego της κειμενικής του ύπαρξης, ένα είδος υποκατάστασής του. Το κείμενο της ανακοίνωσης θα επιδιώξει να αναδείξει τα στοιχεία της **λογοτεχνικής ταυτότητας**, τα οποία δομούν το κείμενο εναλλασσόμενα μεταξύ λόγου και εικόνας.

Ο συγγραφέας αποδίδει τη μορφή αυτή, ενός απλοϊκού ανθρώπου, με πολλή τρυφερότητα και μελαγχολία, που ίσως απευθύνεται και προς εαυτόν.

Δασκαλά, Κέλη.

Η νόσος της λέπρας ως ταυτότητα: από τον Μεσσία-λυτρωτή στον λεπρό-αγωνιστή

1968, ο Werner Herzog γυρίζει στην Κρήτη τη μικρού μήκους ταινία του Τελευταία λόγια (Letzte Worte) με θέμα τον τελευταίο κάτοικο της Σπιναλόγκας, ο οποίος μετά το κλείσιμο του λεπροκομείου, στα 1957, αρνήθηκε να το εγκαταλείψει και παρέμεινε εκεί μέχρι τη βίαιη απομάκρυνσή του. Σε όσα πλάνα εμφανίζεται ο έσχατος λεπρός κάτοικος της Σπιναλόγκας (τον πρωταγωνιστικό ρόλο κρατά ο Αντώνης Παπαδάκης ή Καρεκλάς, διάσημος στο νησί λυράρης) είναι σιωπηλός. Μιλάνε όλοι οι άλλοι για την περιπέτειά του, αλλά όχι ο ίδιος, ο οποίος στο τέλος μόνο ξεσπά: «Δεν λέω τίποτα. Έτσι γουστάρω. Δεν λέω τίποτα. Τίποτα δεν λέω. Όχι δεν λέω. Σας είπα δεν λέω. Δεν μ' αρέσει. Τίποτα δεν λέω. Αυτό είναι η τελευταία μου λέξη. Ετελείωσε…». Η στάση του ήρωα να μην μιλήσει για την ασθένεια και την απομόνωση που βίωσε ταιριάζει απόλυτα με τη διαδεδομένη εντύπωση που έχουμε για τη λέπρα. Η λέπρα έχει συνδεθεί με τη σιωπή, τον κοινωνικό αποκλεισμό, τον περιορισμό των ασθενών είτε σε απομακρυσμένες από την υγιή κοινότητα περιοχές, είτε σε ιδρύματα. Η λέπρα για μεγάλο χρονικό διάστημα υπήρξε (και σε μερικές περιπτώσεις εξακολουθεί να είναι) η ασθένεια για την οποία δεν μιλάς, την οποία δεν ονομάζεις. Εξαιτίας των εξωτερικών της συμπτωμάτων (στίγματα, απώλεια των άκρων, πέσιμο αυτιών, μύτης ή χεριών) συνδέθηκε με εικόνες απώθησης και φρίκης, σήμαινε κάτι το αηδιαστικό, το αποτρόπαιο, αλλά κυρίως κάτι το ανήθικο. Η λέπρα από την εποχή της Βίβλου αντιμετωπίστηκε σαν τιμωρία του θεού, που πέφτει στα κεφάλια των διεφθαρμένων και αμαρτωλών. Δημιουργήθηκε έτσι το στίγμα της λέπρας, το οποίο εξέφραζε τον ανθρώπινο φόβο, όχι μόνο για τη βιολογική, αλλά και την ηθική μετάδοσή της –προπαντός τη δεύτερη. Οι μεταφορές μιας νόσου στη ζωή, αλλά και στην τέχνη, αποτελούν μια αποκαλυπτική περιπλάνηση στον χρόνο, τις αντιλήψεις διαφορετικών εποχών, την επιλογή των λογοτεχνών να μιλήσουν αυτοί, μέσα από τα κείμενά τους, την ώρα που οι ασθενείς ή ο περίγυρος επιλέγουν τη σιωπή. Κείμενα που μιλούν άλλοτε με σαφήνεια και άλλοτε αλληγορικά, που επενδύουν τη νόσο με νοήματα, έξω από την ιατρική αντιμετώπιση ή την ορθολογική της θεώρηση, κείμενα που μεταφέρουν διαφορετικές αισθητικές και ιδεολογικές αντιλήψεις για την λογοτεχνία και τον ρόλο της στην κοινωνία. Παρακολουθώντας πώς οι λογοτέχνες διαφορετικών εποχών (Λιούις Γουάλας, Χέρμαν Μέλβιλ, Δημήτριος Βικέλας, Τζακ Λόντον, Λεονίντ Αντρέγιεφ, Γαλάτεια Καζαντζάκη, Πέτρος Πικρός, Θέμος Κορνάρος, Γουλιέλμος Άμποτ, Βικτώρια Χίσλοπ κ.ά.) επιλέγουν να μιλήσουν για το στίγμα της λέπρας, θα σκιαγραφήσουμε τόσο την ταυτότητα του λεπρού ως λογοτεχνικού ήρωα, όσο και τον τρόπο που οι παραπάνω καλλιτέχνες ανιχνεύουν την ετερότητα, τις σχέσεις με τους άλλους, τους υγιείς· από τον ακάθαρτο μιαρό λεπρό της Βίβλου, τους λεπρούς-ερημίτες στα τέλη του 19ού αιώνα, που «θεραπεύονται» από έναν Μεσσία-λυτρωτή, στους λεπρούς-επαναστάτες των αρχών του 20ού, αλλά και τους μετριοπαθείς αγωνιστές του 21ού αιώνα, οι οποίοι δεν υποστηρίζουν πλέον τη σύγκρουση, αλλά την ειρηνική συνάντηση των δύο κόσμων.

Elakovic Nenadovic, Ana.

The Role of the Greek Language in the Greek Identity

The Role of the Greek Language in the Greek Identity In this paper we shall discuss about the theory which shows that the Greek language was one of the most important elements in the definition of the Greek identity in the history of the Greek cultural and political conscience. This paper will be divided in three thematic chapters. The first part of it would deal with a phenomenon of development of the Greek language through centuries as one of the main component of Greek identity. The second part will be about the period of the Greek Enlightenment and the role of the Greek language in forming of the Greek national human being. The third part of this paper should take into consideration the existence and development of the Greek language in a sense of Greek dialects outside of Greek borders. Here we should give as an example of one dialect which is spoken in the area of southern Italy as an example for the existence of Greek identity in the area of the Apennine peninsula (Apulia and Calabria). The main characteristics of Greek political being through the centuries were the particularism of Greek states and their disunity in the respect of some important historical questions (for example the question of political attitude towards the Persians or Macedonians). On the other hand, there is a Greek language which exists through the whole period of Greek history as a particular form of communication between the Greek states. In the 4th century BC we had the very turbulent political events, and also the disunity of the Greek states. On the contrary, there was a process of linguistic unification with so called koine dialect. This process represents great phenomenon in the history of civilization, which we cannot find at the other nations. The Age of Greek Enlightenment and its idea that the Greek language is the best testimony of continuity of existence of Greeks show that the Greek language is one of the elements of Greek identity. As a main startup of this movement, it appears the idea about the come-back to the great ancient past. This was related with the Greek language, as it was spoken at that time. And this language had to be the main support and lean up in the proving of the Greek identity in the ages of Greek Enlightenment. The standardization of the Greek language appeared for the first time as the main problem of Modern Greek society. It was the result of period of Turcocracy and also of social politic situation at that time in Greece. It produced the tree options: the Demoticist, the Archaist and the Koraist. The existence of diglossia in Greek language could be the great part of some sociolinguistic researches which could enlighten this cultural phenomenon. And what could be interesting for research of the definition of the Greek identity through Greek language is the diversity of Greek dialects. Despite of this diversity all Greek communities can have communications without great troubles, which gives to us confirmation of existing of one common basis of language as common base for their common identity. This we should research at the example of Greek dialect spoken in Apulia and Calabria, which is in process of disappearing, but lives also through language and customs of this area.

Fedchenko, Valentina.

Archaization in the Greek language of Constantinople in the XIX c.

The Greek language of Constantinople was formed in a language contact situation both within the Greek language (contact with other Greek dialects through the internal population migration) and with other languages (first of all, with Turkish and French). The bilingual poetic anthologies, published in Constantinople during the XIX c., seem to present the given linguistic situation in written form. The bilingual printed poetry gained wide distribution in the city through the fashion for Ottoman secular music and through the forming of the concept «εξωτερική μουσική». The Greek psalmists were the anthologies publishers and compilers, while the editions were intended for professional musicians use, namely for performers or teachers, well educated with language skills in both Greek and Turkish. The authors address to their readers in Greek, that was subject to noticeable changes during the XIX c. In this paper the Greek linguistic features from the bilingual anthologies prefaces are analyzed. Since the tradition described represented a homogeneous social phenomenon, it is possible to trace the linguistic stylistic development in the frame of a homogeneous social group, sometimes the matter concerns one author's language style. The linguistic features observed in the prefaces can be divided into two types: caused by language archaization and caused by purism. The comparison of linguistic data with the prefaces ideological contents reveals the connection between the artificial linguistic changes and the publishers' political views. In particular, the prenationalistic and nationalistic archaization phenomena differ according to their linguistic substance: 1) in the first case the obvious orientation toward the certain more ancient text tradition (Byzantine and Ancient Greek musical treatises) is can be ascertained, and the archaizing elements appear in certain ancient grammatical forms and by borrowing the Ancient Greek musical terminology on the lexical level, and 2) in the second case a purposeful archaization on all the linguistic levels occurs, and a systematic modeling (reconstruction?) of Ancient Greek language can be maintained. In this presentation the both types will be discussed on the concrete examples. The purist tendencies resulted in avoiding lexical borrowings, which were characteristic feature of the Constantinopolitan dialect at that time. Nevertheless, the publishers realized that the purism contradicted in a way to the main constitutive characteristic of the tradition, namely to its bilingual nature. This contradiction was solved by presenting of the anthologies tradition in the frame of the Helleno-Ottomanism concept and by declaration of Greek-Turkish bilingualism as the main characteristic of the Ottoman Greeks, due to which the Constantinopolitan Greeks remained beyond the bounds of the official Greek state nationalistic ideology. Thus, the common in the XIX c. model "one nation – one language" was used, with the only correction that in this case "the language" was substituted for the bilingual combination «Greek – Turkish».

Jovanovic, Milena.

Jean Psichari et Ferdinand de Saussure

Correspondance adressée à Ferdinand de Saussure est déposée et conservée dans le Département des manuscrits de la Bibliothèque publique et universitaire de Genève (BPU) où j'ai trouvé une lettre d'un correspondant non identifiés. En comparant cette lettre avec les autres de Jean Psichari présentes au Département des manuscrits de BPU j'ai pu l'identifier avec certitude comme celle de Jean Psichari : mêmes émotions, mêmes paroles touchantes, comme par exemple dans deux lettres à Jules Nicole. Dans même enveloppe il y a une liste avec les signatures d'une réunion, je le suppose, du 2 mai 1889 (plutôt que 1885). Dans la BPU il y a une liste des étudiants présents aux cours (de la grammaire comparée du grec et du latin) de Ferdinand de Saussure en 1887 (Paris), où figure le nom de Jean Psichari (1887-1888). Lui, il n'était plus âgé de trois ans que Saussure, ce que signifie qu'ils étaient presque les contemporains. Et Psichari et Saussure suivaient les cours de philologie latine de Louis Havet : Psichari de 1879 à 1880, finissant par une brillante licence de Lettres. Il était tellement »épris » par le latin et son maître qu'il pensait entamer la carrière de latiniste. L'année suivante Psichari retrouve L. Havet qui, avec ses étudiants, parmi lesquels était vraisemblablement Saussure, explique les textes latins archaïques et déchiffrent les inscriptions latines. On pourrait dire que Psichari et Saussure étaient proches: ils se retrouvaient dans les mêmes endroits, ses idées étaient proches, non seulement scientifiques mais aussi politiques : tous les deux étaient « Drayfousistes convaincus », tous les deux avaient même opinion, par exemple, de la situation en Crète, etc. Psichari a publié un ouvrage (1886) de linguistique en français où il exposait sa théorie « subversive » du démoticisme. Mais si on trouve une « armature scientifique » qui est systématisée dans la pensée du Psichari, c'est pour la raison qu'il était linguiste appartenant (en 1888) à l'école alors florissante de ceux qui rangeaient presque la science du langage parmi les sciences naturelles, qui restaient attachés à la théorie des lois sans exceptions et qui témoignaient du rôle de la volonté humaine dans le développement des langues. L'autre lettre est écrite par Ferdinand de Saussure et adressée au Jean Psichari au moins 15 ans plus tard.

Δημογεροντάκης, Βασίλης.

Γεώργιος Κωνσταντίνου, ένας φανατικός υπερασπιστής της ελληνικής γλώσσας και παιδείας

Ο ηπειρώτης λόγιος Γεώργιος Κωνσταντίνου, γεννημένος την πρώτη δεκαπενταετία του 18ου αι., έδρασε στο δεύτερο μισό του κυρίως ως διορθωτής και επιμελητής ελληνικών εκδόσεων στις ενετικές τυπογραφίες του Δημητρίου Θεοδοσίου και Antonio Bortoli. Από τη δεύτερη τυπογραφία εκδόθηκε το 1757 το έργο του ιδίου "Λεξικόν Τετράγλωσσον", για το οποίο έμεινε γνωστός στα Ελληνικά Γράμματα (αργότερα δημοσίευσε και την "Παγκόσμιον Ιστορία της Οικουμένης" και την "Ιστορίαν νέαν του μεγάλου Αλεξάνδρου", ενώ το 1749 είχε επιμεληθεί την έκδοση της "Οδού Μαθηματικής" του δασκάλου του στα Γιάννινα Μπαλάνου Βασιλόπουλου). Μαρτυρείται ότι μετά τη Βενετία ο Γεώργιος Κωνσταντίνου μετέβη στην Τεργέστη, όπου προσπάθησε να ιδρύσει ελληνική τυπογραφία. Τα σχέδιά του όμως απέτυχαν, γιατί επενέβησαν καίρια με κατηγορίες εις βάρος του οι ενετοί τυπογράφοι Θεοδοσίου και Bortoli. Επόμενος σταθμός του ηπειρώτη λογίου πρέπει να ήταν το Βουκουρέστι, καθότι το όνομά του ως επιμελητή πάλι εμφανίζεται σε ελληνικές εκδόσεις εκκλησιαστικού περιεχομένου που έγιναν εκεί. Υπάρχει επίσης η μαρτυρία ότι συντέλεσε σημαντικά στη βελτιωμένη επαναλειτουργία της "Νέας Τυπογραφίας" του Βουκουρεστίου. Δεν γνωρίζουμε όμως τίποτα σχετικό για τη μετέπειτα πορεία και δράση του. Πιθανολογείται ότι επέστρεψε ή στη Βενετία για τη δεύτερη έκδοση του Λεξικού του ή στα Γιάννινα, όπου εμφανίζεται το όνομά του ως "ελεοθέτου", ευεργέτη δηλαδή της πατρίδας του. Ο θάνατός του τοποθετείται στα πρώτα χρόνια του 19ου αι. Στο Προοίμιο του Λεξικού του ο Γεώργιος Κωνσταντίνου, παίρνοντας αφορμή από τις βαριές κατηγορίες σε βάρος της ελληνικής γλώσσας και παιδείας, που δημοσιεύτηκαν στα μέσα του 18ου αι. περίπου στη Γαλλία και στην Ιταλία, τις αντικρούει με πάθος και προσπαθεί να τις ανασκευάσει. Αντικείμενο, λοιπόν, της εισήγησής μου είναι η παρουσίαση και ο σχολιασμός του σχετικού παραθέματος του έλληνα λεξικογράφου, που, λόγω της σπουδαιότητάς του για τις παρεχόμενες πληροφορίες πάνω στην προεπαναστατική κατάσταση της παιδείας μας, και ο Emile Legrand καταχώρισε στο Β΄τόμο της "Ελληνικής Βιβλιογραφίας".

Morcillo Ibañez, Francisco.

El problema lingüístico en Kostas Várnalis

Las relaciones anglo-griegas comenzaron desde el mismo momento de la guerra de la Independencia griega en 1821, dado que ésta no la podía ganar Grecia sin la intervención armada de las potencias extranjeras, Inglaterra principalmente. Los diferentes Estados europeos se decidieron a intervenir tanto por simpatías a la causa helénica, como en aras de la estabilidad en la zona. También para asegurar el comercio en el Egeo, puesto en peligro por el corso griego y las represalias turcas. Por último, para apagar a una opinión pública ardiente pro-helénica. Terminada la contienda en 1830, Grecia era reconocida como reino independiente por la Convención de Londres de 7 de mayo de 1832, quedando estipulado que las Cortes de Gran Bretaña, Francia y Rusia se encargarían de escoger un soberano para Grecia. En definitiva, la política interna helena quedó hipotecada a las grandes potencias, cuya consecuencia inmediata fue el paso a nación subordinada y dependiente diplomáticamente de los intereses y voluntades de éstas. En 1833 Grecia establecía relaciones diplomáticas con el Reino Unido. Aunque el inicio de las mismas estuvo marcado por la armonía y el buen entendimiento, no tardarían en surgir las primeras dificultades, provocando la consiguiente tirantez, que por otra parte sería una constante más o menos regular a lo largo de ellas. Quizá, el incidente más llamativo ocurrido durante los primeros años de las relaciones anglo-griegas fuera el ocurrido en 1849, al terminar el plazo fijado por Inglaterra para que Grecia satisficiese unas reclamaciones, que el Reino Unido reivindicaba por el comportamiento de ciertos empleados griegos. La contestación evasiva y poco convincente del gabinete ateniense fue más que suficiente para que Gran Bretaña retirase su legación de Atenas Mención especial requiere el “Affaire” de las islas Jónicas, que como se sabe en 1815 las islas se convirtieran en protectorado británico hasta 1864 en que fueron incorporadas a Grecia. Destacamos las gestiones diplomáticas para conseguir la anexión de dichas islas al reino heleno. No menos importante es el apoyo del Reino Unido a Grecia para incorporar Creta. Cuando los turcos ocuparon la Grecia continental en el siglo XV Creta quedó fuera de su alcance, no siendo anexionada hasta 1669. Con anterioridad, la isla había permanecido independiente primero y vinculada a Venecia más tarde hasta su incorporación a Turquía ese mismo año, para después ser definitivamente cedida a Grecia en 1912.

Mihaylova, Zdravka.

Ο Κώστας Βάρναλης. Ένας Μαυροθαλασσίτης Έλληνας της διασποράς. Η σχέση του με τη Βουλγαρία και η εξέλιξη της γλωσσικής και ιδεολογικής ταυτότητάς του

Η πνευματική προσωπικότητα του Βάρναλη ξεπερνάει κατά πολύ τα σύνορα της Ελλάδας. Το γεγονός ότι ο Κ. Βάρναλης κατάγεται από τον Πύργο της Ανατολικής Ρωμυλίας, το σημερινό Burgas της Βουλγαρίας, τον καθιστά θέμα ευρύτερης έλξης για το αναγνωστικό κοινό στη χώρα μου. Ο κάθε Βούλγαρος με ευρείς πνευματικούς ορίζοντες είχε διαβάσει κάποιο κείμενό του (λόγω, μεταξύ των άλλων, και των ιδεολογικών του καταβολών ως μαρξιστή διανοουμένου, ήταν πολυμεταφρασμένος στα βουλγάρικα: «Το φως που καίει», τα κύρια πεζογραφήματά του «Οι διχτάτορες», «Το ημερολόγιο της Πηνελόπης», «Η αληθινή απολογία του Σωκράτη» κ.α. Μαυροθαλλασίτης και Θράκας, δημιούργημα της ακμής του ελληνισμού της Βόρειας Θράκης των παραλίων του Εύξεινου Πόντου, ο Βάρναλης κατεβαίνει στην Αθήνα την ίδια εποχή μαζί μ' ένα σμήνος λογίων, ποιητών, στοχαστών που διακρίθηκαν για τις νέες ιδέες και το ήθος τους, όπως οι Κ. Παράσχος, Ηρακλής Αποστολίδης, Ν. Σαντοριναίος, συνεχίζοντας το έργο μιας παλαιότερης θρακιώτικης γενεάς (των Βιζυηνού, Σκορδέλη κ.α). Φέροντας ένα νέο εξευρωπαϊσμένο πνεύμα του αστικού διαφωτισμού που το χαρακτηρίζει η εγρήγορση, η μαχητικότητα και ο προοδευτισμός, αναμφισβήτητη είναι η συμβολή του Βάρναλη στη συγκρότηση της πνευματικής ατμόσφαιρας του νεοελληνικού κράτους, ως δημιουργού και ένθερμου οπαδού της δημοτικής, με τη μαχόμενη δημοσιογραφία του κλπ. Σκοπός της ομιλίας είναι να παρακολουθήσει τη διμόρφωση της ταυτότητάς του μέσω της διασταύρωσης της αρχαιότητας με τη σύγχρονη για τον Βάρναλη πραγματικότητα, δεδομένου ότι αρχικά η ελληνική παιδεία του Βάρναλη διαμορφώθηκε στη Βουλγαρία, καθώς και την μετέπειτα εξέλιξή της. Στα τέλη του 19ου και αρχές του 20ου αι. ο ελληνισμός της Βόρειας Βαλκανικής διακατεχόταν από έντονο πατριωτισμό, έντονη αρχαιολατρεία και έντονη αγάπη για την καθαρεύουσα. Αυτή την τριάδα διδάχθηκε και ο Κ. Βάρναλης στα Ζαρίφεια Διδασκαλεία της Φιλιππούπολης. Στα «Φιλολογικά απομνημονεύματά» του υπάρχουν αναφορές σε δύσκολες σελίδες της πρόσφατης ιστορίας της Βουλγαρίας και της Ελλάδας (το κεφάλαιο «Οι ανθελληνικοί διωγμοί στη Βουλγαρία» κ.α.), για τη διερεύνηση των οποίων χρειάζονται εξειδικευμένες γνώσεις ιστορικού, όμως ρίχνουν φως και σε μία φιλολογική μελέτη σχετικά με το κλίμα στο οποίο διαπλάστηκε η ελληνική παιδεία του Βάρναλη. Μετά την έλευσή του στην Ελλάδα για ανώτατες σπουδές με υποτροφία της ελληνικής κοινότητας της Βάρνας ο Βάρναλης δοκιμάζει μία απογοήτευση, οφειλούμενη στη σύγκρουση του μύθου του αρχαίου κλέους με την πραγματικότητα του σύγχρονου ελληνικού κράτους. Στο κεφάλαιο «Η απογοήτευσις των Αθηνών!» των «Φιλολογικών απομνημονευμάτων» γράφει: «Η χώρα του αρχαίου μύθου ήτανε μονάχα η χώρα του κομματικού παρασιτισμού. Θεσιθηρία, αργομισθία και φθόνος!». «Η χαρά μου είτανε μεγάλη, όμως δεν φανταζόμουν πως ανάμεσα στην ιδανική και την πραγματική πατρίδα υπήρχε τόση αντίθεση». Όταν πρωτοήλθε στην Αθήνα για φιλολογικές σπουδές οι γλωσσικοί αγώνες ήταν σε πολεμική έξαψη, το γλωσσικό ήταν το οξύτατο εθνικό θέμα και ο κάθε πνευματικός άνθρωπος βρισκόταν μπροστά στο γλωσσικό δίστρατο. Κατατασσόμενος στο στρατόπεδο του δημοτικισμού, ο Βάρναλης συνέβαλε στο μέγιστο για την καλλιέργεια της δημοτικής γλώσσας. Ένθερμος οπαδός του δημοτικισμού σε μία εποχή όπου στην Ελλάδα ο δημοτικισμός ισοδυναμούσε με κοινωνική επανάσταση, διαμόρφωσε μια νέα ταυτότητα με γλωσσικό και κοινωνικό ιδεολογικό υπόβαθρο. Η ομιλία θα σταθεί στο πως χρησιμοποιεί αργότερα ο Βάρναλης τα αρχαία σύμβολα και τον αρχαίο μύθο στην ποίηση και στα πεζογραφήματά του, δεδομένης και της Μικρασιατικής καταστροφής και της ήττας της Μεγάλης Ιδέας. («Κι η Μεγάλη Ιδέα, που ο Βενιζέλος πιστοποίησε επίσημα το θάνατό της, δεν είχε κανέναν αντικαταστάτη (...) η φυλή είχε διωχθεί από παντού. Έγινε φυλή προσφύγων!» («Ο Πόλεμος και η εθνική ιδέα», «Φιλολογικά Απομνημονεύματα»). Πως μετεξελίσσεται η χρήση της αρχαίας παράδοσης και της μυθοπλασίας με την οποία γαλουχήθηκε, στη μεταγενέστερη δημιουργία του, δεδομένου του ότι στον Μεσοπόλεμο ο Βάρναλης έγινε μαχόμενο μέλος του δημοτικιστικού κινήματος και ασπάστηκε τα ιδεώδη του διαλεκτικού υλισμού και της αταξικής

κοινωνίας. Βιβλιογραφία 1. Νέα Εστία, αφιέρωμα στον Κ. Βάρναλη, τεύχος Χριστούγεννα 1975. 2. Κώστας Βάρναλης, Φιλολογικά απομνημονεύματα, Κέδρος, 1980). 3. Mario Vitti, «Γραφείο με θέα», Άρθρα και ομιλίες, εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα, 2006, «Οι δύο πρωτοπορίες στην ελληνική ποίηση: 1930 με ΄40», σελ. 90-95. 3. Κεφάλαιο «Ανάμνηση για τον Κ. Βάρναλη», στο απομνημονεύματα του βούλγαρου ελληνιστή Στέφαν Γκέτσεβ «Οι φίλοι μου οι Έλληνες», εκδ. Έψιλον, Σόφια, 2008. 4. Γιάνης Δάλλας, «Το φως που καίει», φιλ. επιμέλεια Γ. Δάλλας, εκδ. «Κέδρος», 2003. 5. Περιοδικό «Η Λέξη» (τεύχος 187). Αφιέρωμα στον ποιητή Κώστα Βάρναλη. 6. Δημ. Κοσμόπουλος, «Τα όρια της φωνής», Δοκίμια για τη νεοελληνική λογοτεχνία, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 2006. 7. Γιώργος Ζεβελάκης, «Φέιγ βολάν της Κατοχής» (χρονογραφήματα που δημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα «Πρωία»). Εργοβιογραφικό του ποιητή (1884-1974), Αλέξανδρος Αργυρίου και Δημήτρης Ποσάντζης 8. Roderick Beaton, An introduction to Modern Greek Literature, Oxford University Press 9. Αφιερωματικό τεύχος του περ. Αντί στον Κ. Βάρναλη 10. Κείμενα της Θεανώς Μιχαηλίδου για τον Κ. Βαρναλη. 11. Ιδία έρευνα στο αρχείο Βάρναλη της Γενναδίου Βιβλιοθήκης με ερευνητική χορηγία Andrew Mellon Fellowship. 12. Διδακτορική διατριβή του φιλολόγου Ιωάννη Ζαρεγιάννη για τη χρήση του αρχαίου μύθου στον έργο του Βάρναλη.

Mouatsou, Eleni.

The role of Grammatical Gender in Kiki Dimoula's poetry

It has been noted that grammar and grammatical terms appear to be of great significance to the poems of contemporary Greek poet Kiki Dimoula. Apart from a theoretical role in the function of language, grammar appears to acquire a pivotal position in Dimoula's poems and a semantic role, as she devotes the titles of some of her poems to grammatical terms such as "Αποσιωπητικές εικόνες", "Η περιφραστική πέτρα" and "Το κεφαλαίο χώμα". In the poet's work grammatical terms often seem to determine the message of the poem, thus constituting grammatical terminology as integral to semantic interpretation. In this paper I engage with one aspect of grammar that seems to not only determine the semantic interpretation of Dimoula's poetry, but also to engage with social commentary: The usage of the grammatical gender. I analyse poems such as "Ο πληθυντικός Αριθμός", where the thematic significance becomes apparent in lines such as "Ο έρωτας [...]/ γένους ούτε θηλυκού ούτε αρσενικού / γένους ανυπεράσπιστου", to move to a deep analysis of the usage of grammatical gender in Dimoula's poetry. I start from the initial hypothesis that since every noun in Greek belongs to one of three genders (feminine/ neuter/ masculine), the use of a gendered language is compulsory in grammatical terms. I then examine how this linguistic restriction is incorporated in the poet's work, especially drawing attention to the semantic significance of grammatical gender in Kiki Dimoula's poetry. I concentrate on (a) first, second and third person pronouns, (b) gendered nouns, especially the frequency of feminine and neuter nouns and the infrequency of masculine nouns, and (c) names of locations, planets, seasons etc, and their personification according to their grammatical gender in Greek. For the purposes of this paper, I look at Dimoula's collections Το λίγο του κόσμου (1971), Χαίρε ποτέ (1988) and Μεταφερθήκαμε παραπλεύρως, (2007), although the conclusions suggested can be observed in all her collections. In this close analysis, I investigate how the linguistic techniques used by Dimoula in her poetry engage with gender stereotypes, gendered identity and gendered social experience. I conclude with thematic, stylistic and linguistic observations occurring from the analytical study of grammatical gender in Dimoula's work. I suggest that the unconventional usage of grammatical gender can be read as an attempt to propose new ways of perceiving gender roles (thematic observation), to suggest new poetical forms that can work together with traditional meter and rhyme (stylistic observation); and to expose the linguistic influence of grammatical gender in the literary and social formation of gender specific symbols (linguistic observation). I expect that this study may shed light in the newly occurring poetic structures that emerge in Greek poetry and might prove beneficial in modern Greek studies as well as in feminist translation practice.

Recuenco Peñalver, Maria.

Η γλώσσα του Βασίλη Αλεξάκη

Vasilis Alexakis es alguien que además de hacer mil cosas más (es dibujante, periodista y columnista, autor de obras de radio y películas, etc.) y de recibir distintos premios de reconocido prestigio a nivel internacional, es un escritor griego que vive a caballo entre su país de nacimiento y su país de adopción, Francia, y que lleva produciendo casi cerca de tres décadas su obra literaria en dos lenguas: el griego y el francés. En sus libros, en los que la ficción y la realidad se mezclan vertiginosamente, habla de Grecia, y también de Francia, habla de él mismo, de su familia, de sus viajes y de sus vidas, habla de las lenguas y del proceso de aprendizaje de idiomas desde la propia experiencia, habla del concepto de identidad y de la confusión que esta puede llegar a crear en uno mismo, y habla también de la traducción y de la autotraducción. La lectura de las obras de Alexakis resulta ya de por sí muy interesante. Pero aún más lo es la comparación de las versiones en distintos idiomas. El estudio de la autotraducción en Alexakis, al que estoy dedicando mi tesis doctoral, resulta un proceso tan sorprendente como revelador en cuanto a la existencia de enlaces entre lengua, identidad y cultura. Los mecanismos a los que obedece la mente cuando se entrega tanto al acto de producción literaria como de autotraducción son capaces de sacar a la luz el comportamiento lingüístico de un escritor y la relación que este mantiene con cada una de las lenguas de las que se sirve, además de servir como elemento identificativo de la evolución tanto del estilo del autor como de la obra. El estudio de la autotraducción es indiscutiblememte interesante. Por varios motivos: primero, por las condiciones especiales a las que se ve sujeto el autotraductor, por ser completamente diferentes a las de un traductor normal; segundo, por el hecho de que las posibles diferencias entre las versiones de un mismo libro puedan deberse no sólo a la particular configuración de la realidad que las diferentes lenguas conllevan, sino también a la identificación que el autor desarrolla con cada una de ellas, basada en la propia experiencia; y tercero, a causa de las diferencias circunstanciales en las que se ve desarrollado el proceso de autotraducción, en comparación con la producción del “original”. Así, si como digo, el estudio de cualquier autotraducción es ya de por sí interesante, el estudio de la obra y la autotraducción en Vasilis Alexakis constituye un apasionante proceso que me gustaría compartir con todos ustedes.

Ελόεβα Φατίμα (Eloeva, Fatima).

Ο Διονύσιος Σολωμός – η γλώσσα της ελευθερίας και η ελευθερία της γλώσσσας

Το πρόβλημα διαμόρφωσης ελληνικής εθνικής ταυτότητας αναλύεται με βάση το παράδειγμα του έργου του Διονύσιου Σολωμού. Η ανακοίνωση χρησιμοποιεί το υλικό των πρώϊμων ιταλικών ποιημάτων του Σολωμού, τις πολύγλωσσες σάτυρες και τα πρώτα ελληνικά του ποιήματα. Διατυπώνεται ο όρος «καλλιτεχνική διγλωσσία» και εξετάζεται το φαινόμενο δίγλωσσων δημιουργών. Υπογραμμίζεται η εξαιρετική σημασία που έπαιζαν στην διαμόρφωση του ελληνικού λογοτεχνικού στάνταρντ της νεότερης Ελλάδας οι δίγλωσσοι συγγραφείς – από τον Ανώνυμο Κύπριο ποιητή μέχρι τον Σαραντάρη. . Η εντύπωση που δημιουργείται είναι ότι πρέπει κανείς να απαλλαγεί από τις αρχαϊστικές παρωπίδες μιας δήθεν καθ'όλα καθαρής γλώσσας, να αισθανθεί ελεύθερος , να χρησιμοποιήσει όλες του τις πνευματικές και γλωσσικές δυνάμεις (ίδίως αν είναι δίλωσσος), δημιουργώντας στο τέλος μια ποιητική ιδιάλεκτο Στο γνωστό έργο του « Λογοτεχνικό φαινόμενο» ο Ιουρι Τυνιάνοβ διατυπώνει μια αρκετά απλή σκέψη - ότι η λογική ανάπτυξης της λογοτεχνίας βασίζεται σε ανανέωση, αλλά τα μέσα που διαθέτει η λογοτεχνία είναι σχετικά περιορισμένα, το υλικό που χρησιμοποεί -περίπου το ίδιο. Έτσι δημιουργείται η ανάγκη να ψάχνουμε για ένα νέο υλικό ή για μια νέα combination – για κάποια νέα μετρικά σχήματα, νέα άρθρωση και επιτονισμό. Πιθανόν και άλλα σχήματα μεταφορικής χρήσης, αποκλίσεις απο τη συντατική δομή, ασυνήθιστη χρήση λέξεων, ένα είδος αλλοτρίωσης ή και αποξένωσης απο μια γλώσσα, και μια ελεύθερη, δίχως φραγμούς χρήση μιας άλλης λογοτεχνικής παράδοσης – τα φαινόμενα αυτά γοητεύουν τον αναγνώστη και δημιουργούν μια ανεπανάληπτη απόχρωση και μια μυστιριώδη ακτινοβολία. Η ελληνικότητα ταυτίζεται στο έργο του Σολωμού με την ιδέα της ελευθερίας. Η διγλώσσία δίνει απολύτως νέες διαστάσεις και στις δύο έννοιες αυτές.

Κυριαζής, Δώρης Κ.

Γλώσσα των συνόρων και σύνορα της γλώσσας

Γλώσσα των συνόρων και σύνορα της γλώσσας (Ζητήματα ταυτότητας στη λογοτεχνία των συνόρων) Δ. Κ. Κυριαζής kyrdoris@lit.auth.gr Κινούμενη ανάμεσα στις θεματικές ενότητες «Ταυτότητα και Γλώσσα» και «Ταυτότητες στη Λογοτεχνία», η ανακοίνωσή μας, αντλώντας υλικό από τη λεγόμενη «λογοτεχνία των συνόρων», στρέφεται γύρω από ερωτήματα όπως: 1. Γιατί ένας ελλαδίτης συγγραφέας, που μεγάλωσε δίπλα στα ελληνο-αλβανικά σύνορα, ο Σ. Δημητρίου, κάνει εκτεταμένη χρήση του τοπικού του ιδιώματος («Ν' ακούω καλά τ' όνομά σου», 1993, «Τους τα λέει ο Θεός», 2002), ενώ οι μη ελλαδίτες ομοεθνείς και ομότεχνοί του, βορειοηπειρώτες λογοτέχνες που μεγάλωσαν από την άλλη πλευρά των συνόρων, είναι πολύ φειδωλοί στη χρήση ιδιωματικών γλωσσικών στοιχείων; 2. Γιατί δεν είμαστε το ίδιο ανεκτικοί / αντιδραστικοί στα greeklish της Καλομοίρας και στα albgreek των αλβανών μεταναστών; Γιατί, ακόμη κι αν (κατά Γκ. Καπλάνι, «Μικρό ημερολόγιο συνόρων», 2006) «Άλλαξες το όνομά σου. Βαφτίστηκες. Έμαθες τη γλώσσα...», παρ' όλα αυτά «…νιώθεις ξένος, πολύ ξένος, υπερβολικά ξένος, κανονικός παρείσακτος…»;! Στην περίπτωση (1), η διαφορετικότητα των στάσεων εδράζεται σε διαφορετικές στοχεύσεις: ο ένας θέλει να τονίσει την τοπική του ιδιαιτερότητα στο πλαίσιο μιας δεδομένης / μη αμφισβητούμενης ελληνικότητας· οι άλλοι προσπαθούν να αποδείξουν ότι είναι παρακλάδι ενός μεγάλου ποταμού, αδικημένο και λησμονημένο απ' την ιστορία… Στην περίπτωση (2), βρισκόμαστε μπροστά στο παράδοξο όπου τόσο η άγνοια (πρώτη γενιά μεταναστών) όσο και η καλή γνώση της ελληνικής (δεύτερη γενιά μεταναστών) μοιάζουν να παρεμποδίζουν την πλήρη ένταξη του μετανάστη στην κοινωνία που τον φιλοξενεί. Το «παράδοξο» αυτό αρχίζει να ξεθωριάζει όταν σκεφτόμαστε πως, τελικά, η ένταξη σχετίζεται κυρίως από τη βούληση της Πολιτείας και των πολιτών, από το κατά πόσο είναι έτοιμοι να δεχτούν την (αναπόφευκτη) πρόκληση. Το αν η γλώσσα καταργεί ή δημιουργεί σύνορα είναι ένα πολυδιάστατο, κοινωνικό, πολιτισμικό και όχι απλά γλωσσικό ζήτημα, ενδιαφέρουσες όψεις του οποίου προβάλλουν ήδη μέσω των αντιδράσεων στην πρόσφατη απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης για απόδοση ιθαγένειας στα παιδιά μεταναστών. Στο πλαίσιο της νέας προβληματικής που διαμορφώνεται, πιστεύουμε ότι αξίζει να παρακολουθήσουμε αν η θεσμοθέτηση ενός τέτοιου μέτρου θα οδηγήσει και σε μια διαφορετική στάση προς τη μητρική τους γλώσσα από μέρους της δεύτερης γενιάς μεταναστών, πράγμα που θα επιχειρήσουμε με τη χρήση σχετικού ερωτηματολογίου και την επεξεργασία των ευρημάτων του.

Badenas, Pedro.

La lengua judeogriega y el *Pentateuco* de Constantinopla (1547)

Η πολύγλωσση Πεντάτευχος, στα εβραϊκά, αραμαϊκά, ελληνικά και ισπανικά, που τυπώθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1547, της οποίας μόνο έξι αντίτυπα είναι πλήρη, περιέχει το εβραϊκό κείμενο της Πεντατεύχου στο κέντρο της σελίδας και πλαισιώνεται στο πάνω μέρος από το targum (αραμαϊκή μετάφραση) του Ónquelos καιω στο κάτω μέρος, το σχόλιο, στα εβραϊκά, του Rashi. Δεξιά και αριστερά του βιβλικού κειμένου υπάρχουν οι αντίστοιχες εκδοχές του στα εβραιο-ελληνικά και εβραιο-ισπανικά (λαδίνο), οι δύο σε μεταγραφή με εβραϊκούς χαρακτήρες. Η σύγκλιση στην ίδια έκδοση δύο βιβλικών αποδόσεων σε καθομιλούμενες γλώσσες των δύο εβραϊκών κοινοτήτων με εντονότερη παρουσία στην Κωνσταντινούπολη, αποτελεί αφενός νεωτερισμό και πρωτοτυπία που δεν θα επαναληφθεί, και αφετέρου η Πεντάτευχος της Κωνσταντινούπολης είναι ένα έγγραφο ιδιαίτερα πολύτιμο για να μελετηθεί ο παραλληλισμός και η λειτουργία που εμφανίστηκαν στις μεταφράσεις των Γραφών στη ρωμανιώτικη και σεφαραδίτικη παράδοση κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα, καθώς επίσης και στις διάφορες φάσεις της γλώσσας αφετηρίας της κάθε απόδοσης. Το ελληνικό κείμενο της Torah της Κωνσταντινούπολης αποτελεί το πιο εκτενές corpus των μεσαιωνικών εβραιο-ελληνικών ως γλώσσας μετάφρασης. Από την πρώτη είδηση περί της ύπαρξής του και το πρώτο σύντομο δοκίμιο μεταγραφής (Gen. 1- 4) από τον Belléli (1890) και τη μεταγενέστερη πλήρη μεταγραφή του από τον Hesseling (1897), θεωρήθηκε ότι ο τύπος της γλώσσας που χρησιμοποιεί ήταν μια παραλλαγή προφορικής δημοτικής των νέων ελληνικών. Ωστόσο, αυτό δεν είναι απολύτως ακριβές, δεδομένου ότι τον 19ο αι. η γνώση της διαλεκτολογίας και των γλωσσολογικών αντιλήψεων του νεοπαγούς ελληνικού κράτους, ήταν περιορισμένες και αμφισβητήσιμες. Σήμερα είναι αναγκαία μια νέα κριτική έκδοση του ελληνικού κειμένου της Πεντατεύχου της Κωνσταντινούπολης. Η νέα έκδοση αυτού του κειμένου θα πρέπει να επιλύσει το μοντέλο γραφικής αναπαράστασης των ελληνικών για τη μεταγραφή του πρωτότυπου εβραϊκού, τη σκοπιμότητα ή μη να συνοδεύεται η έκδοση από διπλωματική μεταγραφή. Είναι επίσης αναγκαίο να εφαρμοστούν νέα μεθοδολογικά κριτήρια για να εξετασθεί η προβληματική που παρουσιάζει η περίπτωση των εβραιο-ελληνικών στη διπλή του ιδιότητα ως ζωντανής γλώσσας και ως γλώσσας μετάφρασης. Οι στοιχειοθετημένες μαρτυρίες αυτής της ποικιλομορφίας της ελληνικής γλώσσας αυξάνονται με νέο εβραιο-ελληνικό υλικό που προέρχονται από την Guenizá του Καΐρου αλλά μέχρι να αποκτήσουμε μια νέα και επιστημονική έκδοση αυτής της κωνσταντινοπολίτικης Πεντατεύχου, δεν θα είμαστε σε θέση να εξακριβώσουμε επαρκώς την ιστορία της ελληνικής γλώσσας των ρωμανιώτικων κοινοτήτων.

Ανδρουλάκης, Γιώργος.

Γλώσσα, ταυτότητα και μετανάστευση: η ελληνική ως γλώσσα υποδοχής και η γλωσσική ένταξη μεταναστών/-ριών στη σημερινή Ελλάδα

Κατά τη δεκαετία του 1990, η ελληνική κοινωνιογλωσσολογία ενδιαφέρθηκε για τη γλωσσική επαφή της ελληνικής με άλλες γλώσσες στο πλαίσιο της ελληνικής διασποράς (βλ. κυρίως τις διδακτορικές διατριβές των Tsokalidou 1994, Hatzidaki 1994, Androulakis 1995, για ελληνικές κοινότητες σε Αυστραλία, Βέλγιο και Γαλλία, αντίστοιχα). Από την επόμενη δεκαετία και μέχρι σήμερα, η έρευνα στα ελληνικά πανεπιστήμια στρέφεται κατεξοχήν προς την επαφή και την εναλλαγή κωδίκων μεταξύ της ελληνικής, ως γλώσσας υποδοχής πλέον, και των γλωσσών της πρόσφατης μετανάστευσης προς την Ελλάδα (ενδεικτικά: Σκούρτου 2002, Androulakis 2003, Χατζηδάκη 2005, Tsokalidou 2005). Η κοινωνιογλωσσολογική προσέγγιση της μετανάστευσης και ιδιαίτερα της γλωσσικής ένταξης των μεταναστών/-ριών επιβεβαιώνει την πολυπλοκότητα και τη ρευστότητα κεντρικών εννοιών, όπως η «δια-εθνική (transnational) κινητικότητα» (πβ. Baynham 2007), η «γλωσσική κοινότητα», η «ταυτότητα», ακόμη και η ίδια η «γλώσσα». Πρόκειται για τάσεις εκ νέου πραγμάτευσης ή και αναθεώρησης, υπό την επίδραση και του γενικότερου ρεύματος για μετάβαση από στατικές και μόνιμες κατηγορίες προς δυναμικές και αναδυόμενες, όπως οι «πολλαπλές ταυτότητες» και οι «πολυγραμματισμοί». Η επιλογή γλώσσας/γλωσσών για τη διαπολιτισμική επικοινωνία σε περιστάσεις μετανάστευσης προσφέρει αρκετά υψηλό βαθμό προσεγγισιμότητας και αντικειμενικότητας (Kerswill 2006) για τη διερεύνηση της ταυτότητας των μεταναστών/-ριών και της γλωσσικής τους ένταξης. Ο βαθμός εκμάθησης της γλώσσας υποδοχής, πέρα από τη χρηστική του διάσταση, συνιστά και μια συμβολική πράξη επιλογής ταυτότητας και συνδέεται με αμφίδρομες στάσεις και αναπαραστάσεις. Συζητώντας τα ευρύτερα αυτά ζητήματα, η προτεινόμενη ανακοίνωση θα επικεντρωθεί σε δύο ερευνητικά σχέδια που βρίσκονται σε εξέλιξη στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας σχετικά με τη γλωσσική ένταξη μεταναστών/-ριών, κυρίως αλβανικής καταγωγής, στον κοινωνικό ιστό μεγάλων ελληνικών πόλεων και, πιο συγκεκριμένα, στα πεδία: - στάσεις απέναντι στις γλώσσες και μετάδοση των γλωσσών της μετανάστευσης στο σπίτι, - βίωση της πιστοποίησης ελληνομάθειας από μετανάστες/-ριες και συζήτηση των παιδαγωγικών και ιδεολογικών αρχών της πιστοποίησης, - γραμματισμός και πολυγραμματισμός των μεταναστών/-ριών σε σχέση με έντυπα που συναντούν στην καθημερινότητά τους, - αναγνωστικές επιλογές και συνήθειες των μεταναστών/-ριών. Βιβλιογραφικές αναφορές: - Androulakis, G. (1995). Etude sociolinguistique du code-switching grec-français à Paris: analyse en situation(s). Thèse de doctorat, Université de Paris 7. - Androulakis, G. (2003). « La Grèce, terre d'accueil ou l'émergence d'un nouvel espace interculturel ». In Gohard-Radenkovic, A., Mujawamarija, D. & Perez, S., Nouvelles problématiques de l'intégration des minorités et émergence de nouveaux espaces socioculturels. Berne : Peter Lang, 137-149. - Baynham, M. (2007). "Transnational literacies: Immigration, language learning and identity". Linguistics and Education, Vol. 18, Issues 3-4, 335-338. - Hatzidaki, A. (1994). Ethnic language use among second-generation Greek immigrants in Brussels. PhD Dissertation, Vrije Universiteit Brussels. - Kerswill, P. (2006). "Migration and language". In Mattheier, K., Ammon, U. & Trudgill, P. (eds.) Sociolinguistics/Soziolinguistik. An international handbook of the science of language and society, 2nd edn., Vol 3. Berlin: De Gruyter, 2271-2285. - Σκούρτου, Ε. (2002). "Η γλώσσα/οι γλώσσες ως μέσον κοινωνικής ένταξης". Πρακτικά συνεδρίου "Ανθρώπινα Δικαιώματα, Πολιτισμικός Πλουραλισμός και Εκπαίδευση στην Ευρώπη". Ρόδος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου. - Tsokalidou, P. (1994). Cracking the code. An insight into code-switching and gender among second generation Greek-Australians. PhD Thesis, Monash University, Australia. - Tsokalidou, R. (2005). "Researching bilingualism in Greece". In Mattheoudakis, M. & Psaltou-Joycey, A. (eds) Selected Papers on Theoretical and Applied Linguistics, Proceedings of the 16th Symposium of Theoretical and Applied Linguistics. Thessaloniki: Aristotle University, 314-323. - Χατζηδάκη, Α. (2005) "Μοντέλα διγλωσσικής συμπεριφοράς σε οικογένειες Αλβανών μαθητών: δεδομένα από εμπειρική έρευνα". Στο Α. Χατζηδάκη (επιμ.) 'Δίγλωσσοι μαθητές στα ελληνικά σχολεία:

διδακτικές παρεμβάσεις και θεωρητικά ζητήματα' (Θεματικό τεύχος για το 2005 του περιοδικού Επιστήμες Αγωγής), 79-102.

Kisilier, Maxim.

Greek Dialect and Dialect Literature Today

It is almost a commonplace to say that Modern Greek dialect literature hardly exists today. Even last attempts to write in Cypriot Greek seem to date back as far as ten years ago. However to be honest one should admit that there are still some places in and (mostly) outside Greece where literary texts in dialect are still composed. In my report I am going to examine the attitude of the speakers of Tsakonian and the Azov Greeks both to their literature and the language of their modern dialect literature. The main point here is to find out how the speakers understand the language of their literature and which remarks they make on its features and which of those features they criticize and prefer to change. The choice of the two dialects was not accidental. The dialect of Azov Greeks can be easily treated as enclave language and, besides, in the first Soviet years there was an experiment to create a literature in their dialect with some features from demotic Greek. Though this experiment was tragically stopped in 1937, some local amateur poets and writers are trying to recreate the literature in the dialect. Some of these texts even start to circulate in oral tradition but sometimes these texts may undergo certain linguistic change. For example, one famous local poet Leonty Kiriakov translated a famous Russian song into the dialect and there was such a line: 'Ax tu sinefu pisu fanin fingus na gzi' ('From behind the cloud the moon seemed to get out'). In oral interpretation this line was changed: 'Ax tu sinefu pisu fanin fengus na gzen'. The singer changed the last word (the verb form) as she found it in correct, despite the fact that such kind of the alteration spoiled the rhyme. The similar process can be found now in Tsakonia where some enthusiastic speakers of the Tsakonian write stories and poetry in Tsakonian.

Henrich, Günther Steffen.

Ποιος ποιητής έγραψε την Παλαιά και Νέα Διαθήκη (τέλη του 15ου αι.) και γιατί χρησιμοποίησε το λατινικό αλφάβητο;

Για επτά σχετικά μικρά ποιήματα του καθολικού ιερέα (΄κανονικού΄ στον Άγιο Τίτο του Χάνδακα / Μεγάλου Κάστρου = Ηρακλείου) Ανδρέα Σκλέ(ν)τζα διαθέτουμε την κριτική έκδοση της Ελένης Κακουλίδη (Ελληνικά 20 [1967] 107-145, επανέκδοση: της ίδιας, Συμβολές - Νεοελληνικά Μελετήματα, Ιωάννινα 1982, 105-142). Τρία άλλα ποιήματα (΄α, β, γ΄), που παραδίδονται στο ίδιο χφ ανάμεσα σ΄ εκείνα τα επτά, η συνάδελφος θεωρεί ότι δεν προέρχονται από τον Σκλέντζα. Ενώ τα δέκα τούτα ποιήματα παραδίδονται μόνο από τον ελληνογράμματο Μαρκιανό κώδικα IX.17, η ανακοίνωση δείχνει πως όλα τους γράφτηκαν αρχικά με το (βενετο-)λατινικό σύστημα που είναι γνωστό από κάμποσα άλλα ελληνόγλωσσα έργα της Κρήτης, π.χ. τη σύγχρονή τους, ανώνυμη ώς τώρα, Παλαιά και Νέα Διαθήκη (στο εξής: ΠΝΔ - 5.329 ομοιοκατάληκτοι δεκαπεντασύλλαβοι), έργο επίσης καθολικού συγγραφέα, το οποίο εξέδωσε ο Νικόλαος Μ. Παναγιωτάκης (μεταθανάτια), ή από τα κατά έναν αιώνα και πλέον νεότερα δράματα του ορθόδοξου Γεωργίου Χορτάτση. Ανιχνεύεται στην ανακοίνωση μέσα από αυτά τα κείμενα μεγάλο πλήθος ΄κρυπτο-σφραγίδων΄ - εξηγείται φυσικά αυτό το σύστημα που εφάρμοσαν πολλοί ποιητές για να αποκρύψουν το όνομά τους στο κείμενο - του τύπου (O) And(h)reas (o) Scle(n)gias ή (O) And(h)reas (o) Castrinos/Criticos (εν μέρει + su/sas ime), δηλ. 19 τέτοιες κρυπτο-σφραγίδες από τα δέκα μικρότερα ποιήματα και - το σημαντικότερο! - 74 (!) από την ΠΝΔ. Εναλλακτικά με την ονομαστική των ονοματικών ή ΄εθνικών΄ στοιχείων εμφανίζεται στις κρυπτοσφραγίδες και η γενική. Αυτές του Σκλέντζα καλύπτουν παντού μονάδες 6 στίχων (με δύο εξαιρέσεις 4 στίχων). Μπορούν λοιπόν ν' αποδοθούν με βεβαιότητα όχι μόνο τα τρία μικρά ποιήματα ΄α, β, γ΄, αλλά και το ογκώδες έργο της ΠΝΔ στον Ανδρέα Σκλέντζα. Η ταυτότητα αυτού του άνδρα ορίζεται ως εξής: 1) καθολικός Κρητικός ελληνικής καταγωγής και γλώσσας, νομοταγής υπήκοος της Γαληνοτάτης, 2) ποιητής και προοδευτικός ιερωμένος από την άποψη ότι ήθελε για λογοτεχνική γλώσσα τουλάχ. των ελληνόφωνων καθολικών και για τη θρησκευτική ακόμα σφαίρα αυτήν του λαού, δηλ. προκειμένου για τα βενετοκρατούμενα μέρη την απλή νεοελληνική, όχι τα λατινικά ή έστω τα ιταλικά, αλλά ούτε τα λόγια ελληνικά, 3) υποχωρητικός όμως απέναντι του δυτικού πολιτισμού στο σημείο ότι δέχτηκε για τα σύγχρονά του ελληνικά τη λατινική γραφή, κοινή ήδη τότε σε όλες τις γλώσσες της καθολικής Δυτικής, Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης. Στο τέλος υπάρχουν δύο παραρτήματα: α) μια εικασία για την ετυμολογία του επωνύμου Σκλέντζας, και β) η διαπίστωση των κρυπτοσφραγίδων Ο Μανούσως (έτσι) και (O) Μανώλης στο αφιερωματικό επίγραμμα του αντιγραφέα Μαν. Γρηγορόπουλου, το οποίο συνοδεύει στον κώδικα τα μικρά ποιήματα του Σκλέντζα.

Omatos, Olga.

Identidad de la mano de un copista traductor

El año 2007 fue publicado por los profesores Kechagioglu y Tambaki, un hermoso libro en el que se recogían los tres manuscritos conocidos de la primera traducción al griego de "Don Quijote de la Mancha" la más antigua hasta ese momento cuyos manuscritos habían sido estudiados separadamente en varias ocasiones por los profesores anteriormente citados. La publicación citada, pretendía ser una recopilación de las primeras transmisiones al griego de la obra de Cervantes la cual partía de una traducción del italiano del hispanista Franciosini. El autor o autores de la traducción del italiano de los tres diferentes manuscritos no se conoce ni tampoco la fecha. Los profesores anteriormente citados las sitúan a mediados del siglo XVII. Cuando el libro de los profesores Kechagioglu y Tambaki no había sido aún publicado apareció casualmente en la biblioteca Genadio otro manuscrito desconocido hasta entonces en el que se conservan 20 capítulos (127 páginas)de la primera parte de la obra de Cervantes, no encontrados hasta entonces, y toda la segunda parte. En total el manuscrito consta de 599 páginas. Mi trabajo se basa en conocer la identidad del copista de esta traducción y comprobar si se trata del mismo que el que traduce los manuscritos que hasta ahora eran los únicos conocidos. La comprobación de esa identidad demostraría si el referido manuscrito encontrado en la biblioteca Genadio se trata de una copia de la misma mano que tradujo del italiano lo conocido hasta ahora o si quizá se trata de una traducción nueva. El objetivo de nuestro trabajo, es, por tanto, comprobar la identidad de la mano que copió la obra de El Quijote en el manuscrito que estamos leyendo y tratar de comprobar si de trata de la misma que llevó a cabo la traducción que aparece en los manuscritos que se habían encontrado hasta ahora. Basándonos en características propias de la lengua de nuestro manuscrito, escritura, terminología, vocabulario, errores, onomástica de los protagonistas, etc. etc. intentaremos llegar a cerciorarnos de la identidad del copista y de si se trata del mismo traductor que el autor de las versiones encontradas hasta ahora.

Πούχνερ, Βάλτερ (Puchner, Walter).

Η μοναδική θεατρική μετάφραση του Νικόλαου Πολίτη

Η μοναδική θεατρική μετάφραση του Νικόλαου Πολίτη, του ιδρυτή της Ελληνικής Λαογραφίας ως επιστήμης, το 1906, από τα γαλλικά του Dumas fils δεν ενδιαφέρει μόνο για την ιδεολογική τοποθέτησή του ενάντια στην κεφαλαιοκρατία, που στην Ελλάδα της στροφής του αιώνα (1900) δεν έχει ακόμα πάρει τις διαστάσεις που είχε στην Ευρώπη του 19ου αίωνα, αλλά, όπως τονίζεται ειδικά στον πρόλογο του έργου, θεωρήθηκε από τον ίδιο τον μεταφραστή ως μια συμβολή στους γλωσσικούς αγώνες της ίδιας εποχής, αποδεικνύοντας πως η μετριασμένη καθαρεύουσα των αστικών σαλονιών είναι πολύ καλά σε θέση, να δώσει έναν ζωταντό και σπινθηροβόλο προφορικό διάλογο επί σκηνής. Έτσι η μετάφραση αυτή εντάσσεται σε μια σειρά από παραδείγματα, με πρωταρχικό τη "Γαλάτεια" του Βασιλειάδη, που είχε τόσο μεγάλη επιτυχία και στα λαϊκά στρώματα, πως ο Σιδέρης, μαχόμενος δημοτικιστής, αποκάλεσε την εποχη ώς το 1925 ως την εποχή της "Γαλάτειας", που αποδεικνύουν πως η δήθεν αποτυχία των καθαρόγλωσσων έργων στο νεοελληνικό θέατρο του 19ου και των αρχών του 20ού αιώνα άφησαν αδιάφορο το ευρύ κοινό και δεν σημείωσαν καμιά επιτυχία. Άλλο παράδειγμα είναι ο "Οδοιπόρος" του Παν. Σούτσου, που έγινε κυρίως αναγνωστική επιτυχία. Το έργο του Πολίτη δεν ανεβάστηκε ποτέ, αλλά η μετάφρασή του σε μια κομψή και ρέουσα καθαρεύουσα αποτελεί ένα γλωσσικό μνημείο, το οποίο, χαρατηριστικά, μόνο ο Παλαμάς θα αναφέρει, και μάλιστα με κάποια συμπάθεια, αν και εκείνη την εποχή βρίσκεται ακόμα στη φάση του μάλλον ακραίου δημοτικισμού. Ο σημαντικός αυτός πρόλογος έχει ως εξής: «Το δράμα του Αλεξάνδρου Δουμά υιού, του οποίου περιέχει την μετάφρασιν το ανά χείρας τεύχος της Βιβλιοθήκης Μαρασλή, La question d'argent επιγραφόμενον εν τω πρωτοτύπω, εδιδάχθη το πρώτον εν Παρισίοις εν τω θεάτρω του Δραματικού γυμνασίου την 19/31 Ιανουαρίου 1857. Επακολουθήσαν μετά πάροδον χρόνου τινός εις το πολύκροτον δράμα Demi-monde του αυτού συγγραφέως, ηυδοκίμησεν εξ ίσου περιφανώς ως εκείνο διότι, αν και μετάγον εις άλλας παντελώς διαφόρους κοινωνικάς τάξεις τον θεατήν, επιδείκνυεν ότι ο ποιητής διετήρει πανταχού αμείωτον την δύναμιν της βαθείας παρατηρήσεως και της ευστόχου διαγραφής χαρακτήρων. Επί τούτοις δ' ο σαφώς εμφαινόμενος και επιτυγχανόμενος σκοπός αυτού, να πατάξη πλην της κακίας και το γελοίον, εθωρήθη ως πρόσθετος αρετή του έργου. / Αλλά κυρίως εις την μετάφρασιν του δράματος δεν παρωρμήθην εκ των αρετών αυτού τούτων. Ομολογώ δ' ότι μάλλον η χάρις και η κομψότης του διαλόγου, του σπινθηρίζοντος μεν εξ ευφυΐας, αλλ' όμως ουδέν έχοντος το επίπλαστον, μοι διήγειραν την έφεσιν γλωσσικού πειράματος. Επεθύμουν να βεβαιωθώ και εξ ιδίας πείρας επιχειρών την μετάφρασιν, αν επαρκεί προς πιστήν απόδοσιν πασών των λεπτοτήτων της αρτίας και απηκριβωμένης γαλλικής γλώσσης η ελληνική της καθημερινής ομιλίας. Και κατείδον μετά χαράς ότι έχει πάντα τα στοιχεία τ' αποδεικνύοντα αυτήν ευχρηστότατον όργανον προς δήλωσιν πασών των εις τας κοινωνικάς σχέσεις αναφερομένων εννοιών, ού ένεκα η εξελλήνισις αλλογλώσσου διαλόγου ουδαμού προσκρούει εις την ανάγκην δημιουγίας λέξεων ή συνθέσεως φράσεων αλλοτρίων της συνηθείας. Αν δ' εν τη αναχείρας μεταφράσει παρατηρηθώσί τινα αντικείμενα προς την παρατήρησιν ταύτην, πρέπει ν' αποδοθώσιν εις αστοχίαν του μεταφραστού μάλλον ή εις έλλειψιν της γλώσσης. / Όπως εκτιμήσωμεν προσηκόντως την συντελεσθείσαν γλωσσικήν πρόοδον πρέπει ν' αναλογισθώμεν οπόση ήτο η περί ταύτα πτωχεία και η δυσκαμψία της ομιλουμένης όχι προ πολλών δεκαετηρίδων, ήδη κατά την αποκατάστασιν των πραγμάτων μετά την τουκοκρατίαν. Διδακτικώτατον παράδειγμα πρόκειται εις ημάς η προ εβδομηκονταετίας περίπου γενομένη εξελλήνισις των κωμωδιών του Γολδόνη υπό επιλέκτου μέλους της ελληνικής κοινωνίας, του πρώην ηγεμόνος της Βλαχίας Ιω. Καρατζά, ανδρός εγκρατούς της ιταλικής και ελληνομάθειαν έχοντος ικανήν· απανταχού υπεμφαίνονται αι δυσχέρειαι της μεταγλωττίσεως, ας εν πολλοίς επιτυχώς κατενίκησεν, αλλά μετά κόπου δυσκόλως αποκρυπτομένου· αυτή η κοινοτάτη καταστάσα σήμερον αρχαία λέξις περίπατος ήτο άγνωστος τότε, και ηναγκάζετο να γράφη περιδιάβασις διά ν' αποφύγη το τουρκικόν σιγριάνι. / Ο πλουτισμός και η άλλη επιτευχθείσα θαυμαστή αληθώς ανάπτυξις της ομιλουμένης γλώσσης οφείλεται αναντιρρήτως εν μέρει και εις τας ευγενείς προσπαθείας δοκίμων μεταφραστών, οποίοι ο Α. Ρ. Ραγκαβής, ο Ι. Ισιδωρίδης

Σκυλίτσης, ο Ευστ. Σίμος, ο Γ. |Ζαλοκώστας, ο Ιω. Καρασούτσας, ο Ν. Δραγούμης, ο Άγγ. Σ. Βλάχος, ίνα τους παλαιοτέρους μημονεύσωμεν. Αλλά κυρίως είναι έργον του όλο έθνους, όπερ εκ του προσκομιζομένου υπό μυριάδων εργατών υλικού εποίει την προσήκουσαν επιλογήν, επιθέτον την σφραγίδα του κύρους διά της κοινής χρήσεως. Ν. Γ. Π.”. Το ίδιο το έργο ειναι στημένο στη ρουτινιέρικη φόσμα του "καλογραμμένου" θεατρικού έργου της γαλλικής σχολής στο ύφος του ρεαλισμού.

Marín Casal, Guillermo.

Josefo Misiódax, un ejemplo “de carne y hueso” de la dimensión balcánica de la identidad greco-ortodoxa a finales de la dominación otomana

Αναθεωρώντας την ιστορία, παρατηρείται κάποτε πώς κάποιοι παράγοντες που προσδιορίζουν τις εθνικές ταυτότητες και τους εθνικισμούς, όπως η γλώσσα, η θρησκεία, ο πολιτισμός ή η εθνότητα, αλλάζουν σύμφωνα με τις χωροχρονιακές συντεταγμένες της ιστορίας. Ένα διαφωτιστικό παράδειγμα αυτού του φαινομένου το βρίσκουμε στην ανήσυχη προσωπικότητα του Ιωσήπου Μοιδιόδακος τον οποίο θα μπορούσαμε να τον κατατάξουμε, σύμφωνα με αυτά τα κριτήρια, ως Βλάχος, Κουτσόβλαχος, Έλληνας, ή όπως ο ίδιος αυτοαποκαλούνταν, Μοισιόδακος, επίθετο που δηλώνει την καταγωγή του από τις αρχαίες Μοισία και Δακία, δηλαδή τη σύγχρονή του Βλαχία. Περά από αυτά τα εθνικά, όμως οι λέξεις βαλκάνικος και ορθόδοξος ίσως είναι τα επίθετα που προσδιορίζουν καλύτερα την «εθνική» του ταυτότητα και συμπεριλαμβάνουν όλες τις ποικίλες της αποχρώσεις και εκφάνσεις. Αυτός ανήσυχος και «ακατάστατος» –κατά τα λόγια του– λόγιος ενσαρκώνει στο πρόσωπό του ένα παράγοντα που ύστερα έπαιξε ένα πρωτεύον ρόλο στην ελληνική εθνική «αφύπνηση» και στις διαδικασίες διαμόρφωσης της ελληνικής εθνικής/εθνικιστικής ιδεολογίας και του ελληνικού έθνος-κράτους: δηλαδή, ο πολιτιστικός και εθνικός «εξελληνισμός» άλλων βαλκανικών λαών και εθνοτήτων μέσω της ελληνικής (λόγιας και δημώδους) γλώσσας γύρω στα σύμβολα της ορθόδοξης παράδοσης του Rum Millet, δηλαδή, της κοινότητας όλων των ορθόδξων υπηκόων της Υψηλής Πύλης, που ο Μοισιόδαξ ονομάζει «γένος τῶν Ῥωμαίων» και αυτός ο ίδιος ταυτίζει με το «γένος τῶν Ἑλλήνων». Στην παρούσα εισήγηση θα μελετήσουμε πώς ο πρόδρομος αυτός του λεγομένου «Νεοελληνικού Διαφωτισμού» εκδηλώνει συνειδητά την ελληνορθόδοξη του ταυτότητα μέσω της ελληνικής γλώσσας, η οποία κατά τη διάρκεια του 18ου αιώνα και τις αρχές του 19ου αποτετέλεσε ένα συγκολλητικό στοιχείο των ορθόδοξων λαών της οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όχι μόνο επειδή η ελληνική γλώσσα ήταν το μέσο διάδοσης του ορθόδοξου πολιστιμού και η επίσημη γλώσσα του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, αλλά ακόμα και επειδή η ελληνική γλώσσα κατά την τουρκοκρατία έγινε η lingua franca του εμπορίου στην Βαλκανική χερσόνησος και στην ανατολική Μεσόγειο. Στη μελέτη μας θα διερευνήσουμε την υιοθέτηση από τον Μοισιόδακα μίας γραπτής γλωσσικής ποικιλότητας πιο απλής και βατής από την αρχαΐζουσα ή την αττικκίζουσα –του λεγομένου «ἁπλοῦ ὕφους» κατά τα λόγια του– ως γλωσσικού οργάνου λόγιας και διανοητικής έκφρασης. Η επιλογή του Μοισιόδακα σχετίζεται στενά με τους μόχθους του για την εκλαΐκευση των επιστημονικών προόδων και γνώσεων της εποχής του, καθώς και με τη διεύρυνση της κυκλοφορίας του ελληνικού έντυπου βιβλίου. Δύο πρωτοβουλίες του που αποτελούν καθ᾽ εαυτό τους την προαγωγή και τη διάδωση νέων συνήθειων ανάγνωσης και γραφής της ελληνικής γλώσσας. Από την άλλη, και σχετικά με αυτό, θα μελετήσουμε τις ερίδες και τις αντιδράσεις που προκάλεσαν αυτές οι πρωτοβουλίες του Μοισιόδακα για τον εκσυγχρονισμό των ελληνορθόδοξων γλωσσικών και πολιτιστικών πραγμάτων, έχοντας υπ’όψιν και την κυριότερη και δυσφυμιστική κατηγωρία που δέχτηκε από τους πιο κριτικούς και συντηριτικούς του αντιπάλους, το ότι δεν γνώριζε πραγματικά την (αρχαία) ελληνική και αγνοούσε τα μυστήρια της γραμματικής της. Η περίπτωση του Μοισιόδακα διαφωτίζει την βαλκανική διάσταση της συγκρότησης της ελληνικής εθνικής/εθνικιστικής ιδεολογίας και προμηνύει τις διαδικασίες, κατά τις οποίες διαμορφώνεται μία πλήρως και αμιγώς ελληνική εθνική ταυτότητα από την προηγούμενη ελληνορθόδοξη ταυτότητα του οθωμανικού Rum Mollet, που έχει μάλλον θρησκευτικό, νομικό ακόμα και πολιτιστικό, αλλά όχι εθνικό ή εθνοτικό χαρακτήρα.

Tsamadou-Jacoberger, Irini & Vassilaki, Sophie.

La construction de l'identité du grec moderne vue par Manolis Triandaphyllidis

La construction de l'identité du grec moderne vue par Manolis Triandaphyllidis Irini Tsamadou-Jacoberger (Université de Strasbourg) et Sophie Vassilaki (INALCO, Paris) jacoberg@unistra.fr et sophie.vassilaki@inalco.fr Cette contribution s'inscrit dans le cadre de notre projet commun de recherche “Processus et typologie de standardisation dans les langues de l'espace balkanique” (Centre d'études balkaniques, CEB-INALCO et Groupe d'études orientales, slaves et néo-helléniques, GEO-Université de Strasbourg). Elle vise à éclairer la position de Manolis Triandaphyllidis, linguiste-grammairien et pédagogue, à l'égard du statut du grec moderne, en tant que langue dont il est nécessaire de construire un espace de référence et de représentation propre. Nous étudierons la mise en place de ce discours métalinguistique à travers deux ouvrages majeurs de MT, l'Introduction historique et la Grammaire néo-hellénique dont on sait qu'ils s'articulent en un ensemble cohérent et solidaire. On s'accorde à reconnaître que ces deux ouvrages ont été les seuls à marquer un changement radical de perspective dans le traitement de la langue moderne en tant qu'entité historique et synchronique. C'est dans ce sens que Triandaphyllidis parle d'emblée d'“introduction historique à notre langue maternelle”, cette dernière occupant l'essentiel de sa description. La place centrale accordée à cette langue maternelle se reflète dans la méthodologie adoptée; ainsi le critère pour la périodisation de l'histoire de la langue est strictement linguistique (langue ancienne, langue médiévale, langue moderne) et très peu de place est faite aux repères culturels ou socio-culturels. Dans cette vision, l'identité de la langue moderne n'est pas une donnée préalablement validée par son histoire, c'est-à-dire dans un rapport essentiel et inextricable avec la langue ancienne, mais elle représente une entité dynamique mise en place par synthèses successives. C'est dans cette perspective que nous devons nous interroger sur la signification et la place accordée par Triandaphyllidis aux différentes formations de langues communes (koinè), écrites et orales, tout au long de l'histoire du grec, qui préfigurent la future formation d'une langue commune nationale. A ce titre, il est intéressant d'étudier la typologie de koinè qu'il établit, en dehors de la distinction oral-écrit. Triandaphyllidis parle ainsi de koinè usuelle/courante, scientifique et littéraire, en tant que variétés ou composantes de la langue moderne, chacune contribuant à sa manière à la formation et la stabilisation de l'idiome commun. C'est sur cette base qu'il formule sa conception de la diglossie dont le statut métalinguistique a été peu étudié jusqu'à présent chez cet auteur. Rappelons que ce terme fait partie d'un champ notionnel construit sur la base suffixée -glossie (cf. monoglossie, diglossie, triglossie, polyglossie) dont il faudrait explorer la signification afin d'en comprendre la portée et de mieux le distinguer d'autres acceptions. Enfin, cette démarche pionnière de Triandaphyllidis doit être mise en regard de tout l'effort de description et de codification de la langue que reflète sa Grammaire destinée à l'enseignement du grec moderne, langue maternelle, langue vivante.

Diatsentos, Petros.

L’histoire de la langue grecque au carrefour des différentes disciplines: enjeux identitaires et cristallisation des mythologies linguistiques (1830-1912)

La communication que je propose s'inscrit dans le prolongement d'une partie de ma recherche doctorale, où j'ai traité de la conception de l'histoire du grec chez les milieux des savants grecs, dans la seconde moitié du XIXe siècle. La façon dont s'est construite l'histoire du grec et son approche particulière par rapport à l'histoire des autres langues européennes trouve ses racines au XIXe siècle. Pendant la même période se cristallise un premier récit concernant l'histoire du grec, de l'Antiquité homérique à l'époque contemporaine. De même, tout au long de ces décennies, nous observons une mutation dans la conception de la langue moderne. La communication que je propose, vise à expliquer comment l'historiographie grecque, les courants de la linguistique comparée et la laographie émergente fixent le cadre dans lequel se cristallisent les représentations sur le grec moderne, ainsi que le récit de son histoire. D'autre part, je souhaite préciser comment le bagage théorique, les approches et la mise en place des concepts sur l'histoire du grec coulent dans le moule de la conjoncture historique, pour forger un récit conforme à une série d'objectifs politiques et culturels. En effet, dans la conjoncture socio-politique du milieu du siècle, la langue devient un élément capital dans le processus de construction des nouvelles identités collectives, et en même temps, elle constitue un argument stratégique pour les aspirations du nationalisme grec. Dans ce cadre, la langue est perçue comme un témoin identitaire, et comme un moyen pour faire avancer une politique culturelle en Orient. Je compte développer mon exposé à l'appui d'une série de textes d'où se dégage progressivement une image de l'évolution du grec. Il s'agit de sources d'une nature variée dans la mesure où l'histoire du grec fait l'objet des diverses études (histoire de la littérature, histoire de la question de la langue, etc.) A travers cet examen, je l'intention de rendre explicite la mutation de la vision historique du grec entre le second tiers du XIXe et le début du XXe, où la discipline de la linguistique prend définitivement racine en Grèce. En deuxième lieu, je compte exposer la façon dont on accueille les postulats de l'historiographie grecque dans les schémas interprétatifs de l'évolution de la langue. En outre, je mettrai l'accent sur l'introduction, l'interprétation et l'usage des concepts et des thèses de la linguistique comparée, ainsi que les conclusions de la lexicographie dialectale qui se développe progressivement dans le vaste domaine de la laographie grecque. Par la suite de mon exposé, je m'arrêterai sur une suite de faits, afin d'expliquer comment la langue acquiert une place capitale dans la concrétisation du projet national grec. Plus précisément, le débat qui se déclenche dans les années 1860, concernant la langue cible et sa mission en dehors des frontières de l'État, s’inscrit dans la conjoncture politique, conduit à la révision de la nomenclature de la langue et il affecte, en dernière instance, la vision du grec moderne, aussi bien dans son évolution historique que dans sa synchronie. Durant cette période, l’histoire de la langue grecque sera effectivement bâtie sur le principe de la continuité de l'ensemble du grec, continuité qui implique des traits organiques inaltérables, l’évolution lente, et la sauvegarde du grec ancien, de l’Antiquité à nos jours.

Κλίμοβα, Ξένια (Klimova, Ksenia).

Σλαβικά ίχνη στην γλώσσα της νεοελληνικής μυθολογίας

Η μακροπρόθεσμη συμβίωση του ελληνικού και του σλαβικού πολιτισμού στον χώρο των Βαλκανίων είχε ως αποτέλεσμα να υπάρξουν πολλά ξένα δάνεια όσο ελληνικά στις σλαβικές γλώσσες , τόσο και σλαβικά στην ελληνική. Σε κάποιες περιπτώσεις η προέλευση της λέξης είναι σαφής, σε άλλες μπορεί να προκαλέσει συζητήσεις. Στην γλώσσα της νεοελληνικής μυθολογίας υπάρχουν πολύ ενδιαφέρουσες περιπτώσεις δανεισμών τέτοιου είδους. Στην ανακοίνωση θα εξεταστούν οι λέξεις 'ο μώρος', 'η μόρα' και 'το σμερδάκι'. Οι όμοιες λέξεις μώρος και μόρα μπορεί να έχουν διαφορετική προέλευση. Το μυθολογικό πρόσωπο μόρα έχει πολλά χαρακτηριστικά, τα οποία έχει και το γνωστό στον σλαβικό πολιτισμό πρόσωπο мора/мара (π.χ. θυλική υπόσταση και κύρια λειτουργία να πνίγει ανθρώπους στον ύπνο τους). Επίσης ονόματα του τύπου «μόρα» είναι γνωστά περισσότερο στην Βόρεια και τη Στερεά Ελλάδα. Έτσι μπορούμε να υποθέσουμε, ότι η λέξη αυτή έχει σλαβική προέλευση. Για το αρσενικό μυθολογικό πρόσωπο με το όνομα μώρος οι περιοχές όπου καταγράφεται είναι εντελώς διαφορετικές. Εδώ μπορούμε να μιλάμε για μια δυτική επίδραση (ιταλικό moro - μαύρος) στην γλώσσα του λαϊκού ελληνικού πολιτισμού. Από την άλλη πλευρά και οι δύο λέξεις που εξετάζουμε και τα αντίστοιχα ονόματα από τις σλαβικές γλώσσες ανάγονται σε μια κοινή ινδοευρωπαϊκή ρίζα *mer-/*mor- και ακόμα ο Ησίοδος στην «Θεογονία» του αναφέρει τον Μόρον, γιο της Νύκτας. Η λέξη σμερδάκι που προσδιορίζει έναν ποιμενικό δαίμονα που βλάπτει τα πρόβατα, καταγράφεται σε κάποιες συγκεκριμένες περιοχές της Ελλάδας, όπως η Ναυπακτία και σε αρκετά μεγαλύτερο βαθμό η Κεντρική Πελοπόννησος (Αρκαδία, Μεσσηνία, Τριφυλία, Τρίπολη, Γορτυνία) με επίκεντρο την Μαντινεία Αρκαδίας. Ο Φ. Μαλιγγούδης αναφέρει αυτό το όνομα ως μία από τις αποδείξεις της παρουσίας των Σλάβων στα ελληνικά εδάφη, και ανάγει την ετυμολογία του στο σλαβ. smьrdъ . Αν εξετάσουμε αυτή την λέξη πιο προσεκτικά θα βρούμε πολλά ενδιαφέροντα στοιχεία. Οι δαίμονες με το όνομα του τύπου σμερδάκι έχουν κάποια κοινά στοιχεία όπως η ικανότητα να κλέβουν τα γάλα, να έχουν σεξουαλικές σχέσεις με τα πρόβατα, να εμφανίζονται σε μοφή κάποιου άγριου ζώου, χαρακτηριστικά που συναντιούνται με μεγάλη συχνότητα στις παλαιές σλαβικές αντιλήψεις. Σε άλλες περιοχές της Ελλάδας τα αντίστοιχα μυθολογικά πρόσωπα έχουν άλλα ονόματα: χαμοδράκι (χαμοθράκι, χαμουθράκι), τελώνιο, ζουλάπι, Κωλοπάνης, Πάνος, Πάνιος, αγρινικό (αγριμικό). Σε αυτές τις περιοχές, όπου δεν χρησιμοποιείται το όνομα σμερδάκι, το «πορτραίτο» αυτού του μυθολογικού προσώπου, τα χαρακτηριστικά του δεν είναι πολύ σαφή, δεν θεωρείται τόσο βλαβερό, όσο ο αντίστοιχος πελοποννησιακός δαίμονας και σχεδόν ποτέ δεν αναφέρεται ότι μπορεί να έχει σεξουαλικές σχέσεις με τα πρόβατα και να κλέβει το γάλα τους. Εφόσον είναι γνωστό ότι στο μυθολογικό λεξιλόγιο των σημερινών Νότιων Σλάβων δεν υπάρχουν ονομασίες προσώπων που ανάγονται στη ρίζα smьrdъ, μπορούμε να υποθέσουμε ότι εδώ υπάρχουν κάποια ίχνη παλαιών σλαβικών αντιλήψεων ή ακόμα ευρύτερα, υπολείμματα λατρείας ενός ξεχωριστού προσώπου της σλαβικής μυθολογίας που συντηρήθηκαν στις περιοχές της Ελλάδας όπου παρουσιάστηκαν σλαβικές φυλές από τον 7 αι. μ.Χ, έστι ώστε τα σλαβικά στοιχεία έγιναν ένα από τα χαρακτηριστικά ενός καινούργιου προσώπου της νεοελληνικής μυθολογίας. Το θέμα των ελληνοσλαβικών σχέσεων γενικώς και πιο συγκεκριμένα στο μυθολογικό λεξιλόγιο παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον για την σύγχρονη γλωσσολογία και μερικές φορές η γλώσσα του παραδοσιακού πολιτισμού γίνεται σημαντική πηγή πληροφοριών για την ιστορία αυτών των σχέσεων.

Loudová, Kateřina.

"Οι Έλληνες προτιμούν μια παλιά λέξη από μια νεότερη". Σύγκρουση ταυτοτήτων ανάμεσα στα Ελληνικά και Σλαβικά

Στα τέλη του 19ου αιώνα δημιουργήθηκε στην τσεχική κοινωνία ένα νέο κύμα ενδιαφέροντος για τα νέα ελληνικά που σχετιζόταν με την αυξημένη ταξιδιωτική δραστηριότητα των Τσέχων κλασικών φιλολόγων, συνήθως δασκάλων στη μέση εκπαίδευση, στο ελληνικό έδαφος. Στην τσέχικη ταξιδιωτική λογοτεχνία όπως και σε εξειδικευμένα επιστημονικά περιοδικά δημοσιεύονταν μελέτες ή ταξιδιωτικές εντυπώσεις που αντικατόπτριζαν την υπάρχουσα τότε αντίληψη της ελληνικής γλωσσικής κατάστασης με βάση συναντήσεις και συζητήσεις με τους Έλληνες διανοουμένους (αρχαιολόγους, διευθυντές γυμνασίων και λυκείων, δημοσιογράφους κλπ.) και με τον "απλό" ελληνικό λαό. Στην εισήγησή μου θα ήθελα να ασχοληθώ λεπτομερέστερα με το πώς μεταδίδεται η αναζήτηση της γλωσσικής ταυτότητας στην Ελλάδα εκείνης της εποχής σε ξένους επιστήμονες. Ποια είναι η αντίληψη της ελληνικής διγλωσσίας στην αναστατωμένη από οξείς διαπληκτισμούς Ελλάδα ανάμεσα στους δημοτικιστές και καθαρευουσιάνους; Με ποιον τρόπο σχολιάζεται η κατάσταση αυτή από τους ίδιους τους Έλληνες και πώς την καταλαβαίνουν οι Τσέχοι, ξαφνιασμένοι από τη διαφορά ανάμεσα στη νέα και την αρχαία ελληνική γλώσσα ή – ανάλογα με την αντίληψη του καθένα – από την ομοιότητά τους, βλέποντας και την αντίθεση μεταξύ της ελληνικής πραγματικότητας του τέλους του 19ου αιώνα και των απατηλών τους ιδεών για την αναγεννημένη αρχαία Ελλάδα; Η άποψη του ελληνικού γλωσσικού ζητήματος προκαλεί ενδιαφέρον επίσης στα συμφραζόμενα της τσεχικής εθνικής αναγέννησης, κι αυτό για ένα λόγο επιπλέον καθώς από τη μία στο σλαβικό περιβάλλον συσχετιζόταν η νεοελληνική γλώσσα με τις σλαβικές γλώσσες, από την άλλη στην Ελλάδα υπήρχε η προσπάθεια να απομακρυνθούν από τα ελληνικά σλαβικές λέξεις, κυρίως τοπωνύμια. Έτσι δημιουργήθηκε ένα είδος σύγκρουσης μεταξύ των δύο γλωσσών που έψαχναν την ταυτότητά τους "μέσω" της άλλης γλώσσας, είτε συσχετιζόταν η μία με τα ελληνικά, είτε καθαριζόταν η άλλη από τη σλαβική επιρροή. Η γενική εικόνα της αντίληψης της γλωσσικής ταυτότητας από τους "νέους" Έλληνες που αναδύεται από τα συγγράματα των Τσέχων κλασικών φιλολόγων του 19ου αιώνα μας διευκολύνει επίσης να καταλάβουμε και τη σύγχρονη στάση των Ελλήνων επιστημόνων προς το σλαβικά στοιχεία στα ελληνικά του 21ου αιώνα. Θα ήθελα να κλείσω την εισήγηση με μια σύντομη ανασκόπηση της επεξεργασίας του θέματος αυτού στη σχετική ελληνική βιβλιογραφία (π.χ. Σ. Ι. Σπυρώνης, Τα Λατινικά, Αλβανικά, Εβραϊκά και Σλαβικά στην ελληνική γλώσσα, Αθήνα 1999).

Berikashvili, Svetlana.

Οι ιδιωτικές εκφράσεις ως εθνικές ιδιότητες της γλώσσας (με βάση τις συντακτικές αλλαγές στα ελληνικά, γεωργιανά και ρωσικά)

Στην εισήγησή μας θα αναλύσουμε τις ιδιωτικές εκφράσεις ως χαρακτηριστικά στοιχεία της γλώσσας, που αποδεικνύουν την εθνική ταυτότητα του λαού και αποτελούν βάση της διαμόρφωσης της νοοτροπίας του έθνους. Είχαμε διαλέξει τους ιδιωτισμούς που αποτελούνται από συστατικές λέξεις: ψυχή, καρδιά και απαντώνται σε πολλές γλώσσες, άρα πρέπει να έχουν πολλά κοινά στοιχεία σε διάφορες γλώσσες και να είναι πιο κατανοητοί για άλλους λαούς. Ωστόσο, αυτό που μας ενδιέφερε ήταν να υπογραμμίσουμε ότι παρ' όλες τις ομοιότητες που βρίσκουμε σε διάφορες γλώσσες (σε περίπτωσή μας οι γλώσσες αυτές είναι: ελληνική, γεωργιανή και ρωσική), η καθεμία έκφραση σχηματίζεται σύμφωνα με τους κανόνες της καθεμίας γλώσσας και προσδιορίζεται για μια συγκεκριμένη γλωσσική κοινότητα, φανερώνοντας την ταυτότητα της γλώσσας. Η μελέτη που διεξάχθηκε είχε δύο κατευθύνσεις: 1) το λεξικό πλαίσιο των προαναφερόμενων ιδιωτισμών και η απόδοση τους σε άλλες γλώσσες, καθώς και 2) το συντακτικό τους ρόλο στον σχηματισμό της πρότασης. Σύμφωνα με τη γενετική γραμματική του Noam Chomsky, η παραγωγή των προτάσεων της γλώσσας γίνεται με βάση την έννοια των μετασχηματιστικών νόμων. Οι νόμοι αυτοί μετατρέπουν τους συνδυασμούς λέξεων σε πλήρη τελικά σχήματα, τα οποία αποτελούν τις προτάσεις μιας γλώσσας. Σε περίπτωσή μας οι συνδυασμοί λέξεων που μας ενδιαφέρουν είναι στερεότυπες φράσεις – οι ιδιωτικές εκφράσεις. Οι εκφράσεις αυτές μελετήθηκαν μέσα στις προτάσεις που αντικατοπτρίζουν την πραγματική εικόνα της σύγχρονης γλώσσας με βάση το γλωσσικό υλικό του Σώματος Κειμένων του Εθνικού Θησαυρού Ελληνικής Γλώσσας. (βλ. http://hnc.ilsp.gr). Η μετάφραση των ιδιωτισμών από τη γλώσσα-πηγή στη γλώσσα-στόχο μπορεί να γίνει με διάφορες άμεσες και έμμεσες τεχνικές. Στην εισήγησή μας αναφέρεται μόνο μια τεχνική, που μας ενδιαφέρει λόγω των γραμματικών αλλαγών που γίνονται κατά την απόδοση σε μια άλλη γλώσσα. Η τεχνική αυτή είναι λεγόμενη μετάταξη ή μετάθεση (transposition) που περιλαμβάνει γραμματικές αλλαγές, συνήθως συντακτικές-συνταγματικές που είναι αναγκαίες για την εξασφάλιση του περιεχόμενου της γλώσσας-πηγής. Έτσι π. χ. η ιδιωτική έκφραση πήγε η ψυχή στην Κούλουρη (τα κακάρωσε, έπιασε πανικός), που είναι καθαρά εθνικού χαρακτήρα, κατά την απόδοση στη γλώσσα-στόχο υπέστη πολλές μετατροπές (όχι μόνο από την λεξική άποψη, αλλά και από τη συντακτική). Θα μπορούσαμε να παρουσιάσουμε αυτές τις αλλαγές με εξής σχήμα: L1 (P + S + AM prepos.)→ L2 (S + AM pospos.+ P)(απόδοση στη γεωργιανή γλώσσα) L1 (P + S + AM prepos.)→ L3 (P) (απόδοση στη ρωσική γλώσσα) Όμως στην πρόταση η φράση αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί με άλλο συντακτικό μοντέλο, όπως είναι, π.χ.: Η ψυχή του Ίβκοβιτς, βέβαια, πήγε στην Κούλουρη. (ΔΡΥΜΩΝΑΣ Η., Χ.Κ. Τεγόπουλος Εκδόσεις, Α.Ε. (ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ), 1999/02/18). L1 (S + Att + AM + P + AM prepos.) = X s + (P + AM prepos.) + Att. + AM → L2 (S + O + AM + AM postpos + P.) = X o+ AM postpos. + P +S+AM L1 (S + Att + AM + P + AM prepos.) = X s + (P + AM prepos.) + Att. + AM → L3 (S + AM + P.) = X p +S + AM Όπου L1 είναι η γλώσσα-πηγή, L2 και L3 - η γλώσσα-στόχος (αντίστοιχα γεωργιανή και ρωσική), X - η ιδιωτική έκφραση, P – κατηγόρημα, S – υποκείμενο, O – αντικείμενο, AM – επιρρηματικός προσδιορισμός, Att. – ετερόπτωτος προσδιορισμός, AMprepos. – εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός. Οι αλλαγές που βλέπουμε είναι εξής: στην ελληνική φράση το υποκείμενο αλλάζει θέση με το κατηγόρημα, και ο ιδιωτισμός διασπάται, δεν είναι πια παγιωμένη έκφραση, στη γεωργιανή γλώσσα το υποκείμενο γίνεται αντικείμενο, ενώ ο ετερόπτωτος προσδιορισμός υποκείμενο, στη ρωσική γλώσσα δεν έχουμε αλλαγές, γιατί κατ' ουσία η φράση δεν είναι ιδιωτισμός. Στην εισήγηση θα αναφερθεί η ανάλυση άλλων ιδιωτισμών με παραδείγματα. Από μελέτη φαίνεται καθαρά ότι η καθεμία γλώσσα έχει δικό της μηχανισμό για τον σχηματισμό των ιδιωτικών εκφράσεων, βέβαια αυτό εξαρτάται α) από τις λεξικές (ή κοσμοθεωρητικές) διαφορές, β) από συντακτικούς κανόνες αναφερομένων γλωσσών, γ) καθώς και από την ιδιαιτερότητα ή καλύτερα να πούμε ταυτότητα καθεμίας γλώσσας.

Τσοκαλίδου, Ρούλα & Γκαϊνταρτζή, Αναστασία & Γάτση, Γιώτα.

Παιδικές ταυτότητες μέσα από παιδικές φωνές: πολύγλωσσα παιδιά στο ελληνικό σχολείο

Η παρούσα εργασία έχει ως σκοπό την διερεύνηση και αποτύπωση των απόψεων δίγλωσσων/πολύγλωσσων μαθητών/τριών μεταναστευτικής καταγωγής που φοιτούν στο ελληνικό σχολείο ως προς τη γλώσσα-τις γλώσσες τους και την ταυτότητά τους. Μέσα από τη «φωνή» των ίδιων των παιδιών, αναδεικνύονται όψεις της σύνθετης κοινωνικο-γλωσσικής πραγματικότητα τους, αλλά και αναδεικνύονται συγκεκριμένες σχέσεις εξουσίας και γλωσσικές ιδεολογίες, οι οποίες κυριαρχούν στο πλαίσιο του ελληνικού σχολείου. Μέσα από ημι-δομημένες συνεντεύξεις, άτυπες συζητήσεις και γραπτά κείμενα-επιστολές των ίδιων των παιδιών, όπου τα παιδιά καταθέτουν τις δικές τους απόψεις σχετικά με τις γλωσσικές επιλογές και πρακτικές τους, αναδεικνύεται ο τρόπος που αντιλαμβάνονται το ρόλο και τη σχετική σημασία των γλωσσών τους σε κάθε πεδίο χρήσης, αλλά και έρχονται στην επιφάνεια οι πολλαπλές και σύνθετες πλευρές των ταυτοτήτων που οικοδομούν και διεκδικούν εντός και εκτός σχολείου. Μέσα από τα ερευνητικά μας δεδομένα γίνονται αντιληπτές οι επικρατούσες σχέσεις εξουσίας, αλλά και οι γλωσσικές ιδεολογίες που επικρατούν στο σχολικό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον των παιδιών. Με άλλα λόγια, οι γλωσσικές επιλογές και πρακτικές των παιδιών συνδέονται άμεσα με την υπό διαμόρφωση ταυτότητά τους μέσα σε ένα κοινωνικο-εκπαιδευτικό πλαίσιο με «ηγεμονικές» ιδεολογίες. Οι ιδεολογίες αυτές αφορούν τη χρήση, προώθηση και εκμάθηση της μίας κυρίαρχης – σχολικής γλώσσας, η οποία οριοθετεί και προωθεί μία «μονοδιάστατη» ή «μονόγλωσση» σχολική – ακαδημαϊκή ταυτότητα «του καλού μαθητή» (Norton Peirce, 1995; Day, 2002), την οποία τα παιδιά αγωνίζονται να αποκτήσουν ώστε να διεκδικήσουν συμμετοχή, μία φωνή και νόμιμη θέση στις «κοινότητες μάθησης» του σχολείου (Lave & Wenger, 1991). Ωστόσο, όπως προτείνεται από τη διεθνή βιβλιογραφία (Cummins, 2001), η διγλωσσία ή πολυγλωσσία των παιδιών – σε οποιαδήποτε μορφή της – παθητική/αναδυόμενη ή ενεργητική- αποτελεί κεντρικό κομμάτι της ζωής τους και αναπόσπαστο κομμάτι των σύνθετων και πολλαπλών ταυτοτήτων τους. Πιστεύουμε ότι το ελληνικό σχολείο μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά στην διαδικασία σύνθεσης πιο «θετικών» σχολικών ταυτοτήτων, οι οποίες είναι πιο σύνθετες, πιο ρευστές, πολλαπλές και πιο διαπραγματεύσιμες, αναγνωρίζοντας το πολιτισμικό και γλωσσικό κεφάλαιο των παιδιών και δίνοντας τη δυνατότητα έκφρασης πιο «πολυφωνικών – πολυγλωσσικών και πολυπολιτισμικών»– ταυτοτήτων στη σχολική τάξη και ζωή. Παραπομπές Cummins, J. (2001). Negotiating identities: Education for empowerment in a diverse society (2nd ed.) Los Angeles: California Association for Bilingual Education. Day, E. M. (2002). Identity and the young English language learner. Clevedon: Multilingual Matters Ltd. Garza, A. V. & Crawford, L. (2005) Hegemonic Multiculturalism: English Immersion, Ideology, and Subtractive Schooling. Bilingual Research Journal 29 (3) 599-728. Lave, J., & Wenger, E. (1991). Situated learning: Legitimate peripheral participation. Cambridge: Cambridge University Press. Norton Peirce, B. (1995). Social identity, investment and language learning. TESOL Quarterly 29(1) 9-31.

Lazarova, Anna.

Εθνική ταυτότητα και γλωσσική πολιτική στη σύγχρονη Ελλάδα και τη Βουλγαρία. Προκλήσεις και αντιμετώπιση

Η σημερινή κοινοτική πολιτική η οποία στοχεύει στην προστασία και την προώθηση της πολυγλωσσίας φέρνει στο προσκήνιο με μεγαλύτερη ένταση ένα ζωτικό για το μέλλον του κάθε κράτους-μέλους ζήτημα: πώς η ενθάρρυνση των περιφερειακών ή μειονοτικών γλωσσών να μην είναι εις βάρος της επίσημης γλώσσας και να μη δημιουργήσει αίσθηση ανασφάλειας στην κυρίαρχη γλωσσική ομάδα ως προς τη διατήρηση της εθνικής της ταυτότητας. Η παρούσα μελέτη έχει ως σκοπό της να εξετάσει συγκριτικά τις ελληνικές και τις βουλγαρικές προσπάθειες κατάρτισης μιας γλωσσικής πολιτικής η οποία να συμβάλλει στην κοινωνική ολοκλήρωση. Οι ομοιότητες που παρουσιάζει η γλωσσική πραγματικότητα στην Ελλάδα και στη Βουλγαρία είναι αναμενόμενες, αφού πρόκειται για δύο γειτονικές βαλκανικές χώρες με κοινό ιστορικό παρελθόν, με μονόγλωσσο επίσημο γλωσσικό καθεστώς και αντίστοιχες εθνικές/γλωσσικές μειονότητες (τουρκική, πομακική, τσιγγάνικη, βλάχικη, αρμενική, εβραϊκή κ.α.), από όπου πηγάζουν και παρόμοια προβλήματα. Ούτε η Ελλάδα, ούτε η Βουλγαρία δεν έχουν υπογράψει ακόμη τον Ευρωπαϊκό χάρτη των περιφερειακών ή μειονοτικών γλωσσών του Συμβουλίου της Ευρώπης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον όμως παρουσιάζουν οι διαφορές του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου, καθώς και του βαθμού εφαρμογής του στην αντιμετώπιση των μειονοτικών γλωσσών στις δύο χώρες. Η έρευνα εστιάζεται στο σύνολο των ακολουθούμενων πρακτικών σήμερα, των ιδεολογιών και των θεσμών, των σχετικών με τις εθνικές μειονότητες και τα γλωσσικά τους δικαιώματα, και πιο συγκεκριμένα στη μειονοτική εκπαίδευση. Εν τέλει η ανακοίνωση αυτή αποσκοπεί στο να αναδείξει ορισμένους βασικούς προβληματισμούς, όπως παραδείγματος χάρη ποια είναι η πραγματική συμβολή της γλώσσας στη διαμόρφωση της ιδιαίτερης εθνικής και πολιτιστικής ταυτότητας των ομιλητών της και εάν τα εφαρμοζόμενα προγράμματα διδασκαλίας μειονοτικών γλωσσών πραγματικά συμβάλλουν στην κοινωνική ολοκλήρωση ή όχι.

Μαργαρώνη, Μαίρη.

Εβραίοι, γλώσσα και ταυτότητα στο νεοελληνικό κράτος από την ίδρυσή του μέχρι τον Α' παγκόσμιο πόλεμο: προσλήψεις ετερότητας και πρακτικές αποκλεισμού

Η προτεινόμενη εισήγηση αποτελεί συμβολή στη μελέτη του εβραϊκού πληθυσμού του νεοελληνικού κράτους. Εγγράφεται στο επιστημονικό πεδίο της Κοινωνιογλωσσολογίας και έχει ως στόχο τη διερεύνηση της σχέσης εβραϊκών γλωσσών και ταυτοτήτων κατά τη διάρκεια ενός περίπου αιώνα (1831-1944). Στο χρονικό αυτό διάστημα προστέθηκαν στους ήδη υπάρχοντες ελληνόφωνες Εβραίους (τους Ρωμανιώτες), άλλες ομάδες γερμανόφωνων, ιταλόφωνων και κυρίως ισπανόφωνων Εβραίων, που αντιστοιχούσαν στους Εσκενάζι, τους Απουλιώτες και τους Σεφαρδίτες Εβραίους. Από όλες αυτές τις γλώσσες των εβραϊκών πληθυσμών, η ισπανοεβραϊκή (ladino) ήταν εκείνη που κυριάρχησε και αποτέλεσε βασικό συστατικό της πολυδιάστατης εβραϊκής ταυτότητας αλλά και της σεφαρδίτικης κουλτούρας, η οποία μπόρεσε να ξεδιπλωθεί και να ανθίσει ιδιαίτερα –αλλά όχι μόνο– στη Θεσσαλονίκη μέχρι και την προσάρτησή της στο ελληνικό κράτος. Ωστόσο στα πλαίσια της σύστασης των ευρωπαϊκών εθνικών κρατών αλλά και της διατήρησής τους στη συνέχεια, το ζητούμενο ήταν η κατασκευή μιας ομογενοποιητικής εθνικής ιδεολογίας, αναπόσπαστος κρίκος της οποίας ήταν και η ομογλωσσία. Οποιαδήποτε γλωσσική ποικιλότητα ήταν αποφευκταία και κάθε «αλλόγλωσση» ομάδα –των Εβραίων συμπεριλαμβανομένων– στιγματιζόταν και περιθωριοποιούνταν. Μπροστά στο «κάλλος» της ελληνικής γλώσσας, οποιαδήποτε άλλη προσλαμβανόταν μέσα από την αρνητική χροιά της ετερότητας: «Μετά την ενετοκρατίαν όμως και ιδία μετά την μετανάστευσιν των ιουδαίων εξ Ισπανίας η γλώσσα των [των Ιουδαίων] έγινε τερατούργημα τι εξ Ισπανικής, Ενετικής και Ελληνικής» αναφέρει απόσπασμα άρθρου της εφημερίδας Ακρόπολις, στις 14/5/1891. Πολύ περισσότερο: η αρνητική πρόσληψη και ο στιγματισμός μιας γλώσσας παραπέμπει άμεσα στην αρνητική πρόσληψη και το στιγματισμό αυτών που τη μιλούν, στη συγκεκριμένη περίπτωση των Εβραίων: «Την γλώσσαν μας δεν την ομιλούν, εις τα σχολεία μας δεν συχνάζουν, πατρίδα των δεν θεωρούν την Ελλάδα, κτήματα αποφεύγουν να έχουν, τον παράν που κερδίζουν από ημάς τον βγάζουν έξω, τον τοποθετούν εις ξένας τράπεζας. Με όλα τα προνόμια με όλην, την ισοπολιτείαν αυτοί εξακολουθούν να είνε ξένοι, να είνε επήλυδες.» αναφέρει ο Ιάκωβος Πολυλάς σε συνέντευξή του με αφορμή τη «συκοφαντία αίματος» στην Κέρκυρα το 1891 (Ακρόπολις, 13/5/1891) και επιβεβαιώνει τοιουτοτρόπως την άποψη ότι η γλώσσα αναδεικνύεται σε βασικό συστατικό γνώρισμα της ταυτότητας, με βάση την οποία ακολουθούνται πρακτικές ενσωμάτωσης ή αποκλεισμού μιας –ομογενοποιητικά κατασκευασμένης– ομάδας από το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο.

Φραντζή, Πηνελόπη Κ.

Ταυτότητα και γραπτή γλώσσα αλλοδαπών μαθητών (αλβανικής και βουλγαρικής καταγωγής) δευτέρας τάξης δημοτικού σχολείου Πατρών - Τα ορθογραφικά λάθη τους

Σε αρκετές έρευνες έχει εξεταστεί η σχολική επίδοση των δίγλωσσων μαθητών και τα λάθη τους στο γραπτό λόγο. Όμως δεν έχει ερευνηθεί διεξοδικά η σχολική επίδοση, τα ορθογραφικά λάθη και, κατ' επέκταση, η γλωσσική επιτυχία/αποτυχία των μονόγλωσσων μαθητών οι οποίοι προέρχονται από διαφορετική χώρα καταγωγής και καλούνται να παρακολουθήσουν και να ενταχθούν στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα,
γνωρίζοντας και επικοινωνώντας, σε αρχικό στάδιο, μόνο με την μητρική γλώσσα της χώρας καταγωγής τους. Η συγκεκριμένη έρευνά μας αφορά στην σχέση ταυτότητας και γλώσσας αναφορικά με το επίπεδο κατάκτησης του γραπτού λόγου από τους αλλοδαπούς μαθητές της Δευτέρας τάξης Δημοτικού Σχολείου των Πατρών. Οι μαθητές προέρχονται από τις χώρες: Αλβανία και Βουλγαρία. Στην έρευνα τίθενται και εξετάζονται μια σειρά ερευνητικών ερωτημάτων: -Ποια η διαδικασία και τα στάδια της μετάβασης των μονόγλωσσων μαθητών σε δίγλωσσους; Οι γλώσσες δεν μαθαίνονται ως κλειστά αυτόνομα συστήματα αλλά σε αλληλεξάρτηση μεταξύ τους, πρώτα στο επίπεδο των εννοιών και δευτερευόντως στο επίπεδο των γλωσσικών δομών. Αν μελετήσουμε τα προγράμματα δίγλωσσης εκπαίδευσης που πραγματοποιούνται στα διάφορα εκπαιδευτικά συστήματα, παρατηρούμε ότι επιτυχία παρουσιάζουν εκείνα τα προγράμματα που αποσκοπούν στην ανάπτυξη και των δύο γλωσσών και όχι επιλεκτικά στην ανάπτυξη μίας εκ των δύο γλωσσών του μαθητή. -Οι μαθητές αυτοί προσεγγίζουν την προφορά του ελληνικού αλφαβήτου βάσει της προϋπάρχουσας γνώσης της μητρικής γλώσσας
τους; Ο εν δυνάμει δίγλωσσος μαθητής θα χρησιμοποιήσει στοιχεία από την πρώτη γλώσσα, όταν επικοινωνεί με το μονόγλωσσο δάσκαλο ή τους συμμαθητές του στη δεύτερη γλώσσα την οποία προσπαθεί να κατακτήσει. Ο ίδιος μαθητής θα χρησιμοποιήσει και τις δύο γλώσσες του μέσα στην ίδια επικοινωνιακή πράξη, όταν μιλά με δίγλωσσους συνομηλίκους του. -Τα παιδιά που έρχονται στο σχολείο μιλώντας άλλη γλώσσα από αυτή του σχολείου είναι καταδικασμένα ν' αποτύχουν; Η έννοια της αλληλεξάρτησης των γλωσσών, όπως προαναφέραμε, είναι ουσιώδης: Αν τα γνωρίζει αυτά ο εκπαιδευτικός, τότε δε θα σταθεί στην επιφάνεια των 'λαθών' των μαθητών, αλλά θα αναρωτηθεί ποιες ανάγκες αυτά εξυπηρετούν, γιατί επαναλαμβάνονται του ίδιου τύπου 'λάθη', πότε και πώς ο μαθητής αυτός ξεπερνά αυτά τα 'λάθη' και χρησιμοποιεί τη γλωσσική νόρμα, ποιες βαθύτερες ανάγκες για ταύτιση εξυπηρετεί η εναλλαγή κωδίκων. Ο Cummins αναφέρει ότι το κριτήριο για την 'επάρκεια' στη γλώσσα είναι ένα ζήτημα που έχει επανειλημμένα οδηγήσει τους εκπαιδευτικούς σε λάθος χειρισμούς με μακροχρόνιες συνέπειες για τους (δίγλωσσους) μαθητές.

Σακελλαρίου, Αγγελική Ι.

Διαστάσεις της πολιτικής ταυτότητας στο λόγο των μελλοντικών δασκάλων

Οι εορτασμοί επετειακού χαρακτήρα αποτελούν μορφές κοινωνικής εμπειρίας με συγκεκριμένες σημασίες που επηρεάζουν τη σφαίρα δράσης των ανθρώπων σε επίπεδο θεσμών, επικοινωνίας και πολιτισμικής δημιουργίας. Ο έλεγχος των σημασιών τους ως μέρους της κοινωνικής εμπειρίας αποτελεί ουσιώδες τμήμα του ελέγχου των ταυτοτήτων, των κοινωνικών σχέσεων και των συμπεριφορών που εμπλέκονται στην εμπειρία· με την έννοια αυτή, οι σημασίες που αποδίδουν στις επετείους οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί όχι μόνο αντανακλούν τον αυτοπροσδιορισμό τους και τις προσωπικές τους πεποιθήσεις ως κοινωνικών υποκειμένων αλλά αναμένεται να μεταφερθούν και στους δυνητικούς μαθητές τους, επιδρώντας στη διαμόρφωση της κοινωνικο-πολιτισμικής τους ταυτότητας. Στην ανακοίνωση αυτή παρουσιάζονται ερευνητικά δεδομένα που αφορούν τις αντιλήψεις υποψήφιων εκπαιδευτικών για την επέτειο του Πολυτεχνείου, που αποτελεί ορόσημο της πολιτικής ζωής των Ελλήνων. Συγκεκριμένα, με αφορμή τον εορτασμό της 17ης Νοεμβρίου οι φοιτήτριες/-ές της Παιδαγωγικής Σχολής του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας απαντούν σε ανοικτού τύπου ερωτήσεις αναφορικά με τις νοηματοδοτήσεις αυτής της επετείου και των συνακόλουθων εορτασμών στην εκπαιδευτική και κοινωνική ζωή της χώρας τους. Η ποσοτική και ποιοτική εξέταση των απαντήσεων γίνεται με τα εργαλεία που προσφέρει η Ανάλυση του Λόγου και η Κοινωνική Σημειωτική. Η Ανάλυση του Λόγου στοχεύει: α) στο να επισημανθούν οι αναπαραστάσεις και τα στερεότυπα στα οποία στηρίζονται οι φοιτήτριες/-ές για τη συγκρότηση της ταυτότητας του «εαυτού» τους και του «άλλου» και β) στο να ελεγχθεί κατά πόσο οι απόψεις τους μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε ομάδες βάσει τυχόν επαναλαμβανόμενων σχημάτων. Από την άλλη μεριά, επιχειρείται η σημειωτική ανάλυση των αναφορών των υποκειμένων της έρευνας στις παραπάνω επετείους ως «ιδιαίτερους συνδηλωτικούς κώδικες». Στόχος είναι να αναδειχθεί ο τρόπος με τον οποίο ο λεκτικός κώδικας των υποψήφιων δασκάλων εμπλέκεται στην κατασκευή της σημασίας των απαντήσεών τους παραπέμποντας σε συγκεκριμένα νοήματα με χαρακτηριστικές ιστορικές, κοινωνικές και ψυχολογικές φορτίσεις (έμφαση σε συμβολισμούς και ιεροτελεστίες, ενσωμάτωση στην πατριωτική ρητορική κ.λπ.). Δεδομένο, στην περίπτωση αυτή, θεωρείται το γεγονός ότι τα κοινότυπα νοήματα στα κείμενα των φοιτητριών/-ών αποτελούν προϊόντα ιδεολογικής κωδικοποίησης της πραγματικότητας, και ως τέτοια αναμένεται να συμβάλουν –μέσα από θεσμοθετημένες σχολικές διαδικασίες– στον αναπροσδιορισμό της πολιτικής και εθνικής ταυτότητας των μελλοντικών μαθητών τους.

Charalambidou, Anna.

Constructions of age identities in everyday conversations through painful self disclosures

The proposed presentation falls within the topic of 'Language and identity' and will examine identity construction in casual interactions of elderly women with a focus on tellings of ill health and death. The data used are self-recorded conversations of an all-female group of Greek Cypriot women in their 70s, with a long interactional history. This research works within a constructivist theoretical framework, where identities (including the aged self) are constructed, negotiated, and generated through interaction. A micro-analytic, phenomenological analysis is employed (ethnomethodology, see e.g. Sacks 1995). The occurrence and implications of painful self disclosures will be explored, attempting to approach covert peer-group and age identifications. The topic of painful self disclosures, also influenced by previous research on troubles-telling (e.g. Jefferson 1984), has received significant attention in the past two decades in the field of ageing and communication research. 'Painful' self disclosures are defined as 'the revealing of a cluster of categories of personal and often intimate information on one's own ill health, bereavement, immobility, loneliness, and so on' and consider them a formulation of age identity (Coupland et al. 1991:61). After examining the topics, frequency and participant of PSD, the structural organisation of the disclosures will be analysed concentrating on prior and upcoming contexts, and modes of disclosure. Consequently, an alternative to the existing models for classifying painful self disclosures will be proposed. Moreover, the function of humour in the construction of 'painful' topics will be illustrated. Finally, the contribution of these tellings to identity work will be explored. REFERENCES Coupland, N., Coupland, J. and Giles, H. (1991). Language, society, and the elderly: discourse, identity, and ageing. Oxford, UK; Cambridge, Mass.: Blackwell. Jefferson, Gail (1984). On stepwise transit ion from talk about a trouble to inappropriately next-positioned matters. In J. Maxwell Atkinson and John Heritage (eds.), Structures of social action: studies in conversation analysis 191-222. Cambridge: Cambridge University Press. Sacks, H. (1995). Lectures on conversation. Oxford: Blackwell.

Σαχινίδου, Παρασκευή & Δημάση, Μαρία.

Διάλογοι κειμένων και συγγραφέων. Τα κείμενα ως εκφράσεις της γλωσσικής διαπραγμάτευσης της ταυτότητας του υποκειμένου

Στην προτεινόμενη εισήγηση που κινείται στα επιστημονικά πλαίσια της κοινωνιογλωσσολογίας και κειμενογλωσσολογίας, διερευνούνται οι πολλαπλές στιγμιαίες ταυτότητες που διαμορφώνει το άτομο ως εκπαιδευόμενος/η συγγραφέας με τα κείμενα που γράφει σε σχέση με τα κείμενα που επεξεργάζεται στα πλαίσια της εκπαίδευσής του. Βασική έννοια σε αυτή τη διερεύνηση είναι η έννοια της διακειμενικότητας (Bakhtin,1981), των συνομιλιών δηλαδή στην προκειμένη περίπτωση των κειμένων των εκπαιδευόμενων συγγραφέων και των κειμένων των συγγραφέων που δίνονται στα παιδιά προς επεξεργασία και που συγκροτούν τους συμβατικά κυρίαρχους λόγους της εκάστοτε κοινότητας. Γίνεται λόγος επομένως για μια στιγμιαία συνάντηση των πολλαπλών ταυτοτήτων κειμένων και συγγραφέων. Πρόκειται για ταυτότητες ηλικίας, φύλου, κοινωνικής τάξης, εθνικής καταγωγής, ιδεών, αξιών που τα κείμενα των συγγραφέων, εκπαιδευόμενων ή μη, αναδεικνύουν, υιοθετούν, προσποιούνται, απορρίπτουν, κρίνουν, επιδοκιμάζουν ή αποδοκιμάζουν σε μια διαρκή συζήτηση του ενός με το άλλο (Ivanic, 1998). Οι συνομιλίες ή διαπραγματεύσεις αυτές αποτυπώνονται στα κείμενα αναδεικνύοντας άλλοτε πειθαρχίες σε μια ρυθμιστική κανονικότητα την οποία συμβατικά εκφράζει το δοθέν κείμενο, άλλοτε τη μερική ή ολική επαναδιατύπωσή του και άλλοτε την ανατροπή του. Με την κριτική ανάλυση λόγου επιχειρείται να ανιχνευθούν οι τρόποι που οι άνθρωποι διαπραγματεύονται τα κείμενα που διαβάζουν και οι ταυτότητες που συγκροτούν στα κείμενα που καλούνται να γράψουν αμέσως μετά, στα πλαίσια της καλλιέργειας του γραπτού λόγου στο σχολείο. Οι ασκήσεις γραφής στηρίζονται ευθύς εξαρχής σε αυτή τη διαλεκτική επαφή ανάγνωσης και παραγωγής γραπτού λόγου θεωρώντας τη μία διαδικασία προϋπόθεση της άλλης. Αυτές οι διαπραγματεύσεις των εκπαιδευόμενων συγγραφέων που εκφράζονται με τη γλώσσα διαμορφώνονται μέσα σε ένα θεσμικό περιβάλλον, το σχολείο που οργανώνει και διδάσκει τη γνώση και τη γλώσσα και συγχρόνως εκφράζει σχέσεις εξουσίας, εμφανώς ή όχι. Η επιτυχής είσοδος στη σχολική κοινότητα λόγου ή ζώνη επικοινωνίας (Pratt,1990) είναι βασικός συντελεστής της σχολικής αλλά και κοινωνικής επιτυχίας. Εφόσον διαμεσολαβητής, αποδέκτης, ερμηνευτής και αξιολογητής της αποτελεσματικότητας αυτών των διαπραγματεύσεων των παιδιών με τα κείμενα που δίνονται προς επεξεργασία είναι ο εκπαιδευτικός, ο λόγος του διαμορφώνει το λόγο του παιδιού. Επομένως η ταυτότητα του παιδιού όπως αποκαλύπτεται στα κείμενα που γράφει συγκροτείται στα πλαίσια θέσεων εξουσίας τόσο των κειμένων που διαβάζει όσο και του εκπαιδευτικού που αξιολογεί την επικοινωνιακή αποτελεσματικότητα των κειμένων του παιδιού γεγονός που κατά τον Pratt (1990) καθιστά επιτυχή τη διάδραση του γραμματισμού. Ειδικά στα πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα του σύγχρονου κόσμου η ικανότητα του ανθρώπου να συγκροτεί, να επανασυγκροτεί να αμφισβητεί, να θέτει και αποκαθηλώνει με το λόγο την ταυτότητα της κάθε επικοινωνιακής περίστασης είναι βασικό κριτήριο ενσυνείδητης, κριτικής και διεκδικητικής συμμετοχής στη ζωή.

Χαριλάου, Νεόφυτος & Γλάρος, Νικόλαος & Γαγιάτσου, Σοφία.

Έλληνες λογοτέχνες στο διαδίκτυο. Η λογοτεχνική συλλογή ΠΟΘΕΓ (www.potheg.gr)

Ο ΠΟλιτιστικός Θησαυρός της Ελληνικής Γλώσσας (ΠΟΘΕΓ) είναι μια ολοκληρωμένη πρωτογενής ψηφιακή συλλογή κειμένων της ελληνικής λογοτεχνίας και γραμματείας, τα οποία είναι αντιπροσωπευτικά της περιόδου από τον Νεοελληνικό Διαφωτισμό έως τη σημερινή εποχή. Η συλλογή ΠΟΘΕΓ αναδεικνύει τη νεοελληνική πολιτιστική κληρονομιά και αποτυπώνει τη λογοτεχνική ταυτότητα των προσώπων και των έργων του λόγου για περισσότερο από δύο αιώνες. Ανθολογούνται, δηλαδή, οι κύριοι συγγραφείς και τα κύρια έργα του 18ου (τέλη), 19ου και 20ού αιώνα. Μέσω του ομώνυμου θεματικού διαδικτυακού τόπου (www.potheg.gr) καθίσταται δυνατή η πολιτιστική, επιστημονική και εκπαιδευτική αξιοποίηση της συλλογής αυτής από το ευρύτερο, αλλά και το ειδικό κοινό. Ιδιαίτερα, η συλλογή ΠΟΘΕΓ επικεντρώνεται στη γλωσσική ταυτότητα των κειμένων, στη διαχρονική τους διάσταση, ενώ εξετάζονται οι σχολές και τα γλωσσικά και λογοτεχνικά ρεύματα που κυριάρχησαν κατά την εξεταζόμενη περίοδο. Τα κείμενα παρουσιάζονται στον ιστότοπο ΠΟΘΕΓ πλαισιωμένα από μια αναλυτική εργοβιογραφική και κριτική τεκμηρίωση των ανθολογούμενων συγγραφέων και των έργων τους. Το πρωτότυπο συνοδευτικό υλικό για τους δημιουργούς και τα έργα που αναπτύχθηκε για την συγκεκριμένη κειμενική συλλογή,δομήθηκε σύμφωνα με διεθνή πρότυπα τεκμηρίωσης (όπως το CIDOC/CRM), ενώ μεταφράστηκε εξ ολοκλήρου στα Αγγλικά και Γαλλικά. Η επιστημονική αυτή τεκμηρίωση των πρωτότυπων έργων που διατίθενται μέσω του διαδικτυακού τόπου ΠΟΘΕΓ είναι μείζονος σημασίας για την επίτευξη των στόχων του όλου εγχειρήματος προβολής της Νεοελληνικής Γλωσσικής Πολιτιστικής Κληρονομιάς στην παγκόσμια διαδικτυακή κοινότητα. Τα κείμενα που συνοδεύουν τα πρωτότυπα έργα σχολιάζουν, κρίνουν, αναδεικνύουν την ιδιαίτερη ταυτότητα των έργων, των συγγραφέων κτλ. και εν γένει συνεισφέρουν στην "ανάγνωση" των πρωτότυπων έργων με τρόπο εποικοδομητικό, ώστε ο χρήστης να γνωρίζει σε βάθος τον πλούτο και την αξία των έργων αυτών. Επίσης, ενημερώνουν το χρήστη για όλα όσα είναι χρήσιμο να γνωρίζει ώστε να κατανοήσει και να αξιολογήσει το εκάστοτε έργο, παρέχοντας του πληροφορίες σχετικές με την εποχή και τις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες που συνέβαλαν στη δημιουργία του. Βοηθούν ακόμη το χρήστη να αναπτύξει και ο ίδιος κριτική στάση απέναντι στα έργα, ανακαλύπτοντας τα στοιχεία που επηρεάζουν την αξιολόγησή του, ενώ ταυτόχρονα παρουσιάζουν πληροφορίες εμπεριστατωμένες και αποδεκτές από την επιστημονική κοινότητα. Τα κείμενα της τεκμηρίωσης είναι ευσύνοπτα και κατανοητά καταρχήν από τον απλό χρήστη και, σε δεύτερο επίπεδο, παρέχουν πρόσθετες και εξειδικευμένες πληροφορίες για τους ειδικούς. Συγκεκριμένα, η τεκμηρίωση της συλλογής περιλαμβάνει εκτενή και σύντομα εισαγωγικά σημειώματα για κάθε λογοτεχνική περίοδο και τα ανθολογούμενα έργα, βιογραφία και εργογραφία του συγγραφέα, βιβλιογραφία για το συγγραφέα, το έργο του και την εποχή του, κριτική αποτίμηση του έργου του συγγραφέα, λεξικό λογοτεχνικών όρων, διαδραστικές ασκήσεις. Η συλλογή συνοδεύεται επίσης από πολυμεσικό υλικό, φωτογραφίες και ηχητικά αποσπάσματα. Ο διαδικτυακός τόπος ΠΟΘΕΓ σχεδιάστηκε και κατασκευάστηκε με στόχο να ικανοποιούνται οι απαιτήσεις διαχείρισης και πρόσβασης σε πολιτισμικό περιεχόμενο, ταυτόχρονα όμως ενσωματώνει σημαντικές τεχνολογικές καινοτομίες, όπως: δυνατότητες πολύπλευρης αναζήτησης/ανάκτησης πληροφοριών και συναλλαγών με τον χρήστη και σύνθετοι μηχανισμοί πρόσβασης στο περιεχόμενο (τεχνικές αναζήτησης ασαφούς ταιριάσματος, αναζήτηση με υποστήριξη μορφολογικού λεξικού, χρήση τεχνολογίας συνθετικής φωνής για εκφώνηση κειμένων και πλοήγηση στον ιστότοπο ατόμων με προβλήματα όρασης κ.λπ.). Το όλο έργο κατάρτισης και παραγωγής της πολιτιστικής συλλογής και ανάπτυξης του ιστοτόπου ΠΟΘΕΓ υλοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου (www.ilsp.gr) με χρηματοδότηση από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα “Κοινωνία της Πληροφορίας” (Μέτρο 1.3, Προσκλήσεις 65 και 172). ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΧΑΡΙΛΑΟΥ Δρ. Νεοελληνικής Φιλολογίας, Επιστημονικός υπεύθυνος της λογοτεχνικής συλλογής ΠΟΘΕΓ και της επιστημονικής τεκμηρίωσής της.

Μπαλτζής, Σωκράτης Δ. & Μάντζιου, Όλγα & Αποστόλου, Κώστας.

Μια επέκταση του καινοτόμου Ηλεκτρονικού Υπολογιστικού Λεξικού της Νέας Ελληνικής Γλώσσας - ΒΝΠ ως Διαδικτυακό Πολυμεσικό Εκπαιδευτικό Λογισμικό Φωνολογικής Ενημερότητας πρώτης σχολικής ηλικίας

Στην εργασία αυτή παρουσιάζομε μία επέκταση της βάσης μίας πλήρους και διεξοδικής Μεθόδου Επεξεργασίας της Νέας Ελληνικής την οποία έχομε εισάγει και προτείνει ως βάση ανάπτυξης Μεθόδου Διδασκαλίας της Νέας Ελληνικής με την βοήθεια υπολογιστή (CALL). Τη βάση της επεξεργασίας της Νέας Ελληνικής αποτελεί το καινοτόμο Ηλεκτρονικό Υπολογιστικό Πολυλεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας (ΒΝΠ), το οποίο χειρίζεται δεδομένα και των τεσσάρων γλωσσολογικών διαστάσεων, δηλαδή, του Λεξιλογίου, της Μορφολογίας, της Σύνταξης και της Σημασιολογίας. Η επέκταση της Μεθόδου, ως Διαδικτυακού Πολυμεσικού Εκπαιδευτικού Λογισμικού, με τίτλο: «Ο Λεξικράτης και το Θαύμα του Αλφαβήτου», αφορά στην αντιμετώπιση Προβλημάτων Φωνολογικής Ενημερότητας που σχετίζονται με αδυναμίες σύνδεσης φωνημάτων με τα αντίστοιχα γραφοφωνημικά σύμβολα της Νέας Ελληνικής, σε παιδιά πρώτης σχολικής ηλικίας. Το λογισμικό αυτό ως διαδικτυακό, πολυμεσικό-εκπαιδευτικό, σχεδιάστηκε έτσι ώστε να μπορεί να εφαρμοστεί εναλλακτικά και σε παιδιά με Δυσλεξία ή ευρύτερα με Μαθησιακές Δυσκολίες στην Αναγνωστική Διαδικασία. Ο παιδαγωγικός σχεδιασμός του Λογισμικού, δομήθηκε με βάση τη διεθνή πρακτική για τα παιδιά πρώτης σχολικής ηλικίας αλλά και τα νεότερα ερευνητικά δεδομένα αντιμετώπισης δυσχερειών πρόσκτησης της διαδικασίας της Ανάγνωσης από παιδιά με Δυσλεξία ή ευρύτερα παιδιά με Μαθησιακές Δυσκολίες στην Ανάγνωση. Οι λέξεις τις οποίες χειρίζεται το ΒΝΠ είναι σύμφωνες με το λεξιλόγιο που εμπεριέχεται στα εκδοθέντα σχολικά λεξικά του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου για τις αντίστοιχες ηλικίες. Η εκπαιδευτική αποτελεσματικότητα του Εκπαιδευτικού Λογισμικού οφείλεται στην ιδιαιτερότητά του: (α) να παρέχει την δυνατότητα στον χρήστη να αναπαράγει και να επιλύει την κάθε δραστηριότητα, άπειρες φορές, (β) να επιλέγει και να ανακαλεί κάθε φορά λέξεις από το ΒΝΠ με βάση σύνολο παιδαγωγικών κριτηρίων, που καθιστούν δυνατή την εύχρηστη αξιοποίησή του και σε παιδιά με Δυσλεξία ή ευρύτερα με Μαθησιακές Δυσκολίες στην Ανάγνωση. Δηλαδή, σε κάθε ανατροφοδότηση δεδομένων-λέξεων που απαιτεί η κάθε άσκηση οποιασδήποτε δραστηριότητας, επιλέγει και ανακαλεί, με τυχαία διάταξη, τις κατάλληλες λέξεις ή τους κατάλληλους συνδυασμούς λέξεων, (γ) να τηρεί την αρχή της ιεράρχησης αναφορικά με το βαθμό δυσκολίας, (δ) να υπερβαίνει δυσχέρειες της μνημονικής λειτουργίας, μέσα από τον τρόπο δόμησης των ασκήσεων. (ε) να εξασφαλίζει την ελευθερία πρόσβασης σε οποιοδήποτε επίπεδο ή κατηγορία δραστηριοτήτων, λόγω της δενδροειδούς δομής της εφαρμογής. Το Εκπαιδευτικό Λογισμικό περιέχει δραστηριότητες αντίστοιχες με τις Αντιληπτικές λειτουργίες: (α) Ακουστική αντίληψη - ομάδα δραστηριοτήτων Ακουστικής Φύσης, (β) Οπτική αντίληψη - ομάδα δραστηριοτήτων Οπτικής φύσης, (γ) Οπτικοακουστική αντίληψη - ομάδα δραστηριοτήτων Οπτικοακουστικής φύσης και (δ) Πολυαισθητηριακή αντίληψη - ομάδα δραστηριοτήτων Γραφημικής φύσης και Άλμπουμ Ζωγραφικής του Λεξικράτη. Το Πολυμεσικό Εκπαιδευτικό Λογισμικό δημιουργήθηκε στο Εργαστήριο Επεξεργασίας Φυσικής Γλώσσας και Μαθηματικών Προβλημάτων, του Τμήματος Μαθηματικών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Το Έργο χρηματοδότησε το Ίδρυμα Μποδοσάκη για λογαριασμό της μη κερδοσκοπικής «Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας και Αποκατάστασης Αναπήρων Παίδων (ΕΛΕΠΑΠ) – Παράρτημα Ιωαννίνων», η οποία το χρησιμοποιεί στα μαθήματα που παρέχει σε δυσλεκτικά παιδιά πρώτης σχολικής ηλικίας.

Μαρκάκη, Τατιάνα.

Πολιτικές συγκρότησης πολιτισμικής ταυτότητας: σύγχρονη ελληνική μουσική και εκμάθηση γλώσσας στο διαδικτυακό τόπο "Webklas light Nieuwgrieks" του Universiteit van Amsterdam

Η παρούσα ανακοίνωση θίγει το θέμα του τρόπου συγκρότησης και παρουσίασης στοιχείων της ελληνικής πολιτισμικής ταυτότητας. Παρουσιάζει την προσπάθεια που γίνεται στο Τμήμα Νεοελληνικής Φιλολογίας και Βυζαντινολογίας του Πανεπιστημίου Άμστερνταμ (Universiteit van Amsterdam) για τη δημιουργία μιας εικόνας που να ανταποκρίνεται στη σύνθετη μορφή της ελληνικής μουσικής ταυτότητας, η οποία αποτελεί συστατικό της ελληνικής πολιτισμικής ταυτότητας. Η προσπάθεια αυτή αξιοποιεί τις δυνατότητες που προσφέρει το διαδίκτυο με λογισμικά ανοιχτού κώδικα, όπως το Sakai, που αποτελεί διαδικτυακό περιβάλλον μάθησης και συνεργασίας, μέσω της δημιουργίας του διαδικτυακού τόπου Webklas light Nieuwgrieks. Στόχος αυτού του διαδικτυακού τόπου είναι η γνωριμία της μαθητιώσας ολλανδικής νεολαίας αφενός με το πρόγραμμα σπουδών του παραπάνω Τμήματος και αφετέρου με διάφορα συστατικά στοιχεία της ελληνικής πολιτισμικής ταυτότητας, όπως η σύγχρονη ελληνική μουσική. Η παρούσα ανακοίνωση επικεντρώνεται στην παρουσίαση μέσα σ' αυτόν τον διαδικτυακό τόπο ψηφίδων της σύγχρονης ελληνικής μουσικής που αντανακλούν στοιχεία της ελληνικής μουσικής ταυτότητας. Αντικείμενο διαπραγμάτευσης αποτελούν ερωτήματα όπως παραδείγματος χάριν τι είναι πολιτισμική ταυτότητα, πώς οριοθετείται η ελληνική μουσική ταυτότητα, τι σημαίνει σύγχρονη ελληνική μουσική και πώς μπορεί να δοθεί μια αντιπροσωπευτική της εικόνα. Η παρουσίαση αυτή εντάσσεται μέσα στο πλαίσιο εκμάθησης της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας. Η εκμάθηση της γλώσσας συνδυάζεται συνεπώς με την προσφορά οπτικοακουστικού υλικού που χρησιμοποιείται παραπληρωματικά και αποσκοπεί στη συνειδητή συγκρότηση του παζλ που λέγεται σύγχρονη ελληνική μουσική. Ενός παζλ που αποδεικνύει ότι η μουσική ταυτότητα του σύγχρονου Έλληνα αποτελεί ένα σύνθετο, πολύπλευρο πολιτισμικό φαινόμενο που διακρίνεται από ποικιλία και πολυμορφία και που καλό θα είναι να εξετάζεται σφαιρικά και πολυεπίπεδα, ακόμη και όταν δεν παρουσιάζεται παρά συμπληρωματικά σε κάποια άλλη λειτουργία (παραδείγματος χάριν την εκμάθηση γλώσσας).

Soto Ayala, Roberto Andrés.

Manuel II y la identidad política bizantina

Manuel II y la identidad política bizantina La ponencia presenta un análisis del contenido político y ético del Espejo de Príncipe de Manuel II Paleólogo dedicado a su hijo y futuro soberano bizantino Juan VIII. La obra en cuestión se inserta en la tradición retórico-política bizantina de los Espejos de Príncipe y se identifica, por lo tanto, con una tradición histórica que contribuye a la comprensión de la identidad política imperial de los griegos de la Edad Media y de la Grecia Moderna temprana. La obra de Manuel, compuesta en las postrimerías de la historia del Imperio Bizantino, sigue confiando en la tradición imperial que confiere identidad política a los griegos de su época, como lo había hecho durante siglos durante toda la historia bizantina. A pesar de la disminución del poder territorial de los siglos XIV-XV, de la amenaza turca y de la distancia de la ortodoxia respecto de la cristiandad occidental, Manuel II Paleólogo sigue confiando en la tradición retórica de la admonición del soberano, en los principios éticos cristianos que caracterizan al mundo griego bizantino y en el poder político imperial, como fuentes de identidad nacional. Los cien capítulos del discurso admonitorio de Manuel II, último Espejo de Príncipe de la historia bizantina, forman parte de la tradición de los Espejos de Príncipe junto a obras semejantes como las de Agapito Diácono, Basilio I, Cecaumeno, Teofílacto de Bulgaria, Nicéforo Blemida o Tomás Mágistro. No obstante, la obra retórica presenta elementos genuinos que la diferencian de las demás composiciones que componen el género y cuyo análisis filológico e histórico permiten indagar en el estudio de la identidad de los griegos de fines de la época bizantina en el ámbito de la religión, la política y la ética. Para Manuel II Paleólogo los factores que definen identidad son el concepto de imperio universal, la identificación con el Cristianismo y la Iglesia y la conservación y cultivo de la lengua griega. Basado en estos principios, que vinculan la composición de Manuel con el pasado histórico de Bizancio, el emperador aconseja a su hijo heredero consciente de la compleja realidad del presente y con clara intención de influir en la conformación del futuro.

Kountoura, Eleonora & Koutrakou, Nike.

"Locals" and "foreigners": establishing criteria for the formation of local identities in Late Byzantium. An approach to Modern Graecitas through the eyes of the Late Byzantine high level language writers

Late Byzantine historians and hagiographers reporting on movements of people throughout the Byzantine space and beyond did not fail to point out the provenance, if not the origins of their dramatis personae. What strikes the reader in this respect is the manner in which they do exactly that. Many of them mention ethnic origins, often with a specific (sometimes critical) comment, especially when dealing with a broader spectrum of events. A well-known example of this tendency is George Acropolites's description of the acclamation as emperor of Michael VIII Palaeologus. The historian, "beautifying" Michael's usurpation, presents the people as giving their consent to the events surrounding Michael's accession to the throne, both by social and by ethnic segments: first the "Romans" and then the "Latins" declared themselves for Michael VIII. Finally the "Scythes" who, "however, did not answer as Barbarians but as Greeks and sage people", as Acropolites pointed out, also accepted the accession. It is quite obvious from the previous passage that for the historian, language and customs are paramount as distinguishing features among people. However, this passage has to do with a specific event that did not concern movements of people and the identities underlined were defined by the allegiance expressed. Things were not always as clear-cut. When dealing with people's movements in space, Late Byzantine historians usually mention not only ethnic or local provenance, but also cause and effect. The usual differentiation technique is to point out allegiance. Cantacuzenus, for instance, mentions "τὰ ἡμέτερα ᾐρημένας πόλεις" while he contrasts the "Βυζαντίου φυγάδες" with the situation "οἴκοι", thus making distance a distinct feature in identification of people. Byzantine historians, accustomed to dealing with events impacting on the empire's overall situation usually pointed out provenance as well as differences and particularities of customs, language and allegiance in passing, mostly taking them for granted. The situation in Hagiography was slightly different. Late Byzantine hagiographers were often the same literati to whom we owe histories and chronicles and they used the same high level of language. However, in this case the author's point of view dealing with one specific subject/person usually appears more personalized. When perusing the Lives of Saints of Late Byzantium, we often come across mentions of how one or other locality was called "locally" ("ἐγχωρίως", as for instance in Constantine Acropolites's, Λόγος εἰς τὸν Ἅγιον Βάρβαρον) or what the name of a given place was in a common, popular local parlance/dialect ("ἀγροικικῶς" as in Theodore Studites's Λόγος εἰς τὴν ἀνακομιδὴν τοῦ πατριάρχου Ἀθανασίου). The same distinction often exists when hagiographical texts deal with people who could be locals ("ἐγχώριοι", "αὐτόχθονες"), near neighbours ("περίοικοι","τῆς περιχώρου") or foreigners coming from elsewhere ("ἐπήλυδες") to quote Patriarch Philotheus Coccinus and his Λόγος εἰς τὸν ἐν ἁγίοις πατέρα ἡμῶν Γρηγόριον ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης. Furthermore, the concept of a particular locality which was perceived and felt as "country", "patria" (πατρὶς) becomes paramount. Also, mentioning his own or his hero's origins, often in conjunction with other localities he visited or in which he resided was, by Late Byzantine times, almost an obligation for the writer. Theodore Metohites, for instance, in his Life of St. John the Younger pointed out that he was writing while he found himself out of his "patria", in Thrace, near Didymoteihon. It is interesting to note in this instance that Metochites used the word "ὑπερόριος", which in Greek is also the term pertaining to exile. This paper will examine such instances and the terms used by Late Byzantine high level writers on a case by case basis, often in conjunction with ethnic names and characterizations which appear in the same sources. It will thus endeavour to draw some conclusions as to the differentiation criteria used (consciousness of difference and/or alienation, language, distance and relevant feelings, etc) and as to how these criteria might have impacted upon the formation of local identities, in contrast or in parallel to general (such as the notion of Romanitas or ethnic denominations) ones.

Λινάρδος, Νίκος.

Η θρησκευτική και εθνική ταυτότητα του Γεώργιου Γεμιστού Πλήθωνος: Ένα παράδειγμα μεταβαλλόμενων ταυτοτήτων στον ελληνικό κόσμο

Ο Γεώργιος Γεμιστός ή Πλήθων (τέλη του 14ου – πρώτο ήμισυ του 15ου αιώνα) υπήρξε ένας από τους μεγαλύτερους στοχαστές του ελληνικού κόσμου κατά την ύστερη βυζαντινή περίοδο. Η σύγχρονη επιστημονική έρευνα στράφηκε με ανανεωμένο ενδιαφέρον στη μελέτη του βίου και του έργου του. Ωστόσο, παρά την άνθιση των πληθωνικών σπουδών, ορισμένες πτυχές της πολυσχιδούς προσωπικότητας του βυζαντινού φιλοσόφου παραμένουν νεφελώδεις. Οι όψεις του αυτοπροσδιορισμού του Πλήθωνα είναι ένα προκλητικό αντικείμενο έρευνας, κυρίως επειδή η ζωή και το έργο του τοποθετούνται στο μεταίχμιο του μεσαιωνικού με τον νεώτερο κόσμο, του Βυζαντίου με τη Δύση, του χριστιανικού δόγματος με την εθνική-πλατωνική θρησκεία και φιλοσοφία. Οι περιορισμένες βιογραφικές πληροφορίες που διαθέτουμε για τον Πλήθωνα και το αποσπασματικά σωζόμενο έργο του εγείρουν ενδιαφέροντα ερωτήματα σχετικά με τη θρησκευτική και την εθνική του ταυτότητα. Επί παραδείγματι, έχει υποστηριχθεί ότι ο Πλήθων μετέβη στην Ιταλία ως χριστιανός, για να συμμετάσχει στη Σύνοδο της Φερράρας-Φλωρεντίας, και επέστρεψε ως εθνικός. Έχει επίσης υποστηριχθεί ότι ήταν ο τελευταίος μεγάλος αρχαίος Έλληνας αλλά και πρώτος μεγάλος Νεοέλληνας, ότι δηλαδή ανιχνεύονται στην προσωπικότητά του στοιχεία μιας αναδυόμενης νεοελληνικής εθνικής συνείδησης. Έχει, τέλος, διατυπωθεί η άποψη ότι ο βυζαντινός φιλόσοφος επιζητεί την επιστροφή στο αρχαιοελληνικό παρελθόν, ενώ παραλλήλως διατυπώνει ρηξικέλευθες και πρωτοποριακές για την εποχή του προτάσεις σχετικά με την κοινωνική, διοικητική και οικονομική ανασύνταξη του Ελληνισμού. Επιχειρούμε να ελέγξουμε την ορθότητα τέτοιων διαπιστώσεων, βασιζόμενοι στα σπαράγματα του μεγάλου φιλοσοφικού έργου του, της «Νόμων Συγγραφής», αλλά και στα υπόλοιπα συγγράμματα που μας κληροδότησε (πραγματείες για τις αρετές και τη ζωροαστρική διδασκαλία, συμβουλευτικοί λόγοι προς τον Δεσπότη Θεόδωρο και τον Αυτοκράτορα Μανουήλ Παλαιολόγο κ.α.). Σημαντικά τεκμήρια μάς παρέχει επίσης η φιλοσοφική διαμάχη του Πλήθωνα με τον μεγάλο ιδεολογικό του αντίπαλο Γεώργιο Σχολάριο, η οποία έδωσε το έναυσμα της γενικευμένης σύγκρουσης αριστοτελιστών και πλατωνιστών κατά την ύστερη βυζαντινή περίοδο. Η μελέτη των σχετικών κειμένων μάς πείθει ότι η αντιπαράθεση αυτή δεν είχε μόνο φιλοσοφικά αλλά και θεολογικά κίνητρα. Επιχειρούμε εν ολίγοις να αναδείξουμε τα στοιχεία εκείνα που συνηγορούν υπέρ της άποψης ότι η ταυτότητα του Πλήθωνα δεν ήταν στατική αλλά εξελίχθηκε, ως αποτέλεσμα των ιδεολογικών αντιπαραθέσεων στις οποίες ενεπλάκη και των επώδυνων εσωτερικών συγκρούσεων που βίωσε. Ο Πλήθων ήταν τέκνο μιας μεταβατικής εποχής, κατά την οποία διαφόρων ειδών «ταυτότητες» δοκιμάστηκαν και αναθεωρήθηκαν.

Φραγκή, Μαρία.

Διαμόρφωση «ταυτοτήτων» στο νεοελληνικό θέατρο για παιδιά και νέους

Τα τελευταία 20 χρόνια το θέατρο για παιδιά και νέους έχει καταλάβει πολύ σημαντική θέση στα ενδιαφέροντα τόσο των επαγγελματιών του θεάτρου όσο και των εκπαιδευτικών. Προσπάθειες όπως η καθιέρωση νεανικών σκηνών στα μεγάλα θέατρα και στα ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. ,η εισαγωγή του θεάτρου ως τέχνης και μεθόδου στην εκπαίδευση, η δημιουργία ειδικού ρεπερτορίου για παιδιά και νέους, η συγκέντρωση και καταγραφή ενημερωτικών καταλόγων και τέλος η εξειδίκευση στην θεατροπαιδαγωγική, φανερώνουν την μεγάλη αύξηση του ενδιαφέροντος γύρω από ένα διαφορετικό θεατρικό κοινό, τα παιδιά και τους εφήβους. Στην έρευνά μας αυτή , στόχος μας είναι να γνωρίσουμε τις παραμέτρους που ορίζουν αυτό το είδος θεάτρου και τα χαρακτηριστικά του ως προς την αναμενόμενη επιρροή στο κοινό και την πρόθεση δημιουργίας προτύπων και σε δεύτερη φάση ταυτοτήτων ως προς καίριες κοινωνικές και εθνικές αντιλήψεις. Οι ερευνητές καταλήγουν πως το πρώτο και αποκαλυπτικό για μας στοιχείο είναι ότι το «μοντέρνο θέατρο για παιδιά» αποδεσμεύεται από τον πρόδηλο παιδαγωγικό σκοπό που είχε παλιότερα. Πάνω σ' αυτή τη σκέψη θα αναπτύξουμε έναν προβληματισμό γύρω από το ελληνικό ρεπερτόριο της τελευταίας εικοσαετίας. Θα εξετάσουμε το ενδεικτικό σύνολο των έργων που παίχτηκαν. Αντιπροσωπευτικός συγγραφέας αυτής της σύγχρονης τάσης ο Ε.Τριβιζάς ,υποστηρίζει πως «η καλλιέργεια της φαντασίας είναι πιο σημαντική από τη γνώση» . Η επικρατούσα τάση προς την κωμική-σατιρική γραφή , καθιστά τον ενήλικο(συγγραφέα-ηθοποιό κ.α.) ισότιμο με το νεανικό κοινό του. Όταν γελάμε μαζί με το παιδί εκμηδενίζουμε την ηλικιακή –και όχι μόνο- απόσταση. Το ίδιο διαπιστώνουμε στην κατ' εξοχήν φορμαλιστική ελληνική σκηνή ,η οποία συνεχίζει και εξελίσσει την παράδοση του Αριστοφάνη, του Καραγκιόζη, του λαϊκού δρώμενου. Από την άποψη αυτή η Ελλάδα έχει μια παρακαταθήκη που προσφέρεται για επεξεργασία (διασκευές, προσαρμογές, διακειμενικές συνθέσεις) και έτσι παράγει αρκετά σημαντική ποσότητα έργων για παιδιά. Η μελέτη της σχέσης λογοτεχνίας και θεάτρου ειδικά στην Ελλάδα , όπου η αλληλοτροφοδότηση τους παρουσιάζει εξαιρετικά και διαχρονικά προϊόντα πολιτισμού είναι μία παράμετρος της εισήγησής μας . Μια ακόμη διαπίστωση είναι η συμβολική εμφάνιση του νεανικού κοινού στη σκηνή με το προσωπείο ενός ενήλικα (ή εφήβου ή συμβολικής παρουσίας) που διαθέτει στοιχεία παιδικότητας. Ο Φασουλής, στην Παράξενη Νύχτα,το Κουνουπάκι ,στη Μυρτώ και το Κουνουπάκι ανήκουν στους ήρωες χωρίς ηλικία, οι οποίοι προσφέρονται για να ταυτιστούν μαζί τους τα παιδιά. Αυτός είναι ένας τρόπος για να αποφευχθεί μεν το διδακτικό και αφ' υψηλού ύφος στο θέατρο αλλά να λειτουργήσει και η διαδικασία «υποβολής» μιας ταυτότητας με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Η συμμετοχή εξάλλου που επιδιώκεται σε μια θεατρική αίθουσα είναι μια έκδηλη προσπάθεια δημιουργίας μιας ταυτότητας στο νεανικό κοινό από το οποίο αναμένεται συγκεκριμένη αντίδραση.

Sivetidou, Aphrodite & Felopoulou, Sofia.

Les réécritures de la tragédie grecque antique: vers une identité collective dans la dramaturgie contemporaine

Αν η τραγωδία ορίζεται ως θεατρικό είδος, σε έμμετρο ποιητικό λόγο, με μουσική και όρχηση, με καθορισμένη δομή, αναπαριστώντας εσωτερικές και εξωτερικές συγκρούσεις των ηρώων, με στόχο την πρόκληση του ελέους και του φόβου στην ψυχή του θεατή για την τελική κάθαρση, οι σύγχρονες μεταγραφές της, με την παραβίαση και μετάλλαξη των εξωτερικών της γνωρισμάτων, και συχνά των γεγονότων της αφήγησης, εισάγουν μια νέα ειδολογική ταυτότητα. Ακυρώνοντας τα σύνορα, η μεταγραφή διευρύνει και εμπλουτίζει το παγκόσμιο ρεπερτόριο, ενώ επαναπροσδιορίζει το παλιό μέσα από μια σύγχρονη προσέγγιση, και ακόμη μέσα από τη δημιουργία μιας νεωτερικής γραφής. Ο αρχαίος ελληνικός μύθος υπήρξε πόλος έλξης για έλληνες και ξένους συγγραφείς ανά τους αιώνες. Αντιγόνη, Κλυταιμνήστρα, Ηλέκτρα, Μήδεια, Οιδίπους, είναι οι μυθικοί ήρωες που διεκδικούν την προτίμηση των σύγχρονων δραματουργών, οι οποίοι επιστρέφουν στο τότε για να μιλήσουν για το τώρα. Μεταγράφοντας το παλιό οι συγγραφείς, άλλοτε πιστοί στον αρχαίο μύθο και άλλοτε αλλοιώνοντας τα γεγονότα, προσθέτουν ή αφαιρούν πρόσωπα, καταφεύγουν κατά κανόνα σε αναχρονισμούς, επιλέγουν έναν καθημερινό λόγο, έτσι που τα αναγνωρισμένα κείμενα να υφίστανται ένα είδος αποκαθήλωσης και, με υπονομευμένη την ποιητική τους διάσταση, να επιδιώκουν τη μεγαλύτερη αμεσότητα σε επίπεδο πρόσληψης από το σημερινό κοινό. Ακροβατώντας ανάμεσα στη λυρικότητα του αρχαίου λόγου και του καθημερινού, αντιμέτωπη με την προβληματική διαχείριση του αρχαίου χορού, αλλά και με τη μεγάλη δυσκολία του θεϊκού στοιχείου που κατευθύνει πρόσωπα και γεγονότα στα αρχαία δράματα, η σύγχρονη δραματουργία οικειοποιείται τα κλασικά κείμενα, αποδίδοντας φόρο τιμής στους έλληνες τραγικούς, και παραδίδοντας στο παγκόσμιο ρεπερτόριο νέα κείμενα, με το στίγμα της παγκοσμιότητας. Τίτλοι όπως, Πάροδος Θηβών, Γράμμα στον Ορέστη, Δείπνος, Κλυταιμνήστρα;, Αντιγόνη Ή Νοσταλγία της τραγωδίας, αποκαλύπτουν εύγλωττα την περίοπτη θέση του αρχαίου μύθου στο ελληνικό δραματολόγιο. Καμπανέλλης, Στάικος, Λαμπαδαρίδου-Πόθου δίπλα στους ξένους ομολόγους τους, Anouilh, Cocteau, Giraudoux, Sartre, Yourcenar, Hofmannsthal, Müller, είναι μερικοί από τους συγγραφείς που έχουν ξαναγράψει, ο καθένας με τον τρόπο και την ιδεολογία του, αλλά και ανάλογα με τη συγκεκριμένη χρονική συγκυρία, τα αρχαία κείμενα. Στόχος της ανακοίνωσής μας είναι να ανιχνεύσει τα στοιχεία που εμφανίζονται στα σημερινά ελληνικά έργα και μέσα από μια συγκριτολογική οπτική με εκείνα των ευρωπαίων ομολόγων τους να καταδείξει ότι η νέα δραματουργία, βασισμένη στέρεα στα αρχαία πρότυπα, ακυρώνοντας το συγκεκριμένο είδος, και ενταγμένη σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, αξιοποιεί το παλιό για να μιλήσει για το σήμερα. Δημιουργώντας στα όρια της τραγωδίας, οι συγγραφείς εισάγουν μια νέα ειδολογική ταυτότητα, ανάμεσα στην τραγωδία και το δράμα – προκαλώντας σειρά συζητήσεων και αντιπαραθέσεων – καθώς τα υπερυψωμένα πρόσωπα χαμηλώνουν προσεγγίζοντας τον καθημερινό άνθρωπο, και τα μοντέρνα κείμενα εντάσσονται στο πλαίσιο μιας σύγχρονης ευρωπαϊκής ταυτότητας. (Η ανακοίνωση θα γίνει στα γαλλικά)

Διαμαντάκου-Αγάθου, Καίτη.

Οι αντιφάσεις μιας παιδοκτόνου: η πολυφωνική ταυτότητα της Μήδειας στη σύγχρονη ελληνική δραματουργία

Μεταξύ των αρχαίων μυθικών και αισθητικά κωδικοποιημένων μορφών που επανακάμπτουν στα εδάφη της νεοελληνικής δραματουργίας των δύο τελευταίων δεκαετιών, υπερέχει συντριπτικά η Μήδεια, με πολλές διαδοχικές και υφολογικά ποικίλες δραματικές εκπροσωπήσεις, στις περισσότερες εκ των οποίων υπάρχει άμεση παραπεμπτικότητα στο μυθικό/λογοτεχνικό υπόστρωμα του αρχετύπου και η Κολχιδαία, είναι το κυρίαρχο πρόσωπο, ήδη από το περικειμενικό «κατώφλι» του τίτλου: Βασίλη Μπουντούρη, Η άλλη Μήδεια (1990)• Μαρίας Κέκκου, Μήδεια, η οφιοπλόκαμη Ερινύα των πόθων (1990)• Μποστ, Μήδεια (1993)• Βασίλη Γκουρογιάννη, Μήδεια (1995)• Κωνσταντίνου Μπούρα, Το τέλος της Μήδειας, Η Μήδεια στην Αθήνα (1997)• Βασίλη Ζιώγα Μήδεια (1995, άπαιχτο και αδημοσίευτο)• Γιάννη Κοντραφούρη, Μήδεια – η έξοδος (2000)• Τιτίκας Σαριγκούλη, Οι Αργοναύτες (2002)• Ντίνου Ταξιάρχη, Μήδεια Αυτοπυρπολούμενη (2006)• Άννας-Μαρίας Μαργαρίτη, Παρασκήνιο (2008)• Μανώλη Τσίπου, Sabine X (2009)• Δημήτρη Δημητριάδη Πολιτισμός (2003, άπαιχτο και αδημοσίευτο). Εάν, έτσι, η Μήδεια, αυτή η πολύπλοκη και αμφιλεγόμενη μυθική και δραματική μορφή με την οποία «μετρήθηκε ο κλασικός ελληνικός πολιτισμός, για να δοκιμάσει τα πολιτιστικά και ηθικά όριά του», διήλθε από μια μακρά περίοδο σχετικής αποσιώπησης και αδράνειας στη νεοελληνική δραματογραφία (από τις απαρχές και μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1980 καταγράφονται μόλις: Μήδεια του Ιωάννη Ζαμπέλιου, 1860• Μήδεια αγνώστου συγγραφέα, 1891• Το ψέμα του Ιάσονα του Δημήτρη Χριστοδούλου, 1959• Ποιος σκότωσε τα παιδιά της Μήδειας του Χάρη Λαμπίδη, 1982), σε σύγκριση μάλιστα με άλλα μυθικά –αντρικά κυρίως— πρόσωπα άλλων μυθικών κύκλων (τρωικός, ατρειδικός, θηβαϊκός), στο μεταίχμιο της δεύτερης και της τρίτης μεταχριστιανικής χιλιετίας και έχοντας εν τω μεταξύ αποικήσει παγκοσμίως διαφορετικές τέχνες (όπερα, κινηματογράφος, χορός, εικαστικές τέχνες, φωτογραφία, μουσική, λογοτεχνία) επιστρέφει δυναμικά –συχνά σε συσχέτιση με τις παράλληλες πολιτισμικές και κοινωνικές εξελίξεις σε ελληνικό και παγκόσμιο επίπεδο— για να επικυρώσει εκ νέου τη «δεσπόζουσα σημασία της στην περιπέτεια της αυτοαναγνώρισης του ελληνικού πολιτισμού», να τροφοδοτήσει τη διαχείριση του μυθικού/ιστορικού παρελθόντος του και να συμβάλει με τη δική της αμφίσημη και «ανοιχτή» ερμηνευτικά μυθική δυναμική στη θεατρική αναπαράσταση του «δεινού» –σε έμφυλο, φυλετικό, πολιτισμικό, γλωσσικό και οντολογικό επίπεδο— Άλλου, δοκιμάζοντας, επεκτείνοντας, ανατρέποντας ή υποκαθιστώντας τις προηγηθείσες δραματουργικές και ιδεολογικές προσεγγίσεις του. Αυτή τη διαλογική σχέση μεταξύ του μυθικού «εγώ» και του λογοτεχνικού «άλλου», που εξυφαίνεται μέσα από τις πολλαπλές νεότερες ελληνικές δραματικές αποτυπώσεις της Μήδειας, θα προσπαθήσει να φωτίσει η παρούσα ανακοίνωση, σκιαγραφώντας ταυτόχρονα τον εν εξελίξει μετασχηματισμό της ελληνικής κοινωνίας και μαζί της ελληνικής δραματουργίας των τελευταίων δύο δεκαετιών απέναντι σε θέματα φύλου, φυλής, γλώσσας, θρησκείας, κοινωνικής συγκρότησης και (δι)εθνικής συνείδησης.

Lozano Ortiz, Mariana.

El patio de los milagros de Kambanelis: posguerra y frustración social

Como es sabido, Kambanelis ha dedicado una trilogía teatral (El séptimo día de la creación, El Patio de los milagros y La edad de la noche) a tres grandes sectores de la sociedad griega, el más desfavorecido de los cuales queda reflejado en El patio de los milagros. Se trata de una obra realista de corte social, un drama dividido en 4 estampas y basado en la inestabilidad e inseguridad que aqueja al ciudadano griego de los años 50: en las habitaciones de un patio de vecinos, en un barrio de Atenas, viven familias de extracción popular, refugiados de distintas procedencias. El deseo de todos es abandonar el patio, que simboliza la demagogia y el inmovilismo del sistema. Los personajes, abúlicos y frustrados, están condicionados por determinismos sociales y son incapaces de luchar contra su destino, de modo que su único refugio es el sueño. El autor, víctima de un determinado sistema político en un determinado periodo histórico, da en esta obra una nueva dimensión a la empatía, la solidaridad y la fraternidad, pero al mismo tiempo a la miseria, la mezquindad y la sordidez de una comunidad que anhela esperanza. El tema responde a la situación política griega de la época, al síndrome del ideal griego, a la duda y al aislamiento y el escepticismo surgidos tras las experiencias de la ocupación y la guerra civil. Su crítica implícita de la sociedad de su época le permite establecer una relación activa entre el drama y el público, así como un realismo fiel a la representación de la cotidianidad, pero cuajado de elementos poéticos y simbólicos. La obra tiene como elemento la identidad nacional y la autenticidad de su expresión, que va más allá de una simple estampa costumbrista. El propio autor afirma en su primera nota que en El Patio de los milagros ha intentado no pararse en la expresión externa de esta relación del hombre con su entorno social, y que ha intentado ver cómo, y hasta qué punto, este factor obliga al hombre concreto, al griego, a funcionar como un mecanismo interno. Aquí, se trata de analizar un discurso que se manifiesta en unas condiciones históricas muy concretas, que lo hace recurrir a un lenguaje específico y a un conjunto de actitudes existenciales tipificables desde una óptica social, política, cultural y psicológica. Pretendemos así destacar los rasgos de comportamiento de la ciudadanía popular, desde su condición de perdedora histórica, en los distintos personajes de El patio de los milagros, y la manifestación de los mismos en la expresión lingüística. Pues los personajes no son unidireccionales, sino laberínticos, pues cada uno de ellos se explica a través de circunstancias compartidas y dentro de un entramado histórico concreto. El interés que presenta para nosotros este tipo de análisis es que nos permite clarificar una serie de reflejos y actitudes existenciales de una cultura determinada, a la vez que cribar algunos recursos expresivos de la lengua que reflejan esta identidad.

Πεφάνης, Γιώργος Π.

Υποκείμενα, ρόλοι και ταυτότητες. Μια φιλοσοφική προσέγγιση της θεατρικής σχέσης

Το ερώτημα «ποιος είμαι» αποτελεί τη λυδία λίθο της φιλοσοφικής σκέψης και της θεατρικής δημιουργίας σε πολλές κεντρικές εκφάνσεις τους. Το υποκείμενο της φιλοσοφίας μετατρέπεται στο αντικείμενό της όταν ο άνθρωπος που στοχάζεται τον κόσμο και τους κατοίκους του μπαίνει στο στόχαστρο της φιλοσοφικής σκέψης. Το υποκείμενο της θεατρικής δημιουργίας είναι εξ αντικειμένου και το αντικείμενο αυτής της δημιουργίας, αφού το θέατρο γίνεται από τους ανθρώπους και για τους ανθρώπους, δηλαδή γίνεται για να βρουν οι άνθρωποι ένα δυναμικό πεδίο ελεύθερης δράσης όπου θα επιχειρήσουν να καταλάβουν καλύτερα τους εαυτούς τους και τους άλλους, στοχαζόμενοι τις σχέσεις τους με τον κόσμο, να διαυγάσουν την ύπαρξή τους, με άλλα λόγια: να απαντήσουν έστω και προσωρινά στο αρχικό ερώτημα «ποιος είμαι» ή «ποιοι είμαστε». Το ερώτημα αυτό συνοδεύει την αναζήτηση μιας ταυτότητας, αλλά όχι αποκλειστικά με τη στενή έννοια της σύμπτωσης ενός υποκειμένου με μία σειρά ιδιοτήτων. Κατά τη θεατρική σχέση οι ιδιότητες δεν είναι (ή δεν πρέπει να είναι) προειλημμένες, δεν περιμένουν εκεί έξω τον συγγραφέα ή τον σκηνοθέτη να τις εντοπίσει και να τις αποδώσει κατά το δοκούν στους ηθοποιούς, για να τις διαχειριστούν επί σκηνής. Οι ιδιότητες κατακτώνται σταδιακά μέσα και μέσω της θεατρικής σχέσης και ποτέ με οριστικό τρόπο. Άρα, οι ταυτότητες στο θέατρο παραπέμπουν σε μια δυνητικότητα, σε μια ανοιχτότητα ή σε μια ελλειπτικότητα σχηματισμών. Αυτό συμβαίνει διότι η σκηνή, (κειμενική ή θεατρική), κατοικείται πάντα από τουλάχιστον δύο πρόσωπα, συγκροτείται η ίδια ως σκηνή από τη συνάντηση δύο προσώπων, η οποία, στη σκέψη του Martin Buber, αποτελεί μια εντελώς ιδιαίτερη διάσταση της ανθρώπινης ύπαρξης και διαμορφώνει μια πρόσωπο προς πρόσωπο σχέση που χαρακτηρίζεται από τον Emmanuel Levinas ως μη αναγώγιμη σε άλλες αρχές. Αυτή η συνάντηση όμως δύο προσώπων δεν συγκροτεί μια απλή δυάδα υποκειμένων (λ.χ. ενός ηθοποιού και ενός θεατή), αφού η συναλλαγή τους διαμεσολαβείται πάντα, (εάν δεν καθορίζεται), από τη γλώσσα και τους θεσμούς, από κανονιστικά πρότυπα και θεατρικές συμβάσεις, ο χαρακτήρας των οποίων είναι ιστορικός και κοινωνικός και υπερβαίνει σαφώς την οπτική των δύο προσώπων που εμπλέκονται στη συναλλαγή. Εντούτοις ο έτερος της δυάδας είναι απαραίτητος για τη συγκρότηση του υποκειμένου που είμαι εγώ. Ο ηθοποιός είναι ηθοποιός επειδή υπάρχει ένας τουλάχιστον θεατής που τον βλέπει και, αντιστρόφως, ο θεατής είναι θεατής, με τη στενή θεατρική έννοια, επειδή υπάρχει ενώπιόν του ένας ηθοποιός που υποδύεται έναν ρόλο. Επομένως, ο άλλος αποτελεί όρο sine qua non στη συγκρότηση του εγώ, αλλά και οι δύο υπερβαίνουν την απλή δυάδα, επειδή παρεμβάλλεται ανάμεσά τους ένα ισχυρό πολιτισμικό ίζημα. Με τις σκέψεις αυτές έχουμε ήδη σκιαγραφήσει τις δύο από τις τρεις έννοιες ενός διανύσματος που θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε στο μελέτημα αυτό: το υποκείμενο και τον ρόλο. Η τρίτη έννοια είναι η ταυτότητα. Εάν το υποκείμενο αποτελεί την πιο ρευστή έννοια με την οποία προσπαθούμε να προσδιορίσουμε το εγώ, και ο ρόλος είναι η σύλληψη του υποκειμένου σε μια συγκεκριμένη «σκηνή» του καθημερινού βίου, τότε η ταυτότητα αποτελεί το πιο σταθερό, αλλά όχι και αμετάβλητο, σύστημα γνωρισμάτων και σχέσεων που διέπουν το υποκείμενο. Με άλλα λόγια, ένα υποκείμενο συγκροτεί σταδιακά την ταυτότητά του μέσω των ρόλων που αναλαμβάνει ενώπιον των άλλων. Αυτή είναι η μία τροχιά του διανύσματος που θα μελετήσουμε. Η δεύτερη τροχιά έχει αντίστροφη διεύθυνση. Διότι, όπως είπαμε, οι ταυτότητες δεν διαθέτουν αμετάβλητα γνωρίσματα, ούτε αναλλοίωτες σχέσεις. Άρα μπορούμε να προχωρήσουμε αντιστρόφως και να παρατηρήσουμε ότι μια σχηματισμένη ταυτότητα ενδέχεται να γνωρίσει την αμφισβήτηση των γνωρισμάτων της ή και τη διασάλευση των σχέσεών της. Αυτό συνεπάγεται μια φάση κρίσης, κατά την οποία είτε θα επανεπιβεβαιωθεί η ταυτότητα είτε θα αποδιαρθρωθεί και θα επιστρέψει στη διασπορά των ρόλων (από τους οποίους είχε συγκροτηθεί). Η επιστροφή στους ρόλους συνεπάγεται με τη σειρά της είτε τη συγκρότηση μιας νέας ταυτότητας (με μια νέα σύνθεση ή και αλλαγή των ρόλων) είτε την επιστροφή στη ρευστότητα του υποκειμένου. Με πεδία εφαρμογής από τη σύγχρονη ελληνική δραματουργία, θα επιδιώξουμε να δείξουμε ότι το διάνυσμα αυτό από το υποκείμενο στην

ταυτότητα και αντιστρόφως είναι σημαντικό όχι μόνο για την κατανόηση της θεατρικής σχέσης (πώς λειτουργεί λ.χ. ο ηθοποιός απέναντι στους ρόλους του και απέναντι στους θεατές του), αλλά και γενικότερα της συμπεριφοράς των ανθρώπων ως κοινωνικών όντων. Λέξεις κλειδιά: θεατρική σχέση, υποκείμενο, υποκειμενοποίηση, ταυτότητα, παράσταση, επιτελεστικότητα του ρόλου (role performance), ο Άλλος και η ετερότητα.

Βαφειάδη, Έφη.

Η εικόνα του Εβραίου στη νεοελληνική δραματουργία

Στην ιστορία του θεάτρου, συχνά η απουσία σημαίνει περισσότερο από την παρουσία: ο ερευνητής ξαφνιάζεται από το γεγονός ότι στο νεοελληνικό δραματολόγιο η εικόνα του Εβραίου είναι εξαιρετικά ισχνή, μολονότι το εβραϊκό στοιχείο υπήρξε στο παρελθόν (και υπάρχει σε μικρότερο βαθμό στις μέρες μας) πληθυσμιακά σημαντικότατο τμήμα των κατοίκων του ελληνικού χώρου. Ακόμη και ο πολυγραφότατος επιφανής σύγχρονος δραματουργός Ιάκωβος Καμπανέλλης, ο οποίος έζησε τη συγκλονιστική δοκιμασία του Μαουτχάουζεν, κατέγραψε μεν την εμπειρία του σε μυθιστόρημα αλλά δεν παρουσίασε κανένα Εβραίο δραματικό χαρακτήρα στη θεατρική του παραγωγή. Στη νεοελληνική δραματουργία συναντάμε τρεις μόνο περιπτώσεις εβραϊκών χαρακτήρων: ένα στερεοτυπικό αρνητικό χαρακτήρα στην «ιστορική μυθιστοριογραφία δραματικώς παριστανομένη ή κωμωδία» Ο Βασιλικός (1829/30) του Αντωνίου Μάτεση, τα πρόσωπα που λειτουργούν στο κοινωνικό δράμα Ραχήλ (1909) του Γρηγόριου Ξενόπουλου και τα πρόσωπα του ρομαντικού δράματος Ζακυνθινή σερενάτα του Διονυσίου Ρώμα. Αυτό που συνδέει του τρεις συγγραφείς είναι η ζακυνθινή τους ταυτότητα. Ο Μάτεσις και ο Ρώμας έχουν ζακυνθινή καταγωγή, ο δε Ξενόπουλος, όπως είναι γνωστό, αν και γέννημα της Κωνσταντινούπολης, μεγάλωσε και έζησε τα χρόνια της πρώτης νεότητας στη Ζάκυνθο. Αν εξαιρέσουμε την περίπτωση της Άλις, ηρωίδας του διασκευασμένου σε θεατρικό έργο Τρελαντώνη της Πηνελόπης Δέλτα, που όμως έχει μυθιστορηματική καταγωγή, δεν συναντάμε κανένα άλλο Εβραίο στην πινακοθήκη των δραματικών χαρακτήρων της νεοελληνικής δραματουργίας. Οφείλω να σημειώσω έρευνα βρίσκεται σε εξέλιξη: συνεπώς, επιφυλάσσομαι όσον αφορά στα συμπεράσματά της. ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ! Η ΕΡΕΥΝΑ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΑΠΟΠΕΡΑΤΩΘΕΙ, ΣΥΝΕΠΩΣ ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ΣΕ ΘΕΣΗ ΝΑ ΑΝΑΠΤΥΞΩ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΤΟ ΘΕΜΑ ΣΕ ΠΕΡΙΛΗΨΗ. Στην ιστορία του θεάτρου, συχνά η απουσία σημαίνει περισσότερο από την παρουσία: ο ερευνητής ξαφνιάζεται από το γεγονός ότι στο νεοελληνικό δραματολόγιο η εικόνα του Εβραίου είναι εξαιρετικά ισχνή, μολονότι το εβραϊκό στοιχείο υπήρξε στο παρελθόν (και υπάρχει σε μικρότερο βαθμό στις μέρες μας) πληθυσμιακά σημαντικότατο τμήμα των κατοίκων του ελληνικού χώρου. Ακόμη και ο πολυγραφότατος επιφανής σύγχρονος δραματουργός Ιάκωβος Καμπανέλλης, ο οποίος έζησε τη συγκλονιστική δοκιμασία του Μαουτχάουζεν, κατέγραψε μεν την εμπειρία του σε μυθιστόρημα αλλά δεν παρουσίασε κανένα Εβραίο δραματικό χαρακτήρα στη θεατρική του παραγωγή. Στη νεοελληνική δραματουργία συναντάμε τρεις μόνο περιπτώσεις εβραϊκών χαρακτήρων: ένα στερεοτυπικό αρνητικό χαρακτήρα στην «ιστορική μυθιστοριογραφία δραματικώς παριστανομένη ή κωμωδία» Ο Βασιλικός (1829/30) του Αντωνίου Μάτεση, τα πρόσωπα που λειτουργούν στο κοινωνικό δράμα Ραχήλ (1909) του Γρηγόριου Ξενόπουλου και τα πρόσωπα του ρομαντικού δράματος Ζακυνθινή σερενάτα του Διονυσίου Ρώμα. Αυτό που συνδέει του τρεις συγγραφείς είναι η ζακυνθινή τους ταυτότητα. Ο Μάτεσις και ο Ρώμας έχουν ζακυνθινή καταγωγή, ο δε Ξενόπουλος, όπως είναι γνωστό, αν και γέννημα της Κωνσταντινούπολης, μεγάλωσε και έζησε τα χρόνια της πρώτης νεότητας στη Ζάκυνθο. Αν εξαιρέσουμε την περίπτωση της Άλις, ηρωίδας του διασκευασμένου σε θεατρικό έργο Τρελαντώνη της Πηνελόπης Δέλτα, που όμως έχει μυθιστορηματική καταγωγή, δεν συναντάμε κανένα άλλο Εβραίο στην πινακοθήκη των δραματικών χαρακτήρων της νεοελληνικής δραματουργίας. Οφείλω να σημειώσω έρευνα βρίσκεται σε εξέλιξη: συνεπώς, επιφυλάσσομαι όσον αφορά στα συμπεράσματά της. Στη νεοελληνική δραματουργία συναντάμε τρεις μόνο περιπτώσεις εβραϊκών χαρακτήρων: ένα στερεοτυπικό αρνητικό χαρακτήρα στην «ιστορική μυθιστοριογραφία δραματικώς παριστανομένη ή κωμωδία» Ο Βασιλικός (1829/30) του Αντωνίου Μάτεση, τα πρόσωπα που λειτουργούν στο κοινωνικό δράμα Ραχήλ (1909) του Γρηγόριου Ξενόπουλου και τα πρόσωπα του ρομαντικού δράματος Ζακυνθινή σερενάτα του Διονυσίου Ρώμα. Αυτό που συνδέει του τρεις συγγραφείς είναι η ζακυνθινή τους ταυτότητα. Ο Μάτεσις και ο Ρώμας έχουν ζακυνθινή καταγωγή, ο δε Ξενόπουλος, όπως είναι γνωστό, αν και γέννημα της Κωνσταντινούπολης, μεγάλωσε και έζησε τα χρόνια της πρώτης νεότητας στη Ζάκυνθο. Αν εξαιρέσουμε την περίπτωση της Άλις, ηρωίδας του διασκευασμένου σε θεατρικό έργο Τρελαντώνη της Πηνελόπης Δέλτα, που όμως έχει μυθιστορηματική καταγωγή, δεν συναντάμε κανένα άλλο Εβραίο στην πινακοθήκη των δραματικών χαρακτήρων της νεοελληνικής δραματουργίας. Οφείλω να σημειώσω έρευνα βρίσκεται σε εξέλιξη: συνεπώς, επιφυλάσσομαι όσον αφορά στα συμπεράσματά της. Στη νεοελληνική δραματουργία συναντάμε τρεις μόνο περιπτώσεις εβραϊκών χαρακτήρων: ένα στερεοτυπικό αρνητικό χαρακτήρα στην «ιστορική μυθιστοριογραφία δραματικώς παριστανομένη ή κωμωδία» Ο Βασιλικός (1829/30) του Αντωνίου Μάτεση, τα πρόσωπα που λειτουργούν στο κοινωνικό δράμα Ραχήλ (1909) του Γρηγόριου Ξενόπουλου και τα πρόσωπα του ρομαντικού δράματος Ζακυνθινή σερενάτα του Διονυσίου Ρώμα. Αυτό που συνδέει του τρεις συγγραφείς είναι η ζακυνθινή τους ταυτότητα. Ο Μάτεσις και ο Ρώμας έχουν ζακυνθινή καταγωγή, ο δε Ξενόπουλος, όπως είναι γνωστό, αν και γέννημα της Κωνσταντινούπολης, μεγάλωσε και έζησε τα χρόνια της πρώτης νεότητας στη Ζάκυνθο. Αν εξαιρέσουμε την περίπτωση της Άλις, ηρωίδας του διασκευασμένου σε θεατρικό έργο Τρελαντώνη της

Πηνελόπης Δέλτα, που όμως έχει μυθιστορηματική καταγωγή, δεν συναντάμε κανένα άλλο Εβραίο στην πινακοθήκη των δραματικών χαρακτήρων της νεοελληνικής δραματουργίας. Οφείλω να σημειώσω έρευνα βρίσκεται σε εξέλιξη: συνεπώς, επιφυλάσσομαι όσον αφορά στα συμπεράσματά της.

Μαυρογένη, Μαρία.

"Υποθέσεις τιμής" στην ελληνική δραματουργία των αρχών του 20ού αιώνα

Θέμα της ανακοίνωσης είναι ο τρόπος αντίληψης του περιεχομένου της γυναικείας τιμής μέσα στο γενικότερο πλαίσιο ανασυγκρότησης της νεοελληνικής ταυτότητας στις αρχές του 20ού αιώνα. Κατά κύριο λόγο, αντικείμενο εξέτασης είναι θεατρικά έργα διανοούμενων όπως ο Νίκος Καζαντζάκης, ο Μάρκος Αυγέρης, ο Παύλος Νιρβάνας, ο Δημήτριος Π. Ταγκόπουλος, ο Γρ. Ξενόπουλος, στα οποία θίγεται, άμεσα ή έμμεσα, το ζήτημα των εγκλημάτων «δια λόγους τιμής», δηλαδή μια ιδιαίτερα ρευστή κατηγορία πράξεων διαπροσωπικής βίας. Πιο συγκεκριμένα, θα εξεταστούν τα θεατρικά έργα: Μπροστά στους ανθρώπους (1904) του Μ. Αυγέρη, Ξημερώνει (1907) του Ν. Καζαντζάκη, Μαρία Πενταγιώτισσα (1909) του Π. Νιρβάνα, Μυριέλλα (1918) του Δ. Π. Ταγκόπουλου και θα χρησιμοποιηθούν επίσης τα μυθιστορήματα του Γρ. Ξενόπουλου, Η τιμή του αδελφού και Τίμιοι και άτιμοι. Θα γίνει προσπάθεια να διερευνηθούν οι απόπειρες, όπως καταγράφονται σε αυτά τα έργα, να τεθεί σε δημόσια συζήτηση η ανάγκη να αλλάξει το περιεχόμενο της τιμής: από συλλογική, οικογενειακή υπόθεση, ταυτισμένη με την κοινωνική αξία των μελών της, σε μια έννοια με νέο, περισσότερο εξατομικευμένο περιεχόμενο που μολονότι εξακολουθεί να προσδιορίζεται από τη δημόσια εικόνα, δίνει ωστόσο μεγαλύτερο βάρος στη συνείδηση από ό,τι στη γνώμη του κόσμου. Στην κρίσιμη και μεταβατική για την ελληνική κοινωνία περίοδο των αρχών του 20ού αιώνα, η επανεξέταση του περιεχομένου της γυναικείας τιμής αντανακλά καταρχήν τις ζυμώσεις σχετικά με το γυναικείο ζήτημα και τη δυναμική που αποκτά το τελευταίο με το πέρασμα από τον 19ο στον 20ό αιώνα. Σύμφωνα εξάλλου και με τις σύγχρονες θεωρήσεις σε μελέτες της ιστορικής και της ανθρωπολογικής επιστήμης, η τιμή είναι έμφυλη και το περιεχόμενο της είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την έμφυλη ταυτότητα ενός ατόμου. Ταυτόχρονα όμως, εκτός από έμφυλη, η τιμή παραπέμπει στις κοινές αξίες που μοιράζονται όσοι συναπαρτίζουν την ευρύτερη κοινωνία, εκείνη στην οποία εντάσσεται και που περιβάλλει το δράμα. Επιπλέον, όπως φαίνεται από τα εξεταζόμενα έργα, η τιμή δεν αποτελεί προνόμιο κάποιων, αλλά διαφορετικές κοινωνικές ομάδες διαθέτουν μια ορισμένη αντίληψη του εαυτού που μπορεί να προσβληθεί. Γεγονός που αποτελεί την κυριότερη αιτιολογία για την άσκηση διαπροσωπικής βίας. Συνεπώς, ο προβληματισμός των συγγραφέων σχετικά με τα εγκλήματα τιμής και η απόπειρα επανεξέτασης του περιεχομένου της γυναικείας τιμής αυτήν την περίοδο λειτουργεί ως μεταφορά για την εξέλιξη της ελληνικής κοινωνίας γενικότερα. Συνδέεται άμεσα με το ζήτημα του εξαστισμού και του ατομικισμού, με τη σχέση συλλογικής και ατομικής ταυτότητας. Η δραματουργική επεξεργασία της τιμής αντανακλά και καταγράφει τις ρωγμές που έχει επιφέρει στην έννοια της συλλογικής ταυτότητας η εισαγωγή νέων ιδεολογικών ρευμάτων και οι προσπάθειες εξευρωπαϊσμού της ελληνικής κοινωνίας. Παράλληλα, τα συγκεκριμένα έργα, τόσο δραματουργικά όσο και ιδεολογικά, εντάσσονται στο συνολικότερο σώμα της καλλιτεχνικής παραγωγής που άντλησε την έμπνευσή της από τον Ίψεν και το ατομικιστικό μήνυμα των έργων του, από την ιψενική ιδέα της σύγκρουσης του ατόμου με την κοινωνία. Οι παράμετροι που αναφέρθηκαν θα αποτελέσουν τους κύριους άξονες ανάπτυξης του θέματος, η μελέτη του οποίου μπορεί να φωτίσει περισσότερο τις ιδιόμορφες πτυχές που χαρακτηρίζουν τη συγκρότηση της νεοελληνικής ταυτότητας σε μια ιστορική περίοδο που η ανάγκη σφυρηλάτησης μιας νέας περισσότερο ευρωπαϊκής ταυτότητας συγκρούεται με την εξιδανικευμένη εικόνα της παράδοσης.

Σπυρόπουλος, Γιάννης.

Ξεχασμένες συλλογικές ταυτότητες στην Οθωμανική Αυτοκρατορία: οι κοινότητες των μαύρων σε Κρήτη, Αθήνα, Βέροια, Αϊδίνι, Σμύρνη και Κωνσταντινούπολη Ματαιώνεται

Μολονότι η οθωμανολογική έρευνα των τελευταίων δεκαετιών έχει καταφέρει να αναδείξει τη μεγάλη έκταση του δουλεμπορίου των Αφρικανών στην Οθωμανική Αυτοκρατορία δεν έχουν γίνει ακόμα αντίστοιχα βήματα προς την ανακάλυψη και μελέτη των κοινοτήτων τους. Οι μαύροι δούλοι μεταφέρονταν μέσω ενός πολύπλοκου συστήματος δικτύων σε όλη την έκταση της Αυτοκρατορίας, όπου πριν και μετά την απελευθέρωσή τους ανέπτυσσαν σχέσεις μεταξύ τους και συχνά δημιουργούσαν κοινότητες και οικισμούς. Μολονότι οι μαύροι δεν αποτελούσαν τη μοναδική ομάδα δούλων που εισαγόταν στην Αυτοκρατορία ωστόσο για το μελετητή του θεσμού της οθωμανικής δουλείας είναι αξιοπρόσεχτο το γεγονός ότι οι μαύροι είναι η μόνη ομάδα δούλων και απελεύθερων που παρατηρείται να δημιουργεί τέτοιου τύπου κοινότητες και συλλογικά να διατηρεί και να προσαρμόζει τις θρησκευτικές λατρείες των μελών της στο οθωμανικό πλαίσιο. Αυτό το φαινόμενο συσπείρωσης γίνεται ακόμα πιο ενδιαφέρον λόγω της τεράστιας έκτασης της περιοχής από την οποία αυτά τα άτομα προέρχονταν (σχεδόν όλη η Βόρεια και Ανατολική και μεγάλο μέρος της Βορειοδυτικής Αφρικής) και της μεγάλης ποικιλίας φυλών και γλωσσών που υπήρχαν εκεί. Με αυτήν την εργασία μου προσπαθώ να παρουσιάσω τις κοινωνικές και πολιτικές διαδικασίες οι οποίες οδήγησαν αυτά τα άτομα με τη τόσο διαφορετική προέλευση στη δημιουργία μιας κοινής συλλογικής ταυτότητας βασισμένης στο χρώμα του δέρματός τους. Επίσης επιδιώκω να αναδείξω την ιστορία αυτών των ομάδων, οι οποίες μολονότι έζησαν για εκατονταετίες μαζί με ελληνόφωνους και τουρκόφωνους πληθυσμούς, η ύπαρξη τους έχει σήμερα και για τους δύο αυτούς λαούς περάσει στη λήθη. Διαλέγω γι αυτόν το σκοπό να χρησιμοποιήσω τόσο παραδείγματα μαύρων κοινοτήτων που μέχρι την Επανάσταση του 1821 και την Ανταλλαγή των Πληθυσμών στις αρχές του 20ου αιώνα ζούσαν στον ελλαδικό χώρο όσο και άλλων που ζούσαν σε οθωμανικές πόλεις εκτός της σύγχρονης ελληνικής επικράτειας με μεικτό χριστιανικό και μουσουλμανικό πληθυσμό. Η έρευνα βασίζεται σε οθωμανικές και ελληνικές πηγές που αφορούν στις πόλεις του Χάνδακα (Ηράκλειο), των Χανίων, της Αθήνας, της Βέροιας, του Αϊδινίου, της Σμύρνης και της Κωνσταντινούπολης.

Κάραμποτ, Φίλιππος (Carabott, Philip).

«Θηρίον με γαμψούς όνυχας;»: Αντι(Φιλο)σημιτικές ταυτότητες στο γύρισμα του 19ου αιώνα

Στα τέλη Ιανουαρίου 1891, δημοσιεύτηκε στην αθηναϊκή Εφημερίς ανώ-νυμο χρονογράφημα με τον τίτλο «Ο αντισημιτισμός εν Ελλάδι», που αποδίδεται στον Χαράλαμπο (Μπάμπη) Άννινο. Ο Άννινος θα επανέλθει, πάλι μέσα απ' τις στήλες της Εφημερίδος, στο ίδιο θέμα στις 10 Απριλίου, υπογράφοντας αυτήν τη φορά το ομότιτλο χρονογράφημά του με το ψευδώνυμο «Παρατηρητής». Δύο μήνες αργότερα, ο Τιμολέων Αμπελάς συνέταξε στην Κέρκυρα τη «βραχυτάτη επιστολιμαία διατριβή» του «Οι Εβραίοι και η περί αυτών πρόληψις εν τη ελληνική ποιήσει», η οποία και δημοσιεύτηκε το 1892 στο Εθνικόν Ημερολόγιον Κ. Σκόκου. Το έναυσμα και για τους δύο λόγιους, ανάμεσα σε πολλούς άλλους ομότεχνούς τους, προσφέρει αφενός η Μαρία Μηχανίδου, αυτή η εν δυνάμει «Λουΐζα Μισέλ του αντισημιτισμού εν Ελλάδι», με τα συγγράμματά της και την επίθεσή της «εν μέσαις Αθήναις δια του αλεξιβροχίου της κατά του αυ-τόθι ραββίνου των Εβραίων»• αφετέρου δε «αι εν Κερκύρα εκτυλιχθείσαι ε-σχάτως σκηναί του εβραϊκού λεγομένου δράματος», όπου: Αι δύο φυλαί, η ιθαγενής και η παράσιτος, συνεπεία του σκοτεινού φόνου νεαράς παιδίσκης, […] ηρεθίσθησαν κατ' αλλήλων, των μεν Εβραίων αποδιδόντων τον φόνον εις τους χριστιανούς, των δε χριστιανών εις τους Εβραίους• […] επειδή δε επεκράτησεν η δευτέρα γνώμη, συνδεθείσα προς τας λαϊκάς ιδέας τας συνήθεις τω όχλω πάσης χριστιανικής χώρας περί των Εβραίων, της θρησκείας και των εθίμων των, οι πλουπληθέστεροι και ισχυρότεροι φυσικώς εν τη νήσω χρισιανοί εξεμάνησαν κατά των μετ' αυτών συμβιούντων αλλοθρήσκων συμπολιτών των, επολιόρκησαν αυτούς εις την συνοικίαν των και απειλούσι την ολοσχερή εξόντωσίν των. Ο αναβρασμός ούτος, τα άτακτα κινήματα, η πολιορκία, η αναρχική όψις της πόλεως και η εμπόλεμος στάσις των δύο αντιθέτων στρατοπέδων διαρκούσιν εφ' ικανόν, δεινούνται δε ως εικάζεται επί μάλλον. Ευρισκόμεθα επομένως προ αληθούς κρούσματος αντισημιτισμού, εξεγερθέντος εκ τυχαίου περιστατικού, όστις διόλου παράδοξον να λάβη λίαν επικινδύνους διαστάσεις. Την εξιστόρηση των «Εβραϊκών» του 1891 και την ένταξή τους στα κοινωνικοπολιτικά και ιδεολογικά συμφραζόμενα της εποχής έχουν ήδη πραγματώσει με επιτυχία, μεταξύ άλλων, η Ευτυχία Λιάτα και ο Σάκης Γκέκας. Στόχος της ανακοίνωσης είναι να εξετάσει πτυχές της συγκρότησης αντισημιτικής και φιλοσημιτικής ταυτότητας από λόγιους έλληνες πολίτες στο γύρισμα του αιώνα. Μέσα από την ανάγνωση αντιπροσωπευτικών κειμένων, είτε πρόκειται για δημοσιεύματα και συνεντεύξεις στον Τύπο είτε για αυτοτελείς μονογραφίες, θα επιδιώξω να δώσω μια πρώτη απάντηση στο ερώτημα που θέτει ο Γιώργος Μαργαρίτης• αν δηλαδή, στην «καθ' ημάς Ανατολή»γενικότερα και στο ελληνικό κράτος ειδικότερα οι συγγραφείς των κειμένων αυτών αναγνώριζαν «φαινόμενα ευθέως ανάλογα με εκείνα που οι ίδιες λέξεις περιγράφουν στη Δύση».

Varvaritis, Dimitrios.

'Greek' outside of Greece? The case of the Jewish scholar Lazarus Belleli, c1860 - c1930

In her Greece, a Jewish history (Princeton, 2008), Katherine Fleming argues that the emergence of a specific Greek-Jewish identity came about essentially as a consequence of the annexation of Salonica and the gradual, albeit 'awkward and incomplete', political and cultural integration of the city's Jewish population into the Greek polity. Fleming further argues that either through the emigration of Jews from Greece to Palestine/Israel and the United States or through their deportation to concentration camps in Nazi-occupied Poland or Germany they became 'uncomplicatedly Greek', thereby completing the process of integration and Hellenisation in locales outside of Greece. Taking as a starting point the above arguments, this paper aims to critically engage with and ultimately supplement Fleming's arguments by providing a contextualised examination of the Corfiote philologist (Hebrew & Greek) and writer Lazarus (Lazare) Belleli [Λάζαρος Βελέλης]. Belleli was born in 1862 on Corfu. He graduated from the University of Athens in the mid-1880s and in circumstances which remain unclear, resigned (or was dismissed) from his position as lecturer of Hebrew at the University on what appears to be antisemitic grounds. Consequently Belleli left Greece, spending most of his life in England, pursuing a career in London as an independent scholar and enjoying the patronage of the Cephalonian merchant and Greek national benefactor Marinos Korgialenios. In 1927 he was appointed to the chair of Hebrew & Semitic Languages at the then newly-founded Aristotle University of Thessaloniki. The research questions that I wish to pose include the following: a) How did Belleli identify himself and how did he understand his situation, and that of his co-religionists, as Jews within Greece? b) Did his views change over the course of his life? c) What were the themes around which these views were built? Belleli's case together with those of other prominent Jews of 'Old Greece', such as Avraam Konstandinis (Communal leader, Athens & Zante), Moissis Caimis (Teacher & Publisher, Corfu) and Yomtov Yiakoel (Communal leader, Trikala & Salonica) demonstrate that a Greek-Jewish identity began to slowly emerge not only in the period following Salonica's annexation but also in the corresponding and earlier periods following the annexations of the Ionian Islands (1864) and Thessaly (1881) and the acquisition through these annexations of small, although not insignificant, local Jewish populations. Examining Belleli's scholarly interests and output and specifically its recurring theme of the relationship between Hellenism and Judaism, Greeks and Jews, both ancient and modern, it would be true to argue that this corpus reflected in many ways Belleli's own dual identity, an identity confirmed by his personal correspondence. Real time primary sources - Belleli's unpublished correspondence with important Greek and Jewish leaders such Rabbi Moses Gaster (Bevis Marks Synagogue, London), Judge Mayer Sulzberger (President, Pennsylvania Court of Common Pleas) and Stephanos Dragoumis (Prime Minister, Greece), his published correspondence with various journals such as the Jewish Chronicle (London) and O Noumas (Athens), Belleli's scholarly output, as well as numerous newspaper accounts - will form the evidentiary basis of the paper.

Evseenko, Natalia.

«Εμείς είμαστε πιο πολύ Έλληνες»: Ελληνο-Εβραϊκή ταυτότητα ελληνόφωνων Εβραίων στη σημερινή Ελλάδα

Οι ελληνόφωνοι Εβραίοι Ρωμανιώτες είναι μια μικρή ομάδα, που θεωρούν τον εαυτό τους ως απόγονους του Βυζαντινού Εβραϊσμού. Ενώ οι ίδιοι προτιμούν ν' αποκαλούν τον εαυτό τους απλά «Γιαννιώτες» (από τη πόλη των Ιωαννίνων, όπου βρίσκεται η πιο γνωστή Έλληνο-Εβραική κοινότητα), στα επιστημονικά βιβλία ονομάζονται Ρωμανιώτες, δηλαδή, κάτοικοι της Ρωμανίας, της Ανατολικής Ρωμαϊκής και μετέπειτα Βυζαντινής αυτοκρατορίας, οι οποίοι αποκαλούνταν αρχικά «Ρωμαίοι» και με την πάροδο του χρόνου «Ρωμιοί». Οι επιστήμονες ονομάζουν Ρωμανιώτες τους Εβραίους που εγκαταστάθηκαν στον Ελλαδικό χώρο πριν την γέννηση του Χριστού και τη διάδοση του Χριστιανισμού, αναπτύσσοντας ιδιότυπη λαϊκή μουσική και ποίηση γραμμένη στη Γραικο-Ιουδαϊκή ιδιωματική γλώσσα. Σε αντίθεση με τους ισπανόφωνους Εβραίους της πρώην Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και τους Ασσκεναζίμ, οι Ρωμανιώτες ακολουθούν μέχρι σήμερα ιδιαίτερα ήθη και έθιμα, ενώ έχουν αναπτύξει και διαφορετικές μελωδίες στη λειτουργία, δηλαδή, διαθέτουν ιδιαίτερους σκοπούς που δεν υπάρχουν σε καμία άλλη Εβραϊκή Κοινότητα στον κόσμο. Σήμερα οι περισσότεροι Ρωμανιώτες μένουν στην Αθήνα και λιγότεροι στις επαρχιακές πόλεις της Χαλκίδας, του Βόλου, των Τρικάλων, και των Ιωαννίνων, όπου υφίστανται ακόμη μικρές Εβραϊκές Κοινότητες Αντίθετα με άλλες Εβραϊκές κοινότητες στη Ελλάδα, οι Ρωμανιώτες δηλώνουν ότι είναι στενά συνδεδεμένοι με τους Έλληνες συμπατριώτες τους και αναπτύσσουν και το Ελληνικό «συστατικό» της ταυτότητάς τους. Στη παρουσίασή μου θα χρησημοποιήσω τα εθνογραφικά υλικά που πέτυχα να μαζέψω η ίδια κατά τη διάρκεια της μελέτης μου στην Ελλάδα τα 2005-2009. Θα δείξω μερικά Ελληνικά στοιχεία που δάνισαν οι Ρωμανιώτες στα ήθη, έθημα και στη καθημερινή ζωή, και θα παρουσιάσω τη πλούσια Έλληνο-Εβραική ταυτότητα της Ρωμανιώτικης κοινότητας η οποία έστω και σβήνεται λόγω πανκοσμοποίησης αλλά μέχρι σήμερα προσπαθεί να σώσει το μοναδικό χαρακτήρα της.

Ivanova Kovátcheva, Diliana.

La comunidad karakatchani en Bulgaria. Localización, identidad y costumbres

Los karakatchani o sarakatsani son una minoría étnica que habita los territorios al sureste de la cordillera balcánica. En Bulgaria la localización de estas comunidades se sitúa sobre todo en el sur del país. Una gran parte de los que viven en territorio búlgaro consideran griega su identidad nacional, y ortodoxa su pertenencia religiosa, y hasta hace unos sesenta años practicaban una vida nómada. Tanto griegos como búlgaros los consideran un grupo social diferenciado dentro de sus respectivos países. El antropólogo griego Georgios Kavadias define la forma de vida de los karakatchani como "nomadismo innato". En la tradición oral de los Balcanes, y en particular en la búlgara, se emplean los etnónimos iurutzi, vlaji y karakatchani para hacer referencia a los nómadas que ocupaban cada año determinadas áreas de su territorio con numerosos rebaños de ganado ovino, sus fieros perros y robustos caballos. Este movimiento migratorio estacional se dirigía hacia las zonas montañosas búlgaras, más al norte, en verano, para bajar en invierno a las zonas griegas, de clima menos crudo. Como grupos de ganaderos nómadas, debían tener el suficiente número y variedad de ganado para la subsistencia. Pero los traslados de caravanas con sus rebaños, tenían para los karakatchani, además de un sentido puramente práctico, otro simbólico y ritual, el traspaso periódico de un espacio vital a otro cuya descripción y análisis detallado presentaré en la ponencia. Aunque existen diferentes teorías sobre su origen y la etimología del etnónimo karakatchan me referiré a la más reconocidas, tanto en Bulgaria (Z. Chankov, G. Khlebarov, D. konstantinov, etc), como en Grecia (A. Puljanos, G. Kavadias, etc.). Los karakatchani actualmente establecidos en Bulgaria hablan un dialecto norteño de Grecia derivado de la koiné que han sabido conservar sin cambios sustanciales a lo largo de varios siglos, incluso bajo la dominación turca. Analizaremos algunos de sus vocablos utilizados en Bulgaria, que constituyen una adaptación como resultado de la influencia lingüística del búlgaro. Asimismo mencionaremos algunas diferencias del dialecto karakatchán respecto a la koiné griega. Por otro lado, en la literatura búlgara del s. XIX encontramos menciones referidas a los karakatchani que muestran cómo éstos ayudan a los sublevados búlgaros frente a la opresión de los turcos osmanlíes. Así mismo, nos referiremos la política de asimilación a la que estos grupos son sometidos a partir del año 1936 por las autoridades búlgaras, cuando se les obliga a eslavizar sus nombres. Destacaremos su situación desde 1944, con la nacionalización de sus rebaños tras la llegada del periodo totalitario a Bulgaria, con el que llega el fin de su vida nómada. No obstante, ellos han sabido conservar su cultura. Especialmente significativas son sus canciones acompañadas sólo por la melodía del kaval, así como sus bailes tradicionales llamados glenda. Por último, mencionaremos las asociaciones y grupos de karakatchani en la actual Bulgaria, sus actividades culturales y presencia en la sociedad.

Γιγουρτσής, Γιάννης.

Επαναπροσδιορίζοντας μια συλλογική ταυτότητα: Η ελληνορθόδοξη κοινότητα της Κωνσταντινούπολης στην αυγή του 21ου αιώνα

Η Κωνσταντινούπολη υπήρξε για αιώνες το αδιαμφισβήτητο κέντρο του ελληνισμού, όποιο και αν είναι το περιεχόμενο που δίνει κανείς στον όρο. Μετά τη δημιουργία του ελληνικού κράτους το «εθνικό κέντρο», η Αθήνα, άρχισε να λειτουργεί ανταγωνιστικά ως προς την Κωνσταντινούπολη. Εκπροσωπώντας διαφορετικές ιδεολογικές κατευθύνσεις και ορίζοντας διαφορετικά τις συλλογικές ταυτότητες, τα δύο κέντρα διεκδίκησαν την ελληνική κληρονομιά, με την πλάστιγγα να γέρνει τελικά προς την μία κατεύθυνση. Η Μικρασιατική καταστροφή και η συνακόλουθη ανταλλαγή των πληθυσμών μετέτρεψε την ελληνορθόδοξη κοινότητα της Πόλης σε μειονότητα, αποκομμένη από τον κορμό του ελληνισμού. Η κοινότητα ωστόσο συγκράτησε για καιρό τα βασικά στοιχεία της πολιτιστικής της ταυτότητας και αγκιστρώθηκε σε αυτά: ορθοδοξία, ελληνική γλώσσα, αίσθηση της εντοπιότητας, ήθη και έθιμα και κατά το μείζον μέρος ελληνική εθνική συνείδηση. Η ιστορική πορεία από το 1923 ώς τις μέρες μας όμως, οδήγησε –για ποικίλους λόγους- την πολίτικη ρωμιοσύνη σε δραματική πληθυσμιακή συρρίκνωση και συνακόλουθη παρακμή. Η δυναμική κοινότητα των 150.000 Ελλήνων του 1922 σε μια πόλη αρκετά μικρότερη του ενός 1 εκατομμυρίου, δεν αριθμεί σήμερα περισσότερους από 4-5 χιλιάδες το πολύ Ρωμηούς σε μια παγκόσμια μητρόπολη των 17 τουλάχιστον εκατομμυρίων. Ωστόσο η ρωμιοσύνη είναι ακόμη ζωντανή στην κοιτίδα της. Η τοπική ελληνορθόδοξη κοινότητα με σημείο αναφοράς πάντα το Οικουμενικό Πατριαρχείο, ενισχύεται από την παρουσία των Αντιοχειανών ορθοδόξων αλλά και από την άφιξη πολλών Ελλήνων που καταφθάνουν τα τελευταία χρόνια από την Ελλάδα, την Κύπρο και άλλες χώρες, και εγκαθίστανται σε αυτήν. Η κοινότητα μετασχηματίζεται και κοιτά αισιόδοξα το μέλλον. Η βαριά πολιτισμική κληρονομιά, σε συνδυασμό με τις νέες κοινωνικές συνθήκες που δημιουργούνται την εποχή την παγκοσμιοποίησης σε μία Τουρκία που αλλάζει καθημερινά πρόσωπο και αναπτύσσεται με ταχείς ρυθμούς, οδηγούν την κοινότητα ως σύνολο αλλά και πολλά από τα μέλη της ατομικά, σε επανεξέταση, αμφισβήτηση και τελικά επαναπροσδιορισμό της συλλογικής και ατομικής τους ταυτότητας. Η εισήγηση θα προσπαθήσει να περιγράψει την παραπάνω διαδικασία και να εντοπίσει τα κυριότερα χαρακτηριστικά αυτής της νέας υπό διαμόρφωση ταυτότητας, που ακόμα και αν δεν εξασφαλίζει με σιγουριά το μέλλον, τουλάχιστον βεβαιώνει για το ενεργό παρόν του ελληνισμού στην ιστορική Βασιλεύουσα του.

Δορδανάς, Στράτος Ν.

‘Χαρακωμάτων Ταυτότητες’: Ελληνο-γερμανικές αναπαραστάσεις στον Μεσοπόλεμο

Την επαύριον του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις διαμορφώθηκαν με βάση τα πολιτικά και στρατιωτικά γεγονότα και χαρακτηρίστηκαν από βαθιές διακρατικές εντάσεις και αμοιβαία εχθρότητα. Στην Ελλάδα ήταν ο Εθνικός Διχασμός και η σφοδρή σύγκρουση μεταξύ Κωνσταντίνου και Βενιζέλου που προσδιόρισε το ιδεολογικό πλαίσιο και διαμόρφωσε την πολιτική ορολογία των κομματικών σχηματισμών και των προσκείμενων οπαδών τους αλλά που ταυτόχρονα έμελε να προσανατολίσει και την στάση έναντι του μέχρι πρότινος μεγάλου αντιπάλου στα πεδία των μαχών. Επρόκειτο ασφαλώς για σχέσεις διαταραγμένες, διπλωματικά νεκρές, που ενώ άρχισαν να αποκαθίστανται σε σύντομο χρονικό διάστημα μετά την λήξη του πολέμου, ήδη τον Μάρτιο του 1921 επαναλειτούργησε η γερμανική πρεσβεία στην Αθήνα, δεν αποδεσμεύτηκαν έκτοτε ποτέ από την πολιτική κληρονομιά του πολέμου και ιδιαίτερα από το ασφυκτικό πλαίσιο που είχε συγκροτήσει ο Εθνικός Διχασμός, διαποτίζοντας κάθε πόρο του πολιτικοοικονομικού κρατικού εποικοδομήματος. Ο πρώτος άξονας της εισήγησης επικεντρώνεται ακριβώς στην αξιολόγηση των πολιτικών, στρατιωτικών και διπλωματικών συμφραζόμενων μέσω των οποίων προσλήφθηκαν η μεταπολεμική Γερμανία και οι Γερμανοί από την ελληνική κοινή γνώμη και τον πολιτικό κόσμο. Με άλλα λόγια η προσλαμβάνουσα «νέα» γερμανική ταυτότητα, όπως περιγράφηκε στα δημοσιεύματα του ημερησίου Τύπου, στα ανακοινωθέντα των επίσημων επισκέψεων και εκφράστηκε μέσω του διαύλου των πολιτιστικών ανταλλαγών, αντανακλούσε τις ισχυρές δεσμεύσεις της πολιτικής φρασεολογίας και της κομματικής περιχαράκωσης από την τραυματική κληρονομιά του τελευταίου πολέμου. Ένας δεύτερος άξονας παρακολουθεί τις προσπάθειες της γερμανικής πλευράς να κερδίσει με προσεκτικούς διπλωματικούς χειρισμούς το χαμένο πολιτικό έδαφος και να επανακάμψει ως δύναμη επιρροής στον γενικότερο χώρο της Χερσονήσου του Αίμου και ειδικότερα στην Ελλάδα. «Να ξανακερδίσουμε την καρδιά του Έλληνα» επισήμαιναν με έμφαση οι Γερμανοί διπλωμάτες από τις αρχές της δεκαετίας του ΄20 και στην προσπάθεια αυτή πρότειναν ως κρίσιμο εργαλείο πολιτικής διαχείρισης του οδυνηρού παρελθόντος την κατανόηση των ιδρυτικών αλλά και επίκτητων στοιχείων της νεοελληνικής ταυτότητας. Σε τι συνίστατο η ταυτότητα του μέχρι πρότινος αντιπάλου και με ποια στρατηγικά εργαλεία μπορούσε να αξιοποιηθεί για την αποκατάσταση των διακρατικών σχέσεων (οικονομικών, πολιτικών, πολιτιστικών), αποτέλεσαν ζητήματα μείζονος σημασίας για την άσκηση της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής στον ελλαδικό χώρο. Στην δε αποστολή προσδιορισμού της ελληνικής ταυτότητας, με άλλα λόγια στην ανίχνευση του μαλακού υπογαστρίου του μεταπολεμικού κοινωνικού και πολιτικού χώρου, κινητοποιήθηκαν όλες οι διαθέσιμες δυνάμεις έργου, συμπεριλαμβανομένου του γερμανικού ακαδημαϊκού περιβάλλοντος. Τελικά ο Μεγάλος Πόλεμος μετέβαλε άρδην τους όρους του διπλωματικού παιχνιδιού, ανάγοντας την διαδικασία εθνικού ετεροπροσδιορισμού στην Ελλάδα και την Γερμανία σε εργαλείο πολιτικής χρήσης και ταυτόχρονα διακύβευμα μιας νέας πολιτικής αρχής• ήταν ακριβώς η ανάγκη αυτής της νέας ευρωπαϊκής αρχής που σταδιακά επέβαλε ριζικές αλλαγές στην έως τότε πρόσληψη του άλλου ως εχθρού, σε μια συνολικότερη προσπάθεια εξοβελισμού του πολέμου από το ευρωπαϊκό γίγνεσθαι, κάτι που και σε αυτήν την περίπτωση περνούσε αναγκαστικά μέσα από την εκατέρωθεν διαχείριση του συγκρουσιακού παρελθόντος.

Leech, Jason.

Greek perceptions of the 'good Italian' and 'bad German' from invasion (1940) to the London Agreement (1953)

Greece was officially occupied from April 1941 to October 1944, the result of a war famously begun by Italy on 28 October 1940. The Italian occupation between June 1941 and September 1943, however, is commonly remembered as benign; the polar opposite to the atrocities committed by the Germans in now emblematically martyred villages like Distomo and Kalavryta. The Bulgarian and Albanian invaders also feature in collective memory as a whole but they never formed as curious an antithetical and juxtaposed pair as the Germans and Italians. Their link has been entrenched in decades of cultural production in European literature and film with quintessential examples being Captain Corelli's Mandolin and Mediterraneo. In the allotted 20 minutes, I would like to unravel this long-standing yarn to reveal what really influenced the evolution of these international identities in the collective memory of Greece. Whilst clarifying the actual devastation and pillage perpetrated by the Italian occupiers, I would like to present some, often surprising, vignettes of this Italian-German dichotomisation, showing how the trauma of occupation healed in such an unpredictable selective way: whereas the wounds inflicted by the Germans scarred quite visibly, Italian atrocities ultimately receded into the murky depths of collective memory to render the Italians blameless. I will disentangle the discordant and evolving government narratives in Athens and Rome, deliberately created to serve a political purpose in the advent of the end of war and the Paris Peace Conference, from those of the victims and witnessing bystanders on the ground whose perspective was necessarily influenced by more personal, cultural factors. Whilst sketching out these sometimes overlapping, sometimes discordant narratives in regions as diverse as Thessaly, Athens and Kalavryta, I will try to explain the relationship between the capital and its periphery – both within and outside its borders – and how, perhaps, the rapidly evolving geo-politics of the Cold War coupled to pre-existing cultural stereotypes and political expediency fundamentally transformed the identity of the 'enemy' until, by 1953, what started as a mendacious alibi would be set to linger unchallenged for decades, seeping into the heritage of those who had no counter-memories and becoming a popular Greek – if not European – 'truth'.

Φλάισερ, Χάγκεν (Fleischer, Hagen).

Λεξικογραφικές ερμηνείες εθνικής ταυτότητας: Οι Έλληνες και οι «άλλοι»

Λεξικογραφικές ερμηνείες εθνικής ταυτότητας: Οι Έλληνες και οι «άλλοι» Τα λεξικά ως συστηματικά έργα που συγκεντρώνουν τον γλωσσικό και εννοιολογικό πλούτο μιας εθνικής (ή γλωσσικής) κοινότητας παρέχουν ποικίλες χρήσιμες, επιστημονικά τεκμηριωμένες και «αντικειμενικές» πληροφορίες στους χρήστες. Τα λεξικά που παράγονται από θεσμικά ιδρύματα ή συντάσσονται από εξέχουσες προσωπικότητες ή επιστημονικές ομάδες, με ιδεατό στόχο να μην αφήσουν κανένα ερώτημα αναπάντητο, θεωρούνται απολύτως έγκυρα και ως προς τις ερμηνείες που προτείνουν [Deutungshoheit]. Ενδεικτικά, ο Γ. Μπαμπινιώτης αφιερώνει το λεξικό του της Νέας Ελληνικής γλώσσας στους λεξικογράφους που «αποκάλυπτ[αν] τη σημασία, τη χρήση και την ιστορία των λέξεων..., των συμβόλων με τα οποία στοχάστηκε και εκφράστηκε ο Έλληνας». Πράγματι, ιδίως τα ερμηνευτικά λεξικά συντείνουν, συνειδητά ή μη, στη διαμόρφωση συλλογικών «(αυτό- και έτερο-) εικόνων», ταυτοτήτων και στερεοτύπων, που κατά κανόνα υιοθετούνται από τους χρήστες, όπως αποδεικνύουν οι ελάχιστες περιπτώσεις δημόσιας διαμαρτυρίας, όταν παραβιάζεται το κοινό αίσθημα περί του «πολιτικώς ορθού» ή αποδεκτού. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, εξετάζονται ορισμένα ερμηνευτικά λεξικά της Νεοελληνικής – με έμφαση στο «κλασικό» πια λεξικό του Γ. Μπαμπινιώτη – ως προς τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονται οι εθνικές ιδιαιτερότητες και ταυτότητες στα παραδείγματα που επεξηγούν τις λέξεις και τις επιμέρους σημασίες τους. Κύριος στόχος της έρευνας είναι η αυτοεικόνα του Έλληνα, όπως εμφανίζεται στις πιο
χαρακτηριστικές φράσεις για διασάφηση τουλάχιστον 100 διαφορετικών λημμάτων. Παράλληλα ελέγχεται το «Σαρτζετάκειον δίλημμα», κατά πόσο δηλαδή ο Ελληνικός λαός είναι πράγματι «ανάδελφος», και σε ποιο βαθμό εκείνος και η χώρα του εντάσσονται σε μεγαλύτερες ενότητες (Βαλκάνια, Μεσόγειος, Ευρώπη, Ε.Ε., Δύση, ΝΑΤΟ, Ορθοδοξία κλπ.). Τέλος, η όσο το δυνατόν πληρέστερη σκιαγράφηση της ελληνικής ταυτότητας, με
τις αρετές και τις αδυναμίες της, απαιτεί την αντιδιαστολή της με άλλες εθνικές ταυτότητες κυρίως γειτονικών λαών και (πρώην) εχθρών, με προεξάρχουσες περιπτώσεις τους Τούρκους και τους Γερμανούς. Ειδικά ως προς τους τελευταίους – με τη διπλή ιδιότητα του άλλοτε κατακτητή και νυν εταίρου – παρατηρείται ενίοτε μια διχασμένη προσέγγιση με έντονο το στοιχείο της πολιτικής ορθότητας. Το «κρυφό νόημα» ορισμένων λέξεων παρεισφρέει μόνον από την «κερκόπορτα» του υποσυνείδητου στη λεξικογραφική «ερμηνεία». Για παράδειγμα,
ο χρήστης του λεξικού του Γ. Μπαμπινιώτη που συμβουλεύεται τα λήμματα «εκτέλεση» / «εκτελώ», δεν θα βρει (σε αντίθεση με άλλα λεξικά) καμιά αναφορά σε μοιραίες πρακτικές της ναζιστικής Κατοχής· η μόνη συνειρμική παραπομπή στους Γερμανούς είναι η Φιλαρμονική του Βερολίνου, που «εκτελεί» την Τρίτη Συμφωνία του Μπετόβεν. Μόνο τυχαία ο αναγνώστης θα ανακαλύψει ανάμεσα στις πολλές χρήσεις της πρόθεσης «από» (μετά το «τυρί από τη Γαλλία») το θύμα «που εκτελέστηκε από τους Γερμανούς»...

Malatras, Christos.

The making of an ethnic group: the Romaioi in the 12th-13th centuries

The topics of Hellenism in Byzantium and the nation-making of Greece have received in the past a great deal of attention by scholars. In this paper, I suggest that the Byzantines of the 12th century did not consider themselves actual descendants of the ancient Greeks, even though the rehabilitation of ancient Greek literature had been taking place from the time of Michael Psellos. This however does not mean, as scholars have suggested in the past and even recently, that the Byzantines did not have a sense of ethnic or 'national' identity and that they were all united under the banner of the emperor and Orthodoxy. On the contrary, the Byzantines of the 12th century perceived themselves as a distinct ethnic group, among the other ethnic groups in the world and among the subjects of the Byzantine emperor. Moreover, they started building their identity on the basis of some kind of East Romanitas, i.e. descendants of the East Romans, Christianity and language. Language most of the times plays a significant role in distinguishing the various ethnic groups and setting up effectively their boundaries, and this was also the case in 12th century Byzantium. Since the majority of the empire's inhabitants were in fact native Greek speakers, they proved the best "candidates" for this ethnic group of the Romaioi. However, we have to distinguish between the Greek language and Hellenism. By Hellenism we mean that system of thought that was linked with the study of ancient Greek authors and thought. My view is that it was not Hellenism that helped the ethnic group of the Romaioi be identified with the native Greek speakers, rather it was because the Romaioi were in fact Greek speakers that helped Hellenism emerge. The link that Hellenism might sometimes imply with the ancient Greek past, which many scholars have searched for, is something that simply did not exist during the 12th century. But the year 1204 proved a most decisive year in terms of Byzantine identity. The writings of the same authors before and after the fall of Constantinople show that. The "ethnic pride" of the Romaioi was hurt decisively and their reaction was fierce. Before the 12th century the Byzantines, the Romaioi, only displayed Hellenism rhetorically but now it becomes their essence and, to a degree, the state ideology. The terms Romaioi and Greeks sometimes are used interchangeably. Nevertheless, the boundaries of the ethnic group do not change. What changes is its essence, the identity of the group. Hellenism served as the most effective way to clearly distinguish Byzantines and Latins; it became the basis of 13th century ethinicity. However, this change of identity would be unthinkable if two basic elements had not made their contribution during the 12th century: the formation of a clearly distinguished ethnic group (that of the Romaioi) and the progress of the element of Hellenism in the ethnic identity of that group.

Στουραΐτη, Αναστασία.

Η κατασκευή της ταυτότητας των ελληνικών πληθυσμών στη Βενετική αυτοκρατορία: μια μετα-αποικιακή προσέγγιση

Το ζήτημα της πολιτισμικής ταυτότητας των ελληνικών πληθυσμών της Βενετικής αυτοκρατορίας έχει ως τώρα αντιμετωπιστεί από την ελληνική ιστοριογραφία ως επί το πλείστον μέσα από δύο ερμηνευτικά σχήματα. Το πρώτο, που αρθρώθηκε από μια παλαιότερη γενιά ιστορικών, στηρίζεται σε επιφανειακές αναλύσεις που αποδίδουν στους πληθυσμούς αυτούς τα γνωρίσματα μιας αναπτυγμένης εθνικής συνείδησης με τρόπο αναχρονιστικό και δογματικό. Το δεύτερο, που χρησιμοποιείται συστηματικά τα τελευταία χρόνια, κάνει λόγο για την ύπαρξη μιας πιο ρευστής ελληνικής ταυτότητας, η οποία κατασκευάστηκε στο πλαίσιο της λεγόμενης «ώσμωσης» ανάμεσα στο βενετικό και στον ελληνικό πολιτισμό. Σκοπός της ανακοίνωσης αυτής είναι να δείξει τα ευριστικά όρια των ερμηνειών αυτών και να αντιπροτείνει μια εναλλακτική προσέγγιση με βάση τα αναλυτικά εργαλεία της μετα-αποικιακής κριτικής, η οποία να λαμβάνει υπόψη μία σειρά κοινωνικών και πολιτικών παραγόντων που έχουν ως τώρα παραγνωριστεί στις συζητήσεις γύρω από την ταυτότητα των Ελλήνων στις βενετικές αποικίες. Κατ' αρχήν, η ίδια η προσπάθεια προσδιορισμού μιας ενιαίας πολιτισμικής ταυτότητας για όλους τους Έλληνες των βενετικών εδαφών θα επικριθεί ως αδόκιμη, διότι δε λαμβάνει υπόψη σημαντικές διαφοροποιήσεις που υπήρχαν λ.χ. στις ταυτότητες των αστικών και των αγροτικών πληθυσμών ή σε εκείνες των προυχόντων και των απλών υπηκόων. Κατά δεύτερο λόγο, η προτεινόμενη ανάλυση θα υπογραμμίσει τη σημασία των κρατικών μηχανισμών ταυτοποίησης του βενετικού αποικιακού ελέγχου και τη διχαστική επίδραση που αυτοί είχαν πάνω στη διαδικασία οικοδόμησης της ταυτότητας των Ελλήνων υπηκόων. Τέλος, η ανακοίνωση θα τονίσει ακόμη τη σημασία που είχε το πολιτικό πλαίσιο του αυτοκρατορικού ανταγωνισμού ανάμεσα στους Βενετούς και τους Οθωμανούς ως ένας επιπλέον παράγοντας αποσταθεροποίησης των μηχανισμών κοινωνικής και πολιτισμικής ένταξης ανάμεσα στους ελληνικούς πληθυσμούς.

Dinu, Tudor.

Η διαμόρφωση των εθνικών ταυτοτήτων στα Βαλκάνια στις αρχές του ΙΖ' αιώνα σύμφωνα με τα ποιήματα του Σταυρινού και του Ματθαίου Μυρέων

Κατά το δεύτερο ήμισυ του ΙΣΤ΄ αιώνα ο αριθμός των Ελλήνων οι οποίοι εγκαθίστανται στις Παρίστριες Ηγεμονίες παρουσιάζει σημαντική αύξηση. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται και δύο λογοτέχνες, οι οποίοι έθεσαν το ταλέντο τους στην υπηρεσία τόσο της γενέτειρας τους χώρας, όσο και της νέας τους πατρίδας, συγκεκριμένα ο Σταυρινός ο Ηπειρώτης και ο Ματθαίος, επίσκοπος Μυρέων της Λυκίας. Τα δραματικά συμβάντα, των οποίων έγιναν μάρτυρες αυτοί στη Βλαχία στα τέλη του ΙΣΤ΄ και στις αρχές του ΙΖ΄ αιώνα, τους παρότρυναν να στιχουργήσουν τη σύγχρονη ιστορία. Ο Σταυρινός έχει συνθέσει ένα ποίημα αφιερωμένο στα ανδραγαθήματα του Ρουμάνου ηγεμόνα Μιχαήλ του Γενναίου (1593-1601), ο οποίος επέτυχε βαρυσήμαντες νίκες έναντι των Τούρκων, καταφέρνοντας έτσι να διεισδύσει έως την καρδιά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και να ενοποιήσει τις τρεις ρουμανικές ηγεμονίες (Βλαχία, Μολδαβία, Τρανσυλβανία). Όσον τον αφορά, ο Ματθαίος Μυρέων προτίμησε να ασχοληθεί με τη θολή περίοδο, η οποία ακολούθησε στη Βλαχία τη στυγερή δολοφονία του Μιχαήλ του Γενναίου, συγγράφοντας για τους ηγεμόνες οι οποίοι διαδέχθηκαν ο ένας τον άλλον κατά το διάστημα 1602 – 1618 (Radu Şerban, Radu Mihnea, Alexandru Iliaş και Gavril Movilă). Τόσο επί της ηγεμονίας του Μιχαήλ του Γενναίου όσο και μεταγενέστερα οι Ρουμανικές Χώρες μετατράπηκαν σε σκηνή ισχυρών συγκρούσεων μεταξύ των μεγάλων Δυνάμεων, στις οποίες αναμείχθηκαν οι περισσότεροι λαοί της ανατολικής και νοτιοανατολικής Ευρώπης (Ρουμάνοι, Έλληνες, Τούρκοι, Τάταροι, Ούγγροι, Πολωνοί κτλ). Επομένως, αυτοί πρωταγωνιστούν στα δύο προαναφερθέντα ποιήματα. Η εικόνα τους δεν είναι μόνο η τετριμμένη που απαντάται στα βυζαντινά και μεταβυζαντινά κείμενα, αλλά χαρακτηρίζεται από πολλά καινοτόμα στοιχεία, τα οποία καταδεικνύουν τη δημιουργία, στην περίπτωση αυτών των λαών, μιας εθνικής συνείδησης, έτσι όπως την αντιλαμβάνονται οι νεώτεροι. Αυτό αποτελεί, άλλωστε, και το αντικείμενο της ανακοίνωσής μας, η οποία βασίζεται σε μια εξαντλητική ανάλυση των χωρίων που περιλαμβάνουν αναφορές σχετικά με τους λαούς των Βαλκανίων και της Ανατολικής Ευρώπης και ιδιαίτερα των Ελλήνων και των Ρουμάνων. Χάριν αυτής θα προσπαθήσουμε, μεταξύ άλλων, να προβάλουμε το παρελθόν, το οποίο διεκδικούν αυτοί (ήρωες, πρόγονοι, ιδρυτικοί μύθοι) και την πολιτισμική κληρονομιά, η οποία ορίζει την ταυτότητά τους. Θα παρακολουθήσουμε και τον τρόπο με τον οποίο στοιχειοθετείται η εθνική ταυτότητα μέσα από αντικρουόμενες αντιθέσεις, καθώς και ομοιότητες και εφαπτόμενα σημεία μεταξύ των βαλκανικών λαών, όπως παρατηρούν να γίνεται ο Ματθαίος Μυρέων ή ο Σταυρινός.

Frangakis, Penelope.

The Use of History by Greek Intellectuals in the Formation of Greek National Identity during the Greek Enlightenment

Prior to the seventeenth century, the majority of the Greek population did not identify with their common historical heritage. With the advent of the Greek Enlightenment, mid-eighteenth to early nineteenth century, such an identification was increasingly prevalent. Part of the earliest efforts to reconnect the Greek population with their historical heritage was carried out by writers who aimed to acquaint their readers with the past viewed from a religious perspective. Over the course of the eighteenth century a growing awareness of a distinct historical past was cultivated and the historical perspective gradually changed. The intellectuals involved in the restoration of history, hoped that the reinforcement of historical self-knowledge and self-confidence, would strengthen and shape the emerging collective consciousness and forge a new Greek identity. Intellectuals sought the creative incorporation of ancient heritage into the present, the dynamic reconnection with ancestral history and the consolidation of historical continuity. In the process of clarifying their connection with their historical past, most of these intellectuals turned to the Classical Greek era and were indifferent toward the Byzantium era. The promotion of an identification with such a common origin was not only aimed at legitimating genealogy, but also to politically organise modern Greek society, to prompt the Greeks to struggle for freedom, to overthrow tyranny, and to create a sovereign political and cultural entity. Through the movement of the Greek Enlightenment, the study of the classics was promoted in order to ethically inspire the Greeks and strengthen their social ties. Consequently, an always increasing number of Greeks became aware of the grandeur of their ancestors and compared their situation with that of civilised European peoples. The awakening of a common historical memory reinforced the unity amongst the Greeks, increased their emotional attachment to the new collective entity, and served the national purpose by forging their national consciousness. Furthermore, through their acquaintance with their historical heritage, the Greeks were enabled to make a connection with a historical territory, to visualise a place as their homeland on which the new collective political and cultural entity could be based.

Μηνάογλου, Χαράλαμπος.

Grecian sculptures, Greek Emperors, Greek sailors: Το τρίσημο πριν τον Κ. Παπαρρηγόπουλο

Τις τελευταίες δεκαετίες έχει υποστηριχθεί η άποψη πως εισηγητής του τρισήμου της ελληνικής ιστορίας (αρχαιότητα-βυζάντιο-νέος ελληνισμός) υπήρξε ο Κ. Παπαρρηγόπουλος. Όμως ήδη κατά την Τουρκοκρατία τόσο σε ελληνικά όσο και σε ευρωπαϊκά κείμενα εμφανίζονται οι τρεις αυτές περίοδοι ως ελληνικές. Για μεν τα ελληνικά κείμενα της περιόδου βεβαίως εμφανίζεται ο όρος Ρωμηός για να δηλώσει τον Έλληνα της εποχής και έτσι δημιουργείται μία σχετική αμφιβολία. Για δε τα ευρωπαϊκά κείμενα ο όρος που χρησιμοποιείται τόσο για τους αρχαίους, όσο και για τους σύγχρονους Έλληνες είναι Greek. Στις περισσότερες βέβαια αναφορές των Ευρωπαίων συνδέονται σαφώς οι αρχαίοι Έλληνες με τους νεοτέρους, αλλά απουσιάζει συνήθως ο συνεκτικός κρίκος, το Βυζάντιο, πράγμα που οφείλεται αφενός στο όνομα που του απέδωσε ο Ιερώνυμος Βόλφ, ο πατέρας της Βυζαντινολογίας και το οποίο δεν ανακαλεί άμεσα το «Έλλην» και αφετέρου στην άγνοια και κακοπιστία των Ευρωπαίων για το Βυζάντιο. Σε αυτήν την ανακοίνωση εξετάζουμε ένα παράδειγμα ευρωπαϊκού περιηγητικού κειμένου, όπου με σαφήνεια γίνεται αναφορά και στις τρεις περιόδους της ελληνικής ιστορίας. Πρόκειται για το A Journey through the Crimea to Constantinople της λαίδης Craven, η οποία ταξίδεψε στα 1786 από την Δυτική Ευρώπη μέχρι την Ρωσία και ακολούθως μετέβη στην Κωνσταντινούπολη από όπου κατόπιν επισκέφθηκε και τα νησιά του Αιγαίου. Η βρετανίδα περιηγήτρια παρά την μάλλον αρνητική εικόνα που δίνει στις ταξιδιωτικές επιστολές της για τους Έλληνες της εποχής της, τους συνδέει τόσο ονοματολογικά όσο και ιστορικά με τους αρχαίους Έλληνες, αλλά –και εδώ βρίσκεται η σπουδαιότητα της αναφοράς της- και με τους βυζαντινούς. Αντιλαμβάνεται τις τρεις αυτές ιστορικές φάσεις, με τον ίδιο τρόπο που τις αντιλαμβανόταν και ο Παπαρρηγόπουλος ή ακόμη που τις αντιλαμβάνεται και η σύγχρονη ιστοριογραφία. Οι σχετικές αναφορές στο έργο της Craven, τις οποίες θα αναλύσουμε διεξοδικά, ώστε να μην υπάρχει ο κίνδυνος να θεωρηθεί πως αποτελούν απλές χρήσεις του ονόματος με διαφορετικό περιεχόμενο, καταδεικνύουν πως το τρίσημο προϋπήρξε του Παπαρρηγόπουλου. Αν δεν αποτελούσε κοινό τόπο ανάμεσα στους Φαναριώτες από τον 17ο ακόμη αιώνα, όπως εμείς θεωρούμε, τότε οπωσδήποτε υπήρχε στους Ευρωπαίους, για τους οποίους «Greek» χαρακτηριζόταν τόσο ο Μεγαλέξανδρος όσο και ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος ο εξ Απορρήτων, ο Κοραής και ο Κολοκοτρώνης.

Myrogiannis, Stratos.

Naming the void: the invention of Byzantium in the Greek Enlightenment

In this paper I set out to trace the process of the theoretical assimilation of the concept of ‘Byzantium’ as a distinct historical era into Greek thought during the Greek Enlightenment. This issue is closely related both to the ideological practices followed by Greek-speaking intellectuals to forge a suitable Greek 'ethnohistory' and the construction of a Modern Greek identity during the era in question. So far, the mainstream view on this subject is that ‘Byzantium’ became a distinctive part of Greek history thanks to the remarkable work of two of the most prominent scholars of Greek Romantic historiography: Spyridon Zambelios and Konstantinos Paparrigopoulos. In this paper I revise this widely accepted view by reviewing key eighteenth-century works with historiographical qualities. To be more specific, I take into account 'Geographia Palaia kai Nea' (Meletios Mitrou) and 'Neoteriki Geographia' (Philippidis and Konstantas). Next, I focus on Katartzis’s writings and Korais’s works as well as his correspondence. By bringing new evidence I argue that during the eighteenth century, influenced by cultural developments in Europe, Greek-speaking intellectuals turned their attention to the philosophy of history and raised claims about the putative historical continuity of the Greek ‘nation’ from antiquity onwards. Their attempts aimed to construct a Greek 'ethnohistory'. However, they faced a critical historiographical problem: the absence of a Greek ‘Middle Ages’, since European historians and antiquarians had only focused on Greek antiquity instead. In turn, Greek scholars conceived this historical absence as an urgent historiographical problem and struggled to respond. Nevertheless, only Korais managed to bridge the gap between Greek antiquity and his time. In fact, he coined in 1805 (namely earlier than is traditionally considered), the concept ‘Byzantine history’, probably borrowing the term (byzantine) that Western Europeans had used to define the Eastern Orthodox Empire. Moreover, I aim to show that by inventing a new concept he managed to transform the Byzantine cultural and religious decadence into a secular historiographical concept to fill the gap of the Greek ‘Middle Ages’. It is well known that Byzantium as a historical era was disdained by European historians, e.g. by Montesquieu, Voltaire, and Gibbon, who all stressed its corruption. In contrast, Korais’s charismatic sense of history made him aware of this issue long before it became an actual ideological problem for the newly-born Greek state during Greek Romanticism. All in all, by drawing on new findings, I set out to show that during the Enlightenment Greek-speaking scholars claimed the ‘Greekness’ of Byzantium quite earlier than is traditionally assumed, considering it a valid part of a Greek 'ethnohistory'.

Țipău, Mihai Gheorge.

Ο προσδιορισμός της εθνικής ταυτότητας μέσω του εθνικού ονόματος. Η περίπτωση της Ιστορίας της Βλαχίας (Βιέννη, 1806)

Το σύγγραμμα «Ιστορία της Βλαχίας πολιτική και γεωγραφική» που δημοσιεύτηκε το 1806 στη Βιέννη από τους «αυταδέλφους Τουνουσλή» αποτελεί μέρος μιας πλούσιας ιστοριογραφίας παράδοσης την οποία ορισμένοι ερευνητές ονόμασαν ελλήνο-ρουμανική. Ακόμη από το 16ο αιώνα υπάρχουν ελληνικά κείμενα που παράγονται ή αναφέρονται στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες. Τις δύο πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα όμως αυτή η παράδοση καταλήγει με μεγάλες ιστορικές συνθέσεις στην ελληνική γλώσσα για τη Μολδαβία και τη Βλαχία όπως εκείνα του Δανιήλ Φιλιππίδη, και του Διονυσίου Φωτεινού. Το σύγγραμμα που μας απασχολεί είναι χρονολογικά η πρώτη αυτής της σειράς. Δημοσιεύτηκε ανώνυμα αλλά αποδόθηκε από τη νεώτερη έρευνα στον Μιχαήλ Καντακουζηνό, μέλος παλαιάς αριστοκρατικής οικογένειας της Βλαχίας. Η γλώσσα που χρησιμοποιεί ο Καντακουζηνός είναι δημώδης, περιέχοντας, και λόγο του θέματος, πολυάριθμες ρουμανικές λέξεις. Επιλέγοντας την ελληνική γλώσσα ως μέσω έκφρασης των ιδεών του, ο συγγραφέας προσπαθεί να ξεκαθαρίσει το ζήτημα του εθνικού ονόματος των Ρουμάνων. Σε μια εποχή που οι πρώτες ιδέες του εθνικισμού έκαναν την εμφάνισή τους στην νότιο-ανατολική Ευρώπη ο προσδιορισμός της εθνικής ταυτότητας άρχιζε με το ίδιο το εθνικό όνομα. Το ίδιο όνομα έπρεπε να χρησιμοποιηθεί σε όλες τις γλώσσες και έπρεπε να αποφεύγονται εθνικά ονόματα ξένα ή ακατάλληλα. Είναι η περίπτωση του όρου «Βλάχος» ως συνηθισμένο εθνικό όνομα των Ρουμάνων στα ελληνικά κείμενα. Ο Καντακουζηνός, μετά από μια λόγια εξήγηση της καταγωγής του όρου «Βλάχος» τον αποφεύγει και χρησιμοποιεί στη θέση του τον όρο «Ρωμάνος». Παρόμοια επιλογή παρατηρείται και σε άλλους λόγιους της εποχής όπως ο Μιχαήλ Μπογιατζής, ο Δανιήλ Φιλιππίδης ή ο Ναούμ Ραμνιτσεάνου. Πέρα από μια απλή λεξική επιλογή πρόκειται για συνειδητή προσπάθεια επιβολής νέας ορολογίας στην ελληνική γλώσσα. Ένα «νέο» εθνικό όνομα μπορούσε να προσδιορίσει καλύτερα συμφώνα με τους συγγραφείς της εποχής την εθνική ταυτότητα χωρίς συγχύσεις. Το φαινόμενο συντελείται επίσης την ίδια εποχή και στην περίπτωση του εθνικού ονόματος των Ελλήνων όπου το «Έλλην» αντικαθιστούσε σταδιακά το «Ρωμιός» ή το «Γραικός».

Beaton, Roderick.

Ο Shelley και ο Byron για την εθνική ταυτότητα των επαναστατημένων Ελλήνων του 1821

Ο φιλελληνισμός των δύο διάσημων άγγλων ποιητών είναι γνωστός. Πώς, όμως, αντιμετώπιζαν και οι δύο τα γεγονότα από την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης μέχρι το θάνατό τους (αντίστοιχα 8 Ιουλίου 1822, 19 Απρίλη 1824); Και πέρα από τα γεγονότα, ποια αντίληψη είχαν για την συλλογική ταυτότητα των επαναστημένων Ελλήνων και για τους πολιτικούς στόχους τους; Κατά πόσο οι δικοί τους πολιτικοί στόχοι, ως φιλελλήνων, συνέπιπταν με αυτούς των πρωταγωνιστών του αγώνα, π.χ. του Μαυροκορδάτου (τον οποίο γνώριζαν αρκετά καλά και οι δύο ποιητές), του Κολοκοτρώνη, ή άλλων; Και τι ακριβώς τούς ενέπνευσε, και ως ποιητές αλλά και ως ανθρώπους του ευρωπαϊκού φιλελευθερισμού της εποχής, ώστε να επαινέσουν και να προωθήσουν τον αγώνα του ’21; Μέσα από μια επιλεκτική ανάγνωση ποικίλων μαρτυριών (συμπεριλαμβάνονται ποιητικά κείμενα, επιστολές, πολιτικά φυλλάδια, μεταγραφές από κουβέντες), προτείνεται μια καινούργια εκτίμηση του φαινόμενου του φιλελληνισμού, μέσα στο οποίο διακρίνεται η ανοδική πορεία της τότε ριζοσπαστικής αντίληψης του εθνικού κράτους – μιας αντίληψης, βέβαια, που στη συνέχεια θα καθεριωθεί όχι μόνο με τη συγκρότηση του «πρότυπου βασιλείου» από το 1830 αλλά με την κατοπινή εξάπλωση του «εθνικού» υποδείγματος σε όλη την Ευρώπη από τα μέσα του 19ου αιώνα. Ο φιλελληνισμός των δύο διάσημων άγγλων ποιητών είναι γνωστός. Πώς, όμως, αντιμετώπιζαν και οι δύο τα γεγονότα από την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης μέχρι το θάνατό τους (αντίστοιχα 8 Ιουλίου 1822, 19 Απρίλη 1824); Και πέρα από τα γεγονότα, ποια αντίληψη είχαν για την συλλογική ταυτότητα των επαναστημένων Ελλήνων και για τους πολιτικούς στόχους τους; Κατά πόσο οι δικοί τους πολιτικοί στόχοι, ως φιλελλήνων, συνέπιπταν με αυτούς των πρωταγωνιστών του αγώνα, π.χ. του Μαυροκορδάτου (τον οποίο γνώριζαν αρκετά καλά και οι δύο ποιητές), του Κολοκοτρώνη, ή άλλων; Και τι ακριβώς τούς ενέπνευσε, και ως ποιητές αλλά και ως ανθρώπους του ευρωπαϊκού φιλελευθερισμού της εποχής, ώστε να επαινέσουν και να προωθήσουν τον αγώνα του ’21; Μέσα από μια επιλεκτική ανάγνωση ποικίλων μαρτυριών (συμπεριλαμβάνονται ποιητικά κείμενα, επιστολές, πολιτικά φυλλάδια, μεταγραφές από κουβέντες), προτείνεται μια καινούργια εκτίμηση του φαινόμενου του φιλελληνισμού, μέσα στο οποίο διακρίνεται η ανοδική πορεία της τότε ριζοσπαστικής αντίληψης του εθνικού κράτους – μιας αντίληψης, βέβαια, που στη συνέχεια θα καθεριωθεί όχι μόνο με τη συγκρότηση του «πρότυπου βασιλείου» από το 1830 αλλά με την κατοπινή εξάπλωση του «εθνικού» υποδείγματος σε όλη την Ευρώπη από τα μέσα του 19ου αιώνα.

Χασιώτης, Ιωάννης Κ.

"Σκουλίκια στον σκελετό ενός ήρωα": Δυτικοευρωπαϊκοί κήνσορες της νεοελληνικής ελευθερίας

Η εξοικείωση των Ελλήνων με τους δυο εξαιρετικά φορτισμένους πολιτικούς όρους, τον "φιλελληνισμό" και τον "μισελληνισμό" (και τα παράγωγά τους), είναι δεδομένη: Η καταφυγή στους όρους αυτούς –-και στον αντιθετικό τους συνδυασμό-- είναι συχνότατη, και σε περιόδους εθνικών κρίσεων παίρνει συχνά διαστάσεις μαζικής νεύρωσης, κι αυτό παρά τις διαφορές ως προς τη χρήση και την ευρύτερη αποδοχή τους: Ο "φιλελληνισμός" –καταρχήν ως πολιτιστικό και ιδεολογικό κίνημα, αλλά και ως στάση ζωής ατόμων και ομάδων έναντι του ελληνικού κόσμου—είναι πια καθιερωμένος και στη διεθνή ιστορική ορολογία· γι' αυτό και μελετήθηκε, προπάντων στην περίοδο που καλύπτει τον ρομαντικό 19ο αιώνα και ιδιαίτερα την επανάσταση του 1821 (όταν δηλαδή πέρασε από το στάδιο των φιλολογικών, καλλιτεχνικών και ιδεολογικών στερεοτύπων στην ενεργό πολιτική στράτευση και τελικά και στη στρατιωτική στήριξη των επαναστατημένων Ελλήνων). Ένα μέρος βέβαια των σχετικών εργασιών καταλήγει σε μονομερείς ή και απλουστευτικές ερμηνείες· αλλά αυτό δεν αναιρεί το γεγονός ότι το φιλελληνικό κίνημα –-κυρίως της όψιμης περιόδου (18ος-19ος αιώνες)-- έχει κατά κάποιο τρόπο αποτιμηθεί στις ιστορικές του διαστάσεις. Στην ανακοίνωση αυτή επιχειρείται η εξέταση του αντίστροφου φαινομένου, δηλαδή των τάσεων ενός σημαντικού και αξιόλογου τμήματος της δυτικοευρωπαϊκής διανόησης (από την εποχή της Αναγέννησης ως τις παραμονές της επανάστασης του 1821) να αναζητά αρνητικά "εθνικά χαρακτηριστικά" στους Νεοέλληνες και συνεπώς να αμφισβητεί και την ανάγκη της εθνικής του αποκατάστασης με την απαλλαγή του από την οθωμανική κυριαρχία. Ο εισηγητής, μετά από μια σύντομη παράθεση της σχετικής επιχειρηματολογίας στην ευρωπαϊκή «μισελληνική» φιλολογία, αναζητά τους ιστορικούς παράγοντες (τόσο στην τουρκοκρατούμενη Ανατολή, όσο, κυρίως, στη χριστιανική Δύση), οι οποίοι «ευθύνονται» για το φαινόμενο, επιχειρεί να συγκρίνει τη νεοελληνική περίπτωση με άλλες ανάλογες προσεγγίσεις των «εθνικών χαρακτηριστικών» άλλων λαών από τους ίδιους ή παρόμοιος κοινωνικούς και πνευματικούς κύκλους και προχωρά σε σύντομες αποτιμήσεις της διαχρονικής ιδεολογικής εκείνης τάσης στους μετέπειτα ιδεολογικούς προσανατολισμούς του νεοελληνικού έθνους, πριν και μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους.

Παπαδοπούλου, Δέσποινα

Π. Γ. Ψυχάρης: ένας διανοούμενος μεταξύ κοσμοπολιτισμού και εθνικισμού;

Προσωπικότητα πολύπλευρη και συχνά αντιφατική, ο Γ. Ψυχάρης κινείται μεταξύ επιστήμης και λογοτεχνίας, Ελλάδας και Γαλλίας και δέχεται πολλαπλές επιδράσεις οι οποίες διαμορφώνουν ανάλογα τα ενδιαφέροντα, τη δράση και το έργο του. Στην εισήγηση προτείνεται η διερεύνηση της διαμόρφωσης της ιδιαίτερης ταυτότητας του Γ. Ψυχάρη υπό ένα νέο πρίσμα: σε σχέση με δύο διαφορετικά ιδεολογικά ρεύματα κατά τα τέλη του 19ου αιώνα στην Ευρώπη, τον κοσμοπολιτισμό και τον εθνικισμό. Η έννοια του κοσμοπολιτισμού από τα τέλη του 18ου αιώνα αναφερόταν στην υπέρβαση των εθνικών, των κοινωνικών, των θρησκευτικών ορίων. Το αίτημα για πολίτες του κόσμου, μιας παγκόσμιας δηλαδή κυβέρνησης, ενός καθολικού κράτους βασισμένου στα ενθουσιώδη κηρύγματα του Διαφωτισμού βρήκε απήχηση στις ευρωπαϊκές κοινωνίες του 19ου αιώνα. Σε αντιπαραβολή με τον κοσμοπολιτισμό, ο εθνικισμός επικεντρωνόταν στο έθνος, στο έθνος-κράτος, σε ταυτότητες που σχετίζονταν με γεωγραφικά όρια, με την εθνική κυριαρχία, με την ιθαγένεια. Άρα ο κοσμοπολιτισμός περιοριζόταν από το εθνικό κράτος στην αμφισβήτηση του οποίου απέβλεπε. Ο Ψυχάρης, μόνιμος κάτοικος Παρισιού, γίνεται φορέας στα τέλη του 19ου αιώνα προοδευτικών ιδεών, πρωτοστατεί με την κοινωνική του δράση σε πρωτοβουλίες που αποσκοπούν στην προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη. Ενδεικτικά μπορεί να αναφερθεί η ανάμειξή του στην υπόθεση Dreyfus, στην ίδρυση της Ligue Française pour la Défense des Droits de l'Homme et du Citoyen, η συμμετοχή του στην Association Nationale des Libres Penseurs de France. Γενικότερα, συμμετέχει ενεργά στην κοινωνική ζωή της πόλης με διάθεση ενσωμάτωσης στην τοπική κοινωνία. Ταυτόχρονα ο ίδιος αυτοπροσδιορίζεται ως Έλληνας. Όπως σημειώνει σε μια επιστολή του στο Δ. Κακλαμάνο το 1894 αναφερόμενος στους Έλληνες: « Je suis de la même race et leur sang coule dans mes veines ». Με εφαλτήριο τη γαλλική πρωτεύουσα ενδιαφέρεται να προωθήσει τα εθνικά ζητήματα με τη διοργάνωση εκδηλώσεων για τη συγκέντρωση χρημάτων ή με τη συμμετοχή του στη Ligue pour la Défense des Droits de l'Hellénisme. Με το γλωσσικό του έργο οραματίζεται την εθνική προκοπή. Η γλώσσα είναι για τον Ψυχάρη το μέσο για την ανύψωση του μορφωτικού επιπέδου, για την ανάταση και την ανάπλαση του ελληνικού έθνους, για ένα καλύτερο μέλλον. Έγραφε χαρακτηριστικά το 1924: «Δίχως ενότητα γραμματικής, έθνους ενότητα δεν υπάρχει. Δεν υπάρχει έθνος.» Ο Ψυχάρης φαίνεται, λοιπόν, να προσελκύεται εξίσου από ιδεολογίες αντιθετικές. Κατά την εισήγησή μας, βασιζόμενοι σε αναφορές του ίδιου του Ψυχάρη σε γραπτά του, δημοσιευμένα και αδημοσίευτα (προερχόμενα από το Αρχείο Γ. Ψυχάρη του οποίου η ταξινόμηση πρόσφατα ολοκληρώθηκε στη Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων), αλλά και σε έμμεσες πηγές που καταδεικνύουν την κοινωνική του παρουσία και δράση, θα επιχειρήσουμε να φωτίσουμε εκ νέου τα ιδεολογικά του ταξίδια ως ζυμώσεις που αντανακλούν σημαντικές πτυχές της νεότερης ελληνικής αλλά και ευρωπαϊκής ιστορίας.

Morcillo Rosillo, Matilde.

Las relaciones anglo-griegas vistas desde la óptica española. Desde el establecimiento inicial a las guerras balcánicas (1833-1913)

Las relaciones anglo-griegas comenzaron desde el mismo momento de la guerra de la Independencia griega en 1821, dado que ésta no la podía ganar Grecia sin la intervención armada de las potencias extranjeras, Inglaterra principalmente. Los diferentes Estados europeos se decidieron a intervenir tanto por simpatías a la causa helénica, como en aras de la estabilidad en la zona. También para asegurar el comercio en el Egeo, puesto en peligro por el corso griego y las represalias turcas. Por último, para apagar a una opinión pública ardiente pro-helénica. Terminada la contienda en 1830, Grecia era reconocida como reino independiente por la Convención de Londres de 7 de mayo de 1832, quedando estipulado que las Cortes de Gran Bretaña, Francia y Rusia se encargarían de escoger un soberano para Grecia. En definitiva, la política interna helena quedó hipotecada a las grandes potencias, cuya consecuencia inmediata fue el paso a nación subordinada y dependiente diplomáticamente de los intereses y voluntades de éstas. En 1833 Grecia establecía relaciones diplomáticas con el Reino Unido. Aunque el inicio de las mismas estuvo marcado por la armonía y el buen entendimiento, no tardarían en surgir las primeras dificultades, provocando la consiguiente tirantez, que por otra parte sería una constante más o menos regular a lo largo de ellas. Quizá, el incidente más llamativo ocurrido durante los primeros años de las relaciones anglo-griegas fuera el ocurrido en 1849, al terminar el plazo fijado por Inglaterra para que Grecia satisficiese unas reclamaciones, que el Reino Unido reivindicaba por el comportamiento de ciertos empleados griegos. La contestación evasiva y poco convincente del gabinete ateniense fue más que suficiente para que Gran Bretaña retirase su legación de Atenas Mención especial requiere el “Affaire” de las islas Jónicas, que como se sabe en 1815 las islas se convirtieran en protectorado británico hasta 1864 en que fueron incorporadas a Grecia. Destacamos las gestiones diplomáticas para conseguir la anexión de dichas islas al reino heleno. No menos importante es el apoyo del Reino Unido a Grecia para incorporar Creta. Cuando los turcos ocuparon la Grecia continental en el siglo XV Creta quedó fuera de su alcance, no siendo anexionada hasta 1669. Con anterioridad, la isla había permanecido independiente primero y vinculada a Venecia más tarde hasta su incorporación a Turquía ese mismo año, para después ser definitivamente cedida a Grecia en 1912.

Ζελεπός, Ιωάννης. Αθανάσιος Σουλιώτης-Νικολαΐδης.

Το πρόσωπο και οι επιρροές του στον πολιτικό στοχασμό του Ίωνα Δραγούμη

Ο Αθανάσιος Σουλιώτης-Νικολαΐδης, αξιωματικός του Ελληνικού Στρατού με δραστηριότητα στον Μακεδονικό Αγώνα στις αρχές του 20ού αιώνα και ιδρυτής της "Οργάνωσης Κωνασταντινουπόλεως" συσχετίστηκε με τον Ίωνα Δραγούμη κατά τη διπλωματική θητεία του τελευταίου στη πρωτεύουσα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Είναι ο "φίλος και συνεργάτης" που αναφέρεται σε συγγράμματα του Δραγούμη όπως το "Όσοι ζωντανοί", στα οποία αναπτύσσονται πολιτικοί στοχασμοί γύρω από το λεγόμενο "Ανατολικό Ιδανικό", του οποίου οι δύο θεωρούνται οι σημαντικότεροι εκπρόσωποι. Η ανακοίνωση εξετάζει, βάσει των ολίγων δημοσιευμένων συγγραμμάτων του Σουλιώτη-Νικολαΐδη (π.χ. "Σημειωματάριον" και "Γράμματα από τα βουνά") κυρίως όμως ανέκδοτου υλικού από το προσωπικό του αρχείο (Γεννάδιος Βιβλιοθήκη) το πολιτικο-ιδεολογικό προφίλ του, τις σύγχρονες πηγές, από τις οποίες αντλούσε και τις επιρροές που ασκούσε στον οπωσδήποτε γνωστότερο Δραγούμη. Σκοπός είναι μια προσφορά στην αξιολόγηση του δραγουμικού στοχασμού ως προς τις βάσεις, αλλά και την πρωτοτυπία του, επίσης μια προσέγγιση στο ευρύτερο θέμα της συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας στα πλαίσια του ελληνικού εθνικισμού στις παραμονές των Βαλκανικών Πολέμων.
Ο Αθανάσιος Σουλιώτης-Νικολαΐδης, αξιωματικός του Ελληνικού Στρατού με δραστηριότητα στον Μακεδονικό Αγώνα στις αρχές του 20ού αιώνα και ιδρυτής της "Οργάνωσης Κωνασταντινουπόλεως" συσχετίστηκε με τον Ίωνα Δραγούμη κατά τη διπλωματική θητεία του τελευταίου στη πρωτεύουσα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Είναι ο "φίλος και συνεργάτης" που αναφέρεται σε συγγράμματα του Δραγούμη όπως το "Όσοι ζωντανοί", στα οποία αναπτύσσονται πολιτικοί στοχασμοί γύρω από το λεγόμενο "Ανατολικό Ιδανικό", του οποίου οι δύο θεωρούνται οι σημαντικότεροι εκπρόσωποι. Η ανακοίνωση εξετάζει, βάσει των ολίγων δημοσιευμένων συγγραμμάτων του Σουλιώτη-Νικολαΐδη (π.χ. "Σημειωματάριον" και "Γράμματα από τα βουνά") κυρίως όμως ανέκδοτου υλικού από το προσωπικό του αρχείο (Γεννάδιος Βιβλιοθήκη) το πολιτικο-ιδεολογικό προφίλ του, τις σύγχρονες πηγές, από τις οποίες αντλούσε και τις επιρροές που ασκούσε στον οπωσδήποτε γνωστότερο Δραγούμη. Σκοπός είναι μια προσφορά στην αξιολόγηση του δραγουμικού στοχασμού ως προς τις βάσεις, αλλά και την πρωτοτυπία του, επίσης μια προσέγγιση στο ευρύτερο θέμα της συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας στα πλαίσια του ελληνικού εθνικισμού στις παραμονές των Βαλκανικών Πολέμων.
Ο Αθανάσιος Σουλιώτης-Νικολαΐδης, αξιωματικός του Ελληνικού Στρατού με δραστηριότητα στον Μακεδονικό Αγώνα στις αρχές του 20ού αιώνα και ιδρυτής της "Οργάνωσης Κωνασταντινουπόλεως" συσχετίστηκε με τον Ίωνα Δραγούμη κατά τη διπλωματική θητεία του τελευταίου στη πρωτεύουσα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Είναι ο "φίλος και συνεργάτης" που αναφέρεται σε συγγράμματα του Δραγούμη όπως το "Όσοι ζωντανοί", στα οποία αναπτύσσονται πολιτικοί στοχασμοί γύρω από το λεγόμενο "Ανατολικό Ιδανικό", του οποίου οι δύο θεωρούνται οι σημαντικότεροι εκπρόσωποι. Η ανακοίνωση εξετάζει, βάσει των ολίγων δημοσιευμένων συγγραμμάτων του Σουλιώτη-Νικολαΐδη (π.χ. "Σημειωματάριον" και "Γράμματα από τα βουνά") κυρίως όμως ανέκδοτου υλικού από το προσωπικό του αρχείο (Γεννάδιος Βιβλιοθήκη) το πολιτικο-ιδεολογικό προφίλ του, τις σύγχρονες πηγές, από τις οποίες αντλούσε και τις επιρροές που ασκούσε στον οπωσδήποτε γνωστότερο Δραγούμη. Σκοπός είναι μια προσφορά στην αξιολόγηση του δραγουμικού στοχασμού ως προς τις βάσεις, αλλά και την πρωτοτυπία του, επίσης μια προσέγγιση στο ευρύτερο θέμα της συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας στα πλαίσια του ελληνικού εθνικισμού στις παραμονές των Βαλκανικών Πολέμων.

Πλουμίδης, Σπυρίδων Γ.

Το έθνος ως ταξική διαστρωμάτωση: Η κοινωνική φυσιογνωμία των ορθοδόξων πληθυσμών στην κεντρική Μακεδονία (1904)

Η ανακοίνωσή μου θα εξετάζει την ταξική διαστρωμάτωση των ορθοδόξων χριστιανικών κοινοτήτων της οθωμανοκρατούμενης κεντρικής Μακεδονίας στις παραμονές του Μακεδονικού Αγώνα (1904) μέσα από ελληνικές προξενικές εκθέσεις. Συγκεκριμένα, η μελέτη μου θα εστιάσει στις κοινότητες Βοδενών (Έδεσσας), Βέροιας και Νάουσας, όπου υπήρχε τόσο ελληνόφωνος όσο και σλαβόφωνος συμπαγής πληθυσμός. Η εμφιλοχώρηση του εθνικισμού στα μέσα του 19ου αιώνα προκάλεσε τη διάσπαση των χριστιανικών κοινοτήτων σε πατριαρχικούς και σχισματικούς (από το 1870 εξαρχικούς). Η διαδικασία της εθνικοποίησης των χριστιανών αποδεικνύεται ότι πέρασε μέσα από κοινωνικές διαφοροποιήσεις· το έθνος δεν έσπασε τους ταξικούς φραγμούς, αλλά κινήθηκε παράλληλα προς υφιστάμενες κοινωνικές διαστρωματώσεις και ενσωμάτωσε κοινωνικά αιτήματα. Οι εθνικές ταυτότητες του Έλληνα και του Βούλγαρου διαπλάθηκαν μέσα από την αντίθεση πόλης και υπαίθρου, την αντιπαλότητα τσιφλικάδων και κολλήγων, και τις εντάσεις μεταξύ των ευκατάστατων αστών που ήλεγχαν τη διοίκηση της κοινότητας και τους αστικοποιημένους χωρικούς που επιδίωκαν την κοινωνική κινητικότητα. Η εκπαίδευση αναδεικνύεται, μέσα από την ανάλυση των Ελλήνων προξένων, σε κρίσιμο κοινωνικό διακύβευμα. Οι εκπαιδευτικοί μηχανισμοί, ως μέσον κοινωνικής ανόδου, αποτέλεσαν ένα ισχυρό φίλτρο όχι μόνο ταξικών αλλά και εθνικών κατηγοριοποιήσεων: η διάκριση μεταξύ «εγγράμματων ή απλώς μεμορφωμένων» και «όλως απαιδεύτων και αμορφώτων» τάξεων είχε σαφή εθνικά συνδηλούμενα. Οι παρατηρήσεις αυτές μπορούν να επεκταθούν και στις περιπτώσεις των Γενιτσών (Γιαννιτσών), της Γουμένισσας, της Γευγελής, της Στρώμνιτσας και «τοις λοιποίς παρομοίοις τόποις». Το Σχίσμα του 1872 και η μετεξέλιξη του βουλγαρικού εθνικισμού σε μαζικό κίνημα με βίαιες διαστάσεις (1893) δεν ανέτρεψαν, αλλά όξυναν και μετουσίωσαν τα κοινωνικά δεδομένα, προσδίδοντάς τους έναν επιπλέον πολύ ισχυρό παρονομαστή (τον εθνικό).

Βλαχάκης, Γιώργος Ν.

Η συμβολή της επιστημονικής σκέψης στη διαμόρφωση της ελληνικής εθνικής ταυτότητας πριν και μετά την ίδρυση του Ελληνικού Κράτους

Στην παρούσα ανακοίνωση επιχειρείται η διερεύνηση του ρόλου της επιστημονικής σκέψης στη διαμόρφωση της ελληνικής εθνικής ταυτότητας τόσο κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, όσο και στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, όταν το ανεξάρτητο ελληνικό κράτος επιχειρούσε τα πρώτα του ασταθή βήματα. Προφανώς η σημασία της διαμόρφωσης εθνικής ταυτότητας θεωρείται σήμερα αυτονόητη, ωστόσο στο ιδιόμορφο περιβάλλον εκείνης της περιόδου αποτελούσε ένα σημαντικό ζήτημα που για πολλούς ήταν άμεσα συνυφασμένο με την ίδια την υπόσταση του Έθνους. Ειδικότερα θα παρουσιαστούν στοιχεία που αναδεικνύουν τον συναφή ιδεολογικό χαρακτήρα της επιστήμης και θα επιχειρηθεί να διαπιστωθεί αν οι επιλογές των Ελλήνων λογίων και επιστημόνων στόχευαν όχι μόνο στη διαμόρφωση του περιγράμματος της έννοιας της εθνικής ταυτότητας αλλά και στο να αποκτήσει η έννοια αυτή συγκεριμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά. Πιο συγκεκριμένα θα εξεταστεί εάν η επιλογή των υπό προσληψη επιστημονικών θεωριών εντάσσεται σε ένα προβληματισμό που συνδέεται με την επιθυμία της ευρύτερης λόγιας κοινότητας να αναδείξει τη συνέχεια του ελληνισμού από την αρχαιότητα μέχρι εκείνη την περιόδο και παράλληλα να επιτευχθεί ο στόχος της συζεύξης αυτού του στοιχείου με την Ορθοδοξία ως στοιχείου με ειδικό βάρος στην στοιχειοθέτηση της εθνικής ταυτότητας των νεοελλήνων. Οι αναφορές μας για την ύστερη περιόδο της Τουρκοκρατίας θα βασιστούν στις ίδιες τις πηγές, τα κείμενα των Ελλήνων Διαφωτιστών, όπως π.χ. του Νικηφόρου Θεοτόκη, του Ευγένιου Βούλγαρη, του Άνθιμου Γαζή, του Κωνσταντίνου Κούμα κ.α., ενώ για την περίοδο μετά την ίδρυση του κράτους στα έργα επιστημόνων όπως ο Τιμολέων Αργυρόπουλος και ο Κωνσταντίνος Χριστομάνος, που ουσιαστικα μπορούν να θεωρούνται και οι θεμελιωτές της επιστημονικής πρακτικής στην ανεξάρτητη Ελλάδα του 19ου αιώνα. Στο έργο των Ελλήνων στοχαστών της περιόδου του Νεοελληνικού Διαφωτισμού διαπιστώνει κανείς, άλλοτε ρητά και άλλοτε ως υποδηλούμενο στόχο μέσα από την εμπεριστατωμένη ανάλυση του, τη διάθεση να παρουσιαστεί η νεώτερη ευρωπαϊκή επιστήμη, όπως διαμορφώθηκε μετά την Επιστημονική Επανάσταση, ως μία σύχρονη διατύπωση ιδεών που είχαν πρωτοεμφανιστεί σε μη αριστοτελικές σχολές φυσικής φιλοσοφίας κατά την ελληνική αρχαιότητα. Ανάλογο προβληματισμό διακρίνει κανείς και στην ρητορική των επιστημόνων που δρούν μετά την ίδρυση του Κράτους, οι οποίοι μάλιστα επιχειρούν να διαμορφώσουν και μια εθνική επιστημονική ορολογία, τονίζοντας πάντα, ότι η ελληνική εθνική ταυτότητα έχει αφενός μεν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που την καθιστούν διακριτή στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων αλλά παράλληλα αποτελεί μέρος του ευρύτερου συνόλου που συναρθρώνει την ευρωπαϊκή ταυτότητα. Τέλος θα συγκριθούν οι σχετικές προσπάθειες πριν και μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους, λαμβάνοντας υπόψη τις εκάστοτε κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες, και θα διατυπωθούν σχετικά συμπεράσματα.

Μπαρλαγιάννης, Θανάσης.

Η ταυτότητα του επίσημου ιατρικού σώματος στην Ελλάδα του Όθωνα: ανάμεσα στο ευρωπαϊκό ιατρικό παράδειγμα και στις ντόπιες πολιτισμικές και πολιτικές πραγματικότητες

Σκοπός της παρουσίασης είναι η ανάλυση των διαδικασιών εκείνων οι οποίες,κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Όθωνα,αποσκοπούσαν στην οργάνωση των ιατρών του ελληνικού βασιλείου σε ένα συλλογικό και διακριτό όργανο παραγωγής γνώσης και διαχείρισης της υγείας των πληθυσμών. Τέσσερις είναι οι συντεταγμένες που θα παρακολουθήσουμε:οι κρατικές πολιτικές,οι επιδράσεις της ευρωπαϊκής, οι αντιδράσεις της λαϊκής ιατρικής και τέλος ο ρόλος των ιατρικών θεσμών,και ιδίως της ιατρικής σχολής του πανεπιστημίου,στη διαμόρφωση μιας ξεχωριστής ιατρικής ταυτότητας στο ελληνικό βασίλειο. Πιο αναλυτικά,βλέπουμε ότι οι "σπουδαγμένοι" ιατροί του βασιλείου βρίσκονται στο κέντρο συνεχών πιέσεων οι οποίες σιγά σιγά θα τους οδηγήσουν στην διαμόρφωση της δικής τους ξεχωριστής ταυτότητας ώστε να θελήσουν να την υποστηρίξουν τόσο απέναντι στις παρεμβάσεις του κράτους,όσο και απέναντι στην ευρωπαϊκή εμπειρία αλλά και στον ανταγωνισμό των λαϊκών ιατρών. Εφόσον οι ιατροί της εποχής στην Ελλάδα είναι είτε ξένοι είτε σπουδαγμένοι στο εξωτερικό (πριν την ίδρυση του Πανεπιστημίου) η ιατρική που εφαρμόζουν είναι αυτή της Ευρώπης.Το πρόβλημα έγκειται λοιπόν στους τρόπους εφαρμογής αυτής της ξενόφερτης γνώσης στην ελληνική πραγματικότητα,η οποία χαρακτηρίζεται από δυο στοιχεία:1ον την ύπαρξη μιας ιατρικής εξαιρετικά διαδεδομένης στους αγροτικούς πληθυσμούς των οποίων η διάθεση αλλαγής και υιοθέτησης νέων ιατρικών παραδειγμάτων είναι σχεδόν ανύπαρκτη και 2ον η θέληση ενός νέου κράτους να οργανώσει την άμυνά του απέναντι στις αρρώστειες αλλά και να ελέγξει τις διάφορες ελίτ (ανάμεσα στις οποίες και οι ιατροί) εξασφαλίζοντας την ανεμπόδιστη άσκηση της εξουσίας του.Ποιό ρόλο θα διαδραματίσουν λοιπόν ο ανταγωνισμός προς τους "εμπειρικούς" ιατρούς αλλά και οι σχέσεις προς τις κρατικές υγειονομικές επιλογές στην διαμόρφωση του επίσημου ιατρικού σώματος; Τέλος,η κατανόηση της ιατρικής εκπαίδευσης και πρακτικής στα πλαίσια θεσμών του εξωτερικού και της Ελλάδος εμπλουτίζει σε μεγάλο βαθμό τη γνώση μας.Με ποιό τρόπο προσλαμβάνουν την ευρωπαϊκή ιατρική άτομα προερχόμενα από διαφορετικό πολιτισμικό περιβάλλον;Ποιός ο ρόλος της παρεχόμενης εκπαίδευσης στο εθνικό πανεπιστήμιο;Ποιά η σημασία της παροχής της ευρωπαϊκής ιατρικής σε ανθρώπους που κατανοούν διαφορετικά τα ιατρικά θέματα,όπως είναι οι αγρότες;Θα μπορέσει,τέλος,η ιατρική του βασιλείου να βρει τη δική της ταυτότητα ως προς την ευρωπαϊκή και τι συνεισφέρει σε αυτήν;

Μπάρκουλα, Χάιδω.

Η κατασκευή της εθνικής ταυτότητας στην Ελλάδα του 19ου αιώνα. Διπλωματία και Αλυτρωτική Πολιτική. Το παράδειγμα του Αλ. Ρ. Ραγκαβή

Η συγκρότηση του νεοσύστατου ελληνικού κράτους τον 19ο αιώνα, χαρακτηρίζεται από τη βασική πολιτική προτεραιότητα στην πραγμάτωση της Μεγάλης Ιδέας. Με τη διατύπωσή της, επιτυγχάνεται κάτι πολύ σημαντικό για την πολιτική ολοκλήρωση του νέου κράτους• η φαντασιακή ενότητα μεταξύ χώρου και χρόνου. Βασικός προσανατολισμός και στόχος της πολιτικής, ήταν η απελευθέρωση των αλύτρωτων περιοχών, και ο ηγετικός ρόλος που έπρεπε να αναλάβει η Ελλάδα, ως πρότυπο βασίλειο, στην αναγέννηση της Ανατολής. Προς το σκοπό αυτό είχαν διαμορφωθεί τρεις βασικές τάσεις, ανάλογα με το πολιτικό περιεχόμενο που απέδιδε η κάθε μια στη Μεγάλη Ιδέα. Η πρώτη εστίαζε στην ανάγκη εδαφικής επέκτασης και ολοκλήρωσης, η δεύτερη έδινε βαρύτητα στην πνευματική αναγέννηση, ενώ η τρίτη αφορούσε την εσωτερική οργάνωση του κράτους, ώστε η Ελλάδα να διεκδικήσει τη θέση της σε Δύση και Ανατολή. Ο Ραγκαβής (πολιτικός, διπλωμάτης, διανοούμενος, καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών) δεν επέλεξε ποτέ κάποια από τις τρεις, αλλά προσπάθησε να συνενώσει τις τάσεις αυτές σε μια. Θεωρούσε ότι η εσωτερική αναδιοργάνωση, η εδαφική ολοκλήρωση του κράτους και η πνευματική ανύψωση του έθνους, αποτελούσαν τη βασική συνισταμένη που θα οδηγούσε την Ελλάδα να ασκήσει καθοριστικό και πρωταγωνιστικό ρόλο, όχι μόνο στην περιοχή των Βαλκανίων, αλλά και στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολής. Ο Ραγκαβής, φαναριωτικής καταγωγής, έζησε για ένα διάστημα στο Βουκουρέστι, στην Αυλή του ηγεμόνα της Βλαχίας Αλέξανδρου Σούτσου και όπως ήταν φυσικό ο Ραγκαβής γαλουχήθηκε στο αντίστοιχο περιβάλλον και αποκόμισε συγκεκριμένες εικόνες για τη ζωή, την κοινωνία και την πολιτική, τις οποίες διατήρησε με έμμεσο τρόπο καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του. Σπούδασε στο Μόναχο και από το 1830 και μετά συμμετέχει ενεργά στην πολιτική και πνευματική ζωή του νέου κράτους. Είναι ένας από τους θεμελιωτές του υπό σύσταση εκπαιδευτικού συστήματος και κυρίως διπλωμάτης, σε μεγάλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες. Βασικός στόχος του, ο οποίος εκφράστηκε με διάφορους τρόπους, ήταν να βγουν προς την Ευρώπη οι βασικές πολιτικές και εθνικές επιδιώξεις, οι οποίες αυτήν την περίοδο συμπυκνώνονται ως Μεγάλη Ιδέα. Ουσιαστικά ο Ραγκαβής οραματιζόταν την Ελλάδα ως το βασίλειο που θα μπορούσε, αντικαθιστώντας πλέον την καταρρέουσα Οθωμανική Αυτοκρατορία, να αναλάβει τον ηγετικό ρόλο να συνενώσει πάλι τη Δύση με την Ανατολή και να είναι εν τέλει ο μεγάλος πρωταγωνιστής στη λύση του ανατολικού ζητήματος. Οι απόψεις του Ραγκαβή διαμορφώνουν ένα σαφές ιδεολογικό σχήμα, αυτό της ελληνικής εκδοχής για τη λύση του ανατολικού ζητήματος, που τις υιοθετούσαν στη ρητορική τους αρκετοί από τους διανοούμενους της εποχής, γεγονός που μας επιτρέπει σήμερα να ανιχνεύσουμε τα βασικά ιδεολογικά μορφώματα που αρχίζουν να συγκροτούνται στην δεκαετία του 1850, για την κατασκευή του ελληνικού έθνους και της ιστορικής του αποστολής. Στην πραγματικότητα πρόκειται για την ανάγκη υιοθέτησης – εύρεσης μιας σταθερής εθνικής ταυτότητας, έναντι των άλλων συγκροτημένων εθνικών ταυτοτήτων. Μια ιδιότυπη ταυτότητα που διαμερίζεται μεταξύ ανατολής και δύσης, με σκοπό ναι μεν να διατηρεί μια δεσπόζουσα θέση στην Ανατολή, αλλά ταυτόχρονα να μετέχει ως ισάξιο μέλος της Δύσης.

Μητσού, Μαριλίζα.

Έλληνες, Ρωμιοί ή Βαλκάνιοι; Ρωγμές στη νεοελληνική ταυτότητα των αρχών του 20ού αιώνα

Η μετατόπιση του κέντρου βάρους της νεοελληνικής εθνικής ταυτότητας από την αρχαιότητα στο Βυζάντιο κατά τον δεύτερο μισό του 19ου αιώνα αποτελεί κοινό τόπο της νεοελληνικής έρευνας. Με την ανάδειξη ενός ελληνικού Μεσαίωνα, το σχήμα της ιστορικής συνέχειας αποκτούσε μεγαλύτερη συνεκτικότητα και πολιτική εμβέλεια ως αφήγηση του έθνους απ' ό,τι το κλασικιστικό επιχείρημα. Ταυτόχρονα η έμφαση στη διαχρονική διάσταση του έθνους διατηρούσε ανέπαφη την αυτονομία του ελληνικού παραδείγματος στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πολιτισμικής κοινότητας. Το δίλημμα που θέτει ο δημοτικισμός σε συνάρτηση με τα πρώτα φανερώματα νεοελληνικών σπουδών περιορίζεται αρχικά στους όρους «Έλληνας ή Ρωμιός», που παραπέμπουν αμφότεροι σε ιστορικές καταβολές. Η συζήτηση για την εθνική ταυτότητα διαφοροποιείται ριζικά, όταν υποχρεώνεται να λάβει υπόψη τον παράγοντα του μακεδονικού ζητήματος. Στα χρόνια του Μακεδονικού Αγώνα και των Βαλκανικών Πολέμων διαμορφώνεται μοιραία ένα νέο ιδεολογικό πλαίσιο που προϋποθέτει μεταξύ άλλων τη συγχρονική ένταξη της Ελλάδας στον αστερισμό των νεοσύστατων βαλκανικών κρατών. Ο ανταγωνισμός των βαλκανικών εθνικισμών συμπίπτει με την άνθιση των Σλαβικών Σπουδών στη Δυτική και Κεντρική Ευρώπη και την παρεπόμενη αναδιάταξη του σχετικού ερευνητικού πεδίου. Ακόμη και η Βυζαντινολογία, που ως νέος επιστημονικός κλάδος είχε συμβάλει στην ενίσχυση των δυναμικών νεοτερικών στοιχείων της νεοελληνικής ταυτότητας, αναγκάζεται τώρα να συνομιλήσει και εν μέρει να συμπορευτεί, στην ιστορική προοπτική της, με τις Σλαβικές έρευνες. Η ανακοίνωση διερευνά τη διαμάχη περί «βαλκανικής» ταυτότητας των Ελλήνων στα χρόνια που διαμορφώνεται ο νέος γεωγραφικός και πολιτισμικός χάρτης της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Εξετάζεται αρχικά η επανατοποθέτηση του ελληνικού παραδείγματος στο πλαίσιο της αναπτυσσόμενης Βαλκανολογίας κατά την πρώτη δεκαπενταετία του 20ού αιώνα, με αφετηρία μελέτες Γερμανών ερευνητών που θίγουν, από διαφορετική θεωρητική σκοπιά αλλά με σταθερό σημείο αναφοράς το εκκρεμές ακόμη γλωσσικό ζήτημα, προβλήματα ελληνικής ταυτότητας. Έτσι, δημοσιεύματα του Albert Thumb στον τομέα της ιστορικής γλωσσολογίας και της νεοελληνικής γραμματολογίας (λ.χ. το άρθρο του «Die neugriechische Literatur» σε συλλογικό τόμο για τις σλαβικές γλώσσες και τις λογοτεχνίες της Ανατολικής Ευρώπης, βλ. A. Bezzenberger, 1908), μελετήματα του Karl Krumbacher και συνεργατών του στο επιστημονικό όργανο της βυζαντινολογικής έρευνας Byzantinische Zeitschrift, και άρθρα πολιτισμικής ιστορίας με νεοελληνική εστίαση του Karl Dieterich (λ.χ. «Die Volksdichtung der Balkanländer in ihren gemeinsamen Elementen», 1902· «Ρωμιοί και Ρουμούνοι», 1905) συνεξετάζονται υπό το πρίσμα ενός νέου τύπου φιλελληνικής (ή και μισελληνικής) προσέγγισης του βαλκανικού χώρου. Αφετέρου, διερευνώνται οι ποικίλες αντιδράσεις που προκαλεί στο εσωτερικό του δημοτικιστικού κινήματος η επιβεβλημένη «βαλκανοποίηση» της Ελλάδας και, κατά συνέπεια, η απώλεια της διαχρονικότητας του ελληνικού παραδείγματος για τους Ευρωπαίους. Η έρευνα επικεντρώνεται κυρίως στον διάλογο που διεξάγεται στο περιοδικό Ο Νουμάς αναφορικά με τη «βαλκανική» ταυτότητα των Ελλήνων, παραπέμποντας, όπου είναι απαραίτητο, σε αυτοτελή έργα λογοτεχνικού ή ευρύτερα κοινωνιολογικού χαρακτήρα.

Λεοντσίνης, Γεώργιος Ν.

Ελληνική ταυτότητα – επτανησιακή ταυτότητα

Με την εισήγηση αυτή θα επιχειρήσω να αναδείξω όψεις πολιτισμικής ταυτότητας, που βαθμιαία εισχώρησαν και εγχαράχθηκαν στους κατοίκους των νησιών του Ιονίου πελάγους όπως και ορισμένων πλησιόχωρων προς αυτά ηπειρωτικών περιοχών, των αποκαλούμενων ηπειρωτικών εξαρτημάτων τους, δηλαδή του Βουθρωτού, της Πάργας, της Πρέβεζας και της Βόνιτσας αλλά και των Κυθήρων και των Αντικυθήρων, που βρίσκονται στις παρυφές του Ιονίου πελάγους προς νότια. Το πολιτισμικό αυτό φαινόμενο κυοφορείται στη στροφή του 18ου αιώνα, στη συγκεκριμένη ενότητα χώρου, με γεωγραφικό όμως προσδιορισμό τα επτά μεγαλύτερα νησιά της ευρύτερης περιοχής του Ιονίου πελάγους, η οποία αποκτά τη γεωγραφική της ταυτότητα με την ιστορική ονομασία «Επτάνησα». Τα δομικά στοιχεία συγκρότησης της «επτανησιακής ταυτότητας» στα οποία θα αναφερθώ, αναδεικνύουν αφενός τα νεωτερικά στοιχεία της ιστορικότητας του Ιόνιου χώρου, κατά την περίοδο της ενσωμάτωσης των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της (περίπου από το 1800 κ.ε.) και αφετέρου προσδιορίζουν τη σύνθετη πολιτισμική ταυτότητας που συνιστάται από τα τοπικά, ελληνικά-εθνικά και ευρωπαϊκά στοιχεία, τα οποία, ως ένα βαθμό, διαφοροποιούν την εθνο-πολιτισμική υπόσταση των πληθυσμών αυτής της περιοχής από άλλες νησιωτικές του ελληνικού χώρου. Ο εντοπισμός των δομικών στοιχείων, που συγκρότησαν την επτανησιακή ταυτότητα και τον «επτανησιακό πολιτισμό» μέσα από μια πολλαπλότητα παραγόντων, θα προσδιοριστούν στην εισήγηση αυτή αναφορικά με την ιστορική συγκυρία. Η επιτόπια έρευνα, σε συνδυασμό με την αρχειακή και τη βιβλιογραφική τεκμηρίωση, θα αναδείξει την αξία της προφορικής μαρτυρίας, η οποία επιβεβαιώνει την μέχρι σήμερα, από τους πληθυσμούς του επτανησιακού νησιωτικού χώρου και των εγγύς περιοχών, συνείδηση μιας επιπρόσθετης ταυτότητας, η οποία συνδέεται με τον συγκεκριμένο χώρο, την πολιτισμική του ταυτότητα και την ιδιαίτερη φυσιογνωμία του.

Σοφού, Άλκηστη.

Οι δύο ελληνικές κοινότητες της Βιέννης στην καμπή του 18ου αιώνα: διαχωρισμοί και διαστάσεις

Ο 19ος αιώνας θεωρείται ο «αιώνας των Εθνών». Την περίοδο που εμείς εξετάζουμε μορφοποιούνται νέες συνειδήσεις, συγκροτούνται άλλες αντιλήψεις και διαμορφώνεται η έννοια του έθνους. Την ίδια ακριβώς περίοδο, η πρόοδος της εκβιομηχάνισης, οι ανάγκες της Ευρώπης σε πρώτες ύλες καθώς και οι ναπολεόντιοι πόλεμοι ευνοούν την άνθιση του ελληνικού εμπορίου. Όλο και περισσότεροι ορθόδοξοι έμποροι της Οθωμανικής αυτοκρατορίας εγκαθίστανται και δραστηριοποιούνται στα μεγάλα αστικά κέντρα της δυτικής Ευρώπης και της Ρωσίας. Οι Έλληνες που εγκαθίστανται σ'αυτά – μόνιμα ή προσωρινά – οργανώνονται σε κοινότητες. Κάθε κοινότητα «θεμελιώνει» την εγκατάστασή της κτίζοντας μια εκκλησία και ιδρύοντας ένα σχολείο. Στη Βιέννη όμως σχηματίζονται δυο διακριτές κοινότητες, των Ελλήνων Οθωμανών υπηκόων και των Ελλήνων με αυστριακή υπηκοότητα. Δεν θα πρέπει να μελετήσουμε την μετανάστευση μόνο στο πλαίσιο της πολιτικής, κοινωνικής και πολιτικής ιστορίας ούτε να θεωρήσουμε τους Έλληνες της διασποράς τους μόνο σαν εκπροσώπους μιας εθνικής ομάδας. Το ελληνικό εμπόριο την περίοδο που εξετάζουμε έχει ενταχθεί στο δυτικό εμπορικό και οικονομικό σύστημα γι αυτό πιστεύουμε ότι και η μετανάστευση πρέπει να εξεταστεί μέσα σε αυτό το πλαίσιο. Δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι τα οφέλη των Βαλκανικών λαών από την αντιπαλότητα των Μεγάλων Δυνάμεων για την κυριαρχία στις διεθνείς αγορές είναι όχι μόνο οικονομικά αλλά και ιδεολογικά. Οι μετανάστες τόσο ως άτομα όσο και ως εθνικές ομάδες, είναι φορείς της δικής τους κουλτούρας και δέχονται ή απορρίπτουν τους κανόνες και τις πολιτισμικές αξίες του χώρου υποδοχής για αυτό θα πρέπει να μελετήσουμε το θέμα μας σε σχέση με το πλαίσιο της κάθε μετανάστευσης. Στη δική μας περίπτωση τη Βιέννη στο τέλος του 18ου αιώνα και τις σχέσεις των Ελλήνων που εγκαθίστανται μόνιμα ή προσωρινά με άλλες ομάδες (εθνικές, πολιτικές, οικονομικές και τοπικές). Λαμβάνοντας υπόψη μας ότι ο επαναπροσδιορισμός των πολιτισμικών αξιών συντελεί στη διαμόρφωση της εθνικής συνείδησης, θα προσπαθήσουμε να εξετάσουμε τα διακριτά / διακριτικά γνωρίσματα (εκκλησία, σχολείο) μέσα από τα οποία οι δύο κοινότητες προβάλλουν την εθνική τους ταυτότητα και να διερευνήσουμε τα αίτια της προφανέστατης μεταξύ τους διάστασης.

Γκλαβίνας, Γιάννης.

Ο μουσουλμάνος υπήκοος στις αντιλήψεις των φορέων της ελληνικής διοίκησης την περίοδο 1912-1922.

Η εδαφική επέκταση του ελληνικού κράτους κατά την περίοδο 1912-1922 το έθεσε αντιμέτωπο με το πρόβλημα της διοίκησης ενός συμπαγούς μουσουλμανικού πληθυσμού στις Νέες Χώρες (Μακεδονία, Ήπειρο, Θράκη, νησιά Αιγαίου και Κρήτη) πρόβλημα που ετίθετο για πρώτη φορά με τέτοια ένταση, αφού η προηγούμενη εμπειρία της Θεσσαλίας δεν ήταν συγκρίσιμη από πλευράς πληθυσμιακών μεγεθών. Η ανακοίνωση θα επικεντρωθεί στις αντιλήψεις των φορέων της ελληνικής κεντρικής και τοπικής διοίκησης όσον αφορά τη θέση των νέων αυτών μουσουλμάνων υπηκόων στην οικονομική, πολιτική και κοινωνική ζωή της χώρας και στην εικόνα που είχαν γι' αυτούς, ενώ, παράλληλα, θα παρουσιαστούν και οι παράγοντες που συνέβαλαν στη διαφοροποίηση των αντιλήψεων αυτών. Θετικές ή αρνητικές αντιλήψεις για τους μουσουλμάνους διαπιστώνεται ότι έχουν άμεση συνάρτηση με τις επιδιώξεις της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής και ιδιαίτερα με την υλοποίηση της εδαφικής επέκτασης του ελληνικού κράτους, επέκταση που προσθέτει ολοένα και περισσότερους μουσουλμάνους υπηκόους στο ελληνικό κράτος. Επιπλέον, η διαφοροποίηση στις αντιλήψεις για τους μουσουλμάνους των Νέων Χωρών έχουν άμεση σχέση με την εκλογική συμπεριφορά του μουσουλμανικού στοιχείου στην περίοδο του Εθνικού Διχασμού, αλλά και με το πως ορίζουν οι φορείς της ελληνικής διοίκησης την απειλή για την εθνική ασφάλεια ή το εθνικό συμφέρον. Στη συνέχεια η ανακοίνωση θα εξετάσει ποιες πολιτικές πρακτικές θεωρούνταν κατάλληλες απέναντι στο μουσουλμανικό πληθυσμό της ελληνικής επικράτειας και με ποια προοπτική αυτές προκρίνονταν από τους εκπροσώπους των ελληνικών αρχών. Έπρεπε, δηλαδή, το μουσουλμανικό στοιχείο να αφομοιωθεί με βίαια μέσα στον ελληνικό εθνικό κορμό, να αναγκαστεί σε μετανάστευση ώστε να επιτευχθεί η εθνική ομοιογένεια ή θα μπορούσε με κατάλληλες πολιτικές να μεταβληθεί σε πιστό έλληνα υπήκοο και πολύτιμο στοιχείο για το ελληνικό κράτος; Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στις απόψεις της κυρίαρχης πολιτικής προσωπικότητας της περιόδου, του Ελευθερίου Βενιζέλου που ήδη από την περίοδο της Κρητικής Πολιτείας πίστευε ότι «η Ελλάς είναι προωρισμένην ημέραν τινά να καταστή δύναμις Μουσουλμανική εν η οι μουσουλμάνοι να ζώσι τελείως ευχαριστημένοι», ενώ θεωρούσε ότι ο κατάλληλος τρόπος διοίκησης μειονοτικών πληθυσμών θα ήταν «παρέχοντες εις αυτούς πλήρη ισοπολιτείαν και προστασίαν» Σε ποιο βαθμό οι παραπάνω αντιλήψεις αναφορικά με τη θέση των μουσουλμάνων στις δομές του ελληνικού κράτους εφαρμόστηκαν τελικά στην πράξη,θα αποτελέσει το ερώτημα που θα απασχολήσει το τελευταίο τμήμα της ανακοίνωσης. Η ανακοίνωση, η οποία αποτελεί κομμάτι διδακτορικής διατριβής που μελέτα ποικίλες πτυχές των αλληλεπιδράσεων στις σχέσεις τόσο της ελληνικής διοίκησης με τη μουσουλμανική μειονότητα, όσο και του χριστιανικού ντόπιου ή προσφυγικού πληθυσμού με τους μουσουλμανικούς πληθυσμούς των Νέων Χωρών την περίοδο 1912-1923, προσπαθεί να απαντήσει στα παραπάνω ερωτήματα αντλώντας στοιχεία από ποικίλες αρχειακές πηγές της ελληνικής διοίκησης, μαρτυρίες στελεχών του ελληνικού διοικητικού μηχανισμού καθώς και μέσα από έρευνα του τοπικού Τύπου των ελληνικών Νέων Χωρών.

Αραμπατζή, Χριστίνα Α.

Συσχετισμοί και αλληλεπιδράσεις προσφυγικής και πολιτικής ταυτότητας στον απόηχο των δραματικών γεγονότων του Διχασμού στη Χαλκιδική

Η Μικρασιατική καταστροφή υπήρξε ένας μεγάλος σταθμός στη Νεοελληνική Ιστορία με τις αλλαγές, τις ανακατατάξεις και τις κρίσεις που δημιούργησε στους τομείς της οικονομίας, της κοινωνικής και της πολιτκής οργάνωσης. Ιδιαίτερα δε καθοριστικός στο πεδίο της πολιτικής ήταν ο ρόλος που έπαιξαν οι δύο βασικές κατηγορίες αντιθέσεων, "ντόπιοι" και "πρόσφυγες", που ευθύς αμέσως ενίσχυσαν τις πολιτικές κατηγορίες των "βασιλικών" και των "βενιζελικών", αφού οι τελευταίοι με την έλευση των προσφύγων ενδυναμώθηκαν φανερά. Αυτές οι πολιτικές κατηγορίες κυριάρχησαν στο πολιτικό προσκήνιο της χώρας κατά το 1ο μισό του 20ου αιώνα και, εξαιτίας του μεγάλου αριθμού προσφύγων που είχε συρρεύσει στην Ελλάδα, συντέλεσαν δυναμικά στα όσα έγιναν από το 1922 έως περίπου την έναρξη του Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου. Η μεγάλη συρροή των προσφύγων στις διάφορες περιοχές της χώρας έφερε όχι μόνο πληθυσμιακή αύξηση, αλλά και μεταβολές στο χώρο της πολιτικής, όπου είχε προηγηθεί ένας δεκαετής πόλεμος, ο Διχασμός και η νικηφόρα για τις δυνάμεις της Αντάντ έκβαση του Πρώτου Παγκοσμίου πολέμου, κυρίως όμως η Μικρασιατική καταστροφή. Ο αντίκτυπος μάλιστα των οδυνηρών συνεπειών της τελευταίας στο εξωτερικό και στο εσωτερικό, η συρρίκνωση του ελληνισμού με τη προσφυγοποίηση του ακμαίου οικονομικά ελληνικού στοιχείου της Μικράς Ασίας δημιούργησε πλήθος κοινωνικών και πολιτικών προβλημάτων, τα οποία ζητούσαν άμεση επίλυση. Αποτέλεσμα όλων όσων προαναφέρθηκαν ήταν η μεγάλη συσπείρωση, των προσφύγων κυρίως, στην πολιτική παράταξη του Βενιζέλου. Ενισχύθηκε έτσι σημαντικά η διάκριση "βασιλικοί" - "βενιζελικοί", καθώς συμμετείχε έντονα εδώ, στην πολιτική αντίθεση δηλαδή, η εθνοτική αντίθεση. Η κατάσταση αυτή ήταν ιδιαίτερα εμφανής σε περιοχές όπως ο νεοσύστατος τότε νομός Χαλκιδικής, όπου είχαν πραγματοποιηθεί μεγάλες προσφυγικές εγκαταστάσεις, ενώ τα γεγονότα του Διχασμού είχαν δραματικές εξελίξεις με ανθρώπινα θύματα και ο απόηχός τους ήταν έντονος στη μνήμη των ντόπιων κατοίκων.

Καλογρηάς, Βάϊος.

Η πολιτικο-ιδεολογική ταυτότητα της εθνικοφροσύνης στην ταραγμένη δεκαετία του 40

Η γερμανική κατάκτηση της Ελλάδας τον Απρίλιο του 1941 σηματοδότησε την αφετηρία πολλαπλών διεργασιών σε πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, που θα επηρέαζαν καταλυτικά τιις μεταπολεμικές εξελίξεις. Οι κορυφαίοι αξιωματούχοι του επίσημου κράτους, τα (απαγορευμένα) αστικά πολιτικά κόμματα και οι παραδοσιακές οικονομικές ελίτ είχαν να αντιμετωπίσουν τις καταστροφικές συνέπειες της γερμανικής Κατοχής. Ιδιαίτερα απειλητικό εμφανίστηκε το πολιτικο-ιδεολογικό κενό που προέκυψε απο την κατάρρευση της μεταξικής δικτατορίας και που κάλυψε εν μέρει το αντιστασιακό κίνημα του ΕΑΜ. Η ραγδαία όσο και εντυπωσιακή άνοδος της Αριστεράς δεν άφησε αδιάφορο τον αστικό κόσμο της χώρας, ο οποίος δεν είχε επουλώσει ακόμα τις πληγές του Εθνικού Διχασμού και παρέμενε διαιρεμένος σε βενιζελικούς και αντιβενιζελικούς. Διαισθανόμενες, ωστόσο, τον κίνδυνο μιας πιθανής επικράτησης ενός κομμουνιστικού καθεστώτος αμέσως μετά την απελευθέρωση, οι αστικές δυνάμεις συσπειρώθηκαν σταδιακά. Η ανάδειξη του Γεωργίου Παπανδρέου στο πρωθυπουργικό αξίωμα της εξόριστης ελληνικής κυβέρνησης τον Απρίλιο του 1944 αποτέλεσε σημαντικό γεγονός στην δύσκολη πορεία διαμόρφωσης της πολιτικο-ιδεολογικής ταυτότητας της Εθνικοφροσύνης, προσανατολισμένης σε παραδοσιακά εθνικά αστικά πρότυπα και σε πλήρη αντίθεση προς τις επαναστατικές θεωρίες του ΕΑΜ. Στα Δεκεμβριανά επιτεύχθηκε η ενότητα των αστικών δυνάμεων, υπο την ασφυκτική πίεση των αιματηρών στρατιωτικών συγκρούσεων στην ελληνική πρωτεύουσα. Τα Δεκεμβριανά αποτέλεσαν σημείο αναφοράς στο μεταπολεμικό λόγο της Δεξιάς. Στα χρόνια του Εμφυλίου (1946-1949) αναδείχθηκε η Εθνικοφροσύνη σε κυρίαρχη εθνική και υπερκομματική αξία. Παράλληλα ταυτίστηκε σχεδόν αποκλειστικά -κάτι που ως ένα βαθμό ήταν αναπόφευκτο- με τον αντικομμουνισμό. Το γεγονός αυτό επέτρεψε σε πρώην συνεργάτες των Γερμανών και σε «επαγγελματίες» αντικομμουνιστές να αυτοχριστούν ως «Εθνικόφρονες», δικαιολογώντας έτσι την αντιπατριωτική συμπεριφορά τους κατά την διάρκεια της Κατοχής και προκαλώντας ρήγματα στη συνοχή και την ιδεολογία της συντηρητικής παράταξης. Η Εθνικοφροσύνη είχε τις ρίζες της στην περίοδο του Μεσοπολέμου, στην δεκαετία του 40’ συγκροτήθηκε σε συλλογική ταυτότητα. Ποιά ήταν όμως τα βασικά πολιτικά και ιδεολογικά χαρακτηριστικά της; Ποιά πρόσωπα, ποιές πολιτικές ομάδες και ποιές κοινωνικές τάξεις την αποτελούσαν; Πως διαμορφώθηκε η λαϊκή της βάση; Ποιές αξίες υποστήριξε; Ποιά τμήματα του πληθυσμού εκπροσώπησε και ποιά απέκλεισε; Με βάση αρχειακές πηγές, η ανακοίνωση θα επιχειρήσει να απαντήσει στα παραπάνω βασικά ερωτήματα και να προσδιορίσει την πολιτικο-ιδεολογική φυσιογνωμία της Εθνικοφροσύνης ως ταυτότητας συλλογικής, συνθετικής αλλά και πολωτικής στα χρόνια της Κατοχής και του Εμφυλίου.

Καζαμίας, Αλέξανδρος.

Το φαινόμενο του «αποευρωπαϊσμού» στις σχέσεις Ελλάδας-Ευρωπαϊκής Ένωσης

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, η έννοια του «εξευρωπαϊσμού» έχει χρησιμοποιηθεί εκτεταμένα για να περιγράψει την εσωτερική μεταβολή που υπόκειται η πολιτική ταυτότητα ενός κράτους μέλους ως αποτέλεσμα της ένταξής του στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Σύμφωνα με το Robert Ladrech, που διέδωσε τον όρο το 1994, «ο εξευρωπαϊσμός είναι μια σταδιακή διαδικασία επαναπροσανατολισμού της κατεύθυνσης και της μορφής της πολιτικής στο βαθμό που η πολιτική και οικονομική δυναμική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας γίνεται μέρος της οργανωτικής λογικής της εθνικής πολιτικής και της κατασκευής πολιτικών». Έκτοτε, μια αρκετά ευρεία βιβλιογραφία υποστηρίζει ότι, έστω και με κάποια όρια, η Ελλάδα έχει υποστεί μια σημαντική διαδικασία εξευρωπαϊσμού, τόσο στο πολιτικό και θεσμικό, όσο και στο οικονομικό και διπλωματικό πεδίο. Σκοπός της προτεινόμενης ανακοίνωσης είναι να υποστηρίξει ότι η διαδικασία του «εξευρωπαϊσμού» υπήρξε μία μόνο όψη της επίδρασης που είχε πάνω στην Ελλάδα η εμπειρία της ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παράλληλα με αυτήν, άλλες τρεις διαδικασίες, όπως ο «νοθευμένος εξευρωπαϊσμός», ο εθνικισμός και ο «αποευρωπαϊσμός» έχουν επίσης εκδηλωθεί ως διαφορετικές μορφές αντίστασης του ελληνικού πολιτικού συστήματος κατά της διαδικασίας του «εξευρωπαϊσμού». Στο πρώτο μέρος της ανακοίνωσης θα δοθεί ένας σύντομος ορισμός των τριών αυτών όρων με ενδεικτικές αναφορές σε συγκεκριμένα παραδείγματα. Ο βασικός κορμός της ανακοίνωσης θα εστιαστεί στο φαινόμενο του «αποευρωπαϊσμού», το οποίο προσδιορίζεται ως μια ακραία μορφή αντίστασης του ελληνικού πολιτικού συστήματος στη δυναμική της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Ο «αποευρωπαϊσμός» θα οριστεί επομένως ως η πρακτική ακύρωσης της πολιτικής και οικονομικής δυναμικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης που σε προγενέστερο στάδιο είχε ενσωματωθεί στη λογική της εθνικής πολιτικής ενός κράτους-μέλους. Το φαινόμενο κατόπι θα αναλυθεί διεξοδικότερα σε σχέση με τρία παραδείγματα που προέρχονται από το οικονομικό, θεσμικό και διπλωματικό πεδίο. Το πρώτο παράδειγμα αφορά τη συστηματική παραποίηση των επίσημων στατιστικών στοιχείων της Ελλάδας προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή από τις κυβερνήσεις Σημίτη και Καραμανλή, μια πρακτική που άρχισε να εμφανίζεται από το 1997 και μετά. Το δεύτερο παράδειγμα σχετίζεται με την εδραίωση του φαινομένου της κληρονομικής διαδοχής στην κορυφή της εκτελεστικής εξουσίας και τη διάδοση του νεποτισμού στους κορυφαίους θεσμούς του κράτους, ιδιαίτερα από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 και μετά. Το τρίτο παράδειγμα συνδέεται με την ελληνική πολιτική αποσύνδεσης του Κυπριακού και των προβλημάτων του Αιγαίου μετά το 2003 από το ευρωπαϊκό πλαίσιο επίλυσης που ορίστηκε στη Σύνοδο του Ελσίνκι το 1999.

Κούρεντα, Πολυξένη Κ.

Κωνσταντίνος Τσάτσος, Έθνος και Κομμουνισμός. Η κοινωνική, πολιτική και κοινωνική ταυτότητα σε αδελφοκτόνους καιρούς

Πολυξένη Κ. Κούρεντα Φιλόλογος – Θεολόγος Δρ. Ιστορίας «Κωνσταντίνος Τσάτσος, Έθνος και Κομμουνισμός. Η κοινωνική, πολιτική και εθνική ταυτότητα σε αδελφοκτόνους καιρούς» Ποιο είναι το περιεχόμενο της ελληνικής ταυτότητας; Μπορεί αυτή η ταυτότητα να μονοπωλείται από τους αυτοπροσδιοριζόμενους ως «εθνικόφρονες»; Ανάμεσα στις ποικίλες κατά καιρούς απαντήσεις ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απόψεις του Κωνσταντίνου Τσάτσου (φέτος συμπληρώνονται 110 χρόνια από τη γέννησή του), όπως κατατίθενται σε μια σειρά δοκιμίων του, γραμμένων αμέσως μετά τα Δεκεμβριανά και εκδεδομένων σε σώμα βιβλίου το 1952 από τις εκδόσεις της Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος με τίτλο Έθνος και Κομμουνισμός. Πρόκειται για εκλαϊκευμένα δοκίμια, εν είδει ανοιχτών επιστολών, που τα απευθύνει σε κομμουνιστές, εθνικόφρονες και διανοούμενους, όπου θίγονται και ζητήματα πάντα επίκαιρα, όπως το αίτημα της κοινωνικής δικαιοσύνης και της καπήλευσής της από όλες τις πλευρές, η οικονομική εκμετάλλευση, ο ρόλος της πνευματικής ηγεσίας. Ο αναλυτικός πολιτικός του στοχασμός στοχεύει να επηρεάσει συνειδήσεις και να προκαλέσει πολιτικές στάσεις, λειτουργώντας ως ένα είδος «διαφώτισης» από το αντικομμουνιστικό, αυτή τη φορά, στρατόπεδο, στο οποίο ανήκει ιδεολογικά ο Τσάτσος. Το συγκλονιστικότερο χαρακτηριστικό αυτών των κειμένων είναι η απόρριψη των «εύκολων»-διχαστικών επιχειρημάτων, ο έλεγχος της τυπικής κατηγοριοποίησης προσώπων και η προσπάθεια του Πανεπιστημιακού δασκάλου και στοχαστή να διαζωγραφίσει μια ελπιδοφόρα αλλά ρεαλιστική «εθνική προοπτική», να διατηρήσει τη νηφαλιότητα και να προκρίνει την αμεροληψία της κριτικής σκέψης σε ταραγμένους και αδελφοκτόνους καιρούς. Στην παρούσα εργασία προσεγγίζονται η εικονολογία και τα στερεότυπα της εμφυλιακής Ελλάδας, η διαχείριση και/ή ανατροπή τους από τον πολιτικό στοχασμό του Κ. Τσάτσου.

Μπαζούκης, Αλέξανδρος Δ.

Ο άβολος μετεωρισμός ενός φιλελεύθερου διανοούμενου στη δεκαετία του 1950: ταυτότητα και ετερότητα στην πολιτική σκέψη και στο έργο του Ρόδη Ρούφου

Όταν ο Ρόδης Ρούφος (με το ψευδώνυμο Ρόδης Προβελέγγιος), αρχές του 1956 (παραμονές, δηλαδή, της εκλογικής αναμέτρησης του Φεβρουαρίου του ίδιου χρόνου, η οποία και θα εδραιώσει στην εξουσία τον Κωνσταντίνο Καραμανλή και το νεόκοπο συντηρητικό κόμμα που ο ίδιος ίδρυσε ως συνέχεια και μετεξέλιξη του Ελληνικού Συναγερμού του Αλέξανδρου Παπάγου, την Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση), δημοσιεύει σε δύο συνέχειες στο περιοδικό Νέα Εστία τη μελέτη του «Η Νεοελληνική συντηρητική ιδεολογία», έχει μόλις κυκλοφορήσει το μυθιστόρημά του Πορεία στο σκοτάδι (1955), δεύτερο μέρος της τριλογίας του Χρονικό μιας σταυροφορίας, η οποία με επίκεντρο γεγονότα, πρόσωπα και πράγματα από τα χρόνια της Κατοχής, της Αντίστασης και του συνακόλουθου Εμφυλίου θα ολοκληρωθεί με την Άλλη όχθη (1958). Το πρώτο μέρος του έργου αυτού, Η Ρίζα του μύθου (1954), είχε ομολογουμένως «ταράξει τα νέρα», καθώς για πρώτη φορά διατυπωνόταν με τέτοια ένταση μια διαφορετική εκδοχή από αυτή που προέβαλλε μέχρι τότε η Αριστερά για τα γεγονότα της προηγούμενης δεκαετίας και, ως εκ τούτου, είχε προκαλέσει στο μεταξύ την μήνιν μερίδας κριτικών που πρόσκεινταν σ' αυτήν (αλλά όχι μόνο) ως κατεξοχήν «αντιδραστικό» βιβλίο –«βιβλίο θράσους» θα το χαρακτηρίσει, για παράδειγμα, ο Κ. Πορφύρης στην Αυγή. Η συγκυρία, όμως, είχε και άλλες ιδιαιτερότητες: ύστερα από τα τραγικά για την ελληνική μειονότητα της Κωνσταντινούπολης γεγονότα του Σεπτεμβρίου του 1955, τον αρνητικό για τα ελληνικά συμφέροντα απολογισμό από την κατάρρευση της Τριμερούς Διάσκεψης του Λονδίνου, το κλίμα απογοήτευσης που προκάλεσε η απόρριψη του αιτήματος εγγραφής του Κυπριακού στην ημερήσια διάταξη της Δέκατης Συνόδου του Ο.Η.Ε., την πολιτική ίσων αποστάσεων που εγκαινίασαν οι Η.Π.Α. απέναντι σε Ελλάδα και Τουρκία, με την τελευταία να εμμένει, συμπλέοντας ουσιαστικά με τη Μ. Βρετανία, σε ρητή άρνηση κάθε συζήτησης για τη μεταβολή του καθεστώτος στην Κύπρο, όλα αυτά είχαν οδηγήσει, ακόμα και τους συντηρητικούς κύκλους και τον τύπο της δεξιάς παράταξης, όχι μόνο σε θέση άμυνας απέναντι στο λαϊκό αίσθημα ή στη ρητορική συνολικά της Αντιπολίτευσης (του Κέντρου και της Αριστεράς) υπέρ μιας πατριωτικής πολιτικής προάσπισης της εθνικής ανεξαρτησίας και των εθνικών συμφερόντων, αλλά και σε μια κρίση «ταυτότητας» της ίδιας της συντηρητικής ιδεολογίας και των θεμελιωδών αρχών της, καθώς η αμφισβήτηση του δυτικού προσανατολισμού της χώρας, της κεντρικής δηλαδή πολιτικής επιλογής των νικητών εθνικοφρόνων μετά τον Εμφύλιο, γινόταν πλέον και εκ των ένδον. Μέσα σε αυτή την εκρηκτική ατμόσφαιρα ανόδου στην Ελλάδα του αντιαμερικανισμού και της ουδετεροφιλίας, αλλά και γενικότερης κρίσης του παγκόσμιου συστήματος ισορροπιών λόγω της επιδείνωσης του Ψυχρού Πολέμου (αντιαποικιακά κινήματα, άνοδος του Τρίτου Κόσμου, όξυνση του Μεσανατολικού), η παρέμβαση του Ρόδη Ρούφου αποκτά, όπως φιλοδοξεί να δείξει η συγκεκριμένη ανακοίνωση, ιδιαίτερη σημασία: ο συγγραφέας τοποθετείται με αίσθημα ευθύνης απέναντι στα ιδεολογικά και πολιτισμικά δίπολα της εποχής του και, όπως άλλοι λογοτέχνες και διανοητές του ίδιου χώρου (Γ. Θεοτοκάς, Άγγ. Τερζάκης, Ηλ. Βενέζης, Ε.Π. Παπανούτσος κ.ά.), προσπαθεί –στο δεδομένο πλαίσιο που ορίζουν οι ιστορικές συνθήκες– να αποκρυπτογραφήσει το παρόν και το μέλλον του ελληνισμού και να αρθρώσει, τελικά, έστω και έμμεσα, το δικό του πολιτικό πρόταγμα.

Κοβάνη, Αθηνά.

Μεταμορφώσεις της νεοελληνικής αριστερής πολιτικής ταυτότητας από το μεσοπόλεμο μέχρι τη δικτατορία του 67 μέσα από αναπαραστάσεις-εικόνες κειμένων της νεοελληνικής πεζογραφίας του 20ού αιώνα

Μια από τις πιο ενδιαφέρουσες συλλογικές ταυτότητες στον ελληνικό χώρο κατά τον 20ό αιώνα είναι η πολιτική ταυτότητα. Ειδικότερα οι μεταμορφώσεις της αριστερής πολιτικής ταυτότητας στο χρονικό διάστημα από το τέλος του πρώτου παγκοσμίου πολέμου ως τη δεκαετία του -70, όπως ανιχνεύονται σε κείμενα της νεοελληνικής πεζογραφίας θα με απασχολήσουν στην παρούσα ανακοίνωση. Συγεκριμένα θα με απασχολήσουν τα εξής θέματα: 1. Ορισμός και δημιουργία των συλλογικών ταυτοτήτων. Χρησιμοποιώντας ως μεθοδολογικά εργαλεία τις απόψεις των Jürgen Habermas και Bernhard Giesen όσον αφορά τα χαρακτηριστικά της συλλογικής ταυτότητας επιχειρώ να ορίσω την αριστερή πολιτική ταυτότητα στον ελλαδικό χώρο κατά την παραπάνω χρονική περίοδο, τους παράγοντες διαμόρφωσής της, καθώς και τις σχέσεις της με την έννοια της εθνικής ταυτότητας. 2. Η λογοτεχνία ως προνομιακός χώρος απεικόνισης της αριστερής πολιτικής ταυτότητας: Το γεγονός ότι η πολιτική ταυτότητα δεν παραμένει στατική, αλλά εμφανίζει ρευστότητα και κινητικότητα παρακολουθώντας τις ιστορικές, κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις, κατευθύνει την αναζήτηση των πηγών καταγραφής της στη μελέτη κυρίως του γραπτού λόγου. Στο σημείο αυτό θεωρώ τα λογοτεχνικά κείμενα ως ένα προνομιακό πεδίο αποτύπωσής της. Λαμβάνοντας υπόψη την προθετικότητα και ιδιαίτερα τις ιδεολογικές προθέσεις τους, καταγράφω στην ανακοίνωση αυτή τις μεταμορφώσεις της ταυτότητας του Έλληνα αριστερού, στελέχους ή απλού οπαδού, με βάση την αποτύπωσή τους ιδιαίτερα στην πεζογραφία. 3. Σύμφωνα με την παραπάνω καταγραφή, η ταυτότητα του Έλληνα αριστερού διήλθε από τις παρακάτω φάσεις στη χρονική περίοδο αναφοράς: α. Αρχική διαμόρφωση (Μεσοπολεμική περίοδος: 1918-1940). Βασικός χώρος πρωταρχικής διαμόρφωσης της αριστερής πολιτικής ταυτότητας αποτελεί το κοινωνικό περιθώριο, ενώ τα χαρακτηριστικά της μυστικότητας, της συνωμοτικότητας και της κομματικής πειθαρχίας αναδεικνύονται κυρίαρχα. Οι φορείς της εμπνέονται από ακραιφνείς διεθνιστικές αρχές, αλλά συχνά διακρίνονται για αβουλία και σχετική ηττοπάθεια. Πρόκειται για τη φάση του Περιθωρίου. β. Αυτοσυνείδηση-αυτοπεποίθηση (Κατοχή- Αντίσταση: 1940-1944). Σ’ αυτή τη χρονική περίοδο διακρίνει τους φορείς της αριστερής πολιτικής ταυτότητας αγωνιστικότητα, ηρωικό πνεύμα, αποδοχή του ιστορικού παρελθόντος και εγκόλπωση της εθνικής παράδοσης. Στο πλαίσιο της ηρωικής δράσης επιχειρείται ή ώσμωση εθνικών και κοινωνικών ιδεωδών. Πρόκειται για τη φάση του Προσκηνίου. γ Σύντηξη (Μετακατοχική περίοδος-Εμφύλιος: 1944-1949):. Επάνοδος στη συνωμοτικότητα, τη μυστικότητα, την καχυποψία και την τυφλή πειθαρχία. Η επιδίωξη της νίκης και αργότερα το αποτέλεσμα του εμφυλίου συντέλεσαν στην επάνοδο στα διεθνιστικά ιδεώδη, αλλά και στην απουσία πρωτοβουλιών, την απώλεια πρωτοτυπίας, την αυστηρότητα, την «ορθοδοξία» και τελικά την ηττοπάθεια. Πρόκειται για τη φάση της Αναδίπλωσης. δ. Θρυμματισμός (Πρώτη μεταπολεμική περίοδος: 1949-1967):. Η ελληνική αριστερή πολιτική ταυτότητα αντιμετωπίζει εσωτερική και εξωτερική αμφισβήτηση. Το αποτέλεσμα του εμφυλίου αλλά και οι διεθνείς εξελίξεις οδηγούν στον σκεπτικισμό, την αυτοκριτική, την αμφισβήτηση και τελικά στην οριοθέτηση δύο συχνά αντικρουόμενων προοπτικών. Πρόκειται για τη φάση της Απομυθοποίησης. 3. Συμπεράσματα: Η ελληνική αριστερή πολιτική ταυτότητα εμφανίστηκε και εξελίχθηκε στον ελληνικό χώρο στη διάρκεια του 20ού αιώνα. Οι μεταμορφώσεις της μπορούν να καταγραφούν με βάση τη μελέτη σύγχρονων ή και λίγο μεταγενέστερων κειμένων της πεζογραφίας. Η καταγραφή αυτή μπορεί να οδηγήσει σε ταξινόμηση των διαδοχικών φάσεων και σε εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων.

Σουτόπουλος, Νικόλαος.

Η ελληνική εθνική ταυτότητα: από την υπέρβαση και την απομυθοποίηση (13ος αι.) στον ρεαλισμό του ευρωπαϊκού παρόντος

Οι ρίζες του Νεότερου Ελληνισμού, χωρίς υπερβολή, αγγίζουν το 1204, όπως δόκιμοι και έγκυροι ιστορικοί απέδειξαν. Ο χρονικός προσδιορισμός πρέπει να συνοδευτεί απαραίτητα και από γεωγραφικές συντεταγμένες σε συνδυασμό ή σε σύγκριση με την πολιτιστική ενδοχώρα. Είναι βέβαιο ότι το έθνος δεν είναι δυνατό να συμπέσει με γεωγραφικούς σημασιολογικούς όρους, που λογικά κανείς θα μπορούσε να λάβει υπόψη του. Ο ελληνισμός δηλαδή και οι τύχες του τοποθετούνται στους συγκεκριμένους τόπους της αρχικής του εγκατάστασης, που ήταν η ελληνική χερσόνησος στα Βαλκάνια και τα νησιά. Οι γεωγραφικές έννοιες διευρύνονται, αφού δεν μπορούν να αγνοηθούν οι εκτάσεις της Βόρειας Ηπείρου, της Βόρειας Μακεδονίας, ολόκληρης της Θράκης, του Σικελικού Πελάγους στη Δύση, της Προποντίδας, τα δυτικά παράλια της Μικράς Ασίας και ο Πόντος στην Ανατολή και ασφαλώς τα μεγάλα νησιά της Μεσογείου, η Κρήτη και η Κύπρος. Στην ευρεία αυτή γεωγραφική περιοχή η γλώσσα που επικρατεί στην καθημερινή ζωή είναι η ελληνική, η δημώδης, όπως αποκαλείται. Το βασικό αυτό χαρακτηριστικό του ελληνικού λαού και έθνους επιβλήθηκε διεθνώς και συγκρούστηκε με τη λατινική γλώσσα και παράδοση και συνδέθηκε με άρρηκτο δεσμό με τη χριστιανική θρησκεία. Η θρησκευτική βίωση της ορθόδοξης πίστης, συναρθρώθηκε με όλο τον πλούτο της ελληνικής γλώσσας, με βασικό σκοπό τη διατήρηση, τη διάσωση και την επιβίωση του έθνους. Είναι η εποχή που οι αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς αναβιώνουν και η σκέψη τους που πρώιμα αρχίζει να διαδίδεται χάρη στους ιερωμένους φανατικούς αντιγραφείς των κλασσικών κειμένων. Η εναγώνια αυτή προσπάθεια είχε θετική κατάληξη, γιατί τα βασικότερα χαρακτη-ριστικά γνωρίσματα της ταυτότητας του έθνους αποδείχτηκαν πολύ ισχυρά, αξεπέρα-στης αντοχής και ακαταμάχητης δύναμης. Ο 13ος αιώνας είναι εποχή δοκιμασίας για το ελληνικό έθνος το οποίο εκφράζεται μέσα από το ρωμαϊκό «imperium». Ο κατακτητής αρκέστηκε στο τέλος στο όνομα ρωμαιοσύνη-ρωμιοσύνη, ενώ η ταυτότητα παρέμεινε αναλλοίωτη και αδιάφθορη ώς το τέλος. Η καινούρια, υπο-τίθεται, εθνική συνείδηση πολιτογραφήθηκε νεοελληνική και κληρονόμησε όλο το παρελθόν της από την αρχαιότητα την απώτατη, ως τον κομβικό 13ο αιώνα, ώστε να μπορεί να ατενίζει και το απώτερο μέλλον. Οι εθνικές ταυτότητες, όπως μαρτυρεί η ιστορία που άντεξαν στη σκληρή δοκιμασία του χρόνου, τελικά ήταν ελάχιστες σε σχέση πάντοτε με την αδιάσπαστη πορεία τους και σε αντιστοιχία με την πρωτοτυπία των πολιτισμών τους.

Γλυκοφρύδη-Λεοντσίνη, Αθανασία.

Ταυτότητα και ετερότητα στο νεοελληνικό στοχασμό (18ος-20ός αι.)

Το ζήτημα της ταυτότητας και της ετερότητας έχει ιδιαίτερη βαρύτητα στη σύγχρονη μετανεωτερική κοινωνία και απασχολεί τόσο τη φιλοσοφία και τη λογοτεχνία όσο και την πολιτική. «Ταυτότητα» και «ετερότητα» θα διερευνηθούν στην ανακοίνωση αυτή μέσα από λογοτεχνικά και φιλοσοφικά κείμενα τα οποία συνδέουν τις έννοιες αυτές με τη διαχρονική ιστορική διένεξη Δύσης-Ανατολής, Ευρώπης-Ασίας, στην οποία ο Ελληνισμός παίζει τον ρόλο του διαμεσολαβητή, λειτουργώντας αφενός ως δημιουργός πολιτισμού και ανάπτυξης της ελεύθερης υποκειμενικότητας και αφετέρου ως επικοινωνιακός δίαυλος αντίρροπων επιρροών και πολιτισμικών πρακτικών. Ο τρόπος συγκρότησης της ελληνικής ταυτότητας, όταν ο ελληνισμός στέκεται αντιμέτωπος προς τους άλλους και η πολιτιστική ταυτότητα, δηλαδή η ελληνικότητα, αποτελεί το θεμέλιο της πολιτικής ταυτότητας, αναδύεται μέσα από κείμενα του18ου, 19ου και του 20ού αιώνα που θέτουν το πρόβλημα της ταυτότητας και της ετερότητας σε σχέση με τους γεωγραφικούς χώρους Δύσης και Ανατολής. Η διαχρονική ελληνική παρουσία στο Βυζάντιο, κομβικό επικοινωνιακό σημείο αντίρροπων επιρροών, καθιστά δυνατή την υπέρβαση της διένεξης Ανατολής-Δύσης και καταδεικνύει την αξία του ελληνικού πολιτισμού, όπως αυτό γίνεται φανερό από το στιχούργημα του 18ου αιώνα «Βοσποροµαχία, ήγουν φιλονικεία Ασίας και Ευρώπης εις το κατάστενον της Κωνσταντινοπόλεως». Σ' αυτό μέσα από «έναν εριστικό και φιλόνεικο διάλογο Ασίας και Ευρώπης» αναδεικνύεται η σημασία του Βυζαντίου ως ενωτικού δεσμού δύο γεωγραφικών χώρων και πλέκεται το εγκώμιο της Κωνσταντινούπολης που ενώνει με το κατάστενό της την Ανατολή με τη Δύση. Το στιχούργημα αυτό αναδεικνύει τη διαχρονική αξία του ελληνισμού και επισημαίνει την εσωτερική συνοχή ευρύτερων γεωγραφικών χώρων με το να παρουσιάζει τη Δύση «καθρέπτη της Ανατολής», συνοχή που επιχειρούν να καταδείξουν κατά τον 19ο αιώνα ιστορικοί, φιλόσοφοι και λογοτέχνες επισημαίνοντας τις σχέσεις εθνικού εγώ και πολιτισμικής ταυτότητας και την ιδιοτυπία του ελληνισμού. Η ελληνική ιδιοπροσωπία και η σύγκριση και αξιολόγηση των πολιτισμικών και πολιτιστικών επιτευγμάτων της Δύσης και της Ανατολής τίθεται στο δοκίμιο του Μάρκου Ρενιέρη «Τι είναι η Ελλάς. Ανατολή ή Δύσις;» (1842) αλλά και στο δοκίμιο του Π. Βράϊλα-Αρμένη «Ανατολή και Δύσις»(1854), όπου προβάλλει το ζήτημα της εθνικής ταυτότητας και της ιστορικής αποστολής του ελληνισμού σε εποχή εθνικισμού και αυτοσυνειδησίας. Ο ενοποιητικός και διαμεσολαβητικός ρόλος του ελληνισμού στον οποίο αναφέρεται ο δεύτερος δεν τον εμποδίζει να συμφωνήσει με τον πρώτο ως προς το θέμα του εθνικού εκσυγχρονισμού και μιας δημιουργικής συμμετοχής στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι, που εκφράσθηκε στον 20ό αιώνα και από πολλούς διανοούμενους και πολιτικούς οι οποίοι είδαν την ενότητα στο χώρο και στον χρόνο ως βασικό άξονα της νεοελληνικής εθνικής συνείδησης και ως παράγοντα διαμόρφωσης της συλλογικής ταυτότητας που συνδέεται άμεσα και με την προσωπική ταυτότητα.

Θεοδωρίδης, Αλέξανδρος.

Η σύγχρονη ελληνική κοινωνία: ταυτότητα σε κρίση

Ολοένα και περισσότερο αναπτύσσεται στις μέρες μας ένας λόγος σχετικός με την κρίση της ταυτότητας της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας, ο οποίος βεβαίως, είναι τμήμα αυτού του λόγου που έκανε την εμφάνισή του ήδη από τον 19ο αιώνα, θέτοντας το πρόβλημα της κρίσης των σύγχρονων δυτικών κοινωνιών. Αρκετές απόπειρες έγιναν μέχρι σήμερα, προκειμένου να αναλυθεί η κρίση αυτών των κοινωνιών, με τελευταία ετούτη της μεταμοντέρνας σκέψης, η οποία, στην προσπάθειά της να την κατανοήσει, φθάνει εντέλει να την οικειοποιηθεί, προκειμένου να νομιμοποιήσει αυτό που υπάρχει, απλώς και μόνον γιατί υπάρχει.

Γνωρίζουμε ότι δεν μπορεί να υπάρξει κοινωνία που να μην είναι κάτι για τον εαυτό της, που να μην παριστά τον εαυτό της ως κάτι. Η κοινωνία τιθέμενη ως μια υπερφυσική ουσία, ικανή όμως να αναπαρασταθεί χάρη σε κατηγορήματα, δημιουργεί πάντα τον δικό της κόσμο. Θεωρούμε ότι η ανθρωπολογική σκέψη του Καστοριάδη μας επιτρέπει να δούμε ότι ο κόσμος αυτός είναι ο κόσμος των φαντασιακών σημασιών που αυτή δημιουργεί και ο οποίος, μέσα από επιμέρους μεσολαβητικούς θεσμούς, κυρίως της οικογένειας και της εκπαίδευσης, ενσαρκώνεται από τον κοινωνικό τύπο ατόμου που η κοινωνία κατασκευάζει.

Διερωτώμενοι ποιο είναι το κοινωνικό άτομο που η σύγχρονη ελληνική κοινωνία κατασκευάζει ως φορέα της συλλογικής ταυτότητάς της, (πράγμα που συνιστά μια ζωτική προϋπόθεση για την ψυχική ύπαρξη του μεμονομένου ατόμου και για την ύπαρξη ολόκληρης της κοινωνίας) δεν μπορούμε να δούμε άλλο παρά αυτό που διαμορφώνεται μέσα από το συγκεκριμένο παιδευτικό της πλαίσιο· αυτό, δηλαδή, που αναγνωρίζει και αποδέχεται ως δεσπόζουσες αξίες του κόσμου την κατοχή πλούτου, την απεριόριστη αύξηση της κατανάλωσης και της απόλαυσης, την κατοχή ισχύος, την κατοχή γοήτρου. Είναι φανερό, όμως, ότι σε ένα τέτοιο πλαίσιο δεν είναι δυνατή η συγκρότηση συλλογικής ταυτότητας και, επομένως, ότι η κρίση είναι τόσο ριζική, ώστε να φθάνει να εμποδίζει την ίδια τη διαδικασία ταύτισης και, άρα, να απειλεί οριακά τη συνοχή της κοινωνίας.

Εάν πράγματι αυτό αληθεύει τότε τίθεται σήμερα για την ελληνική κοινωνία ζήτημα κοινωνικοποίησης και τρόπου κοινωνικοποίησης, αλλά, ακολούθως, και ζήτημα ιστορικότητας, καθώς μια τέτοια κοινωνία δεν μπορεί να είναι ικανή να δημιουργήσει μια σχέση ουσιαστική με την ιστορία της.

Η υπέρβαση αυτής της κρίσης είναι βέβαιο πως είναι εξαιρετικά δύσκολη, καθώς απαιτεί μια αλλαγή ανθρωπολογικού τύπου. Αρμόδια για την πραγματοποίησή της, πάντως, είναι η ίδια η δράση των μελών της ελληνικής κοινωνίας, εφόσον αυτά επιθυμήσουν να συγκροτήσουν ένα σύνολο με το οποίο θα μπορούσαν να ταυτισθούν σε ουσιώδη θέματα και για την τύχη του οποίου θα μεριμνούσαν. Εάν δε επιθυμήσουν να αυτοαναγνωρισθούν ως όντα στοχαζόμενα και έμφρονα, ως όντα, δηλαδή, εξανθρωπιζόμενα μέσα από τον αγώνα τους για την ελευθερία και τη δημοκρατία, όπως συνέβαινε ακόμα και κατά το κοντινό παρελθόν, αυτό μόνο η δημιουργική θεσμίζουσα δύναμή τους θα μπορούσε να το καταστήσει δυνατό.

Λεοντσίνη, Ελένη.

Κοινότητα, ταυτότητα, ετερότητα: η πρόσληψη της αμερικανικής κοινοτιστικής πολιτικής θεωρίας από τον νεοελληνικό στοχασμό (20ός -21ος αι.)

Η έννοια της πολυπολιτισμικότητας αποβλέπει στην ανάδειξη και στην προστασία του εθνοπολιτισμικού υποβάθρου της κάθε κοινότητας, αποδίδοντας σε αυτό ιδιαίτερο νόημα και αξία. Γενικότερα στοχεύει στο σεβασμό της μοναδικής ταυτότητας κάθε ατόμου ανεξαρτήτως φύλου, φυλής ή εθνοτικής καταγωγής. Η συζήτηση στην πολιτική φιλοσοφία αναφορικά με τις ενθοπολιτιστικές ομάδες (μεταναστευτικές, εθνικές μειονότητες, φυλετικές ομάδες και εθνοθρησκευτικές ομάδες) ήταν περιορισμένη μέχρι τη δεκαετία του 1990 περίπου, αφού τα θέματα αυτά δεν είχαν τύχει προσοχής από τους πολιτικούς φιλοσόφους, οι οποίοι μόνο περιστασιακά είχαν ασχοληθεί με το θέμα, κυρίως στο πλαίσιο της συζήτησης για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Φυσικός χώρος ένταξης των θεμάτων αυτών κατέστη η διαμάχη ανάμεσα σε φιλελεύθερους και κοινοτιστές (1980 κ.ε.), επειδή τα βασικά θέματα της διαμάχης αυτής υπήρξαν αυτά της κοινότητας και της ελευθερίας, του συλλογικού και του ατομικού. Η φιλελεύθερη θεωρία επικεντρώνεται κυρίως στο άτομο και θεωρεί πως η κοινωνία συγκροτείται κατά τέτοιον τρόπο ώστε να εξυπηρετεί τις ανάγκες και τις επιδιώξεις του. Αντιτιθέμενες προς αυτή την παράδοση βρίσκονται οι κοινοτιστικές θεωρίες σύγχρονων αμερικανών φιλοσόφων, όπως οι Alasdair MacIntyre, Michael Sandel, Michael Walzer και Charles Taylor, οι οποίες, ενώ ξεκίνησαν ως κριτική αφενός στη σύγχρονη νεοκαντιανή θεωρία του εξισωτικού φιλελευθερισμού του John Rawls και αφετέρου στην θεωρία του ελευθερισμού του Robert Nozick, κατέληξαν να αποτελέσουν ξεχωριστή θεωρία, αυτή του κοινοτισμού (communitarianism). Οι κοινοτιστές υποστηρίζουν ότι ο άνθρωπος δεν είναι δυνατόν να νοείται «εκτός της κοινωνίας», όπως το νεοκαντιανό Εγώ υπονοεί, καθώς και ότι οι ανάγκες, επιθυμίες και επιδιώξεις των ανθρώπων είναι αναπόφευκτα διαμορφωμένες από τις κοινότητες στις οποίες αυτοί ανήκουν. Το άτομο πρέπει, συνεπώς, να θεωρείται ως μέρος της κοινότητας. Η φιλελεύθερη έννοια του προσώπου, σύμφωνα με την οποία το Εγώ έχει προτεραιότητα έναντι των σκοπών που αυτό έχει θέσει, είναι εσφαλμένη, κατά τους κοινοτιστές, αφού αγνοεί το γεγονός ότι το Εγώ είναι «στεριωμένο» ή «τοποθετημένο» σε ήδη υπάρχουσες κοινωνικές δομές, από τις οποίες δεν είναι πάντοτε δυνατόν να αποστασιοποιηθούμε. Η διαμάχη ανάμεσα σε αυτές τις απόψεις των δύο παραδόσεων αποτέλεσε κεντρικό θέμα συζητήσεων στην πρόσφατη αναλυτική πολιτική φιλοσοφία, αγγλόφωνη και μη. Στην ηπειρωτική Ευρώπη (Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα) συναντούμε μεταφορά της αμερικανικής αυτής διαμάχης σε συνδυασμό με την ευρωπαϊκή ερμηνεία της μαρξιστικής θεωρίας, παρόλο βέβαια που οι αμερικανοί κοινοτιστές, αν και προέρχονται από τον μαρξιστικό χώρο, δε διατυπώνουν εξισωτικές ανησυχίες, αλλά ανήκουν, αντιθέτως, στη συντηρητική παράδοση και ενστερνίζονται το δόγμα της χριστιανικής καθολικής εκκλησίας. Στην Ελλάδα, σχετικά έντονο υπήρξε το ενδιαφέρον κατά την πρώτη δεκαετία του εικοστού πρώτου αιώνα για το έργο τόσο των φιλελεύθερων όσο και των κοινοτιστών, όπως αυτό εκφράστηκε με μεταφράσεις των έργων τους και ποικίλα άρθρα, μονογραφίες και διδακτορικές διατριβές. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει στην ελληνική πρόσληψη της κοινοτιστικής θεωρίας η σύνδεσή της με τη θεωρία του κοινωνισμού του 19ου αιώνα, με τη σοσιαλιστική σκέψη στην Ελλάδα, γενικότερα, καθώς και με τη μαρξιστική θεωρία εν γένει. Στόχος μου στην ανακοίνωση αυτή είναι να εξετάσω την πρόσληψη της σύγχρονης αυτής αμερικανικής κοινοτιστικής θεωρίας από τον νεοελληνικό στοχασμό του 20ού και του 21ου αιώνα, συνδέοντάς την με την ελληνική συζήτηση γύρω από την πολυπολιτισμικότητα, την ταυτότητα και την ετερότητα.

Μπεζαντάκου, Όλγα.

Η «άπατρις» ταυτότητα του Ν. Επισκοπόπουλου

Ο χαρακτηρισμός «άπατρις», όταν εννοηθεί όχι ως ισοδύναμο της αποφατικής έννοιας της μη-ταυτότητας αλλά ως συνισταμένη ποικίλων ετεροτήτων, οι οποίες συνθέτουν μια πολύπλευρη ταυτότητα, υπερβαίνει τα στενά όρια του εθνικού και συναντά τον κοσμοπολιτισμό. Με αφετηρία τη θέση αυτή η παρούσα εισήγηση σκοπεύει στην ανασύνθεση της λογοτεχνικής και ιδεολογικής ταυτότητας ενός «απάτριδος» συγγραφέα, του Νικόλαου Επισκοπόπουλου, ο οποίος το 1906 εγκαταλείπει οριστικά την Ελλάδα για να εγκατασταθεί στο Παρίσι και να συνεχίσει την λογοτεχνική του καριέρα ως Γάλλος πλέον συγγραφέας με το όνομα Nicolas Segur. Η διπλή αλλαγή ταυτότητας από «Επισκοπόπουλος» σε «Segur» και από Έλληνας σε Γάλλο συγγραφέα αποτελεί την τελική έκβαση μιας πορείας, που είχε ξεκινήσει ήδη το 1893, όταν ο Ν. Επισκοπόπουλος είχε ταράξει τα ηθογραφικά φιλολογικά νερά της Αθήνας με τη δημοσίευση στην εφημερίδα Το Άστυ του διηγήματος του Ut diesé mineur, το οποίο φανερά προσανατολισμένο προς τον δυτικότροπο αισθητισμό της «νοσηράς φαντασίας» του Poe δεν άγγιζε με κανένα τρόπο την «ελληνική ηθογραφία». Η υιοθέτηση της «ξενόφερτης» ετερότητας αποτελεί έτσι ίσως το βασικότερο χαρακτηριστικό της λογοτεχνικής ταυτότητας του Ν. Επισκοπόπουλου και παράλληλα οιωνό της μετέπειτα φυγής του. Όπως προκύπτει από την παράλληλη εξέταση του πλούσιου κριτικού του έργου και των λιγοστών ελληνικών λογοτεχνικών του φανερωμάτων, η «άπατρις» ταυτότητα του Επισκοπόπουλου διαμορφώνεται από τα τέλη του 19ου αι. σε δύο άξονες: α) της αντίδρασης στη στείρα «μανία του εθνισμού», που έχει καταλάβει την σύγχρονή του ελληνική κριτική και β) του χαιρετισμού της γόνιμης επίδρασης του κοσμοπολιτισμού και εγκόλπωσης των ξένων επιδράσεων, τις οποίες προτάσσει όχι προς ακύρωση της εθνικής ταυτότητας αλλά αντίθετα προς εμπλουτισμό και ανανέωσή της πιστεύοντας πως «και η ψυχή μας και η πατρίς μας θα βελτιωθούν και θα ωφεληθούν μόνον με το να γίνομεν κάτι τι, μόνον όταν κατακτήσομεν το πνεύμα μας ευρύτερον και όταν εναγκαλισθώμεν και γονιμοποίησομεν όσο το δυνατόν περισσότερα πράγματα» (Το Άστυ, 22/8/99) Αντιδρώντας συγκεκριμένα στη λαογραφικού χαρακτήρα ηθογραφία ο Ν. Επισκοπόπουλος υιοθετεί μια 'υπερεθνική' αντίληψη για την τέχνη, χωρίς να ακυρώνει ταυτόχρονα την έννοια του εθνικού, αποδεσμεύοντας την εθνική ταυτότητα του λογοτεχνήματος και του συγγραφέα από την υποχρέωση της υιοθέτησης μιας αντίστοιχης «εθνικής» θεματολογίας και επίδρασης – όπως αντίθετα πρόσταζε το σύγχρονό του αγωνιώδες αίτημα της «ελληνικότητας» της λογοτεχνίας - αφού κατά τον Επισκοπόπουλο «οι αληθείς καλλιτέχνες […] θα στρέφονται εις όλας τας φιλολογίας, θα δανείζονται από τα μάλλον βάρβαρα έθνη και θα μένουν πάντοτε Έλληνες και χωρίς να ψάλλουν την πατρίδα των, χωρίς να ομιλούν διά φουστανέλας και χωρίς να κάμνουν θούρια» (ο.π). Αντίστοιχα ο λογοτέχνης Επισκοπόπουλος μένοντας πιστός στην αντίληψη της ευεργετικής επίδρασης του κοσμοπολιτισμού γίνεται ο ίδιος δέκτης ποικίλων ξένων επιδράσεων, οι οποίες αντικατοπτρίζονται στην εμφανή συγγένεια του έργου του με αυτό του Poe, του D'Annunzio και του France, ενώ αποφεύγει ταυτόχρονα καταφανώς να δώσει «ελληνοκεντρικό» τόνο στο λογοτεχνικό του έργο. Συγκεκριμένα λοιπόν στοιχεία της «απάτριδος» ταυτότητας του Ν. Επισκοπόπουλου, όπως εν συντομία σκιαγράφησα παραπάνω, θα επιχειρήσω να αναδείξω μέσα από το έργο του.

Κασκάλη, Δώρα.

Η εθνική ταυτότητα στο τραπέζι του ανατόμου: δύο παράλληλες αναγνώσεις κειμένων της μεταναστευτικής λογοτεχνίας

Η παρούσα ανακοίνωση προέκυψε από την ενασχόλησή μου με κείμενα της μεταναστευτικής λογοτεχνίας, στο πλαίσιο της εκπόνησης της διδακτορικής μου διατριβής με τίτλο: «Το φάσμα της πατρίδας. Εικόνες μεταναστών: ζητήματα αυτογνωσίας και ετερογνωσίας σε πεζογραφικά κείμενα του 20ου αιώνα». Θα επιχειρήσω να αναγνώσω δύο μυθιστορήματα, Το κόλπο του Γιάννη Βασιλακάκου και Ένας έλληνας φοιτητής αυτοκτόνησε στο Παρίσι του Γιώργου Αλεξανδρινού, τα οποία θεωρώ ότι έχουν μια κοινή προβληματική και ως ένα βαθμό μια όμοια διαχείριση του μυθιστορηματικού υλικού. Χρησιμοποιώντας ως πρόσχημα τις συμβάσεις του αστυνομικού μυθιστορήματος, συνεπέστερα ο Αλεξανδρινός και χαλαρότερα ο Βασιλακάκος, κατ' ουσίαν δομούν έναν λόγο περί εθνικής ταυτότητας. Το σασπένς, η υποβόσκουσα ειρωνεία, το παράλογο, ακόμη και το μαγικό στοιχείο παρεισφρέουν στο σώμα του κειμένου προκειμένου να αναδείξουν τα σωθικά του και να περιγράψουν τον ψυχισμό του μετανάστη σε ένα περιβάλλον αλλότριο, το πολυπολιτισμικό του Παρισιού της εοκικής Ευρώπης και το εχθρικό της έρημης χώρας των Αντιπόδων. Η αφετηρία και των δύο ηρώων είναι κοινή ή μάλλον κενή. Το κενό βασανίζει τον σακατεμένο εργάτη στο Κόλπο, η απραξία και η «καλοσύνη» της Γαλλικής Πρόνοιας έχουν για χρόνια αδρανοποιήσει τον αντιήρωα του Αλεξανδρινού. Μόνο που στην πρώτη περίπτωση το Κράτος είναι ο «εχθρός», ενώ στη δεύτερη περίπτωση το υπερκράτος της ΕΟΚ γίνεται ο φύλακας άγγελος της ψυχικής υγείας και της προκοπής όχι μόνο της ατομικής περίπτωσης του ήρωα, αλλά κι ολόκληρου του ελληνικού έθνους. Σε όλη την έκταση και των δύο μυθιστορημάτων συμπλέκονται και διαπλέκονται δύο «λόγοι», τους οποίους θα προσπαθήσω να περιγράψω: ο κυρίαρχος του κράτους υποδοχής, όπως εκφράζεται από τα επίσημα όργανά του και ο περιθωριακός του έλληνα μετανάστη. Στο έργο του Αλεξανδρινού φαίνεται ο λόγος του ήρωά του να απορροφάται, σε μια προσπάθεια ομογενοποίησής του, από τον κυρίαρχο λόγο, σε αντίθεση με τον λόγο του ήρωα του Βασιλακάκου, ο οποίος παραμένει μέχρι τέλους απόλυτα συμπαγής. Ωστόσο, η ανατρεπτική τελική πράξη με την οποία κλείνει το βιβλίο του ο Αλεξανδρινός, είναι αποκαλυπτική της σταθερότητας της εθνικής ταυτότητας, ακόμη και στις πιο συστηματικές προσπάθειες εκμαυλισμού και κανονικοποίησής της. Ένα ακόμη δομικό στοιχείο της αφήγησης και στους δύο συγγραφείς είναι τα εθνικά στερεότυπα, όπως αυτό- και ετεροκαθορίζονται, σε μια προσπάθεια κατάδειξης, αλλά και κατάρριψής τους. Αυτά τα στερεότυπα, στα οποία θα αναφερθώ στην ανακοίνωσή μου, φαίνεται να δρουν άλλοτε συνωμοτικά και άλλοτε ανταγωνιστικά στη βιωμένη έννοια της πατρίδας για τους ήρωες των δύο μυθιστορημάτων. Τέλος, με αφετηρία Το κόλπο, θα προσπαθήσω σε αδρές γραμμές να δω τις εκφάνσεις, τις αλλοιώσεις και τις σταθερές της εθνικής ταυτότητας του έλληνα μετανάστη και σε άλλα έργα του Βασιλακάκου και ειδικότερα στα διηγήματά του.

Paparizos, Antonios.

Grec moderne le "démonios"

Grec moderne le "démonios" (Celui qui possède le génie d'un démon) Parmi un grand nombre de questions qui me hantent depuis mes premiers pas dans la recherhe et qui concernent la société grecque moderne sont les suivantes. D'abord, pourquoi la société hellénique moderne est dominée, je dirais encore de nos jours, par une conception complètement provisoire du temps social, comme si tout était provisoire dans la société et l'histoire, et en second, pourquoi les grecs modernes se considèrent comme "démonioi", comme possédants d'un espri démonique, non pas démoniaque, d'un esprit détournant de tout, mais de caractère ou de contenu positif? Mon travail ici consiste à répondre uniquement à la seconde question. Et mon hypothèse principale peut être posée de la manière suivante. "Grec moderne le "démonios" ou la transformation idéale et séculaire de la propriété de pecheur du grec orthodoxe moderne?" Ce qui veut dire que le grec "démonios" a retenu sa propriété profonde de pecheur orhtodoxe tout en la transformant positivement. La démonstration du travail aura comme but de préciser les schèmes de perception, de pensée et d'action orthodoxes, au moyen desquels le grec moderne se définit dans sa manière d'être dans le monde et dans sa société, aussi bien que dans sa vie politique, schèmes de pensée dont le contenu est profondement réligieu orthodoxe, bien que leur présentation extérieure soit séculaire et laicque. La démonstration partira des rémarques, des constatations et des analyses des sociologues qui, à partir du début du 20ème siècle ont commencé à se demander sur les mentalités des grecs modernes dans leur vie privée aussi bien que dans leur vie publique. Il s'agit de Skleros et de Danielides, de deux scientifiques et auteurs grecs modernes dont les travaux ont permis à une nouvelle génération de scientifiques, tels que Filias de se poser des questions sur les mentalités et la présence en Grèce moderne d'une classe bourgeoise. Paparizos Antonis

Ertuğrul, Özkan.

Οι Ναοί της Αδριανουπόλεως στην ύστερη οθωμανική περιόδο

Η πόλη της Αδριανούπολης στην Ανατολική Θράκη, βίωσε μια δυναμική βυζαντινή περίοδο έπειτα από την ίδρυση μιας πόλης – κάστρου από τον αυτοκράτορα Αδριανό και μετά από έναν αντίστοιχα δυναμικό ρωμαϊκό πολιτισμό. Πολλά κατάλοιπα που σχετίζονται με τη ρωμαϊκή και τη βυζαντινή περίοδο σώζονται μέχρι τις μέρες μας. Επίσης διάφορα κτίρια που χρονολογούνται από την εποχή της οθωμανικής αυτοκρατορίας διατηρούνται σε καλή κατάσταση έως σήμερα. Κεντρικό θέμα της ανακοίνωσης μας, όπως προσδιορίζεται στον τίτλο, είναι οι ναοί που χτίστηκαν στην ύστερη οθωμανική περίοδο από τους Έλληνες και τους Βούλγαρους στην Αδριανούπολη. Τα τελευταία χρόνια πολλοί από αυτούς τους ναούς ανακαινίστηκαν και επισκευάστηκαν` όμως δυστυχώς ορισμένοι είναι ετοιμόρροποι. Όλοι τους ωστόσο έχουν τη δική τους αξιόλογη θέση στην Ιστορία. Αρκετές φορές οι ελληνικοί και βουλγαρικοί ναοί της Αδριανούπολης παραδίδονται με λάθος ονόματα. Επιπλέον, στην ανακοίνωσή μας θα αναφερθούμε στον βυζαντινή και μεταβυζαντινή μητρόπολη και στις αρχαιολογικές εργασίες μας για την ανάδειξή της τα τελευταία είκοσι χρόνια. Οι ανασκαφές που πραγματοποιήθηκαν το προηγούμενο διάστημα σε συγκεκριμένους αρχαιολογικούς χώρους συμβάλλουν αποφασιστικά στην διεύρυνση των γνώσεών μας για το πλούσιο πολιτισμικό παρελθόν της Αδριανούπολης. Οι εκκλησίες που βρίσκεται στην Ανατολική Θράκη κυριώς στην Edirne προσδιορίζεται από μένα.

Georgitsoyanni, Evangelia (Γεωργιτσογιάννη, Ευαγγελία).

Identities and Diaspora: the case of the Greek Diaspora in Romania (19th - first half of 20th c.) based on the testimony of the funerary monuments

"Identities and Diaspora: the case of the Greek Diaspora in Romania (19th - first half of 20th c.) based on the testimony of the funerary monuments" The Greek Diaspora in Romania constitutes an interesting case of the preservation of the identity by immigrants and their descendants, having in mind that they lived in a country with many common cultural and historical ties with the Greeks. During 19th - first half of the 20th century large numbers of Greeks emigrated to the neighbouring country, attracted by the ample financial opportunities that had arisen. Most of them were engaged in commerce, in the merchant navy and in the leasing of large domains and they created vibrant communities, which were dissolved in 1947 by the communist regime. The Greeks of Romania on the whole established good relations with the natives and contributed a great deal to the financial and cultural life of the country. They did not live apart, but they were involved in the Romanian society and many were romanized. The common orthodox religion helped also intermarriages. A large number though insisted on preserving their cultural identity by the creation of communal organisations, the foundation of Greek churches and schools, the edition of Greek newspapers and books, the invitation of Greek theatrical troupes, etc. At the same time they had strong feelings for Romania, which they considered as their second country. The present paper aims to give more information about the Greeks of Romania and their identities based on an unpublished source, the testimony provided by the inscriptions engraved on their funerary monuments. Our field researches- photographing and registering of funerary monuments- in the cemeteries of Romanian towns where flourished Greek communities (Bucharest, Brăila, Galaţi, Constanţa, Mangalia, Tulcea, Sulina, Iaşi and Braşov) led to the identification of a large number of tombs where were buried members of the Greek Diaspora and their descendents. The inscriptions engraved on the tombs provide valuable evidence concerning the Greeks of Romania (names, information about their life and activity, etc.), many of whom were important personalities of their time, as Zappas, Zerlendis, Kyriazis and others. Besides, these inscriptions can show how these people felt about themselves. A basic criterion is the language (Greek, Romanian or both) in which the inscriptions are written, that shows how the deceased wanted to be identified. Further evidence is sometimes provided by the text of the inscription itself. It also plays role whether the deceased was an immigrant of first generation or not, according to his birthplace often mentioned in the inscriptions, as also the town and the period of time that he or she lived. The data provided by the inscriptions of each cemetery are studied according to the above standards, they are combined to supplementary items given by archival and bibliographical sources and they are connected to the history of each of these Greek communities.

García Aragón, Alejandro.

El Partenón: símbolo desmembrado de la identidad europea

No pretendemos aquí realizar un itinerario exhaustivo de su historia y de los usos, agresiones y conquistas que presenció y sufrió, ni presentar un estudio arquitectónico minucioso del templo. Tan sólo queremos recordar y subrayar la controvertida identidad del Partenón, pero esta vez desde su cualidad como símbolo desmembrado que muchas veces se da por sentado, especialmente en el contexto de su identidad como bandera de la democracia, urbanización, religión y pensamiento intrínsicamente europeos. Siguiendo la noción de Faulkner de «polen de ideas», el Partenón, si bien inconscientemente, sería una de las flores que fertilizan el mundo de las ideas que han polinizado los intelectos europeos. El templo de Atenea es universalmente reconocido no solo como un monumento único en la historia de la arquitectura sino también, en palabras de Eleni Papazoi, Ministra griega de Cultura en 2000, como «el compendio perfecto de la contribución del espíritu griego al patrimonio cultural de la humanidad entera». Esta última afirmación es un arma de doble filo: la admiración global de dicho patrimonio exacerba el orgullo griego al respecto, pero esto hace a su vez que sea menos su propio legado (Lowenthal, 1998: 244-245) y que sea un legado compartido. Hablamos de un monumento-símbolo tan griego como europeo y universal, un conflicto de patrimonio mundial y nacional, de griegos antiguos y modernos; de nacionalismo cultural (de lo que los británicos acusan a Grecia) frente al internacionalismo cultural, según el cual el patrimonio universal pertenece a todos, por lo que deben permanecer en museos «universales», como el Británico de Londres. Partimos de la hipótesis de esta controversia: si cada piedra adquirida y no devuelta a Atenas simboliza la propia identificación con Europa y con el espíritu griego del país en cuestión, si ese país reconoce esas piezas como suyas propias sin ignorar sus orígenes, ¿quizás no representen trofeos de guerra o robo? ¿Quizás no sean piezas exiliadas o expatriadas, ni una afrenta cultural a la Grecia moderna? Así mismo, el acto de reunión (y quizás no de repatriación) de las esculturas del Partenón podría simbolizar una Europa reconciliada bajo un monumento despedazado y destruido por la propia historia europea y, por fin, reconstruido. Una Europa que deja atrás su pasado imperialista en el que sus museos se consideraban símbolos de prestigio nacional(-ista), y en los que se exhibían los botines de otros países, principalmente los colonizados o conquistados. Nos centramos también en debatir los orígenes y la vigencia de su desmembramiento, en concreto a manos del séptimo conde de Elgin, comisionado de Constantinopla (1789-1803), y en la controversia que provocó en la sociedad hasta el día de hoy, especialmente en el poeta Lord Byron. Proponemos también las impresiones de este poeta ante tal acontecimiento y la traducción de fragmentos relevantes de su poema satírico La maldición de Minerva (1828). Asimismo, proponemos la siguiente cronología general y ecléctica para abordar las diferentes identidades del templo a lo largo de la historia: 447 a. C.-1204: Origen y evolución del símbolo. 1204-1687: Identidades posteriores. 1687: Onda expansiva y desmembramiento. 1687-1833: Nuevas identidades. Europa se identifica. 1834-presente: Etapa arqueológica y simbolismo actual. 2012: Posible devolución durante los Juegos Olímpicos de Londres.

Moutafidou, Ariadni.

Ioannis N. Papafis (1792-1886), a Thessalonian big-merchant of Malta. Identities, benevolent activities and the consolidation of the nation

Ioannis N. Papafis (1792-1886), a Thessalonian big-merchant of Malta. Identities, benevolent activities and the consolidation of the nation. It is known that the Greek mercantile networks and the big merchants' contributions to education, cultural activities, social and economic welfare both in Greece and the Diaspora had a share in the rise and consolidation of modern Hellenic identity. The case of the Thessalonian big merchant of Malta, Ioannis Papafis, is a special and most interesting one within this framework. Papafis was born in 1792 in the Ottoman occupied Salonica to a merchants' family. In 1808 he followed his father in Smyrna, and in 1810, after the death of his father, he joined his uncle, Ioannis D'Anastasy, in Alexandria. Still in the same year his uncle send him, as a director of a new branch, to Malta, where Papafis made a big fortune. He lived in Malta until his death in 1886. Papafis' self-image and -identity as a Greek Orthodox member of a Greek mercantile community is directly related to his support, actions and activities towards the nation, which can be defined and examined in three directions: 1) Support of institutions, education, social and economic welfare in the national centre (a direct big donation to the governor Kapodistrias for the needs of the nation, donation for the University of Athens, for the Chatzikonstas Orphanage in Athens and the Tzani Orphanage in Piraeus). 2) Support of Hellenism, still under Ottoman rule, mainly of the Greek Orthodox community of Salonica (support of schools and a hospital, establishment of an orphanage ("The Maltese"); donation to the first home for the elderly and retired priests of the Patriarchate of Constantinople). 3) Support of the Greek community of Malta (striving for religious tolerance for the Orthodox people and the Greek Orthodox community in Malta; donation for the poor people of the community). Respect for religion and for the representatives and the institutions of the church is manifested in the documents he left behind. It is characteristic how he defined the purpose and status of the orphanage "The Maltese". It was meant for Greek Orthodox male orphan children, who should be given a dignity in society and life through education and a honourable job. The name "The Maltese" pointed to his bond and his intension to honour his new homeland, which he also benefited. In his testament Papafis left his valuable archive to his hometown, to the Greek Orthodox community of Salonica (we hope that this valuable archive will be soon accessible to the public), but he specified that his remains should be left in Malta. Without knowing or intending it, Papafis achieved to create, through more than a century till the present day, a new bond and a new "identity" within the Thessalonian community, the "Papafiotes", who are looking up to childless Papafis as a father and a prototype. Since they cannot bring him back home, they visit Malta over and over again to honour him, creating thus a new bond.

Koukouraki, Kyriaki.

Kulturelle Identitätskrise im Griechenland der ottonischen Ära

Die ottonische Ära in Griechenland, d.h. die Zeit zwischen 1833 und 1862, erwies sich in vielerlei Hinsicht als ein tiefer und nachhaltiger Einschnitt in die Geschichte und die Kultur des Landes. Sie beginnt mit der Gründung eines neuen souveränen griechischen Staates, der von einer zum Teil 400jährigen Türkenherrschaft befreit wurde. Auf Initiative der Schutzmächte erhielt das Königreich Griechenland den damals noch minderjährigen Prinzen Otto, zweiter Sohn König Ludwigs von Bayern – eines bekennenden Philhellenen, zum König. In dessen Begleitung waren deutsche Regenten und insgesamt etwa 5.000 Militärs sowie eine Vielzahl von Handwerkern und Beamten, die meist aus Bayern stammten. Durch die Befreiung von der Türkenherrschaft und die Bildung des modernen griechischen Staates kam Griechenland Europa wieder näher. Doch diese politische Annäherung hatte auch großen Einfluss auf Bräuche und kulturelle Werte. So ist eine Abwendung von den eher morgenländischen Gewohnheiten und Anlehnung an die eher abendländischen nachzuweisen. Vermittelt wurden diese neuen kulturellen Werte u.a. durch die in Griechenland lebenden Bayern, aber auch durch den von vormals in Europa lebenden und studierenden Griechen, die nach der Befreiung in ihre Heimat zurückkehrten. Die erwähnte Umorientierung ereignete sich auf allen Ebenen des Lebens: angefangen von der äußeren Erscheinung, d.h. der Kleidung, über neue Umgangsformen, z.B. Begrüßungsgesten, bis hin zur Umorientierung von gesellschaftlichen Werten, wie u.a. der Stellung der Frau. Die befürchtete „Bavarisierung“ der griechischen Gesellschaft spiegelte sich in der Einführung eines neuen Rechtssystems statt, dass im Wesentlichen mit dem bayrischen Recht identisch war und der Einführng bayerischer Uniformen und Reglements in der griechischen Armee wieder. Jedoch auch inner-griechische Konflikte, wie die Sprachfrage, erschwerten die Suche nach einer neuen griechischen Identität, die europäischer sein sollte. Nicht zu unterschätzen war auch die Verunsicherung der Griechen, hervorgerufen durch die idealisierte Vorstellung der Fremden, die in ihnen die Griechen der Antike wieder sehen wollten. Die Annahme einer neuen Identität, d.h. das Ersetzen alter Traditionen und Werte durch neue, bedarf jedoch einer gewissen Anpassungsphase, die im diesem Fall ausgeblieben war, da es sich um einen rapiden und nicht selten abrupten Prozess handelte. Somit war Ergebnis dieser Suche zunächst eine Identitätskrise, die sogar zum Teil von einer Orientierungslosigkeit geprägt war.

Petrescu, Stefan.

Έλληνες δημοσιογράφοι στη Ρουμανία τον δέκατο ένατο αιώνα

Έλληνες δημοσιογράφοι στη Ρουμανία του δεκάτου ένατου αιώνα - πολιτικές και κοινωνικές ταυτότητες - Ştefan Petrescu Περίληψη ανακοίνωσης Οι εφημερίδες αποτελούν για τον ερευνητή πολύτιμο εργαλείο ανάλυσης και κατανόησης των κοινωνικών και πολιτικών τάσεων μιας εποχής. Η ελληνόγλωσση δημοσιογραφία στον ευρύτερο χώρο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, όπου οι μετακινήσεις και εγκαταστάσεις ορθόδοξου χριστιανού πληθυσμού ανάγονται στα μετά-βυζαντινά χρόνια, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον επειδή εδώ διαμορφώνονται στα μέσα του δέκατου αιώνα διάφορες ανταγωνιστικές εθνικές τάσεις που αμφισβητούν το κοινό παρελθόν της ορθοδοξίας και της ελληνικής παιδείας που άλλοτε ένωνε τους λαούς της περιοχής. Οι δημοσιογράφοι ως εκφραστές και διαμορφωτές της κοινής γνώμης είναι αυτοί που από τα πρώτα χρόνια της ίδρυσης των εθνών - κρατών ανέπτυξαν δράση για την ευαισθητοποίηση της εθνικής κοινότητας απέναντι στους αλύτρωτους της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Έχει ενδιαφέρον και ο ιδεολογικός διάλογος που αναπτύσσεται ανάμεσα στους έλληνες και τους βαλκάνιους δημοσιογράφους σχετικά με θέματα κοινού ενδιαφέροντος, την εθνική συνύπαρξη και την πραγμάτωση των εθνικών στόχων στα Βαλκάνια. Τον δέκατο ένατο αιώνα στη Ρουμανία κυκλοφόρησαν δεκάδες ελληνόγλωσσες εφημερίδες από τις οποίες οι περισσότερες υπήρξαν βραχύβιες. Την τελευταία δεκαετία του δέκατου ένατου αιώνα, στο Βουκουρέστι κυκλοφορούν τρεις μεγάλες ελληνικές ημερήσιες εφημερίδες: Ίρις, Σύλλογοι και Πατρίς. Η παρούσα εργασία εξετάζοντας τη διαδρομή μερικών ιδιοκτητών, διευθυντών και συντακτών εφημερίδων εντός και εκτός των στενών οριοθετημένων συνόρων του έθνους - κράτους δίνει έμφαση στη μεγάλη γεωγραφική και κοινωνική κινητικότητα που χαρακτηρίζει την ελληνική διασπορά. Η κυκλοφορία των ξενόγλωσσων εφημερίδων στη Ρουμανία, που κατ' ανάγκην περιοριζόταν στους ολιγάριθμους και διεσπαρμένους κύκλους των εγγραμμάτων αλλόγλωσσων πληθυσμών, δεν μπορεί να συγκριθεί με τη δυναμική του «εθνικού τύπου», π.χ. η κυκλοφορία μιας μεγάλης ελληνόγλωσσης εφημερίδας στη Ρουμανία δεν ξεπερνούσε μερικές εκατοντάδες. Οι εκδότες εξαρτιόνταν από το σύστημα των συνδρομητών λόγω της περιορισμένης κυκλοφορίας εντός των ορίων της εγγράμματης κοινωνίας των Ελλήνων. Εάν λάβουμε υπόψη τους αντικειμενικούς αυτούς παράγοντες, ήταν όντως εντυπωσιακή η ευρεία κυκλοφορία που απέκτησε η εφημερίδα Πατρίς του Βουκουρεστίου ανάμεσα στον ευρύτερο ελληνόφωνο κόσμο της «ομογένειας» κατά την τελευταία δεκαετία του δέκατου ένατου αιώνα. Αυτό εξηγείται από την πολιτική τάση που ασπάστηκε η Πατρίς, η οποία συντέλεσε αποφασιστικά στη διαμόρφωση νέων ιδεολογικών αντιλήψεων που γεφύρωσαν το χάσμα ανάμεσα στους «έξω» και τους «έσω» Έλληνες συσπειρώνοντας τις δυνάμεις του ελληνισμού γύρω από το ελληνικό βασίλειο. Επίσης η εργασία εξετάζει θέματα όπως η ελευθεροτυπία και η νομοθεσία του τύπου που αφορά τη λογοκρισία και την άσκηση του επαγγέλματος του δημοσιογράφου από ξένους υπηκόους εντός της ρουμανικής επικράτειας. Ο κρατικός μηχανισμός ως εγγυητής της ελευθεροτυπίας, του σπουδαιότερου επιτεύγματος του κοινοβουλευτισμού κινείται αντιφατικά, από τη μια επιτρέπει στους πολίτες του κράτους να εκφράζονται ελεύθερα και από την άλλη ασκεί λογοκρισία στους εκδότες του ξένου τύπου. Το φάντασμα του «εσωτερικού εχθρού» υπαγόρευε με κάθε μέσο τη διαφύλαξη της εθνικής οντότητας του κρατικού μηχανισμού. Ο ρουμανικός τύπος που επιτελούσε ανεπισήμως αλλά ίσως αποτελεσματικότερα το έργο της επιτήρησης του ξενόγλωσσου τύπου ασκούσε ασφυκτικές πιέσεις ώστε να λαμβάνονται πειθαρχικά μέτρα κατά των εκδοτών ξένων υπηκοότητας. Κυρίως τις τελευταίες δεκαετίες του δέκατου ένατου αιώνα, η διατύπωση ακραίων θέσεων στον ελληνόγλωσσο τύπο ως προς το ζήτημα των Βλάχων (Αρωμούνων) έδινε τη χρυσή ευκαιρία στους ρουμάνους εθνικιστές.

García Gálvez, Isabel.

Πέρι της νησιωτικής ταυτότητας: το Αιγαίο Πέλαγος και το Αρχιπέλαγος.

Η νησιωτική ταυτότητα έχει θεμελιωθεί πάνω σε πολιτισμούς που ο φυσικός τους χώρος είναι τα νησιά και αποτελούν ένα στέρεο ψηφιδωτό με χαρακτήρα αυτόχθονο. Χαρακτηριστικά με ιδιαίτερη ιδιοσυγκρασία, που απλώνονται στο χρόνο και προσφέρουν διαφορετικές προσλήψεις της νησιωτικής ιδιαιτερότητάς τους, ανάλογης στη σχέση του ανθρώπου με το νησί. Σχέση που εξαρτάται από την ιδιότητα του ατόμου, δηλ. αν είναι ντόπιος, κάτοικος, επισκέπτης, ταξιδιώτης, επιστήμονας κλπ. Εκτός της ιδιαίτερης νησιωτικής ταυτότητας υπάρχουν παράγοντες γεωγραφικοί, ιστορικοί και πολιτιστικοί που εμπλουτίζουν τα διαφορετικά νησιωτικά φαντασιακά του ίδιου νησιού. Ο νησιωτικός κόσμος της Μεσογείου είναι ιδιαίτερα πλούσιος για την διερεύνηση αυτών των στοιχείων. Με την εισήγησή μου προσπαθώ να δείξω τα κλειδιά στη σύλληψη του σύγχρονου ανατολικού νησιωτικού φαντασιακού. Εκεί όπου η φυλετική συνύπαρξη, η δομή της εξουσίας, η ιστορική επιβίωση, οι πολιτιστικές σχέσεις, τα εμπορικά ενδιαφέροντα, τα στρατηγικά και γεωπολιτικά, κλπ. αποτελούν ένα επεξεργασμένο μωσαικό στο οποίο επικάθεται η σύνθετη αντίληψη της νησιωτικής ταυτότητας. Η διαφορετική ονομασία του συνόλου των νησιών της ανατολικής Μεσογείου --Αιγαίο Πέλαγος, Άσπρη Θάλασσα στην ευρωανατολική παράδοση, ή Αρχιπέλαγος στη βενετική και ευρωπαική γενικά-- απαντά στη διαφορετική πρόσληψη της νησιωτικής ταυτότητας. Η ανατολική αντίληψη προσλαμβάνει το νησί σαν μια αυτόνομη οντότητα, σε ναυτικό φυσικό και ιστορικό χώρο, ο οποίος και τα συνδέει. Προβάλλονται τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά του κάθε νησιού, τα οποία στην ελληνική γραμματολογία περιέχουν ένα πλούσιο νησιωτικό φαντασιακό, που περιλαμβάνει από την αρχαία μυθολογία μέχρι τους θρύλους και τις ιστορικές ηρωικές πράξεις, τις παρελθούσες και τις παρούσες, ξεχωρίζοντας ιδιαίτερα τα νησιωτικά χαρακτηριστικά τους. Στο συγκεκριμένο φαντασιακό η θάλασσα, πρωταγωνιστής στην επικοινωνία ανάμεσα στα νησιά, είναι το πλαίσιο της νησιωτικής συλλογικής ταυτότητας, στην ιστορικο-εθνική του διάσταση, δηλ. του Αιγαίου, που τις ορίζει ως "αδιάσπαρτη πόλη". Η δυτική αντίληψη, μέσω της νησιωτικής βενετικής αυτοκρατορίας, σφυρηλάτησε μια συλλογική κατάταξη των νησιών της ανατολικής Μεσογείου, η οποία αντανακλάται στα νησολόγια (isolaria): "ένα λογοτεχνικό και χαρτογραφικό είδος μεγάλης αξίας, το οποίο εμφανίζεται ανάμεσα στους 14 και 18 αι. και απευθύνεται σε ένα μορφωμένο κοινό, του οποίου η καταγωγή ανάγεται, κατά κάποιο τρόπο, στις περιγραφές των νησιών που πραγματοποίησαν Έλληνες και Λατίνοι συγγραφείς, και τους οποίους συνέχισαν οι εγκυκλοπαιδιστές του μεσαίωνα". Η πρόθεση να κατατάξουν τα νησιά του παλιού και νέου κόσμου, το ενδιαφέρον του κοινού και η εύκολη διάδοσή τους, τα ανέδειξε στο ιδεώδες εργαλείο για τη δημιουργία ενός ευρωπαικού νησιωτικού φαντασιακού, στο οποίο θα στηριχτούν τα ιστορικά κλειδιά της νησιωτικής ταυτότητας. Ο θεωρητικός σχεδιασμός της αρχικής θέσης μας για το πλαίσιο της νησιωτικότητας προσβλέπει στην αντιπαράθεση της ανατολικής και δυτικής αντίληψης των νησιών της ανατολικής Μεσογείου και χρησιμοποιεί ως πηγές ορισμένα από τα πιο σημαντικά νησολόγια αφενός --Silvestri, De insulis et earum proprietatibus (1385-1406), Bordone, Libro ne qual si raciona de tutte l'Isole del mondo (1528), Alonso de Santa Cruz, Islario General del Mundo (1560), Marco Boschini, L´Arcipelago (1658), Coronelli, Isolario (1696), κ.α.--, και αφετέρου, τις αναφορές των καλλιεργημένων Ελλήνων από τα γεωγραφικά χειρόγραφα του Νοταρά (1700), του Μελετίου (1707), του Φατζέα (1760), των Δημητριέων (1791), καθώς επίσης το εικονογραφημένο νησολόγιο, πολιτικού χαρακτήρα, το οποίο προσφέρει Η Χάρτα της Ελλάδος του Ρήγα (1798).

López Villalba, María.

El libro griego en la época ilustrada

La comunicación "El libro griego en la época ilustrada" versará acerca de la contribución del libro griego en la construcción de la conciencia nacional en el ámbito griego del Imperio otomano durante la época de la Ilustración. Se indagará en los espacios de edición, distribución y lectura de libros griegos; en los sistemas de subscripción; en los contenidos, las traducciones, la transmisión de las ideas por asimilación y por reacción. El objetivo de la comunicación es demostrar que el estudio de las circunstancias de edición y de distribución del libro griego en la época de la Ilustración es un valioso instrumento heurístico para abordar el estudio de la construcción de la conciencia nacional y, por ende, de las identidades colectivas en los dominios del Imperio otomano. El estudio del libro griego que pretendo realizar está basado en su doble naturaleza de mercancía y de vehículo de ideas; en su doble virtualidad de servir como medio de reproducción y fijación de sistemas ideológicos y como medio de subversión y renovación de ideas; un estudio basado en las complejas relaciones entre el escritor, el editor, el público lector y el texto impreso en sí, relaciones que superan el ámbito de la creación individual puesto que afectan al espacio de las mentalidades colectivas. Especial relevancia en el presente estudio tendrá el libro griego culto y el papel determinante que desempeñan las traducciones en la Ilustración griega. El volumen de traducciones de libros ilustrados durante el período que nos ocupa es tal que cabe afirmar sin temor a equivocarse que las traducciones y, lógicamente, el aprendizaje de idiomas son dos rasgos constitutivos de la producción editorial de la Ilustración griega. Sirvan de muestra estos datos: durante el período de máximo apogeo (1801-1820) se publicaron un total de 1434 títulos (1686 volúmenes), de los que 296 eran traducciones (392 volúmenes); esto es, un 22% de los títulos publicados eran traducciones (24% de volúmenes). De estos casi 300 títulos solo 30 pertenecen a diversas categorías de libro tradicional; el resto (el 90% de las traducciones), salvo algunas pocas publicaciones de carácter administrativo, pertenecen al tipo de libro culto (Fílipos Iliú). Pese a que estos datos nos pueden inducir a creer que el movimiento ilustrado griego fue la tendencia mayoritaria entre los intelectuales de la época, lo cierto es que no toda la elite cultural estaba a favor de abrazar e impulsar las nuevas ideas. Es más, los partidarios de las ideas ilustradas eran menos en número y en recursos que sus detractores. Dado que una gran parte de la población instruida estaba relacionada de una o de otra manera con la Iglesia ortodoxa, la actitud de esta institución ante las ideas ilustradas —indiferente al principio, con cierta curiosidad después y violentamente en contra al final— fue decisivo en el control, el desarrollo y la dirección de las corrientes culturales de la sociedad griega de la época. Aunque con alarmante retraso, la Iglesia ortodoxa acabó por reconocer, y utilizar, las inmensas posibilidades del libro para llevar a cabo su tarea evangelizadora y política. Así pues, también en el bando de la reacción al movimiento ilustrado el libro fue un instrumento eficaz. Para terminar este breve resumen de mi comunicación, apuntaré los nombres propios de algunos de los representantes de la Ilustración griega más destacados: Evyenios Vúlgaris (en sus comienzos), Dimitrios Catartsís, Iósipos Misiódacas, Rigas de Velestino y Adamandios Coraís.

Πατηνιώτης, Μανώλης.

Οι Έλληνες λόγιοι του 18ου αιώνα και οι επιστήμες του Διαφωτισμού

Σύμφωνα με την κρατούσα άποψη, ο 18ος αιώνας σηματοδοτεί τη γένεση των επιστημών με τη μορφή που τις γνωρίζουμε σήμερα. Η κοσμολογία, η φυσική και τα μαθηματικά αποκτούν κεντρική θέση στις αναζητήσεις των επιστημόνων και η επεξεργασία της νευτώνειας σύνθεσης οδηγεί στην εδραίωση του φορμαλισμού που περιγράφει με τον καλύτερο τρόπο τα φυσικά φαινόμενα. Σημαντικότερη, ίσως, είναι η τομή στο επίπεδο της μεθόδου: η πειραματική επαγωγή εκτοπίζει τις παραγωγικές ερμηνείες της αριστοτελικής φιλοσοφίας και η αναζήτηση μαθηματικά εκπεφρασμένων κανονικοτήτων υπονομεύει το σχολαστικό ενδιαφέρον για τις πρώτες αρχές. Η νικηφόρα επέλαση της νέας επιστήμης στον κόσμο του Διαφωτισμού της προσδίδει εμβληματική σημασία, η οποία υπερβαίνει τη σφαίρα της φυσικής και συνδέεται με αιτήματα κοινωνικής και ηθικής ανασυγκρότησης ολόκληρης της κοινωνίας. Εάν, ωστόσο, οι απαρχές της νεότερης επιστήμης ήταν τόσο ξεκάθαρες, τότε θα ήταν δικαιολογημένος και ο συγκαταβατικός τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζονται, συχνά, οι επιστημονικές επιδόσεις των Ελλήνων λογίων του 18ου αιώνα: οι άνθρωποι αυτοί μπορεί να μην έπαιξαν πρωταγωνιστικό ρόλο στη συγκρότηση της νέας επιστήμης, αλλά έκαναν ό,τι μπορούσαν για να παρακολουθήσουν τις σχετικές εξελίξεις και να μεταφέρουν στους ομοεθνείς τους το απελευθερωτικό μήνυμα του επιστημονικού ορθολογισμού. Οι περιορισμένοι υλικοί και πνευματικοί πόροι —αποτέλεσμα, κυρίως, της οθωμανικής κυριαρχίας— καθώς και η γεωγραφική τους απομόνωση ευθύνονται για την υστέρηση, αλλά ταυτοχρόνως αναδεικνύουν το μέγεθος της προσπάθειάς τους. Παρ' όλα αυτά, η εικόνα που αποκομίζει κανείς, όταν διαβάσει τις επιστημονικές πραγματείες των ίδιων των λογίων, είναι αρκετά διαφορετική. Διαπιστώνει ότι η εμπλοκή τους με τις διανοητικές διεργασίες του καιρού τους ήταν ιδιαίτερα δραστήρια και η συμβολή τους στη διαμόρφωση της νέας φυσικής φιλοσοφίας κάθε άλλο παρά περιθωριακή. Για να κατανοήσουμε, όμως, πληρέστερα αυτή τη διάσταση (η οποία, ασφαλώς, έρχεται σε αντίθεση με την παραδοσιακή θετικιστική ιστοριογραφία) θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας τις ακόλουθες δύο παραμέτρους: Αφενός ότι, σύμφωνα και με νεότερες μελέτες από το χώρο της ιστορίας των επιστημών, η διαμόρφωση της σύγχρονης επιστήμης ούτε γραμμική ήταν ούτε διέπονταν από κάποιας μορφής μεταφυσική αναγκαιότητα για «καλύτερη» ή «πληρέστερη» κατανόηση της φύσης. Η ανάδυση της νέας επιστήμης υπήρξε μια σύνθετη διαδικασία, στο πλαίσιο της οποίας συνέκλιναν πλήθος γνωσιακών, πολιτικών και θεολογικών εγχειρημάτων. Το είδος του επιστημονικού λόγου που εδραιώθηκε σταδιακά στη διάρκεια του 19ου αιώνα ήταν αποτέλεσμα μακροχρόνιων και σύνθετων διαπραγματεύσεων ανάμεσα σε όλα αυτά τα διανοητικά εγχειρήματα, όπως εκφράζονταν σε ποικίλα τοπικά πλαίσια. Αφετέρου ότι οι Έλληνες λόγιοι κινούνταν κατά μήκος ενός ιδιαίτερα εκτεταμένου δικτύου κοινωνικών, οικονομικών και διανοητικών επαφών, που ένωνε την Οθωμανική Αυτοκρατορία με τον υπόλοιπο ευρωπαϊκό χώρο. Φορείς μιας φιλοσοφικής παιδείας που κάθε άλλο παρά περιθωριακή ήταν (ας μην ξεχνάμε ότι τα περισσότερα πανεπιστήμια εξακολουθούσαν να έχουν αριστοτελικό curriculum), αναμφίβολα αντιλαμβάνονταν τη σημασία των νέων εξελίξεων. Εκείνο που δεν αντιλαμβάνονταν ήταν η ανάγκη οριστικής και αμετάκλητης ρήξης με αυτή την επικυρωμένη από το χρόνο και δοκιμασμένη από την εμπειρία κληροδοτημένη σοφία. Η αναμενόμενη στάση τους απέναντι στα νέα ρεύματα, συνεπώς, δεν θα μπορούσε σε καμία περίπτωση να είναι η παθητική αποδοχή —το δέος απέναντι σε μια «επιστήμη» που μόνο στα τέλη του 19ου αιώνα κατόρθωσε να εδραιώσει την υπεροχή της— αλλά η συμμετοχή, με τη βοήθεια του οικείου διανοητικού εξοπλισμού τους, στον πολύμορφο διάλογο που έτσι κι αλλιώς διεξαγόταν γύρω από τη νέα φυσική φιλοσοφία. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να αναδείξει αυτή τη διάσταση της διανοητικής δραστηριότητας των Ελλήνων λογίων του 18ου αιώνα: να ανιχνεύσει τη διαμόρφωση της πνευματικής τους φυσιογνωμίας μέσα από τη συμμετοχή τους στο διάλογο για τη νέα φυσική φιλοσοφία και να επαναπροσδιορίσει τη θέση τους σε σχέση με την αναδυόμενη νεωτερικότητα. Για το σκοπό αυτό θα γίνει μια (αδρή, ασφαλώς) επισκόπηση του επιστημονικού και μεθοδολογικού στοχασμού που απαντά στις

εργασίες τους και, στη συνέχεια, θα τοποθετηθεί ο στοχασμός αυτός στο πλαίσιο των συναφών συζητήσεων που διεξάγονταν στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο.

Τσιούμης, Κωνσταντίνος.

Η διαχείριση της μειονοτικής ταυτότητας στον ελληνικό χώρο και η άσκηση της εκπαιδευτικής πολιτικης: Η περίπτωση των μουσουλμάνων της Δ.Θράκης 1923-1973

Η περίπτωση της Ελλάδας δε θα μπορούσε να εξαιρεθεί από τη χορεία των σύγχρονων εθνικών κρατών της Βαλκανικής, όπου η εθνική ταυτότητα αναπτύχθηκε σε αντιδιαστολή με την ταυτότητα των"άλλων" και η πραγματικότητα αυτή επηρέασε τη διαχείριση της μειονοτικής καιτης εκπαιδευτικής πολιτικής.Διοικητικοί και Εκπαιδευτικοί Παράγοντς αντιμετώπισαν τους μειονοτικούς πληθυσμούς με στερεοτυπικές αντιλήψεις και προσπαθώντας να λειτουργήσεουν με γνώμονα το εθνικό συμφέρον οδηγήθηκαν συχνα σε εσφαλμένες αναλύσεις. Το κριτήριο, το οποίο υιοθετήθηκε από κρατικούς και εκπαιδευτικούς φορείς σε σχέση με τη διαχείριση της μειονοτικής ταυτότητας υπήρξε αυτό της εθνικής ασφάλειας και όχι της ενσωμάτωσής τους στην ελληνική κοινωνία.Η επιλογ΄η αυτή υπήρξε ορατή σε όλες τις ιστορικές μειονοτήτς που ζούσαν στο ελληνικό έδαφος (σλαβόφωνοι, ρουμανίζοντες Βλάχοι, Μουσουλμάνοι Δ.Θράκησε κ.α).Κατά την Περίοδο του μεσοπολέμου και διαιωνίστηκε και κατά τη μεταπολεμική περίοδο.Η επιρροή του Ψυχρού Πολέμου και των Νέων Δεδομένων (Αμερικανική και ΝΑΤοϊκή επιρροή) υπήρξε καταλυτική. Στο πλαίσιο της παρούσαςεργασία εξετάζεται , μέσα από ένα αρκετά εκτεταμένο αρχειακό υλικό (Αρχεία Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών, Αρχείο Βενιζέλου, Αρχείο Κ.Καραμανλή, Αρχείο Γενικής Επιθεώρησης Ξένων και Μειονοτικών Σχολείων κ.ά.)οι παράμετροι που συγκρότησαν τη λογική και τον τρόπο διαχείρισης της μειονοτικής ταυτότητας των μουσουλμάνων της Θράκης και η επίδρασή τους στην άσκηση της εκπαιδευτικής πολιτικής για αυτούς στο πλαίσιο μιας ευρείας περιόδου από το 1923 ως το 1974. Σ'αυτό πλαίσιο εξεάζονται μεταξύ άλλων η χρήση των όρων "μουσουλμάνοι" και "Τούρκοι", η στάση της ελληνικής πολιτείας και διάφορων κοινωνικών φορέων στο ζήτημα της εθνοτικής συγκρότησης και δυναμικής της μειονότητας της Θράκης και η διαχείριση της ταυτότητας από τις διάφορες εθνοτικές συνιστώσες της μειονότητας.

Δρούγκα, Κλεονίκη Α.

Εκπαιδευτική δράση εθνοτικών ομάδων στο β΄ μισό του 19ου αιώνα στην Αδριανούπολη. Το παράδειγμα των Ελλήνων και Βουλγάρων

Περίληψη Οι εκπαιδευτικές κινήσεις των σύνοικων εθνοτικών ομάδων στη Θράκη κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου ως τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα υπήρξαν βασικός μοχλός προώθησης των αντίστοιχων εθνικών ιδεολογιών, μέσα καλλιέργειας της εθνικής γλώσσας και χώροι διαμόρφωσης της εθνικής συνείδησης των ενδιαφερόμενων εθνικών ομάδων. Στη συγκεκριμένη εργασία παρουσιάζονται οι ιδιαίτεροι ανταγωνισμοί στην εκπαιδευτική δράση των Ελλήνων και των Βουλγάρων που κατοικούσαν στην περιοχή της Ανατολικής Θράκης στο β΄ μισό του 19ου αιώνα και μάλιστα στην Αδριανούπολη, όπως αυτοί εμφανίστηκαν και εξελίχτηκαν. Οι εκπαιδευτικές προσηλυτιστικές κινήσεις των δύο εθνοτικών ομάδων που εξετάζονται άλλοτε πολλαπλασιάζονταν και άλλοτε παρουσίαζαν κάμψη τόσο εξαιτίας ιστορικών συγκυριών και γεγονότων όσο και λόγω ορισμένων άλλων προβλημάτων που προέβαλλε η Πύλη. Το επίσημο ελληνικό κράτος (1830) και η εξωτερική πολιτική του μεγαλοϊδεατισμού έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη χάραξη ορισμένης εκπαιδευτικής δράσης από τους φορείς της ελληνικής εκπαίδευσης στην περιοχή. Τη δεκαετία του 1870 η Μεγάλη Ιδέα απέκτησε και νέο περιεχόμενο, που προσδιορίστηκε από την ίδρυση της βουλγαρικής Εξαρχίας και τον ανταγωνισμό του βουλγαρικού εθνικισμού στα πλαίσια της οθωμανικής αυτοκρατορίας και αφορούσε τη βελτίωση των Ελλήνων σε οικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο. Από την άλλη μεριά, την ίδια χρονική περίοδο, το πατριαρχείο και το ελληνικό στοιχείο της Κωνσταντινουπόλεως οραματίζονταν τη διαμόρφωση ενός «οθωμανικού κράτους του ελληνικού έθνους», στο οποίο το ελληνικό στοιχείο θα αποτελούσε την κυρίαρχη δύναμη και με φυσικό τρόπο θα διαδεχόταν το οθωμανικό. Το σχέδιο αυτό υποστηριζόταν από πλούσιους ομογενείς που διαπνέονταν από ένα οικουμενικό ιδεώδες και προέβλεπε την ένωση της Ελλάδας και της Τουρκίας για την ανασύσταση της βυζαντινής αυτοκρατορίας. Αφορούσε δε όλους τους ορθόδοξους που ανήκαν στη δικαιοδοσία του πατριαρχείου, σύμφωνα με το σύστημα των millet που είχε υιοθετήσει ο οθωμανικός κρατικός μηχανισμός από το 1454, ανεξάρτητα από την εθνική ομάδα που ανήκαν. Ήταν επομένως αναπόφευκτη μια διαμάχη ανάμεσα στα δύο κέντρα εξουσίας του ελληνισμού, καθένα από τα οποία είχε τη δική του ιδεολογική ταυτότητα και ενδιαφερόταν να έχει την πρωτοκαθεδρία στη χάραξη της εξωτερικής πολιτικής. Οι αντίπαλες εθνικές ομάδες στην Αδριανούπολη, τη δεύτερη -μετά την Κωνσταντινούπολη- μεγάλη πολυεθνική οθωμανική πόλη βρέθηκαν ανάμεσα σε διαφορετικές σκοπιμότητες και πολιτικούς χειρισμούς και επιδίωξαν να κάνουν με κάθε τρόπο ορατή την παρουσία τους και να επιβληθούν στο χώρο με την ανέγερση σχολείων, την προσέλκυση μαθητών και την προώθηση της δικής τους εθνικής γλώσσας.

Κοτζάμπαση, Μαρία.

Εθνική ταυτότητα και εκπαίδευση στην Ανατολική Μακεδονία στα τέλη του 19ου αιώνα: η δράση του Συλλόγου προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων

Εθνική ταυτότητα και εκπαίδευση στην Ανατολική Μακεδονία στα τέλη του 19ου αιώνα : η δράση του Συλλόγου προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων Από τα τέλη του 18ου αιώνα και κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα, η ανάπτυξη της εκπαίδευσης στις ελληνικές κοινότητες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας υπήρξε θεαματική και σημαντικά ποσά διατέθηκαν από μέλη της ελληνικής εμπορικής αστικής τάξης για τη δημιουργία ενός σχολικού δικτύου εξαιρετικά αναπτυγμένου για την εποχή του. Μετά τις μεταρρυθμίσεις του Τανζιμάτ, που απέβλεπαν στον εκσυγχρονισμό και την αποτελεσματικότερη λειτουργία του οθωμανικού κράτους, οι ελληνικές κοινότητες αναδιοργανώθηκαν με τους Γενικούς Κανονισμούς (1882) και η ελληνική εκπαιδευτική δραστηριότητα είχε μεγάλη άνθηση, ιδιαίτερα αφού αναγνωρίστηκε από το σουλτάνο το γενικό και αναφαίρετο δικαίωμα των κοινοτήτων και των φυσικών προσώπων να ιδρύουν εκπαιδευτικά ιδρύματα. Κατά τη δεκαετία του 1860, οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης και στη συνέχεια οι Έλληνες των άλλων αστικών κέντρων της Αυτοκρατορίας άρχισαν να ιδρύουν συλλόγους και σωματεία με πολιτιστικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς. Σημαντικότερος απ' όλους τους συλλόγους που ιδρύθηκαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν ο "Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως" (1861). Ανάλογο ρόλο είχε και ο "Σύλλογος προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων" που ιδρύθηκε στην Αθήνα το 1869 ως ιδιωτικό "αυτοτελές" πολιτιστικό σωματείο, συνεργαζόταν όμως στενά με το Υπουργείο Εξωτερικών για το συντονισμό της εκπαιδευτικής δραστηριότητας στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Αυτοί οι σύλλογοι είχαν σημαντική θέση στην ανάπτυξη του ελληνικού εκπαιδευτικού δικτύου στις οθωμανικές επαρχίες, καθώς εμφανίζεται το αίτημα της μαζικής εκπαίδευσης. Το αίτημα αυτό προέκυψε αρχικά αφ' ενός από την ανάγκη καταπολέμησης της αμάθειας και, αφ' ετέρου, απ' την ανάγκη συσπείρωσης και προστασίας των ελληνικών πληθυσμών από τις απειλές που αντιμετώπιζαν. Μετά το 1870, η νέα φάση στην οποία εισέρχεται το Ανατολικό Ζήτημα, η ίδρυση της βουλγαρικής εξαρχίας και η συστηματική αντιπαράθεση ανάμεσα στους ασυμβίβαστους εθνικισμούς των βαλκανικών κρατών έχουν άμεσες επιπτώσεις στον τομέα της εκπαίδευσης. Το πρώτο μέλημα των ανταγωνιστικών βαλκανικών εθνικισμών ήταν να εντατικοποιήσουν τις προσπάθειες πολιτισμικής διείσδυσης στις διαφιλονικούμενες περιοχές, όπως η Μακεδονία. Απ' αυτή την άποψη, το πιο αποτελεσματικό όπλο ήταν η δημιουργία και ο πολλαπλασιασμός των σχολείων, των σημαντικότερων μηχανισμών για τη διάδοση της κουλτούρας και της γλώσσας σ' όλες αυτές τις περιοχές. Την ιδιωτική πρωτοβουλία – σε επίπεδο ατόμων, συλλόγων, κοινοτήτων και εκκλησίας – ήρθε να ενισχύσει και, αργότερα, να ελέγξει και να καθοδηγήσει η εξωτερική πολιτική του ελληνικού κράτους. Η επιδίωξή του να επιβληθεί ως εθνικό κέντρο σχεδιασμού εκπαιδευτικής πολιτικής στις διαφιλονικούμενες περιοχές της Μακεδονίας γίνεται πιο συστηματική μετά το Συνέδριο του Βερολίνου και την ίδρυση της Βουλγαρικής Ηγεμονίας(1878).Η αντιμετώπιση της αμάθειας και η ανάγκη για μόρφωση των κατοίκων, ιδιαίτερα της υπαίθρου, αποτελούν βασικό άξονα της ελληνικής εκπαιδευτικής πολιτικής. Παράλληλα, όμως, εξίσου μεγάλη σημασία έχει η διάδοση της ελληνικής γλώσσας με σκοπό την καλλιέργεια ελληνικού φρονήματος. Την εποχή εκείνη, άλλωστε, η γλώσσα και η εκκλησία προκρίνονται ως κριτήρια εθνικότητας στη Μακεδονία, επομένως η αποδοχή της ελληνικής γλώσσας και παιδείας αποτελούσε απόδειξη ελληνικού εθνικού φρονήματος. Μ’ αυτό τον τρόπο, η ελληνική εξωτερική πολιτική επιδίωκε την επίτευξη του βασικού στόχου της – την αντιμετώπιση του «σλαυισμού» και την παγίωση ελληνικής εθνικής ταυτότητας στους πληθυσμούς της Μακεδονίας. Η μελέτη της δράσης του «Συλλόγου προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων» στην περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον τόσο για την εξέταση του έργου και της ιδεολογίας του Συλλόγου όσο και για την ανάλυση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, χάρη στο πλούσιο υλικό που βρίσκεται στο Αρχείο του Συλλόγου και στο Ιστορικό Αρχείο του Υπουργείου Εξωτερικών.

Πετροπούλου, Χριστίνα.

Εθνοπολιτισμική ταυτότητα των μαθητών στα ρωμαίικα σχολεία της Κωνσταντινούπολης

“Εθνοπολιτισμική ταυτότητα των μαθητών στα ρωμέϊκα σχολεία της Κωνσταντινούπολης” Χριστίνα Πετροπούλου Δρ Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Με δεδομένο ότι η εκπαίδευση αποτελεί τον πιο κρίσιμο κοινωνικό θεσμό, μέσω του οποίου καλλιεργούνται η γλώσσα, το ήθος και ο πολιτισμός μιας πληθυσμιακής ομάδας, με άλλα λόγια όλα εκείνα τα στοιχεία, τα οποία συναποτελούν και, εν τέλει, “συγκροτούν” την αίσθηση του ανήκειν σε μία πληθυσμιακή ομάδα, επελέγη το συγκεκριμένο θέμα αναφορικά με τους μαθητές και τις μαθήτριες που φοιτούν σήμερα στα ρωμέϊκα σχολεία της Κωνσταντινούπολης. Η εισήγηση αποτελεί προϊόν επιτόπιας ανθρωπολογικής έρευνας έρευνας στα εν λειτουργία ρωμέϊκα σχολεία της Πόλης. Λαμβάνοντας υπόψη από τη μια το ιστορικο-πολιτικό πλαίσιο των σχέσεων Ελλάδας-Τουρκίας, κυρίως μετά τα Σεπτεμβριανά, και από την άλλη τις μαρτυρίες μαθητών, καθηγητών και στελεχών εκπαίδευσης, εξετάζονται: το γλωσσικό περιβάλλον, η εθνοτική και πολιτισμική προέλευση των μαθητών, τα κριτήρια επιλογής των εν λόγω σχολείων, οι εκπαιδευτικές σχέσεις με την Ελλάδα. Βάσει αυτών των παραμέτρων, διερευνώνται τα στοιχεία που συγκροτούν μια διακριτή ταυτότητα των μαθητών που φοιτούν στα εν λόγω σχολεία. Πιο συγκεκριμένα: Η προσέγγιση οποιασδήποτε πτυχής του εντυπωσιακά συρρικνωμένου ρωμεϊκου στοιχείου της Πόλης –κατά συνέπεια και της εκπαιδευτικής πολιτικής- δεν μπορεί παρά να εξεταστεί στο ιστορικό και πολιτικό πλαίσιο των σχέσεων των δύο χωρών από τον διωγμό του 1922 και την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης έως σήμερα –με ιδιαίτερη έμφαση στην μετά το 1955 περίοδο-, ώστε να δοθεί απάντηση τόσο στην εντυπωσιακή μείωση του αριθμού των μαθητών -ιδιαίτερα των αμιγώς ελληνικής καταγωγής που φοιτούν στα εν λόγω σχολεία- όσο και στο ερώτημα εάν η ποσοτική μείωση των μαθητών σημαίνει και υποβάθμιση της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Αυτές τις πτυχές του θέματος καλύπτει το πρώτο μέρος της εισήγησης. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται αναλυτικά στοιχεία για τα εναπομείναντα εν λειτουργία εκπαιδευτικά ιδρύματα δευτεροβάθμιας, κυρίως, εκπαίδευσης: σύντομη ιστορική αναδρομή, σημερινή κατάσταση κ.λπ., ώστε να περάσουμε στα επιμέρους θέματα, που αποτελούν και τον κύριο κορμό της εισήγησης. Πιο αναλυτικά, παρουσιάζονται: το ιστορικό της έρευνας, η μεθοδολογία, τα δεδομένα της έρευνας, τα συμπεράσματα. Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στις μαρτυρίες μαθητών, καθηγητών, διευθυντών και στελεχών εκπαίδευσης, ώστε να υπάρξει μια, κατά το δυνατόν, σφαιρική θεώρηση του σημερινού εκπαιδευτικού γίγνεσθαι στα ομογενειακά σχολεία της Κωνσταντινούπολης. Η συνύπαρξη ορθόδοξων και αραβόφωνων ορθόδοξων μαθητών, οι οποίοι σε κάποιες περιπτώσεις αποτελούν τη συντριπτική πλειονότητα, δημιουργεί μια “νέα” γλωσσική και πολιτισμική πραγματικότητα, η οποία αποτελεί –και αυτή- αντικείμενο της έρευνας. Η νέα αυτή πραγματικότητα δημιουργεί μια νέα δυναμική, από την οποία αξίζει κανείς να προσέξει τα σημεία στα οποία συγκλίνουν οι δύο αυτές διαφορετικές γλωσσικές και πολιτισμικές πραγματικότητες, ώστε να εντοπισθούν και καταγραφούν τα στοιχεία συγκρότησης μιας ξεχωριστής εθνοπολιτισμικής ταυτότητας.

Μαραγκούλης, Μανώλης.

Από την Αλεξάνδρεια του "αίματος" στην Αίγυπτο του Νάσσερ: Συνέχειες και ρήξεις στην ταυτότητα της αιγυπτιώτικης παροικίας

Η διαμόρφωση συνεκτικής εθνοφυλετικής ταυτότητας συναρτάται συνήθως με τη διαδικασία αναπαράστασης της εικόνας του Άλλου. Σ' αυτόν αποδίδονται στερεότυπα γνωρίσματα και εγγενείς ιδιότητες, τις οποίες το συλλογικό Εμείς επικρίνει επιθυμώντας να διακριθεί από το πρωτόγονο, το απολίτιστο και το βάρβαρο που υποτίθεται ότι αντιπροσωπεύει ο Άλλος. Μια ασφαλής μέθοδος για να πιστοποιηθεί ο τρόπος συγκρότησης της δεσπόζουσας ιδεολογίας του ελληνισμού της Αιγύπτου είναι να διερευνηθούν τα περιεχόμενα ποικίλων Λόγων όσον αφορά στην πρόσληψη και υποδοχή των γεγονότων που σηματοδοτούν και νοηματοδοτούν καθοριστικά την εξελικτική πορεία απόκτησης εθνικής συνείδησης των Αιγυπτίων: το κίνημα του Ahmad Orabi (1882), την επανάσταση του Saad Zaghlul (1919) και τη δημιουργία ανεξάρτητου αιγυπτιακού κράτους στα 1952. Αν οι αφηγήσεις των δύο πρώτων συμβάντων συστήνουν μια ακολουθία λόγων με τους οποίους αρθρώνεται και επαναβεβαιώνεται η επίσημη ιστορική αφήγηση, η πρόσληψη του τελευταίου λειτουργεί αντιπαραθετικά προς τις προηγούμενες. Η παρούσα εργασία επιχειρεί αφενός να συνεξετάσει ετερογενείς τύπους λόγου (λογοτεχνικό, ιστοριογραφικό, αυτοβιογραφικό, δημοσιογραφικό κ.λπ) στην προοπτική τού να διερευνηθούν τα «θυγατρικά» δίκτυα σχέσεών τους διαμέσου της αποκάλυψης ενός ομόλογου λεξιλογίου, αφετέρου να φωτίσει τους ιστορικούς όρους παραγωγής τους διαμέσου της αντιπαραβολής και αντίστιξής τους. Το κίνημα του Ahmad Orabi που επιδίωκε την άρση της οικονομικής εξάρτησης της Αιγύπτου από τις ισχυρές ευρωπαϊκές χώρες, με κεντρικό σύνθημα «Η Αίγυπτος για τους Αιγύπτιους», καταστέλλεται τον Ιούλιο του 1882 από το αγγλικό ναυτικό, το οποίο βομβαρδίζει την Αλεξάνδρεια, γεγονός που σηματοδοτεί την έναρξη της βρετανικής αποικιακής κατοχής. Τα περιστατικά εκείνων των ημερών αναπλάθονται σε μεγάλο αφήγημα, το οποίο αναλαμβάνουν να αρθρώσουν διπλωμάτες, όπως ο Ν. Σκωτίδης, λόγιοι, όπως ο Φ. Φ. Όδδης, δημοσιογράφοι από τα φύλλα του Ταχυδρόμου, λογοτέχνες, όπως η Πην. Δέλτα στις αυτοβιογραφικές Ενθυμήσεις της, χρονογράφοι και ιστοριογράφοι, όπως ο Ευγ. Μιχαηλίδης. Σ' αυτό το τακτικά επαναλαμβανόμενο λεξιλόγιο, οι Αιγύπτιοι αναπαρίστανται στερεοτυπικά ως φανατισμένος όχλος που εξεγείρεται αδιακρίτως εναντίον των ξένων, ειδικότερα των Ελλήνων. Οι τελευταίοι παρουσιάζονται ως «σκαπανείς» της προόδου της χώρας αναλαμβάνοντας την εθνική ιερή αποστολή για τον εκπολιτισμό της. Ένας δεύτερος σταθμός στην ανέλιξη του εθνικού αγώνα των Αιγυπτίων είναι η επανάσταση (thawra) του 1919. Οι διαδηλώσεις, απεργίες και ταραχές διαρκούν μέχρι το 1922 και επιφέρουν αισθητές ρωγμές στο αποικιακό σύστημα. Τα ποικίλα αιγυπτιώτικα κείμενα της εποχής (το μυθιστόρημα Ναμπία του Κ. Τσαγκαράδα, δημοσιογραφικά ρεπορτάζ, εκθέσεις διπλωματών κ.λπ) επαναβεβαιώνουν τα στερεότυπα συνεισφέροντας στη συγκρότηση μιας αποικιακού τύπου ταυτότητας του «μικρού Λευκού». Μια μεσοπολεμική κρίση προσανατολισμού, ωστόσο, διατυπωμένη ως αγωνία για τις τύχες της παροικίας στο ορατό μέλλον, είναι φανερή. Ύστερα από το στρατιωτικό κίνημα του 1952, που οδήγησε στην ανεξαρτησία της Αιγύπτου, η μαρξιστική αιγυπτιώτικη διανόηση πυκνώνει αισθητά τον κριτικό και αντι-αποικιακό λόγο της εισάγοντας μια αναστοχαστική ματιά στην ιστορική διαδρομή της παροικίας, η οποία αποβλέπει στην ανακατασκευή της ταυτότητας προβάλλοντας το αίτημα για απο-αποικιοποίηση της νοοτροπίας. Τα μυθοπλαστικά, δημοσιογραφικά, κριτικά κείμενα του Τσίρκα, είναι τα πιο αντιπροσωπευτικά αυτής της τάσης, ενώ, ταυτόχρονα κυκλοφορεί σε μετάφραση το πολιτικό μανιφέστο του Γκαμάλ Νάσσερ Η φιλοσοφία της επανάστασης.

Παπακυριακού, Μάριος.

Στερεοτυπική απεικόνιση του Έλληνα μετανάστη της στροφής του 20ού αιώνα. Το παράδειγμα των Ελλήνων της Αιγύπτου

Ενώ στη συλλογική μνήμη ο Έλληνας μετανάστης συνήθως ταυτίζεται, όσον αφορά τη στροφή του 20ου αιώνα τουλάχιστον, με τον στριμωγμένο σε άθλια καράβια χωρικό που διέσχιζε τον Ατλαντικό Ωκεανό για να κυνηγήσει το "αμερικάνικο όνειρό" του, μια από τις πιο σημαντικές σε μέγεθος μεταναστευτικές ομάδες της ίδιας περιόδου, οι Έλληνες της Αιγύπτου, συχνά προσλαμβάνεται ως τίποτα περισσότερο από μια κοσμοπολίτικη κοινότητα πλουσίων εμπόρων. Οι στερεοτυπικές απεικονίσεις συνιστούν έτσι κι αλλιώς μια μερική μόνο αναπαράσταση της πραγματικότητας, έχει όμως ενδιαφέρον να ανιχνευθούν οι λόγοι για τους οποίους επιλέγονται, υπερτονίζονται ή παραμερίζονται διάφορα χαρακτηριστικά. Επιστρέφοντας στις πηγές της στροφής του 20ου αιώνα ανιχνεύει κανείς διάφορες απεικονίσεις των "Έξω Ελλήνων", οι οποίοι είναι μορφωμένοι, επιτυχημένοι και πατριώτες και προβάλλονται ως πρότυπο έναντι των κατοίκων του Ελληνικού Βασιλείου. Μια άλλη στερεοτυπική απεικόνιση είναι του Έλληνα της Αιγύπτου ως "μπακάλη", που δεν ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για οτιδήποτε μη υλικό και κερδοφόρο, ενώ στη θετική εκδοχή αυτού του στερεότυπου ο Έλληνας της Αιγύπτου εμφανίζεται δοσμένος στις πρακτικές ανάγκες της ζωής και του εμπορίου, σε αντίθεση με τους "αργόσχολους" νέους των καφενείων των Αθηνών. Αλλά και από μη Έλληνες ο Έλληνας στην Αίγυπτο απεικονίζεται στερεοτυπικά μέσα κυρίως από την εμπορική του δραστηριότητα, η οποία αξιολογείται συνήθως με ένα αρνητικό πρόσημο. Στην καλύτερη περίπτωση, γίνεται μια διάκριση ανάμεσα στους λίγους και επωφελείς και στους πολλούς και επιζήμιους για την Αίγυπτο Έλληνες. Η προσπάθεια αντιπαραβολής και ερμηνείας των διαφόρων στρατηγικών συλλογικής αναπαράστασης του Έλληνα μετανάστη, μέσα από τις στερεοτυπικές απεικονίσεις του Έλληνα της Αιγύπτου, είναι ο πρώτος στόχος αυτής της παρουσίασης. Επιπλέον, όμως, επιδίωξη συνιστά η ιστορικοποίηση της έννοιας του Έλληνα μετανάστη στη στροφή του 20ου αιώνα, έννοια που συχνά ταλαιπωρείται ανάμεσα στις συμπληγάδες μιας εθνοκεντρικής ιστορικής σύλληψης, που αγνοεί τις διαφοροποιήσεις κάθε είδους προς όφελος μιας "αυτονόητης" εθνικής ομοιομορφίας, και σε διάφορα είδη "ταυτότητων" των μεταναστών που παραβλέπουν την κινητικότητα ενός "ελληνικού κόσμου", ο οποίος υπάρχει παράλληλα με -αν και όχι εντελώς διακριτά από- το Ελληνικό Βασίλειο, με δίκτυα που συγκροτούνται στη βάση κυρίως του έθνους. Ανάμεσα στον αγνωστικισμό και στην ουσιοκρατία που εμφανίζεται στο πλαίσιο συγκεκριμένων πολιτικών επιλογών, στο όνομα είτε ενός "ακίνητου" σε χώρο και χρόνο έθνους, είτε μιας εξίσου προβληματικής "υβριδικής ταυτότητας", η παρουσίαση αυτή φιλοδοξεί να δώσει κάποιες προτάσεις αναφορικά με τον τρόπο που ο ιστορικός μπορεί να προσδιορίσει και να αναλύσει μια ομάδα μεταναστών, χωρίς να παρασύρεται από σύγχρονες ή μεταγενέστερες προσλήψεις της.

Snigovska, Oksana.

Κοσμοπολιτισμός της Οδησσού, λίκνου της ελληνικής ανεξαρτησίας

Κοσμοπολιτισμός της Οδησσού, λίκνου της ελληνικής ανεξαρτησίας: η Ελληνική ταυτότητα χάνεται; (σύντομη περίληψη) Προσπαθώντας να μελετήσουμε την Ελληνική ταυτότητα της κοσμοπολίτικης Οδησσού (Ουκρανίας) θα ξεκινήσουμε από τις κυριότερες μεταναστευτικές κινήσεις των Ελλήνων κατά τη διάρκεια των τριών τελευταίων αιώνων. Στη μελέτη θα αναζητηθούν οι παράγοντες που ώθησαν τα βήματα των Ελλήνων προς και από την αλλοδαπή, σε καθεμιά από τις μελετώμενες περιόδους. Θα μας απασχολήσουν η έλλειψη οικονομικών πόρων, η πολιτική κατάσταση, όπως και οι πιέσεις άλλων λαών, οι παροχές ευκαιριών εργασίας και μόρφωσης για τους Έλληνες, τους οποίους τον 18ο αιώνα η Ρωσική τσαρική κυβέρνηση απάλλαξε από τους φόρους και τους χορήγησε στεγαστικά δάνεια, τις επιδοτήσεις για εμπορικές πράξεις. Εκατοντάδες Έλληνες που ήρθαν στην Οδησσό εκείνη την περίοδο είχαν τον σκοπό να απελευθερωθούν από τον τουρκικό ζυγό. Με ιδιωτικά κεφάλαια των Ελλήνων δημιουργήθηκαν οι τράπεζες και οι ασφαλιστικές εταιρείες. Στο λίκνο της Φιλικής Εταιρείας πολλοί Έλληνες κατέλαβαν τις διοικητικές θέσεις. […] Ο έλεγχος της ευρωπαϊκής εξαγωγής σιτηρών με κύρια αγορά στο Λονδίνο ήρθε στα χέρια των Ελλήνων της Οδησσού, «δεύτερου παραθύρου» της Ρωσίας. Η Ουκρανική όπως και η Ρωσική γλώσσα, συγκεκριμένα Οδησσίτικη, δανείστηκε ελληνικές λέξεις […] με ένα κομμάτι πολιτισμού και τρόπου σκέψης. Τα ίχνη της Ελληνικής παρουσίας φαίνονται πέρα από τα αρχιτεκτονικά μνημεία και στην ονομασία των κυριότερων σημείων της Οδησσού. […] Η ελληνική επιρροή προηγήθηκε της εβραϊκής μόνο στην πρώτη φάση. […] Η Οδησσός ήταν ένα κοσμομάζωμα των εθνικοτήτων. Στους δρόμους κυκλοφορούσαν Ρώσοι και Ουκρανοί, Έλληνες και Ιταλοί, Τούρκοι και Εβραίοι κ.ά. Η πόλη με τους διαβιούντες σ'αυτήν θεωρήθηκε πολυεθνική, κοσμοπολίτισσα. Το 1860 οι Έλληνες συγκέντρωναν στα χέρια τους 62% του εξωτερικού εμπορίου της πόλης. Ο πλούτος τους προκαλούσε ζήλια. Η ξενοφοβία έπαιρνε μορφή μισελληνισμού. Σε 5 χρόνια οι Εβραίοι υπερκεράσανε τους Έλληνες σε επιχειρηματικές δραστηριότητες. […] Οι πτωχεύσεις των εταιρειών οδήγησαν τους εμπόρους να αναζητήσουν άλλες αγορές. Έφυγαν οι ισχυρότεροι και οι πλουσιότεροι, ενώ τα φτωχότερα στρώματα του ελληνικού πληθυσμού παρέμειναν στην πόλη. Έτσι ένδοξη πριν η Ελληνική ταυτότητα της Οδησσού, λίκνου ελληνικής ανεξαρτησίας, σιγά-σιγά χάνεται… Στο τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα υιοθετήθηκε ο ρωσικός μεγαλοϊδεατισμός με τις έντονες πιέσεις των κρατικών αρχών για τον εκρωσισμό των Ελλήνων. Περιορίστηκε η αυτοτέλεια της ελληνικής κοινότητας. Στα ελληνικά σχολεία θέσπισαν τη διδασκαλία στα Ρωσικά. Η αποδοχή της ρωσικής υπηκοότητας είχε διοικητικά οφέλη και φοροαπαλλαγές. […] Τον 20ο αιώνα οι Έλληνες γνωρίσανε την μεγαλύτερη εξαθλίωση. Το 1919 η κυβέρνηση του Βενιζέλου έστειλε κατά των μπολσεβίκων το εκστρατευτικό σώμα στην Ουκρανία με αποτέλεσμα να εντατικοποιηθούν οι διώξεις του ελληνικού πληθυσμού. Οι εθνικοποιήσεις των περιουσιών και η απομάκρυνση των ιερέων κατέληξαν σε δολοφονίες και λεηλασίες ολόκληρων περιοχών. Η εισήγηση διερευνά την περίοδο των φυλακίσεων, των εκτελέσεων και των εκτοπίσεων που έγιναν με βάση την εθνική καταγωγή. Εδώ αναλύεται η πορεία των Ελλήνων εντός του σοβιετικού κράτους μέχρι τη διάλυσή του. Με την ανάληψη της εξουσίας από τον Γκορμπατσόφ ο ελληνικός λαός ανέσυρε την εθνοτική του ταυτότητα. Οι πρόγονοι εκείνων που επέζησαν αναμίχθηκαν σε υψηλό ποσοστό με το ρωσικό και τον ουκρανικό πληθυσμό. Αυτοαποκαλούνται Έλληνες, αλλά δε μιλάνε Ελληνικά. Κατόρθωσαν όμως να διατηρήσουν την ταυτότητα και την ελληνικότητά τους. […] Οι ξένοι έχτισαν την πόλη τον 18ο αιώνα και πάλι εμπνέουν τη ζωή σ'αυτήν. Σήμερα στην πόλη υπάρχει πολύς αριθμός κυπριακών, ελληνικών, τουρκικών, εβραϊκών, (...) μαγαζιών, τραπεζών, εταιριών κ.ά. Όμως το ύψος του ελληνικού επενδυμένου κεφαλαίου στην ουκρανική οικονομία ανέρχεται μόλις στο 0,9% των ξένων επενδύσεων (2009). Ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας που επιβραδύνεται, η «πορτοκαλί» επανάσταση που προκάλεσε κοινωνική αναταραχή, ο σκληρός ανταγωνισμός με τους Τούρκους και τους Κινέζους έχουν ως αποτέλεσμα την καθυστέρηση εμφάνισης του ελληνικού στοιχείου στο λίκνο της ελληνικής ανεξαρτησίας…

Naxidou, Eleonora.

National identity in the 19th century Balkans: the case of Chatzichristos Voulgaris (1783-1853)

The paper argues that the diffusion of the nationalistic ideology and the consequent consolidation of national identity in the Balkans was a long-lasting process which started on the Eve of the outbreak of the Serbian (1804) and the Greek (1821) revolution, that is in the end of the 18th and the beginning of the 19th century, and went on for many decades even after the establishment of the nation-states. For this purpose the paper focuses on the personal story of Chatzichristos Dangovich in order to trace the notions, the attitudes and the feelings of the Balkan people towards the Other as a member of a different ethnic community. More specifically the case of Chatzichristos is ideal for dealing with the issue of national conscience in the Balkans mainly for two reasons: a. because of his personal conduct: he abandoned Belgrade, his native town, in 1814 at a time when the Serbian revolution had been temporarily suppressed by the Ottomans, he served the ottoman army first in Egypt and Syria and then in the Peloponnese against the rebellious Greeks (1821). Then he changed camp for the last time joining the Greeks. He fought for their cause showing courage and military ability, got married to a native woman and remained loyal to the Greek side even when he was captured by the enemy forces. After the end of the War of Independence, he spent the rest of his life in the newly created Greek state. b. because of the name Voulgaris which was given to him by the Greeks from the very beginning of their encounter, implying that he was of Bulgarian origin. The fact that he accepted this name and kept it until his death without any signs of inconvenience, as well as the wrong impression about his ethnicity show that the image of the Other as a member of another national group was not clearly shaped yet. In other words, the distinction between the Self and the Other in terms of national identity was still under construction and their complete differentiation had not occurred yet.

Florea, Gabriela.

From Orthodox foreigners to Greek subjects: the emergence of the Romanian nation-state and the civil rights of Greeks in Romania (1830-1887)

Despite fundamental contributions of a number of prominent scholars (1), the study of national identities, especially of the modern ones, remains a very confused field of research. A basic reason for this confusion has much to do with semantic problems of key concepts like “nation”, “ethnicity”, and “nationality”. In addition, most of the well-documented studies approached the theme from a rather theoretical point of view (2), although in many cases they were not confined to a single disciplinary perspective. It is true that historians dominated the field but the overwhelming importance of history on this topic is hard to be denied. However, most of the studies, at least in what concerns southeast Europe, were based on the works of the intelligentsia that actually contributed to the emergence of the modern national identities, whereas, in my opinion, the analysis of new archival historical sources remains a desideratum. This paper attempts to illustrate a few of the common elements as well of the differences between the concepts: “nation”, “ethnicity”, and “nationality” in the light of, to a great extent unpublished, juridical and diplomatic sources concerning the legal rights of “Greeks” in “Romania” between 1830 and 1887. From 1830’s onward Wallachian and Moldavian societies were moving towards a new order aimed at economical and political independence from the “suzerain” Ottoman Empire, as well as direct integration in the international economy and the creation of a unified “Romanian” state according to the principles of the European bourgeois liberalism. This process could be also investigated through the definition of “the foreigner” in the sources of the time. The situation of the Orthodox-“Greek” foreigners seems to be of outstanding importance since Wallachians and Moldavians not only belonged to the same faith, but they all used to be integrated in the same Ottoman religious-political institution: “Rum-«Greek» millet” under the direct control of the Patriarchate of Constantinople (3). In other words, all these populations prior to 1830 used to have common political identity under the Ottoman umbrella. Therefore, after a short survey of the millet system of the Ottoman Empire and its influence on the organization of the foreign communities in one of its successor states like Romania, this essay focuses on the terminology pertaining to foreigners in the newly born nation-state. More specifically, the present investigation is based on Romanian sources such as: laws of naturalization, the constitution, the civil code and, after 1875, international conventions and treaties. However, my conclusions are drawn by comparing these documents with the laws of naturalization and diplomatic reports of the Modern Greek state referring to Romanian legislation. The Greek-Romanian commercial convention valid during 1880-1887 is the last of these series of documents. The comparison of these sources reveals the fluidity of the term “nationality” (εθνικότητα) and to what extent it is congruent to “nation” (έθνος) and “ethnicity” (εθνότητα). Thus, the definition of the “Greeks” in contrast with the “Romanians” could confirm or variegate some of the already known aspects of this challenging subject of national identities. (1) Few of the most cited authors include: A. D. Smith, E. Gellner, E. J. Hobsbawm, A. Hastings, B. Anderson, I. Wallerstein, W. Connor, J. Breuilly, P. F. Sugar, E. Kedourie. (2) They suggest patterns of human associations and define their features. (3) It is worth mentioning that, except of a few allusions, the Romanian historiography is totally silent on this topic.

Ράδος, Λεωνίδας (Rados, Leonidas).

Μία δύσκολη επιλογή: Ρουμάνος ή Έλληνας στα μέσα του 19ου αιώνα. Η περίπτωση των αδελφών Ιωάννη, Κωνσταντίνου και Γρηγόρη Στούρδζα

Στην δύσκολη καταστασή των Παραδουνάβιων Ηγεμονίων, και γενικά, ολωκληρης Νότιο-Ανατοληκής Ευρώπης μετά το 1821, μιά ακόμη πρόκληση εμφανίζεται. Είναι η εποχή της έναρξης εθνικής συνείδησης, όταν μικτές (έλληνο-ρουμανικές) οικογένιες, ή ακόμα οικογένιες και πρόσωπα δεμένες με κάποιο τρόπο με το ελλήνισμο, βρίσκονται στην κατάσταση να επιλέξουν την ηθαγένια και την πατρίδα τους. Η Ελλάδα, ανεξάρτητη μετά το 1831 τους προσελκύει, αλλά οι οικονομικές δυσκολίες και η αδυναμία της χώρας να βρεί το δρόμο της, μετριάζει το φαινώμενο. Μεγάλες πολιτιστικές προσωπικότητες, με σημαντική δράση στις ρουμανικές πρωτεύσες, Βουκουρέστι και Ιάσι, οπώς, π.χ., ο ενθουσιώδης πολεμιστή του 1821, Κωνσταντίνος Αριστίας (1800-1880), κεντρικός χαρακτήρας στον κόσμο του θεάτρου, ο οποίος έρχεται το 1840 στην Αθήνα για να βοηθήσει στην υπόθεση του εθνικού θεάτρου, αλλά επιστρέφει απογοητευμένος στο Βουκουρέστι. Βρισκόμαστε στην εποχή της ύστερης ελληνικής επιρροής, οτάν διακρίνεται, παράλληλα με τη διαμόρφωση του σύγχρονου πολιτισμού της Ρουμανίας, η επιβίωση του Ελληνισμού. Διάφορα κοινωνικά στρώματα έχουν εκπαιδευτεί στην κουλτούρα και στο σεβασμό προς τα ελληνικά γραμμάτα. Μαζί με τους έλληνες καθηγητές, κληρονομιά της φαναριωτικής εποχής, νέες και σημαντικές χαρακτήρες του τοπικού πολιτισμού κερδίζουν δεξιοτήτες στην ελληνική γλώσσα και δημιουργούν διάφορα έργα στα ελληνικά. Σε αυτο το πλαίσιο, τρία αδέλφια (Ιωάννης, Κωνσταντίνος και Γρηγόρης) της αριστοκρατορικής οικογένιας Στούρδζα, συνοδεμένα από το δάσκαλο και υπηρετή τους Δημητριος Ιθακίσιος κάνουν ένα μακρί ταξίδι στην Αθήνα το 1841. Το ταξίδι αυτό, έχοντας καθαρούς εκπαιδευτικούς σκοπους, συσχετίζεται έντονα με την έναρξη της εθνικής συνείδησης, επείδη τα παιδιά αρχίζουν να κάνουν επιλογές που θα τους σηματοδοτούν μία ολόκληρη ζωή. Η παρουσία των αδελφών Στούρδζα για εκπαιδευτικούς σκοπούς στην Αθήνα είναι μέρος μιας διαδικασίας διαδεδομένη στην ρουμανική κοινωνία εκείνης της εποχής, αν και, ως φαινώμενος, σχεδών άγνωστος στην σημερηνή ιστοριογραφία. Ο κύριος λόγος για την έλλειψη ενδιαφερόντος που εκδηλώνεται σε αυτό το σημείο είναι το ακόλουθο - Η Ελλάδα θεωρείται κάπος, στο γενικο επίπεδο, ως πολιτιστική πατρίδα των Φαναριώτων, σύμβολο του Ancient Regime κατηγορηματικά αντίθετο στο φως και την ακτινοβολημένη γνώση της Δύσης. Από την άλλη πλευρά, επέμεινε η ψευδή εικόνα της δραστικής μείωσης του ελληνικού στοιχείου στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες μετά το 1821, όταν στην πραγματικότητα, πολλαπλασιάζονται από 1829 οι Έλληνες, κυρίως στα εμπόρικα κέντρα και στα λιμάνια του Δούναβη. Ακόμη και η επιρροή του ελληνικού πολιτισμού, αν και δεν είναι στο ίδιο επίπεδο με αυτή του 18ου αιώνα, δεν εξαφανίζεται απότομα μετά το 1821 και είναι ευνοημένη από την ίδια την εκπαίδευση της γενιάς του 1848 και από τις ελληνικές κοινότητες. Στην παρούσα μελετή μας βοηθά ενά συνόλου γραμμάτων (στα ελληνικά και στα γαλλικά), που έστειλαν τα αδέλφια Στούρδζα και ο συνοδός τους, ο δάσκαλος Δημήτριος Ιθακήσιος, προς την μητέρα Σμαράνδα Στούρδζα και προς τον θείο των παιδιών, Κωνσταντίνος, στο Ιάσιο. Οι επιστολές, αν και δεν δείχνουν άμεσα το κίνητρο των σπουδών στην Αθήνα, είναι αποκαλυπτικό για το ρεύμα που υπάρχει ακόμα στης Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, μετα το 1821, απέναντι στα ελληνικά γράμματα. Σε ένα πολύπλοκο πλαίσιο, πολιτικό και πολιτιστικό, οι προσπάθειες αναζήτησης ταυτότητας της αριστοκρατορικής οικογενειακής Στούρδζα (με ένα περίπλοκο και μακρής διαρκείας γενεαλογικό δέντρο, με κλαδιά στην Ρουμανία, Ελλάδα, Κωνσταντινούπολη κτλ.) δεν εκπλήξουν, αλλά θέτουν πολλές ερωτήσεις. Πώς να εξηγήθει την απόφαση των γονέων να στείλουν τα παιδιά τους για σπουδές στην νέα πρωτεύουσα της Ελλάδας, περίπου 2000 χιλιόμετρα μακριά από την πατρίδα και τι είδους εκπαίδευση τείνει να δώσει η οικογένια Στούρδζα στα παιδιά τους? Η επιλογή παίζει ρώλο για την αποκάληψη πολιτιστικής και εθνικής ταυτότητας της οικογένιας? Οι Στούρδζα αισθάνονται έλληνες ή ρουμάνοι? Και, ακόμα, υπάρχει περίπτωση να αλλάξουν εθνική ταυτότητα στο μέλλων?

Αθήνη, Στέση.

Αλέξανδρος Ρίζου Δορ(ρο)μούσης (1769 - Πέστη 1841): η πολιτισμική ταυτότητα ενός θεσσαλού εμπόρου της Διασποράς

Γόνος μιας δραστήριας εμπορικής οικογένειας που ξεκίνησε από τον Τύρναβο της Θεσσαλίας και εγκαταστάθηκε στην Πέστη κατά την τελευταία δεκαετία του 18ου αι., ο Αλέξανδρος Δορμούσης ή Δρομούσης (όπως υπογράφει σπανιότερα) αποτελεί μια ενδιαφέρουσα περίπτωση της ελληνικής διασποράς. Μέτοχος των σχεδίων του Ρήγα και, αργότερα, σύνδεσμος στην Πέστη όσων κατευθύνονταν στην επαναστατημένη Ελλάδα , υπηρέτησε όχι μόνο τον Κερδώο Ερμή αλλά και τον Λόγιο. Στήριξε την έκδοση πολλών νεοτερικών βιβλίων μέσα από την πρακτική της συνδρομής –επιδεικνύοντας ιδιαίτερη σπουδή για τις εκδοτικές πρωτοβουλίες που προέρχονταν από θεσσαλούς συντοπίτες του–, και αφιέρωσε τον πάρεργο χρόνο του σε συγγραφές, αντιγραφές και μεταφράσεις που παρέμειναν σε χειρόγραφη μορφή. Συνάδοντας με την ευρύτερη στροφή προς τον πεζό αφηγηματικό λόγο, και, ειδικότερα, προς το (γαλλικό) νεοτερικό αφήγημα, μετέφρασε για πρώτη φορά το γνωστό στους κύκλους των γλωσσομαθών μυθιστόρημα Le diable boiteux του Alain-René Lesage με τον τίτλο Ο Κουτσός διάβολος (1810). Πρόσθετο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ιδιόγραφη ανθολογία του που συγκρότησε κατά το διάστημα 1795-1832 (χφ αρ. 2145 / ΕΒΕ), η οποία περιέχει ένα ποικίλο υλικό, κυρίως σε έμμετρη μορφή. Ο Δορμούσης καταγράφει δικά του συνθέματα, μεταφράζει αποσπάσματα και «συνοπτικές μορφές» (αποφθέγματα, αινίγματα κ.ά.) από τα γαλλικά, τα ιταλικά και τα γερμανικά (Molière, Voltaire, Schiller, Gellert κ.α.) ή αντιγράφει κείμενα άλλων. Ο δημιουργός του τετραδίου δείχνει να έλκεται από τις διάχυτες στην Κεντρική και Δυτική Ευρώπη τάσεις του ανακρεοντισμού, του αρκαδισμού, της αισθηματικής «φευγαλέας ποίησης» και να ευαισθητοποιείται από τα ιδεολογικά μηνύματα της ελληνικής ομογένειας όπως εκφράζονται μέσα από την πατριωτική ποίηση. Συχνά, οι ποιητικές του δοκιμές, πρωτότυπες και μεταφρασμένες, συνυφαίνονται με τη μουσική. Πρόκειται για μια γνωστή πρακτική στις φαναριώτικες μισμαγιές, όπου το στιχούργημα προσαρμόζεται σε μια δοσμένη μουσική μελωδία. Ο Δορμούσης, όμως, δεν προσφεύγει στην ανατολίτικη παρακαταθήκη• ως πολίτης ενός αναδυόμενου αστικού κέντρου όπως η Πέστη, αξιοποιεί τα προσωπικά του μουσικά ακούσματα, ταιριάζοντας τους στίχους σε γνωστές γερμανικές, γαλλικές ή ιταλικές όπερες (Giovanni Paisiello, Lorenzo da Ponte, Amadeus Mozart κ.α.). Οι πάρεργες ενασχολήσεις του Δορμούση στην περιοχή του πεζού και του έμμετρου λόγου συνιστούν δείγματα μιας υπό διαμόρφωση νεοτερικής πολιτισμικής και λογοτεχνικής ταυτότητας, η οποία βρίσκεται σε διάλογο με την ευρωπαϊκή γραμματεία και εγγράφει στις επιδιώξεις της την καλλιέργεια της λυρικής ποίησης και του μυθιστορήματος.

Provata, Despina.

Construction identitaire et enseignement du français en Grèce au XIXe siècle

L'objectif de la présente communication est d'examiner la relation langue, culture et identité qui détermine la diffusion de la langue française en Grèce tout au long XIXe siècle. Au lendemain de la Révolution française, la langue et la culture françaises exercent sur l'Europe une séduction exceptionnelle qui prend même les allures d' « une force prosélytique ». La Grèce ne fit pas exception à la règle et accorda au français une place de choix : tout en demeurant la langue de la diplomatie, le français devient le biais par lequel les idées du siècle des Lumières sont « transvasées » -pour reprendre de mot de Coray- dans le pays, réussit progressivement à évincer l'italien des échanges commerciaux et sert de langue intime aux élites intellectuelles. Cependant, la diffusion de la langue française –qui doit beaucoup aux Phanariotes et aux Grecs de la diaspora- ne se généralise que lorsque le français trouve sa place dans l'enseignement. Si le besoin d'apprendre le français est officiellement exprimé dès 1822, ce n'est qu'en 1833 qu'un décret relatif à l'organisation d'un enseignement primaire et secondaire à Nauplie, prévoit un cours de français pour le secondaire. La présence du français dans l'enseignement grec peut être mesurée à travers la politique éducative menée par le jeune état grec et l'attitude des autorités officielles. Mené sur deux fronts, établissements publics et privés, l'enseignement du français en Grèce se dote aussi de caractéristiques genrés car la connaissance de la langue est indissociable du rôle assigné aux jeunes filles. Par ailleurs, la langue française, signe d'appartenance religieuse et de protection des catholiques dans le Levant, conduit à la fondation d'écoles confessionnelles et engendre –inévitablement- des débats entre les autorités grecques et ces établissements. Les programmes scolaires témoignent de la suprématie accordée au français dans l'enseignement grec, notamment par rapport aux autres matières enseignées, tandis que le discours des manuels d'enseignement est également révélateur de l'attitude -parfois ambiguë- face au français. Les différents manuels (chrestomathies, grammaires, dictionnaires et guides de conversation) visaient, bien évidemment, à l'apprentissage de la langue mais, conformes aux buts éducatifs de l'époque, souscrivaient aux valeurs chrétiennes, morales et à l'amour de la partie. Cette généralisation de l'enseignement du français va par ailleurs donner naissance à un nouveau public de lecteurs qui, familiarisé avec la langue et nourri de littérature française, va permettre l'essor en Grèce d'une presse francophone. Il ne faudrait pas oublier, non plus, que ce même public forme les spectateurs avides de spectacles français qui accueillent durant le XIXe siècle les troupes françaises en tournée dans le pays. Ainsi à travers les orientations de l'enseignement du français on peut apercevoir les contours d'une certaine identité sociale et nationale. L'engouement de la société hellénique pour la langue française et pour la culture qu'elle véhicule est tel, que tout au long du XIXe siècle de nombreuses voix se sont élevées pour protester face au processus de francisation qui s'était emparé du pays.

Pateraki-Chatziandoniou, Olga.

L'enseignant grec non-natif et l'enseignement de FLE

Nous considérons comme enseignant non-natif l'enseignant grec de FLE dans le secondaire en Grèce (cercle en expansion, Kachru, 2006). Nous constatons, actuellement, que les enseignants grecs de FLE, lors de leur enseignement mettent en œuvre de différentes techniques et stratégies basées évidemment sur leurs expériences et compétences les plus développées. Cette constatation est renforcée par les résultats d'une une recherche antérieure (2000-2004), pendant laquelle nous avions organisé des observations des classes du secondaire pour les étudiants de la 4ème année d'études au Département de langue et de littérature françaises à l'Université d'Athènes. Nous avions, donc remarqué que parmi plusieurs enseignants : a) celui qui était faible en langue renforçait l'aspect culturel et interculturel de la leçon, b) celui qui était fort en langue renforçait l'aspect linguistique de la leçon, c) celui qui était fort en langue et en culture établissait un équilibre en répartissant le temps sous ces deux aspects. Dans cette intervention, nous essayerons de présenter comment les enseignants non-natifs dans une classe de FLE en Grèce, ayant comme fil-conducteur leurs compétences, (consciemment ou pas) : 1) agissent en classe, 2) se fixent des objectifs d'enseignement/apprentissage (linguistiques, communicatifs, etc.), 3) procèdent dans leur enseignement afin de faire acquérir les objectifs fixés, 4) font développer chez leurs apprenants les mêmes compétences/représentations qu'eux. Pour décrire leur expérience les enseignants non-natifs seront sollicités de répondre à des questionnaires centrés sur : a. le problème de la langue maternelle des enseignants (entrave ou aide pour leur enseignement ?), b. leurs stratégies d'enseignement de FLE, c. leurs compétences activées (conscientes ou inconscientes). A travers des questionnaires nous essayerons donc de vérifier nos hypothèses de recherche, présentées au début (a, b, c) afin de constater le rôle de l'enseignant non-natif grec et le degré de l'influence linguistique et socio-culturelle qu'il exerce sur ses apprenants. Notre intervention peut être inclue dans l'axe : identité et enseignement.

Κυριάκης, Θωμάς.

Αυτοβιογραφία και προσωπική ταυτότητα: οι γραπτές μαρτυρίες για τον ελληνικό Εμφύλιο

Αυτοβιογραφία και προσωπική ταυτότητα: οι γραπτές μαρτυρίες για τον ελληνικό Εμφύλιο Ο ελληνικός Εμφύλιος αποτέλεσε ένα σκληρό πεδίο στρατιωτικής σύγκρουσης των πρωταγωνιστών του που σημάδεψε έντονα την προσωπική τους ταυτότητά κατά τη διάρκειά του. Η ταυτότητα του καθενός από τους πρωταγωνιστές-υποκείμενα ενδεχομένως υποβαθμίσθηκε και ίσως αλλοιώθηκε μέσα από μηχανισμούς αναγκαστικής συλλογικότητας και πειθαναγκασμού. Αρκετές δεκαετίες αργότερα οι ίδιοι οι πρωταγωνιστές, ακόμα σημαδεμένοι από εμφυλιακά τραυματικά βιώματα, μας παραδίδουν τη γραπτή τους κατάθεση. Ο αριθμός τέτοιων «γραπτών μαρτυριών» έχει πάρει τα τελευταία χρόνια ογκώδεις διαστάσεις. Στην παρούσα ανακοίνωση θα ασχοληθώ με ένα μικρό μέρος προσωπικών μαρτυριών. Πρόκειται για αυτοβιογραφικά τεκμήρια με λεπτομερείς πληροφορίες για πολιτικές αποφάσεις, για στρατιωτικές μάχες, διωγμούς βασανισμούς, εξορία κλπ. Η προσωπική σκοπιά των συγγραφέων και το έντονο υποκειμενικό στοιχείο είναι έκδηλα. Οι ερώτηση που θέτω είναι η εξής: Τι απέγινε η αλλοιωμένη ταυτότητα των αφηγητών; Η υπόθεση εργασίας είναι επίσης η εξής: οι φορείς προσωπικών τραυματικών βιωμάτων προσπαθούν αν όχι να επανακτήσουν τουλάχιστον να επαναδομήσουν με την ανάκληση της μνήμης γραπτώς την προσωπική τους ταυτότητα. Ωστόσο, δεν πρόκειται πια για την ταυτότητα που αλλοιώθηκε στον Εμφύλιο, αλλά για την ταυτότητα μέσα στο χρόνο μέχρι τη στιγμή που εκδίδεται η μαρτυρία. Αντλώ το ερμηνευτικό πλαίσιο από θεωρητικά μοντέλα των πολιτισμικών επιστημών (ιστορία, ανθρωπολογία) κυρίως περί αυτοβιογραφίας και αυτοβιογραφικής μνήμης. Κεντρική θέση στην αυτοβιογραφική έρευνα κατέχει ο χρόνος και συγκεκριμένου επιλεκτικοί μηχανισμοί. Αυτοί με τη σειρά τους τροποποιούν την ταυτότητα και φτιάχνουν βιογραφίες. Αποφασιστικής σημασίας εδώ είναι οι συνεχείς επανερμηνείες, επαναξιολογήσεις, αλλά και η επιλεκτική λήθη˙ επίσης η επιλεκτική διατήρηση του παρόντος και η επιλεκτική επανεργοποίηση της μνήμης από τα περιεχόμενα του συνειδητού. Ενδεικτική βιβλιογραφία I. Πηγές Αποστολοπούλου, Ναταλία, Δε δουλώνω... Δεν απογράφω. Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 41985. Παπαδάκης, Βαγγέλης (Καπετάν Τάσος Λευτεριάς), Αναμνήσεις. Από την Αντίσταση στον Εμφύλιο και την προσφυγιά. Αθήνα, Βιβλιόραμα, 2003. Τσιλδάρης, Απ., Στα βρόγχια της Ασφάλειας. Αθήνα, Αυτομόρφωση, 1987. Φυτσιλής, Βασίλης, Βαγγελίτσα Κουσιάντζα. Μια ηρωίδα του λαού. Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 1983. II. Δευτερογενής βιβλιογραφία Brose, Hanns-Georg/Hildenbrand, Bruno (Hrsg.), Vom Ende des Individuums zur Individualität ohne Ende. Opladen 1988. Nassehi, Armin/Weber, Georg, „Zu einer Theorie biographischer Identität. Epistemologische und systemtheoretische Argumente“, in: BIOS 2(1990), 153-187. Nelson, Katherine, „Erzählung und Selbst. Die Entwicklung des autobiographischen Gedächtnisses und des kulturellen Selbst“, in: BIOS 15, 2(2002), 241.263. Niethammer, Lutz, „Kommentar zu Pierre Bourdieu: Die biographische Illusion“, in: BIOS 1(1990). 91-93. Sieder, Reinhard, Die Rückkehr des Subjekts in den Kulturwissenschaften. Wien 2004.

Χανδρινός, Ιάσονας.

Η ταυτότητα του "αντιστασιακού": Εθνική Αντίσταση και αυτοεικόνα στην πολεμική και μεταπολεμική Ελλάδα

Η ταυτότητα του «αντιστασιακού»: Εθνική Αντίσταση και αυτοεικόνα στην πολεμική και μεταπολεμική Ελλάδα Η καθοριστική εμπειρία του Β' Παγκοσμίου Πολέμου κατέστρεψε σχεδόν εκ βάθρων τις προπολεμικές κοινωνικές και πολιτικές δομές και ανέδειξε νέες πολιτικές, κοινωνικές, και εθνικές ταυτότητες. Η μεγαλύτερη πολεμική σύγκρουση που είχε δει ως τότε η ανθρωπότητα, άφηνε πίσω της τραυματισμένες χώρες, στιγματισμένες εθνικές συνειδήσεις και δυναμικά κοινωνικά κινήματα που διεκδικούσαν τη συμμετοχή τους στο νέο κόσμο. Ήταν αναπόφευκτο, οι μεταπολεμικές εθνικές αποτιμήσεις για τα γεγονότα να περάσουν (και να συνεχίσουν να περνούν) μέσα από πολιτικές, για να μην πούμε ηθικές, κρίσεις ερειδόμενες στη στάση απέναντι σε φαινόμενα όπως η Κατοχή, η Αντίσταση ή ο Δοσιλογισμός. Ο γνήσιος ριζοσπαστισμός που μοιραία διαπέρασε τον κοινωνικό ιστό σε όλη του την έκταση, κληροδότησε στο μεταπολεμικό κόσμο μια ολόκληρη κοσμοθεωρία γύρω από την ηθική ανωτερότητα αυτού που θα λέγαμε «αντιστασιακός άνθρωπος». Η «Αντίσταση» ή «Resistance» (γαλλ.) ή «Resistanza» (ιταλ.) έγινε η λυδία λίθος της πολιτικής και ηθικής αξιοσύνης. Ακόμα και στις χώρες που έμειναν σχετικά «ανέγγιχτες» ή τήρησαν αμφιλεγόμενη στάση, καθένας έπρεπε να παρουσιάσει πατριωτικές δάφνες προκειμένου να αναβαθμίσει το κοινωνικό του κύρος. Η αυτό-εικόνα των μεταπολεμικών ευρωπαϊκών κοινωνιών σπάνια ξέφευγε από εκείνο το είδος της πατριωτικής ρητορικής που μπορούσε να προσφέρει η υπαρκτή ή φαντασιακή συμμετοχή στα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα. Η αρχική διχοτομία ανάμεσα σε αντιστασιακούς «ήρωες» και απάτριδες «συνεργάτες» σκόνταφτε στην αναντίρρητη πραγματικότητα πως το σώμα των «ηρώων» ήταν απελπιστικά ανομοιογενές όσο και πολιτικά ανορθόδοξο. Στην καλύτερη περίπτωση, κατασκευάστηκε η ενδιάμεση κατηγοριοποίηση του «μάρτυρα» που διευκόλυνε τις πλείστες όσες περιπτώσεις αμάχων θυμάτων της ναζιστικής βίας να ενταχθούν ομαλά στο συνεκτικό εθνικό αφήγημα. Στον τομέα διαχείρισης της μνήμης, η Ελλάδα αποτέλεσε μάλλον εξαίρεση στο μεταπολεμικό ευρωπαϊκό κανόνα. Για λόγους που προτίθεμαι να αναλύσω στην ανακοίνωσή μου, η κατασκευή της εικόνας του «αντιστασιακού» διήλθε από τα σαράντα κύματα της ακραίας εμφυλιακής πόλωσης. Το damnatio memoriae της πλειοψηφικά ανώτερης, αριστερής αντιστασιακής οργάνωσης του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ εξυπηρετούσε την ανάγκη απόρριψης των κοινωνικών αιτημάτων που έφερναν οι χειραφετημένες μάζες που ακολουθούσαν την Αριστερά. Γύρω από τα γεγονότα του 1941-1944 επιβλήθηκε μοιραία μια διαστρέβλωση της πραγματικότητας που υποβάθμισε την ταυτότητα του «αντιστασιακού» σε σχέση με εκείνη του «εθνικόφρονα». Η συνεργασία με τον κατακτητή θεωρήθηκε «αναγκαίο κακό» (στην καλύτερη «εθνική υπηρεσία») υπό το φως της κυρίαρχης μέχρι το 1974 αντίληψης που ήθελε το αριστερό αντιστασιακό κίνημα ξενοκίνητο και αντεθνικό. Το αίτημα για επανορθώσεις από τη Γερμανία πνίγηκε μέσα στις ψυχροπολεμικές προτεραιότητες. Το Ολοκαύτωμα δεν υπήρχε ούτε καν ως «εναλλακτική ατζέντα». Σήμερα, 65 χρόνια μετά, μετά από μια πλημμύρα εκατέρωθεν απολογητικών βιβλίων, διαξιφισμούς ακαδημαϊκών ανθρώπων και τρεις (!) θεσμικές αναγνωρίσεις της «Αντίστασης» (με διαφορετικό κάθε φορά περιεχόμενο), η συζήτηση γύρω από την έννοια της Αντίστασης και του «Αντιστασιακού» στη συγχρονία και τη διαχρονία τους αποτελεί την αφορμή για περαιτέρω προβληματισμό σχετικά με τις πολιτικές συγκρότησης συλλογικής ταυτότητας εν γένει

Μπάδα, Κωνσταντίνα.

Η μνήμη της δεκαετίας 1940 - 1950 στη διαδικασία συγκρότησης παροντικών πολιτισμικών ταυτοτήτων

Με την άποψη ότι η μνήμη κατασκευάζει το παρελθόν στο παρόν, συνιστά δηλαδή μια παροντική δράση, επιχειρείται να εντοπισθούν οι σημασίες και τα νοήματα που αποκτά η μνήμη της δεκαετίας για τη συγκρότηση των πολιτισμικών ταυτοτήτων του παρόντος, ταυτοτήτων στη βάση του φύλου, ταυτοτήτων τοπικών, πολιτικών κλπ. Η δεκαετία του 1940 αποτελεί μια προνομιακή ιστορική περίοδο για να μελετηθούν ζητήματα της ιστορίας και της μνήμης της , επειδή αφενός συνδέεται με γεγονότα τα οποία είχαν καθοριστική επίδραση στην ελληνική κοινωνία και αφετέρου επειδή αποτέλεσε το κατεξοχήν πεδίο ανάδυσης της ατομικής μνήμης και συγκρότησης της συλλογικής μνήμης μέσα από τη σύγκρουση αντίπαλων αφηγήσεων, εμπειριών και αναμνήσεων. Καταρχήν επισημαίνεται ότι η εμπειρία της περιόδου μόλις πρόσφατα έγινε αφηγήσιμη και από τότε οι υπάρχουσες σιωπηλές μνήμες έρχονται στην επιφάνεια, συγκροτούν παροντικές ταυτότητες και είναι δουλειά του ερευνητή να προσδιορίσει τις λειτουργίες και τις σημασίες τους να βρει μέσα από αυτές την ιστορία στο σύνολό της. Ποιό είδος μνήμης υπήρχε και υπάρχει γύρω από την κατοχή, την αντίσταση, τον εμφύλιο. Πώς θυμούνται τον πόλεμο; Όχι τόσο τί θυμάται από αυτόν ακριβώς (πραγματολογική μνήμη), αλλά με ποιές αξίες και διδάγματα συσχετίζεται η ανάμνηση (η μνήμη ως λειτουργία) και γιατί (διαδικασία κοινωνικοποίησης). Τα δεδομένα της έρευνας αντλούνται από καταγραμμένες ιστορίες ζωής και από προφορικές μαρτυρίες ανδρών και γυναικών που βίωσαν την εμπειρία του πολέμου, της κατοχής, της αντίστασης και του εμφυλίου. Αφού καταρχήν επισημανθεί ότι η υποκειμενική διάσταση της μνήμης αναπτύσσεται και λειτουργεί μέσα στα πλαίσια της ομάδας όπου το άτομο ανήκει και ως εκ τούτου το άτομο ανακαλεί και ανασυγκροτεί το παρελθόν πάντα ως μέλος μιας ομάδας ή ως φορέας μιας πολιτισμικής ταυτότητας στην οποία συμμετέχουν πολλοί με διαφορετικούς τρόπου, και επίσης ότι η μνήμη, ως παροντική δράση, γίνεται αντιληπτή ως διαδικασία της σχέσης παρελθόντος και παρόντος και επομένως ότι οι παραγόμενες αναπαραστάσεις του παρελθόντος συνιστούν μια μορφή κοινωνικής δράσης στο παρόν και διά αυτών συγκροτούνται ή υποστηρίζονται οι διάφορες μορφές της πολιτισμικής ταυτότητας του παρόντος, γίνεται στη συνέχεια η ανάλυση του υλικού που έδωσε η ατομική/συλλογική κατά βάση μνήμη και οι αναπαραστάσεις του εαυτού. Από την ως τώρα έρευνα προκύπτει ότι η μνήμη της δεκαετίας προσδιορίζει σε σημαντικό βαθμό την ταυτότητα του παρόντος με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους. Στις γυναίκες π.χ. οι μνημονικές αναφορές στη δεκαετία, επαναλαμβανόμες και κοινές στις περισσότερες , εμφανίζονται να συνιστούν το επιλεγμένο πεδίο δράσης μέσω του οποίου νοηματοδοτούσαν τη δική τους ζωή, εξέφραζαν την αίσθηση του εαυτού τους στην ιστορία, και αναδείκνυαν διάφορες και διαφορετικές όψεις της γυναικείας ταυτότητας, όπως αυτή της καθημερινά αγωνιζόμενης γυναίκας, της ενσυνείδητης αριστερής ή της δεξιάς, της δυνατής και απελευθερωμένης γυναίκας, της μητέρας ή εκείνης που θυσιάζεται για το καλό των άλλων, της αδελφής, της αλληλέγγυας γυναίκας κ.λπ.

Βαμβούρη, (Χρυσάνθη) Χριστίνα.

Η διατήρηση της εθνικής ταυτότητας των Ελλήνων πολιτικών προσφύγων του εμφυλίου πολέμου (1946-1949) στις χώρες υποδοχής τους

Μετά τη λήξη του ελληνικού εμφυλίου πολέμου, το 1949, πολλές δεκάδες χιλιάδες μαχητών του Δημοκρατικού Στρατού και οικογένειες αριστερών πολιτών κατέφυγαν στις ανατολικές χώρες, όπου οι περισσότεροι παρέμεναν έως και μετά το 1980. Η διαρκής επιθυμία όλων αυτών των εκπατρισμένων ήταν να διατηρήσουν την ελληνικότητά τους και να επιστρέψουν στην Ελλάδα για να προσφέρουν τις αποκτηθείσες γνώσεις τους και στους οικείους τους. Στις χώρες όπου εγκαταστάθηκαν οι πολιτικοί πρόσφυγες, αφού επέλυσαν τα προβλήματα προσαρμογής τους σε τρόπους ζωής και πολιτισμούς διαφορετικούς από αυτούς που γνώριζαν και προκειμένου να διατηρήσουν οι ίδιοι και τα παιδιά τους την εθνική τους ταυτότητα και να συντηρήσουν τους δεσμούς τους με την Ελλάδα ανέπτυξαν πολλαπλές δραστηριότητες. Αν και ο επαναπατρισμός τους και οποιαδήποτε επαφή με τις οικογένειες που είχαν αφήσει στην Ελλάδα ήταν για δεκαετίες απαγορευμένος για τους πολιτικούς πρόσφυγες, εν τούτοις, προσδοκούσαν την επάνοδό τους, φρόντιζαν με κάθε τρόπο να ανακαλούν τις αναμνήσεις τους από την πατρίδα, να διαπαιδαγωγούν τα παιδιά τους με την αγάπη για την Ελλάδα και κυρίως να διαμορφώσουν μια συλλογική ελληνική ταυτότητα. Σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση και διατήρηση της συλλογικής τους ταυτότητας έπαιξαν τόσο οι κατά χώρες Σύλλογοι Πολιτικών Προσφύγων, όσο και οι διοργανώσεις εκδηλώσεων που πραγματοποιούνταν με την ευκαιρία εθνικών επετείων και θρησκευτικών εορτών. Κατά τη διάρκειά τους, οι εκπατρισμένοι είχαν την ευκαιρία να συναντηθούν και να ανταλλάξουν τις αναμνήσεις και τους προβληματισμούς τους για τις προοπτικές της επιστροφής τους στη Ελλάδα. Εξίσου σημαντικό ρόλο έπαιζε, επίσης, ο προσφυγικός τύπος και φυσικά τα σχολεία, όπου τα παιδιά διδάσκονταν μαθήματα αντίστοιχα με αυτά που διδάσκονταν οι μαθητές στην Ελλάδα. Η έρευνά μου θα στηριχθεί στη σχετική βιβλιογραφία, σε αρχειακές συλλογές, σε αποφάσεις συνδιασκέψεων και οργανώσεων των πολιτικών προσφύγων, σε αλληλογραφία των πολιτικών προσφύγων με συγγενείς τους και φορείς στην Ελλάδα, υπομνήματα και διαβήματα (ατομικά και συλλογικά) των εκπατρισμένων για τον επαναπατρισμό τους, στο αρχείο της Ένωσης Συγγενών Ευρισκομένων στο Εξωτερικό πολιτικών προσφύγων (1962-1967), σε στοιχεία για τα σχολεία, την εκπαίδευση και τα χρησιμοποιηθέντα σχολικά εγχειρίδια, στην εκδοτική δραστηριότητα, σε έντυπα και εφημερίδες των πολιτικών προσφύγων ανά χώρα και σε προφορικές μαρτυρίες επαναπατρισθέντων.

Jaén Morcillo, María Ángeles & Rodríguez Lifante, Alberto.

Situación actual de los estudios del griego moderno como lengua extranjera en España: orientación y expectativas

El estudio que nos hemos propuesto presentar es un intento por recoger la situación del griego moderno como lengua extranjera en el ámbito español. Hemos podido comprobar, desde nuestra experiencia como estudiantes de griego moderno, de qué modo los estudios neohelénicos despiertan gran interés entre los españoles. El hecho de que tanto la cultura griega como la española presenten numerosas concomitancias, creemos, es un elemento clave en el mutuo interés existente entre ambas culturas. Por ello, partiendo del hecho de que la identidad del mundo griego encuentra diversos caminos a través de los cuales transmitirse, nosotros opinamos que es la lengua uno de los medios en los que encuentra su realización. Nuestra investigación se basa, en primer lugar, en un estudio cualitativo y cuantitativo de la enseñanza/aprendizaje del griego moderno en España y, en segundo lugar, en la observación y el análisis del interés que despierta esta lengua en el ámbito español, llevando cada vez a más alumnos a iniciarse en su estudio. Ahora bien, nuestro análisis no se limita únicamente a una mera descripción del estado de la cuestión; más bien pretende aportar algunas pinceladas de originalidad; de hecho, todos estos datos (que están recogidos tanto por las instituciones como por muchos centros educativos) son el caldo de cultivo sobre el que intentaremos basar nuestra investigación. Objeto de nuestro estudio es la observación de necesidades e intereses de los alumnos que se inician, continúan o desean perfeccionar el uso de la lengua, así como de los centros (muchos de ellos reglados) que hacen la oferta de estas enseñanzas. Por ello proponemos la elaboración de encuestas que recojan este análisis de necesidades de los centros, del profesorado y del alumnado y pretendemos que nuestro estudio sirva de reflexión sobre la situación actual de los estudios neohelénicos en España, de cómo se está potenciando y cuáles son las posibilidades que pueden llegar a tener dependiendo de cómo los fomentemos de manera positiva. María Ángeles Jaén Morcillo Alberto Rodríguez Lifante

Psaromatis, Michael.

Modern Greek Education and Identity in South Australia

This paper explores the perspectives of students, parents and schools with regards to Modern Greek education and Hellenic ethnic identity in a polyethnic and multicultural Australian society. It is a component of a larger ongoing research study which explores the status of Modern Greek education in South Australia with regards to 6 South Australian Schools from three sectors of education (Private, Public and Ethnic schools). A case study design is being utilised to identify the state of Modern Greek education with particular emphasis on the historical evolution and the community support for Modern Greek education. The study likewise explores the perspectives of students and other key stakeholders with regards to the benefits of Modern Greek language education and Modern Greek language maintenance. Semi-structured interviews have been conducted with people who are directly and indirectly involved with Modern Greek education and learning in South Australia. This includes teachers, principals of schools, community leaders and students, in order to ascertain their perspectives. It is intended that this inquiry into the status of Modern Greek education in South Australia will inform the community, parents, government bodies and schools and assist the development of interventions that benefit the future of Modern Greek study programs in South Australian schools. This study has eventuated as a result of findings which were products of a govermental report undertaken by the author in Modern Greek Education in Australia. The report indicated that in the past few years there has been a noticeable drop in students undertaking Modern Greek at the secondary level and also a significant decrease in teachers becoming teachers of Modern Greek. Other identified problems include the discontinuance of Modern Greek programs in some schools, the levels of Modern Greek competency of current teachers of Modern Greek and other associated problems. Interestingly amidst the invaluable data which was obtained the author came across different opinions and attitudes from both students and parents regarding the importance that they placed on Modern Greek education. This prompted an inquiry into the ethnic and cultural identity of those interviewed as a means of better explaining an integral component of this study – the decline in interest in both parents and students in Modern Greek language learning and education. The varying attitudes and perspectives explored not only bear witness to the state of Modern Greek education in South Australia but simultaneously provide unique insight into the highly complex realm of diasporic Hellenic identity.

Stojičić, Vojkan & Mutavdžić, Predrag & Milojević, Ivana.

Ισχυρές και ασθενείς γλώσσες: η θέση της νέας ελληνικής γλώσσας στη Σερβία

Συνήθως λέγεται πως η γλώσσα είναι κοινωνικός θεσμός που η ιδιότητά της τοποθετείται μέσα στο χώρο και, κυρίως μέσα στον χρόνο. Αν και κάθε γλώσσα, λιγότερο ή περισσότερο, μεταβάλλεται με την πάροδο του χρόνου σύμφωνα με τον Saussure (Saussure, 1916:100/67), είναι και οξύμωρο και χαρακτηριστικό μαζί ότι κάθε γλώσσα μεταβάλλεται σταθερά και στα όρια του σύγχρονού της καθορισμού σύμφωνα με τον αριθμό των ομιλητών της. Στα πλαίσια και της γενικής και της θεωρητικής γλωσσολογίας συχνά χρησιμοποιούνται δύο ορισμοί: ισχυρές γλώσσες και ασθενείς γλώσσες. Ο κάθε ορισμός αυτός αναφέρεται σε έναν από τους δύο γενικότερους χαρακτήρες της γλώσσας, όχι όμως ως λειτουργικού συστήματος, αλλά ως πραγματικής και ουσιαστικότερης παρουσίας της οποιασδήποτε γλώσσας στον κόσμο. Με άλλα λόγια, οι ορισμοί αναπτύσσονται σύμφωνα με τις ανθρώπινες αξίες και αντιλήψεις, μέσα στις οποίες την εξέχουσα θέση έχει αναγκαστικά ο συνολικός αριθμός των ομιλητών κάθε γλώσσας, και στην πρώτη θέση ο αριθμός των φυσικών ομιλητών. Βλέποντας από τη γενική γλωσσολογική άποψη, η Νέα Ελληνική στις παγκόσμιο επίπεδο ανήκει σε μια πολύ μεγάλη ομάδα γλωσσών αποτελούμενη από χιλιάδες λεγόμενες μικρότερες γλώσσες, οι οποίες δεν έχουν (και δεν είχαν ποτέ τους) έναν σημαντικό αριθμό ομιλητών. Στη Νοτιοανατολική Ευρώπη όμως η θέση της Νέας Ελληνικής είναι απολύτως διαφορετική. Συγκρίνοντάς την με τις άλλες βαλκανικές και μη βαλκανικές γλώσσες, η Νεοελληνική παρουσιάζεται σαν μια μεγαλύτερη γλώσσα, έχοντας υπ` όψιν τον συνολικό αριθμό των ομιλητών της. Παρόλο που η αγγλική κυριαρχεί και είναι απαραίτητη για την ανεύρεση εργασίας, οι νέοι στη Σερβία κατάλαβαν ότι σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να είναι η μόνη ξένη γλώσσα προσφερόμενης διδασκαλίας. Μια σχεδόν παρόμοια κατάσταση είναι φανερή στη Φιλολογική Σχολή του Πανεπιστημίου του Βελιγραδίου όπου η Νεοελληνική ανήκει στην ομάδα ισχυρών γλωσσών. Το ενδιαφέρον για τις Νεοελληνικές Σπουδές από την αρχή ήταν πολύ μεγάλο, γεγονός που σημαίνει ότι κάθε φορά ο αριθμός των ενδιαφερομένων ήταν διπλάσιος σε σχέση με τους εγγεγραμμένους φοιτητές – πέρσι και φέτος ήταν τριπλάσιος ο αριθμός. Ωστόσο, το Τμήμα Νεοελληνικών Σπουδών ακόμα θεωρείται «νέο» και γι΄ αυτό το λόγο αντιμετωπίζουμε πολλά προβλήματα (π.χ. έλλειψη αιθουσών και προσωπικού). Λαμβάνοντας υπ' όψιν την περιοριστική νομισματική πολιτική η οποία περισσότερο θίγει προς τους τομείς της παιδείας και της υγείας, πρέπει να σημειωθεί ότι το Τμήμα μας εκτέθηκε σε κίνδυνο, ειδικά τώρα που βρίσκεται σε εξέλιξη στη Σχολή μας η διαδικασία της προσαρμογής της ανώτατης παιδείας κατά το σύστημα της Bologna. Πέραν τούτου, σκοπεύουμε να αυξήσουμε τον αριθμό των εγγεγραμμένων φοιτητών και να συνεχίσουμε την επέκταση της διδασκαλίας της ελληνικής ως ξένης γλώσσας: όλοι οι υποψήφιοι της ελληνομάθειας Α΄, Β΄, Γ΄ και Δ΄ επιπέδου αντιμετώπισαν με επιτυχία τις εξετάσεις, ενώ μόνο τρεις από αυτούς δεν είχαν άριστη επίδοση. Πρέπει να σημειωθεί ότι η Σχολή μας έχει ουσιαστικά γίνει κέντρο διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας σε όλα τα δυτικά Βαλκάνια, διότι υποδεχόμαστε υποψήφιους από την Κροατία, τη Βοσνία - Ερζεγοβίνη, το Μαυροβούνιο και την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας. Επιπλέον το Υπουργείο Παιδείας της Σερβίας δέχτηκε την πρωτοβουλία μας να διδάσκεται η ελληνική γλώσσα σε δημοτικά σχολεία και σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Σε κάποια δημοτικά σχολεία και σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης η ελληνική γλώσσα ήδη διδάσκεται ως γλώσσα επιλογής. Περαιτέρω έχει εκδηλωθεί ενδιαφέρον για εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας σε στρατιωτικές σχολές και ακαδημίες. Με βάση τα προαναφερθέντα, μπορεί κανείς να σχηματίσει μια σαφή εικόνα για τους στόχους του Τμήματός μας να προωθήσει τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας, κάτι που αποδεικνύει και η τάση μας να αναδειχθούμε σε σχέση με άλλα Τμήματα Νεοελληνικών Σπουδών της Ευρώπης.

Serrano Espinosa, Manuel.

Η κρητική ταυτότητα μέσα από τις μαρτυρίες ξένων ταξιδιωτών του ΙΘ΄αιώνα

Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 υποστηρίχθηκε από ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες. Αυτό προκλήθηκε από ένα τεράστιο κύμα φιλελληνισμού στην Ευρώπη. Υποκινούνται από την επιθυμία να γνωρίσουν από πρώτο χέρι τα γεγονότα που συμβαίνουν στο ελληνικό έδαφος και έτσι ένας αριθμός ταξιδιωτών έρχεται στην Ελλάδα. Σε ορισμένες περιοχές της Ελλάδας, ως το νησί της Κρήτης, δεν υποκινούνται μόνο από το ενδιαφέρον σε ιστορικά γεγονότα, αλλά και από άλλες παραδόσεις που είχαν ήδη υπογραμμίσει τους πρώτους ταξιδιώτες της Αναγέννησης, δηλαδή, τα αρχαία, την αρχαιολογία και το μύθικο λαβύρινθο της Κρητης. Το νησί της Κρήτης είχε κατά την περίοδο της απελευθέρωσης από τον Οθωμανικό ζυγό μια συγκεκριμένη πορεία για ιστορικούς λόγους. Ο προαναφερθείς φιλελληνισμός οδήγησε σε πολλούς ταξιδιώτες να επισκεφθούν την ελληνική ηπειρωτική χώρα και ορισμένοι, κυρίως, αφιέρωσαν ολόκληρα έργα στην περιοδεία τους στο νησί της Κρήτης στην οποία περιγράφουν διάφορα χαρακτηριστικά του νησιού. Η Κρήτη περνά από διάφορες φάσεις της εξέγερσης ή επανάστασης τον δέκατο ένατο αιώνα. Κατά την πρώτη, που συνδέεται με τα γεγονότα της Ελληνικής Επανάστασης, έχουμε τις μαρτυρίες ορισμένων ταξιδιωτών στα χρόνια πριν και μετά την επανάσταση που έχουν αφήσει πολύτιμες μαρτυρίες για την τοπική ταυτότητα της Κρητης τησ εποχής. Θα είναι κυρίως από τη δεκαετία του εξήντα του δέκατου ένατου αιώνα η μεγάλη περίοδος εξεργέσεων, όταν θα γίνουν οι δύο μεγάλες κρητικές επαναστάσεις εναντίον των Οθωμανών που θα οδηγήσουν στο τέλος του δέκατου ένατου αιώνα, στην περίοδο της αυτονομίας της Κρήτης μς την επίβλεψη των μεγάλων δυνάμεων της εποχής. Ευτυχώς έχουμε τις μαρτυρίες ορισμένων ξένων ταξιδιωτών, οι οποίοι αναλύουν την κρητική κοινωνία της εποχής και θα μας δώσουν ένα συγκεκριμένο όραμα της τοπικής ταυτότητας του νησιού. Το έργο μας επιχειρεί να αναλύσει ακριβώς αυτά τα αποδεικτικά στοιχεία με τα οοοία θα προσπαθήσουμε να εξαχθούμε συμπεράσματα σχετικά με το όραμα των ξένων για την τοπική κρητική ταυτότητα σε μία από τις πιο σημαντικές περίοδους της σύγχρονης ιστορίας του νησιού.

Λέτσιος, Βασίλης.

Ξένοι περιηγητές στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα: Βίλχελμ Λάγκους

Με αφορμή την έκδοση του βιβλίου "Αγαπητή, μισητή μου Αθήνα!: στιγμιότυπα από τη ζωή του φινλανδού ελληνιστή Βίλχελμ Λάγκους", εκδ. Μπιορν Φορσέν - Βασίλης Καρδάσης (Αθήνα, Εστία, 2009) και με τις σχετικές εκθέσεις, η παρούσα ανακοίνωση στοχεύει να προσεγγίσει την ημερολογιακή γραφή του Βίλχελμ Λάγκους και το σχετικό οπτικό και έντυπο υλικό, με σκοπό να αναδείξει συμπεράσματα ως προς τον τρόπο που ο φινλανδός ελληνιστής αντιλαμβάνεται την ελληνική ταυτότητα και γλώσσα μέσα από τις εμπειρίες του στην Αθήνα και την Ελλάδα των μέσων του 19ου αιώνα. Η ανακοίνωση ενθαρρύνει παράλληλες αναγνώσεις και προσεγγίσεις του παραδείγματος του Λάγκους με τις περιπτώσεις άλλων ξένων περιηγητών στην Ελλάδα με στόχο συγκρίσεις και διαπιστώσεις ως προς ζητήματα ταυτότητας και γλώσσας σε εποχές σημαντικών ιδεολογικών ζυμώσεων στην Ευρώπη. Πώς προσλαμβάνεται η νεοελληνική γλώσσα και πολιτισμός από ξένους περιηγητές τον 19ο αιώνα και σε ποιο βαθμό γίνονται συνδέσεις/ συγκρίσεις με τον αρχαίο ελληνικό ή το σύγχρονο ευρωπαϊκό κόσμο; Ποια ζητήματα της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού προκαλούν το ενδιαφέρον των ξένων περιηγητών την εποχή αυτή και πώς αυτά διαμορφώνουν ατομικές και εθνικές συνειδήσεις; Ο Λάγκους παρουσιάζει τους Έλληνες εν μέρει από την οπτική γωνία των Ρώσων της εποχής του, υποτιμώντας τους δηλαδή ως προς τα ανατολίτικα χαρακτηριστικά τους. Παρ' όλα αυτά, υπήρξε σε όλη του τη ζωή θερμός φιλέλληνας και κράτησε επαφή με την Ελλάδα και μετά την επιστροφή του στο Ελσίνκι. Το παράδειγμα του Λάγκους ως ξένου περιηγητή στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα αποδεικνύεται συναρπαστικό (και δεν είναι το μόνο), καθώς αντιπαλεύουν μέσα του η ακαδημαϊκή και η εμπειρική γνώση της ελληνικής εθνικής ταυτότητας και γλώσσας και η διαμόρφωση της ατομικής συνείδησης και ταυτότητας μέσα από την "αγάπη" και το "μίσος" για έναν άλλο από το δικό του πολιτισμό.

Bornträger, Ekkehard Wolfgang.

Πατροπαράδοτες αρετές, εκπολιτιστική αποστολή, και μη ηρωική περιφερειακή καθημερινότητα - Εικασίες για τον εθνικό χαρακτήρα των Ελλήνων και Ισπανών

Πατροπαράδοτες αρετές, εκπολιτιστική αποστολή, και μη ηρωική περιφερειακή καθημερινότητα - Εικασίες για τον εθνικό χαρακτήρα των Ελλήνων και Ισπανών Ο προσδιορισμός του εθνικού χαρακτήρα και η διατύπωση των πολιτικών αξιώσεων και οραμάτων που οικοδομήθηκαν επάνω του έπαιζαν σημαντικό ρόλο στον ιστορικό και πολιτισμικό λόγο στην Ελλάδα και στην Ισπανία, ιδιαίτερα από το δεύτερο ήμισυ του 19ου αιώνα και μετά. Συχνά, η παρουσία θετικών ή αρνητικών ετεροστερεότυπων σε ξένους παρατηρητές προκάλεσε ή επιτάχυνε την εκτενέστερη επεξεργασία του λόγου περί ταυτότητας. Στις δυο περιπτώσεις αποκρυσταλλώνεται ένα ρεπερτουάρ από στερεότυπα, που συνεχίζουν να αποτελούν μακροπρόθεσμα συστατικά τα οποία σπάνια παραλείπονται, για παράδειγμα η κατά βάση ειρηνική ψυχοσύνθεση του Έλληνα και του Ισπανού με την οποίαν αφοσιώνονται στη διάδοση του πολιτισμού στην « καθ'ημάς Ανατολή » ή στην Αμερική, η ναυτεμπορική διάθεση και αποστολή των δυο λαών, η έννοια της οικογενιακής τιμής κτλ. Ταυτόχρονα πλάθονται κατά διαστήματα καινούρια σχήματα και ιδεολογήματα που ανακατατάσσουν το συμβατικό κράμα εθνικών ιδιοτήτων, στην ελληνική περίπτωση π.χ. η εμφάνιση μιας αισθητικής του φυσικού περιβάλλοντος που αποδίδει στο ελληνικό φως και την ελληνική γραμμή (Γιαννόπουλος) τον κυρίαρχο ρόλο στην συγκρότηση του ειδικού εθνικού χαρακτήρα των Ελλήνων. Και το δυναμικό και « διαλεκτικό » σύστημα αντιθέσεων που για το Θεοτοκά εξέφραζε καλύτερα από ένα σταθερό, απολιθωμένο σχήμα την ταυτότητα των Ελλήνων αποτέλεσε σπουδαίο νεωτερισμό στον εθνικό λόγο. Ακόμη στο δεύτερο ήμισυ του 20ου αιώνα οι εικασίες και προβολές περί εθνικής ταυτότητας παραμένουν δημοφιλείς στις δυο χώρες, και η ενασχόληση με τον εθνικό χαρακτήρα δεν παθίαζε μόνο λογοτέχνες, ιστορικούς και δοκιμιογράφους, αλλά και πολιτικούς φιλοσόφους, από τον Ortega y Gasset έως τον Κονδύλη. Αν και είναι φως φανερό ότι το εξωτερικό κρατο-κοινωνικό πλαίσιο και οι υλικές συνθήκες διέφεραν και διαφέρουν ριζικά ανάμεσα στην Ελλάδα και την Ισπανία, υπάρχουν όμως και ανάλογες συντεταγμένες στο συστημά αναφορών, και όχι μόνο εκεί. Η ανάδυση ενός « εθνογραφικού » λογοτεχνικού είδους, του costumbrismo και της ηθογραφίας, η σύμπτωση των ηττών του 1897-1898 που σημάδεψαν μια σημαντική ανασυγκροτήση του εθνικού λόγου στις δυο χώρες, και η εκτεταμένη εμπειρία αυταρχικών καθεστώτων τον 20 αιώνα συνέβαλε σε ορισμένες ανάλογες εκφάνσεις στον λόγο περί εθνικής ταυτότητας. Στον άξονα των περιεχομένων το ιστορικό, αυτοκρατορικό μεγαλείο, η καθολική, εκπολιστική αποστολή σε διάφορους ηπείρους αλλά με ένα παρεμφερές θρησκευτικό και ανθρωπιστικό φόντο, η συναίσθηση ανεπάρκειας μπροστά στις πρόκλησεις του εκσυγχρονισμού και η συναφής προσπάθεια προβολής μιας εναλλακτικής, εν μέρει αντιορθολογικής ταυτότητας αποτελούν ήδη αρκετά tertia comparationis που υπόσχονται καινούριες όψεις στη δυναμική του εθνικού λόγου και θα φέρουν στο φως και ορισμένους απροσδόκητους παραλληλισμούς « εκτός περιφέρειας ».

Κεφαλληνού, Ελισάβετ.

Πολυσύνθετες πολιτισμικές ταυτότητες: Ελληνοαυστραλές σε τρεις γενιές

Το 1977 ο Peter Adler σε μελέτη που αναφερόταν στην πολυπολιτισμική συνύπαρξη διαφόρων εθνοτικών ομάδων κάτω από την ομπρέλα ενός κυρίαρχου πολιτισμικού σχήματος, εξέφρασε για πρώτη φορά τον όρο «πολυ-πολιτισμικό άτομο» και εννοούσε το άτομο που συνηδειτοποιούσε την υπαρξή του μέσα στην πολιτισμική ποικιλομορφία της μεταμοντέρνας εποχής. Το άτομο αυτό, σύμφωνα με τον μελετητή είναι δυνατόν να δημιουργήσει μια πολυσύνθετη πολιτισμική ταυτότητα ικανή να απορροφήσει τα διάφορα και διαφορετικά κοινωνικά σχήματα του περιβάλλοντός του και ταυτόχρονα να προάγει μια μονοπολιτισμική, καθολική ταυτότητα. Η ανακοίνωση αυτή χρησιμοποιεί ως εφαλτήριο την διατυπωθείσα αυτή υπόθεση καθώς και την υπόθεση ότι η ταυτότητα «κατασκευάζεται», άποψη που υποστηρίζεται από τον Milton Bennett και προσπαθεί να συνεισφέρει, ίσως και να συμπληρώσει κενά στις αναφερόμενες μελέτες. Κυρίως θα υποστηρίξει το σχήμα μιας πολιτισμικής ταυτότητας ως μια έννοια που αναπτύσσεται διαλεκτικά, εξαρτάται από συγκειμενικά συμφραζόμενα και πηγάζει από βαθύτερες έννοιες όπως το φύλο, η φυλή, η εθνότητα και η θρησκεία. Για το λόγο αυτό θα εστιαστεί στις μελέτες που αφορούν στις πολιτισμικές ταυτότητες που αναφέρονται στις μειονοτικές ομάδες όπως είναι οι γυναίκες, οι οποίες αναγκάζονται εξ ορισμού να βιώνουν και να διαιωνίζουν μια πολυσύνθετη πραγματικότητα που τις υποχρεώνει να αντλούν διαρκώς από την παραδοσιακή, πολιτισμική τους παρακαταθήκη. Πρόσφατη έρευνα που αφορά στην πολτισμική γυναικεία, πολιτισμική ταυτότητα, διαπιστώνει ότι η διαδικασία της πολιτισμικής της ταυτότητας διαφέρει κατά πολύ από εκείνη του άνδρα. Σχετικά με την έννοια της εξατομίκευσης σε άτομα των περιθαριακών ομάδων, ακόμα και στις σημερινές δυτικές κοινωνίες, τα αρσενικά μέλη της οικογένειας οδηγούνται από πολύ νωρίς στην αποδέσμευση της μητέρας και στην ομαλή εξατομίκευσή τους διαμορφώνοντας μια ανεξάρτητη ταυτότητα, ενώ τα θηλυκά μέλη ενθαρρύνονται από το περιβάλλον και τις περιστάσεις να διατηρούν περισσότερο τις στενές επαφές με την μητέρα και στις περισσότερες περιπτώσεις με την γιαγιά, καθώς διαπιστώνεται από την έρευνά μας. Σύμφωνα με τον Miller (1986), οι γυναίκες «ετοιμάζονται να είναι περισσότερο συναισθηματικές, να υπερέχουν στην αίσθηση της φυσικής, ψυχολογικής και διανοητικής ανάπτυξης και τέλος να έχουν μεγαλύτερη αναγνώριση της ουσιαστικής, συνεργατικής φύσης της ανθρώπινης ύπαρξης». Τέλος, στη ανακοίνωσή μας αυτή θα αντλήσουμε και θα χρησιμοποιήσουμε υλικό από έρευνα που διεξάγουμε στην Αυστραλία, η οποία βρίσκεται στο στάδιο της ολοκλήρωσης και αφορά στην πολιτισμική ταυτότητα Ελληνίδων της Αυστραλίας, σε τρεις γενιές: Γιαγιά, η οποία έχει γεννηθεί στην Ελλάδα, και χαρακτηρίζεται ως ο φορέας των παραδοσιακών, πολιτισμικών αξιών, η θυγατέρα που έχει γεννηθεί στην Αυστραλία, έχει δεχθεί, ανατραφεί, νουθετηθεί με τις παραδοσιακές αξίες, επομένως έχει αναπτύξει μια πολιτισμική ταυτότητα που διαφέρει ή/και αναπαράγεται μέσα από τις αξίες που την έχει γαλαχήσει η Ελληνίδα-μητέρα, και η εγγονή που αποτελεί τον σημαντικότερο παράγοντα για την διατήρηση, αλλαγή ή απόρριψη της πολιτισμικής ταυτότητας που κληρονόμησε από την Ελληνίδα γιαγιά της. Η έρευνα έχει χρηματοδοτηθεί από το Πανεπιστήμιο του Macquarie και τον παροικιακό οργανισμό, Macquarie University, Greek Studies Foundation, και στοχεύει στη στοιχειοθέτηση, καταγραφή και ανάλυση των Ελληνικών παραδοσιακών αξιών όπως αυτές παραδόθηκαν ή/και παραδίνονται ανάμεσα σε τρεις γενιές γυναικών (συμπεριλαμβανομένης και της πολιτισμικής ταυτότητας). Στην ανακοίνωση αυτή θα παρουσιαστούν για πρώτη φορά στοιχεία που αφορούν στην πολιτισμική ταυτότητα και την μεταλλαγή ή/και διατήρηση των παραδοσιακών αξιών και θα εξετάσει την πολυσύνθετη φύση της πολιτισμικής ταυτότητας όπως αυτή διαμορφώθηκε ή/και διαμορφώνεται, εξελίχθηκε ή/και εξελίσσεται ανάμεσα σε τρεις γενιές Ελληνίδων της Αυστραλίας.

Palaktsoglou, Maria.

Australian-Greek Writers: a "hybrid" identity or an identity in "crisis"

Greek migration to Australia begun in the nineteenth century and continued in relatively “slow” pace during the first half of the twentieth century. Numbers of Greek migrants changed dramatically after the Second World War, when a formal agreement was signed between the Greek and the Australian governments, setting chain migration in motion. As a result, during the fifties and the sixties, a great number of Greeks migrated to Australia and settled mainly in urban areas, where opportunities for employment existed. From the beginning of their settlement, some migrants decided to take up writing and few, such as the poet Tsaloumas, were formally recognised for their works by the Australian establishment. Personal experience and issues relating to migration were common themes of the Greek-Australian writers of the first generation. Therefore, themes such as the loss of the country of origin, the “tyranny” of distance, alienation or language and cultural barriers, were explored and portrayed in abundance. As the Australian born Greeks of the second generation were coming of age, a different kind of writer emerged, the Australian-Greek writer, resulting in a definite change of the Greek Australian literature. It is important to note at this point that the first generation migrants had a well defined identity and a strong sense of allegiance to their country of birth at first, and to their adopted one later. Things, though, were set to change for their children, who were born and raised in Australia and were exposed in two distinct and “opposing” cultures: the culture of their country of birth and the one of their parents’ place of origin. This “dramatic” exposure influenced the shaping of their Australian-Greeks identity and their characteristics in general. In this paper we examine the works of Australian-Greek writers of the second or third generation in comparison with the works of Greek-Australian writers of the first generation. More specifically we trace themes or issues explored in their literary works and seek possible similarities or differences. Finally we aim to construct the “model” identity of the Australian-Greek writers by examining the Greek culture they are exposed to and the influence they receive from the mainstream social groups significant to them: class, nation and peers.

Vasileiadou, Polymnia.

The identity of adult education in Greece

The identity of adult education in Greece Adult education is a new type of educational process (Kedraka, 2009) through which adults that no longer attend school classes, take on activities in order to acquire knowledge, skills (Theodosopoulou & Metis, 2009), abilities and attitudes aiming at spotting, solving personal or collective problems efficiently (Anastasiou, Androutsou,Valkanos & Giavrimis, 2009) and attracting the interest of the adult students (Theofanellis & Karageorgiou, 2009). A periodical analysis to study the development of adult education in Greece has been attempted in several studies (Kokkos & Karalis, 2009). Adult education began to be organised in Greece in the second half of the nineteenth century and developed primarily after the country joined the European Community(Vergidis,1992). It keeps growing and expanding rapidly due to the great interest of governments, scientists and individuals for lifelong education and training (Kedraka, 2009). The agencies which organize adult education and training activities are divided into the following categories: → public administration and private corporate bodies under the responsibility of ministries, → foundations and public-minded agencies (non-profit), → trade unions and co-operatives, → universities and technological educational institutions, → the private sector (Vergidis,1992).. In Greece in 2000 the percentage of adult participation was 1,1% while in 2005 this percentage went to 1,8% and the target for 2013 is 6% (Theodosopoulou & Metis, 2009). Until the end of the fifties there are no records about the need for educating adult educators but during the sixties and seventies a number of activities were developed by a small number of institutions (Kokkos & Karalis, 2009). The lack of educators with the appropriate skills created the need to organize suitable training programmes (Vergidis,1992). In 2003, a national programme for the training of adult educators in the field of continuing vocational training was launched, while more recently in 2007, a similar programme was also implemented for the educators in the area of liberal adult education (Koulaouzides & Palios, 2009, Staboulis, 2009). However, in Greece up today, no specific studies or qualifications have been required to follow the career in adult teaching (Griva, Papastamatis, Valkanos & Tsakiridou, 2009). In most cases, educators (with full and part time employment, Vasileiadou, 2008) have been teachers or technicians and skilled professionals, lacking the scientific training to respond successfully to the educational process. The Greek Ministry of Education (ΥΡΕΡΤΗ) established an official register of adult educators on a national level from which all organizations and bodies, public or private providers in the sector of adult education are obliged to recruit their teaching sources (Panitsidou & Zarifis, 2009). In 1998, the Hellenic Open University (EAP) started its operation, supplying students with post-graduate degrees in the field of “adult education”. Additionally, during that period, the University of Macedonia in Thessaloniki created the BA study programme called “Educational and Social Policy” where the subject of Adult Education is taught. The main adult education agency is the General Secretariat for Lifelong Learning (G.S.LLL.) of the Hellenic Ministry of Education and Religious Affairs (Sipitanou & Zarifis, 2006, Theodosopoulou & Metis, 2009).

Γιαννακού, Βασιλική.

Κοινωνικές και πολιτισμικές ταυτότητες στα εγχειρίδια διδασκαλίας της νέας ελληνικής ως ξένης γλώσσας

Οι γεωγραφικές και ιστορικές αλλαγές μέσα στους αιώνες που πέρασαν έχουν δημιουργήσει στην ελληνική κοινωνία μια ποικιλία ανθρώπινων τύπων με διαφορετικές πολιτισμικές ταυτότητες. Ιδιαίτερα τις τελευταίες δύο δεκαετίες, νέες κοινωνικές και εθνικές ομάδες έχουν προστεθεί. Κοινό στοιχείο όλων είναι η χρήση της ελληνικής γλώσσας, η οποία ποικίλει ανάλογα με την ταυτότητα του χρήστη. Η αναγνώριση αυτής της ποικιλίας ταυτοτήτων σηματοδοτεί αφενός μεν αλλαγές –ορισμένες φορές αρκετά πιεστικές- στη μορφή της σύγχρονης Ελληνικής αφετέρου δε μια νέα προσέγγιση στη διδασκαλία της Νέας Ελληνικής ως ξένης γλώσσας. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το διδακτικό υλικό που χρησιμοποιείται για τη διδασκαλία της γλώσσας. Μήπως η εικόνα της Ελλάδας μέσα από τα εγχειρίδια είναι παραδοσιακή και πιθανόν, γραφική; Για παράδειγμα, οι γυναίκες παρουσιάζονται ως νοικοκυρές, ενώ σήμερα οι περισσότερες έγγαμες εργάζονται με τους ίδιους -ή και εντονότερους ρυθμούς- με τους συζύγους τους. Παράξενο, επίσης, φαίνεται το γεγονός ότι στα διδακτικά εγχειρίδια οι αλλοδαποί είναι απόντες από την ελληνική κοινωνία, ενώ είναι γνωστό ότι συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο. Είναι πράγματι εντυπωσιακό το ότι οι διδάσκοντες, μαζί με την Ελληνική, χρησιμοποιώντας τα εγχειρίδια, μεταδίδουν στους μαθητές τους απόψεις, πεποιθήσεις, στερεότυπα και χαρακτηριστικά ταυτοτήτων, είτε το αντιλαμβάνονται οι ίδιοι είτε όχι. Αξίζει, λοιπόν, να γίνει μία συγκριτική μελέτη των διδακτικών εγχειριδίων μεταξύ τους, αλλά και μεταξύ αυτών και της σύγχρονης πραγματικότητας, με άλλα λόγια να επιχειρηθεί η αντιπαραβολή των ταυτοτήτων που απαντούν μέσα στα βιβλία με αυτές που υπάρχουν στην ελληνική κοινωνία στις μέρες μας. Αυτό θα βοηθούσε όχι μόνο στη βελτίωση, στη συμπλήρωση σε θεματικό επίπεδο και στον εκσυγχρονισμό του διδακτικού υλικού της Νέας Ελληνικής ως ξένης, αλλά και στην περιγραφή των εθνοκοινωνικοπολιτισμικών ταυτοτήτων που συνυπάρχουν σήμερα στην ελληνική κοινωνία, καθώς και στη γνωριμία και την καλύτερη σχέση μεταξύ τους.

Sidneva, Svetlana.

Modern Greek as the second language: referring the national identity in the Greek textbooks

The written texts (as well as narratives) are considered to be one of the basic sources for the studying of national (ethnic) identity of the individual. Traditionaly such kind of researches are focused on the material taken from either newspaper articles or fiction literature. However, the national identity also is spotted in the texts created or selected for the didactic purposes, especially if it is a language (a key component of identity concept) that is meant to be studied. In this regard at the present research our attention is turned to the textbooks of the Modern Greek as the second language published and copyrighted by the Aristotle University of Thessaloniki (initial course, intermediate and advanced levels) along with a number of Athenian textbooks and manuals. The texts and the dialogues placed in the beginning or at the end of the units, on the one hand, have a purely practical purpose of instantiating Vocabulary and Grammar material. On the other hand, they give an idea (either expressly or by implication) how the Greeks set themselves up in the world. The texts may involve the direct description of the Greeks, quite often based on the national and international stereotypes. This sort of identification can be rather short as a phrase from a dialogue: «Greeks love holidays and tasty meals»; and, on the contrary, it can be enough developed and even happens to be a citation from an article or a book, e.g. the extract from the Nikos Dimos' article in the Unit 10 of the advanced course "Ελληνικά για προχωρημένους" by Evangelia X. Panagopulu and Anna Chatzipanagiotidi, where we may find ironical self-determination of the Greek national character (with its tendency to exaggeration): «When the Greek looks at himself in a mirror, he sees Alexander the Great, Kolokotronis, but he never distinguishes Karagez in the reflection». Indirectly the aspects of self-identity concept appears from the order of the texts and from the very selection of the text topics, which often refer the Greek language, its history or problems of studying, and the Modern Greek literature. The personalities mentioned in the textbooks (e.g. G. Seferis, G. Solomos) are also those who put a contribution to the Modern Greek language formation. It is necessary to point out that culturological texts pay less attention to the Ancient Greek issues than to the Byzantian or Modern Greek ones. If being compared with other course books for foreigners (e.g. Italian manuals), the Modern Greek textbooks turn to contain considerable quantity of texts referring the folklore and the religion – publications of national legends or descriptions of religious practices. The topic Family seems to be extremely important as well – in the basic course "Ελληνικά για ξένους" the "starting point" of the unit «Time and hours» becomes the dialogue between a boy and his father about the watch, his mother's Christmas present, instead of discussion about the trains or planes timetables, usual for the textbooks of other languages.

Αρβανίτη, Ανθούλα.

Το λόγιο στοιχείο στην νέα ελληνική. Εφαρμογή στην διδασκαλία της νέας ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας

Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι αφενός να διερευνηθεί ο ρόλος του λόγιου στοιχείου στην νέα ελληνική προκειμένου να προσδιοριστούν οι λόγοι για τους οποίους είναι απαραίτητη η διδασκαλία του σε μαθητές της ελληνικής ως δεύτερης ή ξένης γλώσσας και αφετέρου να εξεταστεί πώς το λόγιο στοιχείο παρουσιάζεται στα αναλυτικά προγράμματα και σε διδακτικά εγχειρίδια. Αν και έχουν περάσει περισσότερα από τριάντα χρόνια από την κατάργηση της καθαρεύουσας και την εγκαθίδρυση της νέας ελληνικής ως επίσημης γλώσσας του κράτους, το λόγιο στοιχείο εξακολουθεί να έχει έντονη παρουσία στην νέα ελληνική. Το γεγονός αυτό δείχνει ότι επιτελεί συγκεκριμένες λειτουργίες απαραίτητες στην επικοινωνία μας. Στις περισσότερες περιπτώσεις σηματοδοτεί το επίσημο ύφος λόγου. Ποιοι είναι όμως οι λόγοι που καθιστούν την παρουσία του απαραίτητη; Και κυρίως γιατί ενώ η χρήση του ενεργοποιείται από μια ανάγκη της γλώσσας φτάνει να δηλώνει κύρος δημιουργώντας ταυτότητες κοινωνικής και πνευματικής ανωτερότητας στους χρήστες του; Το λόγιο στοιχείο αποτελεί ένα κομμάτι της γλώσσας το οποίο ακόμα και για τους φυσικούς ομιλητές είναι προϊόν εκμάθησης μέσα από την συστηματική διδασκαλία του στο σχολείο. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την περιθωριακή φύση του και την περιορισμένη χρήση του σε επίσημα περιβάλλοντα επικοινωνίας δημιουργούν μια σειρά από προβλήματα στην κατάκτηση και χρήση του τόσο από φυσικούς ομιλητές όσο και από ομιλητές της ελληνικής ως δεύτερης ή ξένης γλώσσας. Στο κομμάτι που μας ενδιαφέρει εδώ, δηλαδή στην διδασκαλία της νέας ελληνικής ως ξένης γλώσσας, θα εξετάσουμε σύντομα τι προβλέπουν τα αναλυτικά προγράμματα για την διδασκαλία του λόγιου στοιχείου ανά επίπεδο γλωσσομάθειας και στην συνέχεια θα δούμε πώς ενσωματώνεται στο εγχειρίδιο διδασκαλίας της νέας ελληνικής ως ξένης Ταξίδι ΙΙΙ το οποίο απευθύνεται σε μαθητές προχωρημένου επιπέδου.

Skoulidas, Elias G.

Identities, Locality and Otherness in “Epirus” during the late Ottoman period

"Epirus" represents a historiographical example for the study of local history regarding the methodology of cultural anthropology (use of terms “locality” and “otherness”). Our paper is related to the period of tanzimat in the Ottoman Empire and the formation of national movements in the Balkans. At that period the public discourse expressed by Epirotan intellectuals for their region draws our attention. We are interested in the way these Epirotan intellects perceive "Epirus". During the period we examine the prefecture of the Ottoman Empire was called “vilayet of Yanya” and included the region from the middle of today’s Albania (district of Berat) to the Amvrakikos Gulf. We mainly focus on two aspects: A. Regarding locality: the identity of these persons, their relation with the national centre. The impact of locality and the reality they experience on their ideas about the place itself. B. Regarding otherness: the “perception of the other”, problems of identities. We detect the reasons of their accordance or discord with the dominating discourse of the national centre. Finally, within the bounds of a historiographical research at the beginning of the 21st century we make an attempt to connect history with cultural identity. Mainly, we focus on the discourse of persons like P.Aravantinos, I. Lampridis, H. Hristovassilis but, as well, Th. Havellas, Serafeim Vyzantios and others about the perception of "Epirus" as territorialism and also as "community of nostalgy". At the same time most of them are related to the greek national discourse and it is interesting to describe their differentiazation towards the "other" : muslims and jews, albanians, ottomans, aromanians (vlachs) etc. Also, the perception of terms like: "ηπειρωτικόν έθνος", "ελληνοαλβανοί", "ημιελληνικόν ή γραικοαλβανικόν στοιχείον" etc. We, also, try to find the different ideas described by “Epirotan” intellectuals in Constantinople. We have to deal with people in close relations with Associations like “Ηπειρωτικός Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος” and the mentalities they carry (i.e. “ελληνοθωμανισμός”).

Gürgendereli, Müberra.

The Greek Legends and the Greek Philosophers Appearing in the Ottoman Period Classical Turkish Poetry

The Greek Legends and the Greek Philosophers Appearing in the Ottoman Period Classical Turkish Poetry Literature which is from the important tokens of culture displays the characteristics of the society in which it is produced. However, every literature makes use of universal knowledge and sources at the same time. In the world literature, common literary features belonging to the East and the West are observed, and the Ottoman period Classical Turkish literature was influenced by these sources as well. Some legends like narcissus, phoenix, etc. pertaining to the Greek culture which the Classical Turkish literature interact with are the images benefited from in poems while describing beauty, love and the superior characteristics of a poet. The Greek philosophers, on the other hand, especially represent intellect, philosophy and intelligence in the Classical Turkish poetry. The Classical Turkish poets compare the statesmen they would like to compliment or themselves to Socrates, Plato, Aristotle, etc. in terms of intellect. Again, they try to solve the mysteries and aim at expressing the ideas and concepts they would like to convey in their poems with the help of these philosophers. In this paper, the effect of the Greek mythology and philosophy on the Ottoman period Classical Turkish Poetry is studied. Moreover, the usage of this effect by the poets in their poems and the reflections of this effect on the Classical period Turkish poetry are illustrated through examples. Keywords: Greek Legends, Greek Philosophers, Turkish Poetry, Literature Interaction, Imagesss Οι Ελληνικές Μυθολογίες και οι Φιλόσοφοι που υπάρχουν στα κλασικά Τουρκικά ποιήματα της Οθωμανικής Περιόδου Στην εργασία μας ερευνήσαμε την επίδραση της Ελληνικής μυθολόγίας και φιλοσοφίας στα Κλασικά Τουρκικά Ποιήματα της Οθωμανικής Περιόδου. Σ’ αυτήν την εργασία εξηγήσαμε αυτή την επίδραση στους ποιητές αυτής της περιόδου.

Gürgendereli, Rifat.

The Greek-Originated Words Used in the Ottoman Period Classical Turkish Poetry

The Greek-Originated Words Used in the Ottoman Period Classical Turkish Poetry Language is a living and a developing entity. The fact that language interacts with and exchanges words with other languages and cultures is the token of its being alive and active. Instead of creating new words, loaning new ones for the vocabulary that do not correspond with that language is especially easier. All the languages in the world loan from each other some words which they need and which do not exist in their own languages. In the Turkish language, mainly with the impact of Islam, the number of words loaned from the Arabic and the Persian languages is very high. In the eleventh century, a lot of words from the Greek and the Armenian languages entered into the languages of the Turkish people in the Eastern Anatolia. Thus, many objects and concepts which were not found in Turkish were borrowed from those languages. Words about architecture, environment, navigation, food, etc. were adapted to Turkish particularly from Greek. The relation between Turkish and Greek starts at the ancient times and at the Byzantine Period. Generally speaking, we may talk about a relation between these two languages starting from the eleventh century continuing to the beginning of the twentieth century. The Ottoman Period classical Turkish poetry usually dates back to the centuries between the 14th and 19th. This paper examines the usages of the Greek culture-originated idioms and words employed by the Ottoman poets in their poems written in Turkish. Furthermore, the characteristics of these Greek words are compared with the ancient and contemporary Turkish. Keywords: Greek words, Turkish Poetry, Language Interaction, Comparative Studies, Loanwords Οι Ελληνικές λέξεις που χρησιμοποιήθηκαν στα κλασικά Τουρκικά ποιήματα της Οθωμανικής Περιόδου Σ' αυτήν την εργασία ερευνήσαμε την χρήση των Ελληνικών λέξεων από Τούρκους κλασικούς ποιητές της Οθωμανικής Περιόδου.

Eideneier, Νίκη.

Ταυτότητα, λογοτεχνία και γλώσσα

Στην εισήγηση θα θιγεί το θέμα κατά πόσον η λογοτεχνία ενισχύει ή συνηγορεί στην απόκτηση πολιτισμικής ταυτότητας και ποιος ο ρόλος της γλώσσας επ' αυτού. Η φράση-κλειδί κατά τις διάφορες παρουσιάσεις της Ελληνικής Εταιρείας Συγγραφέων της Γερμανίας: "Η Ελληνική Εταιρεία Συγγραφέων της Γερμανίας, απορρίπτοντας το επιχείρημα «Ελληνική λογοτεχνία είναι μόνον αυτή που είναι γραμμένη στην ελληνική γλώσσα» στηρίζει την ελληνικότητα ενός συγγραφέα της διασποράς στις μεταμορφώσεις που υφίσταται ο συγγραφέας και το έργο του ανάμεσα στις δύο κοινωνίες που ζει και δημιουργεί, ανεξάρτητα σε ποια από τις δύο γλώσσες γράφει", αποτελεί όχι μόνον πεποίθηση των μελών της Εταιρείας, αλλά πράξη, η οποία τίθεται σε κρίση του κοινού ή και ανάμεσα στα μέλη της στα λογοτεχνικά εργαστήρια, τα οποία διοργανώνει κατά καιρούς η Εταιρεία, προκαλεί συνεχείς, αντιφατικές και αλληλοαναιρούμενες προτάσεις και συζητήσεις και θέτει, σχεδόν οδυνηρά, το θέμα της ταυτότητας των Ελλήνων μεταναστών, κυρίως της δεύτερης και τρίτης γενιάς, από τους οποίους προέρχονται και πολλοί σημαντικοί πεζογράφοι και ποιητές. Θα επιχειρηθεί ανάλυση των απόψεων, εκτίμηση και αποτίμηση αυτού που λέγεται "πολιτισμική ταυτότητα" με βάση και παραδείγματα μέσα από το αυθεντικό έργο των συγγραφέων αυτών, τη στιγμή μάλιστα που μέσα στο 2010 θα "γιορτασθεί" σε όλη τη Γερμανία η πεντηκοστή επέτειος της υπογραφής της "Συμφωνίας Περί μεσολαβήσεως προς τοποθέτησιν Ελλήνων εργαζομένων εις την Ομοσπονδιακήν Δημοκρατίαν της Γερμανίας". Στις εκδηλώσεις που θα γίνουν σε διάφορες πόλεις και περιοχές της Γερμανίας η παρουσία των Ελλήνων λογοτεχνών θα γίνει έντονα αισθητή χάρη στη δραστηριοποίηση της Εταιρείας, στο ενδιαφέρον του κοινού, ελληνικού και ελλαδικού - όπως ελπίζουν οι μετανάστες - αλλά και του γερμανικού, για το οποίο το θέμα δεν είναι ούτε άγνωστο ούτε τυχαίο, εφόσον το φαινόμενο δεν είναι μόνον ελληνικό, αλλά παρατηρείται εδώ και χρόνια σε όλες τις μειονότητες που ζουν στη Γερμανία είτε έχουν πολιτογραφηθεί ως Γερμανοί πολίτες είτε όχι. Αυτό που πείθει είναι η ποιότητα των έργων τους - όσων βεβαίως βλέπουν το φως της δημοσιότητας - πράγμα που "αναγκάζει" ακόμη και τους κριτικούς της λογοτεχνικής παραγωγής να παραδεχτούν ότι βαδίζουμε σε μια "Παγκόσμια λογοτεχνία νέας μορφής και εμβέλειας".

Αντωνιάδου, Ολυμπία Γ.

Λογοτεχνία, διασποροποίηση και συνοροχώρες: η περίπτωση της ελληνικής λογοτεχνίας της μετοικεσίας στο γαλλόφωνο χώρο του 20ού αιώνα

Η ανακοίνωσή μας έχει σκοπό να μελετήσει, κατά κύριο λόγο την πρόσληψη και την κατανόηση του ρόλου που καλούνται να διαδραματίσουν όσοι από τους Έλληνες συγγραφείς που βίωσαν την εμπειρία της μετοικεσίας προβάλλουν μία διεθνική, εθνοτική ή διασπορική ταυτότητα, σε έναν χώρο όπου συνυπάρχουν ταυτό¬χρονα, οι έννοιες διεθνικός, διασπορικός και εθνοτικός. Οι εν λόγω συγγραφείς, μετανάστες πρώτης ή δεύτερης γενιάς, δίγλωσσοι ή τρίγλωσσοι, μέλη μιας πολυπολιτισμικής και διαπολιτισμικής κοινωνίας, θα μπορούσαν πλέον να χαρακτηριστούν, από πολιτισμική σκοπιά, ως «υβριδικά» υποκείμενα αφού ανήκουν σε έναν κόσμο όπου αντινομίες όπως «χώρα προέλευσης –χώρα υποδοχής», «μετανάστες και μη μετανάστες», «πατρίδα-ξενιτιά». Ένα ζήτημα το οποίο εμπεριέχεται, σε αυτή την εμπειρία της διασποράς και τις συνέπειες που αυτή επιφέρει στη διαδικασία της αποσταθεροποίησης, της αναδιαμόρφωσης, του υβριδισμού και του «μαστορέματος» («cut and mix») – τη διαδικασία, εν ολίγοις, της πολιτισμικής διασποροποίησης (diasporaization) που υπονοείται από τη νέα πολιτική της αναπαράστασης είναι η σχέση αυτή της πολιτισμικής πολιτικής με το παρελθόν, με τις διαφορετικές της «ρίζες». Στον «μεταμοντέρνο υπερχώρο» του F. Jameson, στην επικράτεια του «εδώ και του εκεί», οι εκτοπισμένοι λαοί συσπειρώνονται γύρω από αναμνήσεις ή φαντασιώσεις πατρίδων, τόπων ή κοινοτήτων σε έναν κόσμο που μοιάζει όλο και περισσότερο να αρνείται τέτοιες στενά εδαφοποιημένες αγκυλώσεις. Οι συνοροχώρες (borderlands) αποτελούν την ενδιάμεση ζώνη εκτοπισμού και απεδαφοποίησης που σχηματί¬ζει την ταυτότητα του υβριδικού υποκειμένου. Στα σύγχρονα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης και της πολυπολιτισμικότητας, η λογοτεχνία του εκπατρισμού μετατρέπεται σε μεικτή λογοτεχνία όπου ο συγγραφέας δεν μιλά πια μόνο για τις ρίζες του αλλά και για την ιστορία και την ζωή των συμπατριωτών του στο εξωτερικό και φτάνει στο σημείο να συγχέει τους χώρους –πατρίδα και χώρα υποδοχής-, αναδεικνύοντας στοιχεία της δικής του κουλτούρας, συχνά ήδη μεικτής, τα οποία εισάγει στο ξένο λογοτεχνικό τοπίο. Έλληνες συγγραφείς οι οποίοι έγραψαν λογοτεχνία της μετοικεσίας, δεν περιορίζονται στην μητροπολιτική Γαλλία. Ενδεικτικά αναφέρουμε τους Άρη Φακίνο, Βασίλη Βασιλικό, Βασίλη Αλεξάκη, Μιμίκα Κρανάκη, Μαργαρίτα Λυμπεράκη, Κλεμάν Λεπίδη, Λύσανδρος Πράσινος, Ζιζέλ Πρασσινός, (Γαλλία), Παν Μπουγιούκα (Κεμπέκ), Μαριάννα Κατζαρά (Τυνησία), Αλμπέρ Κοέν και Νικολά Βερντάν (Ελβετία). Μερικά ερωτήματα που θα μας απασχολήσουν είναι πρώτον, η «ελληνικότητα» των συγγραφέων της ελληνικής μεταναστευτικής λογοτεχνίας: Ποιες είναι οι έννοιες που ορίζουν την «ελληνικότητα»; Είναι εξ'ορισμού στερεοτυπικές; Διεκδικούν την ιδιότητα της «ελληνικότητας» όλα τα έργα της εν λόγω λογοτεχνίας; Σε ποιο βαθμό επηρεάζουν τα στερεότυπα αυτά την παραγωγή και την πρόσληψη της συγκεκριμένης λογοτεχνικής παραγωγής; Δεύτερον, υπάρχει μια ενιαία λογοτεχνική ταυτότητα με διακριτά χαρακτηριστικά ως προς το ύφος, τη θεματική, τη μεθοδολογία, τη γένεση και την πρόσληψη της ελληνικής μεταναστευτικής λογοτεχνίας; Παράγονται τελικά υβριδικά έργα που ανταποκρίνονται στην εμπειρία της διασποράς; Τρίτον, ποια είναι η γλώσσα γραφής, η ελληνική ή η γαλλική, με ποια κριτήρια επιλέχτηκε και μέσα σε ποια κοινωνιογλωσσικά συμφραζόμενα; Τέταρτον, ποια είναι η διαφορετικότητα και πρωτοτυπία της ελληνικής μεταναστευτικής λογοτεχνίας σε σχέση με τον διεθνοποιημένο λογοτεχνικό και πολιτισμικό κανόνα; Τέλος, υπάρχουν κομβικά σημεία, στα οποία συναντώνται και επικοινωνούν τα μέλη της εθνοπολιτισμικής ομάδας μεταξύ τους, με άλλους και με την περιβάλλουσα κοινωνία;

Kamushadze, Maka.

Το ζήτημα της εθνικής ταυτότητας των Ελλήνων μεταναστών στην ελληνική λογοτεχνία

Στην ιστορία της ανθρωπότητας διάφοροι λαοί ή αντιπρόσωποι διάφορων λαών αναγκάστηκαν να αφήσουν την πατρίδα τους και να βρουν καταφύγιο σε άλλες χώρες. Πριν ριζωθούν στις ξένες χώρες αυτοί οι άνθρωποι πρέπει να ξεπεράσουν τον πόνο της απομάκρυνσης από την πατρίδα τους. Στο γεγονός αυτό η χώρα υποδοχής πρέπει να παίξει το σημαντικότερο ρόλο. Υπάρχουν πολλά προβλήματα που σχετίζονται με το ζήτημα μετανάστευσης. Γενικά οι μετανάστες παρουσιάζουν δύο λανθασμένες τάσεις: πρώτη τάση, όταν τα πρόσωπα που αποδήμησαν θεωρούν ότι η χώρα υποδοχής είναι έρημο μέρος και μπορούν να εγκατασταθούν εκεί χωρίς να αλλάξουν στη δική τους συμπεριφορά και στα δικά τους έθιμα στο παραμικρό. Άλλη τάση είναι το ότι η χώρα υποδοχής για τον μετανάστη είναι διαμορφωμένη από την άποψη πολιτιστικών αξιών, νομοθεσίας και πίστης και ο μετανάστης πρέπει να τις δεχτεί και να τις αφομοιώσει όπως είναι, μην αλλάζοντας κι εκεί τίποτα. Καμία απ'αυτές τις τάσεις δεν έχει επιθυμητά αποτελέσματα ούτε για τους μετανάστες ούτε για τον ντόπιο πληθυσμό με τοπικό πολιτισμό. Η έξοδος από την αντίθεση μεταξύ του απόδημου και τοπικού πληθυσμού μπορεί να βρεθεί.'Οσο περισσότερο αγαπήσει ο μετανάστης τον πολιτισμό της χώρας υποδοχής τόσο περισσότερο θα μπορέσει να παρουσιάσει τον δικό του πολιτισμό σ'αυτή την χώρα και συνάμα όσο περισσότερο θα αισθανθεί ο μετανάστης το σεβασμό προς τον πολιτισμό του από την πλευρά της χώρας υποδοχής, τόσο θα προσπαθήσει να αγαπήσει τον πολιτισμό αυτής της χώρας και να τον συνταιριάξει με την εθνική του ταυτότητα - με τα γνωρίσματα που δημιουργούν την εθνική του ταυτότητα. Για τον ελληνικό λαό η μετανάστευση και εγκατάσταση στην καινούργια χώρα δεν είναι άγνωστο γεγονός. Σε διάφορες περιόδους της ιστορίας του οι αιτίες της απομάκρυνσης των Ελλήνων από την πατρίδα τους και εγκατάστασης σε ξένες χώρες ήταν διαφορετικές. Η ζωή των απόδημων Ελλήνων στην ξενιτιά έγινε πηγή έμπνευσης πολλών Ελλήνων συγγραφέων. Η εισήγησή μου αφορά το πώς αντικατοπτρίζεται το θέμα της μετανάστευσης και ξεριζωμού των Ελλήνων στην ελληνική λογοτεχνία. Πώς καταφέρνουν οι απόδημοι Έλληνες να διατηρήσουν την εθνική τους ταυτότητα; Ποια στοιχεία που ορίζουν την εθνική τους ταυτότητα αποκτούν οξύτητα στην ξενιτιά και αν γίνονται αιτία αντίθεσης μεταξύ των Ελλήνων και του ντόπιου πληθυσμού; Κατά πόσο καταφέρνουν οι Έλληνες να συνταιριάζουν την δική τους εθνική ταυτότητα με τον αυτόχθονα πληθυσμό της χώρας υποδοχής, τι απήχηση βρίσκουν όλα αυτά τα θέματα στην ελληνική λογοτεχνία. Ποια είναι η τάση των συγγραφέων προς το ζήτημα της εθνικής ταυτότητας στους απόδημους Έλληνες. Οι Έλληνες στην Τουρκία στο μεταίχμιο του ΧΙΧ-ΧΧ αιώνα (βασιζόμενη στα έργα της Δ. Σωτηρίου, Μ. Ιορδανίδου) οι Έλληνες στον Καύκασο (βασιζόμενη στα έργα του Ν. Καζαντζάκη και Μ. Σαμουηλίδη), οι Έλληνες της Αιγύπτου (βασιζόμενη στα έργα του Σ.Τσίρκα), οι Έλληνες στη Γερμανία (βασιζόμενη στο έργο του Δ. Χατζή) – γενικά οι Έλληνες που βρέθηκαν σε εντελώς διαφορετικό χρονολογικό, κοινωνικό, ιστορικό, πολιτιστικό περιβάλλον παραμένουν κοινά στοιχεία της εθνικής τους ταυτότητας. Ποιες είναι οι παραδόσεις, τα έθιμα, η ιδιαιτερότητα του ελληνισμού τους και τι αφομοιώνουν από τη χώρα υποδοχής, τι μπορούν να δεχτούν οι Έλληνες από τους ξένους. Από τις αναφερόμενες χώρες πού αισθάνεται ο έλληνας μετανάστης πιο άνετα, όπου μπορεί να διατηρήσει περισσότερα στοιχεία της εθνικής του ταυτότητας;

Stranskaya, Mariya.

Επιστροφή του νεκρού αδελφού (τρεμουλιαστή μυθολογία)

Η υπόθεση της παραλογής «Επιστροφή του νεκρού αδελφού» είναι μια από τις πιο διαδεδομένες στα Βαλκάνια. Οι πρώτες εκδοχές του τραγουδιού πρέπει να αναζητηθούν στους χώρους και στους χρόνους της ακριτικής ποίησης, δηλαδή προέρχονται από την Μικρά Ασία του 9ου αι. μ.Χ.. Από'κει εξαπλώθηκαν σε όλη την Ελλάδα και στους γειτονικούς λαούς [Baud-Bovy, 1983]. Ο Κ. Δημαράς υπενθυμίζει ότι η συγγένεια των παραλογών με ανάλογους μύθους ή ανάλογα τραγούδια άλλων ινδοευρωπαϊκών λαών αποτελεί μια πρόσθετη απόδειξη της αρχαιότατης προέλευσής τους. Θεματογραφικά εξετασμένος ο μύθος του νεκρού που ξανάρχεται από τον Άδη για να πραγματοποιήσει μια δοσμένη υπόσχεση έδωσε λαβή στους ερευνητές για να τον συσχετίσουν με τον μύθο του Άδωνη, όσο και αν αυτή η υπόθεση δεν είναι ούτε η μόνη που αναφέρεται στο τραγούδι, ούτε η πιο πιθανή [Δημαράς, 1999]. Από την στιγμή που το τραγούδι εμφανίστηκε στα Βαλκάνια η υπόθεσή του εξελίσσεται σε εκατοντάδες πεζογραφικές καθώς και ποιητικές εκδοχές. Από τα δημοτικά τραγούδια και παραμύθια μετακομίζει σε θεατρικά έργα, μυθιστορήματα ακόμα και στο κινηματογράφο. Η πλοκή «τρεμοφέγγει» στα δραματικά έργα του Ζαχ. Παπαντωνίου (Ο όρκος του πεθαμένου), του Αργύρη Εφταλιώτη (Ο βουρκόλακας), του Μίκη Θεοδωράκη (Το τραγούδι του νεκρού αδελφού), στα μυθιστορήματα της Ρέας Γαλανάκη (Ο βίος του Ισμαήλ Φερίκ Πασά), του Γιάννη Ξανθούλη (Ο θείος Τάκης) και του Ισμαήλ Κανταρέ (Ποιος έφερε την Ντορουντίν). Τα ίχνη της πλοκής βρίσκουμε και στην ποίηση του Γιώργου Σεφέρη και του Μίλτου Σαχτούρη. Το 1967 ο Ηλίας Καμπίτης γύρισε την ταινία «Όρκος του νεκρού αδελφού». Η υπόθεση «Του νεκρού αδελφού» προκαλεί τόσο μεγάλο ενδιαφέρον γιατί είναι παράλογη, μυστηριώδης και με ακατανόητη ηθική και διότι εκλαμβάνεται ως διαβαλκανική. Με την πλατειά έννοια είναι μια εικασία της ανθρωπότητας για το πως είναι η ζωή μετά το θάνατο, μια παραλλαγή του μοτίβου του θεού που πεθαίνει και ανασταίνεται (εδώ αξίζει να θυμηθούμε τον μύθο για τον Όσιρη, τα Ελευσίνια μυστήρια ακόμα και την ιστορία του Χριστού). Απο την άλλη πλευρά η εν λόγω υπόθεση συνδέεται πολύ στενά με τα λαϊκά βαλκανικά ήθη και έθιμα. Στην ουσία έχει στηριχθεί σε τέσσερεις βασικούς κοινωνικο-πολιτισμικούς άξονες οι οποίοι είναι: η εξωγαμία/ενδογαμία της συγγενικής/τοπικής ομάδας, η κατάρα των γονιών και κυρίως της μητέρας, η πίστη στην ιδιαίτερη κατάσταση μεταξύ ζωής και θανάτου (νεκροζώντανοι/βρικόλακες) και τέλος, η μεταμόρφωση σε ζώα προσώπων τα οποία βρίσκονται σε δύσκολη φυσική ή κοινωνική κατάσταση [Ε. Αλεξάκης]. Λογοτεχνία Baud-Bovy S. Essai sur la chanson populaire grecque. Athens, 1983 Δημαράς Κ. Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Από τις πρώτες ρίζες ως την εποχή μας. Αθήνα, 1999 Αλεξάκης Ε. Η σύνδεση του τραγουδιού Του νεκρού αδελφού με τα λαϊκά βαλκανικά ήθη και έθιμα. Αθήνα, 2009 Цивьян Т.В. Сюжет «Приход мертвого брата» в балканском фольклоре (к анализу сходных мотивов)// Труды по знаковым системам VI. Тарту, 1973.

Ταμπακάκη, Πολίνα.

Εθνική ταυτότητα και η ποίηση ως τραγούδι: ο Παλαμάς και η μουσική

Ο τρόπος με τον οποίο οι Έλληνες ποιητές μίλησαν κατά τον πρώτο αιώνα του σύγχρονου ελληνικού κράτους για τη μουσική είναι αποκαλυπτικός της προσπάθειας που έκαναν να συμβιβάσουν και να παντρέψουν την άμεση και «αυθεντική» παράδοσή τους με τις τάσεις και απαιτήσεις της «καλλιεργημένης» Ευρώπης – στην ουσία, της προσπάθειας και φιλοδοξίας τους να διεκδικήσουν ως Έλληνες μια θέση στην παράδοση της Ευρώπης. Μέσα στα δοκίμια και τα ποιήματά τους η λέξη «μουσική» χρησιμοποιείται συστηματικά ως συνώνυμο της «δυτικής έντεχνης μουσικής», εμβληματική (και ηρωική) μορφή της οποίας θεωρούνταν ο Μπετόβεν. Ταυτόχρονα, κυρίαρχες ήταν οι αναφορές στα «φτωχά», αλλά πλούσια σε ιστορική συνείδηση και συναισθηματική φόρτιση δημοτικά τραγούδια. Η διπλή αυτή μουσική διάσταση φαινόταν, από τη μια πλευρά, να δίνει μια έντονη αίσθηση συμμετοχής στον «υψηλό» ευρωπαϊκό μουσικο-ποιητικό λόγο, ενώ, από την άλλη, πρόσφερε τη βάση της διεκδίκησης μιας προνομιακής σχέσης με την αρχαία ελληνική μουσικο-ποιητική παράδοση: οι Έλληνες ποιητές παρουσιάζονταν αυτοδίκαια ως οι συνεχιστές των αρχαίων ποιητών, και επομένως είχαν (ή μπορούσαν και έπρεπε να έχουν) μια νόμιμη και ιδιαίτερη θέση στην ευρωπαϊκή παράδοση, στις απαρχές της οποίας στεκόταν ο τυφλός ραψωδός Όμηρος. Οι ίδιοι οι ποιητές εξάλλου χαρακτήριζαν συστηματικά τα ποιήματά τους ως τραγούδια. Ο ρόλος του Παλαμά στην παγίωση αυτού του μουσικο-ποιητικού λόγου ήταν καθοριστικής σημασίας. Ο εμβληματικός ορισμός που έδωσε της ποίησης ως λόγου «που πάει να γίνει τραγούδι» και ο τρόπος με τον οποίο μίλησε για τη λογική και μουσική στην ποίηση διαπερνά και διαποτίζει μέχρι και τις πιο πρόσφατες κριτικές προσεγγίσεις της νεοελληνικής ποίησης. Ο Παλαμάς δεν ενσάρκωνε μόνο τη μορφή του «εθνικού ποιητή-βάρδου». Έπαιξε ταυτόχρονα καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του κανόνα της νεοελληνικής λογοτεχνίας, αλλά και στην επικράτηση της Εθνικής Σχολής Μουσικής: ο Μανώλης Καλομοίρης, που αναγνωρίστηκε ως ο ηγέτης της και η ενσάρκωση του «εθνικού συνθέτη» κέρδισε από την αρχή την ενθουσιώδη υποστήριξη του Παλαμά, και ο ίδιος χρησιμοποίησε έναν έντονα παλαμικό λόγο στα κείμενά του για την ελληνική μουσική καθόλη τη διάρκεια της καριέρας του. Στο κείμενό μου θα επικεντρωθώ στον τρόπο με τον οποίο ο Παλαμάς μίλησε για τη μουσική μέσα στα ποιήματα και τα θεωρητικά του κείμενα, και πιο συγκεκριμένα στον ιδιαίτερο τρόπο με τον οποίο μίλησε για τη δυτική μουσική, τη βυζαντινή μουσική και τα δημοτικά τραγούδια, σε σχέση με τη φιλοδοξία να διαμορφωθεί μία «υψηλή» εθνική ποίηση – δηλαδή μια ποίηση που θα έφερε έντονα τα σημάδια αλλά και τις αποδείξεις μιας «αξιόλογης» ελληνικής ταυτότητας, ενώ θα ήταν ταυτόχρονα βαθιά ευρωπαϊκή.

Ταχοπούλου, Ολυμπία.

Η ταυτότητα του "υψηλού" και "χαμηλού" πολιτισμού στα διηγήματα του Γ. Βιζυηνού

Αντικείμενο της εργασίας με τίτλο «Η ταυτότητα του “υψηλού” και “χαμηλού” πολιτισμού στα διηγήματα του Γ. Βιζυηνού» αποτελεί η διερεύνηση των διαφορετικών πολιτισμικών στοιχείων στο έργο του Βιζυηνού, όπως διαμορφώνονται μέσα από τη διαπλοκή της λογιοσύνης με τη λαϊκότητα και του «πρωτόγονου» με το «πολιτισμένο» πεδίο. Η βιωματική επαφή του Βιζυηνού με τη λαϊκή παράδοση σε συνδυασμό με την υψηλού επιπέδου ευρωπαϊκή μόρφωσή του διαμορφώνει το αισθητικό του σύστημα, που βασίζεται στη διαρκή μετάβαση από το λαϊκό στο λόγιο πεδίο. Ένα πλήθος στοιχείων που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με τον λαϊκό πολιτισμό, όπως τα παραμύθια, οι λαϊκές παραδόσεις, οι καρναβαλικές-διονυσιακές εικόνες, αλλά και τα πρόσωπα που εκφράζουν το λαϊκό πνεύμα διαμορφώνουν ένα βασικό μέρος της πεζογραφίας του. Αυτή η έκφραση του λαϊκού στοιχείου, που δεν προέρχεται πάντα από την ελληνική εθνική κληρονομιά, συνδέεται με την εκφραστική δυναμική της φαντασίας, του αισθήματος, του γέλιου, της παρωδίας και διασταυρώνεται στα διηγήματά του με το λόγιο πεδίο, που σχετίζεται συχνά με τη μορφή της νόησης του δυτικού πολιτισμικού μοντέλου. Το τελευταίο προβάλλεται ως υψηλό πολιτισμικό μοντέλο, η ανωτερότητα όμως του οποίου αμφισβητείται από τις διαρκείς ανατροπές που συνθέτουν την πλοκή των διηγημάτων του. Η μείξη υψηλού και χαμηλού, σοβαρού και αστείου, λόγιου και λαϊκού εξετάζεται ως βασική διάσταση της πεζογραφίας του Βιζυηνού. Έτσι, κεντρικό ζητούμενο αποτελεί η συγκρότηση της πολιτισμικής ταυτότητας που επιχειρεί η γραφή του Βιζυηνού, που στην παρούσα εργασία διερευνάται μέσα από το περιεχόμενο και την ευρύτητα του λαϊκού στοιχείου, τη διερεύνηση της συνάντησης/διασταύρωσης του ντόπιου με το ευρωπαϊκό στοιχείο, καθώς και τη διαστρωμάτωση διαφορετικών κοινωνικών ομάδων, λόγιων και λαϊκών, στο έργο του.

Giatsidis, Emanouil.

La identidad multiétnica de las danzas griegas

Las danzas folklóricas griegas son el resultado de una larga evolución surgida de la necesidad que tiene el ser humano de expresarse corporalmente a través del movimiento. Nacidas la mayor parte de ellas en ámbitos rurales, algunas nunca hubieran existido sin el desarrollo urbano. En ambos casos, los avatares del pueblo griego a lo largo de la historia han sido determinantes en la configuración de esta disciplina considerada por los antiguos como un regalo de los dioses. De igual manera que la música, las canciones y los bailes griegos han influido en el desarrollo y evolución de esas formas de expresión artística en los pueblos que han estado en contacto con su cultura, la cultura griega también ha recibido y adoptado música y bailes de otros pueblos, adaptándolos a su idiosincrasia. Esa influencia recíproca se manifiesta también en la trayectoria que han seguido otros elementos relacionados con las danzas como los vestidos o los instrumentos. Estos últimos, en algunas zonas han sido desplazados unos por otros mientras que en otras han sufrido diversas transformaciones y adaptaciones a lo largo de los siglos. Desde el "syrtó kalamatianó", bailado desde la antigüedad y considerado uno de los ritmos griegos por excelencia, hasta muchas de las danzas de Pontos, pasando por la Grecia isleña, acercándonos a nuestros vecinos del norte para ver qué y cómo bailan, y teniendo en todo momento en cuenta la música eclesiástica bizantina, no podemos más que admitir las innumerables similitudes culturales que existen entre todos estos pueblos que han convivido estrechamente a lo largo de su historia y que tiene su más claro reflejo en la música y las danzas.

Σιδέρης, Αιμιλιανός.

Αρχαία και Σύγχρονη Ελληνική Λογοτεχνία στην Ποίηση των Αρτέμη/Ευθύμη: Συνθέτοντας μια Εθνική Ταυτότητα με τους τρόπους του Rap

«Ο Διαλεχτός της Άρνησης κι ο Ακριβογιός της Πίστης» είναι ένα μουσικό άλμπουμ από το δημοφιλές ραπ ντουέτο Αρτέμης/Ευθύμης, που κυκλοφόρησε το 2007. Η «Ραπ» είναι ένα είδος μουσικής το οποίο αναπτύχθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες από Αφρο-Αμερικάνους. Αυτοί χρησιμοποίησαν τις μουσικές επιρροές από τον πολιτισμό τους για να περιγράψουν μέσα απ' την ποίησή τους την καθημερινότητά τους. Δεν χρειάστηκε πολύς χρόνος για να χρησιμοποιήσουν κι άλλες χώρες αυτόν τον τρόπο έκφρασης και, σε κάθε χώρα, οι καλλιτέχνες παρουσίαζαν τις τοπικές και κοινοτικές τους ταυτότητες στην μητρική τους γλώσσα. Το «Ραπ», συνεπώς, είναι μια μορφή αφήγησης που αποκρυσταλλώνεται σε ένα είδος discourse, όπου ο ράππερ (στιχουργός και ερμηνευτής) εκπροσωπεί την τοπική του ταυτότητα στο πλαίσιο των κοινωνικών συνθηκών που αυτός ή αυτή αντιμετωπίζει στο δεδομένο χώρο και χρόνο. Η Ελληνική λογοτεχνία, από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας, δίνει βροντερό παρόν στους στίχους του συγκεκριμένου άλμπουμ. Η λογοτεχνία είναι ένα ανεκτίμητο μέσο για τον στοχαστή που θέλει να προβάλλει τη μορφή την οποία η εθνική ταυτότητα αποκτά στη φαντασία του. Η κατηγορία «λογοτεχνία» θεωρώ ότι περιλαμβάνει όλα τα κείμενα που παράγονται για το κοινό και έχουν ένα συμβολικό υπόβαθρο. Κάθε τέτοιο κείμενο είναι ένας ακόμα κρίκος στην αλυσίδα «αναπαραγωγής και επανερμηνείας μιας σειράς από αξίες, σύμβολα, αναμνήσεις, μύθους και παραδόσεις που συνθέτουν την πολιτισμική κληρονομιά του κάθε έθνους» (Smith, 2001:18). Μέσω των διακειμενικών τους στρατηγικών, οι στίχοι του συγκροτήματος συνθέτουν, λοιπόν, τη φαντασίωση μιας εθνικής ταυτότητας. Με αυτή τη μελέτη ερευνώ τη μορφή την οποία η σύγχρονη Ελλάδα αποκτά στους στίχους του συγκεκριμένου άλμπουμ, το πώς οι στιχουργοί κατορθώνουν να αποδώσουν (άμεσα ή έμμεσα) αυτή τη μορφή, καθώς και το πώς οι ίδιοι εκπροσωπούνται μέσα από τους στίχους τους στο λογοτεχνικό χώρο που κατασκευάζουν. Η μεθοδολογία μου συνδυάζει την ανάλυση της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας με την ανάλυση λόγου, ενώ τα ερευνητικά μου εργαλεία επεκτείνονται (πέρα από αυτούς τους δύο χώρους) στην έρευνα του hip-hop (ένας χώρος που παρουσιάζει άνθιση ανάμεσα στους γλωσσολόγους και τους κοινωνιολόγους) και στην κοινωνιογλωσσολογία. Αρχικά, ερευνώ τους τρόπους με τους οποίους η εθνική ταυτότητα συντίθεται στους στίχους. Αυτό συμπεριλαμβάνει τον εντοπισμό των λογοτεχνικών πηγών και την παρουσίαση της στρατηγικής τους ύφανσης μέσα στους στίχους των Αρτέμη/Ευθύμη. Στη συνέχεια, αναλύω το τι παρουσιάζουν αυτές οι πηγές –με άλλα λόγια, τη μορφή που ο έκαστος λογοτέχνης δίνει στην εθνική ταυτότητα και πως η συνάθροιση αυτών των πηγών κατασκευάζει μια επιμελή όψη του 'Ρωμιού' στους στίχους του συγκεκριμένου άλμπουμ. Αυτή η ανάλυση ακολουθείται από μια περιγραφή του πως η ταυτότητα του Ρωμιού τοποθετείται στη Σύγχρονη Ελλάδα από τους Ραπ στιχουργούς και σε τι διαχωρισμούς ανάμεσα σε 'εμάς' και 'αυτούς' αυτή οδηγεί. Στο τέλος της μελέτης αφιερώνεται μια μικρή ανάλυση της μεγαλύτερης εικόνας του δίσκου και του συγκροτήματος, όπου συζητούνται άλλες ιδιαιτερότητες στο λόγο των στιχουργών και ο τρόπος που αυτές σιγοντάρουν τα εθνικά συναισθήματα που βρίσκονται στην ουσία των στίχων.

Kuznetsova, Natalia.

Ο Καραγκιόζης στη σπηλιά του Κύκλωπα, ή τα αρχαία μοτίβα στο σύγχρονο Θέατρο Σκιών του Καραγκιόζη ως παράδειγμα της διαμόρφωσης της ελληνικής ταυτότητας

Ο Καραγκιόζης στη σπηλιά του Κύκλωπα, ή τα αρχαία μοτίβα στο σύγχρονο Θέατρο Σκιών του Καραγκιόζη ως παράδειγμα της διαμόρφωσης της ελληνικής ταυτότητας. Από αρχαιότητα παρατηρείται η γνωστή τάση των Ελλήνων να δανείζονται ξένα στοιχεία και να τα αφομοιώνουν σύμφωνα με τις δικές τους πολιτιστικές αντιλήψεις, να τα εξελληνίσουν. Η παρούσα ανακοίνωση αναλύει την περιπτωση του τουρκικού θεάτρου σκιων το οποίο σύμφωνα με τις υπόψεις των περισσότερων επιστημόνων δανείστηκε στην περίοδο της Τουρκοκρατίας. Ένα εξαιρετικά ενδεικτικό παράδειγμα της διαμόρφωσης της ελληνικής εθνικής ταυτότητας είναι η διαδικασία του εξελληνισμού του θεάτρου του Καραγκιόζη. Στο ελλαδικό χώρο στο ρεπερτόριο των μοτίβων του θεάτρου σκιών εισαγονται τα αρχαιαελλινικά μοτίβα. Κατά τη γνώμη μας το θέατρο Καραγκιόζη στα ελληνόφωνα συμφραζόμενα περνούσε δυο βασικές κατευθύνσεις: πρώτ'απ'όλα δημιουργήθηκαν διάφοροι καινούργιοι αυθεντικοί ήρωες του θεάτρου αυτού (π.χ. ο Μπαρμπαγιώργος, ο Μέγας Αλέξανδρος και τα λοιπά), δεύτερον, χρησιμοποιήθηκαν οι υποθέσεις από την ιστορία της Ελλάδας ή από την ελληνική μυθολογία. Η αρχαιαελληνική μυθολογία και τα έργα των αρχαίων συγγραφέων ως αναφαίρετο μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς των Ελλήνων γίνονται πηγή και υλικό για δημιουργία των σύγχρονων έργων του Θέατρου Σκιών. Στην παρούσα ανακοίνωση απευθύνομαι στα γνωστά «αρχαιαελληνικά» θεατρικά έργα που γράφτηκαν για το θέατρο του Ευγένιου Σπαθάρη(π.χ. «Οδύσσεια», «Βάτραχοι», «Ιφιγένεια εν Αυλίδι»). Σκοπεύω να δείξω πως αυτό το αρχαιοελληνικό υλικό προσαρμόζεται στην ιδιομορφία του θεάτρου αυτού και στις απαιτήσεις του κοινού ανάλογα με τις ανάγκες του τόπου και του χρόνου. Παραδείγματος χάριν στην «Οδύσσεια», στο πρώτο μιούζικαλ για Θέατρο Σκιών, με μοναδικό τρόπο συνδέονται τα αρχαία μοτίβα και οι λαικές παραδόσεις του δημοτικού τραγουδιού. Επίσης στην παρούσα ανακοίνωση γίνεται μια προσπάθια να υποδείξουμε ότι τα αρχαιελληνικά μοτίβα ενεργοποιούνται στο θέατρο σκιών νεώτερης Ελλάδας και η γλώσσα των έργων χαρακτερίζεται με εξαιρετική ζωντάνια και εκφραστικότητα. Επομένως, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι το ζωντανό χιούμορ του αρχαίου ελληνικού θεάτρου σαν να εμφανίζεται με μια εκπληκτική δύναμη στα αρχεόγονα μοτίβα του θεάτρου του Καραγκιόζη. Σαν αποτέλεσμα της ανάλυσης που έγινε μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η εισαγωγή των αρχαίων μοτίβων στις παραστάσεις του λαικού Θεάτρου Σκιών μας αποδείχνει πως το θέατρο του Καραγκιόζη αρχίζει να αντιληφθεί ως αρχέγονο ελληνικό φαινόμενο, γίνεται δείγμα της ελληνικής ταυτότητας.

Μάνος, Τραϊανός.

Η κριτική ως εκδούσα αρχή: το παράδειγμα της "Σχολής της Θεσσαλονίκης"

Η παρούσα εργασία εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο η λογοτεχνική κριτική προσλαμβάνει το συγγραφικό έργο αποδίδοντάς του ″ταυτοτικά″ χαρακτηριστικά, εντάσσοντάς το έτσι σε καθορισμένα πλαίσια. Η «Σχολή της Θεσσαλονίκης» προσφέρεται ως τέτοιο παράδειγμα διερεύνησης, δεδομένης της αμφισβήτησης του όρου από τους περισσότερους συγγραφείς τους οποίους αυτός "περιλαμβάνει" από τη μια, αλλά και της εμμονής της κριτικής σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που επιμένει να τους αναγνωρίζει από την άλλη. Μέσω της συνεξέτασης κριτικών κειμένων, λογοτεχνικών έργων και εκφρασμένων απόψεων των λογοτεχνών, αποπειρώμαι εδώ όχι να αιτιολογήσω ή να αρνηθώ τον όρο, αλλά να καταδείξω το πως σταδιακά εξελίχθηκε αποκτώντας συγκεκριμένα σημαινόμενα αφενός, και το πως κατέληξε να χρησιμοποιείται σήμερα παραπέμποντας σε ανάλογα συμφραζόμενα αφετέρου. Μελετώ κυρίως τη δεύτερη λογοτεχνική περίοδο στη λογοτεχνία της Θεσσαλονίκης (από το 1913 ως το 1944, σύμφωνα με τον Χριστιανόπουλο) και συγκεκριμένα την ιδιαίτερα γόνιμη δεκαετία του ’30. Συνεπώς, δεδομένης της λογοτεχνικής παραγωγής της περιόδου, η πεζογραφία καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της διερεύνησής μου, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αποκλείονται οι αναφορές στην ποίηση. Επίσης, παρά την ανωτέρω χρονική οριοθέτηση δε λείπουν αναφορές σε μεταγενέστερους συγγραφείς (της μεταπολεμικής γενιάς) αλλά και σε σχετικές κατοπινές κριτικές και μελέτες. Σαφέστατα, δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην κριτική συγγραφέων, στων οποίων το έργο στηρίχθηκαν οι κριτικοί για να αιτιολογήσουν,αρχικά, και να εδραιώσουν, στη συνέχεια, τον όρο (Γιαννόπουλος, Ξεφλούδας, Πεντζίκης, κ.α.). Παράλληλα με την εξέταση των υποστηρικτικών περί του όρου απόψεων, παρουσιάζω και τις αντιδράσεις όσων κριτικών τον αρνούνται, σκοπεύοντας στην περιγραφή της διαδικασίας δημιουργίας του. Πρόκειται, ουσιαστικά, για μια ιστορία της πρόσληψης (άρα και για την κατά-νόηση ή και παρά-νόηση μιας συγκεκριμένης ταυτότητας) του έργου συγκεκριμένων λογοτεχνών από την σύγχρονή τους κριτική, όπως αυτή (η ιστορία) ξεδιπλώνεται μέσα από τα ίδια τα κείμενα αμφοτέρων.

Sartori, Elena.

"Αρχαϊστές" ή "πασσεϊστές"; Εκδοχές και διλήμματα του μοντερνισμού στην Ελλάδα και τη Ρωσία του εικοστού αιώνα

Στην ανακοίνωσή αυτή, μελετώνται συγκριτικά δύο συστήματα συντεταγμένων στις περιπτώσεις του ελληνικού και του ρωσικού μοντερνισμού. Στον ελληνικό χώρο η έρευνα τεκμηριώνεται σε ευρήματα που παρέχει η ιστορική περιοδική έκδοση "Το 3ο Μάτι". Αυτή η έκδοση αναδεικνύει ένα συλλογικό υποκείμενο ιδεολογίας και αισθητικής, και ο σύντομος βίος του αποδίδει την πυκνότητα μιας χρονικής τομής. Ο διαπολιτισμικός μετασχηματισμός στο πεδίο της τέχνης και της λογοτεχνίας εκδήλωσε τις τοπικές και εθνικές εκδοχές του. Το παράδειγμα της ρωσικής πρωτοπορίας αντιπαραβάλλεται στην ελληνική περίπτωση ως ένα αρχέτυπο διαμόρφωσης μιας συνείδησης για το καλλιτεχνικό έργο στις αρχές του εικοστού αιώνα. Το ζήτημα του «παρελθόντος» συμπλέκεται με το ζήτημα της εθνικής ταυτότητας της τέχνης και από την άποψη του προϊόντος, και από την άποψη της λειτουργίας του. Σποραδικές, αλλά βαρύνουσες είναι οι αναφορές, στην ύλη του περιοδικού, στον ρωσικό πολιτιστικό και πολιτισμικό χώρο, έστω διαμεσολαβημένες από την δυτική τους νομιμοποίηση. Στο προλογικό άρθρο του περιοδικού επισημαίνεται η ανάγκη για σύσταση μιας εθνικής καλλιτεχνικής γλώσσας: «Η Ελλάς χρειάζεται μια εργασία που να βασίζεται σε θετική μελέτη των δυνατοτήτων της πριν αποφανθούμε για έργα. Την δουλειά αυτή την έκαναν κατά τους περασμένους αιώνες όλα τα κράτη της Ευρώπης, και τελευταία η Ρωσία, στον 19ον». Όντως, οι καλλιτεχνικές αναζητήσεις στη Ρωσία των πρώτων δεκαετιών του 20 αιώνα προετοιμάστηκαν από τον βαθύ και σημαντικό διάλογο μεταξύ των οπαδών της δυτικής πολιτισμικής πορείας και των λεγόμενων «σλαβόφιλων» οι οποίοι επικαλούνταν τις εθνικές ρίζες. Με τον ίδιο τρόπο και το "3ο Μάτι" αποτελεί μιαν απάντηση στις παρόμοιας φύσης συζητήσεις στην Ελλάδα. Η ανάπτυξη της ύλης του περιοδικού φανερώνει τα εσωτερικά διλήμματα, τις διαφοροποιήσεις, τις απόπειρες εγκαθίδρυσης ενός κανόνα στο τόξο που συνδέει την τήρηση και την ρήξη με την παράδοση. Μία δεκαετία νωρίτερα ο θεωρητικός Ιούρι Τινιάνοφ διατύπωνε με τους όρους «αρχαϊστές» / «νεωτεριστές» αυτή την διχοτομία στην λογοτεχνική εξέλιξη. Η διατύπωση αυτή εγγράφεται σ' ένα γενικευμένο διάλογο για τον ρόλο του παρελθόντος στο ενεργό παρόν, στο πρόβλημα της διαδοχής του παραδείγματος από γενιά σε γενιά. Αντίστοιχα, κατά την συνάντησή του με τους κύκλους του ρωσικού φουτουρισμού ο F.T. Marinetti αποδέχεται τον όρο «πασσεϊσμός» ως αντίποδα στα οράματα του φουτουρισμού. Η υφή των όρων αυτών (αρχαϊστές / πασσεϊστές) θα αναζητηθεί σε πρωτότυπα κείμενα και κριτικές μελέτες της εποχής, και στη συνέχεια στο σχήμα αυτό θα χαρτογραφηθεί η ύλη του περιοδικού "Το 3ο Μάτι". Κοινό έδαφος, έξω από την συγκυρία και την εντοπιότητα, συνιστούν η διαπολιτισμική συνέχεια του «εργαστηρίου» και ο οικουμενικός ορίζοντας της νεωτερικότητας.

Σακκάς, Ευάγγελος.

Η αναζήτηση της ταυτότητας των λογοτεχνών της γενιάς του ΄30 μέσα από την έκδοση του περιοδικού Πνοή

«Η αναζήτηση της ταυτότητας των λογοτεχνών της γενιάς του ΄30 μέσα από την έκδοση του περιοδικού Πνοή». Το περιοδικό Πνοή είναι συνδεδεμένο με το όνομα του Άγγελου Τερζάκη και τη λεγόμενη Γενιά του '30. Η έκδοσή του υπήρξε βραχύβια, μόλις δυο ετών, όμως κατά τη γνώμη μου αντικατόπτριζε τέλεια το πνεύμα της εποχής και της μετέπειτα αποκαλούμενης “Γενιάς του '30” ή έστω κάποιων σημαντικών εκπροσώπων αυτής. Το κατά πόσο βρίσκει την έκφρασή της αυτή η συνείδηση (ή τουλάχιστον προσπαθεί να βρει την φωνή της) μέσα από τις δημοσιεύσεις του περιοδικού και να σηματοδοτήσει το ξεκίνημα μιας νέας εποχής υπό συλλογική ταυτότητα είναι το κύριο μέλημα της ανακοίνωσης που σχεδιάζω να ετοιμάσω. Η γενιά του '30 επιθυμούσε να συγκεντρώσει τους απογοητευμένους “νέους”, να συμπυκνώσει τον προβληματισμό τους και τελικά να τους βγάλει από αυτή την αίσθηση “παρακμής”. Επιθυμούσαν να ανανεώσουν την λογοτεχνική παραγωγή, να δώσουν ελπίδα και να αναπτερώσουν το ηθικό της σκεπτόμενης ελληνικής κοινωνίας η οποία είχε γευτεί την αποτυχία σε πολλαπλά πεδία. Το περιοδικό Πνοή από το πρώτο του τεύχος κάνει διακήρυξη αυτής της επιθυμίας. Από τον πρόλογο κιόλας οι «Νεώτεροι της Πνοής» έχουν πλήρη συναίσθηση του ρόλου τους : «ο αιώνας μας ζητάει τον εαυτό του», « [οι νέοι] απαιτούν να δημιουργήσουμε συνείδηση». Η ολοκλήρωση συνείδησης είναι το ζητούμενο και βρίσκω εντυπωσιακό το πόσο ξεκάθαρο είναι το συγκεκριμένο λογοτεχνικό περιοδικό ως προς την αναζήτηση αυτή. Στόχος μου είναι αρχικά να ξεκαθαρίσω την θεματολογία των τευχών του περιοδικού και να σημειωθούν ποιοί είναι οι νοσούντες “τομείς” της τότε ελληνικής πραγματικότητας. Κατόπιν να εξετάσω σε ποια σημεία οι συγγραφείς/ποιητές, που είχαν την τύχη να δουν τα έργα τους να εκδίδονται στην Πνοή, εκφράζουν αυτά τα ιδανικά ανασυγκρότησης, την προσπάθεια διαμόρφωσης μιας νέας ταυτότητας. Με ενδιαφέρουν οι θεματικές και οι γλωσσικές επιλογές, η κριτική που ασκούν ενδεχομένως στην προηγούμενη λογοτεχνική παραγωγή με την οποία βρίσκονταν σε ιδεολογική σύγκρουση καθώς και οι αναφορές σε αληθινά γεγονότα που θεωρούσαν ότι έπρεπε να υπογραμμίσουν και να σχολιάσουν (θετικά ως παραδείγματα αναδόμησης του κόσμου, αρνητικά ως παραδείγματα προς αποφυγή) . Επιθυμώ λοιπόν να εστιάσω στα σημεία εκείνα όπου σημειώνεται η κριτική για την πνευματικά και ηθικά κατακερματισμένη κοινωνία όπως επίσης και οι στόχοι και οι επιθυμίες για το αύριο. Η θέαση του έρωτα, τα ανεκπλήρωτα όνειρα, αλλού μια κρυμμένη αγανάκτηση για τις πολιτικές που ακολούθησαν οι επίσημοι και η ελίτ, η συνειδητοποίηση της διάψευσης των παλιών ελπίδων από την μια μεριά και από την άλλη ο οραματισμός για το καλύτερο αύριο που πρέπει να σχηματιστεί ξεκάθαρα στις σκέψεις όλων. Μόνο έτσι θα ήταν δυνατόν να γίνει το πέρασμα από την σφαίρα του ιδανικού στην ουσιαστική υλοποίηση ενός σχεδίου για την ευημερία των πολλών. Όλα αυτά είναι θέματα που απασχολούν τις σελίδες του περιοδικού που έχει έναν σκοπό: την συγκρότηση μια συλλογικής ταυτότητας, μέσα από αυτή την έκδοση-έκκληση για ανάταση της πνευματικής κοινωνίας. Το υλικό του περιοδικού ήταν αρκετά δυσεύρετο όμως με την ψηφιοποίησή του από το Ε.Λ.Ι.Α. και την καταλογογράφησή του είναι πλέον διαθέσιμο και προσβάσιμο. Ελπίζω να βρείτε ενδιαφέρουσα την πρότασή μου. Ευχαριστώ.

Κυπριανός, Παντελής & Κουστουράκης, Γεράσιμος.

Η Δύση στο σύμπαν των Ελλήνων διανοουμένων τη δεκαετία του 1960

Στη δεκαετία του 1960 το εκπαιδευτικό σύστημα των ΗΠΑ, ιδιαίτερα το πανεπιστημιακό, προβάλει στη δυτική Ευρώπη ως ανταγωνιστικό πρότυπο. Σε διάφορες χώρες, όπως η Γαλλία και η Δυτική Γερμανία, εξυφαίνονται διαμάχες ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς και διανοούμενους για την αποδοχή πτυχών του ή την απόρριψη τους. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και στην Ελλάδα. Με αφορμή τις συζητήσεις για την πορεία της εκπαίδευσης διατυπώνονται και ανταλλάσσονται από γνωστούς εκπαιδευτικούς και ανθρώπους των γραμμάτων όλων των ιδεολογικών αποχρώσεων (σχηματικά διανοούμενων) σχετικές απόψεις κυρίως στο γραπτό, ημερήσιο και περιοδικό Τύπο, οι οποίες κορυφώνονται το 1964 με την ευκαιρία της ψήφισης της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης Γ. Παπανδρέου- Π. Παπανούτσου. Στόχος της παρέμβασής μας είναι η ανάλυση του Λόγου των Ελλήνων διανοούμενων στη δεκαετία του 1960, ιδιαίτερα των πτυχών που άπτονται των αναπαραστάσεων τους για τις «μεγάλες» δυτικοευρωπαϊκές χώρες και τις ΗΠΑ. Η ανάλυση παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς, στη μεγάλη τους πλειονότητα, οι εν λόγω διανοούμενοι έζησαν και σπούδασαν στην Ευρώπη, κυρίως τη Γερμανία, και μόλις αρχίζουν να γνωρίζουν τις ΗΠΑ.Ο στόχος της εργασίας είναι τριπλός. Να δώσει εικόνα των Ελλήνων διανοούμενων (σπουδές, διαδρομές) και του ειδικού τους βάρους στο δημόσιο χώρο. να ανασυστήσει, μέσω της ανάλυσης του λόγου τους όπως αυτό εντυπώνεται στα βασικότερα έντυπα της εποχής, τις αναπαραστάσεις τους για τις δυτικές χώρες και τη σχέση τους με την Ελλάδα. και, τέλος, να αποτιμήσει τις επιπτώσεις του λόγου τους τόσο σε επίπεδο εκπαίδευσης όσο και των γενικότερων προσανατολισμών της χώρας. Από την μέχρι τώρα μελέτη μας καταλήξαμε σε δύο διαπιστώσεις. α. Οι αναφορές στις δυτικές χώρες στο λόγο των διανοούμενων είναι πολλές. Παρά την αυξανόμενη βορειο-αμερικανική παρουσία στην εκπαίδευση από τη δεκαετίας του 1950, οι διανοούμενοι αναφέρονται κατά βάση στα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα, ιδιαίτερα το γαλλικό. Πολύ λιγότερα, αντίθετα, επικαλούνται το βορειο-αμερικανικό, αν και οι σχετικές αναφορές με το χρόνο αυξάνουν.β. Οι αναφορές στο «ευρωπαϊκό», ιδιαίτερα το γαλλικό, παράδειγμα γεφυρώνουν σ' έναν βαθμό τις απτές ιδεολογικές διαφορές σε άλλους τομείς, όπως η γλώσσα και οι σκοποί της εκπαίδευσης. Οι όποιες αποκλίσεις είναι, κυρίως, από ορισμένους φιλελεύθερους. Οι διαπιστώσεις αυτές κατευθύνουν και τα ερωτήματά μας. Ποιες είναι οι αντιλήψεις των διανοούμενων για την εκπαίδευση και πώς αυτές συγκροτούνται; Σε ποιο βαθμό ορίζονται από τον τόπο σπουδών και τις σχετικές πολιτισμικές επιρροές; Σε ποιο, τέλος, βαθμό βαραίνουν στη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής;

Κιουσόπουλος, Δημήτριος.

Πολιτισμική μεταφορά και εθνική ταυτότητα: το Θέατρο Αθηνών ως εθνικός θεσμός κατά την οθωνική περίοδο

Το Θέατρο Αθηνών ξεκίνησε τη λειτουργία του τον Ιανουάριο του 1840 με την παράσταση της Lucia di Lamermoor του Gaetano Donizzetti σε μια κατάμεστη αίθουσα παρουσία του βασιλικού ζεύγους. Από τότε και για όλη τη διάρκεια της βασιλείας του Όθωνα παρέμεινε το μόνο θέατρο της πόλης και το ιταλικό μελόδραμα το βασικό θέαμα που φιλοξενήθηκε σε αυτό, ενώ σταθερή υπήρξε και η ενίσχυσή του από μέρους του στέμματος και της εκάστοτε κυβέρνησης. Οι περισσότεροι ερευνητές που ασχολήθηκαν με την λειτουργία του θεάτρου Αθηνών και τις σχετιζόμενες με αυτο παραστάσεις όπερας κατά την οθωνική περίοδο έχουν επικεντρώσει τις αναλύσεις τους σε δύο κυρίως θέματα. Το ένα αφορά στή λειτουργία του θεάτρου ως εργαλείου πολιτιστικού εξευρωπαϊσμου της ελληνικής κοινωνίας, στο πλαίσιο της γενικότερης επιδίωξης δημιουργίας ενός νεωτερικού ευρωπαϊκού κράτους και τη διαμόρφωση μιας νεωτερικής ευρωπαϊκής κοινωνίας. Το δεύτερο στην ανάγκη ψυχαγωγίας της βασιλικής αυλής, των πολυάριθμων ξένων και της εξευρωπαϊσμένης μερίδας της ελληνική κοινωνίας. Με τις ελληνικές παραστάσεις ουσιαστικά εξοβελισμένες από αυτό, το θέατρο Αθηνών θεωρείται έτσι ένας θεσμός ουσιαστικά κοσμοπολιτικός, σε αντιθεση προς τον εθνικό χαρακτήρα που ευαγγελίζονταν οι θιασώτες του υπό διαμόρφωση ελληνικού θεάτρου. Η νεώτερη βιβλιογραφία όμως σχετικά με τη ιστορία της όπερας έχει αναλύσει ιδιαίτερα την πολιτική σημασία των παραστάσεων όπερας στα ευρωπαϊκά και αμερικανικά θέατρα, και ειδικότερα τη σημασία τους στη διαμόρφωση εθνικής ταυτότητας τον 19ο αιώνα. Επιπλέον η πρόσφατη ανάπτυξη της έννοιας της πολιτισμικής μεταφοράς (γαλλ. transfer culturel) έχει προσφέρει ένα νέο αναλυτικό εργαλείο για την κατανόηση των διαδικασιών υιοθέτησης, προσαρμογής και ιδιοποίησης πολιτιστικών θεσμών μεταξύ διαφορετικών κοινωνιών. Εκκινώντας από αυτές τις θεωρητικές προϋποθέσεις, είναι δόκιμο να τεθεί το ερώτημα κατά πόσον και οι παραστάσεις όπερας στο Θέατρο Αθηνών εντάσσονταν σε μία πολιτική διαμόρφωσης εθνικής ταυτότητας, αντιστοιχης με αυτής που ήδη εφάρμοζαν οι ευρωπαϊκές μοναρχίες. Το ερώτημα αυτό αποτελεί και το αντικείμενο της προτεινόμενης παρουσίασης. Συγκεκριμένα με βάση την εμπειρία των ευρωπαϊκών θεάτρων όπερας και ειδικότερα του Βασιλικού, Αυλικού και Εθνικού Θεάτρου του Μονάχου θα αναζητηθούν αντίστοιχα στοιχεία που να υποδεικνύουν την προσπάθεια αξιοποίησης και του θεάτρου Αθηνών ως σημαντικού εργαλείου διαμόρφωσης εθνικής ταυτότητας από την οθωνική μοναρχία, καθώς και τις αναγκαστικές προσαρμογές των ενδεχομένων προτύπων στις ελληνικές συνθήκες. Σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας είναι να συμβάλει αφενός στον εντοπισμό μιας ουσιαστικά αφανούς πλέον πολιτικής της οθωνικής μοναρχίας και κατανοηθεί καλύτερα η ιστορία της ίδρυσης και της λειτουργίας του θεάτρου Αθηνών και γενικότερα η σχέση της οθωνικής μοναρχίας τόσο προς το ιταλικό μελόδραμα όσο και προς το ελληνικό θέατρο. Ενδεικτική βιβλιογραφία. Κ. Γεωργακάκη, Η θεατρική πολιτική κατά την οθωνική περίοδο. Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Αθηνών, 1997. Θ. Χατζηπανταζής, Από του Νείλου μέχρι του Δουνάβεως. Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2002. M. Espagne, Les transfers culturels franco-allemands. Paris, Presses Universitaires de France, c1999. J. A. Petropoulos, Politics and statecraft in the kingdom of Greece: 1833-1843, New Jersey, Princeton University Press, 1968. C. Sorba, Teatri. L'Italia del melodramma nell'età del risorgimento. Bologna, Il Mulino, 2001. P. Ther, In der Mitte der Gesellschaft; Operntheater in Zentraleuropa 1815-1914, Wien-Muenchen, Oldenburg, 2006.

Γεωργίου, Μιχάλης.

Νεοελληνικό θέατρο και εθνική πολιτιστική ταυτότητα. Οι νεωτεριστικές παραστάσεις αρχαίου δράματος στη Νέα Σκηνή και στο Βασιλικό Θέατρο

Νεοελληνικό θέατρο και εθνική πολιτιστική ταυτότητα. Οι νεωτεριστικές παραστάσεις αρχαίου δράματος στη Νέα Σκηνή και στο Βασιλικό Θέατρο. Ο εκσυγχρονισμός του ελληνικού θεάτρου που εξαγγέλθηκε στις αρχές του 20ού αι., είχε ως σκοπό να αντιπαρατεθεί στη ρουτίνα και το σύστημα της παλιάς θεατρικής συντεχνίας και στις βερμπαλιστικές παραστάσεις αρχαίου δράματος, ανεβασμένες κυρίως από τον καθηγητή Γεώργιο Μιστριώτη και την Εταιρία υπέρ της Διδασκαλίας του Αρχαίου Δράματος που είχε ιδρύσει ο ίδιος. Με την ίδρυση της Νέας Σκηνής από τον Κωνσταντίνο Χρηστομάνο το 1901, και αυτής του Βασιλικού Θεάτρου την ίδια χρονιά, με σκηνοθέτη τον Θωμά Οικονόμου, έχουμε τις πρώτες εκσυγχρονιστικές προσπάθειες αναβίωσης του αρχαίου ελληνικού δράματος, με τρόπο που προσέγγιζε τις νεωτερικές τάσεις της ευρωπαϊκής πρακτικής. Οι παραστάσεις αυτές έρχονταν σε πλήρη αντίθεση με αυτές του Γ. Μιστριώτη, του οποίου η ξεπερασμένη πρακτική σκηνικής παρουσίας της τραγωδίας, με τη χρήση του πρωτότυπου κειμένου κυριαρχούσε μέχρι τότε. Η σκηνική ερμηνεία του αρχαίου δράματος, όπως αυτή επιχειρήθηκε από τον Κ. Χρηστομάνο μέσα από την παράσταση της Άλκηστης του Ευριπίδη το 1901 και της Αντιγόνης του Σοφοκλή το 1903 έδινε πλέον έμφαση στα σκηνικά και τα κοστούμια της παράστασης, ακολουθώντας τα ευρωπαϊκά πρότυπα του ρεύματος του αισθητισμού, το οποίο ο ίδιος γνώριζε καλά, έχοντας παρακολουθήσει από κοντά τις σκηνοθετικές πρακτικές στα θέατρα της Βιέννης. Ο Θ. Οικονόμου, από την άλλη, ανέβασε την Ορέστεια του Αισχύλου το 1903 και έχοντας δουλέψει χρόνια σε θέατρα της Γερμανίας, χρησιμοποίησε τη διασκευή του Burgtheater της Βιέννης και του Theater des Westens του Βερολίνου, για την παράσταση αυτή, υιοθετώντας τις καλλιτεχνικές συμβάσεις του ιλλουζιονιστικού θεάτρου. Παράλληλα, οι παραστάσεις αυτές αρχαίου δράματος είναι οι πρώτες που ανεβαίνουν σε μετάφραση στη δημοτική γλώσσα, με την Ορέστεια να αποτελεί την αφορμή πρόκλησης των λεγόμενων «ορεστειακών», δηλ. της διαδήλωσης εναντίον της, φανατισμένων από τα κηρύγματα του Μιστριώτη φοιτητών, καθώς ο τελευταίος υποστήριζε πως το αρχαίο δράμα έπρεπε να παίζεται μόνο στη γλώσσα του πρωτοτύπου. Με την εισήγηση αυτή, ανασυγκροτούμε μέσα από τα διαθέσιμα τεκμήρια τις παραπάνω παραστάσεις αναδεικνύοντας το γεγονός ότι η ανανέωσης τη σκηνικής ερμηνείας των αρχαίων κειμένων που επιχειρείται μέσω της δημιουργικής πρόσληψης στοιχείων από το γερμανόφωνο θεατρικό χώρο, επιδιώκει τη δημιουργία μίας νέας εθνικής πολιτιστικής ταυτότητας, η οποία έρχεται σε αντίθεση με την επικρατούσα της εποχής εκείνης. Παράλληλα, η γλωσσική επιλογή της δημοτικής γλώσσας παίζει δυναμικό ρόλο στην κοινωνία της εποχής, κάνοντας διακριτή τη γλωσσική αντίφαση στην οποία βρισκόταν το ελληνικό κράτος και η οποία χαρακτηριζόταν από τη μία από τη συντηρητική γλώσσα της καθαρεύουσας, που χρησιμοποιούταν μόνο από λόγιους και από την άλλη από τη δημοτική γλώσσα που ήταν κατανοητή στο μεγαλύτερο μέρος του λαού. Η θεατρικότητα που προσέφεραν οι παραστάσεις αυτές με τρόπο ανανεωτικό, αλλά κατανοητό για τους θεατές στην πλατεία και η γλώσσα, την οποία οι τελευταίοι μπορούσαν να αντιληφθούν ως δικιά τους, γίνονται το όχημα δημιουργίας ενός ομογενοποιημένου εθνικού κοινού που έχει πρόσβαση στη θεατρική εμπειρία. Έτσι, οι παραστάσεις αυτές προβάλλουν ένα νέο τρόπο συγκρότησης της πολιτιστικής ταυτότητας του νέου ελληνισμού που στρέφεται προς το παρελθόν (αρχαίο θέατρο) από τη μία και προς την ετερότητα (θεατρικές ευρωπαϊκές εξελίξεις) από την άλλη, ενώ παράλληλα συστρατεύονται στην πολιτική του τότε καθεστώτος για διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας του ελληνικού κράτους.

Vratskidou, Eleonora.

Être artiste dans le nouvel État grec (1840-1860)

La catégorie « artiste », tout comme celle des «beaux-arts », n'existaient pas dans leur acception moderne au sein du monde hellénophone sous occupation ottomane avant la fondation de l'État grec. Ces catégories s'instituent et se propagent dans le nouvel Etat grec avec la création de l'Ecole Royale des Arts en 1836. Conçue initialement comme une institution de formation technique pour maçons et artisans, l'Ecole des Arts acquiert une orientation principalement artistique sous la direction de l'architecte Lysandre Caftanzoglou (1844-1862). Dans ses conférences prononcées lors des cérémonies annuelles d'ouverture des expositions organisées à l'Ecole, Caftanzoglou développe un discours systématique sur les beaux-arts et aspire à entériner l'activité artistique comme profession. Dans ce cadre, la présence de l'artiste dans la société grecque de l'époque est avant tout légitimée par la référence à la création d'un art national, qui serait la reviviscence de l'art antique. Des valeurs proprement artistiques, comme la persévérance de l'artiste et l' « amour de l'art », y sont étroitement entrelacées avec des valeurs nationales, comme « l'amour et la vénération de la patrie ». Le discours de Caftanzoglou met en place la figure de l' « artiste national » et fait de l'attachement au «service de la patrie» la source principale de reconnaissance pour la profession artistique. L'institution dans l'imaginaire grec des catégories inouïes de l' « artiste » et des « beaux-arts » est largement investie par des enjeux nationaux tels que la récupération du passé illustre de l'Antiquité, la «régénération» de la nation et son intégration au « concert des nations» du monde occidental. Or, cet ancrage de l'activité artistique dans l'agenda idéologique de l'Etat fonctionne simultanément comme son pôle de légitimation par excellence. Notre but est d'étudier cet entrelacement nécessaire entre identité nationale et identité d'artiste et de voir comment des acteurs de l'époque tels que Caftanzoglou utilisent un discours sur la nation au sein d'une stratégie de légitimation et de promotion de leurs propres intérêts et du groupe qu'ils représentent.

Κορνέτης, Κωστής.

Το σινεμά ως χώρος διαμαρτυρίας: Το Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης και ο Β' εξώστης στη δεκαετία του '69

Η λεγόμενη «γενιά του '60» μεγάλωσε με τον κινηματογράφο και εσωτερίκευσε σε πολύ μεγάλο βαθμό κινηματογραφικές απεικονίσεις της πραγματικότητας. Για τη νεολαία της εποχής, το σινεμά ήταν όχημα αυτο-μόρφωσης, επικοινωνίας και αλληλο-αναγνώρισης. Όπως ακριβώς η ροκ μουσική, το σινεμά έγινε παγκόσμιος κώδικας «μεταβίβασης εμπειριών» αλλά και τόπος συντροφικότητας και κοινωνικού συγχρωτισμού. Ο κινηματογράφος εναρμονιζόταν με την προτίμηση της εποχής προς τις συλλογικότητες: ήταν μια ομαδική εμπειρία, σε αντίθεση με την μοναχική κατανάλωση βιβλίων ή την ατομικότητα της τηλεόρασης. Επιπλέον, οι διεργασίες αποκωδικοποίησης και νοηματοδότησης των ταινιών τροφοδοτούνταν από τις παθιασμένες συζητήσεις που υποχρεωτικά έπονταν των προβολών. Η συμμετοχή των σινεφίλ και η άμεση έκφραση της αποδοχής ή της απόρριψης των τεκταινόμενων κατά τη διάρκεια ή μετά την ταινία ήταν μια προσπάθεια κατάργησης της «παθητικότητας» του θεατή και δημιουργίας μιας πιο άμεσης και ενεργού σχέσης με το έργο τέχνης. Γι' αυτή τη φανατικά σινεφίλ γενιά το σινεμά ήταν, πέρα από διασκέδαση, μέσο πολιτικής συνειδητοποίησης. Το φαντασιακό των ακτιβιστών σε διαφορετικές χώρες διαμορφωνόταν σε μεγάλο βαθμό από τις εικόνες που έβλεπαν, τις κριτικές που διάβαζαν, καθώς και από τις κινηματογραφικές αφίσες και τα λογότυπά τους. Εξειδικευμένα περιοδικά όπως το περίφημο Cahiers du Cinéma στη Γαλλία ή το βρετανικό Screen και ο "Σύγχρονος Κινηματογράφος" εστίαζαν σε κοινωνικοπολιτικές προσεγγίσεις των ταινιών και της 7ης τέχνης γενικότερα. Θεωρητικοί, όπως ο Bazin, «τα βάζαν» με την ιδιαίτερα δημοφιλή εκείνη την εποχή άποψη του Louis Althusser, πως ο κινηματογράφος ήταν κομμάτι του ιδεολογικού οπλοστασίου των κυρίαρχων δομών εξουσίας. Κόντρα στις απόψεις του τελευταίου, ο κινηματογραφικό κόσμος έδρασε ανατρεπτικά όταν τον Μάρτιο του '68 ο Henri Langlois αποπέμφθηκε από τη διεύθυνση της Cinémathèque Française. Εξόχως πολιτικός ήταν και ο ρόλος των κινηματογραφικών λεσχών και του Β' εξώστη στο Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης κατά τη διάρκεια της δικτατορίας των Συνταγματαρχών. Σε χώρες με λογοκρισία, όπως η Ελλάδα, η Ισπανία ή η Πορτογαλία, τα μηνύματα των εξεγέρσεων έρχονταν μέσω των ταινιών. Έτσι, οι νέοι σε αυτές τις χώρες προέβαλλαν την καταπιεσμένη επιθυμία τους πάνω στον εξεγερμένο/απελευθερωμένο «άλλο»: τους πρωταγωνιστές των ταινιών. Αυτή η εισήγηση έχει ως θέμα της το Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης κατά τη διάρκεια της χούντας και των πρώτων χρόνων της Μεταπολίτευσης. Στα χρόνια της επταετίας το Φεστιβάλ μετατρέπεται από «κοσμικό» γεγονός, όπως ήταν τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '60, σε μια εκδήλωση με σαφώς πιο πολιτικά χαρακτηριστικά, εφόσον γίνεται όχημα ταυτόχρονα της κυβερνητικής προπαγάνδας αλλά και των νέων κινηματογραφιστών, κυρίως των εκφραστών του ρεύματος του Νέου Ελληνικού Κινηματογράφου. Ο ρόλος του Β' εξώστη μετά το 1971 είναι ένα από τα σημεία στα οποία θα σταθεί η εισήγηση και στο πώς ο θεσμός του φεστιβάλ και ο χώρος της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, όπου λάμβανε χώρα, μεταβλήθηκε σε τόπο διαμαρτυρίας και διεκδίκησης. Η εισήγηση θα σταθεί στους τρόπους με τους οποίους οι θεατές του εξώστη εισήγαγαν έναν ιδιότυπο διάλογο με τις ταινίες, με συνθήματα, τραγούδια και «καταστασιακού τύπου» ατάκες, με συχνές αναφορές σε διαφημιστικά σποτ της εποχής. Οι «Επιτροπές Θεατών» και τα βραβεία κοινού στη Μεταπολίτευση και το αντι-Φεστιβάλ που δημιουργήθηκε στον κινηματογράφο Ράδιο Σίτυ το 1977 ήταν κατά κάποιο τρόπο η φυσική απόρροια αυτής της συμμετοχικής διαδικασίας με ριζοσπαστικά χαρακτηριστικά στο καλλιτεχνικό γεγονός. Η νεολαιίστικη εμπειρία της εποχής σφραγίστηκε από αυτές τις εκδηλώσεις, πριν αυτές αποκτήσουν σχεδόν «χουλιγκανικό» χαρακτήρα στα χρόνια της δεκαετίας του '80. Η παρούσα ανακοίνωση αποσκοπεί να αναδείξει την έντονη διασύνδεση ανάμεσα στην νεολαία και το σινεμά, και το Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης ως χώρο διεκδίκησης, φωτίζοντας άγνωστες πτυχές αυτής της πολυσήμαντης σχέσης.

Βατούγιου, Στέλλα & Μπαμπούνης, Χαράλαμπος.

Διερεύνηση Ταυτοτήτων στον Ελληνικό Κινηματογράφο (1950-1970)

Η εργασία αυτή θα κινηθεί πάνω στο ερώτημα αν ο ελληνικός κινηματογράφος της εικοσαετίας 1950-1970 συγκροτήθηκε στη βάση μιας εθνικής, πολιτιστικής ή λαϊκής ταυτότητας και σε ποιο βαθμό μπορούν να αναγνωριστούν χαρακτηριστικά που υπερβαίνουν την απλή οικονομική ή κοινωνική διάσταση. Με τον όρο «ταυτότητα» εννοούμε την ατομική-συλλογική συνείδηση και στάση που διαμορφώνει το υποκείμενο, ως δημιουργικός παράγοντας, και διατηρεί με αμετάβλητα στοιχεία, τα οποία έχουν άμεσα αποτελέσματα στη συνεκτική δομή και λειτουργία του. Στην περίπτωση του θεάματος η ταυτότητα περιέχει πολλά μεταβλητά και ρευστά χαρακτηριστικά αφού δεν λειτουργεί μόνο ιδεολογικά, αλλά και επικοινωνιακά, ψυχαγωγικά απελευθερώνοντας πολλούς παράγοντες οι οποίοι συνυπάρχουν στην κοινωνία και συγκροτούν πολλαπλές αντίθετες αισθητικές και ισορροπίες. Η διερεύνηση της ταυτότητας στον κινηματογράφο μπορεί να τεθεί: 1. Στη βάση της εξουσίας και ιδεολογίας, οπότε ερευνούμε την άμεση εξάρτηση από την ισχύουσα πολιτική της εκάστοτε εποχής. 2. Στη βάση της ελεύθερης δημιουργίας και ανεξαρτησίας του υποκειμένου, στα όρια της πολιτιστικής ανάπτυξης (με σχετική λογοκρισία), οπότε η ταυτότητα μετατρέπεται σε ιδεολογική κατασκευή υπό όρους. 3. Στη βάση της κοινωνικής και ιστορικής εξέλιξης και οικονομικής μεταβολής των κοινωνικών τάξεων και στρωμάτων οπότε η ταυτότητα εξετάζεται στα όρια της εθνικής ή πολιτιστικής κατάστασης με την έννοια μιας συλλογικής αποδοχής ή αντίληψης. 4. Στη βάση μιας ιστορικής συγκυρίας, όπου οι παράγοντες της μετακίνησης από την ύπαιθρο στην πόλη αποκαλύπτουν ισχυρή διατήρηση της λαϊκής παράδοσης και πολιτισμού, προσδίδοντας ένα λαϊκό χαρακτήρα στον κινηματογράφο που υπερβαίνει τους άλλους χαρακτήρες, π.χ. του εθνικού ή συνδυάζει το εθνικό, λαϊκό και πολιτιστικό. Θα προσπαθήσουμε να δείξουμε ότι ο ελληνικός κινηματογράφος έχει τέτοια πολιτιστικά χαρακτηριστικά, ώστε να διατηρεί την ιστορικότητα με στοιχεία τα οποία εκφράζουν τις ισορροπίες της κοινωνίας με τέτοιες δυνατότητες πρόσληψης του περιεχομένου ώστε τα υποκείμενα να διατηρούν την εθνική ή λαϊκή ταυτότητά τους και να απελευθερώνονται αισθητικά παρά να υποτάσσονται σε μια ιδεολογική ή νοητική κατασκευή.

Sawas, Stéphane.

Constantinople dans le cinéma grec : l'identité d'une ville entre silences et nostalgies

Cuisine de Constantinople (Πολίτικη κουζίνα, 2003) de Tassos Boulmétis, sorti en salles en 2003, a réalisé le plus grand nombre d'entrées de toute l'histoire du cinéma grec alors que le public grec s'est depuis les années 1970 largement détourné de la production nationale. Ce succès impressionnant tient pour beaucoup à la représentation que Tassos Boulmétis, né à Istanbul, propose de la ville. Cette communication entend montrer les ruptures qu'introduit ce film dans la représentation de Constantinople, ville qui occupe une place singulière, souvent entourée d'un halo de silences, dans la fiction cinématographique grecque. Elle est fréquemment évoquée par l'intermédiaire d'adaptations filmiques d'œuvres littéraires néo-grecques comme La Belle de Péra (Η ωραία του Πέραν, 1953) d'Orestis Laskos, d'après Tymphristos, ou L'Unique Voyage de sa vie (Το μόνον της ζωής του ταξείδιον, 2001) de Lakis Papastathis, d'après Georgios Vizyinos, ou à l'occasion de biographies filmées comme dans Cavafy (Καβάφης, 1996) de Yannis Smaragdis. Constantinople, à travers quelques travellings latéraux des bords du Bosphore, est inscrite tantôt dans un étonnant flou chronologique, tantôt dans un passé révolu. Il est vrai que la rencontre entre l'Istanbul contemporaine et le cinéma grec est sans cesse reportée suite à des rendez-vous manqués : ainsi, la comédie à succès Coups de cœur au lycée (Χτυποκάρδια στο θρανίο, 1963) d'Alékos Sakellarios, où Aliki Vouyouklaki et Dimitris Papamichaïl, couple vedette du cinéma grec d'après-guerre, voyagent à Istanbul, se limite à quelques clichés touristiques de la ville, tandis que la version turque du même film (interprétée par Aliki Vouyouklaki et un casting turc) ne sortira jamais en salles en raison de la détérioration des relations entre les deux pays. Plutôt que d'évoquer un passé révolu ou de se limiter à une image superficielle digne de dépliants touristiques, Tassos Boulmétis interroge une cité travaillée par les nostalgies d'un certain cosmopolitisme sans jamais faire preuve d'irrédentisme ni d'esprit revanchard. En utilisant l'animation par ordinateur pour évoquer le passé de la ville et la prise de vues réelles pour filmer le présent, le cinéaste parvient à donner à voir le fossé, creusé par le temps, entre une Constantinople cosmopolite, qui invite au rêve, et une Istanbul contemporaine, véritable 'pays perdu', où le nostos semble voué à l'échec. Il n'en reste pas moins que l'identité cosmopolite de la ville ne cesse de hanter l'imaginaire néo-grec, jusque dans ses manifestations cinématographiques du début du XXIe siècle.

Παχουνδάκης, Ισίδωρος.

Η δημιουργία δημόσιας ταυτότητας των Ευαγγελικών στην Ελλάδα μέσω της παιδείας από το 1821 και μετά

Η Εκπαιδευτική και εκδοτική δραστηριότητα των Διαμαρτυρομένων στην Ελλάδα Η σημασία που προσέδωσε η προτεσταντική μεταρρύθμιση στη γνώση, μέσω της εκπαίδευσης, των μεταφράσεων και των εκδόσεων, αποτελούν ενδεχομένως συστατικά στοιχεία του προτεσταντικού δόγματος και των προτεσταντικών εκκλησιών. Η γνώση θεωρήθηκε από τους προτεστάντες το κλειδί που θα οδηγούσε, ατομικά αλλά και συλλογικά, τον άνθρωπο και την κοινωνία στην αναμόρφωσή τους, μία αναμόρφωση πρώτιστα θρησκευτική αλλά ταυτόχρονα πολιτική, οικονομική και ιδεολογική. Μέσα στην ιστορία, η μεταρρύθμιση εκφράζει την αμφισβήτηση εκείνων των στρωμάτων που ήταν υπό την εξουσία του Πάπα, των αριστοκρατών και των αυτοκρατόρων. Η ανερχόμενη αστική τάξη, οι τοπικοί ηγεμόνες και ο λαός φαίνεται να βρίσκουν στη μεταρρύθμιση την πίστη που τους εκφράζει κι ενδεχομένως την κοινωνική, οικονομική και πολιτική ελπίδα αλλαγής της κατεστημένης κυρίαρχης ιδεολογίας. Σκοπός του Λούθηρου είναι ο Λόγος του Θεού να φθάσει στα λαϊκά στρώματα, να γίνει κατανοητός στη γλώσσα τους μέσω της κηρυκτικής Λατρείας και της μετάφρασης της Αγίας Γραφής. Μέχρι και την αντιμεταρρύθμιση, η καθολική εκκλησία επέμενε να χρησιμοποιεί τη λατινική γλώσσα στη λατρεία, χωρίς να την ενδιαφέρει –ενδεχομένως και σκόπιμα- εάν γίνεται κατανοητή από τους πιστούς. Με αυτό τον τρόπο ήλεγχε το λαό πολιτικά, οικονομικά και ιδεολογικά, διότι το απελευθερωτικό, κατά τους προτεστάντες, μήνυμα της Αγίας Γραφής, δεν μπορούσε να κατανοηθεί και να εσωτερικευθεί από τον πιστό. Οι εκδόσεις φαίνεται να επεδίωκαν τη διαμόρφωση μιας νέας γενιάς Ελλήνων και Ορθόδοξων κληρικών, οι οποίοι θα ενστερνίζονταν τις αντιλήψεις και πρακτικές του Διαφωτισμού, πράγμα που θα είχε ως συνέπεια την πολιτική, κοινωνική, οικονομική και θρησκευτική αναγέννηση του νεοσύστατου ελληνικού κράτους και της αυτοκέφαλης Ορθόδοξης Εκκλησίας. Η εκπαίδευση με τις νέες μεθόδους, οι μεταφράσεις της Αγίας Γραφής και άλλων κειμένων και οι έντυπες εκδόσεις, οδήγησαν στην αμφισβήτηση της παραδοσιακής εκκλησίας και της ελληνικής κοινωνίας και επεδίωξαν την ανάπτυξη, το διαφωτισμό κι εκσυγχρονισμό τους. Όπως φαίνεται, επιθυμία μιας σημαντικής μερίδας του πολιτικού κόσμου, των λογίων και των αξιωματούχων, κληρικών και λαϊκών, ήταν να βρεθεί η Ελλάδα όσο γίνεται πιο κοντά στο μοντέλο των δυτικών εθνών-κρατών. Οι πολιτικές που χαράσσονται, από τον Ιωάννη Καποδίστρια και την αντιβασιλεία το 19ο αιώνα, μέχρι τον Ελευθέριο Βενιζέλο και τον Κωνσταντίνο Καραμανλή, φαίνεται να έχουν έναν σκοπό : η Ελλάδα στη Δύση. Ενδεχομένως, η Ορθόδοξη Εκκλησία να αποτελούσε -και να συνεχίζει να αποτελεί - μεσα από κατάλοιπα δεσποτισμού και δεισιδαιμονικών αντιλήψεων και πρακτικών που συντηρούνται , πρόσκομμα στην πορεία της Ελλάδας προς τα σύγχρονα κράτη του δυτικού κόσμου. Οι προσπάθειες της πολιτείας μέσα στην Ιστορία, φαίνεται να επιδιώκουν τον εκσυγχρονισμό της Εκκλησίας και τη δημιουργία ενός εξορθολογισμένου χριστιανισμού . Συμπερασματικά, θα λέγαμε πως η επικοινωνία μεταξύ προτεσταντών, ελληνικού κράτους και Ορθόδοξης Εκκλησίας, δημιούργησε ένα κλίμα αμφισβήτησης των δομών της παραδοσιακής Ορθόδοξης Εκκλησίας και κοινωνίας, ενώ ανέδειξε ταυτόχρονα τα αδιέξοδα της κυριαρχίας μιας και μοναδικής θρησκείας στη νεοελληνική κοινωνία . Ωστόσο επεξέτεινε το δίλημμα για το άν έπρεπε η Ελλάδα τελικά να ακολουθήσει μια πορεία ενός ανατολικού θρησκευτικού δεσποτισμού η μιας εκδημοκρατισμένης ευρωπαϊκής προοπτικής .

Σμυρναίος, Αντώνιος & Γκόβαρης, Χρήστος.

Θρησκευτικές ταυτότητες στη Σύρο κατά το 19ο αιώνα: η εμπορευματική τους διύλιση

Αυτή η εισήγηση μελετά τη διάδραση των θρησκευτικών ταυτοτήτων στην «οικονομική πρωτεύουσα» του νεοσύστατου ελληνικού βασιλείου κατά το 19ο αιώνα, την Ερμούπολη της Σύρου. Στην πόλη αυτή, καταφύγιο Ελλήνων προσφύγων μετά το ξέσπασμα της Ελληνικής Επανάστασης του 1821, έλαβε χώρα μια πρωτόγνωρη διομολογιακή συμβίωση των Ορθοδόξων προσφύγων, των γηγενών Ρωμαιοκαθολικών της Άνω Σύρου αλλά και των Προτεσταντών (Ευαγγελικών) ιεραποστόλων. Οι τελευταίοι, με το πρόσχημα της εκπαιδευτικής προσφοράς, προσπάθησαν να προσηλυτίσουν κυρίως τους Ορθοδόξους στον Προτεσταντισμό, επιχειρώντας παράλληλα να εντάξουν τους κατοίκους του νησιού αλλά και ολόκληρης της Ανατολικής Μεσογείου στο μεγαλεπήβολο σχέδιο μιας προτεσταντικής ομογενοποίησης της οικουμένης, σχέδιο το οποίο οργάνωσαν και καθοδηγούσαν ιεραποστολικές εταιρείες της Μ. Βρετανίας και των ΗΠΑ σε όλο το 19ο αιώνα. Οι τρεις αυτές θρησκευτικές ταυτότητες, αν και ήρθαν κάποιες φορές σε οξεία αντιπαράθεση, ουσιαστικά διατήρησαν σε όλη τη διάρκεια του αιώνα μια συμβιωτική και διακριτή σχέση, λόγω του ιδιαίτερου κοινωνικο-οικονομικού χαρακτήρα της πόλης. Η Ερμούπολη, κέντρο πλούσιου διαμετακομιστικού εμπορίου μέχρι την εδραίωση της ατμοπλοΐας στην περιοχή, φρόντιζε να διυλίζει μέσα από την δυναμική εμπορευματική της δραστηριότητα κάθε δογματική/εκκλησιαστική ετερότητα, αμβλύνοντας τις αιχμές εκείνες, οι οποίες θα μπορούσαν να αποτελέσουν εμπόδιο στην αδιάπτωτη «κερδομανία» των κατοίκων της. Η ρωμαιοκαθολική κοινότητα της Άνω Σύρου διακρινόταν για την πνευματική, οικονομική και κοινωνική της εσωστρέφεια απέναντι στην πληθωρικότητα και την εκκοσμίκευση των Ορθόδοξων Ερμουπολιτών, οι αστικές συνήθειες των οποίων συνέβαλαν στην αποστροφή τους να οικειοποιηθούν συνειδητά το μεθοδικό και θυσιαστικό μήνυμα των ιεραποστόλων. Τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα η προτεσταντική δραστηριότητα ουσιαστικά και τυπικά σταμάτησε, εξαιτίας της απουσίας μεταστροφών, της διακοπής της οικονομικής ενίσχυσης από την ιεραποστολική εταιρεία που υποστήριζε όλο αυτό το εγχείρημα, αλλά και του θανάτου του τελευταίου ιεραποστόλου στο νησί, του Fr. Aug. Hildner. Το «αλλότριο» για την περιοχή προτεσταντικό πρόταγμα, το οποίο επιχείρησε, με την εκπαιδευτική του μεταμφίεση και χρησιμοποιώντας εξαιρετικά συστηματικό τρόπο και άφθονα μέσα, να αναδιατάξει τον ομολογιακό χάρτη του νησιού, δεν είχε τελικά καμιά εμφανή επιτυχία, εκτός από τη εξαιρετική διασπορά των ποικίλων εκπαιδευτικών αγαθών στη Σύρο αλλά και στον ευρύτερο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου. Με την απόσυρση των προτεσταντών, η ορθόδοξη και η ρωμαιοκαθολική κοινότητα του νησιού διατήρησαν ουσιαστικά το διακριτό τους ρόλο στη θρησκευτική και κοινωνική συνείδηση των κατοίκων, χωρίς να καταβληθεί καμιά ιδιαίτερη προσπάθεια να εισχωρήσουν η μία στη δικαιοδοσία της άλλης.

Πίσσης, Νικόλαος.

Αποκαλυπτικός λόγος και συλλογικές ταυτότητες (17ος-18ος αι.)

Σε αντίθεση με την αποκαλυπτική γραμματεία του δυτικού μεσαίωνα και της πρώιμης νεώτερης εποχής, που έχει αποτελέσει αντικείμενο συστηματικής ιστορικής έρευνας, η αντίστοιχη γραμματεία της βυζαντινής και κυρίως της οθωμανικής περιόδου, που ενδιαφέρει εδώ, έχει ερευνηθεί κατά κανόνα από θεολογική ή από φιλολογική και παλαιογραφική σκοπιά, ενώ ένα μεγάλο τμήμα της γραμματείας αυτής παραμένει ανέκδοτο. Οπωσδήποτε δεν έχει αξιοποιηθεί εξαντλητικά για την ιστορία των νοοτροπιών, για ζητήματα πρόσληψης του ιστορικού χρόνου, σχέσεων της λαϊκής και λόγιας κουλτούρας, ή για την ιστορία των συλλογικών ταυτοτήτων, παρά τις υπάρχουσες σημαντικές εργασίες (κυρίως του Αστέριου Αργυρίου και του Αλέξανδρου Καριώτογλου). Πρόσθετη δυσκολία συνιστά η ενσωμάτωση της αποκαλυπτικής παράδοσης κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα στη γενεαλογία του εθνικού κινήματος. Με τη συνδρομή της ιστορικής και της λαογραφικής επιστήμης, οι εσχατολογικές και μεσσιανικές προσδοκίες της οθωμανικής περιόδου αποσπάστηκαν από τα ιστορικά τους συμφραζόμενα για να υπαχθούν στη λογική της Μεγάλης Ιδέας και στους στόχους του ελληνικού αλυτρωτισμού. Μετονομάστηκαν έτσι σε εθνικά πεπρωμένα, ενώ το περιεχόμενό τους θεωρήθηκε δεδομένο και μονοσήμαντο. Δεν πρόκειται όμως απλώς για την εκκοσμίκευση ενός θρησκευτικού λόγου με αναφορά στα έσχατα, στο τέλος του χρόνου. Ήδη η παράδοση της βυζαντινής αυτοκρατορικής εσχατολογίας (Reichseschatologie κατά τον όρο του G. Podskalsky) αφορούσε το μέλλον της αυτοκρατορίας, ταυτίζοντας τη βασιλεία του Χριστού με τη ρωμαϊκή βασιλεία και το τέλος της δεύτερης με το τέλος του κόσμου. Παρά τη διάψευση αυτής της βεβαιότητας, η γραμματεία της οθωμανικής περιόδου, που θα εξεταστεί εδώ, δεν αναίρεσε τη σύμφυρση αυτή, συνδέοντας εναλλακτικά το τέλος της οθωμανικής κυριαρχίας με την προοπτική της αποκατάσταση της ρωμαϊκής βασιλείας ή με τη Δευτέρα Παρουσία. Η προσδοκία της λύτρωσης μπορούσε να αναφέρεται στον παρόντα κόσμο ή στο επέκεινα, ανήκε «στην εσχατολογική πρόσληψη του κόσμου, όχι αποκλειστικώς στο σχήμα που προέβλεπε αυτή» (Σπ. Ασδραχάς). (Παρά τους διαφορετικούς ορισμούς και τις διακριτές σημασίες και συνδηλώσεις της αποκαλυπτικής, της εσχατολογικής και της χρησμολογικής γραμματείας, αντιμετωπίζονται εδώ ως τμήματα μιας ενιαίας και αλληλοδιαπλεκόμενης παράδοσης. καθώς η σχετική βιβλιογραφία δεν έχει επιβάλει μια δεσμευτική ορολογία). Σκοπός της ανακοίνωσης θα είναι με βάση κείμενα διακριτών ειδών εντός της ενιαίας αυτής παράδοσης, χρησμολόγια και ερμηνείες χρησμών, «εξηγήσεις» της Αποκάλυψης και αποκαλυπτικές «οράσεις» του 17ου και 18ου αιώνα, να αναδειχθούν οι συλλογικές κατηγορίες, στις οποίες αναφέρονται τα κείμενα αυτά. Δεν πρόκειται μόνο για την ανάδειξη της διαφορετικής ποιότητας των σχετικών συλλογικών ταυτοτήτων σε σχέση με μεταγενέστερες εθνικά προσδιορισμένες, αναχρονιστικές ερμηνείες. Μέσω της προβολής του μέλλοντος η παράδοση αυτή νοηματοδοτούσε το παρελθόν και το παρόν του ορθόδοξου γένους συγκροτώντας την ταυτότητά του. Οι πολλαπλές χρήσεις και λειτουργίες του αποκαλυπτικού λόγου, για την προβολή της προσδοκίας της αποκατάστασης, ή αντίθετα για την υπογράμμιση της νομιμοφροσύνης απέναντι στην Πύλη και την αναπαραγωγή των δομών του οθωμανικού συστήματος, η αναφορά στην εγκόσμια ή υπερβατική λύτρωση, συνεπάγονταν διαφορετικές εκδοχές της συγκρότησης συλλογικών ταυτοτήτων. Η ποικιλία των εκδοχών αυτών αποτελεί το θέμα της ανακοίνωσης.

Παναγόπουλος, Γεώργιος Δ.

Ορθόδοξος Χριστιανισμός και Ισλάμ στο δύον Βυζάντιο: Κριτική παρουσίαση της θέσης του M. Balivet

Στην προτεινόμενη εισήγηση αποπειρόμαστε να ανιχνεύσουμε τους όρους οσμωτικής συνύπαρξης χριστιανικών και μουσουλμανικών κοινοτήτων μεταξύ των αι. 13ο και 15ο στην υστεροβυζαντινή Μ. Ασία, σε μια προσπάθεια να εκτιμηθεί η δυναμική των ταυτοτικών αντιπαραθέσεων αλλά και συγκλίσεων σε μια περίοδο έντονων συγκρητιστικών ζυμώσεων, που προκλήθηκαν από την εγκατάσταση στο μείζονα ελληνικό χώρο των νεήλυδων τουρκομανικών φυλών. Ως αφετηρία του σχετικού προβληματισμού χρησιμεύει η θέση που διατύπωσε, κατά τις δεκαετίες του 80’ και 90’, ο Γάλλος ερευνητής M. Balivet, ο οποίος επί τη βάσει της σύγκρισης δύο εμβληματικών, κατά την αντίληψή του, προσωπικοτήτων της εν λόγω περίοδου, του Σελτζούκου Bedreddin και του Έλληνα Γεώργιος Τραπεζούντιου, εντόπισε την ύπαρξη ενός underground ρεύματος συμβιωτικότητας δύο εκ πρώτης όψεως διαφορετικών θρησκευτικών ομάδων, την οποία και ανήγαγε στις εκλεκτικές πνευματικές συγγένειες που ανιχνεύονται ανάμεσα στην ορθόδοξη ησυχαστική Παράδοση και την μυστικιστική πνευματικότητα των ετερόδοξων μουσουλμανικών ταγμάτων, τα οποία και χρωμάτισαν προεχόντως την θρησκευτική ταυτότητα των νέων κυριάρχων του μικρασιατικού και βαλκανικού χώρου. Στην προτεινόμενη εισήγηση: - Εκτίθεται με σύντομο και περιεκτικό τρόπο η θέση Balivet. - Ελέγχεται κριτικώς η σχετική τεκμηρίωσή της και ασκείται κυρίως κριτική στην μεθοδολογική επιλογή της σύγκρισης-αντιπαραβολής μεταξύ Bedreddin και Τραπεζούντιου επί τη βάσει της νεώτερης βιβλιογραφίας, αλλά και των πηγαίων κειμένων. - Αναγνωρίζεται η συγκρητιστικού χαρακτήρα σύντηξη οριζόντων που δύναται, κατά περίπτωση, να τεκμηριωθεί στον υπό εξέταση χρόνο και χώρο. - Απώτερος στόχος είναι η ανάδειξη του δυναμικού χαρακτήρα του λαϊκού θρησκευτικού βιώματος, το οποίο, διεπόμενο εν πολλοίς από μια προσίδια νομοτέλεια, τείνει πολλάκις προς την άμβλυνση των καθαρών ταυτοτικών περιγραμμάτων που ορίζουν και προβάλλουν τα εκάστοτε και επίσημα δίκτυα ιδεολογικής εξουσίας. Με τον τρόπο αυτό παρέχεται το έναυσμα ενός κριτικού αναστοχασμού επί του φαινομένου των θρησκευτικών και πνευματικών ταυτοτήτων, καθώς η υπόρρητη δυναμική που εκλύουν τα συμβιωτικά θρησκευτικά φαινόμενα λειτουργούν, για την ιστορική μας συνείδηση, ως διορθωτικό αντίβαρο σε σχέση με τις εκάστοτε επίσημες ταυτότητες και την καθαρά ιδεολογική διαμεσολάβηση που διενεργούν. Το ερμηνευτικό κέρδος είναι, σε μια τέτοια περίπτωση, χειροπιαστό: ο ερμηνευτικός μας ορίζοντας πλαταίνει για να φιλοξενήσει και μια άλλη θεώρηση του ταυτοτικής ετερότητας: την κατανόηση των ταυτοτήτων όχι μόνο ως μέσο διαχωρισμού και υποδαύλισης ακραίων αντιπαλοτήτων, αλλά και ως πεδίο συναντήσεων και πολιτσμικών συγκλίσεων.

Papanikolaou, Antigoni N. (Παπανικολάου, Αντιγόνη).

The Latin Church and the Greek Orthodox Church in Angevin Corfu at the end of the thirteenth century

(Η περίληψη είναι στα ελληνικά αλλά την ανακοίνωσή μου θα ήθελα να την παρουσιάσω στα αγγλικά, αν δεν υπάρχει πρόβλημα, γι' αυτό κι ο τίτλος της εισήγησης είναι στα αγγλικά) Η ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΤΗΝ ΑΝΔΗΓΑΥΙΚΗ ΚΕΡΚΥΡΑ ΣΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ ΔΕΚΑΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΑΙΩΝΑ

Μετά το 1204 συγκροτήθηκε στην Κέρκυρα σταυροφορικό κρατίδιο από τους Ανδηγαυούς κατά τη χρονική περίοδο 1272-1386. Στην παρούσα μελέτη διερευνώνται ζητήματα αναφορικά με την εγκαθίδρυση, την οργάνωση και τη θέση της Λατινικής Εκκλησίας, καθώς επίσης και με τη θέση της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας αλλά και με τις σχέσεις μεταξύ των δύο Εκκλησιών στο εν λόγω κρατίδιο. Το πρώτο μέρος αναφέρεται στην εγκαθίδρυση της Λατινικής Αρχιεπισκοπής. Τα σημαντικότερα συμπεράσματα του πρώτου μέρους αυτής της εργασίας συνοψίζονται ως εξής: α) Η Λατινική Αρχιεπισκοπή της Κέρκυρας δεν είχε υποτελείς επισκοπές. β) Η βάση της περιουσίας τόσο της πρώην Βυζαντινής Μητρόπολης της Κέρκυρας όσο και της Λατινικής Αρχιεπισκοπής που τη διαδέχτηκε ήταν η έγγεια περιουσία. γ) Η εγκαθίδρυση του πρώτου Λατίνου αρχιεπισκόπου στην Κέρκυρα σήμανε την αρχή μιας μακροχρόνιας σύγκρουσης μεταξύ της Λατινικής Εκκλησίας της Κέρκυρας και των Λατίνων κοσμικών αρχόντων στο νησί, όσον αφορά το ζήτημα της εκκλησιαστικής περιουσίας. Οι τοπικές ανδηγαυικές κοσμικές αρχές είχαν κατασχέσει την περιουσία της πρώην Βυζαντινής Μητρόπολης της Κέρκυρας και αρνούνταν να την παραχωρήσουν στον Λατίνο αρχιεπίσκοπο, ο οποίος, θεωρώντας ότι αυτή δικαιωματικά ανήκε στην Εκκλησία του, ως διαδόχου της Βυζαντινής Μητρόπολης, άρχισε, απευθυνόμενος προς τον Βασιλιά Κάρολο Α΄ τον Ανδηγαυό, να τη διεκδικεί. Αλλά ακόμα και μετά την απόδοση των γαιών στη Λατινική Αρχιεπισκοπή από τον βικάριο του βασιλείου, Κάρολο του Σαλέρνο, οι παρενοχλήσεις και οι σφετερισμοί σε βάρος της Λατινικής Εκκλησίας από τους Λατίνους κοσμικούς άρχοντες δεν έπαυσαν. δ) Στο κράτος αυτό υπήρχε εκκλησιαστικό δικαστήριο, στο οποίο οι υποθέσεις που εκδικάζονταν αφορούσαν την πνευματική-εκκλησιαστική σφαίρα. Το δεύτερο μέρος της εργασίας αφορά τον Ελληνορθόδοξο κλήρο κατά την ανδηγαυική περίοδο. Τα σημαντικότερα συμπεράσματα του δεύτερου μέρους της εργασίας είναι τα εξής: α) Η εγκαθίδρυση Λατινικής Αρχιεπισκοπής στην Ανδηγαυική Κέρκυρα σήμανε το τέλος της Ελληνικής Ορθόδοξης Μητρόπολης σε αυτήν την περιοχή. Ο Ελληνορθόδοξος όμως κλήρος εξακολούθησε να υπάρχει και, ενώ ήταν υποταγμένος, θεωρητικά τουλάχιστον, στη Λατινική αρχιεπισκοπή Κέρκυρας, απολάμβανε κάποια μορφή αυτονομίας, αφού διατηρούσε μερικά από τα πρώην προνόμιά του (τα οποία οι ανδηγαυικές κοσμικές αρχές φρόντισαν να επικυρώσουν το 1294 για την αποφυγή κοινωνικών αναταραχών) και είχε το δικαίωμα να εκλέγει τον αρχηγό της κοινότητας, τον ‘μέγα πρωτοπαπά’. β) Δεν υπάρχουν ενδείξεις έντονης αντίδρασης στην εγκαθίδρυση Λατινικής Αρχιεπισκοπής από την πλευρά του Ορθόδοξου κλήρου στην Ανδηγαυική Κέρκυρα. Παρ’ όλα αυτά, οι σχέσεις μεταξύ του Λατινικού και του Ορθόδοξου κλήρου δεν ήταν οι καλύτερες δυνατές, αν κρίνουμε πρώτον από το γεγονός ότι οι Ορθόδοξοι κληρικοί, με την ανοχή των ανδηγαυικών κοσμικών αρχών, χειροτονούνταν από Ορθόδοξους ιεράρχες εκτός Κέρκυρας και όχι από τοπικούς Λατίνους ιεράρχες, δεύτερον από το γεγονός ότι ο Λατίνος αρχιεπίσκοπος και οι Λατίνοι ιεράρχες της Κέρκυρας αξίωναν να υπαχθούν στη δικαιοδοσία τους δικαστικές υποθέσεις του Ορθόδοξου κλήρου και τρίτον από το γεγονός ότι η Λατινική Αρχιεπισκοπή σφετεριζόταν τη Συνήθεια, δηλαδή τις εισφορές που προσφέρονταν κατ’ έθιμον από τον Ορθόδοξο πληθυσμό στον Ορθόδοξο κλήρο. γ) Ο ανώτερος Λατινικός κλήρος εκμεταλλευόταν την εξουσία του για να επιβάλλει τη βούλησή του στον Ορθόδοξο κλήρο.

Μπίρταχας, Στάθης.

Ουμανισμός, Μεταρρύθμιση και Αντιμεταρρύθμιση στη βενετική Κύπρο: αφομοίωση, αντίσταση και νέες ταυτότητες

Οι δύο τελευταίες δεκαετίες της βενετικής κυριαρχίας στην Κύπρο σηματοδοτούνται από εντάσεις και κινήματα των αγροτικών πληθυσμών και των λαϊκών στρωμάτων των πόλεων, τα οποία πυροδοτούνται αφενός από τη διαιώνιση του αναχρονιστικού φεουδαρχικού κοινωνικο-οικονομικού συστήματος και αφετέρου από την πλημμελή πολιτική των κυβερνώντων στο ζήτημα της σιτάρκειας και εκφράζουν την ανάγκη για κοινωνική αναδιανομή. Στον αντίποδα, εκδηλώνεται ένας καθυστερημένος και συνάμα βραχύβιος, λόγω της πρόωρης οθωμανικής κατάκτησης, ιταλο-κυπριακός πολιτιστικός συγκρητισμός, στον οποίο πληθώρα μελετητών έχει αποδώσει «αναγεννησιακά» χαρακτηριστικά, με κύριες αντανακλάσεις στους τομείς της θρησκευτικής τέχνης, καθώς και της λογοτεχνικής και ιστοριογραφικής παραγωγής. Τα προϊόντα του συνθέτουν εν πολλοίς την ταυτότητα της κουλτούρας των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων (κατά κύριο λόγο των ευγενών φεουδαρχών και εύπορων αστών της Λευκωσίας), που μονοπωλούν τον πολιτικό διάλογο με τη βενετική εξουσία και τροφοδοτούν με τους γόνους τους το φοιτητικό δυναμικό ανώτατων σχολών του ιταλικού χώρου και ιδίως του κρατικού Πανεπιστημίου της Πάντοβας. Παράλληλα, βέβαια, με τον «εξιταλισμό» αυτό της παιδείας, που συχνά υπαγορεύεται από τις ανάγκες της βενετικής διοίκησης, εξακολουθεί η δυναμική των ωσμώσεων της προγενέστερης περιόδου, που στόχευαν στη σφυρηλάτηση μίας επιχώριας ταυτότητας επί τη βάσει των κληρονομιών της αρχαιότητας, της βυζαντινής και φραγκικής μεσαιωνικής παράδοσης. Στο θρησκευτικό πεδίο, εξάλλου, παρατηρούνται ομοίως διεργασίες και μεταβολές, απότοκες των γενικότερων εξελίξεων στον ευρωπαϊκό χώρο. Αναμφισβήτητα, η μακροχρόνια συνύπαρξη καθολικών και ορθοδόξων είχαν συνυφάνει το σύνολο του πληθυσμού μέσα στην ίδια θρησκευτική ατμόσφαιρα. Ιδίως μετά την ενωτική Σύνοδο της Φλωρεντίας, τα δύο ετερόδοξα στοιχεία συμβίωναν ειρηνικά τις θρησκευτικές ιδέες και τα λειτουργικά ήθη και έθιμά τους, έτσι που ήταν δύσκολο ή και αδύνατο σε κάποιους (ακόμη και σε λατίνους ιερείς και μοναχούς) να συνειδητοποιήσουν τις διαφορές της Εκκλησίας τους ως προς ορισμένα ζητήματα. Στον συγχρωτισμό αυτό και γενικότερα στο υφιστάμενο ήρεμο θρησκευτικό κλίμα είχε συμβάλει αναμφίβολα και η βαθμιαία παρακμή της καθολικής Εκκλησίας τόσο σε τοπικό επίπεδο όσο και στη Δύση γενικότερα, που συμβάδιζε με μια παράλληλη ενδυνάμωση του ρόλου και της σημασίας της ορθόδοξης Εκκλησίας όχι μόνο στο θρησκευτικό επίπεδο, αλλά και γενικότερα στην πολιτική και κοινωνική ζωή της κτήσης. Η έλευση του τελευταίου λατίνου αρχιεπισκόπου Filippo Mocenigo κατά την τελευταία δεκαετία της βενετικής κυριαρχίας και η απόπειρα επιβολής από μέρους του των αποφάσεων της Συνόδου του Τρέντο στους ορθοδόξους ήλθαν να διαταράξουν την αρμονία στις σχέσεις των τελευταίων με τους ομόθρησκους «άλλους», να τονίσουν τις δογματικές διαφορές και να φέρουν στην επιφάνεια το ζήτημα της χειραφέτησης της ακμάζουσας κατ' εκείνη τη χρονική φάση ορθόδοξης Εκκλησίας. Σε γεωπολιτικό επίπεδο, τέλος, ο οθωμανικός κίνδυνος καθίσταται ολοένα και περισσότερο ορατός και απειλητικός για τη βενετική κυριαρχία. Η Υψηλή Πύλη, στο πλαίσιο της πολιτικής ευθείας σύγκρουσής της με τις χριστιανικές δυνάμεις στη Μεσόγειο, προετοιμάζεται μέσω συνωμοσιών, επαφών ακόμη και με γηγενείς Κύπριους και αδιάκοπων στρατιωτικών εξοπλισμών, για την προσάρτηση του Βασιλείου της Κύπρου στην επικράτειά της. Οι εξελίξεις αυτές ασφαλώς επηρεάζουν συνειδήσεις και διαμορφώνουν νέες συμπεριφορές και νοοτροπίες όχι μόνο σε μεμονωμένα άτομα, αλλά και σε δυσαρεστημένες ομάδες της κυπριακής κοινωνίας. Εντός του παραπάνω κοινωνικοπολιτικού, πολιτισμικού, θρησκευτικού και γεωπολιτικού σκηνικού και σε μια απόπειρα αναπαράστασης του αμφίδρομου ταξιδιού των ανθρώπων, των ιδεών, των ρευμάτων, των κινημάτων (διανοητικών, ιδεολογικών, θρησκευτικών) και των κειμένων μεταξύ Κύπρου και ιταλικού χώρου, στην ανακοίνωση μελετώνται οι επιδράσεις των ιδεών της Μεταρρύθμισης σε εγγράμματους κύκλους ουμανιστών και διανοουμένων της κυπριακής κοινωνίας και, συνακόλουθα, οι απόπειρες συγκρότησης νέων θρησκευτικών ταυτοτήτων. Διερευνώνται, επίσης, οι μορφές επιβολής της Αντιμεταρρύθμισης και της

θρησκευτικής ομογενοποίησης, η πρόσληψή τους από το γηγενές ορθόδοξο στοιχείο και οι τρόποι αντίστασης του, καθώς και οι χειρισμοί της βενετικής διοίκησης.

Christoforaki, Ioanna.

Defending Orthodox Doctrine against Latin Heresy: A Visual Testimony from Lusignan Cyprus

In 1231 thirteen Orthodox monks of the Kantara monastery in Cyprus were brutally executed over a doctrinal difference between the Orthodox and the Catholic Church. The bone of contention was the use of azymos artos (=unleavened bread) in the Eucharist by the Latins, as opposed to the use of leavened bread (enzymos artos) by the Orthodox. The monks were summoned before the Latin archbishop in Nicosia to be questioned on their views. They insisted that the use of azyma was tantamount to heresy, so they were punished by being dragged over the rocks of the river bed in the capital and tied to the tails of horses, before their bodies were burnt publicly in one of the capital's squares. This incident is a telling testimony to the continuing tension between the Latin and the Greek Church of Cyprus during the thirteenth century. A Byzantine outpost until the late twelfth century, Cyprus was under the rule of the French Lusignan dynasty since 1192. They promptly imposed a Catholic ecclesiastical hierarchy which inevitably clashed with the indigenous population. The famous Cypriot monk, Neophytos the Recluse, fiercely condemns the Latins in his writings for ten major doctrinal errors they commit, the most grave being the use of azyma in the liturgy. The martyrdom of the Kantara monks in 1231 was the culmination of an underlying religious dispute between the two communities. A visual reminder of this issue was provided by the iconographic theme of the Melismos, as seen in the early thirteenth-century church of Archangel Michael in the village of Kato Lefkara. The image of the Melismos (from the Greek verb μελίζω=to divide) adorned the sanctuary of the church and depicted the infant Christ, either lying on a painted altar or placed within a liturgical paten. It illustrates the moment, when the eucharistic bread (which for Byzantine theologians was equated with Christ) was carved up during the liturgy. The Melismos was introduced in Byzantine art at the end of the twelfth century and reflected the results of contemporary theological debate over the corruptibility of the body and blood of Christ in the Eucharist. Its widespread popularity, however, can also be attributed to doctrinal differences between the Orthodox and the Catholic Church, heightened on the eve of the Fourth Crusade. Late medieval church decoration was a tool used by the Orthodox Church to establish dogma among rural populations prone to heresy and superstition. Especially in regions inhabited by a mixed population, it was used as a visual defence of Orthodox practice against perceived Latin heresy. Images such as the Melismos helped lay people understand the subtle nuances of the doctrinal differences over the nature of Christ and the eucharistic sacrifice. Thus, the depiction of the Melismos in the rural church of Archangel Michael helped to promote the use of leavened bread during the Eucharist. In this respect, the Lefkara Melismos can be read as an assertion of Orthodox religious identity against the Latin rulers of the island.

Gerd, Lora.

The Patriarchate of Constantinople and the Russian Church policy in the Near East in 1900-1917

The realtions between Russia and the Greek population of the Ottoman Empire of the XVIII-beginning of the XX cent. were carried through the Greek church authorities and the Russian diplomatic legations in Turkey. The church policy was one of the most important control-levers of the Russian policy in the East Mediterraneum. The archive materials (the papers of the Russian Holy Synod and the Constantinople patriarchate) give us an opportunity to reconstruct the steps of these relations. The centre of Russian presence in Turkey--the embassy in Constantinople had a special member of staff who dealt with the church problems and a special agent to bring information. In the beginning of the XXth century these places were occupied by B. Serafimov and A. Garmmatopoulo. While the members of the embassy dealt with the |Patriarch, the consuls in all Turkish cities had permanent contacts with the metropolitans as heads of the Greek communities. The main line of the Russian diplomats was the tarditional one--protection of the rights and privileges of the Christian population of the Ottoman empire. The most important political and national problem at the Balkans of the beginning of the XX century was the Macedonian question. The church struggle between the Greeks of the Patriarchate and the Bulgarians of the Exarchate had to divide Macedonia into zones of influence. Russia attempted to put an end to the so called Bulgarian ecclesiastic schism, proclaimed in 1872, and to create an independent territory under its own influence. A series of negotiations were carried through in the second patriarchate of Ioakeim III. They were most intensive in the period of preparation of the Balkan war of 1912. But all these attempts could not bring a positive result because of the unwilling of both the Greek and the Bulgarian sides. The Russian monastic communities on Mount Athos represented a significant compact mass of Russian population (about 4500) in the Greek lands. The Russian monks on Athos were subordinated to the patriarch of Constantinople but were as well protected by the Russian embassy and the consulate of Thessaloniki. The liberation of Athos in 1912 brought a discussion on the status of Athos--had it to become an internationalized territory under the protectorate of the six Orthodox states (the Russian position) or it had to be a part of the Greek kingdom (the Greek position). The rights of the Russian communities and the number of their inhabitants were an item of severe polemics and struggle between the Greek and the Russian population of the Holy Land. In order to influence the situation the Russian diplomatic authorities tried to use different measures--to retain the incomes of the big Greek communities which they got from Moldavia and Valachia, etc.

Τζιερτζής, Αθανάσιος Σ.

Οικουμενικό Πατριαρχείο και ταυτότητες στην Οθωμανική Αυτοκρατορία: η οπτική γωνία του Ιωακείμ Γ΄ "εν Θεσσαλονίκη...1874-8"

Η εισήγηση πραγματεύεται την εικόνα που διαμόρφωνε μέσω των τοπικών επισκόπων το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως για την κατάσταση που επικρατούσε στη Μακεδονία αναφορικά με τους Ορθοδόξους και τη συνύπαρξή τους με άλλες θρησκευτικές ταυτότητες στο τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα. Αυτόπτης μάρτυρας στην ευαίσθητη αυτή περιοχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ήταν ο μετέπειτα Οικουμενικός Πατριάρχης Ιωακείμ Γ΄ ο Μεγαλοπρεπής (1834-1912), ο οποίος προκρίθηκε από την Πατριαρχική Σύνοδο λόγω ιδιαιτέρων συνθηκών μετά από δεκαετή αρχιερατεία στη Βάρνα να μετατεθεί το 1874 στη Θεσσαλονίκη, όπου διακόνησε έως την εκλογή του στον Οικουμενικό Θρόνο το 1878. Σε μία ρευστή βαλκανική πραγματικότητα έξαρσης των εθνικισμών, εξεγέρσεων, παρεμβάσεων των μεγάλων δυνάμεων και ανατρεπτικών γεγονότων (όπως η ανακήρυξη της Βουλγαρικής Εξαρχίας, η καταδίκη του εθνοφυλετισμού από τα Πατριαρχεία, η εξέγερση στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η σφαγή των προξένων στη Θεσσαλονίκη, ο Ρωσοτουρκικός πόλεμος, η συνθήκη του Αγίου Στεφάνου και το Συνέδριο του Βερολίνου, αλλά και η δράση των πανσλαβιστών και άλλων προπαγανδών στη Μακεδονία), ο Ιωακείμ αγωνίζεται καθημερινά για την εμψύχωση και υπεράσπιση των Ορθοδόξων και την αποτροπή αδικιών σε βάρος τους. Ήταν ο εκπρόσωπος του Πατριαρχείου, ο προστάτης του «Ρουμ μιλλέτ» απέναντι στην οθωμανική διοίκηση και τις προξενικές αρχές, και ο πρόεδρος μίας διευρυμένης επαρχιακής συνόδου με τους επισκόπους του. Μέσα σε ένα πολυπολιτισμικό ψηφιδωτό η κάθε πλευρά προσπαθούσε με διαφορετικά κριτήρια (γλώσσα, θρήσκευμα, έθνος, συνείδηση) ή μέσα (υποσχέσεις, χρήματα) να προσεταιριστεί πληθυσμούς και να τους προσδώσει διαφορετική ταυτότητα: λ.χ. η θρησκευτική ήταν το όχημα για την εθνική στην περίπτωση της Εξαρχίας. Σε αυτόν τον ανταγωνισμό εξυπηρετούσαν και οι κατά παραγγελία εθνογραφικοί χάρτες της εποχής. Ο Ιωακείμ ενημέρωνε συχνά τον Πατριάρχη και τη Σύνοδο για τα δρώμενα στην ευρύτερη περιοχή αναπαριστάνοντας ανάγλυφα το θρησκευτικό και πολυεθνικό μωσαϊκό με αναφορές τόσο σε ομόδοξους όσο και σε ετερόδοξους ή αλλόθρησκους. α) Εκτός από τη χρήση του γενικού όρου «σχισματικοί» για τους οπαδούς της Βουλγαρικής Εξαρχίας, ο Ιωακείμ έκανε διαχωρισμό ανάμεσα σε Βούλγαρους και «βουλγαριστές» ή «ετεροφρονούντες». Οι «βουλγαρόφωνοι» δεν εντάσσονταν οπωσδήποτε σε αυτή την κατηγορία, καθώς είχαν αναφορά στο Πατριαρχείο, ελλόχευε όμως πάντοτε ο κίνδυνος προσεταιρισμού τους. β) Απέναντι στον «αντίζηλο λαό» αντιτάσσονταν οι «ημέτεροι», οι Ορθόδοξοι, στους οποίους ο Ιωακείμ συμπεριλάμβανε τόσο τους «Ελληνοβλάχους» ή «Βλάχους» της κοινότητος Βελισσών όσο και το κυρίαρχο στην περιοχή των Γρεβενών «βλαχικόν στοιχείον». γ) Μέλη από το πλήρωμα των Ορθοδόξων προσπαθούσαν να αποσπάσουν άλλα χριστιανικά δόγματα, προτεστάντες («απόστολοι» ερχόμενοι από το ελλαδικό βασίλειο) και ουνίτες. δ) Αναφορές γίνονται και στα άλλα δύο μεγάλα θρησκεύματα, Μουσουλμάνους και Ιουδαίους. Η βίαιη ενίοτε αρπαγή χριστιανής από Οθωμανό προκαλούσε τριγμούς στην τοπική κοινωνία. Αλλά και η καχυποψία μεταξύ χριστιανών και εβραίων οδηγούσε συχνά σε θερμά επεισόδια παρά τις καλές σχέσεις που διατηρούσε με εξέχοντα μέλη της ιουδαϊκής κοινότητας ο μητροπολίτης. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να εστιάσει στην οπτική γωνία του Ιωακείμ για τις θρησκευτικές ταυτότητες της εποχής του. Βασική πηγή της έρευνας αποτελεί η σωζόμενη αλληλογραφία της Ιεράς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, με τη συνεπικουρία άλλων ιστορικών Αρχείων και του Τύπου (ιδιαίτερα του τοπικού από το 1875 ελληνόφωνου «Ερμή»). (Λέξεις «κλειδιά»: Οικουμενικό Πατριαρχείο, Οθωμανική Αυτοκρατορία, Ιωακείμ Γ΄, «Ρουμ μιλέτ», «ημέτεροι» - «ετεροφρονούντες», δόγματα - θρησκεύματα, Αρχεία - Τύπος).

Athanasopoulou-Kypriou, Spyridoula (Αθανασοπούλου-Κυπρίου, Σπυριδούλα).

The sisterhoods of the Zoë movement and their role in the formation of a Christian feminist consciousness 1938-1960.

Though not unknown in the Christian tradition, the existence of religious sisterhoods within the Greek Orthodox Church is of a recent origin. The first sisterhood, 'Efsevia', was founded in 1938. More sisterhoods ('Evniki' and 'Elpida') and other women's religious organizations affiliated to these sisterhoods were founded in the following years. The sisterhoods belong to the Zoe movement and are affiliated to the Zoe brotherhood of theologians that was founded at the beginning of the twentieth century. Despite the bond they have with the Zoe Brotherhood of theologians, the sisterhoods of the movement are not subject to or controlled by the brotherhood. The sisterhoods are independent associations as the Articles of these associations give evidence. Yet they all maintain a spiritual bond with the Zoe brotherhood. All the sisterhoods aimed at the Christianization of the Greek society and at offering pastoral care to women and children. Moreover, they were interested in bringing relief to the sick, those imprisoned and the underprivileged and they supported the anticommunist cause and propaganda during the civil war (1945-1949) and in the 50s. Furthermore, although these sisterhoods were not 'exo-ecclesiastical' sects, that is, they did not work outside the Greek Orthodox Church and tradition, after their foundation they developed some sectarian features and they introduced novelties to Greek Orthodox thought and to Greek society, such as the idea of a new Christian feminist consciousness. The purpose of my paper is to deal with and explain this notion of 'Christian feminist consciousness' that was mainly constructed and encouraged by these sisterhoods of the Zoë movement and promoted in their various publications. My argument will be that, although these sisterhoods were not feminist organizations with a political agenda and their idea of 'Christian feminism' was not as radically feminist as one would expect by contemporary standards, these sisterhoods promoted the independence and emancipation of Christian women and the ideal of self actualization. They, also, argued for women's rights, they were open to western ideas and they encouraged women's public role in Greek society. In fact, the celibate women of the sisterhoods who were not nuns but were living in coenobiums with special household arrangements and had given vows of poverty, chastity and obedience, were looked upon with suspicion not only by their families because these women's lifestyle and ideas challenged to some extent the stringent gender roles of the time, but also by Christian theologians, like Chrestos Yannaras who in his autobiographical texts depicted various female figures of the Zoe movement and of the sisterhoods in a very derogatory way.

Τσουραπά, Ελένη.

Γαμήλιες στρατηγικές, κοινωνικές ταυτότητες και πολιτική στην Κρήτη κατά τη βενετική περίοδο: Μια συγκριτική προσέγγιση (15ος-17ος αι.)

Κατά τη διάρκεια του δέκατου έκτου αιώνα ολοκληρώθηκε μια μακρά μεταβατική περίοδος που οδήγησε στη αναδιαμόρφωση του πολιτικού, οικονομικού και κοινωνικού τοπίου στο χώρο της ανατολικής Μεσογείου. Το βενετικό κράτος της θάλασσας τοποθετημένο ανάμεσα σε δυο κόσμους συγκροτούσε ένα θρησκευτικό, εθνοτικό και πολιτικό σύνορο. Η θέση της Κρήτης στο σταυροδρόμι της ανατολικής Μεσογείου της προσέδωσε κατά την περίοδο αυτή κυρίαρχο ρόλο στην προσπάθεια προώθησης των εμπορικών και πολιτικών κυρίως σχεδίων της βενετικής Πολιτείας και ανάδειξης της δυναμικής παρουσίας της στα ευρύτερα δρώμενα στο χώρο αυτό. Η μελέτη αυτή επιχειρεί τη διερεύνηση των διεργασιών που συντελέστηκαν στο κρητικό κοινωνικό πεδίο κατά τη βενετική περίοδο και οδήγησαν στον επαναπροσδιορισμό των νομικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών και στη διαμόρφωση της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας των βενετών ευγενών του νησιού. Ειδικότερα θα αναζητηθούν οι όροι συγκρότησης των κοινωνικών ταυτοτήτων στο συγκεκριμένο πολιτικό, θρησκευτικό, εθνοτικό και πολιτισμικό περιβάλλον του αστικού χώρου του νησιού μέσα από την εξέταση των μηχανισμών που υπαγόρευαν στους βενετούς ευγενείς της κτήσης συγκεκριμένες επιλογές τόσο στο επίπεδο της ατομικής όσο και της οικογενειακής δράσης, προκειμένου να ανταποκριθούν στα κριτήρια που έθετε το βενετικό κοινωνικό-πολιτικό περιβάλλον, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στη διασφάλιση της ομαλής διακυβέρνησης της κτήσης και στη διαιώνιση του βενετικού κοινωνικού συστήματος. Συγκεκριμένα επιδιώκεται μέσα από την συγκριτική μελέτη των γαμήλιων πρακτικών οικογενειών βενετών ευγενών προερχόμενων από τα τρία αστικά κέντρα της Κρήτης, το Χάνδακα, το Ρέθυμνο και τα Χανιά, να προσδιοριστεί το εύρος και τα κριτήρια των γαμήλιων επιλογών του ανώτερου κοινωνικού στρώματος του νησιού. Στόχος είναι να αναζητηθεί σε ποιο βαθμό η τοπική πραγματικότητα αναπαράγει το αριστοκρατικό κοινωνικό πρότυπο του βενετικού κέντρου, αν, δηλαδή, οι γαμήλιες επιλογές των ευγενών του νησιού παραμένουν σε κάθε περίπτωση εντός του ανώτερου κοινωνικού στρώματος συμβάλλοντας έτσι συλλογικά στη διασφάλιση της καθαρότητας της τάξης τους και στην εύρυθμη λειτουργία του κοινωνικού συστήματος και αν, τελικά, υπό τους όρους αυτούς η οικογένεια διατηρούσε αναλλοίωτη την κοινωνική της ταυτότητα, τα πολιτικά προνόμια και την οικονομική ισχύ της. Επιπλέον, θα εξεταστεί η λειτουργία του θεσμού της προικοδοσίας και οι δυνατότητες της γυναικείας δράσης στο κρητικό περιβάλλον. Επίσης, θα επιχειρηθεί η αποκωδικοποίηση των μηχανισμών διαμόρφωσης πνευματικών και κοινωνικών δικτύων στο πλαίσιο της γαμήλιας διαδικασίας και των οικογενειακών πρακτικών μέσω των οποίων οι βενετοί ευγενείς του νησιού ισχυροποιούσαν τη θέση τους και αναγνωρίζονταν ως ρυθμιστικοί παράγοντες της κοινωνικής και πολιτικής ζωής του τόπου, ενώ, παράλληλα, φαίνεται πως επιχειρούσαν με αυτόν τον τρόπο να ενισχύσουν τους δεσμούς τους και με τη Βενετία, επιλέγοντας ως αναδόχους των αρρένων τέκνων τους, βενετούς ευγενείς της Μητρόπολης. Τέλος, θα διερευνηθούν οι δομές της τοπικής διοίκησης και των συλλογικών σωμάτων, καθώς και οι δυνατότητες ενίσχυσης, ανεπίσημα, των πολιτικών συμμαχιών και μέσω της γαμήλιας σύνδεσης των ισχυρών οικογενειών του νησιού.

Μουζάκης, Στυλιανός Α.

Η ταυτότητα των ελληνορθόδοξων κοινοτήτων στο χώρο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στις αρχές του 19ου αιώνα και ιδιαίτερα μετά την εφαρμογή του Χατt-ι-Χουμαγιούν. Ο θεσμός της προίκας και η σημασία του στη διαμόρφωση των τοπικών κοινοτήτων

Μελετάται η σημασία της θεσμοθέτησης ιδιαίτερων κανόνων σε έναν από πολύ παλιά αποδεκτό θεσμό στο χώρο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αυτόν της προίκας, στη συγκρότηση και διατήρηση της ελληνορθόδοξης ταυτότητας των μελών των κοινοτήτων, ιδιαίτερα μετά την εφαρμογή του Χάττ-ι-Χουμαγιούν του 1856.

Παραδίδονται και εξετάζονται οι διαμορφωθέντες στο χώρο και το χρόνο συγκεκριμένοι κανόνες και τοπικοί θεσμοί προικοδοτήσεων στους οποίους αποτυπώνεται με ενάργεια η δυναμικότητα του ελληνικού στοιχείου. Η διάκριση αυτών ανάλογα με τις διαμορφούμενες στις κοινότητες κοινωνικές τάξεις, μέσα από τα αντίστοιχα προσφερόμενα αγαθά χρήσης, αρχικά είδη ρουχισμού και οικοσκευής ως βοήθεια στο στήσιμο και τη λειτουργία του σπιτικού, μετά τη μνηστεία.

Ταυτόχρονα με ποιον τρόπο στα κλειστά όρια μιας τοπικής κοινωνίας, άλλοτε αγροτικής, κάποτε και μη αγροτικής, η προικοδότηση διαμόρφωσε ένα κοινωνικό φαινόμενο το οποίο ταλάνισε πολλάκις τα μέλη της. Ένα κοινωνιολογικό πρόβλημα, αλλά και μια μεγάλη κοινωνική κινητικότητα, όπως διαφαίνεται μέσα από τα συντασσόμενα σε διάφορες περιοχές προικοσύμφωνα, το οποίο ανάγκασε την Εκκλησία να το αντιμετωπίσει πολλάκις ως επικίνδυνο για τη διάσπαση του κοινωνικού ιστού. Βεβαίως και με ποιον τρόπο την περίοδο αυτή, αντιμετωπίζει το θεσμό της προίκας η εκκλησία, μέσα από τις αποφάσεις των Οικουμενικών Πατριαρχών και τους Νομοκάνονες.

Τέλος δίδεται και η ιστορική αναδρομή της μνηστείας στο ελληνορωμαϊκό δίκαιο και το δίκαιο μετά την οθωμανική κατάκτηση ως και οι αναφερόμενες στο βυζαντινό δίκαιο και στους νομοκάνονες σχετικές διατάξεις του πολιτικού αλλά και του εκκλησιαστικού δικαίου (*η κατά νόμον* και η *δι' ιερολογίας*), οι οποίες ίσχυσαν μέχρι την απελευθέρωση και τη θεμελίωση του ελεύθερου ελληνικού κράτους.

Καμήλος, Νικόλαος.

Αδελφότητες και εργατικοί σύλλογοι Κεφαλονιάς: Συγκρότηση και διάδοση της σοσιαλιστικής ιδεολογίας και συνδικαλιστικής ταυτότητας στην Κεφαλονιά στα τέλη του 19ου αι.

Με αυτή την ανακοίνωση επιχειρείται να παρουσιασθεί ο σημαντικός ρόλος που έπαιξε η ίδρυση και λειτουργία αδελφοτήτων και εργατικών συλλόγων στην Κεφαλονιά στα τέλη του 19ου αιώνα, για τη συγκρότηση και διάδοση της σοσιαλιστικής ιδεολογίας και διαμόρφωση συνδικαλιστικής ταυτότητας στην Κεφαλονιά. Μελετάται αρχικά το ιστορικό πλαίσιο πρόσβασης της σοσιαλιστικής ιδεολογίας στα Επτάνησα στη στροφή του 19ου αι. με αναφορές στις βασικές αρχές - αξίες των κυριοτέρων επιγόνων του επτανησιακού ριζοσπαστισμού, στους στόχους και στα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για τη διάχυσή της. Στη συνέχεια, αναφέρονται οι πρώτες προσπάθειες που έγιναν στο Αργοστόλι, το 1877 και 1899 με την ίδρυση δύο φιλόπτωχων αδελφοτήτων με ανθρωπιστικό και εθνικό χαρακτήρα. Η διαμόρφωση εργατικής - συνδικαλιστικής ταυτότητας ξεκινά κυρίως το 1894 με την ίδρυση των εργατικών σωματείων με την επωνυμία «Εργατικός Σύνδεσμος Αλληλοβοήθειας» στο Αργοστόλι και «Εργατικός Σύνδεσμος Αδελφοποίησις» στο Ληξούρι. Οι εργάτες της Κεφαλονιάς και ο τύπος της εποχής υποδέχονται με ενθουσιασμό τη σύσταση των συνδέσμων. Ο σύνδεσμος του Αργοστολίου, που ιδρύεται από ιδεολόγους εργάτες της πόλης, συμβάλλει αφενός με τη δράση του (διοργάνωση ομιλιών, επανασύσταση Σχολής Απόρων Παίδων και Εφήβων, ανασύσταση Γυμναστηρίου) στην επιμόρφωση των μελών του Συνδέσμου και των παιδιών των εργατών, αφετέρου στην συνειδητοποίηση διεκδίκησης εργατικών δικαιωμάτων. Η ρήξη με το Βαλλιάνειο Κληροδότημα, η διάβρωση από τον κομματισμό, οι προσωπικές αντιζηλίες των μελών του και η πολιτική φιλοδοξία της ηγεσίας του στις αρχές του 20ου αι. θα αποδυναμώσουν το Σύνδεσμο. Ο σύνδεσμος του Ληξουρίου, που ιδρύεται με σαφώς προοδευτικότερους προσανατολισμούς, προσπάθησε να προβεί σε δραστηριότητες που είχαν ως απώτερο σκοπό τη συσπείρωση και οργάνωση των εργατών, και κατά συνέπεια, την κοινωνικοοικονομική ευμάρεια των μελών και του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου. Συμπαρατάσσεται με τους αγρότες της επαρχίας Πάλης, διαμαρτύρεται εγγράφως στη Βουλή για το σταφιδικό ζήτημα και συμπαραστέκεται ηθικά και υλικά σε όποιο μέλος του είχε ανάγκη, ιδρύει τη σχολή των Απόρων Παίδων. Η δράση του συναντά την αντίδραση της άρχουσας τάξης, διαβρώνεται εν μέρει από τις δωρεές πολιτικών προσώπων και αποδυναμώνεται από τις έριδες και διαμάχες για την ηγεσία του Συνδέσμου. Ως βασικοί στόχοι των Εργατικών Συνδέσμων της Κεφαλονιάς, όπως άλλωστε και όλων των Αδελφότητων εργαζομένων και εργατικών συνδέσμων που συστάθηκαν στα Επτάνησα εκείνη την περίοδο, προβάλλονται η ηθική και υλική αλληλεγγύη των μελών τους, η αντιμετώπιση των εργατικών προβλημάτων και γενικότερα η ανάληψη κάθε ενέργειας που θα αφορούσε στη βελτίωση της εργατικής τάξης και των συμφερόντων της. Οι Σύνδεσμοι αυτοί, αν και είναι πρωτοπόρες για την εποχή τους ενώσεις, ωστόσο οι ανώριμες συνθήκες της εποχής, δεν τους επιτρέπουν να εξελιχθούν σε συνδικαλιστικά - μαχητικά όργανα με αιτήματα και διεκδικήσεις. Βρίσκονται στο στάδιο μετάβασης από τις ομάδες αλληλοβοήθειας στο οργανωμένο εργατικό κίνημα και θα συντελέσουν, ως ένα βαθμό, στην περαιτέρω διάθλαση της σοσιαλιστικής ιδεολογίας και στην απόκτηση εργατικής ταυτότητας, όπως φαίνεται από το πλήθος των εργατικών συλλόγων με καθαρά συνδικαλιστικές επιδιώξεις, που εμφανίζονται λίγο αργότερα στη δεκαετία 1910-20. Για την εργασία αυτή έγινε ειδική αρχειακή και άλλη έρευνα στα ΓΑΚ Αρχεία Νομού Κεφαλληνίας, στην Κοργιαλένειο και Ιακωβάτειο Βιβλιοθήκη (Κεφαλονιάς), στη Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων, στην Εθνική και Γεννάδιο Βιβλιοθήκη.

Λαμπρόπουλος, Απόστολος.

Το σώμα, η επιφάνεια, το όμοιο: κινηματογραφικά ‘υλικά’ και πολιτικές της ταυτότητας

Η ανακοίνωση αυτή μελετά επιλεγμένα στιγμιότυπα από τέσσερις ταινίες ομοερωτικού προσανατολισμού, οι οποίες έχουν κάνει την εμφάνισή τους την τελευταία εικοσαετία: την Γραβάτα (1991) του Αλέξη Μπίστικα, το Μια Θέση στον Ήλιο (1995) του Κωνσταντίνου Γιάνναρη, το Κατά μέτωπο (1998) της Άννας Κόκκινου και την Στρέλλα (2008) του Πάνου Κούτρα. Το ενδιαφέρον της ανακοίνωσης στρέφεται γύρω από τους τρόπους με τους οποίους ο ομοερωτισμός διαπλέκεται με τα σωματικά παράγωγα (κατά βάση εκκρίματα και οσμές) και πώς διαμορφώνονται στερεότυπες ή έκκεντρες ταυτότητες μέσα από αυτή τη συνάντηση. Η ανακοίνωση διατρέχει παραλλαγές του ζητήματος όπως τα ‘υπαρκτά’ και τα ‘ειπωμένα’ σωματικά παράγωγα, τα ‘πραγματικά’ και ‘δυνητικά’ αντίστοιχά τους, τη χρήση των σωματικών παραγώγων ως διαπιστωτικό μηχανισμό της ταυτότητας και της ετερότητας, τον ρόλο των μονίμως προδιαμορφωμένων αντιλήψεων περί σωματικών παραγώγων, καθώς και τον εύκολο ετεροπροσδιορισμό μέσω αυτών. Μέσα από αναφορές στη σχετική βιβλιογραφία, η ανακοίνωση σκιαγραφεί το τοπίο των σωματικών παραγώγων στις τέσσερις ταινίες, επισημαίνει ορισμένους τρόπους με τους οποίους προετοιμάζονται κάθε λογής αποκλεισμοί ή αυτο-αποκλεισμοί και αποπειράται να διερευνήσει τις προϋποθέσεις αυτών των αποκλεισμών. Αναδεικνύει έτσι τους μηχανισμούς με τους οποίους η συγκρότηση ταυτοτήτων μέσω των σωματικών παραγώγων καθίσταται δυνατή, αλλά και τα εμπόδια στα οποία αυτή προσκρούει. Υπογραμμίζοντας τον επιλεκτικό, αυθαίρετο, ενσώματο και ιεραρχημένο χαρακτήρα των ταυτοτήτων και των αποκλεισμών που βασίζονται στα σωματικά παράγωγα, επισημαίνει μερικές πιθανές επιπτώσεις αυτού που θα ονομάζαμε εκκριματοφοβία ή οσμοφοβία και τις συνδυάζει με την διαμόρφωση των κυρίαρχων ή εναλλακτικών αντιλήψεων περί ομοερωτισμού. Επιμένοντας στη ‘σκοτεινή’ και ‘βδελυρή’ όψη τέτοιων ‘υλικών’ ζητημάτων και αναμοχλεύοντας την υπονοούμενη αλλά συχνή και ευεξήγητη διασύνδεση των σωματικών παραγώγων με τη χαμηλή κουλτούρα εκμεταλλεύεται την ερμηνευτική δυναμική που εμπερικλείει το ‘φτηνό’ και ‘απαγορευμένο’ στοιχείο τους. Με μια λέξη, διερευνά πώς μπορεί κανείς να μυρίζει επειδή βρίσκεται εκτός τόπου και, κυρίως, να βρεθεί εκτός τόπου επειδή μυρίζει. Οι θεωρητικές αναφορές του κειμένου περιλαμβάνουν μελέτες όπως το «Immigrant Lives and the Politics of Olfaction in the Global City» του Martin F. Manalansan, το «Offensive Bodies» του Alan Hyde, το «Smellscape» του J. Douglas Porteous, το «The Eros –and Thanatos- of Scents» του Richard H. Stamelman και το «‘The Roots of the Orchis, the Iuli of Chesnuts’: The Odor of Male Solitude» του Christopher Looby.

Χανιωτάκης, Ιωάννης.

Κοινωνική και πολιτική οριοθέτηση των σωμάτων στον κινηματογράφο: ταυτότητες φύλου στην *Ευδοκία* του Αλέξη Δαμιανού

Περίληψη Το σώμα με τις ποικίλες σημασιοδοτήσεις (ιστορικές, κοινωνικές, πολιτισμικές) συγκροτεί ένα αχανές επιστημονικό πεδίο ως προς την έγκυρη αποτίμησή του: ως δημιούργημα ποικίλων λόγων και πρακτικών στο πεδίο της ρητορικής και συμβολικής έκφρασης, ως πηγή βιωμένων εμπειριών και συναισθημάτων, δηλαδή ως συγκεκριμένη υλική οντότητα, αλλά και ως τόπος επιθυμιών και διαμεσολάβησης των κοινωνικών προσδοκιών. Στην παρούσα εργασία η αναζήτησή του θα περιοριστεί στην εικόνα του σώματος στο χώρο της συμβολικής έκφρασης και πιο συγκεκριμένα αυτής του κινηματογράφου, μέσα από την πραγμάτευση μιας εμβληματικής ταινίας της ελληνικής φιλμογραφίας, της Ευδοκίας του Αλέξη Δαμιανού. Στα συμφραζόμενα αυτά επιχειρούμε παράλληλα να αναδείξουμε την εμπλοκή της εικόνας του σώματος στην κατασκευή ταυτοτήτων φύλου, αντλώντας κυρίως από τις αναφορές στις πρωταγωνιστικές μορφές. «Το σώμα βρίσκεται στο επίκεντρο ποικίλων διαφορετικών και αντιφατικών μεταξύ τους σκέψεων και θεωρήσεων: είναι γνώριμο αλλά ταυτόχρονα ξένο· είναι “φυσικά δοσμένο” και ταυτόχρονα προσλαμβάνεται μόνο σε συνάρτηση με πολιτισμικά και κοινωνικά δεδομένα· είναι άρρηκτα δεμένο με το νου, αλλά ταυτόχρονα η υλικότητά του συχνά αντιπαρατίθεται με τις πνευματικές δραστηριότητες· νομίζουμε ότι μας ανήκει, αλλά γνωρίζουμε ότι ελέγχεται και ρυθμίζεται από μια πληθώρα επιστημονικών λόγων, ειδικοτήτων, πρακτικών και τεχνολογικών εφαρμογών· το νιώθουμε ως ολότητα, αλλά βλέπουμε την ολότητά του να θρυμματίζεται σε διακριτά μέρη και μεμονωμένες λειτουργίες· φροντίζουμε για τη διατήρηση ενός νεανικού, σφριγηλού και σεξουαλικά επιθυμητού σώματος, αλλά μας κατακλύζει η αγωνία και ο φόβος για τη φθορά και τον ευτελισμό του· επενδύουμε σε αυτό για να εξασφαλίσουμε μια αποδεκτή εικόνα του εαυτού προς τα έξω, αλλά ταυτόχρονα το χρησιμοποιούμε για να δηλώσουμε την αντίθεσή μας στα καθιερωμένα· γνωρίζουμε τα όριά του, αλλά ανακαλύπτουμε ότι αυτά ανατρέπονται από τα ιατρικά, βιολογικά και τεχνολογικά επιτεύγματα· νομίζουμε ότι το ελέγχουμε, αλλά ταυτόχρονα γνωρίζουμε ότι προδίδει τις προσωπικές μας ιστορίες και εμπειρίες» . Ο κινηματογράφος επαναφέρει στο προσκήνιο το απωθημένο σώμα και βοηθά στη σεξουαλική και κοινωνική απελευθέρωσή του, έστω και με το τίμημα της φυλάκισής του σε μια μη απτή και αποσπασματική εικόνα του. Παράλληλα συντελεί στη θεμελίωση της σχέσης ανάμεσα στο σώμα, την πόλη και τον πολιτισμό. Θεωρητικά και μεθοδολογικά εργαλεία αντλούμε από το επιστημονικό πεδίο της κοινωνιολογίας των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Η ανάλυση της ταινίας που επιχειρείται εδώ εστιάζει στην κοινωνική τοποθέτηση του σώματος, στην αξιολόγηση και ιεράρχησή του, στην πειθάρχησή του σε μηχανισμούς ρύθμισης αλλά και στην εναντίωσή του στις κοινωνικές επιταγές, και επιδιώκεται μέσα από παραδειγματικές χρήσεις του η ανάδειξη της πραγματολογικής συμβολής του στη συγκρότηση ταυτοτήτων φύλου και πολίτη.

Μπασέα, Ερατώ.

Εθνική Ταυτότητα στον Ελληνικό Κινηματογράφο του Δημιουργού: η περίπτωση *Ζορμπάς ο Έλληνας* του Μιχάλη Κακογιάννη

Η παρουσίαση επικεντρώνεται στον Ζορμπά τον Έλληνα (1964) του Μιχάλη Κακογιάννη, κινηματογραφική διασκευή του μυθιστορήματος Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά του Νίκου Καζαντζάκη. Η παρουσίαση αφορά στη διασκευή ως ένα πολιτισμικό κείμενο, το οποίο απέκτησε κυρίαρχη θέση όχι μόνο στο oeuvre του σκηνοθέτη, αλλά και στις κινηματογραφίες της Ελλάδας και της Αμερικής στη δεκαετία του 1960. Ειδικώτερα, σκοπός της παρουσίασης είναι να συζητήσει τους λόγους για τους οποίους συνέβη αυτό, αλλά και να παρουσιάσει πώς μία ταινία, η οποία αντιστέκεται σε αυστηρές κατηγοριοποιήσεις ('ελληνική'/'αμερικάνικη', 'εθνική'/ 'παγκόσμια' ταινία), συμμετέχει στο διάλογο αφενός μεν περί της εθνικής κινηματογραφίας στην Ελλάδα του Εξήντα, αφετέρου δε περί της προβολής (συγκεκριμένης) ελληνικότητας στο εξωτερικό μέσω του κινηματογράφου. Ο Κακογιάννης ανήκει στους προδρόμους του ελληνικού 'κινηματογράφου του δημιουργού' ('cinéma d' auteur') – ή ό,τι καθιερώθηκε να ονομάζεται Νέος Ελληνικός Κινηματογράφος-, μολονότι ο αρχικός σκοπός του ήταν να καθιερωθεί διεθνώς. Η ταινία τοποθετείται σε μία κρίσιμη στιγμή στο συνολικό έργο του σκηνοθέτη, ακριβώς επειδή η συγκεκριμένη επανακωδικοποίηση του μυθιστορηματικού κειμένου στο φιλμικό κείμενο με καλλιτεχνικές αξιώσεις και επιρροές από το Τραγικό, τον καθιέρωσε ως τον πιο σημαντικό Έλληνα σκηνοθέτη στον παγκόσμιο κινηματογράφο. Ωστόσο, η επιλογή του συγκεκριμένου τρόπου διασκευής του μυθιστορήματος είναι αποτέλεσμα όχι μόνο των προθέσεων του σκηνοθέτη. Η ταινία, με όλες τις ομοιότητες και διαφορές της από το μυθιστόρημα, εντάσσεται στο αυστηρά κλειστό σύστημα παραγωγής ταινιών στην Αμερική, αλλά και στην πολιτική της 20th Century Fox, εταιρείας παραγωγής της ταινίας. Υπηρετώντας, όμως, κυρίως τις προσδοκίες του κοινού αμερικάνικων κινηματογραφικών προϊόντων, η ταινία απέκτησε μία επιπλέον σημασία. Ο Ζορμπάς ο Έλληνας δεν ήταν μόνο η 'feel-good' ταινία ενός Έλληνα, αλλά η τυπικά ελληνική ταινία, η οποία ανέδειξε/επινόησε την persona του Ζορμπά/Άντονυ Κουίν που χορεύει συρτάκι ως το σύμβολο του τυπικού Έλληνα. Στην Ελλάδα, ο Ζορμπάς ο Έλληνας, ως η παγκόσμια επιτυχία ενός Έλληνα σκηνοθέτη-δημιουργού που μιλά για την Ελλάδα, έθεσε προηγούμενο. Η δημοσιογραφική κάλυψη των γυρισμάτων της ταινίας, η οποία πήρε διαστάσεις καλλιτεχνικού γεγονότος εθνικής σημασίας, αλλά και η αντίδραση των Ελλήνων κριτικών μετά την προβολή της ταινίας καταδεικνύει την ένταση που κυριάρχησε σε όσους βρίσκονταν στο κέντρο του Ελληνικού κινηματογράφου στην Ελλάδα του Εξήντα. Η ταινία παρουσιάζεται ως ένα τυπικό παράδειγμα σύγκρουσης μεταξύ της ανάγκης δημιουργίας ενός νέου εθνικού και εξαγώγιμου κινηματογράφου τέχνης, και του άγχους της προάσπισης της προβολής της 'αυθεντικής' και μη φολκλορικής Ελλάδας σε αυτόν.

Ολυμπίτου, Ευδοκία.

Κάλυμνος, το νησί των σφουγγαράδων

Αντικείμενο της προτεινόμενης ανακοίνωσης είναι η εξέταση των συλλογικών συμπεριφορών, των νοοτροπιών και των αναπαραστάσεων που αποδίδουν στο νησί της Καλύμνου, την ιδιαίτερη ταυτότητά του ως «νησιού των σφουγγαράδων». Η ανακοίνωση αυτή αποτελεί μέρος ευρύτερη εργασίας, η οποία βρίσκεται εδώ και καιρό υπό εξέλιξη. Το ενδιαφέρον μου επικεντρώνεται στις εργασιακές σχέσεις στην καλύμνικη σπογγαλιεία (στις οποίες είχα εν συντομία αναφερθεί σε προηγούμενο συνέδριο της ΕΕΝΣ), στις ποικίλες επιπτώσεις από την αλλαγή της τεχνολογίας στην αλιεία των σπόγγων και στους τρόπους με τους οποίους έχει συγκροτηθεί και συντηρείται αυτή η ιδιαίτερη ταυτότητα του νησιού. Νομίζω ότι η σπογγαλιεία είναι μια ιδιότυπη δραστηριότητα καθώς αποτελεί σύζευξη πρωτογενούς παραγωγής -χωρίς όμως να ταυτίζεται απολύτως με την αλιεία, διότι τα σφουγγάρια πρέπει να εντοπισθούν και να συλλεγούν ένα-ένα από το βυθό- και βιοτεχνικής παραγωγής διότι η διοχέτευσή τους στην αγορά προϋποθέτει την κατεργασία τους. Μια βιοτεχνία λοιπόν της υπαίθρου, των μικρών και άγονων νησιών του Αιγαίου κυρίως, ανάλογη με εκείνη του ορεινού χώρου που εκκινούσε από την παραγωγή του προϊόντος και κατέληγε στη στοιχειώδη του μεταποίηση, απασχολώντας μεγάλο μέρος του τοπικού πληθυσμού. Η ιστορία της καλύμνικης σπογγαλιείας είναι σε γενικές γραμμές παρόμοια με εκείνες των άλλων σπογγαλιευτικών νησιών της Δωδεκανήσου – της Σύμης, της Χάλκης, του Καστελόριζου. Αυτό που την διαφοροποιεί είναι η διάρκεια και η ανάπτυξή της ή μάλλον η διαρκής παρουσία της, που διαπερνά τουλάχιστον τον 19ο και τον 20ό αιώνα. Σε όλη αυτή η χρονική περίοδο το σφουγγάρι υπήρξε ο σημαντικότερος πόρος ζωής για το νησί της Καλύμνου, που είναι ορεινό, άγονο, με ελάχιστους φυσικούς πόρους και παραγωγικές δυνατότητες. Επιπλέον, στη σπογγαλιεία της Καλύμνου φαίνεται να συναντώνται μια σειρά από παράγοντες και συγκυρίες που ευνοούν την ανάπτυξή της. Γιατί, για περισσότερο από έναν αιώνα κατάφερε να βρίσκει διέξοδο για την παραγωγή της, να συνδέεται με το δίκτυο των διεθνών αγορών, να συντηρεί εύρωστους σπογγεμπορικούς οίκους στο εξωτερικό, να διατηρεί το ανθρώπινο δυναμικό της και να προσελκύει και άλλο από τα γύρω νησιά, να αντιμετωπίζει με επιτυχία τις κρίσεις, ακόμη και δημιουργώντας παροικίες σπογγαλιέων στην Τυνησία ή στις ακτές της Φλώριδας και να προσαρμόζεται εντέλει στους τεχνολογικές καινοτομίες που επιβλήθηκαν στο επάγγελμα. Το σημαντικότερο όμως είναι ότι το νησί απέκτησε μία αποκλειστική ειδίκευση στη σπογγαλιεία, η οποία διαδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλο στην κοινωνική συγκρότηση και τη φυσιογνωμία του αλλά και στη διαμόρφωση ενός υλικού πολιτισμού, που θα μπορούσαμε ίσως λίγο πρόχειρα να ονομάσουμε “πολιτισμό του σφουγγαριού”. Όπως είχα ήδη σημειώσει, φαίνεται ότι κάθε τοπική κοινωνία που αναπτύσσει και συντηρεί μια δεξιότητα, την προβάλλει ως τοπική της ιδιομορφία και την καθιστά ουσιαστικό χαρακτηριστικό της ταυτότητάς της. Ιδιαίτερα όταν αυτή δεν αποτελεί μόνο βασικό πόρο συντήρησης μιας σημαντικής ομάδας του πληθυσμού, αλλά και τρόπο ζωής, ακόμη και για όσους δεν συμμετέχουν άμεσα στο επαγγελματικό της κύκλωμα. Ο κόσμος της σπογγαλιείας, με την έντονη διαστρωμάτωσή του, την πολύμηνη απουσία των πληρωμάτων, και τη ριψοκίνδυνη ζωή των δυτών γίνεται η πρώτη ύλη που τροφοδοτεί τον εθιμικό βίο, το τραγούδι, τα δίστιχα, τις παροιμίες, αλλά και τη μυθοπλασία των Καλυμνίων πεζογράφων και ποιητών. Ο “χορός του μηχανικού” είναι, νομίζω, ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα. Εδώ, ο πρώτος του χορού μιμείται τον “πιασμένο μηχανικό”, τον ημιπαράλυτο δηλαδή σφουγγαρά. Ο μηχανικός αυτός σέρνει το χορό με το μπαστούνι του, ενώ τα πόδια του τρέμουν καθώς προσπαθεί να κινηθεί. Πέφτει κάτω και σηκώνεται πολλές φορές. Στο τέλος όμως θεραπεύεται, πετά το μπαστούνι και χορεύει ζωηρά όπως οι υπόλοιποι. Είναι επίσης χαρακτηριστικές οι ποικίλες αντιφατικές όψεις που περικλείουν οι αντιλήψεις της τοπικής κοινωνίας που κυριαρχούνται, ακόμη και σήμερα, από την εικόνα του «δύτη – ήρωα». Στη συλλογική τους εικόνα (όπως αυτή έχει κατασκευαστεί και αναπλαστεί από τους ίδιους και τον περίγυρο) κυριαρχεί η εξοικείωση με τον κίνδυνο, η υποβάθμιση και απαξίωση του φόβου. Ταυτόχρονα όμως, αποδίδουν τον ιδιαίτερο τρόπο ζωής τους, όταν βρίσκονταν στη στεριά, στη συνάφεια της δουλειάς τους με τον θάνατο. Όταν έλειπαν, οι υπόλοιποι τους θεωρούσαν ξενιτεμένους. Η αναχώρηση και η

περίοδος απουσίας τους ισοδυναμούσε με την είσοδο των δικών τους ανθρώπων σε κατάσταση συλλογικού πένθους και την υιοθέτηση των συμβόλων και των κοινωνικών συμπεριφορών που του αναλογούν. Είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον ότι ακόμη και σήμερα (ίσως ιδίως σήμερα), που η συγκεκριμένη δραστηριότητα έχει σχεδόν εκλείψει, Η Κάλυμνος φέρει και ανατροφοδοτεί με ποικίλους τρόπους την ταυτότητα του νησιού των σφουγγαράδων.

Μπάσιος, Κωνσταντίνος.

Η Αναγωγή στο Παρελθόν: από την ιδεολογική συγκρότηση στην πολιτική ανάληψη

Η αφόρμηση της εργασίας προκύπτει από τη θεματική ενότητα με τίτλο: «διαχείριση του παρελθόντος». Στόχος της ανακοίνωσης είναι να διερευνηθούν κατά τρόπο διακλαδικό ορισμένες συνθήκες οι οποίες μπορεί να συνέβαλαν στην εμπέδωση μιας πανίσχυρης έννοιας, όπως αυτής του παρελθόντος, σε ό,τι αφορά το εύρος, τη δύναμη της κινητοποίησης και την έκταση της εφαρμογής. Στο πλαίσιο, επομένως, της προαναφερθείσας διακλαδικότητας αποδίδεται ιδιαίτερη σημασία στην λεπτή και κρίσιμη έννοια της νομιμοποίησης, η οποία αναπτύχθηκε στη Δυτική Ευρώπη ως αποτέλεσμα της ισχυρής αντιπαλότητας ανάμεσα στην Καθολική εκκλησία και τους διάφορους εστεμμένους. Πώς, λοιπόν, εξελίχθηκε και γιατί συμπεριέλαβε, από κάποια στιγμή και μετά, άλλα πεδία εφαρμογής πέρα και άσχετα από την πολιτική; Το υπαινισσόμενο αφορά στο παρελθόν, το οποίο ως λέξη και ως νόημα, έχει αποκτήσει μια υπόσταση που σήμερα, περίπου όλοι, αποδέχονται. Τι είναι, όμως, το παρελθόν, πώς προκύπτει η ποιοτική αξία του, γιατί μπορεί να αποκτήσει μια κρίσιμη υλική διάσταση και πότε τελικά διασυνδέεται με τον πολιτισμό τον ίδιο; Και τέλος, η ίδια η διαδρομή και η εξέλιξη της έννοιας δεν παύει να αιφνιδιάζει, αφού από μια αφηρημένη αίσθηση καταλήγει σε μια εργαλειακή διάσταση η οποία απαιτεί και επιβάλλει επιλογές και προτιμήσεις. Γιατί τι άλλο μπορεί να υπονοεί η λέξη διαχείριση παρά την ανάγκη για διεκπεραίωση και τελικά την επιταγή της προστασίας; Γιατί, όμως, προκαλεί τέτοιες σκέψεις το παρελθόν καθεαυτό; Μήπως είναι το βάθος και το βάρος της Ιστορίας που μάς επηρεάζει; Μήπως θίγονται σημαντικά και κεφαλαιώδη αξιώματα χωρίς τα οποία κάποιοι -οριακά και κυριολεκτικά- δεν 'υφίστανται'; Μήπως τα αξιακά διακυβεύματα είναι πολύ πιο καθοριστικά από ό,τι το υλικό περιεχόμενο κάποιου παρελθόντος και ό,τι αυτό μπορεί να σημαίνει, να υπονοεί ή και να υπονομεύει; Τα προηγούμενα ρητορικά ερωτήματα αντιστοιχούν σε πραγματικά, ιστορικά περιστατικά τα οποία είχαν και μεγάλη διάρκεια αλλά και μια ιδιαίτερη αιχμή. Η διάρκεια προσδιορίζεται από όλα όσα σηματοδοτούν την επανεμφάνιση του «ελληνικού στοιχείου» στους νεώτερους ιστορικούς χρόνους και η αιχμή ήταν η μετατροπή της Ακρόπολης από στρατιωτικό φρούριο σε αρχαιολογικό τόπο. Υπάρχει μια ιδιότροπη συσχέτιση ανάμεσα στη Δύση και σε εμάς. Η ιδιοτροπία έγκειται στο ότι ο ελληνόφωνος κόσμος αντιλαμβανόταν ο,τιδήποτε δεν υπάκουε γλωσσικά αλλά και θρησκευτικά σε αυτόν ως μια οντότητα διαφορετική. Η διαφορετικότητα, ωστόσο, δεν αποτελούσε αξία αποδεκτή. Αλλιώς διατυπωμένη, αυτή η διαφορετικότητα συνιστούσε προϋπόθεση απόρριψης. Η στάση αυτή που ενισχύθηκε κατά τα Βυζαντινά χρόνια κυρίως λόγω της συνταγματικής συνέχειας που προέκυπτε υπό το κράτος της ρωμαϊκής παράδοσης, ενισχύθηκε και από τις δογματικές αποκλίσεις ανάμεσα στις δύο εκκλησίες, την Ορθόδοξη και την Καθολική. Η με το πέρασμα των χρόνων οικονομική απορύθμιση και εν τέλει κατάρρευση του ελληνόφωνου κόσμου ήταν αρκούντως σοβαρή σε σχέση με την ούτως ή άλλως εντυπωσιακή στρατιωτική υποταγή στους Οθωμανούς. Ταυτόχρονα, η οικονομική επικυριαρχία είχε ενσκήψει πολύ ενωρίτερα λόγω των προνομιακών εμπορικών διευθετήσεων που απολάμβαναν η Γένουα, αλλά κυρίως η Βενετία. Αυτές οι γεωπολιτικές ανακατατάξεις είχαν έναν αντίκτυπο και ο οποίος έγινε αισθητός πολύ αργότερα όταν οι γενικότερες δυτικο-ευρωπαϊκές αναπροσαρμογές σε ό,τι αφορά την κοινωνία (δηλαδή την τυπογραφία, την επιστήμη, τις καλές τέχνες, το ρόλο της θρησκείας και το γενικότερο πολιτιστικό πρόταγμα) επανέφεραν την πρωταρχία της αναζήτησης σε σχέση με το παρελθόν. Οι περίπλοκες διαδρομές της νομιμοποίησης στη Δύση με τις χαρακτηριστικές μεταβολές στη βάση της αναφοράς της (η οποία διέθετε σχεδόν πάντοτε μια μεταφυσική χροιά), κατέστησαν το παρελθόν και την έννοια του ως την κατ' εξοχήν δεξαμενή από όπου θα αντλούσαν και την έμπνευση αλλά κυρίως το πρωτογενές υλικό. Μερικές εκφάνσεις αυτής της προσπάθειας ήταν ο περιηγητισμός και η συνακόλουθη παραγωγή ενός τεράστιου υλικού από κείμενα και εικόνες που επέφεραν μια αρχική εξοικείωση για να προβούν αργότερα σε μια κατά περίπτωση ιδιοποίηση. Οι ψυχολογικές αρετές του εγχειρήματος μπορούσαν πολύ εύκολα να μετατραπούν σε μια «μακρά χειρί» νομική αξίωση νομής και κατοχής. Και επομένως το παρελθόν από τη μυθικότητα του

εξελίσσεται σε μια απτή υλικότητα η οποία θα πρέπει να καταστεί χειραγωγίσιμη. Είναι αυτού του είδους η διαχείριση η οποία μάς ενδιαφέρει, μάς αφορά και η οποία ακόμα μας επικαθορίζει, αλλά προπαντός μάς ταυτοποιεί σε μια συλλογικότητα συγκεκριμένη και ευδιάκριτη.

Κασίδου, Στέλλα & Γκόλια, Παρασκευή.

Ελληνικές φιλοτελικές εκδόσεις: εθνική ταυτότητα και ιστοριογραφική παράδοση (1900-2000)

Ο όρος ταυτότητα προσδιορίζει τα επιμέρους στοιχεία ομάδων ή ατόμων, μέσω των οποίων οι ομάδες ή τα άτομα αυτά, αυτοπροσδιορίζονται, επιτυγχάνοντας τη συνάφεια και τη διατήρηση κοινών χαρακτηριστικών. Κάθε λαός για να επιβιώσει έχει ανάγκη από τις μεταβιβαζόμενες μνήμες, οι οποίες συγκροτούν το βαθύτερο πυρήνα της ταυτότητάς του, καθώς η από κοινού βίωση των γεγονότων δημιουργεί αισθήματα συμμετοχικότητας σε μία πολιτισμική ταυτότητα, ακόμη και αν οι επιμέρους αναμνήσεις μπορούν να αποτελέσουν αφορμή για διχαστικά αισθήματα. Οι ταυτότητες δεν αποτελούν σταθερά και αμετάβλητα στοιχεία. Πρόκειται για νοητικές κατασκευές που διαμορφώνονται σταδιακά σύμφωνα με τις εκάστοτε κοινωνικές, πολιτικές και ιστορικές συνθήκες. Ιδιαίτερα, η εθνική ταυτότητα ήρθε να αντικαταστήσει το κενό που δημιούργησε η κατάλυση των παραδοσιακών μορφών κοινωνικής οργάνωσης και να προσφέρει στα μέλη των σύγχρονων κοινωνιών νέα βάση κοινωνικής συνοχής μέσα από τη δημιουργία της «φαντασιακής κοινότητας» του έθνους, το οποίο στηρίζεται στη νέα νοηματοδότηση υπαρκτών κοινών πολιτισμικών χαρακτηριστικών ή και στη συγκρότηση επινενοημένων παραδόσεων. Καθώς γίνεται εμφανής και απαραίτητη η ανάγκη ύπαρξης μίας εθνικής ταυτότητας, που διαμορφώνεται με στόχο τη διαχείριση και αναπαραγωγή εθνικών συμβόλων, τη διατήρηση πολιτισμικών χαρακτηριστικών και προτύπων συμπεριφοράς, τη θρησκεία και τις παραδόσεις, και εντέλει το προσδιορισμό του περιεχομένου της εθνικής πολιτικής, η εθνική ιστοριογραφία, επιτελεί σημαντικές ιδεολογικές λειτουργίες, συμβάλλοντας στον ίδιο το σχηματισμό της εθνικής ταυτότητας, διαγράφοντας το περιεχόμενο και τα όρια της «εθνικής μνήμης» και συμμετέχοντας στην εγχάραξη της εθνικής συνείδησης. Στην παρούσα ανακοίνωση διερευνούμε την πολιτική της μνήμης, η οποία εκφράζεται ακόμη και μέσα από οδωνύμια, μνημεία και αγάλματα, επετείους, σιωπές ή και ηθελημένες αμνησίες. Εστιάζουμε στον τρόπο με τον οποίο αναδύεται η εθνική ταυτότητα ως ηγεμονικός πολιτισμικός παράγοντας, που διαμορφώνεται από ιστορικά, πολιτικά και κοινωνικά συμφραζόμενα. Το δείγμα της έρευνας αποτελούν οι ελληνικές φιλοτελικές εκδόσεις από το 1900 έως το 2000, τις οποίες προσεγγίζουμε με τη μέθοδο της ποσοτικής και ποιοτικής Ανάλυσης Περιεχομένου, όπου μέσα από τους τίτλους των σειρών αποτυπώνεται η εθνική ιστοριογραφική παράδοση.

Βραχιονίδου, Μαρία.

Διατροφικές συνήθειες ως στρατηγικές συγκρότησης πολλαπλών πολιτισμικών ταυτοτήτων και διαχείρισης του παρελθόντος: το παράδειγμα της ελληνικής μανιταροφαγίας

Στο παρόν άρθρο εξετάζεται, μέσα από το παράδειγμα του μανιταριού, πώς η επιλογή μιας διατροφικής συνήθειας αποτελεί κάτι πολύ ευρύτερο από την κάλυψη μιας βιολογική ανάγκης· και, σαφώς, επιτάσσεται από πολλαπλά κίνητρα, πέραν των αυτονόητων οικονομικών περιορισμών: κίνητρα που άπτονται πρωτίστως της συγκρότησης πολιτισμικής ταυτότητας. Άλλωστε, όπως τονίζει και η Lupton, 'επιλέγουμε τροφές πολιτισμικά αποδεκτές και παράλληλα δρώσες συμβολικά για την παρουσίαση του εγώ'. Το φαγητό ωστόσο αποτελούσε και διαχρονικά πεδίο διαμάχης και εντάσεων ή έστω διαφοροποίησης, ακριβώς γιατί ήταν περιβεβλημένο με το μανδύα της ταυτότητας. Παρόλο που, όπως επισημαίνει ο Scholliers, λίγοι ιστορικοί έχουν εξετάσει το πώς τα τρόφιμα χρησιμοποιήθηκαν για να χτίσουν τις ταυτότητες στο παρελθόν, υπάρχουν αρκετά στοιχεία, κυρίως ποσοτικά, που μας επιτρέπουν να κάνουμε νέες αναγνώσεις αυτού του παρελθόντος. Στη διάρκεια της ιστορίας συχνά οι τροφές έπαιξαν το ρόλο παντιέρας που δήλωνε ακριβώς το αν κανείς ανήκε στο 'εμείς' ή στο 'οι άλλοι' ενώ και η επιλογή συγκεκριμένων τροφών προς κατανάλωση σημείωσε την κοινωνική αλλαγή. Το μανιτάρι αποτελεί παράδειγμα μιας τέτοιας κομβικής τροφής. Η κατανάλωση μανιταριών στην Ελλάδα –όπως και η χρήση τους για άλλους λόγους πέραν της διατροφής- συχνά θεωρείται μηδαμινή. Ωστόσο, μια προσεκτικότερη μελέτη αποδεικνύει ότι μάλλον το αντίθετο ισχύει. Αφενός στον ελληνικό παραδοσιακό αγροτικό κόσμο η μανιταροφαγία φαίνεται πως ήταν πολύ συχνή. Αυτό καταδεικνύουν τόσο οι άπειρες λαϊκές ονομασίες του μανιταριού, όσο και οι δοξασίες που το περιβάλλουν, οι οποίες ωστόσο αποκαλύπτονται κυρίως από την επιτόπια έρευνα και πολύ λιγότερο από τα γραπτά κείμενα. Η παραδοσιακή αυτή μανιταροφαγία φαίνεται πως έχει πανάρχαιες ρίζες, ρίζες που φτάνουν στην παλαιολιθική εποχή όταν το μανιτάρι έπαιζε καίριο ρόλο όχι μόνο στη διατροφή αλλά και στη λατρεία, καθώς εμπλεκόταν σε σαμανιστικές τελετές. Η διατροφική αυτή επιλογή διατηρήθηκε σε όλη την αρχαιότητα. Όμως με την εμφάνιση του χριστιανισμού φαίνεται να ενοχοποιείται και να θεωρείται μια ειδωλολατρική στάση. Είναι λοιπόν σαφές ότι μια διατροφική συνήθεια αντιμετωπίζεται ως μέσο συγκρότησης πολιτισμικής και θρησκευτικής ταυτότητας. Παρόλ' αυτά, οι αρχαίες δομές και συνήθειες επιβίωσαν και, έστω σιωπηλά, διατηρήθηκαν σχεδόν μέχρι σήμερα, συγκεκριμένα μέχρι τη στιγμή που άρχισαν να εξαφανίζονται οι παραδοσιακές δομές και παράλληλα να αλλάζει και ολόκληρη η δομή της ελληνικής κοινωνίας. Στο νέο αστικό πλαίσιο η μανιταροφαγία εμφανίζεται με νέους συμβολισμούς: μέσα από περίτεχνες, εξεζητημένες και δυτικότροπες συνταγές η διατροφική αυτή συνήθεια παραπέμπει εμφανώς στη μίμηση της Δύσης. Τέλος, στο σήμερα, καθώς αλλάζουν οι κοινωνικές και πολιτισμικές συντεταγμένες, μια νέα μορφή μανιταροφαγίας φαίνεται να εμφανίζεται: αυτή που παραπέμπει σε μια οικολογική στροφή, που επανανακαλύπτει το ξεχασμένο ή συγκεκαλυμένο παρελθόν και που δημιουργεί μια καινούργια πολιτισμική ταυτότητα.

Βασιλειάδη, Μάρθα.

«Για τα σκουπίδια κατευθείαν»: Νοσολογία, πάθη, πληγές και ενσώματες ταυτότητες στον ερωτικό Καβάφη

Στην καβαφική θεματολογία όπου ο θάνατος δεσπόζει, συχνά η εξιστόρηση του τέλους των ηρώων του Καβάφη περικλείει σχεδόν πάντα συγκαλυμμένα και αφαιρετικά και τα αίτια, ιατρικά ή άλλα, του θανάτου τους. Η σταθερή επανάληψη αυτού του μοτίβου στα ποιήματα του κανόνα (π.χ. θάνατος από πυρετό αγνώστου αιτιολογίας: «Η αρρώστια του Κλείτου», «Εις το επίνειον», ή από συμπλοκή όπως π.χ. στο «Εν πόλει της Οσροηνής» κ.ά.) αφενός εκφράζει την πρόθεση του ποιητή να ορίσει το σκάνδαλο του θανάτου, αφετέρου συγκροτεί, επισφραγίζει, και αποκαλύπτει την ενσώματη ταυτότητά τους.

Στα κρυμμένα ποιήματα, από την άλλη, η αναπαράσταση της πληγής, της εκδοράς και της νόσου παραπέμπει σε ένα συγκεκριμένο τελετουργικό το οποίο ενεργοποιεί απροκάλυπτα τη μνήμη του σώματος και τη μυστική διαδικασία της αφής. Στη σκηνοθεσία των ερωτικών ποιημάτων η πληγή που αιμορραγεί ανοίγει μια δίοδο η οποία επιτρέπει την –απαγορευμένη– θέαση του ενδότερου σώματος του αντικείμενου του πόθου. Καθιστά κατ' αυτό τον τρόπο δυνατή τη φαντασίωση σε σχέση με τον ήρωα και το σώμα του, άρα και την επαναδιαπραγμάτευση της ταυτότητάς του (ή των πολλαπλών ταυτοτήτων του) με τρόπους που δεν θα ήταν νοητή χωρίς την παρέμβαση της 'αυτούσιας' σωματικότητας και των αισθήσεων. Το σώμα τραυματισμένο και γυμνό αφηγείται την ιστορία του χωρίς περικοπές και αφήνεται ελεύθερο στο βλέμμα του άλλου κινητοποιώντας έτσι όλες τις αισθήσεις περνώντας από την όραση στη γεύση και την αφή: «τα μάτια σου με τό'παν/ […] τα σώματά μας αισθανθήκαν/ το αίμα και το δέρμα μας ενόησαν […]» («Στες σκάλες»)

Στόχος της ανακοίνωσης αυτής είναι να εξερευνήσει κυρίως στο ποίημα «Ο Δεμένος Ώμος» την ερωτική σημειολογία του τραύματος και να συνδέσει το αίτημα ερωτικής ομοφυλόφιλης επιθυμίας και την εν γένει ομοφυλόφιλη ταυτότητα με την ευρύτερη μυθολογία του Καβάφη. Σε σύγκριση με τα «ενδυματολογικά» ποιήματα του κανόνα («Μέρες του 1909, '10 και '11», «Μέρες του 1908» κ.ά) όπου το ερωτικό υποκείμενο (συνήθως στο περιθώριο της κατεστημένης κοινωνίας) σχεδόν κυριολεκτικά ενδύεται κι απενδύεται μια συγκεκριμένη κοινωνική ταυτότητα, στον τολμηρό «Δεμένο Ώμο» το πρόσχημα της ενδυματολογικής σκηνοθεσίας υποχωρεί εμπρός στην ενσώματη ταυτότητα του πληγωμένου πρωταγωνιστή. Από τα προσωπεία του κομψευόμενου προλεταριάτου του ποιητή μέχρι το ματωμένο κουρέλι «για τα σκουπίδια κατευθείαν» του συγκεκριμένου ποιήματος, ο ποιητής ονομάζει, ταυτίζει, επιθυμεί τη μυστική ζωή του σώματος του άλλου, ορίζοντας έτσι αυτό που εύστοχα ονόμασε ο Γ. Π. Σαββίδης «ακάθαρτο καημό».

Ως θεωρητικό υπόβαθρο για την εργασία αυτή θα χρησιμοποιηθούν τα κείμενα των Jacques Derrida, *Le toucher, Jean-Luc Nancy*, Elise Noetinger, *L'imaginaire de la blessure* και Erin Manning, *Politics of Touch: Sense, Movement, Sovereingty.*